

IOSEPHI ACOSTAE È SOCIETATE IESV,

CONCIONES DE ADVENTV.

Id est de omnibus Dominicis & Festis diebus à Dominica vigesimaquarta post Pentecosten vsque ad Quadragesimam.

Quarum numerum & locum Index initio præfixus ostendit.

Res verò, & insigniores Scripturæ locos tractatos duo alij Indices continent.

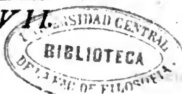

SALMANTICÆ,

Apud Ioannem, & Andreã Renaut fratres.

M. D. XCVII.

Licencia del Padre Christoual de Ribera, Prouincial.

CHRISTOPHORVS de Ribera Prouincialis Societatis Iesu in Prouincia Castellæ, potestate ad id mihi facta à Reuerẽdo admodum Patre Claudio Aquauiua Præposito nostro Generali, facultatem concedo vt Conciones de Aduentu, à Patre Iosepho de Acosta nostræ Societatis, olim Sacræ Theologiæ professore compositæ, & eiusdem Societatis grauium, doctorumq; hominum iudicio approbatæ, typis mandentur: in quorum fidem has literas manu nostra subscriptas, sigilloque nostro munitas dedimus. Vallisoleti, die prima mensis Februarij, anni 1597.

Christophorus de Ribera.

¶ 2

Approbacion del libro.

ERLEGI ex mandato Regij senatus librum Concionũ de Aduentu, id est de omnibus Dominicis & festis diebus à Dominica vigesima quarta post Pentecosten vsque ad Quadragesimam Reuerendi admodum Patris Iosephi Acosta è Societate Iesu, qui sanam, Catholicam & grauem continet doctrinam, multa ac varia eruditione, dignus vt pro communi vtilitate in lucem detur. Madriti 10. Aprilis 1597.

Andreas à Capella, Episcopus Vrgellitanus.

Summa del Priuilegio.

ONCEDIO la Mageſtad del Rey don Philippe nueſtro ſeñor al Padre Ioſeph de Acoſta de la Cõpañia de Ieſus, que por eſpacio de diez años que ſe comiençan a contar deſde la data de ſu cedula, ninguno pueda imprimir ni vender eſte libro intitulado, *Conciones de Aduentu*, ſino el meſmo, o quien ſu poder tuuiere, ſopena que el que lo contrario hiziere, pierda los libros y moldes, y aparejos: y mas incurra en pena de cinquenta mil marauedis por cada vez: la tercera parte para quien dello denunciare, y la otra para el juez que lo ſentenciare, y la otra tercera para la camara de ſu Mageſtad. Dioſe en Madrid a veynte y quatro dias del mes de Abril, de mil y quinientos y nouenta y ſiete años.

QVOD IN HIS CONCIONIBVS, PA-trum potius quàm recentium concionatorum, vſus ſit requirendus.

PROLOGVS AD Lectorem.

VM conciones in Quadrageſimã ederem ſuperiori anno, præfatus ſum, me id operæ ſuſcepiſſe potiſſimũ experiendi gratia: ſi res ſucćederet, fore pie Lector & erudite, vt de Aduentu & de reliquo tempore in lucem, tum de Sanctis, atque alia complures extraordinariæ conciones prodirent. Res hactenus, Chriſti benignitate, bene proceſſit: atque illud opuſculũ, quanuis in eo genere multa iam pridem edita, multa à multis edantur quotidie, tamen neq; ingratũ neque ſupernacaneum viſum eſt, viris præſertim primarijs, & doctrina, ac prudentiæ laude præſtãtibus: quorum ego autoritate adductus ſum, vt ceptũ ſemel curriculum, quoad vires & vita ſuppeterent, perſequi non deſiſterem. Itaque quod erat ordine temporis primum futurum, ſecundũ volumen excudimus de Aduentu;

uetu, in quo à Dominica vigesima quarta post Penteco sten, vsque ad Quadragesimã, Dominici, & festi dies interiecti cõtinentur, cõcionibus duabus & sexaginta comprehensi. Speramus hanc quoque partem nostri laboris, diuino annuente numine, non minus vtilem, fortaßis etiam gratiorem futuram: quòd in ea id accuratiùs obseruatum sit, quod in nostris Concionibus vel præcipuè placere plurimis intelleximus, vt cum diuinæ scripturæ, tum Patrum testimonia non modo aptè fideliterq́ ponantur, sed etiam accurratè, quoad res patitur, elucidentur. Nam mihi, fateor, ea laus Ecclesiastici concionatoris visa semper est prima, si scriptura sacra, & sanctorum Patrum, cum verborum grauitati, tum sententiarum soliditati maximè inhæreat, hisq́ue potissimũ ornamẽtis decoretur: vt nõ tam sua, quàm Spiritus sancti verba, afferre videatur. Id Salomon scilicet sibi voluit, cum in fine Ecclẽsiastæ, id est
Eccles. 12. *concionatoris, sic scriptum reliquit: Verba sapientium sicut stimuli, & quasi claui in altũ defixi, quæ per magistrorum consilium data sunt à pastore vno. His amplius fili mi ne requiras. Nam quid præterea quæri poßit nõ video, nisi quod inane, atque inutile futurum sit, ac solum mulcendis auribus comparatum.*

Sed quoniam nostri operis reprehensiones quædam etiam extiterunt, de his quoque non nihil dicam. Duas igitur res in eo, vel desiderari vel vituperari, ad me est allatum. Nam Conciones nostras

nonnulli

nonnulli non bene se intelligere questi sunt, latini sermonis obscuritate impeditos. Quidam bonas quidem neque vulgares cùm faterentur, tamen pleniores ac locupletiores desiderabant. Ac prioribus illis hoc tantũ responsum sit, me Latinè scribere, Latinè scientibus; quibus sat scio neque oratio obscura, neque impedita videbitur, neque rebus fortasse, quas tractat, indigna. Quod si qui concionari volunt, neque Latinas conciones intelligunt, habent vulgariũ plus satis, quæ dissimulato titulo passim eduntur in lucem. Habent prætereà sermonarios suos ita Latinos, vt à vulgaribus Latini putentur, à Latinis vulgares verius censeantur: quorũ stylus à rerum diuinarum, quas tractãt, grauitate plurimũ abest. Hos ergo missos faciamus: ad illos alios peritiores nos cõferamus: quorũ votis mea quoq; vota cõsentire profiteor. Aiũt pleniores se, atque vberiores cõciones desiderare. Et ipse equidẽ desiderẽ. Dẽt ipsi: ego libenter accipiã, vnde quod minus plenũ est impleatur. At si quæ à nobis afferũtur, nõ mala esse fatẽtur, nõ inepta nõ vulgaria, nõ vsurpata demũ de alieno, æquius profectò est, vt id probẽt, gratiũq; habeant, quod affertur, quàm vt vituperent quòd nõ amplius affertur. Ego enim cõfirmare possum (absit inuidia verbo) me in toto hoc opere ne paginã quidẽ vnã vsurpasse, ac deriuasse ad cõciones nostras de alienis: quod sic se habere plane intelliges, siue manu scriptas siue typis iã traditas lector euoluas. Labores hosce nostros qualescunq;

& cogi-

& cogitata hæc, ex Scriptura, & patribus & ipso vsu diuini verbi tractandi collegimus, Dei potissimum benignitate. Ex quibus si non tota concio alicui contexi posse videbitur, sumat partem quam probauerit, adijciat ipse de suo, quod deesse animaduerterit. Neque enim vel imperitis omnino scribimus, vel ijs, qui sine memoriter tãtum, quæ legerint, reddituri. Adde huc quod cum in plerisq; Euangelijs, præsertim celebrioribus, non vna tantum concio scripta sit, sed duæ vel tres, sæpe quatuor, plures interdùm; quid vetat, ex pluribus colligere nostris, quod vni sua quisq; sufficere existimet? quippe de industria longiores conciones non scripsimus, ne molestiã tædiumq; afferrent prolixitate.

Atque hæc diximus tanquam inopiam, ac paupertatem quandam in nostris cõcionibus excusemus. At verò apertius, liberiusq; dicendum est, plerosq; eorum, qui copiosiores conciones expetunt, nescire plane quid expetant: idq; vituperare præ inscitia, quod deberent valde probare. Etenim rectè prorsus grauissimus ac sapientissimus, si quis alius nostra ætate cõcionator, Magister Ioannes Auila censebat, id vitio vertendũ concionatori in serendo Dei verbo, quod agricolæ in grano terræ mandando. Neque enim spisse & densè, aiebat Diuinus ille vir, seminandum, sed ita ordinatè ac moderatè, vt sementis sementi impedimento ne sit. Atque est ea laus maxima oratoris, aptè & distinctè dicere. Pleriq; verò hoc tempore in summa id laude ponunt,

nunt, si tot & tanta tamque celeriter dicant, vt auditores, rerum multitudine oppressi obstupescant, & nihil aliud, quam admirationem vel scientiæ vel eloquentiæ concionatoris, ex ecclesia Domum referant. Horũ quam sit exiguus vsus, quamque à dignitate verbi Dei alienus, quis non videt? Est enim id summopere curandum verbi ministro vt ea dicat, quæ prosint, & eo modo dicat, vt prosint. Quo circa Paulus Apostolus quinq; verba dicere malebat in Ecclesia sensu suo, vt alios instrueret, quam decem millia in lingua. Idest, pluris habebat vtilitatem paucorum, perceptorumq; sermonum, quam admirationem & stuporem de multitudine mirabilium inusitatorumq; collectum. Iam si quis eam lucem afferat rebus, sententijsq; concionũ, quas legerit, quam auditorum frequentia varietasq; requirit, in quo maxime concionatoris versatur officium, non is facile tenues & exangues conciones fortassis accusabit, quas diuturno nos vsu, commode explicatas & dilatatas, minimè inopes haberi perspeximus. Cæterum si concionũ gloria ea statuitur, vt multa, vt noua, vt exquisita, breuiter celeri oratione attingantur, quod vulgus laudat, quod admiratur & suspicit, ego me ab eo genere concionandi non modo fateor alienum, se id etiam existimo perniciosum Ecclesiæ Dei, neq; doctrina, neq; grauitate Euangelica dignũ. An vero in hoc errem, alij censeant, si erro, cum Hieronymo certe, cũ Augustino, cũ Gregorio vtroq; me erra-

1. Ad Corint. 14.

¶ ¶

Hieronymus in epist. ad Nepotianum. me errare nō dubito. Nā Hieronymus quidem ita ad Nepotianū scribit: Docente te in Ecclesia non clamor populi, sed gemitus suscitetur: lachrymæ auditorum, laudes tuæ sint. Sermo presbyteri scripturarū lectione cōditus sit, nolo te declamatorē esse & rabulā, garrulumq́ sine ratione, sed mysteriorū peritū & sacramētorū Dei tui eruditissimū. Verba voluere, & celeritate dicēdi apud imperitū vulgus admirationē sui facere, indoctorū hominū est. Nihil tam facile, quam vilē plebeculā, & indoctā concionē lingua volubilitate decipere: quæ quidquid nō intelligit, plus miratur. Hieronymo Augustinus plane consentit, cū Ecclesiasticū doctorē instituit. Qui verò affluit, inquit, insipienti eloquentia, tātò magis cauēdus est, quātò magis ab eo in ijs quæ audire inutile est, delectatur auditor, & eū quia diserte dicere audit, etiā verè dicere existimat. Hæc sententia nec illos fugit, qui artē Rhetoricā docēdam putarunt. Fassi sunt enim sapientiam sine eloquentia parum prodesse ciuibus, eloquentiam vero sine sapientia, nimium obesse plerumque, prodesse nunquam. Quid Gregorius? mirifice sane inuehitur in eos prædicatores, qui laudes auditorum captant: Maxime, inquit, si auditores nostri & semper laudant quod audiunt & nunquam quod laudant sequūtur. Hanc inanem loquendi gloriam prædicator egregius fugerat, cum dicebat: Non enim sumus vt plurimi adulterantes verbum Dei. Adulterari namque verbum

Margin notes: Augustin. lib. 4. de Doct. Christia. cap. 5. — Greg. lib. 22. Moral. c. 1. 7. — 2. Corin. 2.

verbum Dei est aut aliter de illo sentire quam est, aut ex eo non spiritales fructus, sed adulterinos fetus quærere laudis humanæ. Nec à Magno Gregorio Gregorius Theologus dissensit, qui omnium optime verbi Dei Ministri partes tradere mihi videtur, cuius verba sunt hæc: Verbi Diuini distributionem, quam omnes hac ætate profitentur, si quis est qui audacter suscipiat, aut cuiusuis ingenij esse censeat huius solertiam animiq; aciem miror, ne dicam stultitiam. Mihi quidem nequaquam res ea leuis momenti, nec parui spiritus esse videtur, vnicuique verbi perinde ac tritici mensuram dare, ac dogmatum nostrorum veritatem cum iudicio dispensare. Et idem post pauca. Et ad hæc quis Idoneus? non enim plerisque similes sumus qui veritatis doctrinam cauponum ritu adulterant, homines vaniloqui, voluptatibus suis obsequentes, easq; verbis aucupantes, vt sic maxime populi existimatione floreant, grauissimum sibi ipsis detrimentum imo exitium afferentes. Et postea: Illud exploratum habentes, præstare candidam aurem summittere, quam stolidam linguam mouere, laudabilius duximus, ea quæ dicenda & facienda sunt, addiscere, quam quæ nescimus docere. Præclarè enim cum eo agitur, cui vel altissima senectus doctrinam canam attulerit, eamq; vim habentem, vt conuersioni animarum vtilitati atque adiumento esse queat. Quæ tanti Patris oratio quem nostrum non pudefaciat? aut quis doctrinam

Gregor. Naziãze. in Apologetico de sua fuga.

¶¶ 2 quam

quam vocat capiam; & vtilem animarum conuersio-
ni non expetat, atque omni alia inutili farragine reie-
cta, sequatur? Quare Sanctorum Patrum & dicta
& exempla in Ecclesiasticarum concionum forma si
sequimur, quamuis non adeo assequamur, vituperare
nemo debebit, laudare certe atque imitari pij atque
eruditi volent. Ac si quid opis ex nostro labore con-
secuti fuerint, vt Deo omnium autori meritas gra-
tias agant: nosq; vt participes simus Euan-
gelij, benigne precentur, etiam, atque
etiam petimus.

INDEX CONCIONVM, QVÆ IN HOC opere continentur.

ERRATA.

PAg.17.lin.32.incredibili.lege incredibile.p.29.li.30.patruũ leg.patrũ.p.46.li.28.manuis le.manicis.p.38.li.24.Dici.le. Dicit.p.63.li.2.celeberrimæ.le.creberrimę.p.54.li.20.actus le.astris.p.72.li.10.tanta.le.tantò p.78.li.21.Arabo.le Acabo.pa. 103.li 27.principium.le.principum.pa.136.li.33.auertissent.leg. auertissem.p.138.li.6.sordibus le.sordidus.p.148.li.26.humano. le.humana.p.156.li.12.librabi.le.librabat.pa.163.li.10.ægros.le. agros.p.189.li 11.ex terminis.le.exterminij.p.208.lin.24.cœpit le.cepit.p.235.li.16.patri.le.patria.p.248.li.4.Domine.le.Domini.p.266.li.30.idq;.le.isq;.p.263.li.24.dextra.le.dextræ.p 167. li.12.calicogabamus.le.caligabamus.p.323.li.33 habituram.le.habiturum.p.325.li.27.ille improbare.le.illa improbare p.333.lin. 32.aliud.le.haud.p.338.li.pen.imitari.le.imitati.p.344.li.17.obstructos.le.obstrictos.p.345.li.8.suoq;.l.suo quoque.p 346.li.17 gravi.le.grauis.p.336.lin.pen.suscitauit.le.suscitaui.p.348.li.3.se. c.le.cum.p.380.li.30.conuiuiũ.le.cõnubium.p.381.li.20.feruẽt. le.feruent.p.387.li.5.Chana in.le.in Chana.p.388.li.18.laniores. le.lætiores.p.390.li.10.fundauerã.le.sudauerant.p.392.li.33.Abigad.le.Abigail.p.397.li.6.potest.le.potes.pag.406.lin.10.solent. le.solet.pag.413.lin.12.autoritas.le.autoritatis.pag.452.lin.4.si innoxiam.le.si in innoxium.pag.454.lin.23.Iosaph.le.Iosaphan.pag.486.lin.3.colones.le.colonos.pag.498.lin.11.12.manuũ.le.manum.pag.526.lin.6.adolendũ.le.alendum.pag.522.lin. 2.debet.le.debet,non debet.p.536.li.31.iusta in.le.iustam.p.533. li.23.cumulati.le.cumulatè.pag.542.lin.1.tuas.le.tuos.li.2.viæ.le. vię.pag.546.lin.7.acceptam.le.acceptum.pag.549.lin.18.geminus.le.gemimus.p.550.li.antep.cõsortitia.l.consortia.p.560.lin. 19 auditores magnã paratores.le.rem audituros magnam paratiores.p.562.li.23.mediantur.le.meditatur.p.567.lin.5.abstinentiæ, le.abstinẽtia p.581.li.vlt.cõmunẽ.le.cõmune.p.585.li.5.polyceto.le.polycleto.p.585.li.17.quam.le.quam ampla.li.34.curramus. le.curramus.

Con estas erratas esta correcto este libro conforme a su original. En testimonio de lo qual lo firme. En Salamanca oy 27.de septiembre 1597. años.

El Corrector,&c. Manuel Correa de Montenegro.

DOMINICA VIGESIMA QVARTA POST PENTECOSTEN, CONCIO PRIMA.

Cùm videritis abominationem desolationis, quæ dicta est à Daniele Propheta, stantem in loco sancto, qui legit, intelligat,&c. Matth. 24.

ON sine magna ratione, consilioque perutili Ecclesia prouida mater,& sapiens, Dominicam hãc constituit totius anni vltimam, eamque hærere voluit primæ Dominicæ aduentus, quæ caput est, atque initium Ecclesiastici temporis; neque disiungi has duas inter se passa est, quanuis supersint aliæ de numero earum, quas vagantes vocare solemus: sed ita eas interponi iussit, vt hæc semper esset extrema, totusque annus hoc tãquam optimo limite clauderetur. Cuius rei si causam ex me quæritis, cùm nihil agat Ecclesia Christi, nisi considerate,& prudenter, illam facilè afferre possum, ꝙ hæc vltima Dominica summopere cum illa prima cõsentiat, sitque vtriusque argumentum idem, finis sæculi, diesque iudicij: idem proinde vtriusque institutum,& communis vtilitas, timor Dei, & bonæ vitæ integritas. Perfecto enim circulo, vt Philosophi tradunt, idem est punctum, & initium,& finis. Itaque annum constat tunc esse perfectum, vt Macrobius etiam scribit, [cùm Sol ad id signũ

Pars prima, consultò Ecclesiam initio, & exitu anni, Iudicij diem proponere.

Macrob. saturnal. libr. 1. cap. 4.

 se denuo

se denuo vertit, ex quo digressus est,] ac propterea an-
num dictum censet idem, quod, veteres, an procircumpo
nere solerent.] Est autem annus magnus, circuitus solis,
Virgil 3. quod Poëta innuit, [Interea magnū sol circumuoluitur
Æneid. annum.] Perfectissimum autem motum esse circularem,
Aristo. 1. de non solùm Aristoteles in Physicis sensit, sed etiam Dio-
cælo. nysius in Mysticis, ac Theologicis docuit, qui præterea
Dionys. de Ecclesiastici moris, quo sacerdos ex altari incensum per
diuin. nom. templi circuitum circunferens ad altare rediret, eam ra-
c.4.p.1. de tionem affert, finem esse diuiniorem, ad prima & præstā
Eccles. hier. tissima reditum. Quæ eò pertinent, vt perfectio in circu
c.3.p.3. lo quodam sita esse intelligatur. Quapropter Deus lege
Exod. 20. veteri non modo caput, sed etiā caudam animalis offerri
Greg. homil. iussit in sacrificio, docēs nimirū nos, vt Gregor. animad-
25. in Euan uertit, eā sibi probari victimā, id est Christianæ vitæ ra-
gel. tionem, in qua primis extrema respōdeāt. Nihil verò est
Leuit. 3. hominibus magis salutare, quā fine omniū rerū conside-
rato, Deum timere. Id Ecclesiastes Spiritu sancto plenus
magnificè præcipit his verbis. [Finē loquendi omnes pa
Eccles. 12. riter audiamus: Deum time, & mandata eius obserua: hoc
est enim omnis homo, & cūcta, quæ fiunt, adducet Deus
in iudicium pro omni errato, siue vt intelligentius alij le
gunt, abscōdito, siue bonū siue malū sit.] En omniū Eccle
siasticarum cōcionum finem præclarū, Deum timere, &
mādatis eius parere: en ad id consequendū, & præstādum
singulare, eximiumq; remedium. [Cuncta quæ fiunt, ad-
ducet Deus in iudicium.] Nempe qui huc oculos semper
coniicit, qui hinc annum exorditur, atque huc rediens tā
quā certissimo termino claudit, is vel peccaturus est nun
quam, vel si quid aliquando peccauerit, celeriter emēdet
necesse est: iuxta Sapientis præceptū. [In omnibus ope-
Eccli 7. ribus tuis memorare nouissima tua, & in æternū nō pec-
cabis.] Quæ ratio vitæ instituendæ, vt est à diuino Eccle
siaste proposita, sic etiā ab optimo authore Seuerino Boë
Boet. lib. 5. tio cōprobata: cuius de philosophiæ cōsolatione præcla
de consolat. ri operis extrema clausula est illa memorabilis: [Auersa-
Philos. mini igitur vitia, colite virtutes, ad rectas spes, animū sub-

leuate,

leuate, humiles preces in excelsa porrigite. Magna vobis est, si dissimulare nō vultis, necessitas in dicta probitatis, cum ante oculos agitis iudicis cuncta cernētis.] Ergo ad omnem bene instituendæ vitæ rationem valet iudicij diuini cogitatio: quam nunquā deponi à nobis debere, sapientissimè Ecclesia docet, dum iudicium vltimum, & finem decernit esse anni præsentis, & sequētis exordium.

Quanquam autem vtriusque Dominicæ, vt dixi, argumentum est idem, iudicium vltimum modo à Matthæo narratum, mox à Luca commemorandum: tamen interest aliquid: est propria quædam tractatio vtriusque Dominicæ: atque ad hanc præcipuè pertinent ea, quæ antecedere debent iudicij diem, illa præsertim immanis persecutio Antichristi, de qua rectissimè intelligitur, Christus apud Matthæum dicere. [Cùm videritis abominationem desolationis, quæ dicta est à Daniele Propheta stantem in loco sancto:] ad sequentem verò potius pertinet ipsa executio iudicij terribilis. Quapropter quæ de Antichristo opus est scire, quæq; Ecclesia vehemēter prædicari vult, in ijs exponēdis, & explicādis nō inutilem operā, difficilem certè posituri sumus. Atque illud principio dicendū est, quænā sit ratio, quæ necessitas, populi Christiani de Antichristi tēporibus cōmonendi. Etenim mille iam & quingenti anni abierūt, ex quo Antichristi aduētus prædicatur: & diligenter, accurateq; prædicatur: & quotannis ex instituto prædicatur: neq; tamen Antichristus ille, aut venit hactenus, aut etiā nūc vēturus apparet. Cur in re tā remota tāta sedulitas? tāta properatio in mora tā lōga? Nōne frustra id studij insumi putes? Nōne decipi, falliq; fideles, dū quotidie eo timore exagitātur, cuius nullum est certum indicium in præsentia, nullū per tot annos periculū extitit? Non dubium est, quin multi eiusmodi cogitatione pulsentur, ea quæ de Antichristo, & fine mundi prædicantur, magis ad terrendos homines, & in officio continendos, quam ad vllum certum euentum esse composita. Neque verò Spiritum sanctum effugit, fore, qui ita existimarent, quos testimonio Petri

2 De Antichristo nunc dicendum.

1. Petr. 3.

ſic refellit.[Venient in nouiſsimis diebus in deceptionē illuſores, iuxta proprias concupiſcentias ambulantes, dicentes: vbi eſt promiſsio, aut aduentus eius? Ex quo enim patres dormierunt, omnia ſic perſeuerant ab initio creaturæ.] Quorum calumniam, & mendacium ſtatim confutat adiungens: [Non tardat Dominus promiſsionem ſuam, ſicut quidam exiſtimant; ſed patienter agit propter vos, nolens aliquos perire, ſed omnes ad pœnitentiam reuerti.] Itaque quod Deus differt, & prorogat mundi finem, atque illam ſæuiſsimam tempeſtatem, qua orbis Antichriſto furente iactandus eſt vniuerſus, ſaluti hominum Deus conſultum vult, vt longo interuallo reſipiſcere improbi, ſanarique poſsint. At enim ſi tandiu ſe rem extenſurum, ac protracturum Deus nouerat, quid opus fuit, tanto ante homines territare? Quid ea minitari omnibus, quæ ad paucißimos tandem pertinerent? Habet ea quæſtio non parum vtilitatis, ſi penitus explicetur: non vt curioſæ interrogationi, ſed vt modeſtæ, & circunſpectæ diſciplinæ ſatisfiat. Aderit diuinum numen, vt ſpero, dicenti, & rem vobis ſcitu admodum neceſſariam exponenti.

3 *Ideo tanto ante prædici aduentū Antichriſti, vt paratiores ſint ij, in quos incidet.*

Tres mihi videntur eſſe cauſæ, propter quas lōgè antequàm veniat Antichriſtus, aſsiduo, & continuato ſermone illius furiæ aduentus ab Eccleſia fidelibus promulgetur. Prima eſt illa, quod res eſt tam magna, diſcrimenque tantum, vt quanuis ad ſolos vltimos homines propriè pertineat; tamen quo perueniat ad eos, quorū inter eſt, opus fuerit longa ſerie omnes interpoſitos admoneri, vt alij alios viciſsim moneant. Sic enim in naui fieri videmus, cum ingruit fœda tempeſtas, præcipiente Nauclero quid facto opus ſit, & nautis alios alijs voce excitantibus, donec is accipiat imperium, qui operam nauaturus eſt. Neque nauiculatorum ſolum ea eſt ars, ſed militiæ etiam inuiolabilis, cum Imperator aliquid iubet, quod ad extremum agmen pertineat, medios omnes manipulos vociferari, & acceptum imperium ſequentibus reddere, vſque ad eos, quorum eſt iuſſa perſequi. Nihil

eſt enim

est enim eo ordine, & disciplina salutarius: cuius proinde vel exigua negligentia capite plectitur. Ita prorsus quoniam fideles omnes vnum corpus efficiunt, vnum eundemque exercitum summi Imperatoris, necesse fuit ad salutem vniuersæ Reipublicæ, per primos & medios præcepta Christi ad extremos vsque manare. Etenim fratres, quàm sit ea acerba, & atrox futura tempestas, ipsum Deum nostrum docentem audire licet. [Erit enim tunc, inquit, tribulatio magna, qualis non fuit ab initio, neque fiet.] Quod eodem modo affirmat Gabriel Angelus apud Danielem. [Veniet tempus, quale non fuit ab eo, ex quo gentes esse cœperunt vsque ad tempus illud.] Quantum verò remedium sit, quantum robur ad confirmandos animos fidelium, & muniendos aduersus omnem eum impetum Satanæ, nouisse periculum prædictum à Domino, vt verbo Dei iam ante instructi milites Christiani dimicare fortiter possint, vix verbis exprimi potest. Nullum erit certius, validiusque præsidium: quod intelligens Christus expresse monebat. [Ecce prædixi vobis.] Quam ob causam tantopere prædicit? [Dabunt, inquit, Pseudochristi signa magna, & prodigia, ita vt in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi.] Huic ergo tam horribili procellæ opponitur rupes fortissima verbi Dei. Quocirca videte diligenter, quanta sint diuinæ Scripturæ præsidia, quæ omnem miraculorum vim superent. Nihil est enim diuini Verbi authoritate robustius. [Licet Angelus de cælo euangelizet vobis, præter id quod accepistis, anathema sit.] Paulus quidem ita censuit. Quid Petrus? [Habemus, inquit, firmiorem propheticum sermonem: cui benefacitis attendentes tanquam lucernæ lucenti in caliginoso loco, donec dies elucescat, & lucifer oriatur in cordibus vestris.] Firmius testimonium, vt etiam Beda censet, Petrus asserit ex prophetico sermone peti quam ex ipsa transfigurati Christi oculata fide: erat enim de ea re oratio suscepta. Non igitur fides Christiana ex Scripturis minus, quàm ex miraculis stabilitur. [Et signa quidem infidelibus data sunt; scripturæ

Matth. 24.
Dan. 12.
Galat. 1.
2. *Pet.* 1.
Beda, & Gaetius in 2. *Pet.* 1.
1. *Cor.* 14.

1. Cor. 14. fidelibus.] Idcirco primæua Ecclesia miraculis abundauit, quia esse ut infideles vocandi ad fidem: at ultima Ecclesia cum fideles vocati iam sint, plus scripturis, quàm miraculis nititur. Ergo tanto ante hæc prædicta sunt, & tam longa serie temporum ad extremos usque manserunt, ut autoritate diuinæ Scripturæ, qua nulla potest vis esse validior, omnes diaboli, & primogeniti eius Antichristi machinationes dissipentur, atque euertantur. Quare Angelus cum Danielem stupentem rerum admirabilium prædictione, atque attonitum aspexisset, adiunxit: [Tu

Dan. 12. autem Daniel claude sermones, & signa librum usque ad tempus statutum; plurimi pertransibunt, & multiplex erit scientia.]

4 Timorem salutarem vnicuiq; inuenti cogitatione illorũ temporum horribilium. Dixi unam eius rei causam, quam proposui; accipite alteram. Tametsi enim aduentus Antichristi in extremos illos incidat, qui tunc superstites futuri sunt: tamen eius rei cognitio, & consideratio nobis omnibus utilissima est, neque cuiquam mortalium superuacanea tantarum rerum prædictio videri debet, propterea quod timorem Dei summopere salutarem hominibus, etiam atque etiam iuuat, & promouet. Diuum Chrysostomum audi, quid cogitatio earum rerum terribilium, quæ iudicij diem præcedent, in animo illius ageret, quantopere eum permoueret, quibus lachrymis, quo gemitu impleret: [Væ mihi, inquit, de die illo terribili: qui

Chrysost. homil. 77. in Matth. cum oporteret nos expositione istarum rerum gaudere, dolemus, & mœrore conficimur. Nam me quidem cùm hæc in mentem veniunt, horror inuadit terribilis, & amarissime perflens ex profundo corde ingemisco. Et quamuis nihil horum ad me spectaret, illa tamen quæ sequuntur, vehementius me perturbant. Propterea lachrymis confundor, quod à tanta gloria casuros nos video.] Tu igitur Chrysostomum imitare, & lachrymis prosequere historiam hanc lamentabilem, cum præsertim ignores, Utrum aliqua eius pars ad te peruentura sit. Nam cum mysterium sit adeò occultum, ut ipsos quoque Angelos lateat, cumque nemo sit mortalium, qui sciat, an

ad se res illa tam horribilis & sæua pertineat, necesse est omnes, nisi desipiant, timere, ac formidare, seque ad id tempus, si fortè incidat, parare, & munire. Vt enim aduentus Christi, tametsi in Apostolos, & eius ætatis homines incidit, tamen antecedentibus etiam Prophetis, & Iustis profuit eius expectatio, desideriumque: sic metus contra, & formido ignorantibus definita tempora Antichristi, non potest non esse perutilis: est enim timor rerū arduarum, quæ contingere possunt. Habet autem hoc timor, verbo Dei incussus, vt mirificè auellat animos hominum à cupiditatibus & illecebris secularibus. Id nos abunde experti sumus narratione tragœdiæ illius lamentabilis, ac funestæ, quoniam acturus est Antichristus, lachrymas, & suspiria, & gemitus, cordis denique compunctionem maximam auditoribus excitari, neque timor ille otiosus, & inanis esse potest, qui mentem statim, cogitationemque ad meliora conuertit, vitamque instruit, mores Christianos instituit, talem denique se quemque præstare persuadet, qualem tempora illa tam dura, & acerba desiderant. Obitus diem & horam, idcirco Deus voluit esse nobis incertam; vt omni die atque hora nos ad obitum componeremus. [Estote, ait, parati, quia nescitis horam, neque diem.] Tantundem de aduentu Antichristi cunctos commonitos esse voluit, itaque ait. [Quod vobis dico, omnibus dico, vigilate.] Neque verò exigua est vtilitas, quæ ad omnes manat, cum eius tempestatis immanitatem considerantes, & virium suarum infirmitatem metientes, ad preces se homines vertunt, Deum obnixè deprecantes, ne se in tam aspera tempora, ac tam periculosa reseruet. Quod quidem genus precum Saluator noster valdè commendat, & probat per Lucam ita nos adhortans. [Vigilate omni tempore orantes, vt digni habeamini fugere ista omnia, quæ futura sunt.] Neque enim dubitari vllo pacto potest, quin multi Dei clementia salui futuri sint, qui, si in illas tentationes, & discrimina sæuissima inciderent, omnino perituri fuissent. Etenim si electi illorum temporum,

Matth. 25.

Marc. 13.

Luc. 22.

Aug. 20. de ciuit. c. 8. *Hippol. de consum. seculi.* *Prosper. de diuin. prædict. lib 3.* quos merito Augustinus & Prosper, & Hippolytus Martyr asserunt fore clarissimos, atque ipsis propemodum Apostolis pares, prioribus certe martyribus superiores, tamen magnitudine tempestatis illius ita sunt perturbandi, & obruendi, vt oporteat diuinam prouidentiam breuitate temporis periculi magnitudinem compensare, quid existimãdum est de cæteris imbecillis, & infirmis? [Nisi breuiati fuissent, dies illi, ait Dominus, non fieret salua omnis caro.] Ergo in timore Dei, in præparatione animi, in orationis & precum ardore maximus fructus ad omnes fideles rédũdat, ex eius tristitiæ truculenta commemoratione.

5 Antichristi aduẽtum etiã ad vnũquemque nostrũ pro suo modo pertinere. Postremo illa quoque ratio vera est, aduentum Antichristi idcirco omnibus denũtiari, quod nemo ab eo alienus sit. Nam etsi persona illius nequissimi, quem magnũ Antichristum Augustinus appellat, nondum existat, neque possit per se, nisi in suæ ætatis homines grassari, tamen per antesignanos suos, & præcursores, in omnes Christi milites dimicat, atque confligit. Egregie Gregorius admonet: [nemo sibi blandiatur, & idcirco se à tali occasu extraneum credat, quia ad illius tempestatis procellam peruenire se non existimat. O quanti illius tentationis tempora non viderunt, & tamen in eius tentationis procella versantur!] Est quidem vnum illud totius nequitiæ, & impietatis caput, cuius sunt membra, quicunque eius moribus, & spiritu teterrimo imbuti sunt. Quare opportunè nos admonet Ioannes Apostolus: [Filioli nouissima hora est: & sicut audistis, quia Antichristus venit: nunc Antichristi multi facti sunt: vndè scimus, quia nouissima hora est.] Nouerat probè Ioannes dies & annos restare plurimos vsque ad Antichristi aduentum, qui mille annorum Ecclesiæ regnum sæpissimè cecinit: tamen nouissimam horam adesse pronuntiat, & Antichristum iam venisse, imò Antichristos multos, propterea quod vnusquisque, quod ad se pertinet, putare debet, mundi finem venisse, siquidem tunc cuique mundus finitur, quando ipse mundo finitur. Præclarè est ab Augu-

Greg. li. 29. moral. c. 3.

1. Ioan. 2.

ſtino dictum. [In quo quemque inuenerit ſuus nouiſsimus dies, in hoc cum comprehendet mundi nouiſsimus dies; quia qualiſquiſque in die iſto moritur, talis in die illo iudicabitur.] Quamuis autem Antichriſtus ipſe nondum apparuerit, diſcipuli tamen eius, & ſatellites negotium perditionis vrgere nõ ceſſant. Sunt verò filij, quod mireris meritò, eius parentis, qui nondum eſt natus, ſunt diſcipuli præceptoris nihil adhuc docentis, membra caput ſuum antecedentia nouo modo: quicunque artes, & dolos illius ſceleratiſsimi meditantur: quales maximè ſunt hæretici, & hæreſiarchæ, quemadmodum Hieronymus, Auguſtinusque tradunt, nempe Hebion, Cherintus, Marcion, Manes, Arius, Eunomius, Dioſcorus, Macedonius, Wicleffus, Lutherus, Caluinus, cæteræque humani generis peſtes, quales etiam tyranni Chriſti Eccleſiam vaſtantes, Nerones, Domitiani, Decij, Maximini, Diocletiani, & cæteri, quos noſtis fidei perſecutores: in quo numero Athanaſius Conſtantium ponit, quem tum Antichriſtum, tum Antichriſti præcurſorem cenſet: quales denique omnes ij ſunt, quos deſcribit Apoſtolus verbis dilucidis. [In nouiſsimis diebus inſtabunt tempora periculoſa, & erunt homines ſeipſos amantes, cupidi, elati, ſuperbi, blaſphemi, parentibus non obedientes, ingrati, ſceleſti, ſine affectione, ſine pace, criminatores, incontinentes, immites, ſine benignitate, proditores, proterui, tumidi, & voluptatum amatores magis quam Dei: habentes quidem ſpeciem pietatis, virtutem autem eius abnegantes.] Has eſſe ſcitote notas diſcipulorum Antichriſti, quas Paulus copioſe proſecutus eſt, vt ex ijs tanquam vngue leonem, quos vitare oporteat, diligentiſsimè hoſtes Chriſti cognoſcere poſsitis. De quibus pariter Petrus, & Thadæus Apoſtoli in ſuis Epiſtolis vaticinantur. Rectè Hieronymus [Aduerſarius Chriſti eſt & Antichriſtus, cui præcepta diſplicent Chriſti.] Neque verò vllum eſt tempus, neque ætas vlla, in qua Antichriſtus per hoſce ſuos adminiſtros bellum Chriſto facere ceſſet:

Aug. epiſt. 80. ad Heſichium.

Hierony. in 24. Matth. & in 2. cap. Abacuch.

Aug. lib. 2. cõtra aduerſarium legis, & prophet. c. 12.

2. Tim. 3.

Athanaſ. in epiſt. ad ſolitariam vitã agentes.

Hierony. in epiſ. ad Marcellã de ægrotatione Bleſiuæ.

quod verbis quidem breuibus, & obscuris, sed disertissimis Paulus significauit, scribens ad Thessalonicenses in hunc modum. [Et nunc quid detineat, scitis, vt reueletur in suo tempore. Nam mysterium iam operatur iniquitatis: tantum, vt qui tenet nunc, teneat, donec de medio fiat. Et tunc reuelabitur ille iniquus.] Mysterium iam operatur iniquitatis. [Ac si diceret, ait Gregorius: Tunc Antichristus manifestus videbitur: nam in cordibus iniquorum secreta sua iam nunc occultus operatur.] Mysterium igitur iniquitatis vocat Antichristi aduentum, illudque iam operari affirmat pro eo, quod partes & artes Antichristi eius satellites prosequuntur: quod de Nerone, & Imperio Romano procul dubio sensit, vsque dum de medio fieret, & regno Christi perpetuo cederet, iuxta Danielis prædictionem. Ergo quod ad rem facit, debet se quisque parare, & munire Christi præceptis, & consiliis aduersus artes, & vim, & copias omnes Antichristi, idest impiorum hominum, qui seruos Christi semper oppugnant. Scriptum ab autore graui & antiquo, est in hunc modum. [Antichristus multos habet suæ malignitatis ministros, ex quibus multi in mundo præcesserunt, qualis fuit Antiochus, Nero, Domitianus. Nos quoque nostro tempore Antichristos multos nouimus esse. Quicunque enim siue laicus, siue canonicus, siue monachus contra iustitiam viuit, & ordinis sui gloriam impugnat, & quod bonum est, blasphemat, Antichristus est, minister Satanæ.] Quod est sane verè ac sapienter dictum. Iam vero grauissimam tentationem, atque acerbissimam tribulationem in vltimo vitæ exitu impendere sibi, nemo dubitet, & tunc ei futuram tribulationem, cui parem nunquam expertus sit: Tunc enim maxime Princeps mundi huius furit, & fremit, atque omnibus machinis fidem, & pietatem sanctorum tentat, atque impetit, neque est quisquam, cui parcat ille nefarius, qui Christo ipsi morituro non abfuit. [Venit, ait, ipse Christus Princeps mundi huius, & in me non

2. Thess. 2.

Gregor. 29. moral. c. 3.

Dan. 2. & 7.

In 9. tom. Aug. in tract. de Antichristo.

habet quicquam.] Quæ cum ita sint, non erunt res Antichristi negligenter cognoscendæ, quæ ad omnes nos ijs, quas diximus, rationibus valde pertineant. Eas alia concione exponemus, nunc ad preces, qua poterimus maxima deuotione nos conuertamus. *Ioan. 15.*

IN EADEM DOMINICA CONCIO SECVNDA.

Cùm videritis abominationẽ desolationis, quæ dicta est à Daniele, &c. Matt. 24.

DE Antichristo in Ecclesia Dei celeberrima, & antiquissima mẽtio est, tanquam de re tum magna per se, tum fidelibus summopere necessaria. In qua quidem re multa à multis iactantur vana, & fabulosa: multa etiam certa, & scitu dignissima plerosque latent. Itaque missis ijs, quæ fidem non habent idoneam, ea afferemus, quæ à probatis autoribus acceperimus, quæq; sacrorum librorum præcipuè authoritate nitantur. Quanuis enim pleraque Apostoli de Antichristo sermone potiùs, quàm scripto tradiderint, vt Paulus non semel insinuat: tamen sunt in diuinis literis plurima memoriæ cõmendata. Attingam verò summatim præcipuos locos, vt ij, quibus per otium licet, copiosius eadẽ peruestigare valeãt. In veteri quidem instrumento Daniel maximè scribit de Antichristo capite septimo, & octauo: fusius vndecimo, & duodecimo. In nouo Christus apud Matthæũ hoc ipso vigesimoquarto capite. Paulus ad Thessalonicenses epist. posteriore cap. 2.

1 De Antichristo esse dicendum, idque ex probatis autoribus.

Omnium

Omnium copiosissimè Ioannes in sua Apocalypsi, cùm sæpe alias, tum maximè capite vndecimo & duobus sequentibus. Sanctos patres in horum locorum tractatione consulite, præcipuè Hieronymum in Danielem, Gregorium Magnum in caput quadragesimum Iob, Anselmum, & Thomam Aquinatem in epistolam Pauli iam dictam. Ricardum de Sancto Victore autorem valde bonum & grauem in Ioannis Apocalypsim. Scripsere præterea complures propria ea de re opuscula, aut aliàs de ijs ex professo disseruerunt. Irenæus quidem Episcopus, & martyr fusè in quinto libro contra hæreses, Hippolytus & ipse martyr proprium ea de re tractatum edidit. Cyrillus Hierosolymitanus catechesi decimaquinta. Aurelius Augustinus toto libro de ciuitate Dei decimonono, ac vigesimo: Ioannes Damascenus libro quarto de fide orthodoxa capite vigesimoseptimo. Prosper Aquitanicus in libro, quem inscripsit dimidium temporis, per capita plusquàm duodecim diligentissimè scripta. Sunt alij etiam autores idonei, sed hos maximè nominaui, quod ex ijs tanquam ex fontibus ea hauserim, quæ vobis hodie propinabo. Neque otiosam, vel etiam ambitiosam hanc meam scriptorum nominationem, existimetis, velim, cùm ea dicturus sim, quæ multis ficta, & commentitia videri queant, nisi idoneis autoribus confirmentur.

2 *Tempus Antichristi aduentus, & persecutionis illius. Lege lib. de nonijs. tempor. primū. c. 3. vbi autores eius insaniæ cōmemorantur.*

Principio de tempore Antichristi censeo dicendum. Vtrùmne posit aliqua ratione definiri, quando ille venturus sit. Nam fuere, qui certum seculum, imo etiam annum designare sint ausi, quo sit appariturus, diem quoque non defuere, qui dicerent ipsum Pentecostes, quo Spiritus sanctus est missus, initium eius tyrannidi præbiturum. Tanta est hominum temeritas, vel potius amentia eo velle progredi, & irrumpere, quo ne familiarissimi quidem Dei amici fuerint admissi. Etenim eam rem celatam voluit, atq; occultam mortalibus omnibus altissima numinis prouidentia. Quid dixi mortalibus? Ipsos quoque angelos, sanctos, & beatos latet. Apostolis

interro-

interrogantibus,[Dic nobis,quando hæc erunt?] Christus respondit,[De die autem illo nemo scit, neque Angeli cælorum, nisi solus Pater.] Diem porro iudicij proxime sequi aduentum Antichristi, scripturæ declarant. Ergo neque ratiocinatione teneri potest, cùm ex sola Dei voluntate,& consilio pendeat; neque reuelatione cuiquam hominum prodi credibile est, quod ipsos Apostolos nescisse scimus. [Non est, inquit, vestrum nosse tempora,vel momenta.]Quibus verbis, vt Augustinus habet egregie,omnium de hac re calculantium digitos resoluit, & quiescere iussit. Itaque cohibenda, ac frænanda quorundam audacia est,qui certissimum asserunt iam iam esse pro foribus Antichristum. Paulus contrà præcipit,[Vt non cito moueamini, quasi instet dies Domini.] Daniel se non satis intellexisse rem eam professus est: & audet quisquam eius sibi rei cognitionem vendicare,quam se ignorare Apostoli,& Prophetæ confitentur? Neque verò sanctorum Patrum testimonijs turbari quisquam debet,instare mundi finem, & crebro, & aperte confirmantium,quorum est partim pia ad mores corrigendos cohortatio,partim ex vsu,& more scripturæ oratio profecta. Nam cùm sæpe sacræ literæ doceant diem Domini appropinquare,& cito eum esse venturũ; qua id ratione intelligi debeat,satis nos Apostolus Petrus erudiuit,mille annos apud Deum esse tãquam diem vnum. Quamobrem præclara lumina Ecclesiæ Augustinus,& Thomas, vsque eo censent iuxta scripturas non posse breuitatem futuri temporis demonstrari, vt totidem annos extendi mundi ætatem post Christum natum,quot ab orbe condito ad Christi aduẽtum priorem numerantur,nihil repugnet. Nõ est ergo properandum sententijs de fine mundi,& aduentu Antichristi præcipitatis. At neque cõtra securi esse debemus, quasi nostro seculo, & ætate nihil sit formidandum. Nam quod est omnium mundi interitus signum certissimum, vt Augustinus egregiè disputat,illud est, quod perspicuè Christus prædixit. [Prædicabitur Euangelium in vniuerso mundo,

Matth. 24. *Actor. 1.* *August. lib. 18. de ciuitate ca. 35.* *2. Thess. 2.* *Dan. 12.* *1. Pet. 3.* *August. lib. 83. q. 58.* *Tho. in addit. q. 88. art. 3. ad 3.* *Aug. in epistol. 78. & 80. ad Hesychium. cu ius senten-*

tiam probat S.Tho.in 4. dist. 43. q. 1. art. 1. idē docet Damasc. lib. 4. de fide ortho. c. 27. mundo,& tunc veniet consummatio.] Esse autem nostro seculo Euangelium promulgatum pluribus, & maioribus orbis regionibus, quam fuerit totis ante sexcentis,& duplo annis, ex historia Indica notissimum est. Quantum verò restet orbis patefaciendum, & quibus gentibus non sit annuntiatus Christus, quanto item spatio temporis, id quod restat, peragendum sit, nouit profectò mortalium nemo. Quare suspensas, & in vtramque partem paratas esse voluit hominum mentes, qui rem tantam sic expectari voluit, vt siue diutius differatur, siue celeriter fiat, nihil summæ veritati repugnet. Quanuis autem quo tempore veniat Antichristus, Scriptura non prodat: tamen quanto tempore duret eius imperium, vel potius tyrannis, ne dubitatione desperaremus, certiores omnino nos fecit, nō amplius, quàm annos tres

Dan. 12. cum dimidio eam tempestatem grassaturam. Sic Daniel, [cum eleuasset dexteram,& sinistram suam in cælum, & iurasset per viuẽtem in æternum, quia in tempus,& tempora,& dimidium temporis:]hoc de regno Antichristi

Dan. 7. prædictum alius locus eiusdem Prophetæ indicat. Vbi de Antichristo agens sic ait. [Et tradentur sancti in manu eius vsque ad tempus, & tempora, & dimidium temporis.] Intelligi verò tempus annum more Scripturæ Hie-

Hiero. in 12. Danielis. Aug. li. 20. de ciu. c. 23. Cyrill. Hierosol. catech. 15. Prosp. l. de 3. prædict. diuin c. ronymus vna, Augustinusque tradidere, qui tempora ne plura duobus annis acciperentur, in Græco, tum etiam Hebraico non plurali, sed duali numero haberi adnotarunt. Id etiam pro certo confirmat Cyrillus. Atque vt esset, testatior ea res, annorum rationibus numero mensium, atque item dierum spatia eadem regni Antichristi, vt Prosper quoque animaduertit, circunscripta legimus. Et Ioannes quidem in Apocalypsi ciuitatem sanctam calcandam tradit per menses quadraginta duos, quod de vltima Ecclesiæ persecutione prædici omnes consentiunt,

Apoc. 11. & ratio ipsa institutæ prophetiæ docet. Daniel verò

Dan. 12. dies apertissimè numerat ita scribens. [Et à tempore cùm ablatum fuerit iuge sacrificium, & posita fuerit abominatio in desolationem, dies mille ducenti nonaginta,]

cui

cui Ioannes congruit scribens, mulierem hoc est Ecclesiam fugisse in solitudinem.[Vbi habebat, inquit, locum paratum à Deo, vt eam pascat diebus mille ducentis sexaginta.] Fortasse ante fugam per mensem, id est, dies triginta, qui ad summam Danielis desunt, patietur Ecclesia persecutionem Antichristi. Menses igitur quadraginta duo, ac dies mille ducenti nonaginta, quos refert Daniel, efficiunt liquidò annos tres, & dimidium, diebus additis decem, vt omni ex parte cõstet eam procellam non amplius desæuituram, ne desperatione fracti fidelium animi vehementissimi turbinis magnitudinem ferre non possint: magnam plane diuinæ bonitatis prouidentiam. *Apoc. 12.*

De tempore hæc, de ipsa persona Antichristi iam dicam. Quidam eum, in quo errauit Hippolytus, non hominem, sed dæmonem futurum opinati, specie humana, aut etiam sibi carne copulata, quod videtur sentire Rupertus, Antichristum perinde ex dæmone & homine vnam personam asseruerunt, vt Christum ex diuina & humana natura, confitemur. Verum id de Antichristo commentum fides catholica respuit. Erit (vt Hieronymus & Patres consentiunt iuxta Scripturas) natura homo vt cæteri, procreatus ab hominibus, vt cæteri: ex fornicatione autem non ex legitimis nuptijs oriturum, Hippolytus Martyr, & Ioannes Damascenus affirmat. Primogenitum fore Satanæ, hominem peccati, filium iniquitatis, multaque talia sacræ literæ tradunt, vt incredibilem, ac singularem eius malitiam intelligamus, in quem se diabolus totum transfundet ex ipso vtero matris, quemadmodum probati authores memoriæ commendarunt. Paulus aduentum illius fore secundùm operationem Satanæ scribit in omni virtute: summam hominis cum diabolo coniunctionem significans, Non in persona, aut substantia quod fieri est impossibile, sed in potestate, & operatione, qualis est instrumenti aptissimi, cum artificis peritissimi manu coniunctio. Quod ad genus

3 De natura, origine, & educatione, & nomine Antichristi.

Hierony. in 11. Dan.
Hippolyt. de consum. mundi.
Damasc. 4. lib. de fide, cap. 27.
2. Thess. 2.
Ruper. lib. 8. in Apoc. Damasc. lib. 4. de fide. cap. 27.

Irinæus lib. 5. ca. 30. ex illo Hiere. à Dan auditus est fremitus, &c. ad genus attinet, scribunt Irinæus, Hieronymus, Ambrosius, Augustinus, Prosper de tribu Dan futurum, idque probant ex vaticinio Iacob, & Hieremiæ. Patriam ei Babylonem assignant Gregorius, & Hieronymus, & alij plerique patres vetusta traditione, vt plurima alia. Initio non clarum, & nobilem, sed obscurum potius, & infimo loco natum. Hieronymus tradit. Ex illa prædictione Danielis, [& stabit in loco eius despectus.] Item ex illa eiusdem. [Considerabam cornua, & ecce cornu aliud paruulum ortum est de medio eorum.] Cornu paruulum intelligi Antichristum sequentia manifestè ostēdunt, paruulum verò quemadmodum Theodoretus, Hieronymusque demonstrant, propterea dicit, quod initia habiturus sit obscura, & ignobilia: ex quibus tamē eo potentiæ, diaboli arte peruadet, vt omnes, qui vnquā fuere Principes, & Imperatores, imperij magnitudine superet. Occultè hunc nutriendum vsque dū negotij gerendi opportunitas detur, Damascenus scribit. Neque nomen etiam illius perfugæ scriptura diuina tacuit, sed tamen ita prodidit, vt antequam ille appareat, quale sit, scire non liceat; cùm emerserit, tunc liquido constare queat. [Qui habet intellectum, ait Ioannes in sua Apocalypsi, computet numerum bestiæ. Numerus enim est hominis; & numerus eius sexcenti sexaginta sex.] Quod ænigmatis modo dictum illud significat, Græcos characteres, (in qua lingua Ioānes scripsit, quæque literas habet pro numerorum notis) conficientes nomē Antichristi, reddere summam, quam dixit: quæ summa cum infinitis prope mixtionibus characterum effici possit, nullo modo in præsentia definire possumus certum Antichristi nomen. Cùm verò & Antichristus se se prodiderit, & ad alia indicia etiam nominis compositio accesserit, notis constans numerum sexcentorum sexaginta sex efficientibus, tunc planum omnino fiet, illum, illum ipsum esse Antichristum, quem diuinæ authoritates tam longe ante prædixerint. Ob id enim traditum eum numerum verè, ac sapienter beatus Irinæus admonuit. De natura,

Hieron. 11. quæst. super Genes. Ambr. lib. de benedict. patriar. c. 7. Aug. quæst. in Iosue 22. Prosper. lib. 3. cap. 9. Nasciturū Babylone scribit. Hieron. in Dan. 11. & autor operis de Antichristo in 9. to. Aug. Item Gregor. lib. 31. moral. cap. 10. Theodoret. in 7. Dani. Hiero. ibid. Apoc. 13. Irinæus lib. 5. cap. 30.

tura,

tura, origine, natalibus, educatione, nomine Antichristi, hæc ferè sunt, quæ fidem merentur. Multa alia, quæ feruntur futilia, & commentitia, vt ait quoque Chrysostomus, repudiare potius, & tutius est, ne incertas notas quærentes, decipiamur.

Iam mores, & genus vitæ istius Christi hostis cogno 4 *Quam su*
scite. Se quidem sanctum imo omnium sanctissimum *perbus, quā*
simulabit, iisque artibus vtetur, atque ea specie probita- *improbus*
tis se mortalibus insinuabit, vt innocentiam, ac sancti- *Antichri-*
tatem eius summam plerique hominum & admirentur, *stus sit futu-*
& prædicent. Erit enim caput eorum, de quibus scribit *rus.*
Paulus in hypocrisi loqui mendacium. [Habentes qui- *2.Tim.3.*
dem speciem pietatis, sed virtutem eius abnegantes.]
Quanta autem futura sit opinio sanctitatis, scribit Gre-
gorius Papa non semel. Damascenus quoque in exor- *Gregor. lib.*
dio Regni sui illum bonitatem simulaturum. Cùm verò *32. moral.*
fuerit factus dominator, inquit, Ecclesiam persequetur. *c.12.*
Hippolyti martyris oratio sic habet. [In primordijs *Damasc. lib.*
suis Antichristus clemens erit, quietus, religiosus, odio *4.c.27.*
habens iniustitiam, detestans munera, obseruans sacer- *Hippolyt. in*
dotes, honorans senes, scortationes, & adulteria repu- *orat. de con-*
dians, hospitalis studiosus pauperum, pupillos, & viduas *sum. mundi.*
defendens, dissidentes concilians, nullum diuitiarum *2.Thess.2.*
studium præ se ferens. Atque hæc omnia faciet consilio fraudulento, quo circumueniat omnes, vt se regē creent. Nam vbi populi tantas virtutes eius perspexerint, vno consensu conuenient ad creandum illum Regem.] Hæc ille. Huius igitur fraudulentissimi hypocritæ erunt scelera plurima, atque immanissima, vt cum ipso Principe tenebrarum de malitiæ magnitudine contendat; qui proprio nomine ab Apostolo vocatur homo peccati: nam superbia, quod est omnium vitiorum caput, incredibili pugnabit in Deū ipsum. Cuius superbiæ magnitudinē Paulus his verbis declarat. [Qui aduersatur, & extollitur supra omne, quod dicitur Deus, aut quod colitur ita vt in templo Dei sedeat, ostendens se tanquam sit Deus.] Pro Deo se colendum, & adorandum exponit, ac tem-

pla sibi sacrari faciet, in quibus vt numen diuinum ab omnibus adoretur. Id etiam Christus in hodierno Euangelio docet. [Cum videritis abominationem desolationis, quæ dicta est à Daniele Propheta stantem in loco sancto.] Sic enim Hieronymus, atque optimi authores accipiunt. Eandem superbiæ immanitatem Daniel notat alijs verbis. [Et diriget dolus in manu eius, & cor

Dan. 8.

suum magnificabit, & in abundantia rerum omnium occidet plurimos, & contra Principem principum consurget.] Idem quoque copiosius: [Et faciet iuxta voluntatem

Dan. 11.

suam Rex, & eleuabitur, & magnificabitur aduersus omnem Deum, & aduersus Deum Deorum loquetur magnifica, & dirigetur, donec compleatur iracundia: perpetrata quippe est definitio.] Sed videte monstrum terribile, hic tam superbus, & elatus tyrannus, qui Deo ipsi omnipotenti bellum mouebit, & se victorem haberi volet: tamen fœdissimis, & obscænissimis flagitijs contaminabitur, cum fornicationum, & stuprorum: tum verò idololatriæ impurissimæ. Fidem mihi res incredibiles affirmanti minime habetote, nisi eas diuina authoritate certas, munitasque cognoueritis. Sic enim idem Propheta Daniel de eodem Rege, atque hoste Dei superbissimo scribit. [Et Deum patrum suorum

Dan. 11.

rum non reputabit: & erit in concupiscentijs fœminarum: nec quemquam Deorum curabit: quia aduersum vniuersa consurget. Deum autem Maozim in loco suo venerabitur, & Deum, quem ignorauerunt patres eius, colet auro, & argento, & lapide pretioso, rebusque pretiosis, & faciet, vt muniat Maozim cum Deo alieno.] En qui se Deum salutari, adorarique coget, ac Deum altissimum oppugnabit, tamen Deum Maozim commentitium, & ipse adorabit, & alijs proferet adorandū. Ioan-

Apoc. 13.

nes nomina blasphemiæ capite bestiæ huius ascripta vidisse se narrat, tum os eius apertum in blasphemias in gentes aduersus Deum. Dici omnino non potest, quanta sit superbiæ magnitudo, quæ blasphemiæ, & impietatis in Deum imprudentia, quæ in homines sæuitia, atque crudelitas,

delitas, quæ denique libidinis impuriſsimæ, & proiectiſſimæ idololatriæ abſurditas, vt parentum omnium ætatum ſeculis inauditum infeliciſsimus orbis procreaturus, viſurusque ſit. Nam quod ad libidines, & ſtupra Antichriſti attinet, quidam eum ab iis carnalibus vitijs alienum faciunt, ſed non rectè. Licet enim caſtitatem initio ſimulaturus ſit, vt Hieronymus etiam dixit, tamen reuera erit libidinoſiſsimus, atque impuriſsimus leno, vt etiam beatus Proſper affirmat, qui eum Neronis ſcribit luxuriam, & ſpurcitiam, & ſæuitiam habiturum: idque oſtendit ex Scriptura. [Erit in concupiſcentijs fœminarum.] Quod ſi alij interpretes aliter tranſtulerunt, tamen noſtram vulgatam eſſe noſtis authenticam. Ob id etiam Antiochus figura fuit Antichriſti, quem fuiſſe impudiciſsimum Hieronymus ſcribit. Ob id Nero à multis etiam creditus Antichriſtus. Denique vitiorum omnium ſentina in vnum confluet. Atque ex his veluti notis diſcipulos Antichriſti hæreticos, prauosque vitæ ac doctrinæ corruptores agnoſcatis licet. Quæ verò futura ſit hominis procaciſsimi mens in Eccleſia Chriſti affligenda, qui conatus, qui euentus, qui tandem exitus, alia Deo fauente concione exponemus.

Proſper lib. 3. prædict. diuin. cap. 8. & 9.

IN EADEM DOMINICA CONCIO TERTIA.

Cùm videritis abominationẽ desolationis, quæ dicta est à Daniele, &c. Matt. 24.

1 Antichristũ ad summum totius orbis terrarum imperium armis peruenturũ.

NATVRA comparatum est, vt futura mortales, quo occultiora sunt, eo amplius nosse desiderent. Quæ planè sciendi cupiditas cum in res superuacaneas, minimeque concessas fertur, iure reprehenditur, & curiositati tribuitur: eadem si ad opportuna, & salutaria capienda consilia, atque impendentem perniciem deuitandam solerter adhibetur, fructum affert non minus vtilem, quàm iucundum. At futurorum indagatio sanè nusquàm vel tutius vel fructuosius laborat, quàm in Antichristi rebus cognoscendis, quas Scriptura quidem copiose tradit, sed eo obscurius, quo acriori studio cognoscantur. Quare attentè vos audituros res maximas, ac summopere scitu necessarias minimè dubito. Igitur de hominis sceleratissimi ingenio, & malitia dixisse me scitis. Hodie res eius gestas, & facinora insolentissima, quantum cognoscere licet ex diuinis literis, & maiorum probata authoritate, perstringam. Idque vt præstem, erit primum dicendũ de regno, bellisque tyranni, omnium, qui vnquam fuere, potentissimi. Deinde de Ecclesiæ Christianæ deuastatione, & persecutione sæuissima.

Antichristũ obscuro, & ignobili ge-

Atque humilia, obscuraq; exordia Antichristi futura, natales ignobiles, nullum hæreditarium Principatum, nulla maiorum claritate, nullo iure regnandi, omnia vulgaria

garia, & abiecta vsque dum ex ijs veluti latebris erumpat pestilentissimus anguis, ac breui in magnam potentiã ve niat, manifestè Scriptura sancta declarat. Sic enim Daniel habet: [Et stabit in loco eius despectus, & nõ tribuetur ei honor regius: & veniet clam, & obtinebit regnũ in fraudulentia.] Hunc locũ intelligi de Antichristo non solum Hieronymus certo cõfirmat ex authoritate omniũ ecclesiasticorum veterũ, verũ series quoque ipsa prophetiæ vsque ad supremum, planissimũ facit. Quod in locum Seleuci Antichristum propheta successurum dicit, prophetica phrasi vtitur, vt declaret in impiorũ regno dominaturum. Fortassis etiã in ea regione Asiæ initium regni Antichristi futurũ sit: idq; est verisimile. Cætera aperta sunt fore hominem despectũ, & vilem, minimè regio genere, aut educatione: ad regnum verò malis artibus irrepturũ. Idem significant alio loco illa eiusdem Prophetæ. [Post regnũ eorũ cũ creuerint iniquitates, cõsurget rex impudens facie, & intelligens propositiones, & roborabitur fortitudo eius, sed nõ in viribus suis, & supra quã credi potest vniuersa vastabit, & prosperabitur, & faciet.] Vires illi proprias defuturas dicit ad arripiẽdũ principatum, pro eo quod neq; iure, neq; potẽtia ad regnum nitatur, sed fraude, & dolo malo. Successu verò elatus maiora aggredietur, vsq; dum orbe terrarũ deuicto, ad summã potentiã, atque incredibilem magnitudinem perueniat. Id apertius dixit Daniel, cũ descripsit cornu paruulum quidem initio, sed quod in eã potentiã cresceret, vt tria cornua prorsus cõteret, septem reliqua superaret. Erit ergo Rex, Antichristus dolo & fraude, ex tenui verò, & infirmo principatu paulatim crescet, & bella multa, ac varia administrabit: in quibus vincet, interdum eti[illegible] incetur. Sed prosperitate ingenti, tandem reges sibi obsistẽtes vel subiget, facietque tributarios, vel omnino vastabit, euertetque. Ita enim habet Daniel. [Et ascendet, & superabit in modico populo: & abundantes, & vberes vrbes ingredietur, & faciet, quæ nõ fecerunt patres eius, & patres patrũ eius rapinas, & prædam, & diuitias eorũ dissipabit, &

Licet aliqui hæc de Antiocho exponere, atque infimo loco futurum tradunt Hiero. in 11. Dan. Theodor. 7. Dan. Damas. 4. de fide. c. 27. Pereirus li. 14. in Dan.

Dan. 11.

Quidã vt Bened. Pereirus de Antiocho, Epiphane Danielem loqui ad literã volũt sedita vt eadẽ de Antichristo plenius intelligãtur, & verius: cuius figura Antiochus extitit.

Dan. 8.

De Antiocho quidẽ ea sũt dicta, sed personã Antichristi gerẽte, vt Theodor. docet.

Dan. 7.

Dan. 11.

contra firmissimas cogitationes inibit: & hoc vsque ad tempus.] Hunc immanem tyrannum domita & vastata Asia in Europam traiecturum mari, non audeo pro certo affirmare. Verum mihi in sacras literas intuenti, fit planè valde verisimile. Nam in Apocalypsi Ioannes dicit hanc bestiam de Abysso, & de mari, quod idem est, ascensuram, quod non potest spiritualiter bene exponi: cum alteram bestiam, præcipuum scilicet ducem, & prædicatorem narret eodem capite de terra ascensurum. Deinde aduersus Romanam vrbem, & gentem dimicaturum apertè asserit Daniel. Ioannes verò apertissimè vrbem Romã ab Antichristo, & illius sectatoribus Regibus delẽdã, atq; vltimo incendio tradendam. Præterea alio loco Daniel cum quatuor bestias, & quatuor cornua commemorasset, quæ exposuit esse quatuor regna, siue monarchias quatuor, in ijs Romanam vltimam fecit omnium potentissimam, quam tamen ab Antichristo concidendam, labefactandamque docet illis verbis: [Bestia quarta regnũ quartum erit in terra, quod maius erit omnibus regnis: & deuorabit vniuersam terram, & conculcabit, & comminuet eam. Porrò cornua decem ipsius regni decem reges erunt: & alius consurget post eos, & ipse potentior erit prioribus, & tres reges humiliabit.] Irinæus, Hippolytus, Cyrillus, Theodoretus, imo vt Hieronymus censet, omnes antiqui Patres consentiunt, decem numero Reges in imperio Romano futuros: ex his alios potentiores, alios infirmiores, quo tempore Antichristus regnare cœperit, quorum tres bello perdat, cæteri metu pareant, omnes Antichristo seruiant, ac demum in ipsam vrbem Romam desæuiant, vt habet Apocalypsis. August[illegible]s tamen, & Gregorius numerum eum magis spirituali modo accipi volunt: ne si minus is numerus extet, fideles incautos opprimat Antichristus. At tanta concordia veterum non potest certè nisi traditione constare. Illud est certum atque perspicuum eo peruenturam Antichristi potentiam, vt nullius Regis ei vel Reipublicæ copiæ resistere queant, quin totius orbis potiatur

Apoc. 11.
Apoc. 11.
Apoc. 13.
Dan. 11.
Apoc. 17. & 18.
Dan. 7.
Legẽdi sunt de hac re interpretes Apocalypseos, præsertim noster Ribera, qui de ea Romæ p Antichristũ futura vastatione doctissimè scribit, cui astipulatur B. Prosp. li. 3. c. 7.
Irinæus lib. 5. c. 26.
Hippol. lib. de Antichristo.
Theod. in 7. cap. Dan.
Cyril. Hier. catech. 15.
Apoc. 17.
Aug. li. 20. de ciu. c. 23.
Gregor. lib. 32. moral. cap. 12.

tur imperio: & eo magnitudinis veniat, quo neque Alexander Magnus, neque Iulius Cæſar euaſit. Quanto autem temporis ſpatio ſummum orbis imperium bellica vi armorumque apparatu conſecuturus ſit, non tradunt diuinæ literæ: quanuis computent regni Antichriſti annos tres cum dimidio. Id enim tempus expreſsè à die, quo iuge ſacrificium abſtulerit, numerandum docent. Quod erit ſanè cum deuicto ac domito armis orbe terrarum tanquam dominus orbis Chriſto Deo, atque eius Eccleſiæ bellum funeſtum, atque exitiale mouebit, interdictoque omni panis cæleſtis vſu, Euchariſtiam neque ſeruari in eccleſijs, neque offerri vlla ratione permittet. Ego complures annos duratura bella Antichriſti non dubito, donec ad ſummum imperium, nemine mortalium arma illi infeſta mouere iam audente, perueniat. Quod ſane tempus licet diuturnum pro rerum tamen geſtarum magnitudine breuiſsimum erit. Ea inaudita & incredibili felicitate elatus infelix ille, terrenis debellatis principibus, contra cæleſtem Principem arma vertet. *Dan. 12.*

Itaque ex eo ſumet initium Eccleſiæ Chriſtianæ perſecutio truculentiſsima, quam perſpicuè, & copioſè diuina Scriptura commemorat. Erit enim illius tartareæ furiæ ſumma cura conatusque omnis in debellando Chriſto, & Chriſti nomine ex toto penitus orbe exterminando. Ideo Antichriſtus merito appellatur. Itaque fidem catholicam oppugnabit, religionem omnem euertet, ſacros ritus, piasque Eccleſiæ ceremonias abolebit, præſules Eccleſiaſticos opprimet, clerum, ordinemque Hierarchicum perdet, inſtituta regularia peſſumdabit, templa, atque altaria deturpabit: præcipuè verò, ac maximè in viuificum Euchariſtiæ ſacramentum, in quo verè ipſe Chriſtus continetur inſaniet. Neque vel miſſas celebrari, vel ſynaxim agi vſquam ſinet. Quamobrem cogentur fideles, vrbes deſerere, loca deſerta & ſemota quærere, in latibulis, atq; abditis antris clàm ſacra facere, nuſquam cōſiſtere tutum erit. Satellites ille

2 Antichriſtum adepto orbis imperio grauiſsimam Eccleſiæ Chriſti perſecutionē moturum.

suos, atque carnifices quoquo versus mittet: vt vbique Christo abiurato ipse tanquam verus Mesias, verus mundi Saluator, & Dominus agnoscatur, & quod horrent aures, pro Deo adoretur. De hac immani, qua totus iactabitur orbis, tempestate, Christus sic loquitur, [Prædicabitur hoc Euangelium Regni in vniuerso orbe in testimonium omnibus gentibus, & tunc veniet consummatio. Cùm ergo videritis abominationem desolationis, quæ dicta est à Daniele Propheta stantem in loco sancto (qui legit, intelligat) tunc qui in Iudæa sunt, fugiant ad mõtes] & post pauca: [Orate autem, ne fiat fuga vestra hyeme, vel sabbatho. Erit enim tunc tribulatio maxima, qualis non fuit ab initio mundi vsque modo, neque fiet. Et nisi breuiati fuissent dies illi, non fieret salua omnis caro, sed propter electos breuiabuntur dies illi. Tunc si quis vobis dixerit. Ecce hic est Christus, aut illic, nolite credere.] Tempus verò huius procellæ, quod Christus breue futurum prædicit, erunt anni tres cum dimidio, cuius initium sumendum est, ex quo tempore Antichristus sacrosanctum altaris sacrificium tollet. Qua de re Daniel ita vaticinatur [sermones contra excelsum loquetur, & sanctos altißimi conteret, & putabit, quod poßit mutare tempora, & leges, & tradentur in manus eius vsque ad tempus, & tempora, & dimidium temporis.] Augustinus, & Hieronymus (vt alias iam dixi) notant tempora poni in duali, vt duo tempora duos annos designent. Idem Propheta eadem de re hæc: [Et brachia ex eo stabunt, & pollucent sanctuarium fortitudinis, & auferent iuge sacrificium, & dabunt abominationem in desolationem. Et impij in testamentum simulabunt fraudulenter: populus autẽ sciens Deum suum obtinebit, & faciet, & docti in populo docebunt plurimos, & ruent in gladio, & in flamma, & in captiuitate, & in rapina dierum] & post pauca [& faciet iuxta voluntatem suam rex, & eleuabitur, & magnificabitur aduersus omnem Deum, & aduersus Deum Deorum loquetur magnifica, & dirigetur, donec impleatur iracundia perpetrata: quippe est definitio, & Deum patrum

Matth. 24. *Dan 7.* *Hierony. in Dan. ca. 12.* *Aug. lib. de ciuit. c. 23.* *Dan. 11.* *Cyrill. Hierosol. catech. 15.* *Dan. 11.*

suorum

suorum non reputabit.] Quæ quidem omnia de Antichristo esse dicta Hieronymus ex antiqua, & recepta Patrum sententia confirmat. Quod si de Antiocho aliqua ex parte intelligi possint, tamen in Antiochum vt expressum Antichristi typum dicta esse nemo eruditus dubitabit: vt illa etiam quæ à Saluatore commemorantur, & videntur Hierosolymorum excidium continere, potius ob mūdi interitum dicta esse, cuius effigies quædam Hierosolymitana excisio fuit, rectè authores graues, præsertim Theodoretus animaduertunt. Nam illa quibus ea Danielis prophetia clauditur, nullo modo nisi de Antichristo, eiusque sæua procella accipi possunt. Illa inquā [In tempore illo consurget Michael Princeps magnus, qui stat pro filijs populi tui, & veniet tempus, quale non fuit ab eo, ex quo gentes esse cœperunt vsque ad tempus illud] denique illa [cum eleuasset dexteram & sinistram suam in cælum, & iurasset per viuentem in æternum, quia in tempus, & tempora, & dimidium temporis. Et cum completa fuerit dispersio manus populi sancti, complebuntur vniuersa hæc] & mox [eligentur, & dealbabuntur, & quasi ignis probabuntur multi: & impiè agent impij, neque intelligent omnes impij, porro docti intelligent. Et à tempore cum ablatum fuerit iuge sacrificium, & posita fuerit abominatio in desolationem, dies mille ducenti nonaginta.] Mirabilis est consonantia Scripturarum. Quod in Daniele Propheta legimus, atque in sermone Domini apud Matthæum accepimus, idem & apertius, & vberius Ioannes in Apocalypsi tradit. Sic enim habet: [Et admirata est vniuersa terra post bestiam (Antichristum manifesto intelligit) & adorauerunt Draconem, qui dedit potestatem bestiæ, & adorauerunt bestiam dicentes: Quis similis bestiæ? & quis poterit pugnare cum bestia? & datū est ei os loquens magna, & blasphemias, & data est ei potestas facere menses quadraginta duos. Et aperuit os suū in blasphemias ad Deum, blasphemare nomen eius, & tabernaculum eius, & eos, qui in cælo habitant. Et est illi datum bellum facere cum sanctis, & vincere eos, & est

Theodor. in Dan. orat. 10.

Dan. 12.

Apoc. 13.

illi data potestas in omnem tribum, & populum, & linguam, & gentem, & adorauerunt eam omnes, qui inhabitant terram, quorum non sunt scripta nomina in libro agni.] Miranda certè, & obstupenda potestas, & magnitudo Antichristi.

3 *Potētia, opibus, magniloquentia, tormentis, miraculis, Antichristum pugnaturum.*

Quāta verò futura sit Ecclesię pernicies, & vastitas Antichristo imperante, Scripturæ declarāt, cū dicūt vniuersam terrā bestiæ illius imperio paruisse: itēq; de ipsis stellis in cælo fulgentibus tertiā esse partem draconis cauda deturbatā in ea vltima tempestate, cū acre præliū in Ecclesia ab Antichristo cōmittetur, Michaele diuini exercitus duce à nobis fortissimè dimicāte, vt Ioānes, Danielq; pariter docēt. Ita significatum ex ipsis sanctissimis & lectissimis viris, quorū sit instar astrorū micantiū virtus & claritudo, tamen acerbitate temporū victā nō mediocrē manū collapsuram. Quid facient homines rerū seculariū amatores, & exigua diuinarū rerum scientia præditi? Neque fieri aliter potest tātis euertendæ religionis Christianæ collatis viribus, copijs, præsidijsque validissimis. Primum enim quod vulgò homines maximè capit, potentia erit tanta Antichristus, quantā mortales viderūt nunquā opibus immensis largitionibusque corrumpet, delicijs ac voluptatibus emolliet, ita omnes facile sibi adiūget. Huc pertinet, quod Daniel dicit: [Et dabit eis potestatem in multis, & multiplicabit gloriam, & terram diuidet gratuitò.] Ad hæc Ioannes: [Et faciet, ne quis possit emere, aut vendere, nisi qui habet characterem, aut nomen bestiæ, aut numerum nominis eius.] Deinde Antichristus scientia, & eloquentia superabit omnes, oratione copiosa & apta, quæcunque volet, facilè persuadebit, arcanorū naturæ doctissimus cunctos in sui admirationem, cùm de rebus occultis disseret, rapiet, & tenebit attonitos. Id Scriptura palam docet, cùm dicit, [Et datum est illi os loquens ingentia:] Et aliàs: [aspiciebam propter vocem sermonum grandium, quos cornu illud loquebatur] Et rursus: [Rex impudens facie, & intelligens propositiones.] Iam ad diuitias, & loquendi peritiam adiunget minas in supplicia

Apoc. 13. Apoc. 12. Apoc. 12. Dan. 12. Dan. 11. Apoc. 13. Apoc. 13. Dan. 7. Dan. 8.

repugnantes, & terribili tyrannide opprimet cunctos, supplicia exquisita, & horribilia Dei sanctis adhibens. Instar Antiochi illius sceleratissimi, qui huius propriè typus fuit, & exigua quædam delineatio crudelissimæ feræ, quam Apocalypsis simul vrsum, simul Pardum, leonemque aptissime nominat, vt omni fera ferociorem, truculentioremque demonstret. Verum cùm hæc ad nocendum tanta præsidia habeantur, his omnibus maius longè illud est, quod specie quidem sanctitatis tectus tanquam veritatis assertor fidelissimus, signa ac miracula patrabit tanta, tum ipse, tum sectatores eius, vnusque præsertim præclarissimæ potestatis homo (quem Ioannes dicit habere quidem cornua similia agni, sed loqui vt draconem) vt neque plura, neque maiora homines se vnquam spectasse testentur. Eaque, & qualia futura signa sint, veteres Patres perscribunt. Hippolytus maxime, atque Lactantius. Nobis vox Saluatoris ea sit satis, qua denuntiat signa, & prodigia daturos magna adeo, vt in errorem electi, nisi diuinitus teneantur, facilè fiunt deducendi. Ea de re Paulus quoque sic scribit: [Cuius est aduentus secundùm operationem Satanæ in omni virtute, & signis, & prodigijs mendacibus, & in omni seductione iniquitatis.] Mendacia quidem signa dicit Apostolus, quod ad mendacium asserendum comparentur, tum verò pleraque eorum occulta magis diaboli vi & potentia patientur, quàm vera miraculorum virtute, qualia erant, quæ Christus propriè fecit. Neque enim verè mortuos Antichristus suscitabit, sed suscitasse se demonstrabit, vt Athanasius docet: [Liquet inquit, quod mortuum à se etiam suscitatum ostentabit, id autem non verè, sed tantum in phantasia.] De eadem re quoque Ioannes ita: [Et fecit signa magna, vt etiam ignem de cælo faceret descendere in terram in conspectu hominum, & seducit habitantes in terra propter signa, quæ data sunt illi facere in conspectu bestiæ.] Quod sanè non de ipso Antichristo, sed de vno quodam eius præcipuo satellite, ac comite narrat.

Apoc. 13. *Apoc. 13.* *Hippoly. de consum. mũdi.* *Lactan. lib. 7. c. 17.* *Matth. 24.* *2. Thess. 2.* *Athanas. q. 30.* *Apoc. 13.*

narrat. Ex quo intelligi potest, quàm sit rerum omnium misera conditio futura, cùm miracula perpetrandi potestas, impietatis assertoribus tāta fiet. Quā rem altè cōtemplans B. Papa Gregorius, ita scriptum reliquit: [Sed quid est, quod illa persecutio maxima omnium futura est, nisi quia tum diabolus nō solum per ministros suos tormenta adhibebit, sed etiā miracula faciet? Nūc enim fideles mira faciunt, cùm peruersa patiuntur: tunc autē diaboli satellites, etiā cū peruersa inferent, mira facturi sunt. Pensemus ergo, quæ erit humanæ mentis illa tentatio, quando pius martyr & corpus tormētis subijcit: & tamē ante eius oculos tortor miracula facit. Cuius tunc virtus nō ab ipso cogitationum fundo quatiatur, quādo is qui flagris cruciat, signis coruscat?] Merito certè hæc Gregorius exclamat.

Greg. li. 32. moral. c. 12.

4 Bellū Antichristi cum Enoch, & Elia in fine venturis.

Ea igitur tempestas ne funditus orbem disturbet, euertatque, ac nemo superesse posit, qui saluus fiat, diuinitus prouisum est, vt breui finiatur, id est, nō totū quadriēniū duret. Interim autē ad cōfirmandos, & corroborādos animos fideliū, firmissimi ac sapientissimi duo duces destinabuntur, qui sunt iam olim in id parati, Elias & Enoch: quorū aduentum tum Patres docent, tum diuinæ literæ perspicuè tradunt, vt ea de re dubitare nefas sit. Vtrū autē eodē cū Antichristo triennio, & dimidio horū prædicatio futura sit, an verò vel anterior, vel posterior, diuerso modo Patres opinātur. Nā fore tātūdē prædicationis horū, & tyrannidis Antichristi, apertè sacræ literæ definiunt. Qua ex re tū alijs nō mediocribus cōiecturis, mihi lōge probabilius est vno, atq; eodē tempore vtrumq; futurū, vt Ecclesiā Antichristus oppugnet acerrimè, & Ecclesiæ Deus per hos fortissimos defensores subueniat. Quorū prædicatione fideles cōfirmabūtur. Iudæi quidē omnes, qui præordinati sunt ad vitā, Eliæ testimonio reducentur, iuxta Malachiæ vaticinium, ad parentum primorum fidem, gentibus verò quæ restabunt, Enoch pœnitentiam annuntiabit, vt in diuinis oraculis extat. Ita enim habet Ecclesiasticus: [Enoch placuit Deo, & translatus est in cœlum, vt det gentibus pœnitentiam.]

Lib. 3. de nouissimis temporibus. c. 6. 7. 8. copiosè.

Apoc. 11.

Malach. 4.

Eccli. 44.

Aduersus

Aduersus hoc par egregium virorum, furor Antichristi exardescet,& bellum acerrimũ geret, vsq; dum per se ipse eos palam aggrediatur, quos orbe spectãte post diuturnum mirabilemq; conflictum, tandem occidet, & triumphum tanquã de victis aget. At ea lætitia nõ diuturna erit infelici tyranno: quãdo vitæ redditi sancti Prophetæ, & cælitus vocati ad Christũ gloriosi ascendent. Hæc sanè omnia Apocalypsis apertissimè tradit, vno consensu sanctorũ interpretum accepta,& explanata. Sic enim scribit Ioannes Apostolus: [Ciuitatem sanctã calcabunt mensibus quadraginta duobus (quod est triennium cũ dimidio Antichristi tyrannidi datum.) Et dabo duobus testibus meis, & prophetabunt diebus mille ducentis sexaginta amicti saccis.] Mox de eorum sanctitate,& miraculorum magnitudine, vbi dixit, adiungit: [Et cùm finierint testimonium suum, bestia quæ ascendit de abysso, faciet aduersus eos bellum,& vincet eos,& occidet eos. Et corpora eorum iacebunt in plateis ciuitatis magnæ, quæ vocatur spiritualiter Sodoma,& Aegyptus, vbi & Dominus eorũ crucifixus est.] Quibus verbis satis planũ facit, Hierosolymis futurum esse hoc Antichristi cum sancto Elia, & Enoch certamen. Post pauca: [Et post dies tres & dimidium spiritus vitæ à Deo intrauit in eos,& steterũt super pedes suos: & timor magnus cecidit super eos. Et audierunt vocem magnã de cælo, dicentẽ eis, Ascẽdite huc. Et ascenderũt in cælũ in nube,& viderunt illos inimici eorũ.] Hic erit exitus fortissimorũ militũ Christi: ea gloria manet agone illorũ acerrimũ, quo cũ Antichristo sæuissimo hoste confligent. Hos autem fore quos dixi Eliam, & Enoch, quàuis à Ioãne nõ nominentur, tum ex Patruum Apocalypsim explicantium sententia planum est, tum ex veteribus scripturis Malachiæ Prophetæ de Elia, Ecclesiastici vero de Elia pariter & Enoch, quod confirmat vetus traditio fidelium, quam Irinæus ab Apostolis de hac re acceptam perhibet. Sed cum ab Antichristo hos esse vincendos Scriptura dicat, id nimirum insinuat, tum vi potentiaque armorum vincendos & colligandos, ac demum

B. Prosper. lib. de prædict. par. 3. cap. 13. & 15. & 16.

Apoc. 11.

Malach. 4.

Eccles. 44.

Irinæus lib. 5. cap. 5.

Eccles. 48.

ac demum necandos, tum vero & disputandi peruicacia & operum patrandorum magnitudine his superiorem fore non re, sed opinione hominum, Antichristum: hanc Deo omnium maximam tentationem iusto suo iudicio permittente. Quamobrem merito Ioannes Apostolus exclamat, [Hic patientia & fides Sanctorum est.] Nusquam enim vel euertendæ fidei, vel superandæ patientiæ maiora machinamenta diabolus mouerit. Quare erit gloriosissima ea tempestate fides & patientia Sanctorũ, quos sancti Patres tanquam extremã Ecclesiæ aciem claudentes omnium post Apostolos præclarissimos Christi milites fore merito sentiunt. Augustinus quidem ita scribit: [In eorum sane qui tunc futuri sunt Sãctorum, atq; fidelium comparatione quid sumus? quandoquidem ad illos probandos tantus soluetur inimicus, cum quo nos ligato tantis periculis dimicamus.] Hippolytus vero Martyr ita de Sanctis illius vltimi temporis loquitur: [O beatos qui tunc tyrannum illum deuicerint: quippe prioribus martyribus illustriores & sublimiores declarandi sunt: proptérea quod superiores martyres diaboli satellites superarint: hi vero ipsum filium perditionis expugnarint, ac victoriam reportarint. Quibus igitur coronis & encomijs non ornabuntur à rege nostro Iesu Christo?] Hæc Hippolytus. Nos autem tam magna certamina considerãtes Deum inuocemus, vt Ecclesiam suam custodiat, nos ipsos dignos Sanctorum consortio efficiat, & vel periculosissimæ tempestati opportune, si ita censebit oportere, subducat, vel vires certamini pares tribuat.

Apoc. 13.

August. 20. de ciuit. c. 8.

Hippolytus de cõsummatione mũdi.

IN EADEM DOMINICA CONCIO QVARTA.

Cùm videritis abominationẽ desolationis, quæ dicta est à Daniele, &c. Matth. 24.

V M Daniel edoctus ab Angelo 1 *Breui*
extremi temporis horribilem pro- *post necem*
cellam accepisset, conflictumque ve *Eliæ & E-*
hementissimum populi Dei cũ atro *noch peritu-*
cissimo hoste considerasset, stupore *rum Anti-*
defixus diu, tandem in eam vocem *christũ, idq;*
prorupit: [Vsquequo finis horum *in mõte Oli-*
mirabilium?] Nimirum nosse percu *ueti.*
piens, quo tandem res Antichristi euaderent, quem exi- *Dan. 12.*
tum essent res humanæ habituræ. Id quantum per diuinas literas nobis cognosci datur, hac concione explicare conabimur, inuocato ante omniã diuino numine, vt non nostras suspiciones, sed suos sensus dicere tribuat. Igitur Eliam & Enoch ab Antichristo interficiendos, ex Apocalypsi Ioannis apertè iam diximus. Cum autem tam prædicationis illorum, quam persecutionis istius par fere interuallum describatur siquidem de prędicatione illorum legimus. [Et prophetabunt diebus mille ducentis sexa- *Apoc. 11.*
ginta amicti saccis:] de persecutione vero Antichristi in
Ioanne quidem legimus: [Et data est ei potestas facere *Apoc. 13.*
menses quadraginta duos] in Daniele vero [Et à tempo- *Dan. 12.*
re cum ablatum fuerit iuge sacrificium, dies mille ducenti nonaginta:] liquet sane Antichristi interitum post cædem Sanctorum Eliæ & Enoch non diu differendum. Vt non immerito Tertullianus dixerit, [sanguine Eliæ atq; *Tertul. in li.*
Enoch extinguendum esse Antichristum.] Fortassis au- *de anima.*
tem

tem triginta illi dies qui à Daniele numerantur amplius in persecutione Antichristi, quam sunt à Ioanne numerati in prædicatione duorum prophetarum, erunt residui ab illorum cæde vsque ad interitum huius. Quam rem minime sanè definimus, cum coniectura tantum teneatur. Sed non futuram omnino longam moram tyranni illius perimendi, palàm diuinæ Scripturæ pronuntiant. Itaque series rerum habere id maxime videtur, vt postquam resurrectione sanctorum Eliæ & Enoch, & admirāda ascen
Apoc. 11. sione in cælum iuxta Apocalypsim, sectatores suos vehementer perculsos ille sceleratus animaduerterit, vires omnes suas denuo colligat, atque extremum furoris sui conatum edere paret. Quoniam ergo se verum Messiam
Gregor. lib. 11. *epist.* 3. *Beda & Haymo in* 13. *c. Apoc. Dan.* 11. *Cyrill. Hierosolym. catech.* 15.
mentietur & resurrectionem & ascensionem in cælum, vt sancti quoque Patres scripsere, profitebitur. Atque eam ad rem admirabilem, idque spectaculū adeò stupendum, potentiam omnem suam adhibebit, copias coget, opes ostentabit, diem mundo vniuerso gloriæ suæ spectandæ indicet. Locum verò designabit eundem ex quo Christiana traditio tenet conscendisse in cælum Redemptorem nostrum: nempe ipsum montem Oliueti, quem Scriptura nominat sanctum & inclytum. Nam fore extremos actus funestissimæ istius tragœdiæ in sancta terra quam Deus homo frequentauit, exhibendos, satis declarant diuinæ literæ, cum eadem in vrbe occidendos ab Antichristo docent Eliam & Enochum, in qua vrbe Dominus eorum crucifixus fuit. Id tradunt etiam Patres præsertim Cyrillus Hierosolymitanus atque Chrysostomus. Denique de extremo illo conatu Antichristi sic scriptū reliquit Daniel. [Et veniet in multitudine magna, vt cōterat & interficiat plurimos & figet tabernaculum suum Apadno inter maria super montem inclytum & sanctū. Et veniet vsque ad summitatem eius: & nemo auxiliabi-
Hierony. in 11. *Dan. & libro* 8. *in Esai. c.* 25.
tur ei.] Quem locum Hieronymus explicans, asserit ex ecclesiasticorum Patrum sententia montem sanctum & inclytum esse Oliueti montem. Traditumque teneri ibi esse Antichristum periturum, vnde Dominus ascendit ad cælos.

ad cælos. Idem in Esaiam scribens confirmat. Id quoque Anselmus, & D. Thomas Aquinas, & alij plerique graues autores affirmant.

In media vero pompa & apparatu amplissimo exultantem impium illum, & iam iam cælestes triumphos meditantem, vel vt quidam scriptores perhibent, iam dæmonum arte & opera in aëra subuectum, opprimet repente diuina vindicta: & cælitus accepta plaga, cadet omnium mortalium infelicissimus. Id quemadmodum habeat, audite sacrarum literarum testimonia. Paulus quidē sic scribit ad Thessalonicenses. [Et tunc reuelabitur ille iniquus, quem Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui, & destruet illustratione aduentus sui eū.] Quæ verba Ioannes Damascenus & Anselmus sic accipiūt, vt ipsam Christi Iesu personam per se teterrimi hostis interitum perpetraturam velint, quippe cum sit facinus maximum, neque eo inferius, quo Saulum olim persecutorem prostrauit in bonum. Alijs autem cum Thoma magis probatur Christi imperio Michaelem Archangelum cædem Antichristi facturum. Illud constat nulla vi hominum, nullo vulnere manus mortalis impium illum casurum. De quo sic Daniel prædixit. [Et contra principem principum consurget, & sine manu conteretur.] Idem alias dixit. [Figet tabernaculum suum Apadno inter maria, super montem inclytum & sanctum, & veniet vsque ad summitatem eius, & nemo auxiliabitur ei. In tempore autem illo consurget Michael princeps magnus qui stat pro filijs populi sui.] Quod nostra editio habet. [Et nemo auxiliabitur ei, apertius septuaginta verterunt. [Et veniet hora consummationis eius.] Nam de Archangelo Michaele mentio apposita videtur sententia Thomæ fauere, quem etiam extremo illo conflictu cum dracone immanissimo præliantem Ioannes in Apocalypsi inducit. Interitum quoque Antichristi ita vaticinatus est Esaias. [Et præcipitabit Dominus in monte isto faciem vinculi colligati super omnes populos, & telam quam orditus est super omnes nationes: præcipitabit mortem in sempiternum.] & cætera.

Anselm. in 2. Theß. 2.
S. Tho. ibid. lect. 2.
2 Antichristū diminutus à Christo interimēdum.
Petrus Comestor in historia Dan. c. 12.
Pereirus li. 14. in Dan.
2. Theß. 2.
Damasc. 4. de fid. c. 27.
Anselm. 2. Theß. 2.
Actorum 9.
S. Thom. 2. Thessal. 2. lect. 2.
Dan. 8.
Dan. 11. & 12.
Apoc. 12.
Esai. 25.

Hieron. in Esai. lib. 8. & cætera. Quem locum tractans Hieronymus ita ait, [Dominatorem omnium populorum & telam quæ ordita sit super omnes gentes, quidam Antichristū intelligi volunt, quod in monte Oliueti consumendus sit.] Quam sententiam ipse probat in commentarijs Danielis. [Merito Esaias telam super omnes nationes, & vinculum super omnes populos Antichristi potentiam atque imperium nominauit:] quam telam esse à Domino incidendā in ipso monte sancto prænuntiat, illata tyranno importunissimo clade extrema. Quocirca Simachi translatio, quam Hieronymus refert, apertius habet: [Præcipitabit Dominus in monte sancto faciem dominatoris tenebrarum super omnes gentes, & eum qui dominatur cunctis populis,] Antichristi interitum dilucidè in mōte sancto futurum memorans. Vtrùm autem fulmine aliquo & telo ictus cælesti, vt scholasticæ historiæ scriptor tradit, periturus sit, an genere exitij alio, planè ignoramus, nisi quod Antiochum huius Architypum consumptum doloribus expirasse cognouimus. An vero in tartarum viuus tradendus sit, vt olim Datan ille & Abyron, considerare nos admonet testimonium Ioannis in Apocalypsi, quod sic habet: [Et apprehensa est bestia, & cum ea pseudopropheta, qui fecit signa coram ipso, quibus seduxit eos qui acceperunt characterem bestiæ, & qui adorauerunt imaginem eius: viui missi sunt hi duo in stagnum ignis ardentis sulphure. Et cæteri occisi sunt in gladio sedentis super equum, qui procedit de ore ipsius: & omnes aues saturatæ sunt carnibus eorum.] Bestiam intelligi Antichristum, constat, pseudoprophetam quoque illum eundem esse, quem capite vndecimo commemorat, præcipuum scilicet Antichristi ducem, non est dubium. Hos vero duos tanquam præter cæteros omnes noxios supplicio distinguit, viuos in stagnum missos docens, cū reliquos gladio consumptos narret. An vero tropica locutio sit, & magnum aliquod discrimen pœnarum significare voluerit, non audeo, si quis ita sentiat improbare. Illud plurimis certissimisque testimonijs certum confirma-

Comestor in histor. Dan. 12.

1. Mach. 6.

2. Mach. 9.

Apoc. 19.

S. Tho. super Apocal. vlt. vult tropicè intelligi

firmatumque manet, Antichristum à Saluatore nostro miserrimo exitu palàm mundo spectante conficiēdum. Ob quam rem cælestes ordines victori Deo acclamasse, & laudem Christo plurimam concinuisse his verbis Ioānes declarat: [Audiui quasi vocem tubarum multarum in cælo, dicentium. Alleluia, laus & gloria & virtus Deo nostro est: quia vera & iusta iudicia sunt eius.] Et iterum. [Regnauit Dominus Deus noster omnipotens: gaudeamus & exultemus & demus gloriam ei.] Quos sane hymnos concinit multitudo cælestis, quod extincto Antichristo & exercitu impiorum deleto, ecclesia sancta pura & immaculata in regnum Christi sit concessura: quod argumentum est illius visionis vniuersæ.

[vini missi sunt hi duo] idest acerbiore pœna dānati præ cæteris.

Apoc. 19.

Apoc. 19.

Iam quid extincto Antichristo futurum sit, & an mūdi finis continuo sequatur, nemo est qui non cupiat discere. De qua re quanquam sunt varia doctorum hominum sanctorumque placita, dicam tamen quod multa ac diligenti scripturarum meditatione verissimum censeo. Magnam illam atque extremam omnium prophetiam Danielis conclusam legĩmus his ipsis verbis, [Et à tempore cum ablatum fuerit iuge sacrificium, & posita fuerit abominatio in desolationem, dies mille ducenti nonaginta. Beatus qui expectat & peruenit vsque ad dies mille trecentos triginta quinque. Tu autem vade ad præfinitū & requiesces, & stabis in sorte tua in finem dierum.] Ea Danielis verba edisserens Hieronymus ita scribit. [A tempore igitur ἐνδελεχισμοῦ quod nos interpretati sumus iuge sacrificium, quādo Antichristus orbē obtinens Dei cultum interdixerit, vsque ad internecionem eius tres & semis anni, idest, mille ducenti & nonaginta dies complebuntur. Beatus qui expectat & peruenit vsq; ad dies mille trecentos triginta quinque. Beatus, inquit, qui interfecto Antichristo dies supra numerum præfinitum quadraginta quinque præstolatur, quibus est Dominus atq; Saluator in sua maiestate venturus. Quare autē post interfectionem Antichristi quadraginta quinquē dierum silentium sit, diuinæ scientiæ est, nisi forte dicamus, di-

3 Quātum temporis restet post Antichristi interitum, vsque ad diem iudicij.

Dan. 12.

Hierony. in 12. Dan.

Rupert. lib. 13. de victoria verbi Dei. c. 15.
Anselm. 2. Thess. 2.
Thomas in Apoc. c. 11.
Lyra & Carthus. in Daniel. 12.
Pereirus in Dan. 12.
Cornel. Iansen. in concord. Euāg. cap. 122.

latio regni Sanctorum probatio patientiæ est.] Hanc Hieronymi sententiam vel potius Danielis ipsius Rupertus Tuitiensis, & Anselmus & Thomas, aliique viri docti & graues probant, ea etiam addita causa, quod id temporis diuina clementia indulgeat sectatoribus Antichristi, vt possint si velint agere pœnitentiam: quos tamen cæcos furore suo & vitio, oppressos plerosque instar Pharaonis corda obduraturos in malo, vsque dum illos extremi iudicij dies corripiat, & cæteris supplicijs cruciandos tradat. Itaque de sententia Hieronymi vel potius Danielis ab interitu Antichristi vsque ad extremum iudicij diem restabit mensis cum dimidio, idque temporis ad probationem & patientiam iustorum, ad pœnitentiam iniquorum, si qui resipiscant, ad hominum perditorum cruciatum, ad mundi dissolutionem expectandam concedetur. Neque mouere nos debet, quod nonnullos etiā eruditos vehementer mouet, ex hac sententia diem iudicij ab hominibus certo posse sciri, quem sanè Christus ipsos quoque Angelos latere affirmat, neque esse hominum quenquam qui scire queat. Nam quemadmodum

Matth. 25.

de die mortis id æquè pronuntiat Dominus dicens: [Vigilate, quia nescitis diem neque horam,] neque impedit id, quominus instante iam morte ex ipsis mortis prænuntijs quæ Medici prognostica vocant, scire valeat peritus diem aut etiam horam extremam vitæ: ita de mundi fine, quoniam multi ac certi prænuntij venient, non erit contra diuinam sententiam, cum iam iam aderit, cognoscere ac definire, quo tempore futurus sit. Imo vero idcirco ex diuinis oraculis signa eius rei accipimus copiosè descripta, vt eorum inspectione instantem iam exitum cognoscamus. Illam ergo scientiam extremi diei, quæ vel ratione humana: vel reuelatione diuina præsumitur, omnino nemini concessam sacræ literæ docent: eam porrò quæ ex indicijs certis & probatis pereuntis iam mundi percipitur adeo non est negata vt magis ad eam parandam & habendam diuinarum nos literarum oracula excitent. Nam quorsum alio pertinet illud: [His autem

Prosper lib. de prædict. diuin. par. 3, c. 15. sic explicat 4. lib. de nouiss. tēporibus. c. 3. 4. & 5. agitur fusè de hac re.

autem fieri incipientibus respicite & leuate capita vestra, quoniam appropinquat redemptio vestra?] Quorsum illud [Cum videritis hæc fieri, scitote quia prope est in ianuis?] Quorsum illud? [Nisi venerit discessio primum & reuelatus fuerit homo peccati?] At non definit diem hæc ratio, sed cito instare docet. Imo vero definit maxime. Siquidem regni Antichristi dies & menses & anni definiuntur. Mox vero adduntur dies quadraginta quinque. Etenim quo alio sensu intelligi possit eum esse beatum qui præstolatur vsque ad dies mille trecentos triginta quinque, neque quisquam explicat, neque explicare potest, nisi quemadmodum Hieronymus ex veteri Ecclesiastica traditione declarat. Bene autem Daniel scripsit, [Et non intelligent impij: porro docti intelligent.] Nam neque tot documentis admoniti impij à suo scelere cessabunt, neque vltimum iudicium malis suis attenti digna emendatione expectabunt. Electi sane cum rebus ipsis excitati, tum diuini verbi meditatione instructi, se se magis ac magis ad diem illum tremendum parabunt & munient, quos merito beatos vel ea maxime ratione scriptura Danielis verissima prædicat.

Luc. 21.
Matth. 24.
2. Thess. 2.
Dan. 12.

Iam quid rerum instet, quanta magnitudo signorum & prodigiorum in illo supremo mundi spiritu cernenda sit, ex interitu Antichristi vsque ad vltimum diem per ineffabile illud sesquimensis interuallum, sæpe & copiose sacra Scriptura commemorat. Tunc enim solis & lunæ tristissimi vultus, tunc siderum lapsus, & totius cæli mœstissimi conspectus, tunc maris efferuescentis fluctus immensi, tunc fragor terræ & montium, & tremores horrendi, tunc cælestis iræ indices flammæ, fulminum ac tempestatum terribiles iactus, tunc elementorum omnium funestissima commutatio, tunc animalium interitũ suũ præsentientium mugitus & gemitus duri, tunc sæuientium in impios omnium creaturarum facies excandescens, tunc fluminum & fontium in cruorem versio, tunc denique totius machinæ mūdi iam ruentis quidam velut horribilis crepitus, quo miseri mortales tene-

4 Signa diẽ iudicij denũciantia statim post interitum Antichristi futura.

buntur attoniti, malorum impendentium expectatione defixi. Fore autem vt post Antichristi exitiũ illa signa sequantur, quæ Scriptura commemorat, quanuis alij aliter sapiant, equidem ex Euangelica lectione certum mihi persuadeo. Christi Redemptoris nostri quæso expendite verba apud Matthæum, quæ ita habent, [Erit enim tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi vsque modo, neque fiet. Et nisi breuiati fuissent dies illi, non fieret salua omnis caro, sed propter electos breuiabuntur dies illi.] Hæc de persecutione sæuissima Antichristi dici & patres fere omnes, paucis exceptis, consentiunt, & quæ sequuntur manifestè indicant. [Tunc si quis vobis dixerit, Ecce hic est Christus aut illic nolite credere, & cætera.] Dies autem illos quos breuiatos asserit propter electos, erunt anni illi tres cum dimidio, quibus tempestas Ecclesiæ atrocissima detonabit. Sequitur autem Euangelico contextu (adeste animis quæso) [statim autem, inquit, post tribulationem dierum illorum, Sol obscurabitur & Luna non dabit lumen suum, & stellæ cadent de cælo, & tunc plangent omnes tribus terræ & videbunt filium hominis venientem in nubibus] & cætera. Hic de ipso iudicij die, & de signis eum proximè antecedentibus esse sermonem, nemo potest negare. Dici porrò Christus hæc signa edenda esse post tribulationem dierum illorum statim: illorum inquam dierum, quos dixerat breuiatos propter electos. Apertissime ergo denuntiat post mortem Antichristi signa illa horribilia futura, quæ signa finis ipse mundi certissimè consequetur. Hoc enim erat væ tertium quod aquila illa Apocalypsis insonuit, sicut Scripturæ seriem consideranti facile patet: [Væ, væ, væ, habitantibus in terra] & mox [væ secundum abijt, & væ tertium veniet cito.] Hæ sunt septem phialæ plenæ iracundiæ Dei à septem Angelis effundendæ. Hæ plagæ AEgypti ante egressum filiorum Dei significatæ. De quibus quoniam nobis dicendum est fusius alia concione, nunc finis dicendi fiat, illo carmine pronuntiato, quod

Matth. 24.

Hieron. Augu st. Ambr. Greg. Beda, Thomas, Bonauent. li. 4. de nouiss. temporibus. c. 7.

Apoc. 8.
Apoc. 11.
Apoc. 15.

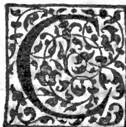
Exod. 8. 9. 10. 11.

quod à pijs & sanctis post illum supremum agonem Deo canendum Ioannes refert in hæc verba: [Magna & mirabilia sunt opera tua Domine Deus omnipotens: iustæ & veræ sunt viæ tuæ Rex seculorum. Quis non timebit te Domine & magnificabit nomen tuum? quia solus pius es: quoniam omnes gentes venient & adorabunt in conspectu tuo, quoniam iudicia tua manifestà sunt.] Hoc sancto Dei timore muniti, enitamur fratres sic vitam puram atque integram ducere, vt inter victrices beatorum acies, palmam adeptæ de impio tyranno victoriæ, sempiternam reportemus. *Apoc. 15.*

IN DOMINICA PRIMA ADVENTVS.

CONCIO PRIMA.

Erunt signa in Sole & Luna & stellis. Lucæ 21.

VM aduentum Domini priorem in mundum, qui fuit ex felici ac salutari partu virginis, Ecclesia sancta hoc tempore colat & celebret; ob idque dies hosce omnes de aduentu appellari præcipiat, mirari non immerito quisquam possit, quid sit quod primam hanc Dominicam, quæ caput est ac cæterarum princeps, de iudicio potius extremo, deque posteriori Domini aduentu nos cōmonere voluerit. Quid enim alienius ab illa suauitate & clementia Saluatoris, hac seueritate incredibili iudicis? Quid habet commune cum leone agnus? quid præsepe &

1 Meritò ab Ecclesia vtrunq; Domini aduentū vno tempore commemorari.

 incuna-

iucunabula dulcissimi infantuli cum horribili quæsitoris tribunali? Quid ad Bethleem tugurium & pastores præ gaudio festinantes, & montes stillantes lactis & mellis dulcedinem, quid facit ad choros angelorum læta nuntia canentes, commemoratio vallis Iosaphat, terror totius orbis, hominum trepidatio, cæli funestissima facies, omnium denique rerum extrema perturbatio? Sed magno nimirum consilio Ecclesia hæc tam diuersa cõiungit, atque vno eodemque tempore vtrunque aduentum & Saluatoris & iudicis ob oculos nobis ponit, cum sane Prophetam imitata, qui aiebat, [Misericordiam & iudicium cantabo tibi Domine.] Quo loco Augustinus admodum opportune: [Nemo sibi ad impunitatem blandiatur de misericordia Dei, quia est iudicium: & nemo in melius commutatus exhorreat iudicium Dei, quia præcedit misericordia Dei. Si temporibus distinguamus hęc duo, inuenimus modo tempus esse misericordiæ, futurũ autem tempus iudicij.] Vtrunque ergo cogitandũ, vtrunque Deo concinendum. Existit perfecta quædam harmonia atque concentus ex sonis plane discrepãtibus: atque illud sublime diuinæ misericordiæ, quæ excellit omnia opera Dei, cum hoc profundo diuini iudicij (sunt enim iudicia Dei abyssus multa) non solum iucundum sed salutarem etiam concentum efficit. Nimis dulcia fastidium mouere solent, nimis acria exacerbant: mediocriter temperata, & gustum habent, & salutaria sunt. Itaque ne vel nimia fiducia negligentiam pariat, vel timor immoderatus in desperationem vertatur, vterque aduentus Christi opportune cælesti quadam arte coniungitur, vt discat Christianus populus & timere sperando, & sperare timẽdo, illudque obseruet quod scriptum est, [Exultate ei cũ tremore.] Quod Ecclesia facit, vt vtrunque Christi aduentum simul proponat, id vnicuique faciendum, vt de vtroque simul cogitet, Bernardus persuadet: [Nec vero solum cogitetis aduentum, quo venit quærere & saluum facere quod perierat, sed & illum nihilominus, quo veniet & assumet nos ad seipsum. Vtinam circa hos duos

Psal. 100. *August. in Psal. 100.* *Psal. 144.* *Psal. 35.* *Psal. 2.* *Bernardus serm. 4. de Aduentu.*

aduentus

aduentus iugi meditatione versemini. Vtinam dormiatis inter medios cleros. Hæc enim sunt duo brachia spõsi inter quæ sponsa dormiens aiebat, Leua eius sub capite meo & dextera eius amplexabitur me.] Itaque brachia duo duos Domini aduentus Bernardus censet, quibus complexus salutaris piarum mentium fit. Atque in vtroque sane Dominico aduentu inuenimus iudiciũ, in vtroque misericordiam. Nam si in priore nullus esset iudicio locus non diceret profecto Christus. [Nunc iudicium est mundi, nunc princeps huius mundi eijcietur foras.] Sed iudicium illud expectandum atque optandum homini fuit. Quamobrem Scriptura dicit, cum de eo aduentu loquitur: [Flumina plaudent manu, simul montes exultabunt à conspectu Domini, quoniam venit iudicare terram:] Ideo plausus & festas acclamationes venienti Domino mundus præbet, quòd misericordia plenus consulere saluti hominum amet. [Neque enim venit filius hominis, ait ipse, vt iudicet mundum, sed vt saluetur mũdus per eum.] Itaque in hoc tenet aduentu misericordia præcipuas partes. Neque vero vacat prorsus misericordia ille alter aduentus. Non enim diceret suis Christus, [His ita fieri incipientibus, respicite & leuate capita vestra, quia appropinquat redemptio vestra.] Habet ergo, habet sine dubio aliquid lætum & iucundum secundus aduentus diesque iudicij. Verum eminebit tot tantisque partibus seueritas ac terror extremus, vt vix illud lætitiæ quod ad paucissimos pertinebit, appareat. Itaque iustitia tunc diuina maxime excellet, & vt ait Scriptura: [Cognoscetur Dominus iudicia faciens.] Neque enim tunc montes stillabunt dulcedinem, & colles fluent lacte & melle: sed audient potius miserabiles gemitus appellantium, [Montes cadite super nos & colles operite nos.] Neque ad illum aduentum flumina plaudent manu, sed [concurrent potius duriter flumina.] Quemadmodum sacræ literæ habent. Ergo cognitio tantæ calamitatis & cladis, iure optimo in ipso statim initio ab Ecclesia fidelibus proponitur, vt qui merito iudicem timet, Saluato-

Ioan. 12. *Psal. 97.* *Ioan. 3.* *Luc. 21.* *Psal. 9.* *Osee 10.* *Sapien. 5.*

rem libenter accipiant, & iudicij futuri expectatione cõmoti misericordia præsenti se dignos præbeant, & [qui Redemptorem læti suscipiunt, vt precatur Ecclesia, venientem quoque iudicem videant securi.] Nanque vt Gregorius hodierna homilia dixit, [Aduentum æterni iudicis tanto securius quandoque videbimus, quanto nũc destructionem eius timendo præuenimus.] Hoc demum pacto læta tristibus temperãdo, fit rite quod ex lege præcipitur, vt ad esum dulcem agni paschalis, lactucæ syluestres acerbæque adhibeantur.

Greg. homil. 1. in Euang.

Exod. 12.

2 *Etiã externis innotuisse, iudicij diẽ fore.*

Fore autem, vt quodam die simul homines iudicentur vniuersi, simul causæ omnium definiantur, quod fides Christiana obnixè tenet, non solum sacræ literæ propheticæ atque Apostolicæ per omnes penè paginas habent, sed externi quoque scriptores testatum suis literis reliquerunt. Ac primum de Sybillis esse dubium non potest, quarum versus Euangelicis oraculis simillimos Eusebius Græcè, Augustinus Latinè recitãt. [Iudicij signum tellus sudore madescet, E cælo rex adueniet per secla futurus, Scilicet, in carnem præsens vt iudicet orbem. Vnde Deũ cernent incredulus atq; fidelis, Celsum cum sanctis, æui iam termino in ipso.] Et cætera quæ de iudicio vaticinatur Sybilla Erythrea vsque ad viginti septem versus. Lactantius etiam alios quosdam versus recitat Sybillæ de tempore extremo iudicij. Beatus etiam Prosper alios refert de Sybilla satis vulgata. Deinde Platonis cuius est inter Philosophos clarissimum nomen, sententia extat ea de re admirabilis in dialogo quodam de anima, vbi verba Socratis inducit hæc, [Hoc autem ô viri iustum est cogitare, si anima sit immortalis, eam non solum temporis huius, in quo viuere dicimur, verum etiam vniuersi gratia, curatione plurimum indigere. Nam graue periculum fore putandum est, si quis neglexerit animam. Si enim mors totius dissolutio esset, nimirum improbi lucrarentur, cum & à corpore & ab eorum prauitate, cum anima liberarentur. Nunc autem cũ anima immortalis appareat, Nulla superest malorum declinatio, nulla salus, nisi vt

Euseb. in sermone Domi nico.

August. 18. de ciuitate. cap. 23.

Lactan. lib. 7. c. 19.

Prosper de diuin. prædict. p. 3. c. 20.

Plato in Phedone siue de anima.

optima & prudentissima fiat. Nihil enim aliud cum migrat ad manes anima secum transfert, præter educationem & eruditionem. Quæ quidem statim in principio transmigrationis illius, ei qui mortuus est, plurimum vel prodesse vel obesse dicuntur. Ferunt enim quemlibet hinc illuc emigrantem ab eo dæmone, quem viuus sortitus fuerat, in locum quendam dici, vbi oporteat omnes vna collectos iudicari.] Huc vsque Socratis vel Platonis potius oratio, quæ tum de immortalitate animæ tum de iudicio futuro, vbi omnes vna collecti iudicentur, veritati consentanea est. Neque dubitamus à primis parentibus humani generis veluti per manus eiusmodi sermones de futuro die iudicij traditos à Philosophis poetisque conseruatos. Vnde illud quoque cuiusdam Poetæ illustris, [Esse quoque in fatis remi niscitur affore tempus, Quo mare, quo tellus, quo summus & ardeat æther.] Nam à prima origine mundi eius rei cognitionem tanquam maxime necessariæ inditam mortalibus, deductamq; in posteros, fidem facere potest Iudas Apostolus ita scribens: [Prophetauit autem de his septimus ab Adam Enoch dicens, Ecce venit Dominus in sanctis millibus suis facere iudicium contra omnes, & arguere omnes impios de omnibus operibus impietatis eorum, quibus impiè egerunt, & de omnibus duris, quæ locuti sunt contra Deum peccatores impij.] Sed cum res in confesso sit, neq; testibus egeat: illud nō absurde quæritur, quamobrem iudiciū illud vniuersale diuinitus decernatur, cū sint omnes homines ante illū diem iam iudicati. Nam Apostoli Pauli sententia est. [Statutum est hominibus semel mori: post hoc autem iudicium.] Atque in ipso statim exitu vitæ tā probos quā improbos iudicari, pœnasq; vel præmia pro meritis suscipere, apertè demōstrat diuitis epulonis & Lazari mendici Euāgelica narratio. Quod si vniuscuiusque causa à supremo iudice, cum primum finit hanc vitam, expeditur, quid opus fuit alio iudicio? An emendari debet in illo, si quid in hoc erratū est? Ea enim solet esse ratio humanorum iudiciorum

Ouidius in Metamor.

Iud. 1.

Heb. 9.

Luc. 16.

repeten-

repetendorum. Atqui iudex & idem est, & scientia actuũ omnium æqualis atque vna. Sed magnas sine dubio rationes habet extremi generalisque iudicij cõstitutio: eas cognoscere atque attentius cogitare mirificè pios iuuat.

3 Iudicium externum & visibile decere naturam hominis ex animo & corpore constitutum. Damasc. li. 4. de fide. c. 28. Eadem ratione docet necessitatem iudicij generalis. S. Tho. 3. p. q. 59 art. 5. 2. Cor. 5.

Ac quanuis hæc res, vt omnes diuinæ, plurimas nobis haud vestigabiles rationes habeat: tamen elucent nõnullæ, quarum tres potissimum afferemus. Primum, omnis homo animo constat & corpore: atque eorum, quæ egit per corpus & animum, nõ animo solum, sed corpore etiã vel præmia vel pœnas meritas suscipere debet, quemadmodum Ioannes Damascenus scite argumentatur. Quare iudicium fiat necesse est non occultum & spirituale tantummodo, quod animi proprium est, sed externum etiam atque visibile, quod vtrique substantiæ congruat. Eam sane causam insinuare mihi videtur Apostolus cum scribit. [Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque propria corporis, prout gessit siue bonum siue malum.] Quæ verba illud indicant, quoniam bona & mala in corpore gesta sunt, oportere corporaliter ad tribunal Christi homines sisti. Nam siquidem ad salutem hominum Deus comparandam homo existere voluit, ita ad eorundem hominum iudicium statuendum homo profecto apparere debet: neque id

Ioan. 5.

tacuit ipse cum dixit, [Potestatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis est.] Ideo enim [Pater non iudicat quenquam, sed omne iudicium dedit filio] quia filius, non pater, est factus hominis filius. Itaque adiungit, [Nolite mirari hoc, quia venit hora quando omnes qui in monumentis sunt audient vocem eius: & procedent qui bona fecerunt in resurrectionem vitæ, qui vero mala egerunt, in resurrectionem iudicij.] Ergo oculis hisce atque hoc corpore, quod sumus induti, spectare habemus iudicem nostrum Christum, quod improbis summo terrori, bonis omnibus singulari lætitiæ sit. Quorum de

Iob 19.

numero beatus ille dicebat, [Scio enim quod Redẽptor meus viuit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum: & rursum circundabor pelle mea, & in carne mea videbo

Deum

Deum Saluatorem meum: quem visurus sum ego ipse & oculi mei conspecturi sunt, & non alius, reposita est hæc spes mea in sinu meo.] Multum ea firmissima spes subleuat animum in laboribus, multum ad vitæ puritatem tenendam iuuat, sicut scriptũ est: [Et omnis qui habet hanc spem in eo, sanctificat se sicut & ille sanctus est.] Quantum verò fiduciæ, quantum lætitiæ perfectis afferat futuri iudicij dies animo repetita, indicat satis beatus Cyprianus exclamans: [O dies ille qualis & quantus adueniet fratres dilectissimi, cum cœperit populum suum Dominus recensere, & diuinæ cognitionis examine singulorũ merita recognoscere, mittere in gehennam nocentes, & persecutores nostros flammæ pœnalis perpetuo ardore damnare: nobis verò mercedem fidei & deuotionis exsoluere. Quæ erit illa gloria, & quanta lætitia admitti vt Deum videas honorari, vt cum Christo Domino Deo tuo salutis ac lucis æternæ gaudium capias.] Huc vsque Cyprianus. 1. Ioan. 3. Cyprian. lib. 4. epist. 6.

4 Ad hæc in iudicio quidem singulorum Deus sanè apparet vt est, iustus: at in vniuerso omnium iudicio declaratur iustissimus. Vt enim in aliquo pulchro corpore, partes singulæ per se spectatæ pulchræ sunt, eædem simul conspectæ, longe pulchriores existunt, sic plane iustitia Dei toto simul orbe iudicato, longe amplius eminet, atque elucet. Vna quidem vox hominis cum suauis est, sonat iucundè: eadem cum alijs artificiose modulatur sonat multo suauius, concentumque mirificum facit. Atque iudicium plane cuiusque per se mirabile est, omnium autem hominum iudicia simul proposita, vim omni admiratione maiorem habent ad demonstrandam Dei vel iustitiam vel sapientiam vel maiestatem. Cum conderet orbem Deus per partes suas de re vnaquaque narrat scriptum. [Vidit Deus quod esset bonum.] Iam tota mundi fabricatione absoluta sic narrat: [Vidit ergo Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona.] Itaque erant quidem singula bona, cuncta autem bona valde. Quo pacto de iudicijs singulorum, quod iusta fuerint, de omnium *Iudicio vniuersali Dei iustitiã maxime cognosci.* Genes. 1. Genes. 2.

judicijs

iudicijs simul cõspectis, quod iustissima dicere rectè possimus. Etenim tunc maximè perspicietur quæ sit illa potentia, quæ maiestas, quæ sapientiæ magnitudo, quæ illa Dei in bonos magnificentia, quæ in prauos tam extimescenda seueritas. [Cognoscetur (inquit Dauid) Deus iudicia faciens.] Mirabilem tunc causæ inter se collatæ diuersæ splendorem Dei maiestatis efficient. Tunc Niniuitæ Hierosolymitanos condemnabunt, quod illi pœnitentiam egerint prædicatione Ionæ, hi pœnitentiam Christi prædicatione non egerint. Tunc Tyrus & Sydõ Iudaicas ciuitates Bethsaida, Corozaim, & Capharnaum iudicio amplius grauabunt suo. Tunc Lazarus pauper & vlcerosus diuitem purpuratum & superbum despiciet atque contemnet. Tunc duodecim illi egeni Christi discipuli duodecim tribus Israel iudicabunt. Tunc denique ius dicent in ipsos suos iudices, martyres, cæterique serui Christi, hic modo cõtempti, conculcati, pessundati. Quale illud spectaculum erit, cernere tyrannos superbissimos ante sanctorum subsellia trementes, nudos, pauitantes, demisso vultu, totis lateribus palpitantes? [Venient (ait Scriptura) in cogitatione peccatorum suorum timidi: & traducent illos ex aduerso iniquitates ipsorum. Tunc stabunt iusti in magna constantia aduersus eos, qui se angustiauerũt.] Atque alio in loco, [Exaltationes Dei in gutture eorum, & gladij ancipites in manibus eorum. Ad faciendam vindictam in nationibus; increpationes in populis: ad alligandos reges eorum in cõpedibus, & nobiles eorũ in manuis ferreis: vt faciãt in eis iudiciũ cõscriptũ.] Vocat conscriptum iudicium, quod ex diuino decreto & lege faciendum est, quo sancti diuinitus data potestate impios sententijs omnibus sunt condemnaturi. Atque ea rerum vicissitudo, ea variarum causarum collatio, ea permutatio locorum cũ de reis iudices, de iudicibus rei fiet, vt sine vniuersali iudicio constare non potest, ita præstat diuinæ iustitiæ splendorem omnibus modis mirabilem.

Psal. 9. *Matth. 12.* *Matth. 11.* *Luc. 16.* *Matth. 19.* *Sapien. 4.* *Sapien. 5.* *Psal. 149.*

5 *Iudicium publicum fie*[ri] Iam tertia huic consentanea ratio accedit, quod in iudicio singulari, vnicuique sua tantum sententia nota fiat, at in

at in illo vniuersali, cæteris omnibus innotescit. Nã quid peculiari iudicio cuiusq; peractum fuerit, ni causæ communicentur, alij scire non possunt. Multi sunt, quos mundus damnat immerito, multi improbi fraude & mendacio tecti, boni putantur. Quare quid veritas habeat Dei iudicio manifesto demõstrabitur: [O quot virgines (Hieronymus exclamat) & quantorum infamata pudicitia à Deo iudice coronabitur. Quanti illic elingues & muti feliciores loquacibus erunt?] Fama vel infamia hominum non amplius falsos titulos præferent: quid quisque fuerit, tunc liquido perspicietur. Ob eam vel maxime rem necesse fuit absolutis omnium singularibus iudicijs, iudicium cunctorum vniuersale constitui, vt vnusquisq; omnium causas, omnes vniuscuiusque cognoscere posśint. Cuius rei nonnullam speciem præbet Inquisitorum fidei actio illa celebris, quæ fit Hispanico perlaudabili more, cum publico theatro constituto omnes rei simul producuntur, & quæ secreto ante iudicio de quouis fuerant latæ sententiæ, palàm recitatis causis, cunctis audientibus, pronuntiantur. Quæ res quantum terroris habeat, quam suspensis omnium animis, quam auribus erectis accipiatur, facilius est meminisse, quam dicere. Itaque ad eum modum tua quisquis es, ò homo, scelera omnia, flagitia, atque ipsa occultisśima cogitata vniuerso orbi patebunt, detegentes omnes, deque tuis actibus omnibus cognitione accepta plenisśima sententiam laturæ sunt, & iustisśimi iudicis iudicium comprobaturæ. Audi si vis te admonentem Deum: [Finis venit, venit finis super quatuor plagas terræ, & ponam contra te omnes abominationes tuas, & non parcet oculus meus super te: & abominationes tuæ in medio tui erunt.] O cogitatu etiam grauem ignominiam, ò non ferendum tot vultuum cælestium, humanorum atque ipsius præsertim Dei conspectum. Audi alium item Prophetam. [Reuelabo (inquit) pudenda tua.] Si in ipsa secreta & salutari diuinitus instituta confesśione, apud sacerdotem vix pudori imperas tuo, si tot septus arcani præsidijs, tot

ri oportere, vt omnes omnium causas & sententias norint.

Hierony. in reg. monachorum.

Ezech. 4.

Nahum 3.

salutis commodis incitatus, tamen ad patefaciendum occulta tua flagitia trepidas, vixque multa allata tibi vi præ verecundia aliquid effaris, quid erit cum in omnium hominum conspectu tua omnia crimina prodentur? quid frontis? quid mentis habiturus es? Magnus quidem Basilius omni supplicio grauiorem censet ignominiam illam. Verba tanti patris altius repetam, quod & rei de qua agimus perquam accommoda sunt; & habent ipsa admonitionem valde salutarem. [Si quando te senseris (inquit) ad vnum aliquod cieri & prosilire peccatū, mihi ad mentem reuoca formidabile illud nec vlli mortalium tolerabile Christi iudicium, in quo quidem præsidet iudex in alto & sublimi throno: Astabit autē creatura omnis præ trepida & intremiscens ad ipsius gloriosum & illustrem aduentum. Eo singuli quique sistentur, de his examinādi quæ quisque gessit in viuis. Deinde eos qui multa perperam in vita admiserunt, horrendi quidam ac tristes circumstabunt dæmones, ignem paratum conuertentes, ignem spirantes propter propositi amarulentiam, vultum præferentes nocti assimilem, pro mœrore atque hominum odio. Subinde conspicient barathrum in imum patens, tenebras impermeabiles quidem illas, ignemque obscurum causticas quidem vires habentem, luce vero destitutum. Inde vermium innumerabilium genus venenosum ac carniuorum, esitans quidem semper, nec tamen se exatians, intolerabiles dolores morsibus infligens. Postremo omnium durissimam pœnam, probrum illud & verecundiam sempiternā.] Quæ sanctissimi viri oratio quanuis tardos & duros animos permouere ac percellere debet. Ergo opportuni e cu licet turpitudines nostras deponamus, maculas eluamus, ne sempiterna ignominia afficiamur. Der consilium amicum, in amicam infidelem capitulus: [Auferat ait fornicationes suas à facie sua, & adulteria sua de medio vberum suorum: ne forte expoliem eā nudam, & statuam secundum diem natiuitatis suæ.] q. Ea profecto ignominia & non ferenda turpitudinis meretriciæ nuditas, illius est propria est, cum iudicia Dei antea occulta,

Basilius in Psal. 33.

Osee. 2.

occulta, manifesta & aperta ita fient, vt cælum ipsum ac terra omnis iustitiæ diuinæ suffragijs cunctis testimoniũ dictura sint. Quare vocem cælestium cantorum & carmẽ illud Ioannes audisse se refert. [Laus & gloria & virtus Deo nostro est: quia vera & iusta sunt iudicia eius, qui iudicauit de meretrice magna, quæ corrupit terram.] Neque dissimile illud alterum carmen horum, quod idem recitat: [Magna & mirabilia sunt opera tua Domine Deus omnipotens: iustæ & veræ sunt viæ tuæ rex seculorum. Quis non timebit te, Domine, & magnificabit nomen tuum? quia solus pius es: quoniam omnes gentes venient & adorabunt in conspectu tuo, quoniam iudicia tua manifesta sunt.] Hoc carmen oro vos nunquam de mente, nunquam de cogitatione deponite: quo diuini timoris pleni diem illum sanctè & incorruptè expectetis, quo Dei admirabilia iudicia manifesta quidem omnibus, sed non æquè omnibus iucunda futura sunt.

Apoc. 19.

Apoc. 15.

*

D IN

IN EADEM DOMINICA CONCIO SECVNDA.

Erunt signa in Sole & Luna & stellis, & in terris pressura gentium. Luc. 21.

1 Iudicij diem instar prælij magni in diuinis literis narrari.

IEM iudicij Scripturæ diuinæ magnum prædicant, & diem Domini proprio nomine vocant, in quo nimirum Christus regnaturus gloriose ac de hostibus suis omnibus victis ac profligatis triumphaturus sit in perpetuum. Cuius diei magnitudinem, quoniam humanæ mētes sunt ad cognoscendam rem tantam imbecilles & infirmæ: multis varijsq; modis eædē literæ sacræ declarant, atq; similibus vtuntur ex rebus lōge diuersis petitis, quò melius & plenius quid illud negotij sit, cogitetur. Nā modo vindemiā quandā inducunt, & botros à vinca abstractos, & calcatos in lacu iræ Dei, quorum tantus liquor vel cruor potius effluxerit, vt frænos equorum calcantiū resperserit: modo messem copiosissimam narrant, quæ acutissima falce demessa fuerit, ex eademq;, purgato probè frumento, tum paleæ, tum loliū omne in ignē semper arsurū cōijciatur. Iam expiscationem & sagenam audimus, & piscatores in litore pisces bonos mittentes in vasa, malos & ineptos proijcientes: iam nuptias & cōuiuiū magnificū, atq; admitti quidem virgines prudentes & prouidas, fatuas & importunas quāuis valde pulsent, excludi & repelli. Sed ad diē iudicij illū aptius exprimēdū frequētissimū est & sacris authoribus familiarissimū, prælij cuiusdā & conflictus acerrimi imagine irā Dei in peccatores atq; vindictā tunc

Apoc. 14. *Ioel 3.* *Matth. 13.* *Matth. 25.* *Esai. 25.*

tunc penitus effusam demõstrare. Sic apud Ioelem legimus: [A facie eius contremuit terra, moti sunt cæli, Sol, & *Ioel.3.*
Luna obtenebrati sunt, & stellæ retraxerunt splẽdorem suum. Et Dñs dedit vocẽ suã ante faciẽ exercitus sui: quia multa sunt nimis castra eius, quia fortia & facientia verbum eius. Magnus enim dies Domini, & terribilis valde, & quis sustinebit eum?] Hæc licet de Chaldæorũ in Hierosolymã irruptione Hieronymus, & Theodoretus intelligant à Ioele prædicta: tamen præcipuè ad diẽ iudicij pertinere, cuius ea vastatio Chaldæorũ, imago fuit, neq; ipsi tacent, & tenor prophetici sermonis apertè indicat. Itaq; aduentum Dñi ad iudiciũ tanquã ducis ad prælium cõmittendum festinantis describunt: quemadmodũ Origines pulchrè cõmemorat. Hoc igitur simile, quo nullum puto aptius afferri posse, persequamur, atq; ad omnes fere partes illius iudicij explicãdas, quæ de eo prælio Scriptura cõmemorat, pferamus. Quod quidẽ præliũ, in quo de summa imperij æterni dimicabitur, in primis dignus Deo apparatus antecedet: Quem breui complexus est Sapiẽs, cũ dixit, [Armabit creaturã in vltionẽ inimicorũ, & pugnabit cũ illo orbis terrarũ cõtra insensatos.] Quod vero vsitatũ est, vt qui ad bellũ proficiscũtur, vestẽ mutent, & pro toga sagum more Romano sumant, neq; togati sed paludati exeãt, vt ipso tandẽ nouo militariq; habitu bellum instare declarent, id mihi plane videntur milites Dei facere, hoc est creaturæ illæ cælestes atq; hæ terrenæ, quæ appetente iã iudicij die, tanquã pacificam vestẽ exuent, militarẽ induent, vt quicunque vel Solem vel Lunam, vel astra cætera aspexerit, ex ipsa cõmutatione habitus, ornamentis omnibus detractis, specie indignationis assumpta facile intelligat, bellum ea omnia vel potius funestissimã aliquam cladem parare. Huiusce rei signa tunc in omni creatura perspicua & certa cernere erit. Atq; hoc est planè quod Euangeliũ hodiernum cõmemorat. [Erunt signa in Sole & Luna & stellis, & in terra pressura gentium, præ confusione sonitus maris & fluctuum.] Quid est id aliud, quam quod Scriptura dixit, armari orbẽ terrarum

Orige. hom. 30. in Mat.

Sapien.5.

aduersus impios? Qui hunc armorum tantum apparatum sine magna formidine cogitet? Quis sine summo pauore in se conuersum expectet? quis ad illum funestum & tristem aspectum non mœreat? quis tanto significato terrore non vehementissime trepidet? Siquidem scriptum est:

Sophon. 1. [Tribulabitur ibi fortis.]

2 Quis imperator, quæ tuba, quod signum in illo prælio. Iam vero quod solent Imperatores in supremo conflictu facere, cum de summa rerum certatur, vt omnibus copijs dimicent, ipsi primi lectissimas acies obeant armati, milites suos cohortentur, animos certæ victoriæ pollicitatione accendant, commemoratione iniuriæ hostilis extimulent, id plane totum summus ille imperator Deus hoc loco egregie præstans in literis diuinis inducitur.

Sapien. 5. Nam se se arma induentem ita demonstrant. [Accipiet armaturam zelus illius, induet pro thorace iustitiam, & accipiet pro galea iudicium certum, sumet scutum inexpugnabile æquitatem, acuet autem diram iram in lanceam.] An potest egregius dux armis melioribus ac clarioribus indui? At qui armatum probè regem nostrum videmus, eundem cohortantem suos ad prælium, atque rei bene gerendæ ardentissimè instantē spectemus. Sic enim

Esai. 13. alius Propheta narrat: [Dominus exercituum præcepit militiæ belli, venientibus de terra procul à summitate cæli. Dominus & vasa furoris eius, vt disperdat omnem terram.] Hunc paulò ante sic suos milites alloquentem demonstrat: [Leuate signum, exaltate vocem, leuate manū & ingrediantur portas duces. Ego mandaui sanctificatis meis, & vocaui fortes in ira mea, exultantes in gloria mea.] Quæ quamuis de Medorum in Babylonios furore prædicta sint, tamē ad iudicij diem præcipuè referri perspicuum est. Neque desunt in eo supremo mundi conflictu, quæ solent in cæteris adhiberi, bellica vasa, instrumenta tubarum atque signorum.

Virgilius. [Ac tuba terribilem sonitum procul ære canoro] nulla vnquam ita dedit, vt illa

Apoc. 10. quam Ioannes refert his verbis. [Angelus quem vidi stantem super mare & super terram leuauit manum suam ad cælum, & iurauit per viuentem in secula seculorum, quia

tempus

tempus non erit amplius, sed in diebus vocis septimi Angeli cum cœperit tuba canere, consumabitur mysterium Dei.] Hanc vocem se- imi Angeli mox enuntiat. [Et septimus Angelus tuba cecinit: & factæ sunt voces magnæ in cælo dicentes, Factum est regnum huius mundi Domini nostri & Christi eius: & regnabit in secula seculorum Amen.] Eandem septimi Angeli, quem nonnulli Michaelem putant, tubam Paulus commemorat, cum scribit, [In nouissima tuba, canet enim tuba:] atque alio in loco, [Quoniam ipse Dominus in iussu & in voce Archangeli, & in tuba Dei descendet de cælo.] Quibus concinit Euãgelium, vbi Christus ita denuntiat: [Mittet Angelos suos cum tuba & voce magna.] Idcirco Sophonias diem eum tubæ & clangoris appellat, cuius certe sonitu excitari iã nos atque euigilare par erat. Neque minorem oculis terrorem afferet signum Christi in die illo, quam tuba excitarit auribus. Nam de signo illo scriptum legimus, [Et tunc parebit signum filij hominis in cælo, & tunc plangent omnes tribus terræ.] Hic Chrysostomus [Crux, inquit, Sole fulgentior videbitur: vt Iudæorum impudentia opprimatur crucem secum habẽs in iudicium veniet.] Sed quoniam Imperatoris, signique illius, ac tubæ nouissimæ partes explicui, qualis ac quantus exercitus sit, & quibus modis instructus, dicere oporteet.

Apoc. 11.
1. Cor. 15.
1. Thess. 4.
Matth. 24.
Sophon. 1.
Matth. 24.
Chrysost. homil. 77. in Matth.
Ioel 2.

3 Ac Ioel Propheta castra Dei in illud prælium & multa esse prædicauit & fortia valde. In copijs vero militaribus tum equitatum, tum peditum phalangem consideramus, vnde totius exercitus vires constant. Atque in illo terribili Dei exercitu cum omnis creatura militet, cælestis quidem, equitatus locum, peditum terrena tenere videatur. Et quoniam in magnis prælijs equitatus fere præcedit, deinde peditum phalanges conserta manu rẽ gerunt, mox cæsis fugatisq; hostibus victricia signa in mœnibus atque arcibus eriguntur, tandem captas vrbes ignis consumit, deinceps consideremus quemadmodũ in illo magno Domini die ex ordine illa omnia gerantur. Equitatum sane, vt dixi, cogitare possumus nobilissimam creaturam

Quid futuris præferat in illo prælio militia cælestis.

Angelicam & cælestem. Angelos non defuturos officio; qui sunt [potentes virtute ad faciendum verbum illius,] ex quibus vnus nocte vna centum octoginta quinque hominum millia cædere valuit, Christus exposuit cum dixit: [Virtutes cælorum commouebuntur,] inusitatum & properatum quendam cursum significans, vt non iam hominibus administrent salutem, sed certum potius interitum afferant. Ipsi [cæli magno impetu transient] teste Petro: Deo quippe irato necesse erit omnium procerum statum commoueri. Quid cæli præclarissima portio, Sol, Luna, sidera omnia? [Sol inquit obscurabitur, Luna nõ dabit lumen suum, & stellæ cadent de cælo.] Quis ad illum Solis tristissimum conspectum non mœrebit? Quis Lunæ sanguineum fuscumq; colorem aspiciens, astrorumq; fulgores extinctos non expauescet? [Erunt signa in Sole & Luna & stellis.] Quã funesta qua visu horribilia signa? Neque solum Euangelia id loquuntur, neque Prophetæ solum Esaias, & Ioel & Ezechiel: verumetiã & Sybillæ, quarum versus Augustinus recitat, [Eripitur Solis iubar & chorus interit astrus: Soluetur cælum, lunaris splendor obibit.] Itaque quamuis nonnulli Patres aliter interpretentur: tamen certissimum esse debet, ea omnia ad terrorem comparata, ita spectanda esse, vt prædicuntur. Deficiet re vera lux Solis, & facies illius pulcherrimi ac lætissimi astrorum principis, pulla tunc ac tristissima mortalibus apparebit: Luna cruento quodam atrore luctum simul atque iram demonstrabit: stellæ omnes siue lucidiores illæ, quos Planetas vocant, siue affixæ firmamento, quoniam ab oculis intuentiũ nullis nubibus obductæ paulatim subducẽtur, cadere videbuntur. Nã quod Matthæus dixit [stellæ cadent de cælo,] hoc Esaias explicat. [Quoniã stellæ cæli & splendor earũ nõ expãdent lumẽ suũ:] hoc etiã Ezechiel alijs verbis, [Operiam cum extinctus fueris, cælũ, & nigrescere faciã stellas eius: Solem nube tegam, & Luna nõ dabit lumen suum:] hoc deniq; Ioel apertius: [A facie eius contremuit terra, moti sunt cæli: Sol & Luna obtenebrati sunt, & stellæ retraxerunt splendorem

Marginalia: Psal. 102. — 4. Reg. 19. — Matth. 24. — 2. Pet. 3. — Matth. 24. — Esai. 13. — Ioel 2. — Ezech. 32. — August. lib. 18. de ciuit. c. 23. — Matth. 24. — Esai. 13. — Ezech. 32. — Ioel 2. 3.

dorem suum.] Quid hic in tanta tamq; terribili cælestiũ potestatum indignatione & fremitu agat infœlix homo? Quis Dei iræ resistere se posse confidat? An potest quicquam formidolosius & terribilius cogitari, quam quod idem Propheta Ioel protinus adiungit, & nos repetere sæpe oportet, [Et Dominus (inquit) dedit vocem suam ante faciem exercitus sui, quia multa sunt nimis castra eius, quia fortia & facientia verbũ eius: magnus enim dies Domini, & terribilis valde, & quis sustinebit eum.]

4 *Pugna elemẽtorum præcedẽs iudicij diẽ contra peccatores.* Cælestis quidã militia ita pugnabit aduersus impios, ac cæli facies, cuius est lumen iucundissimũ aspectu, mœstissime velata, tristitiam vehementem angoremq; afferet, motus autem & conuersio illa ordinatissima veluti dissoluta compage inæquali ac dissimili cursu pauorem maximum incutiet: chorus ipse siderum pulcherrimus, noua significatione furoris nihil non violentum præ se feret. Superna vero orbis parte ita pugnante, non erit inferioris creaturæ velut pedestris exercitus remissior opera. Terram fragoribus maximis agitandam ab Esaia est prædictum his verbis: [Cælum turbabo & mouebitur terra de loco suo propter indignationem Domini exercituum, & propter diem iræ furoris eius.] Cui Dauid & Aggæus & Apocalypsis Ioannis abunde attestantur, terræmotum futurum tunc omnium maximum, qui vnquã extiterint. Terram vero atque illius partes, montes, & valles, & tumulos, æmulabitur in pœna impijs irrogandamare: cuius tantam procellam atque eam fluctuum magnitudinem, cum æstum & sonitum Saluator denuntiat, vt exarescant homines præ timore. [Erit, inquit, in terris pressura gentium præ confusione sonitus maris & fluctuum; arescentibus hominibus præ timore.] De toto enim elemento hoc aquæ, quod est in genus humanum alioqui placidum & maxime commodum, tunc vero atrociter furens, in sapientia ad hunc modum legimus [Excandescet in illos aqua maris, & flumina concurrent duriter, contra illos stabit spiritus virtutis, & tanquam turbo venti, diuidet illos, & ad

Esai. 13.
Psal. 75.
Agg. 2.
Apoc. 16.
Sapien. 5.

etenim perducet omnem terram iniquitas illorum.] Terra & mari ita sæuientibus, ipse aer, cuius flatu vitam hanc ducimus, nō mitiorem se dabit; qui præter infectionem pestiferam, etiam ostentis inusitatis & funestissimis summo omnes terrore percellet: neque terrebit solum monstris, verumetiam ignitis iaculis conficiet: de quare

Sapien. 5. in eodem libro Sapientiæ scribitur: [Ibunt directè emissiones fulgurum, & tanquam à bene curuato arcu nubium exterminabuntur, & ad certum locum insilient, & à petrosa ira plenæ mittentur grandines.] Apocalypsis vero

Apoc. 16. sic ait: [Et septimus Angelus effudit phialam suā in aerē, & exiuit vox magna de templo à throno dicens, Factum est. Et facta sunt fulgura & voces & tonitrua, & terræmotus factus est magnus, qualis nunquam fuit ex quo homines esse cœperunt super terram, talis terræmotus sic magnus.] Ac mox: [Et grando magna sicut talentum descendit de cælo in homines, & blasphemauerunt Deum homines propter plagam grandinis, quoniam magna facta est vehementer.] Omnium denique elementorum acerrimus ignis extremas partes in hac concertatione obibit, ac velut firmissimo robore, creaturarum pro Deo pugnantiū agmen claudet, scelestósque impressione facta funditus euertet ac profligabit. De quo scriptum Petrus reliquit:

2. Pet. 3. [Adueniet autem dies Domini vt fur, in quo cæli magno impetu transient, elementa vero calore soluentur: terra autem, & quæ in ea sunt opera, exurentur.] Et in Psalmo:

Psal. 96. [Ignis ante ipsum præcedet, & inflammabit in circuitu

Dan. 7. inimicos eius.] Daniel quoque eodem modo, [Fluuius igneus, rapidusq; à facie eius egrediebatur.] Sybilla deni-

Aug. 18. de ciuit. c. 23. que Erythrea, vt Augustinus recitat. [Decidet è cælis ignisq; & sulphuris amnis.] Quæ si vera sunt intelligere facile potestis, fratres, quam sit illud formidandum certamen, quod pro iustitia contra iniustos, orbis terrarum atque vniuersa simul creatura suscipiet: vt qui in cūctis deli-

Greg. hom. 35. in Euangel. quimus, vt Gregorius ait, in cunctis feriamur, & qui omnium regem omnia nobis benigne largientem ingrati offendimus, omnium rerum aduersum nos conuersa tela sentiamus.

tiamus. Placet Beati Hippolyti verba referre de eius temporis angustijs & terroribus. [Tunc sonabit tuba & excitabit dormientes è profundissimis terræ: & omnes astabunt expectantes iusti atque terribilis iudicij aduentum in timore & tremore inenarrabili. Fluuius enim igneus egrediens cum furore instar maris sæui exuret montes & colles, & mare delebit, & æthera inflāmatione dissoluet. Stellæ cadent de cælo, Sol conuertetur in tenebras, & Luna in sanguinem, cælum more libri volutabitur. Exuretur vniuersa terra propter opera, quæ in ea corruperunt homines.] Quis ad hæc Hippolyti verba nō perhorrescat? Quæ cum ita sint merito Beatus Iob ita se comparabat, vt ab ea cogitatione auelli nunquam posset, quis ipse esset, quis ille quem iratum ferre non posset. [Semper (inquit) quasi tumentes fluctus timui Deum, & pondus eius ferre non potui.] Etenim quis & quantus es homo peccator, vt ex altera parte obsistere his tātis Dei exercitibus possis? aut qua ratione, quā mente pugnare cum ijs copijs & congredi queas? Quæ vires, quæ opes, quæ copiæ misero suppetunt, vbi ipsam tuam conscientiam infestam tibi reperturus sis omni præsidio destitutus, omni defensione nudatus? Si sapimus, fratres, opportunè consulamus nobis, rem nostram perditam, dum licet, pœnitentiæ consilijs recuperemus: iram furoremq; diuinū pijs studijs eleemosynis copiosis, precibusque omnibus placemus. Idcirco nunc ictum minatur, ne feriat, gladium intentat vt vulnus euitemus. Quippe [Non vult mortem peccatoris, sed potius vt conuertatur & viuat.]

Hippoly. de consummatione mūdi.

Iob 31.

Ezech. 18.

IN EADEM DOMINICA CONCIO TERTIA.

Arescentibus hominibus præ timore & expectatione quæ superuenient vniuerso orbi. Lucæ 21.

Apoc. 14.
1 *Quam sit vtilis & necessari⁹ Dei timor hominibus.*
Matth. 10.

OANNES in Apocalypsi scribit vidisse se Angelũ volantem per medium cælum, Euangelium æternum tenentem, & voce maxima prædicãtem: [Timete Deum & date illi honorem, quia venit hora iudicij eius.] Christus vero Dominus bene nos admonet, eum timere, qui potest & corpus & animam perdere: vtilis plane timor is est, qui peccata cohibet, & commissa diluit. His enim tanquam clauis confixa mens iusti, vitijs ac cupiditatibus prauis non permouetur. Nam [cum caro, vt ait Sanctus Leo Papa, concupiscit aduersus spiritum, spiritus autem aduersus carnem, præsidio crucis Christi mens rationalis instruitur: nec cupiditatibus noxijs illecita cõsensit, quoniã continentiæ clauis & Dei timore transfigitur.] Quẽadmodũ dicebat Dauid. [Confige timore tuo carnes meas: à iudicijs enim tuis timui.] Nihil est enim quod ad continendum animum & lege Dei obfirmandum, æquè valeat atque cogitatio assidua intentaque diuini iudicij: cuius tãta erit acerbitas, vt præ timore & formidine, cum cœperit instare, homines exarescant. [Arescentibus, inquit, hominibus præ timore.] Verum vt idem Leo Papa distinxit, [Est timor, quo fides vera iustificat, est etiam timor, quo

Leo serm. 9. de Quadrag.
Psal. 118.
Leo serm. 8. de Paß. Domini.

quo conscientia iniqua torquetur.] Nos si vtilem & salutarem timorem, qui ad iustificationem valet plurimum, de quo illud Gregorij Theologi est verissimum,[Dei metus firmus magister omnis omnino boni:] Si hunc inquã timorem capessere volumus non omittamus dum licet & opportunum est, Dei iudicium cogitare, imo vero ipsi nos iudicemus, ipsi tribunal iudicij illud excelsum aduersus vitam nostram perditam & mores consceleratos subeamus, animaduersuri seuerè in nos ipsos, Apostolicæ sententiæ memores,[Si nosmetipsos diiudicaremus, nõ vtique iudicaremur.] Id beatus Iob diligenter aiebat, qui de se refert,[ipse me reprehendo, & ago pœnitentiam in fauilla & cinere.] Ad hoc valent diuinæ minæ, ad hoc tela illa funesta intentantur, vt declinemus ictum, cum possumus, atque ipso terrore sanemur.[Dedisti, ait, timentibus te significationem, vt fugiant à facie arcus, vt liberentur dilecti tui.] [In arcu, ait Hilarius, præparatæ ad pœnam impijs iræ terror ostenditur] cuius arcus sagittas is potest effugere, qui opportunè præuidet. Quod si tempestatis subito obortæ dirus turbo solet adeò sensum hominum mentemque concutere, si fulminis ictus quominus conspectus, ita exanimat atq; exangues reddit, quanuis robustos & audaces milites, quid erit illa horrenda tempestas? Quid ille turbo violentus? quid ignis immenso terrore vndique sæuiens? Nam ludicra hæc & nugatoria sunt omnia, quæ cernimus, terricula, præ illius diei summo terrore, quando Deus ex composito sese tremendum exhibere mortalibus statuet? Audite Hieronymum de ea re disertè & copiosè loquentem: [Si vmbrato repente cælo, Solis claritas nostris aspectibus denegetur, & productæ pluuiæ terris immineant: si commotis vt assolent, elementis, vt in rotam sui currus tonitrua concitentur, & de hinc fulgurum iacula palpebris terribiliter obiecta coruscent: quanquam & consuetudine ista contingant, pauemus, contremiscimus, & proni ad terram deposita superbia ceruices submittimus. Quid faciemus in

illa die

Greg. Naz. in Iambicis.

1. Cor. 11.

Iob 42.

Psal. 59.

Hilar. super Psal. 59.

Hierony. in regula monachorum. c. de timore vltimi iudicij.

illa die miseri, quando reuoluto cælo cum Angelicis virtutibus igneus Dominus totus adueniet? Quando cadentibus desuper stellis, Sol in tenebras, & in sanguinem Luna mutabitur? Quando omnes sicut cera liquescēt? Quando terra ardebit, & arescent flumina, & maria siccabūtur contra rerum naturam, & insumpto diuinitus humore ariditatem in aquis ignis operabitur? Quando peccatores dicent montibus, cadite super nos, & collibus, tegite nos? Quando vocabunt homines mortem, & vocata non veniet? Quando discrimina vertentur in vota, & quod semper oderunt homines, concupiscent?] Talium rerum consideratio, fratres, timorem modo parit fructuosum & salutarem: quo timore compunctio cordis agitur, lachrymæ piæ fluunt, pœnitentia opportuna, non illa inutilis & sera, suscipitur. Rectè igitur Angelus clamitabat ille, [Timete Dominum quia venit hora iudicij eius.] Rectè Iob

Apoc. 14. *Iob 19.* Sanctus monebat: [Fugite à facie gladij, quia vltor iniquitatis gladius est, & scitote esse iudicium.]

2 Quantus sit futurus terror impiorum impendente die iudicij.

Enimuero quem timor hic sanctus & opportunus non commouet nunc, superest, vt timor ille alter percellat & cruciet, quo conscientia iniqua torquetur: qui plane timor nullas pietatis lachrymas excitat, nullam ad salutem viā ostēdit, sed excruciat & cōficit hominem, & penitus contabescere cogit, neque ad pœnitentiam salutarem vocat, sed in desperationis barathrum immane præcipitat. An non id indicant Euangelica verba? [Arescentibus hominibus præ timore & expectatione, quæ superuenient vniuerso orbi.] Quod nisi Christus diceret, afflictum per exaggerantiam forsitan putaremus. Sed confirmat ita fore veritas summa, quæ aut falli, aut fallere nullo pacto potest. Eundem miserrimum & calamitosum statū hominū perditorum adueniente iudicij die describit Esaias his

Esai. 13. verbis: [Vlulate, inquit, quia prope est dies Domini, & sicut vastitas à Dn̄o veniet. Propter hoc omnes manus dissoluētur, & omne cor hominis cōtabescet & conteretur. Torsiones & dolores tenebunt, quasi parturiēs dolebunt: vnusquisq; ad proximum suū stupebit, facies combustæ

bustæ vultus eorum.] Quæ prophetica verba iterum atq; iterum repetenda & inculcanda sunt nobis, vt animo conspiciamus, quantus sit ille terror, quæ perturbatio, quis imis sensibus dolor, quæ rerum omnium extrema desperatio, hominum infidelium & perditorum. Neq; mitiora & iucundiora Ioel vaticinatur: [Quia venit dies Domini, quia prope est dies tenebrarum & caliginis, dies nubis & turbinis, quasi mane expansum super montes, populus multus & fortis: similis ei non fuit à principio, & post eum non erit vsque in annos generationis & generationis. Ante faciem eius ignis vorans, & post eum exurens flamma: quasi hortus voluptatis terra coram eo, & post eum solitudo deserti, neque est qui effugiat eum. A facie eius cruciabuntur populi: omnes vultus redigentur in ollam.] En quo perueniat pauoris magnitudo, vt mortales instar fictilium vasorum igni excoctorum, humorem omnem vitalem, viresque & sensum ipsum, oppressi ærumnis & magnitudine malorum amittant. Nam quod Euangelium dixit: [Arescentibus hominibus præ timore,] hoc Esaias dixit: [Facies combustæ vultus eorum,] hoc Ioel dixit: [Omnes vultus redigentur in ollam.] Hic si non penitus desipimus, euigilabimus. Si quid sensus & mentis nobis relictum est, excutiemus de manibus nugas, quas versamus & quibus tenemur: arripiemus salutaria consilia, vt impendentem vndique cladem, cogitatione omni maiorem, tempestiuè euadamus. Neq; enim erit tunc effugiendi locus, cum omnia infesta, omnia hostilia reperturi sumus. Amos Propheta sic admonet: [Væ desiderantibus diem Domini: ad quid eam vobis? dies Domini ista, tenebræ & non lux. Quomodo si fugiat vir à facie leonis, & occurrat ei vrsus: & ingrediatur domum, & innitatur manu sua super parietem, & mordeat eum coluber. Nunquid non tenebræ dies Domini, & non lux: & caligo & non splendor in ea?] Hoc propter eos Propheta dicit, qui in diem vltimum differunt bene agere, & desiderijs bonis fœti, nihil interim salutare pariunt. Quibus id accidet, quod homini fugienti leonem, incurrenti autem

Ioel 2.

Esai. 13.

Ioel 3.

Amos 5.

autem in ferum vrsum, vtrunq; vero declinare satagēti & per murū ascendere conāti, sed vipereo ibi morsu interitu quem fugiebat reperto. Omnes creaturæ armabuntur aduersus impios: & erit aspectus occursusq; terribilis, siue in cælū oculos leuent, siue ad terram deijciant, siue in montes properent, siue se mari velint cōmittere, omnia sæua, omnia inimica & infesta reperient. Quo magis erit ipsa morte mortis timor atrox & horribilis. Id alius etiā

Sophon. 1. Propheta denuntiat: [Vox Dei Dñi amara: tribulabitur ibi fortis. Dies iræ dies illa, dies tribulationis & angustiæ, dies calamitatis & miseriæ, dies tenebrarum & caliginis, dies nebulæ & turbinis: dies tubæ & clangoris super ciui tates munitas & super angulos excelsos. Et tribulabo homines, & ambulabūt vt cæci, quia Domino peccauerūt.] Quas cælestis oraculi voces, qui benignè oblatas repudiat & respuit, merito is in eas extremas ærumnas incidet, quas væcordibus & improuidis stultisq; huius seculi amatoribus diuinus sermo cōminatur. Placet viri eloquē tissimi Lactantij Firmiani orationem recitare de tēporis illius miserijs & angustijs, vt depicta admoneant, ne exhi

Lactant. Fir mian. lib. 7. de diu præm. cap. 16. bita crucient & conficiant. [Tunc vero, inquit, detestabile atq; abominandum tempus existet, quo nulli hominū sit vita iucūda. Eruentur funditus ciuitates atq; interibūt non modo ferro atque igne: verumetiam terremotibus assiduis, & eluuie aquarum, & morbis frequentibus & fame crebra: aer enim vitiabitur, & corruptus ac pestilens fiet, nec terra homini dabit fructum. Fontes quoque cum fluminibus arescent, vt ne potus quidē suppetat, & aquæ in sanguinem, aut amaritudinem mutabuntur. Propter hæc deficiēt & in terra quadrupedes, & in aëre volucres, & in mari pisces. Prodigia quoque in cælo mirabilia men tes hominum maximo terrore confundent, & crines cometarum, & Solis tenebræ, & color Lunæ, & candentiū siderum lapsus. Nec tamen hæc vsitato modo fient, sed existent subito & ignota & inuisa oculis astra: Sol in perpetuum fuscabitur, vt vix inter diem noctemq; discernatur. Luna iam non tribus deficiet horis, sed perpetuo san

guine effusa meatus extraordinarios peraget: stellæ vero celeberrimæ cadent, vt cælum omne cæcum sine vllis luminibus appareat. Montes quoque altissimi decident, & planis æquabuntur, mare innauigale constituetur. Ac ne quid mali hominum terræque desit, audietur è cælo tuba, itaque trepidabunt omnes, & ad luctuosum illũ sonitum contremiscent.] Huc vsque Lactantius.

Quæ quidem omnia diuinitus denuntiata & ostensa cum attentis animis susceperimus consideranda, & crebro nobiscum agitanda, ille erit plurimus & maximus fructus, vt vitam modo talem instituamus, qualem cupimus in illo die vltimo inueniri. Neque enim tunc emendandæ & in melius mutandæ tempus erit. Rapiemur subitò ad tribunal iudicis, moras patietur nullas apparitor durus, qui nos ad iudicium sistet, spatia constitutus dies maiora nemini permittet. Neque vero illa nos insipiens cogitatio fallat, diem iudicij procul abesse, tempus esse interiectum prolixum: territamenta ista longe superioribus iã ætatibus cani solita: neq; tamen rerũ quicquã esse commutatum. Eam impiã vel potius stultam cogitationẽ Petrus excutit acriter ita scribens. [Venient, inquit, in nouissimis diebus in deceptione illusores, iuxta proprias concupiscentias ambulantes, dicentes. Vbi est promissio aut aduentus eius? ex quo enim patres dormierunt, omnia sic perseuerant ab initio creaturæ.] Quam rationem ita refellit, vt doceat exemplis veteribus de rebus futuris iudicandũ. Sic olim tempore Noe incredulos inopinato & subito diluuio perijsse, cui rei similem mũdi interitũ Saluator fore prædixit, hoc excepto quod tunc aqua, mox igne mũdus dissipabitur & delebitur. Sed verbis Apostolicis meli⁹ hoc cognoscetis, ita enĩ sequitur. [Latet enim eos hoc volẽtes, quod cæli erant prius & terra, de aqua & per aquã cõsistẽs Dei verbo: per quæ ille tũc mũdus aqua inundatus perijt. Cæli autẽ qui nunc sunt, & terra eodẽ verbo repositi sunt, igni reseruati in die iudicij, & perditionis impiorũ hominum.] Si per aquã, inquit, mũdus interijt tunc, qui ex aqua & per aquã cõstabat, quãto magis

3 Vnicuiq; hominũ instare diem iudicij.

2. Pet. 2. [sic]

Matth. 2.
Luc. 17.

2. Pet. 2.

dissolui

dissolui per ignem poterit eodem illo Dei omnipotentis verbo iubente? Sed quæ sit ratio moræ quam cernimus, exponit iam: [Vnum vero hoc non lateat vos charissimi, quia vnus dies apud Dominum sicut mille anni, & mille anni sicut dies vnus. Non tardat Dominus promissionem suam, sicut quidam existimant, sed patienter agit propter vos, nolens aliquos perire, sed omnes ad pœnitẽtiam reuerti. Adueniet autem dies Domini vt fur.] Ita Petrus sapienter atque diuinè moras Domini patientiæ & correctionis ac pœnitentiæ nostræ expectationi deputat: finẽ tamẽ instare docet incertum, nequis desidia torpeat. Itaque merito celeriter venturum Dominũ, imò omni temporis momento iam venientẽ existimare debemus. [Ecce iudex, ait Iacobus, ante ianuam assistit.] Neque secus per Malachiam ipse Deus: [Et accedam ad vos in iudicio, & ero testis velox maleficis & adulteris & periuris, & qui calumniantur mercedem mercenarij, viduas & pupillos, & opprimunt peregrinum: nec timuerunt me, dicit Dominus exercituum.] Quem Iacobus dixit iudicem foribus iam astantem, eundem Malachias testem vocat velocem, cuius testimonio firmissimo & iudicio incorrupto nequaquam potest reus miserrimus repugnare. Quod si interituri mundi signa non conspicamur, si Solem, Lunã, sidera omnia nihil adhuc triste & funestum denuntiare cernimus, si terram consistere quietam, mare nullis extraordinarijs procellis fremere videmus, haud ideo nos liberos & solutos putemus timore iudicij. Mortem vnusquisque suam cogitet, quæ & incerta est, & sine dubio festinat. Tunc sibi mundum interire intelligat, cum ipse interit mundo. Nam vt Hieronymus dixit, [Dies Domini intelligendus est non solum iudicij dies, verumetiam exitus vniuscuiusque de corpore: quod enim iudicium futurum est omnibus, hoc in die mortis impletur.] Quare bene Augustinus admonet, atque ita disserit: [Cur omnibus dicit, quod ad eos solos pertineat, qui tunc erunt? nisi quia ad omnes pertinet eo modo quo dixi. Tunc enim vnicuiq; veniet dies ille, cum venerit ei dies, vt talis hinc

exeat,

Iacobi 5.
Malach. 3.
Hiero. super Ioel cap. 2.
Aug. epist. 80. ad Hesychium.

exeat, qualis iudicandus est illo die. Ac per hoc vigilare debet omnis Christianus, ne imparatũ eum inueniat Domini aduentus. Imparatum autem inueniet ille dies, quẽ imparatum inuenerit suæ vitæ huius vltimus dies.] Qua sanctissimi ac sapientissimi Patris commentatione nihil esse vtilius potest, nihil verius. Quamobrem si prudenter cogitamus, ita nos comparare debemus, vt nobis iam iam imminere atque adeo incumbere iudicij vltimum diem arbitremur. Nam quod ad nos attinet, tunc nobis mundus iste finitur, cum vita finitur. Signa quoque illa mundi occumbentis in ipsa nostra morte non desunt. Quid enim aliud Salomon agit, cum accuratissimo sermone sic adhortatur? [Memento creatoris tui in diebus iuuentutis tuæ, antequam veniat tempus afflictionis, & appropinquent anni de quibus dicas, non mihi placent: antequam tenebrescat Sol & Luna, & lumen & stellæ, reuertantur nubes post pluuiam, quando commouebuntur custodes domus & nutabunt viri fortissimi.] Quæ quidem cũ sequentibus de interitu cuiusque dici manifestũ est, & tamen ad mundi interitum, vt etiam Hieronymus animaduertit, pertinere videntur. Omnino res est consideratione dignissima, quemadmodum Iob ipsum iam vitæ exitũ decumbenti homini Sol ille rationis obscuretur, stellæ sensuum decidant, Luna cogitationis obueletur & lugeat: cerebri imber viuificus vacuis veluti nubibus non stillet, ipsa ossa quæ domum hanc mortalem custodiunt, tanquã firma præsidia, iam tunc vacillent commota ac titubent. [Quando nutabunt, inquit, viri fortissimi.] Res nimirum agitur summa, de vita immortali & beata, vel de interitu & ærumnis sempiternis: atque expectatio illa eorum malorum quæ superuenient animæ infelici, non potest non tenere suspensos atque attonitos animos mortalium: cum præsertim iudicium illud repeti non possit, neque vlla ratione reuocari, quæ fuerit semel pronuntiata sententia.

Eccles. 12.

IN EADEM DOMINICA CONCIO QVARTA.

His autem fieri incipientibus, respicite & leuate capita vestra quia appropinquat redemptio vestra. Luc. 21.

1 Scripturas docere, & timendũ esse & exoptãdum diẽ iudicij.
Amos 5.

IFFICILE est intelligere quẽadmodum in fine mundi lætandum sit, quod Christus Deus noster præcipit suis, cũ dies ille omnibus mortalibus horribilis sit & pertimescendus. Amos quidem Propheta cõtra clamitat, [Væ desiderantibus diem Domini. Ad quid eam vobis? Dies Domini ista, tenebræ & non lux.] Quod si impijs id dictum esse respondeas, quid de iustissimis Iob & Daniele,
Iob 14. & Dauide sentias? An Iob non sunt verba illa, [Quis mi-
Psal. 142. hi hoc tribuat, vt in inferno protegas me, & abscõdas me donec pertranseat furor tuus?] An Dauid in Psalmo non canit: [Non intres in iudicio cum seruo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuẽs.] Num Daniel de se non scribit, cum futuri extremi iudicij imaginem
Dan. 7. conspexisset, [Horruit spiritus meus, ego Daniel territus sum in his, & visiones capitis mei conturbauerunt me.]
Ezech. 14. Cuius verò fuerit sanctitatis Daniel, quem inter tres iustos Scriptura commemorat, nemo nescit. At quod hic Euangelium monet, vt instante die iudicij, & mundi machina fatiscente, Apostoli erigant vultus, & læto animo iudicis aduentum expectent, qui eos sit è seruitute diuturna, ac graui erepturus, docent diuinæ Scripturæ iustis omnibus

nibus esse faciendū. Itaq; non tam pertimescendum, quā appetendum atque exoptandum eum diem vltimum aduentumque Domini proponūt. Paulus ita loquitur: [Bonum certamen certaui, cursum consumaui, fidem seruaui: in reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex.] Ac ne videretur vnius Pauli id esse gaudium atque ea fiducia, adiungit. [Non solum autem mihi, sed & ijs qui diligunt aduentum eius.] Paulo Ioannes consentit in Apocalypsi: [Et spiritus, inquit, & sponsa dicunt, Veni, & qui audit, dicat, veni.] Et post pauca, [Etiam veni cito: Amē. Veni Domine Iesu.] Quibus verbis exprimitur iustorum desiderium Dominici aduentus. Petrus vero Apostolus non solum optare & expectare iubet Christi diem, sed etiam properare, tanquam ad coronam & regnum. Sic enim loquitur: [Cum igitur hæc omnia dissoluenda sint, quales vos esse oportet in sanctis conuersationibus & pietatibus, expectantes & properantes in aduentum diei Domini?] Cum ergo aliæ Scripturæ formidandum ac pertimescendum etiam iustis diem iudicij doceant, aliæ exoptandum, & magna cum lætitia excipiendum, quonā se modo res hæc habeat, attentius considerandum est. Nam secum pugnare Dei verba, nemo vel insanus existimet.

2. Timot. 4. *Apoc. 22.* *2. Pet. 3.*

Ac primum oportet tria hominum genera Dei iudiciū expectantium cognoscere. Sunt enim, qui cum improbi sint, & magnorum malorum rei: tamen præ cordis cæcitate & superbia, iusti sibi esse videtur, ac iustos se alijs probare volunt: qualis ille in Euangelio Pharisæus erat, qui ita orabat, [Deus gratias ago tibi, quia non sum, sicut cæteri hominum: ieiuno bis in Sabbatho, decimas do omniū quæ possideo] & cætera. [Sunt enim impij, ait Salomon, qui ita securi sunt, ac si iustorum opera habeant.] Hi iudicia Dei non pertimescunt, quin se potius optare significant, quasi conscientia sua tuti sint. Aduersus hos vaticinatur Amos. [Væ desiderantibus diem Domini vt quid eam vobis? Dies Domini ista, tenebræ & nō lux.] Quo loco præstat audire Hieronymum præclare differentem:

1 Male quosdā iniquos optare diem iudicij cum formidare potius debeant. *Luc. 18.* *Eccles. 8.* *Amos 5.*

 [Decu-

Hiero. super Amos 5. [Decuditur, inquit, confidentia superborum, qui vt apud homines iusti appareant, solent diem expectare iudicij & dicere: Vtinam veniat Dominus, vtinam nobis liceat dissolui & esse cum Christo. Ex hoc enim ipso quod diem Domini desiderant & non pertimescunt, digni supplicio iudicantur, quia nullus hominum absque peccato est. Et astra immunda sunt coram eo: & conclusit omnia sub peccato, vt omnium misereretur. Cum igitur nemo possit de Dei iudicare iudicio, & de otioso quoque verbo reddituri simus rationem, quæ temeritas est audire cum Corinthijs, sine nobis regnatis?] Et post pauca: [Solemus in angustijs & tribulationibus dicere, vtinam mihi liceat exire de corpore, & seculi huius miserijs liberari: nescientes quod quandiu in hac carne versamur, habemus locum pœnitentiæ: si autem recesserimus, audiemus illud Prophetæ, *Psal. 6.* In inferno autem quis confitebitur tibi?] Ita quidem Hieronymus, opportunè admodum mea sanè sententia tum sibi placentium & superborum falsam de sua iustitia opinionem refellens, tum eorum redarguens stultas voces & sensus perquam ineptos, qui cum causam pessimam habeant: tamen iudicium Dei incorruptum facilè sibi accersunt. De hoc genere hominum, qui cum habeant multum quod timeant: nihil tamen aut parum admodum timent iudicium Dei, illud mihi videtur esse certissimum, quod Beatus Gregorius scripsit, quo timeant, esse terrendos. Terreri aio non verbis, quæ facilè contemnunt, sed duris verberibus calamitatum, ærumnarum, grauium discriminum, quæ aut ipsos pungant, aut aliorum exemplo commoueant. Itaque id diuinitus agitur, cum sanãdi sunt eiusmodi homines duri, sibique fidentes, & vt agatur, precibus omnibus à Deo petendum, si cui eorum salus chara sit. *Greg. lib. 7. moral. c. 21.* [Sunt, inquit ille, nonnulli qui timere Deũ nesciunt, nisi cum vel in se experta vel in alijs cognita aduersitate terrentur: quos prospera per audaciam eleuant, contraria per infirmitatem turbant.

3 *Quo pacto iusti sic* Est alterum genus hominum longe ab alijs diuersum, qui antequam veniat iudicium, Dei timore concutiũtur, & timo-

& timore ipso si quid labis residet ex veteribus aut quotidianis culpis & leuibus, ad purum eluunt: quorum timor paulatim in fiduciam vertitur, atque mœrore sensim pauoreq; sublato spes firma & lætitia succedit. Tales sunt spiritus iustorũ perfectorũ, vt Paulus vocat. Neq; enim id cuiuis iustitiæ, & pietatis gradui datũ: sed perfectis, vt dixi, quã potest hæc vita perfectione pollere: quæ semper habet nihilominus aliquid imperfectũ, donec absorbeatur mortale à vita. De eo genere Haymo autor probatus intelligenda censet verba Euangelica, sic enim loquitur: [In quibus verbis ostenditur, quia electi diem iudicij non tam debent timere quam optare. Vnde quotidie poscunt in oratione dicentes, Adueniat regnum tuum, quod illorum est facere qui gratia Dei se præueniente, bona se operatos esse recolunt. Sicut per Ioannem dicitur, Charissimi, si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus in die iudicij.] Quam Haymonis sententiam Scriptura sacra confirmatam meritò probamus. Esse tamen in his viris quanuis integritate & sanctitate præstantibus, timoris nonnihil, cum diuinum iudicium futurum cogitatur, multoque magis cum appropinquare atque instare iam cernitur, indicant illa diuinarum literarum testimonia, [Non intres in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens.] Et Hieremiæ illud: [Corripe me Domine, verumtamen non in furore, ne ad nihilum redigas me.] Item illud Petri: [Tempus est vt incipiat iudicium à domo Dei: quod si iustus vix saluabitur, impius & peccator vbi parebunt?] Exempla non minus id probant sanctorum Patrum, quippe cum legamus Hilarionem virum sanctissimum in exitu vitæ trepidasse, vt seipsum cohortari opus fuerit, [Anima mea septuaginta prope annis seruisti Christo, quid times egredi?] Et Monicæ matri sanctissimæ Augustinus timuit, dicebatq; proinde, [Væ vitæ etiam laudabili, si remota misericordia discutias eam.] Plenæ historiæ sunt hac formidine Sanctorum. Manat vero is timor atque formido cũ ex propriæ infirmitatis cognitione, tum ex illius summę

timeant diẽ iudicij vita men desiderent.

Heb. 12.

Haymo in exposit. Euãgel. Luc. 21.

Psal. 142.

Hiere. 10.

1. Pet. 4.

Hierony. in vita Hilar.

August. 9. lib. confess. cap. 13.

maiestatis seueritatisq; maximę consideratione. Etenim quanuis vel nulla sua crimina agnoscant, vel si qua vnquã admissa sunt, diu multumq; purgata sciant: tamen & latêre se aliqua occulta pertimescunt, quæ Dei subtilissimo aspectu prodantur, & vetera quotidianaque peccata ne satis non sint purgata, verentur. [Nihil mihi conscius sum, aiebat Paulus, & tamen non in hoc iustificatus sum. Qui enim iudicat me Dominus est.] Iob quoque: [Ostende mihi quantas habeo iniquitates:] [In multis offendimus omnes:] [Et si dixerimus quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus.] Ea igitur vna est causa illius formidinis, quod humanus animus se se penitus & ad imum explorare non possit. Altera non minor in celsitudine & maiestate iudicis sita est, in cuius aspectu neque ipse Sol lucet, sidera obscura sunt. [Ecce cæli non sunt mundi in conspectu eius: & in Angelis suis reperit prauitatem.] Quamobrem [columnæ cæli contremiscunt & pauent ad nutum eius:] [Et cæli inuoluti sunt & plicati corã eo sicut liber.] Adeo purissimos eius oculos etiã cælestis natura reueretur. Scribit ad hunc modũ Augustinus: [Tam terribile erit iudicium illud, vt etiam ab Angelis timeatur. Quamobrem ergo tunc Angeli contremiscent, & inde tremor apprehendet eos. Non enim illi habent iudicari. Sed quemadmodum Principe iudicante non solum rei sed & officia, quæ nihil sibi conscia sunt, timore & tremore comprehenduntur propter iudicis terrorem, ita & tũc cùm genus humanum iudicabitur, etiam cælestes ministri pauebunt, & terribili apparatu de iudicis intuentis horrẽda formidine contremiscent.] Quod si de Angelis id verum existimat Augustinus, quid de hominibus censendũ erit? Meritò sanctus Daniel extremi iudicij imagine sibi proposita, contremuisse ac perhorruisse se narrat. Meritò beatus Iob inferni carcerem potius eligit, quam iudicis videre iratum vultum. Denique & seueritate diuini iudicij, & suæ infirmitatis cogitatione etiam viri sancti formidant. Verum ea formido, fiducia bonæ conscientiæ & diuinæ benignitatis dulcedine superatur, & paulatim eua nescit:

Marginalia: 1. Cor. 4. — Iob 13. — Iac. 3. — 1. Ioan. 1. — Iob 15. — Iob 4. — Iob 26. — Aug. serm. 130. de tempore. — Dan. 7. — Iob 14.

nescit:atque in medijs illis terroris tenebris effulget lux suauissima diuinæ consolationis,animũ mirificè recreans & reficiens,& iustis tunc maxime repetens:[His fieri incipientibus respicite & leuate capita vestra,quoniam appropinquat redemptio vestra.] Esse verò hanc timoris fiduciæque Sanctorum de Dei iudicio extremo , vel hominum vnicuique vel mundo toti impendenti,rationem veram,qua diuinæ literæ conciliantur,si quis cognoscere liquido cupit,audiat beatissimum Gregorium fusè quidem,sed diuinè ea de re disserentem. [Cum de his omnibus semper iudicia districta pertimescant (loquebatur Gregorius de cogitationum leuibus culpis, quas electi in se agnoscunt,)tunc tamen hæc vehementer metuunt , cũ ad soluendum humanæ conditionis debitum venientes, districto iudici appropinquare se cernunt.Et fit tanto timor acrior,quanto & retributio æterna vicinior.Crescit pauor vicina retributione iustitiæ, & vrgente solutione carnis, quãto magis distinctum iudicium iam iamq; quasi tangitur, vehementius formidatur. Et si ea quæ sciunt, nunquam se prætermisisse meminerunt : formidant tamẽ illa quæ nesciunt:quia videlicet semetipsos diiudicare & comprehendere omnino non possunt,atque vrgente exitu,subtiliori terrentur metu. Neque enim tunc cuiuslibet anima immerito terretur, quando post pusillum hoc inuenit,quod in æternum mutare non posſit.]Hęc postquam Gregorius diuinarum literarum testimonijs confirmat, adiungit,[Sed quia iustorum animæ à leuibus quibusque contagijs,ipso sæpe mortis pauore purgantur, & æternæ retributionis gaudia iam ab ipsa carnis solutione percipiunt: plerunque verò contemplatione quadam retributionis internæ,etiam priusquam carne expoliantur,hilarescunt,& dum vetustatis debitum soluunt, noui iam muneris lætitia perfruuntur, rectè dicitur, videbit faciem eius in iubilo,]& multa alia quæ prosequitur egregie. Denique epilogum facit hunc. [De afflicto hoc liberatoque homine, quia prius mœroris amaritudinem,& postmodum gaudia consolationis expressit,apte

Gregor. lib. 24. moral. c.17.& 18.

ſubiunxit, Hæc operatur Deus tribus vicibus per ſingulos, videlicet conuerſionis, probationis, & mortis: quia per tria hæc, & duris prius ſtimulis mœroris afficitur, & magnis poſtmodum ſecuritatis refouetur.] Ecce quemadmodum de ſententia beatiſsimi Patris iudicium Dei inſtans iuſtis formidinem prius, mox fiduciam lætitiamque affert. Quæ alternari ita ſæpe ſolent, mutuoque ſuccedere, vt tamen ſpes & gaudium, victo timore permaneat. Ferè autem quanto eſt vita Chriſto conformior, præſertim in cruce portanda & obedientia ſeruanda, tanta eſt occurſus ad iudicium faciliot & lætior. Sed diuina dona pro illius ſumma ſapientia diſpenſantur. Alij enim mœroris & formidinis patiuntur plurimum, vt nihil in futura vita purgandum ſuperſit: alijs facilior & ſecurior exitus contingit, fiducia vincente ac pellente timorem. Neque ob id eos ſanctiores facile affirmarim. Ferè autem & formidine omnes probantur, & fiducia eriguntur. Quibus autem ipſa vita mors fuit in Chriſto, ij vitam in morte maxime
Philip. 2. inueniunt: qui verè cum Paulo dicere poſſunt. [Cupio diſſolui & eſſe cum Chriſto.] Quibus Chriſtus viciſsim tunc dicit, [Leuate capita veſtra, quia appropinquat redemptio veſtra.]

4 Præueniendũ eſſe diem iudicij aſsidua conſideratione, timore laudabili, actione religioſa.

Sed reſtat tertium genus inter hæc veluti extrema interiectum, eorum qui neque ita praui ſunt, vt illi priores, neque ita perfecti vt poſteriores hi. Sed cum mores Chriſtianos teneant, tamen ſeculi carniſq; tentationibus nonnunquam cedunt. Quibus in vniuerſum præcipiendum eſt, vt ſi iudicij diem ſecuri videre velint, iudicium omni die cogitent atque meditentur. Nihil enim perinde valet ad vitanda peccata, & præſentis vitæ tentationes ſuperandas. Qui enim modo manſuetus mitiſq; contemnitur, idẽ iudex mox ſeueriſsimus apparebit. Propterea vtrumque Eccleſia Chriſti aduentum modo ponit ob oculos: vt irã leonis ſæuè rugientis euitemus, confugientes ad manſuetudinem agni tenerè balantis: vt præſepe Saluatoris det fiduciam, ad tribunal iudicis. Qui modo ſuſceperit benignum Dominum, & cogitauerit aliquando venturum iudicem,

dicem, ex ipso timore suo securitatem inueniet. Qui vero securus nunc est, neque sibi dum tempus est, consulit, experietur longe grauiorem, sed omnino inutilem aliquando timorem formidinemque iudicij. Bene certe Augustinus monet, qui sic loquitur quodam in Psalmo: [Timeamus iudicij diem: venturus est Dominus. Qui venit humilis, veniet excelsus, qui venit iudicandus, veniet iudicaturus. Agnoscamus humilem, vt non expauescamus excelsum: amplectamur humilem, vt desideremus excelsum: desiderantibus enim se propitius veniet: illi desiderant, qui tenuerunt fidem eius, & fecerunt mandata eius.] Et in eodem Psalmo antea dixerat: [Nemo se fallat: gaudeat iudicandus, qui timuit iudicaturum. Aduocatum misit tibi, propter illum & per illum confitere. Age causam tuam, & defensor est pœnitentis, & petitor veniæ confitentis, & iudex innocentis. Verè timere poteris causam tuam, vbi aduocatus tuus erit iudex tuus.] Debet ergo Christianus seuerum Dei iudicium quotidie cogitare, & meminisse semper illud: [Verebar omnia opera mea, sciēs quod non parceres delinquenti.] Ne forte quod minime expedit, eueniat negligenti, vt læsa sæpe patientia, quod quidam Philosophus dixit, in furorem vertatur. An non id Paulus valde commendat cum scribit ad hunc modum: [Scimus enim quoniam iudicium Dei est secundùm veritatem, in eos qui talia agunt. Existimas autem hoc ô homo qui iudicas eos qui talia agunt, & facis ea, quia tu effugies iudicium Dei? An diuitias bonitatis eius & patientiæ & longanimitatis contemnis, ignorans quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Secundùm autem duritiam tuam & impœnitens cor, thesaurizas tibi irā in die iræ & reuelationis iusti iudicij Dei, qui reddet vnicuique secundùm opera eius.] In quibus verbis animaduertere facile possumus diuitias misericordiæ Dei præsentes, si negligantur, verti in thesauros iræ & vindictæ futuros. Vtrunque enim Apostolus cū emphasi dicit, illud vt alliciat, hoc vt terreat. Quanto nanq; diutius & largius Dei benignitate & clementia vtimur, si ingrati insipientesq; sumus

August. in Psal. 66. in fine.

Iob 9.

Rom. 2.

ſumus, tanto eundem acerbiorem aliquando offendemus. Dauidem natura leniſsimum narrat Scriptura, nuntios comiter & perhumanè ad Nabalum Carmeli incolam prædiuitem miſiſſe, aliquid commeatus ſibi ſuisq; efflagitatum: à quo cum eſſet honeſtiſsima petitio contempta, ſuperbeque legatio beneuolentiæ dignitatisque plena repulſa, lenitate in iuſtum furorem verſa, protinus de perdendo & funditus euertendo ſtulto & contumaci homine cogitaſſe. [Tunc ait Dauid pueris ſuis: Accingatur vnuſquiſque gladio ſuo. Et accincti ſunt ſinguli gladijs ſuis: accinctusq; eſt & Dauid enſe ſuo.] Ac mox, [Et ait Dauid, verè fruſtra ſeruaui omnia, quæ huius erant in deſerto, & non perijt quicquam de cunctis quæ ad ipſum pertinebant: & reddidit mihi malum pro bono.] Ita quidem. Iam mihi in Dauide filium Dauidis Chriſtum cogitate, Chriſti lenitatem & manſuetudinem reuocate in animum: quot quantaq; beneficia ex illius præſentia & comitatu ſuſceperitis. Quemadmodum cum diues eſſet & rex à Deo vnctus, tamen inops & exul pro nobis effectus ſit. Nabal contra ſtultum iuxta nomen ſuum, hunc mundum, diuitijs præpotentem: à quo Chriſtus ſibi ſuisq; petat ſubſidium. [Quod vni horum feciſtis mihi feciſtis.] Sed duritiam veſtram cogitate, & quam ſit illud verum quod quæritur de vobis, reddita eſſe à vobis Chriſto mala pro bonis. Verum qui in benefaciendo munificus fuit, & in poſtulando moderatus & comis, idem indignè acceptus atque contemptus, ſeuerus & aſper eſt ad vindicandum. Pueros ſuos armari iubet, creaturas omnes, ſcilicet, in vltionem inimicorum. Quam terribilia, quam atrocia arma cæleſtium virtutum, ac totius terreſtris exercitus? Ipſius vero Dauidis enſem quo accingitur quis non vehemētiſsime pertimeſcat? [Qui habet, inquit, Rhomphæā vtraque parte acutam.] Itemq; aliàs, [Et de ore eius procedit gladius ex vtraque parte acutus, vt in ipſo percutiat gentes.] Ecquis erit mortalium, qui eius gladij ictum ferre poſsit? Quis ad illam plagam non occumbat? [Ite maledicti in ignem æternum.] Ergo fratres Dauidis noſtri iuſtiſsi-

1. Reg. 25. *Matth. 25.* *Apoc. 2.* *Apoc. 19.* *Matth. 25.*

iustissimam iram timeamus, atque opportune occurramus venienti, & quæ potuerimus munera ad placandum eum portemus, quod prudentissimè fecit Abigail. Munera nostra eleemosyna pauperum sunt, quibus preces pias humilesq; adiungamus, vt iram in clementiam conuertamus. Sic Leo beatus in quodam sermone nos admonet: [Quis sortem æternorum cruciatuum nō paueſcat? Quis mala nunquam finienda non timeat? Sed cum ideo denuntiata sit seueritas, vt misericordia quæreretur, in diebus præsentibus cum misericordiæ est largitate viuendum. Misereantur pauperum, qui sibi volūt parcere Christū.] Ne simus igitur vt ille Nabal, stulti, duri, & superbi, otio & delitijs indulgentes, pauperum contemptores: illius infaustum & miserum exitum cogitemus. Cum enim deferbuisset vinum, de iracundia Dauidis minisque cōmonitus, tanto est obstupefactus terrore, vt statim sensu vitaque propemodum caruerit. [Diluculo, inquit, cum digessisset vinum Nabal, indicauit ei vxor sua verba hæc, & emortuum est cor eius intrinsecus, & factus est quasi lapis.] Ita planè euenit immisericordibus & duris, qui modo Dei iudicium minimè cogitant: cum ebrietate sedata voluptatum, iudicis iram sentiunt, ferre non possunt, ipso metu exanimantur & pereunt. [Cor enim durum habebit male in nouissimo.] Sera est tunc iudicij cogitatio, cū ita opprimit vt cauere non sinat. Quare Augustini consilio commodissimo vtamur: [Hic Deus, inquit, est misericors: ibi iustus. Nam quod non statim in peccatores vindicat, patientia est, non negligentia. Vnde valde timendum est, ne quanto diutius expectat vt corrigamur, tanto grauius vindicet, si emendare noluerimus. Et ideo rogo fratres, vt cogitemus quales erimus in die iudicij, æterno iudici rationem de libris conscientiæ reddituri.] Si modo iudicium illud meditati fuerimus, nosque ipsi districtè iudicauerimus, absoluemur sine dubio sententia supremi iudicis, & quem habemus nunc Redemptorem, tunc intuebimur libenter iudicem.

Leo serm. 4. de collectis.

1. Reg. 25.

Eccli. 3.

Aug. serm. 20. de verbis Apostoli.

IN

IN DOMINICA SECVNDA ADVENTVS.

CONCIO PRIMA.

Cũ audisset in vinculis Ioãnes opera Christi, mittẽs duos de discipulis suis. Matt. 11.

1 *Fides & amor Ioãnis in Christũ.* *Ecclef.6.*

ERE ac sapienter est illud à quodã sapiente dictũ, [Amico fideli nulla est cõparatio, & non est digna ponderatio auri & argenti contra bonitatem fidei illius.] Id ita se habere Ioannes Baptista perspicuo documẽto esse potest, cuius fides egregia in Christum, cuius se amicũ non solum profitebatur aperte, sed etiã magnifice gloriabatur, narratione hodierna Euengelica manifeste probatur. Primum quod libenter ob prædicandã veritatẽ, carcerẽ ac vincula tolerabat: deinde in ipsis vinculis nõ erat de sua causa solicitus, sed libertatis salutisq; suæ immemor, illud solũ curabat, quod ad Christi gloriã pertinere animaduerterat: postremo suos ipse discipulos à se abstrahere, & ad Christũ traducere summis viribus laborabat. Præclare hoc loco autor quisquis sit, eximi⁹ certè, qui imperfecti dicitur, scribit [Ioannes specie homo, gratia Angelus, quia nihil carnis erat in eo, nisi solus aspectus, corpore tenebatur in carcere, anima in cælo. Et quod illi faciebat Herodes pro pœna, ille suspiciebat pro beneficio.] Quæ quidem officia fidelissimi serui amiciq; charissimi Ioannis, Christus intelligens, eum summis pro concione laudibus ornat, & gratiam refert cumulatissimè. Ex quo intelligi potest quam sit verè à Propheta pronuntiatum. [Nimis honorati sunt amici tui Deus.] Et illud: [Ego diligentes me diligo,] & [Quicunq; honorificauerit me glorificabo

Autor imperfecti in Matthæum hom. 27.

Psal 138. *Prouer. 8.* *1. Reg. 2.*

ficabo eum] & de hoc ipso Ioanne propriè: [Erit enim magnus coram Domino.] Ergo mutua hæc Ioannis in Christum, Christi in Ioannem beneuolentia, atque officiorum vicissitudo declarat mirificè, quale illud sit fœdus & ius amicitiæ, quod toties diuinæ literæ commendant inter Deum & Dei famulos, tales præsertim, qualis hic erat, qui nihil quærebat aliud, nihil cogitabat nisi gloriam Christi. *Luc.1.*

Erat igitur in vinculis Ioannes Baptista. Neque maleficij causa tenebatur, neque quod fugitiuus esset: sed quod is esset, qui vera diceret, neque flecti ad mendacium posset, neque adulari principibus nosset. Primum quemadmodum Ioannis virtus sit hîc patefacta & illustrata, cognoscite. Neque enim inter Dei famulos magnus est is, qui solum bene agere amat, nisi etiam bene agendo mala perpeti cupiat. De infirmo & contemnendo genere hominum illud Christus pronuntiat, [Ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt.] Sapientis quoque consilium est: [Posside amicum, in tentatione posside illum.] Nam qui de bene agendo ad bene patiēdum procedit, magnos is in Dei schola progressus facit, estq; Dei filio simillimus, de quo ipse pronuntiat: [Qui mihi ministrat me sequatur, & vbi ego sum, illic & minister meus erit.] Eum gradum seruorum Christi, eius causa indigna patientium, Petrus extollit laudibus: [Sed & si quid patimini propter iustitiam, beati:] Beatos vocat ob veritatis testimonium male mulctatos. Neque vero refert quicquam, quæ nam sint instrumenta patiendi, decora ne an abiecta, & vilia. Deum oportet respicere, qui istis instrumentis quanuis abiectis & sordidis vas sibi pulcherrimū fabricatur. Vinctus erat Ioannes, tantus vir, propter libidinem fœminæ turpissimæ: Idem Ioannes postea ob saltatiunculam puellæ leuissimæ ac procacissimæ, capite truncatur. Quid ipse Christus Deus noster? Nonne discipuli furacis auaritia proditus, iudicis meticulosi iniquitate condemnatus est? Nemo igitur cum patitur, à quo indigna patiatur, aut quam aliena occasione consideret, sed

2 Propter iustitiam pati beatum. *Luc.8.* *Eccli.6.* *Ioan.12.* *1.Pet.3.*

Dei

Dei manum ijs instrumentis vtentem potius contemplectur, ne illud vsurpet, quod canes stultissimè solent, qui lapidati, ad lapidem, quo sunt petiti, mordendum frustra se conferunt.

3 *Vera prædicantes male accipi.* *Haymo in expositione Euang.* Atque id quidem in Ioanne cogitandũ, qui libēter, imo iucunde, propter iustitiam, carcerem atque vincula perpetrabatur. At in ijs, qui talem virum in vincula coniecerūt, quid? Rectè autor nobilis Haymo scribit: [Beatus Ioannes Baptista propter veritatem quam prædicabat, missus est ab Herode Tetrarcha in carcerē veluti latro & sacrilegus. Ob nullã enim aliã causam missus est in carcerem nisi quia veritatē prædicabat.] Quocirca occurrit animo statim, quã sit vsitatum & certum vera prædicantes male accipi. Atq; ijs ne liberè loquantur, qui sceleratos mores arguunt, libertatē eripi, carcere eos coerceri, vinculis constringi. *Gen. 39.* Num Ioseph olim nō est in carcerē datus, quod petulãti ac lasciuæ fœminæ nō est assensus? *Dan. 6.* Num Daniel ob aliud quicquã, leonum truculentiæ dilacerãdus obiectus est, quã quod Deum altissimũ adorare pergeret? *3. Reg. 22.* Micheas Propheta Dei, iussus regibus adulari, Dei potius sententiam verã denuntiare Arabo maluit, minime ei iucundã. Itaque arctissime cum vinciri imperatum. Quare mirandum non est, si Ioanni adulteria Herodis coarguenti vincula iniecta sint. *Ezech. 3.* Ezechielem Prophetã alloquitur Deus ad hunc modum: [Et tu fili hominis, ecce data sunt super te vincula: & ligabunt te in eis, & non egredieris in medio eorum.] Quid causæ sit aduersus Prophetam, audite [Quia domus, inquit, exasperans est.] Nulla alia culpa, non aliqua ratione læsi homines, qui gratificari potius debuerant, male mulctant Prophetam: videlicet veritatem ferre non possunt. Eam gratiam mundus refert vera dicentibus. Sic Christum regem nostrum tractauit. *Ioan. 8.* [Vultis me, inquit, interficere quia sermo meus non capit in vobis.] Nihil ita improbis odio est atque ipsa probitas: ab ea se vinci, prodiq; non ferunt. *Cyprianus.* Præclare Cyprianus illud: [Malos, qui non imitantur, offendunt.] Quare ab improbis grauiter & iniquè peti id summæ glo

riæ

riæ ducunt boni. Itaque Paulus vinctum se gloriabatur, ac vincula sua iucundè prædicabat: gloriosè se ita vocabat,[vinctus Christi Iesu]& aliàs:[Obsecro vos ego vinctus in Domino.]Idem etiam:[Propter spem Israel catena hæc circundatus sum.] Quamobrem laudes magis humanæ applaususque timendi sunt seruo Christi, ne forte prophetas falsos imitetur,qui pro libidine eorum quibus placere cupiunt,prophetant.Raro enim & vera dicere,& placere auditoribus datur. *Philem.1. Philip.3. Acto.28.*

Sed persecutio iustorum, quam impij veritate offensi moliuntur,Deo consilia hominum,quo vult,vertente,veritati magis inseruit,ipsos impios nihil iuuat. In vinculis erat Ioannes, at Christi opera diuina in vinculis tractabat,discipulos,quos solutus & liber non iunxerat Christo,ligatus & vinctus,vt voluit, adiunxit. Quam victoriam præclaram vinculorum suorum etiam Paulus Apostolus commemorat: [Scire autem vos volo(ait scribens Philippensibus) quoniam, quæ circa me sunt, magis ad profectum venerunt Euangelij:ita vt vincula mea manifesta fierent in Christo, in omni prætorio & in cæteris omnibus.]Quare tūc maximè seruo Christi,spiritus crescere debent, tunc amplior spes capienda bene gerendæ rei Euangelicæ,quando laboribus se premi, atque persecutionibus grauari senserit. Daniel obiectus leonibus & cauea inclusus horribili,de suis inimicis triūphauit, quos in palatio Regio purpura & potestate clarus superare nō potuit. Ioseph Patriarcha de carcere est perductus ad regnum. Meritò Ioannes narratur in vinculis opera Christi cognoscere,quippe cum inter afflictiones & ærumnas Sanctorum,gloriosior Christus existat.Nam de Iosepho illo sic scribit Propheta, [Humiliauerunt in cōpedibus animam eius,donec veniret verbum eius. Eloquium Dñi inflammauit eum:misit rex & soluit eum.] *4 Persecutione iustorū causam proficere. Philip.1. Dan.6. Gen.41. Psal.104.*

Itaq; Ioānes oppressus carcere & vinculis minime defecit,minime despondit animum:quin potius maiore spe erectus, & studio Christi gloriæ inflammatus, nouos Christo discipulos adiungere parat.O virū admirabilem. *5 Patienti pro Christo confidentius agendum.*

O fidei

Autor imperfecti in Matth. homil. 27. O fidei singulare documentum. Pulchrè ab autore imperfecti est dictum hoc loco, Ioannem supra naturam humanam extitisse. [Missus enim, inquit, in carcerem, non de suo periculo solicitus erat, sed de aliorum salute cogitabat, idest, discipulorum suorum. Causa sane capitis agebatur, iudicem habebat inimicum atque infestum. Nihil tamen curæ est de aduocato quærendo, nihil de testibus producendis, nihil de probationibus, de purgando se nihil. Totus est in Christi factis audiendis atque narrandis, totus in suis Christo obligandis. Qui hac fide Christum est ad extrema vsque prosequutus, nonne eum iure Christus & charissimũ habeat, & summis laudibus exornet?] Est enim præclarissimum eximiæ charitatis testimoniũ quod sui oblitus Dei seruus, in suis ipsis laboribus & afflictionibus, Christi potius gloriam & laudes cogitet. Pauli

Act. 16. & Silæ mementote, quos diuina Scriptura commemorat, multis ac grauibus plagis mulctatos, atque in horridum carcerem coniectos, tamen de nocte media ad Dei laudes canendas excitatos, mirabilem sui splendorem reddidisse. Quid hoc aliud quam quod idem Paulus profitetur,

Rom. 5. [Non solum autem sed & gloriamur in tribulationibus: scientes quoniam tribulatio patientiam operatur, patientia vero probationem, probatio autem spem, spes autem non confundit, quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.] Qui hæc & sentiunt & dicunt, ijs plane similes mihi videtur, qui in medio fornacis accensi igne, & deambulasse & cantasse diuinos hymnos traduntur, habentes nimirum socium & comitem filium hominis, idest, Christum. [Non-

Dan. 2. ne tres viros (aiebat obstupefactus inopinato spectaculo Rex) misimus in medium ignis compeditos? Ecce ego video quatuor viros solutos, & ambulantes in medio ignis, & nihil corruptionis in eis est, & species quarti similis filio Dei.] Bene Nabuchodonosor filium Dei adiunctum notauit tribus, qui Dei causa affligebantur: cum dicat

Psal. 90. Deus: [Cum ipso sum in tribulatione.] Bene quoque solutos animaduertit, quos ipse ligatos miserat, siquidem

vera

vera est vox illa dicentis. [Et in his omnibus superamus, propter eum, qui dilexit nos.] Neque solutos solum, sed etiam lætos & iucundè canentes refert, quod perpessio dolorum & cruciatuum pro Christo, in gloriam lætitiãque vertatur. An est aliud, quod Apostolus prædicat de cruce Christi. [Ijs autem qui? salui fiunt, Dei virtus est, & Dei sapiẽtia.] Et, [Nos autem gloriari oportet in cruce Domini nostri Iesu Christi.] Nihil dulcius, nihil iucũdius animæ pro Christo patienti, quam & audire & cogitare, & verò pronuntiare gloriosa & admirabilia opera Christi. *1.Cor.1.* *Galat.6.*

Iam illud etiam hîc animaduertere licet, quantum à Christiana disciplina aberrent, qui ad leuandos labores ærumnasque suas, inanes quasdam occupationes & alleuamenta adhibenda putant, si vel morbus diuturnior vexet, vel carcer teneat, vel infortunij cuiuspiam casus premat, alea distinentur, aut turpe & obscœnum aliquid ad lyram canunt, aut se vanis spectaculis oblectant, aut deni que ineptis & friuolis sermonibus & colloquijs pascunt. Hi cum possent de ærumnis & laboribus magnum fructũ referre, malunt stultissimè, corporis damno, etiam animi perniciem addere. Neque verò quod cupiunt, satis consequũtur. Etenim vana ista & ludicra alleuamenta, plus sæpe tristitiæ linquunt, quam afferunt suauitatis. [Extrema gaudij luctus occupat,] Et [Risum reputaui errorem, & gaudio dixi, quid frustra deciperis?] Atque eiusdem Salomonis illud hic locum habet, [Adolescentia & voluptas vana sunt.] Vera autem & solida Christiani hominis solatia sunt illa, quæ Diuus Augustinus commemorat his verbis: [Anima nostra cum hic in ista carne inter tentationes & pericula seculi huius adhuc est infirma: habet etiam ipsa solatia verbi, solatia orationis, solatia disputationis. Et quando nos aliquibus necessitatibus erudit Deus, vult vt illum plus diligamus: ne fortè per saginam corrumpamur, & obliuiscamur eum, subtrahit nobis aliquãdo, quæ necessaria sunt, & atterit nos, vt sciamus, quia Pater & Dominus est, non solum blandiens, sed & flagellans.] *6 In eos qui labores suos & ærũnas vanis oblectamentis leuant.* *Prouer. 14.* *Eccles. 2.* *Eccles. 11.* *Aug. super Psal. 62.*

gellans.] Ergo in laboribus positi, fratres, discite bene patientes esse, & laborem ipsum non vanis, sed honestis & Christiano dignis voluptatibus leuate. Hieremias adhuc clausus & constrictus vaticinabatur & scribebat. Paulus catena circumdatus de regno Dei disserebat, & ad Euangelicam disputationem cateruas hominum conuocabat. Denique Ioannes noster, vt hodierna lectio narrauit, in vinculis cum esset, de Christo libēter colloquebatur. Beatus ille nimirum est, cui in medijs ærumnis laboribusque suis nihil est iucundum, nihil suaue præter Christum.

IN EADEM DOMINICA CONCIO SECVNDA.

Es tu qui venturus es, an alium expectamus? Matth. 11.

1 *Nū Ioannes de Christo dubitauerit.*

ON mediocri ratione sancti Patres adducuntur, vt hanc Ioannis Baptistæ interrogationem admirentur, quòd aliena valde ab eius viri dignitate videatur: neq; aliqua ex parte legatio hæc tota, cum ipsius Ioannis officio conuenire. Quo enim pacto fieri potest, vt is dubitet hunc esse Christū, qui ob id missus diuinitus ad homines sit, vt annunciet Christum? Num alius est ille ab illo, de quo vaticinatus est pater senex: [Et tu puer Propheta altissimi vocaberis: præibis enim ante faciē Domini parare vias eius. Ad dandam scientiam salutis plebi eius.] An eius rei ignarus est, cuius rei testis & index à Deo productus est: qui professus apertè fuerat de se, [Vt manifestetur in Israel, propterea

Luc. 1.

Ioan. 1.

pterea veni in aqua baptizans.] Igitur quoniam absurdissimum est Ioannem ea in re hæsitasse credere, aliò interrogationem nonnulli Patres Ioannis deriuant, vt cum Christi dignitatem maiestatemq; cognouerit, tamen aliquid de ipso scire voluerit, quod nō satis per se assecutus fuisset. Atque Ambrosius quosdam perhibet ad Christi passionem Ioannis interrogata referentes, quod difficile & obscurum fuerit ei, Dei filium indignissimam atque acerbissimam perpeti mortem. Itaque, [Tāquam vatem piū, inquit, quem venturum esse crediderat, non credidisse moriturum. Non igitur fide, sed pietate dubitauit.] Verum à Chrysostomo hæc sententia iure refellitur: quippe cum Ioannes Christum ostenderit agnum Dei, qui ea potissimum ratione appellatur agnus, quod agni instar mitissimi, immolandus pro nobis esset, vt diuinæ literæ tradunt. Ac nescio cui non alienissimum à ratione videatur, eum ignorasse salutare mysterium Christi, quod Patribus prioribus fuit manifestum, per sanguinem, scilicet, Christi mundum esse saluandum, sine qua fide vel aperta, vel obuelata nemo vnquam iustificatus est, quemadmodum liquidò Paulus confirmat his verbis: [Iustitia Dei per fidem Iesu Christi, in omnes, & super omnes, qui credunt in eū, non enim est distinctio. Omnes enim peccauerunt, & egent gloria Dei. Iustificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem quæ est in Christo Iesu, quem proposuit Deus propitiationem, per fidem in sanguine ipsius, ad ostensionem iustitiæ suæ.] Ergo cum redemptionem hominum per Christi mortem & sanguinem futuram Ioannes certissime sciret, illud rogasse Gregorius & Hieronymus censent, Num post obitam mortem ipse idem descensurus esset ad inferos, quo se propediem iturum intelligebat, an potius alium esset eo missurus, nempe vel Angelum vel Apostolum, qui inclusos tenebricoso carcere Patres liberaturus esset. Nam se properantem cupere aliquid certi ea de re charissimis Patribus nuntiare, quo tandiu dilata eorum spes nūtio exoptato erigeretur. Neq; enim quod nōnulli opinantur

Ambro. lib. 5. in Lucā, cap. 7.
Eodem modo Beda in expositione Euangelij.
Chrysost. homil. 37. in Matth.
Hiere. 11.
Esai. 53.
Roman. 3.
Greg. hom. 6. in Euāg.
Hieron. lib. 7. in Matthæū: quos sequuntur Beda & Druthmarus.

Chrysost. cũ sententiam refellit: sed non esse Hieronymi vel Greg. glossa docet, vt S. Thom. in catena habet.

Zachar. 9.

nantur, Hieronymi aut Gregorij sententia fuit, Ioannem voluisse inferno imo damnatis, Christi aduentum prædicare, vt salui fierent, quos in perpetuum condemnatos nulla ratio patitur salutem vllam consequi posse. At, vt demus eam curam Ioanni ex pietate proficisci, injicique potuisse, tamen probabilius longe est, ne id quidem ignorasse Ioannem, quem Prophetis Saluator omnibus antepo nit, neque nescire putandum est quod est à quodam Propheta de descensu ad inferos pronuntiatum, [Tu autem in sanguine testamenti, emisisti vinctos tuos, de lacu in quo non est aqua.] Denique vt Hilarius ait: [Ioannes non suæ sed discipulorum ignorantiæ consulit: ipse enim venturum in remissionem peccatorũ prædicauit.] Quare eam totam legationem non sui docendi causa à Ioanne esse adornatam, sed ad discipulorum ignorantiam curandam instructam, non modo Patres grauissimi sentiunt, Hilarius, vt dixi, Chrysostomus, Augustinus, & ipse Hieronymus, sed etiam ipsa narratio Euangelica Matthæi, si attentiùs consideretur, perspicuum facit.

2 Ioannem discipulos misisse ad Christũ, vt Christi opera videntes crederent in eum.

Ambrosius lib. de sancto Ioseph, cap. 1.

Quæ res vt plenius intelligatur, quoniam habet cùm voluptatis, tum fructus plurimum, altiùs erit nobis exordienda oratio. Ac primum illud tenete memoria, discipulos Ioannis Baptistæ inuidentia quadam laborasse, cum præceptoris sui studio ducerentur, Christi autem gloriã ferre nõ possent. Humanum id est ac peruulgare vitium, res tuas, vt ægre feras, alterius rebus obscurari & minui. Quin potius [inuidia, vt ait Ambrosius, etiam sanctos adussit.] Quominus mirandum, discipulis Baptistæ, præsertim rudibus adhuc, inuidiam obrepsisse. Cœperat ergo Ioannes Baptista prædicare, auditorum confluebat innumerabilis multitudo: baptismum instituerat, ad quem omnes vndique suscipiendum festinabant. Erat incredibilis omnium opinio de Ioanne, vsque eo vt Mesiæ nomine à plerisque haberetur. Hunc populus, hunc principes, hunc summi sacerdotes, venerabantur, auscultabant, colebant. In hac tanta Ioannis gloria, subitò de fabrilis operæ tenebris, in quibus diu latuerat, Christus emicuit: splendore

dore miraculorum, omnium ad se oculos conuertit: docẽdi suauitate & vehementia, animos cum alliciebat, tum obligabat sibi. Consuetudinis eius facilitate, communis victus & incessus humanitate, tum etiam beneficentia erga ægrotos & miseros singulari, homines capiebantur mirificè. Baptismum etiam ipse præbebat, atque discipulorum suorum opera administrabat. Hic iam obscurari quodammodo & decrescere indies gloria Ioannis: Christi fama vbique florere: discipuli Ioannis, quod erat necesse, præceptorem suum vinci ac superari, noui Prophetæ laude, ferre non posse: illud maxime indignari, quod baptismum à suo præceptore primum institutum, ille alter sibi vsurparet: (ita enim putabant qui discrimẽ vtriusque baptismi minime nouerant) neque vsurparet solum, verum Baptistæ infrequentem faceret, sibi populum omnem adiungeret. Hac cogitatione & mente, quod inuidia torquerẽtur, adijsse Ioannem aliquando discipulos, vt Euthymius hoc loco admonet, Euãgelia narrãt. Nam altercantes istos ea de re, & cum Iudæis contendentes Ioãnes Euangelista refert his verbis: [Post hæc venit Iesus & discipuli eius in Iudæam terram, & illic demorabatur cum eis, & baptizabat. Erat autẽ Ioannes baptizans in Enon iuxta Salem, quia aquæ multæ erant illic, & veniebãt, & baptizabantur. Nondum enim missus fuerat Ioannes in carcerem.] Hæc quorsum repetita sunt, animaduertite: sequitur enim Euangelista & dicit, [Facta est autem quæstio ex discipulis Ioannis cum Iudæis, de purificatione. Et venerunt ad Ioannem, & dixerunt ei, Rabbi qui erat tecum trans Iordanem, cui tu testimonium perhibuisti, ecce hic baptizat, & omnes veniunt ad eum.] Id nempe, vt Chrysostomus pulchrè notat, male eos habebat, id acriter mordebat, quod Christus Ioanni præponeretur. Hac cum essent mente discipuli, tamen Ioannes, qui esset fidissimus Christo, atque illius gloriæ studiosissimus, omnem operam dedit, vt non solum inuidiam discipulorum, iramque leniret, verum etiam mentes animosq; totos ad Christũ conuerteret, vt se se, neglecto ipso ac cõtempto,

Euthym. in caput 11. Matth.

Ioan. 3.

Chrysost. homil 37. in Matthæũ.

ad illum vnum transferrent. Itaq; ei sanando morbo quomodo manum admoueat medicus optimus, nunc videte: [Respondit eis Ioannes & dixit, Non potest homo accipere quicquam, nisi fuerit ei datum de cælo. Ipsi vos mihi testimonium perhibetis, quod dixerim, Non sum ego Christus, sed quia missus sum ante illum. Qui habet sponsam, sponsus est: amicus autem sponsi, qui stat & audit eũ, gaudio gaudet propter vocem sponsi. Hoc ergo gaudium meum impletum est, illum oportet crescere, me autem minui. Qui de sursum venit, super omnes est:] Et plura alia quæ Ioannes in eandem sententiam persequitur. Quibus omnibus verbis illud diligentissime agit, vt ex discipulorum animis nimium in se studium euellat, & ad Christũ traducat: illum esse principem, illum Messiam, & Dei filium, qui homines saluare & beare possit, se nihil aliud, quam ipsius ministrum, & legatum: neque sibi esse quicquam charius atque iucundius, quam vt se contempto atque deserto omnes Christum suspiciant, Christo vni adhæreant. Ea omni adhortatione, cum se apud discipulos minus quam cuperet, & necesse esset profecisse, Ioannes animaduerteret, nouo cõsilio vtitur, & spectatores ipsos operum Christi mirabilium facere parat, vt qui dictis præceptoris parum obsequentes erant, suis certe oculis crederent, ac quãto Christus interuallo ipsum antecederet, rebus ipsis cognoscerent. Itaq; vt Hilarius dixit: [Ad opera eius intuẽda discipulos misit, vt autoritatẽ dictis suis illi⁹ opera cõferrent.] Quãobrem hanc hodiernã legationem adornat, & quid de ipso sentire homines debeãt, quasi nesciret, rogat: vt respõsis Christi, tum eius & cõspectu suauissimo, & rerum admirabilium, quas patraturũ non ignorabat, contemplatione, discipuli tãdem seruo Dñm anteponerent, hominem pro Deo relinquere non grauarentur. Fuit nõ minus prudens Ioannis quã fidele consilium, cũ Christus dicat, [Ego testimoniũ habeo maius Ioanne: opera quæ dedit mihi Pater vt faciam, hæc testimonium perhibent de me.] Etenim qui testimonio Ioannis non cesserant, operibus Christi confestim manus dederunt.

Hilarius in Matth. can. 11.

Ioan. 5.

Valde id factũ declarat Ioannis in Christũ fidem, perspicuè ostẽdit, & quã fuerit à cupiditate falsæ gloriæ alienus, & quanto studio Christi gloriã atq; hominũ salutem sit prosecutus. Quæ sit charitas in Deum, quæ fidelitas in Christum, cũ casus seruis Dei tales incidunt, tunc maximè profectò cognoscitur. Hac mente & cogitatione Paulus neq; se vinctum ægrè ferebat, neque alijs quod liberè Christum annuntiarent, inuidebat, tametsi non recta eos Christum intentione annuntiare sciret, sibiq; ipsi eo modo gloriæ & laudis non parum detrahi sentiret. Sic igitur scribit. [Quidam quidem & propter contentionem & inuidiam Christũ prædicant, quidam autem & propter bonam voluntatem. Quidã ex charitate, scientes quoniã in defensionẽ Euãgelij positus sum. Quidã autẽ ex cõtentione Christũ annuntiant, nõ syncerè, existimãtes pressurã se suscitare vinculis meis. Quid enim? dũ omni modo, siue per occasionẽ, siue per veritatẽ, Christus annũtietur, & in hoc gaudeo, sed & gaudebo.] Admirandus profectò Pauli ardẽtissimæ charitatis in Christũ affectus, de Christi gloria lætari eo vehemẽtius, quo maiori cum suo detrimento ac dedecore eam parari perspiceret. Nõ enim suã, sed Dei gloriam, viri sancti concupiscunt. Paulum sanè vidistis: oculos modo in alium Dei fidelem seruum Moysem conuertite, eius viri fidelitatem cõtuemini, qui cum duo senes Eldad & Medad, propter ipsius autoritatem & contuberniũ, à reliquis septuaginta separati prophetarent in castris, idq; ægrè admodum ferret Iosue minister, quod ad Moysis quandã iniuriã pertinere putabat, repressit ministri cõnatũ, atq; eo facto se potius delectari magnopere ostendit. Itaque Iosue clamitante: [Prohibe illos Domine mi Moyses,] ille contra respõdit, [Quid æmularis pro me? Quis tribuat, vt omnis populus prophetet, & det eis Dominus spiritum suum?] Vultis aliud, non dissimile hodierno facto Ioannis, factum Pauli cognoscere? Cum esset vinctus Cæsareæ, ad tribunal productus est proconsulis Festi, assidente rege Agrippa, & Pauli audiẽdi cognoscendiq; cupidissimo, vbi iussus est pro

3 Sanctos nõ suã sed Christi gloriam concupiscere.

Philip. 1.

Num. 11.

se dicere, sui pene oblitus, causæ quam agebat immemor,
Actor. 26. totus in conuertendo ad Christum Agrippā fuit. Id cum rex videret atque contemneret, diceretq; per ludibrium, [In modico suades me Christianum esse:] Paulus iucundissime respondit: [Opto apud Deum, & in modico & in magno, omnes qui audiunt hodie fieri tales, qualis & ego sum, exceptis vinculis his.] Quid ais Paule? omnes vis esse tui similes? omnes tam præcelso sanctitatis gradu eminere? tanta reuelationum ac diuinæ sapientiæ magnitudine tolli? Omnes prorsus, inquit, exceptis vinculis his. Itaque sibi vincula, sibi catenam, sibi compedes, carcerē, & ergastula cupiebat, cæteris dignitatis & gloriæ magnitudinem. O virum ter beatū. Verè mirabilis Deus in sanctis suis, prorsus magnus Dominus ille, qui seruos habet eiusmodi.

4 *Christū omnibus anteponendū.* Discere igitur hinc, fratres, debemus, ne nobis Christi gloriam vsurpemus, neve discipulos, magis nostros, quam Christi efficiamus. Non est exigua fraus, Dei talentis ad voluptatem & existimationem abuti. Adulterium id est spirituale: rebellio est in ipsum Dominum, diuinitus data
Osee 2. arma velle conuertere. [Ego, inquit, dedi ei frumentū, & vinum, & oleum, & argentum multiplicaui & aurū, quod fecerunt Baal.] Idololatriam quandam cōmemorat, diui-
Actor. 20. nis donis ad suam laudem voluptatemq; abuti. [Vt abducant discipulos post se] aiebat Paulus. Longe aliter Ioannes, qui non vult discipulos post se abducere, sed à se potius diuellere ac detrahere conatur, atque vni adiungere
Autor imperfecti in Matth. homil. 27. Christo. Præclare hoc loco quidam scriptor vetustus, [Ioannes quasi pædagogus, alienos filios, quos ad tempus accepit vt erudiret, eruditos volebat Christo reddere, quasi proprio patri ipsorum.] Optimæ proinde mihi nutricis exemplum Ioannes hodie sequutus videtur. Solent quippe nutrices vbi infantulos ablactare parant, ad matres transmittere, mellitis bellarijsq; demulcendos, vt horum dulcedine & illecebris pueruli capti, matres incipiāt & nosse & amare, præ quarum mox amore, nutricum facile memoriā desideriumq; deponant. Neque enim sibi, sed paren-

parentibus nutrices infantulos alunt: neque vero ipsi infantes, vocibus nutricum persuadentur, vt matres ament, sed complexantes etiam respuunt, & ad nutrices sibi iam notas quamuis rusticanas & viles, gemitu & lachrymis cõuertuntur, vsque dum vsu multo beneuolentiam matrum experti, quantum nutrici mater præstet, ipsa consuetudine cognoscunt. Non erat mater Ioannes, sed nutrix: mater verissima Christus. Paulus, & Ioãnes, & Moses, & cæteri sancti omnes, alienos partus educant, neq; enim ipsi sanguinem fuderunt pro nobis, neq; dolores ac cruciatus tolerauerunt, quos Christus. Itaq; fidelissima quædã nutrix clamitabat: [Nunquid Paulus crucifixus est pro vobis?] cuius officium quemadmodum prçstet, ipse idem testatur his verbis: [Facti sumus in medio vestri, tanquam si nutrix foueat filios suos, ita desiderantes vos cupidè volebamus vobis tradere non solum Euangelium, sed etiã animas nostras.] Nutricem se Paulus censebat, Dei filios etiã suos filios appellans præ amore, vt Anselmus sentit, sed fide egregia Deo, non sibi nutriens. Vultis veram germanamque matrem cognoscere? Christũ Saluatorem nostrũ aspicite, in cruce hunc tanquam lecto multo sanguine fuso grauibusque cruciatibus toleratis, filios suos parturientem intuemini. Voces illius audite, quas apud Isaiã mittit: [Audite me, inquit, qui portamini à meo vtero, qui gestamini à mea vulua, vsque ad senectã ego ipse, & vsque ad canos ego portabo: ego feci & ego feram, ego portabo & saluabo.] Quid his vocibus dulcius? Quid audiri tenerius potest? Ecquæ mater tam blandè ad se allicit inuitatq; filios? [Qui vos genui ab infantia (commentatur in eo loco Hieronymus,) & meo vtero vuluaq; gestaui, ipse vsq; ad senectutem protegam, non meam sed vestram: vt eos doceat diuina misericordia esse saluandos. Creator enim omnium parcit creaturæ suæ, & pastor bonus ponit animam suam pro ouibus suis.] Multum nempe Ioannes, multum Paulus discipulis contulit: At neque Paulus, neque Ioannes est pro discipulis crucifixus. Libenter ergo patere, homo Christiane, eripi tibi aliquando præceptorẽ, eripi

1.Cor.1.

1.Thess.2.

Esai.46.

Hieron. lib. 13. in Esai.

amicum, socium, contubernalem, spiritualem parentem: scito horum omnium vicariam fuisse operam: ideo vero cum opportunum est subtrahi, vt ad Christum occurras, vt veram matrem cognoscas atque amplectaris. Ille non paterna solum prouidentia, sed etiam materna indulgentia, materna dulcedine te suscipiet, si ad eum accurras: qui te tantis suis doloribus parturiuit, qui nullam partus ignominiã defugit, vt tibi vita cõstaret: qui nudus, cruẽtus, laceratus in cruce pro te pependit. Qui instar gallinæ, vt dicit ipse, sub alas pullos suos protegere & fouere semper concupiscit. Augustinum gallinæ similitudinem explicãtem audi: [Assumpsit, inquit, infirmitatis carnem, vt pullos Hierusalem colligeret sub alas suas, tanquam gallina infirmata cũ paruulis. Gallina quodammodo hoc habet. Non enim in alia aliqua aue hoc aliquando cõspeximus, quomodo raucescit vox, quomodo fit hispidum totũ corpus, demittuntur alæ, laxatur plumæ? Et vides circa pullos nescio quid ægrotum, & ea est materna charitas, quæ inuenitur infirmitas. Infirmatus est Dominus propter nos, accipiens carnem à nobis, crucifixus, contemptus, alapis cæsus, flagellatus, ligno suspensus, lancea vulneratus. Ergo hoc maternæ infirmitatis est, non amissæ maiestatis.] Sic quidem ille Christi amorẽ suauitatemq́; commendat. Nos vero veram matrẽ agnoscentes, non ingratos amanti nos Christo filios præbeamus.

Matth. 23.

August. super. Psalm. 58.

IN

IN EADEM DOMINICA CONCIO TERTIA.

Euntes renuntiate Ioanni quæ audistis & vidistis. Matth. 11.

VM Ioannis mentem cogitationemq; Christus optimè teneret, sciretq; ea legatione illud agi, vt discipuli Ioannis dilucidè cognoscerēt, quis esset Iesus, non tam verbis, quā rebus, interrogationi sibi propositę satisfaciēdum putauit. Itaq; vt alius narrat Euangelista, in ipsa hora, discipulis Ioannis præsentibus, multa ac magna miracula perpetrauit. Quibus admiratione ac stupore præ rerū magnitudine attonitis, cōmodè retulit: [Euntes renūtiate Ioāni, quæ audistis & vidistis.] Ioannes quidem venit, vt testimonium perhiberet de lumine: Verùm nullum de lumine testimonium maius & certius esse potest, quā quod ipsum de se lumen præbet. Neque potest lucem quispiā melius indicare, quam ipsa lux se. Itaque ait Scriptura, [Accedite ad eum & illuminamini.] Et in eodem loco: [Gustate & videte quoniam suauis est Dominus.] Et aliàs, [Qui appropinquant pedibus eius, suscipient de doctrina eius.] Quare qui filios suos in Christo sapere volunt, qui spirituales discipulos instituere optimè cupiunt, nequaquam se officio defunctos arbitrentur, cum multa docuerint, multa de regno Dei dixerint: sed ipsos suos auditores, per se ad Christum ire præcipiant, omnemque dent operam, vt illum auscultent, cum illo versentur: quod fit oratione assidua, & medita-

1 Melius, quis sit Christus, ex ipso, quā ex aliis cognosci.

Luc. 7.

Ioan. 1.

Psal. 33.

Deut. 33.

Ioan.6. meditatione pia atq; intenta. Ita sine dubio [doctos à Domino] (vt habet prophetia, plenissime accipient. Recte *Bernar. epistola 108. ad Thomam de sancto Audomaro.* Bernardus literatum quendam alloquens, hunc modũ docet discendi Iesum: [Quam salubrius, inquit, disceres Iesum, & hunc crucifixum? Quam sciẽtiam haud facile, nisi qui mundo crucifixus erit, apprehendit. Falleris, fili, falleris, si te putas apud mundi magistros inuenire, quam soli Christi discipuli, idest, mundi contemptores, Dei munere assequuntur. Nec enim hanc lectio docet, sed vnctio, nõ litera sed spiritus, nõ eruditio sed exercitatio in mãdatis Dñi.] Igitur quanuis docendo & exhortando multum proficiãt spirituales magistri, tamẽ lõge amplius discipuli de Deo ex ipso Deo discũt, quẽ vbi cognoscere & alloqui familiariter cœperint, tãtũ suauitatis experiuntur, tãtũ præstãtiæ & magnitudinis illius inspiciunt, vt cæteros omnes facile vni Christo posthabeãt, quod hodie Ioãnis discipulis accidisse videmus. Etenim Christi dulcedine gustata statim anima sentit & loquitur, quod in cãtico legimus: [Sicut malus inter ligna syluarũ, sic dilectus meus inter filios hominũ.] *Cant.2.* Siue Ioãnes sit, siue Paulus, siue Petrus, nihili omnes facit præ Christo, atque illud vsurpat amãtissimè, [Tu enim Pater noster, & Abraham nesciuit nos, & Israel ignorauit nos: Tu Domine Pater noster, Redemptor noster: à seculo nomen tuũ.] *Esaj.46.* Eum sane sensum atq; eã existimationem de Christo, simul vt eũ adierunt, eiusq; facta viderunt, discipuli Ioannis penitus imbiberunt, & quod est ad luciferũ Sol, hoc esse ad Ioannẽ Christum sibi persuaserunt; Itaque dicebant inter se quod de quibusdam Scriptura refert: [Ioannes quidem signum fecit nullum: omnia autem quæ de hoc dixit, vera sunt.] *Ioan.10.*

2 Quantæ opes nobis in Christo sitæ. Iam quis nobis annuntiet, quid sit opum, quid dignitatis in Christo, quis ille quãtusq; sit, quã nobis copiosus & diues, quã benignus atque munificus. [Es tu qui venturus es, an alium expectamus?] Paulus quidem eo nomine gloriatur quod Christi præco prædicatorque sit. [Mihi, inquit, omnium Sanctorum minimo data est gratia hæc, euãgelizare in gentibus inuestigabiles diuitias Christi.] *Ephes.3.*

Eas

Eas diuitias atque thesauros,quis satis vnquam vel inuestigauit, vel patefecit? [Qui factus est nobis sapientia à Deo & iustitia,& sanctificatio,& redemptio.] Omnia nobis Christus est:nihil amplius desiderare, nihil requirere possumus,si in Christum simus ea,qua opus est fide, non inani scilicet & mortua,sed viua & vigente,quæ per dilectionem operatur. Christi vero diuitias illas opesque mirabiles declarant opera ipsius,quæ homines in se se experiuntur. Nam & cæci vident,& surdi audiunt,& muti loquuntur,& claudi ambulant,& leprosi mũdantur, & mortui resurgunt,& pauperes euãgelizantur. A Christo nempe cæcæ mentes hominum lumen accipiunt, infirmi & imbecilles, in via Dei ingredienda roborantur, surdi se purgatos,extincti ad vitam reuocatos sentiunt, omnium rerum inopes cælestis hæreditatis nuntijs exhilarantur. Itaque qui se extremè egenos & miseros norunt, tamen per Christi nomen regnum sibi cæleste promissum certissimè expectant,quemadmodum est per Isaiam denuntiatum, [Fundauit Dominus Sion, & in ipso sperabunt pauperes populi.] O si te Christe bene cognosceremus Christiani tui,quam fortunati,quam felices essemus? [Es tu an alium expectamus?] Mihi equidem nihil vltra desiderandum,nihil amplius requirendum video. Habeam te Deus meus, habeam te, & tollat reliqua omnia sibi quisquis velit. Attamen cum tantus ac talis Christus sit, quid est quod permultis minime cordi est?imo vero infestum sibi arbitrantur?quorum ea est copia,vt ipse Christus exclamet,[Beatus,qui non fuerit scandalizatus in me.] Cur ita?quid est,inquam, quòd Christus scandalizet? ecquid eius homines offendit?Quid?vno verbo dico,Crux Christi. Sic Hilarius & Gregorius accipiunt. Semper enim crucis sermo odiosus est habitus, præsertim Iudæis, vt Paulus ait. Quo etiam sensu accipi potest oratio Christi ipsius,qui suos disputatione illa perturbatos, qua carnem suam panem escamque necessario sumendam tradidit, ita coarguit. [Hoc vos scandalizat?Si ergo videritis filium hominis ascendentem vbi erat prius?] Si cum panem cibumque

1.Cor.1.

Sic Haymo philosophatur in exposit. Euang.

Esai.14.

Gregor. in homil. huius Euang. & Hilarius in expositione ad crucẽ refe runt: Chry-

Chrysostomus & Euthymius volunt propterea dictum, quod discipuli Ioannis offensi essent, quod cum Publicanis & peccatoribus manducaret & biberet. bumque propono, molestè fertis & perturbamini, quid, inquit, cum cruci affixum conspexeritis à terra exaltatū & per mortem meam redeuntem ad Patrem? Si verbum panis sic turbat, quanto turbabit vehementius verbum crucis? Igitur miracula quidem Christi atque eius magnifica opera sat placent nobis, iisque cognoscendis exhilaramur: verum displicet & perturbat nos vehemēter crux Christi, terrent cruciatus & probra. Amamus Christum, sed crucifixum Christum minimè amamus. Idest crucis eius consortium auersamur & fugimus. Ergo beatus & felix is est, qui Christum in cruce amat, in cruce quærit, in cruce complectitur. Ibi, ibi amplissimæ Christi opes, & pretiosissimi thesauri reperiuntur, vt expertis dicere liceat, [Verbum crucis iis qui salui fiunt, Dei virtus est.] *1. Cor. 1.* Quod est excelsum & grande mysterium.

3 *Operibus quid quisq; sit, ostendi.* Nunc morale documentum non aspernandum ex Christi responsis sumendum est. [Renuntiate, inquit, Ioanni quæ audistis & vidistis.] Dei est consuetudo rebus respōdere potius, quam verbis. Id filii lucis sequuntur, vt de se pauca dicere ament: factis magis testificentur, qui sint. Quid enim opus est te laudibus ipse tollas? actus debes proferre, verissimos virtutis cuiusque laudatores. Quot, dic mihi, homines vidisti, quos magna de se iactantes, rebus longe discrepantibus, ludibrio & contemptui habueris? Quot nobilitatem ostentant maiorum stemmate illustrem, cum sint ipsi ingenio & moribus sordidissimi? optimates haberi volunt, qui neque optima neque mediocria officia præstant. De præfecturæ aut iudicii nomine gloriantur, quibus sæpe tyrannis & violentia cordi est. [Et laudent, ait Salomon, eam in portis opera eius.] *Prou. 31.* Paulus quoque scribit. [Veniam & cognoscam non sermonem *1. Cor. 4.* eorum qui inflati sunt, sed virtutem.] Ergo vt interroganti, quænam sit arbor aliqua, non potest melius satisfieri, quam illius fructibus indicatis, erit quippe pyrus, si pyra ostendas, erit vitis, si vuas, oliua si oleas, sic profecto de se vnusquisque quis sit, nulla potest ratione luculentius demonstrare, quam agendo quæ se decent: quod Christus

sapien-

sapientissimè præstitit, vt de se Ioannis discipulos verissima notitia informaret.

At illud cuius mirum iure videri posit, quod enarratis multis magnisque operibus suis, eodem tenore adiungit quasi mirabile, pauperes euangelizari: idest, tum pauperibus Euangelium annuntiari, tum ipsam paupertem beatam prædicari. Id vero quo pacto cum cæcorum visu, cum surdorum auditu, cum claudorum incessu, cũ mortuorum denique resurrectione contexitur? Quid enim habet miraculi, pauperibus Euangelium proponi? Nempe rem magnam Christus se dicere intellexit, estque re vera permagna, & spiritus diuini propria, pauperes diuitibus, cum operam naues, æquare, vel etiam anteponere. Id re vera prædicatoris magnitudinem probat, vt etiam Hieronymus exposuit: [Pauperes euangelizantur: vel pauperes spiritu, vel certè opibus pauperes, vt nulla inter nobiles & ignobiles, inter diuites & egenos in prædicatione distãtia sit. Hæc magistri vigorẽ, hæc præceptoris cõprobant veritatẽ, quando omnis apud eũ, qui saluari potest, æqualis est.] Nam sicut reliqua signa quæ ponit de Messia, prædicta sunt, ab Isaia præsertim: [Tunc saliet sicut ceruus claudus, & aperta erit lingua mutorum,] sic etiam de eodem prædictum est. [Iudicabit pauperes populi, & filios pauperum saluos faciet.] Et, [Parcet pauperi & inopi, & honorabile nomen eorum coram illo.] Itemque aliàs: [Pascentur primogeniti pauperum, & pauperes fiducialiter requiescent.] Ea in Christo cõpleta sunt vaticinia, cuius primogeniti pauperũ fuerũt Apostoli, ac de pauperib⁹ Iacobus Apostolus dicit: [Nõne Deus elegit pauperes in hoc mundo, diuites in fide & hæredes regni?] Pauperibus Christus euangelizauit, & faustum nũtiũ præbuit regni cælestis. De ijs prædicauit, [Beati pauperes spiritu, quoniam illorũ est regnũ cælorũ,] Idẽ cõminatus est: [Væ vobis diuitibus.] Lõge ab eo sensu absunt homines, qui diuitib⁹ facile obsequũtur, pauperes fastidiũt atq; cõtemnunt, sicut Isaias dicit, [Pupillo non iudicant, & causa viduæ non ingreditur ad eos,]

4 Pauperibus euangelizare, meritò inter signa Christi commemorari.

Hieron. lib. 2. in Matt.

Id notat Christianus Druthmarus in exposit. huius Euang.

Esai. 35.

Psal. 71.

Psal. 71.

Esai. 14.

Iac. 2.

Matth. 5.

Luc. 6.

Esai. 1.

Nemo maius & certius signum putet, cæcos illuminare, aut mortuos suscitare, vt Christi discipulus cognoscatur, quam libenter & studiose euangelizare pauperibus: diuiti ac pauperi æqualem se præbere. Si in congressu, si in confessione audienda, si in negotio gerendo, si in ipsa vitæ consuetudine, non plurimas ac potissimas partes locupletes ac copiosi ferant, si officium æquè iucundè egeno atque omni ope destituto conferas, tunc in te Christi signum agnoscas, teque beatum putes. Adiumentum vel temporale vel spirituale quod potes, affer indigenti & calamitoso, neque quod multi faciunt, pauperiem tibi male olere vultu responsisque demonstres. Nam in quo id signum eorum, qui ad Christum pertinent, fidelissimum non extiterit, reliquum profecto est, vt ad Belial is aut Mammonem pertinere videatur.

5 A Christo laudatur Ioannes magnificè, propterea obconstantiam & vitæ austeritatem.

Psal. 138.

Cicer. in oratione pro Archia Poeta.

Sic Chrysosto. hom. 38. in Matth. & author imperfecti hom. 27. & Eutym. in exposit.

[Illis autem abeuntibus, cœpit Iesus dicere ad turbas de Ioanne. Quid existis in desertum videre?] Quam sit suis Christus fidelis, animaduertite: quemadmodum amicos cohonestet atque ornet. [Nimis honorati sunt amici tui Deus.] Par pari Ioanni refert. Is de Christo annūtiauit, esse agnum Dei, esse sponsum, esse vnum præ omnibus colendum, filium Dei denique verum, cui omnia subdita sint. Christus Ioannem oratione sua collaudat, miris eum encomijs effert, seipsum serui oratorē laudatoremq; præbere non grauatur. Quanta hæc Ioānis gloria? Quod si Alexander ille magnus, vt etiam Cicero ait, beatū prædicauit Achillem, quod ei suarum laudum Homerus præco contigisset, quid de Ioanne censebimus, cuius laudator & prædicator, Deus ipse existit? Sed illud interim ne vos prætereat videte, Christum Ioannis laudes discipulis eius præsentibus minimè prædicasse, eorum reditum quo venerant, expectasse. Cur adeò, quæso vos? An noluit speciem adulatoris amico dare? ita equidem opinor. Itaque de absentibus bene loquendum est: si quid vituperādum, in præsentia coram exponas, ne detrahas ei, cuius vocem audire non possis. Ita Christus Pharisæos coram palamq; arguebat: Ioannem longè positum collaudabat. Male in

Scriptura

Scriptura audit cor duplex atque homo bilinguis odio habetur.[Labia dolosa in corde, inquit, & corde loquuti sunt:]quod detestatur Scriptura. Sed quid in Ioanne collaudat Christus?Duo quædam vitia primum ab eo abesse longisimè docet,quæ sunt hominibus familiaria. Nam neque arundinem esse dixit,neque aulæ sectatorem, illud volens intelligi, eum tum à vanitate, tum à delicijs prorsus alienum:quibus duabus virtutibus nihil est in Euangelico prædicatore amplius & præclarius,quod posit optari. Vanitatem apertè arundo declarat ipsa sua inanitate, atque inconstantia,qua huc illuc vento flectitur. Est eorum proprium qui vanitati & plausui hominum seruiũt, nihil habere solidum,nihil constans. Quod præclarè Propheta ostendit,cum loquitur, [Dominus dissipauit ossa eorum,qui hominibus placent.]Namque vti Augustinus sapienter dixit,[Quid lãguidius, quid tam sine stabilitate ac fortitudine,quod ossa significant, quam homo, quẽ male loquentium lingua debilitat? Cuius rei dolor nullo modo animæ viscera dilaniaret, si non amor laudis ossa eius confringeret.] Ossa ergo ijs esse comminuta & confracta dicit,qui hominum opinioni,libidiniqùe obsequũtur. Nam qui Deo placere student, nihil ijs firmius, nihil constantius cogitari potest. Sed vt idem Augustinus eodem in loco dixit, [Magnũ est de honoribus & laudibus hominum non lætari,sed omnem pompam inanem præcidere,& si quid inde necessarium retinetur, id totum ad vtilitatem honorantium salutemqùe cõferre.] Quod certè faciebat Baptista. De illecebris vero & delicijs quid cẽset?[Nunquid hominem mollibus vestitũ? ecce qui mollibus vestiuntur,in domibus regum sunt.]Perplacet Christo vestitus asperitas,lecti durities,mollities blandimentaqùe displicẽt. Sericæ & pretiosæ vestes Regiam magis, quam Episcopium decent,mensa lauta & opipara ad Reges Regumqùe præfectos, potiùs quam ad Christi sacerdotes pertinet. Frugali magis & parco cibo Christus delectatur:contemptum fastus & pompæ petit. [Disce, inquit hoc loco Theophylactus, non oportere probum

Psal. 52.
August. in epist. 68. ad Aurelium.

G Christia-

Christianum mollia gestare.] Namque vnde vitiorum seges tanta, quantam his tēporibus cernimus, in nostra præsertim Hispania? Quanta à veteri disciplina facta declinatio? Quam sunt mores hominum commutati, & in deterius indies collapsi? vbi illa maiorū frugalitas? vbi cultus mediocritas? vbi supellex munda quidem, sed moderata? Iam omnia conuiuijs feruent: nouæ quotidie rationes indumentorum inducuntur, peregrinæ togæ, peregrinæ clamydes vsurpantur. Degenerarunt familiæ nobiles, proceres inter arma minime educati, fortitudinem bellicā haud magni ducunt, sed inter illecebras & libidines nutriti, belli comptique incedere pluris habent. Non ne ijs denū-

Sophon. 1. tiare iure possumus, quod propheta Sophonias Dei voce minatur? [Et erit in die hostiæ Domini, visitabo super principes, & super filios regis, & visitabo super omnes qui induti sunt veste peregrina, & visitabo super omnem qui ingreditur arroganter limen in die illa.] Veste peregrina indui propter inane quoddam nouitatis studium, non vacat certe culpa, cū præsertim ad peregrinas vestes etiam peregrini mores accedunt, quod apud nos profecto videmus cū magno nationis Hispanicæ detrimento. Dissimulat quidem interim Deus, sed iudicium suum aliquādo tandem proferet, tantamque labem ac turpitudinem morum duro verbere tundet. Quamobrem Ioannis potius exemplum secuti, dum licet, vitæ austeritati & corporis castigationi studeamus, illumque Angelum Dei scientes, qui præcedat Domini aduentum, ad occurrendum Christo iam venienti nos comparemus, suscepturi magnum pietatis fructum, si dignum tanto hospite domicilium præparauerimus.

(?)

IN

IN DOMINICA TERTIA ADVENTUS.

CONCIO PRIMA.

Miserũt Iudæi ab Hierosolymis sacerdotes & leuitas ad Ioannem, vt interrogarent eum, tu quis es? Ioan. 1.

I rem de qua legati Iudæorum cum Ioanne egerint, cogitemus, tum oratorum ipsorum conditionem, tum eorum à quibus mittebantur, dignitatem perspiciamus, facile intelligemus legationem extitisse maximã, cum qua vix vlla post hominũ memoriam comparari aliqua ex parte possit. Nam & autores fuere Pontifices summi sacerdotalis ordinis viri, qui Hierosolymitanam vrbem caput vniuersi populi Israelitici sacro imperio regebant: & legati ex gradu leuitico ac sacerdotali lectissimi, tum vero religione sapientiaque præstantes, quod satis declarat Euangelista, cũ dicit, ex Pharisæis fuisse potissimũ missos. Nisi enim penes Pharisæos summa tunc dignitas ac sapientiæ laus esset, Paulus non se gloriaretur & Pharisæum, & Pharisæorum filium: neque palmam illi sectæ suo tempore tribuisset. Sed quod caput est, rei de qua agebatur, magnitudo tanta erat, vt non nisi primarios, & ex vniuerso senatu lectissimos oratores postularet. Neque enim de vulgari erat negotio deliberãdum, sed de summo Messiæ imperio, de vniuersa spe, scilicet, populi Israelitici, de omnium Prophetarũ oraculis, de Dei deniq; ipsius

1 *Quibus rationibus inducti, legatos ad Ioannem Iudæi miserint.*

Actor. 23.

Sic sentiunt Iansen. in cõcord. c. 16. Card. Tolet. in Ioan. c. 1. annot. 56.

autoritate statuendum decernendumque semel erat. Ea re quæ potuit vnquam grauior maiorque contingere? Namq; vt Euangelista Lucas testatur, eam fuisse de Ioanne plurimorum sententiam constat, quòd esset Messias: [Existimante, inquit, populo, & cogitantibus omnibus in cordibus suis de Ioãne, ne forte ipse esset Christus.] Igitur cũ ea versaretur opinio de Ioãne, adductos maxime esse principes Iudæorum ad eam legationem adornandã, vt Origenes etiam scribit, quod tempora tantopere promissi expectatique Messiæ adesse iam existimarẽt, illud satis persuadet, quod viri fuerint in diuinarum literarum cognitione versati. Etenim Danielis hebdomadas & intelligere & numerare liquido potuerunt, quas iam peruenire ad exitum non ignorabant. Patriarchæ item Iacob vaticinium tenebant, non esse sceptrum de Iuda eripiendum, donec veniret exoptatus princeps. Regẽ verò Idumæum externum Herodem regnare videbant. Aggæum Prophetam maturare iam tempus aduẽtus, aduentus optatissimi omnibus gentibus Regis, cecinisse probè nouerant. Neque oblitos credere licet Magorũ, & stellæ olim prophetico Balaam responso denuntiatæ. Iam non regnũ sibi solum ereptum, sed ipsum quoque sacerdotium propemodum extinctum, obscuratum certè, atque omni illa sua prisca maiestate nudatum intuebantur. Quare aut accepta de Messia venturo oracula falsa esse, aut eum iam oportere adesse, non falsò colligebant, vt regnum Israeliticum collapsum ac funditus penè euersum, restitueret erigeretque. His igitur ducti rationibus Ioannem ea de re consulendum censuerunt, atque eundem Messiæ principatum ea amplissima legatione sibi delatum libenter suscepturum sunt arbitrati.

Orig. in exposit. Euãg. — *Dan. 9.* — *Gen. 49.* — *Agg. 2.* — *Num. 24.*

2 Ioannem Iesu antepo nere voluisse Iudæos. Chrys. hom. 15. in Ioan.

Ac fuit aliud etiam eius legationis institutum, si penitus mentem hominum perspicere licet. Inuidia nimirum atque odio iam inde in Iesum Nazarenũ concepto, Ioannem sibi extollendum putarunt, vt Iesum deprimerent atque obruerent. Ita sane sentit Diuus Chrysostomus: ita hunc vt solent, sequuti sentiunt Theophylactus & Euthymius:

thymius: quorum sententia quanquam à nõnullis reprehenditur, est tamẽ valde probabilis, neq; absurdi quicquã continet. Etenim argumentis Pharisæi permouebantur maximis, vt Iesum esse Mesiam lege Prophetisq; denunciatum crederẽt. Eum de Iudæ tribu, & de domo Dauidis esse non ignorabant, qualem omnino futurum Mesiam Scriptura apertissimè prædicabat. In Bethleem etiam natum nosse poterant, quod esse natale solum Mesiæ ex Michea ipsi docuerant. Quanquam plerique Galilæum ex Nazareth ortum putabant, eosq; natales Christum minime decere censebant. Signa vero ab eo patrari tot & tanta postea conspexerunt, quibus neque plura neque maiora, aut ipsi caperent, aut Scripturæ promitterẽt. A quibus omnibus alienum esse Ioannem non dubitabant. Quid ergo? Cœperat scilicet displicere Iesus: multa in eo iniucunda, multa etiam molesta erant. Vulgaris educatio atque humilis contemnebatur, fabri filium & fabrili artificio vsum recordabantur, ipsa consuetudo, & vitæ ratio ordinaria & communis, tum facilis congressio & collocutio cum Publicanis & peccatoribus despiciebatur: mores denique à suis valde dissimiles minime probabantur. Id habet sermo propheticus, cum istorũ cogitationes de Christo animumq; exponit. [Inutilis, inquiunt, est nobis, & cõtrarius est operibus nostris, & improperat nobis peccata legis:] Tum illa. [Grauis est nobis ad vidẽdum, quoniã dissimilis est alijs vita illius, & immutatæ sunt viæ eius.] Contra in Ioanne, vt Mesiæ illi principatum deferrent, multa esse videbantur, quæ vehementer impellerẽt. Nam sacerdotale genus eum decorabat: Zachariæ Põtificis filium nouerant, fuerat in deserto nouo genere vitę educatus, singulari ratione instituta, magnam sibi sanctitatis opinionẽ cõciliauerat, pilis cameli tectus, cibo vix humano vitã sustentans: nouo spectaculo gentes attonitæ vrbibus desertis, solitudines frequentabant. Baptismo, insigni ritu, proposito, omnes expiari eius manibus studebant. Quæ quidẽ omnia magnũ Mesiæ dignitati nomẽ, eximiam opinionem conciliatura sperabant: seq; ipsos cũ

Theophy. & Euthy. hic.
Psal. 80. & 131.
Miche. 5.
Matth. 2.
Sap. 2.

Ioanni ipsi gratos, tum populo vniuerso spectabiles, eo delato susceptoq; principatu, arbitrabantur. Tales ferè cogitationes Iudaicorum sacerdotũ erãt: quales videlicet

Psal.93. Spiritus sanctus expressit, cum dixit, [Dñs nouit cogitationes hominũ, quoniã vanæ sunt.] Ne vero de meo me sensu hæc quisquam cõminisci arbitretur, iam profero ipsum Dñm Iesum Christum, hisce ipsis Pharisæis rationẽ

Ioan.5. huius legationis vniuersam sic explicãtem: [Vos, inquit, misistis ad Ioannem, & testimonium perhibuit veritati: Ego autem non ab homine testimonium accipio, sed hæc dico, vt vos salui sitis. Ille erat lucerna ardens & lucens: & vos voluistis exultare ad horam in luce eius.] Quod quid est aliud, quam conatus horum id omnes petisse, vt Ioannis laude & gloria perfruerentur? cuius vt Chrysostomus

Chrys. hom. 39. in Ioan. eo in loco scribit, autoritas apud Iudæos extitit tanta, vt omnis ciuitas ad illum videndum effunderetur, plusq; illi crederent, quam Christo miracula quoque facienti.

3 *Inuidiã pessimã suadere cõsilia.* Qua ex re intelligere facile licet, quanto in errore miseri isti versati sint, vt excusari vlla ratione defendiq; non possint, quod Christum Dominum non susceperint. Primum enim, Ioanni qui non erat Messias, Messiæ principatum vltro obtulerunt: Iesum, qui verus erat Messias, nunquam eo nomine dignati sunt. Deinde mentienti de se Ioanni paratos se credere, satis demonstrauerunt, vera dicentem & se Christum esse negantem, reiecerunt. Deinde testimonium de vero Messia luculentissimè apertissimèque dicenti, assensi sunt nunquam. Postremo cũ essent actus Christi mirifici, cumque signa faceret, quæ & Propheticis literis consignata essent, & omnem hominũ memoriam ac sensum longissime excellerent, tamen ne ijs quidem, oculis suis testibus, fidem habendã esse duxerũt.

Sap. 2. O magnam mentis inuidia tactæ caliginem. [Excæcauit,

Iob 5. inquit, eos malitia eorum.] Et aliàs: [Per diem incurrẽt te

1. Reg. 19. nebras, & in meridie palpabunt quasi in nocte.] Nonne Saulis illius venit in mentem, quẽ neque fidelis Ionathæ filius amanter admonens, neque tot tamq; illustria Dauidis beneficia à nefario instituto, & cõcepta semel inuidia

reuocare

reuocare potuerunt? Inimicum atque hostem clamitat, parricidam consceleratum pronuntiat, necem exitumq; vltimum furore plenus minatur: ipsi Ionathæ vera suadenti grauiter irascitur, Doeg Idumæo proditori scelera- tissimo bene precatur. Abimelech sacerdotem, atq; ordinis sacerdotalis viros omnino octoginta, quod fugienti Dauid præsidio fuerint, trucidat. Quo nō eat præceps animus, inuidiæ æstu incitatus? Præclarè Basilius: [Inuidia, inquit, genus est inimicitiæ insuperabile. Nā cum beneficētia eos, qui alioqui sunt infecti, reddat mitiores, malignum tamen & inuidum magis irritat, ad odiumq; acuit. Canes educatione mansuescunt, leones obsequio tractabiles fiunt, inuidi tamen officijs agrestiores euadunt.] Cuius rei documenta Basilius perspicua proponit de ijs quæ de Saule iam diximus: atque etiam de Iudaica in Christū quā modo tractamus inuidia: ob quā præcipites in tot mala Iudæi ruerūt. Studijs enim, nō veritati obsequi, potius habuerūt. Quocirca eorū qui rēpublicā nūc administrāt, peccata grauissima sæpe cernimus, cōsilia inepta, conatus infaustos deploramus. At quid causæ esse potissimū putatis, quod tā multa peccētur, tā infeliciter res nostræ sæpe cadant? Nempe veritatis ratio perexigua habetur: studijs præposteris cūcta administrātur. Atq; est diuinæ iracundiæ documentū certissimū, cū ij, à quibus populus resque publica omnis pendet, in consilia feruntur vanissima, salu ti contraria medicamenta præcipiunt. De ijs ad hunc modum loquitur Scriptura, [Qui immutat cor principū populi terræ, & decipit eos, vt frustra incedant per inuium. Palpabunt quasi in tenebris, & non in luce: & errare facit eos quasi ebrios.] Itaque (vt eò reuertatur oratio vnde est digressa) legationis hodiernæ architecti, facile de Mesia cognouissent, si verè Mesiam cognoscere vellent. Siquidem apertius à Ioanne, quis esset, dici non potuit. Sed quoniam diuersis à veritate studijs, negotium suum ambitione quadam gerebant, & in amplificanda ditione sua toti erant, nihil vtilitatis ex tam præclara legatione, nihil fructus ex tam perspicuis responsis retulerunt.

1. Reg. 20.
1. Reg. 22.
Basilius homil. 11. de inuidia.
Iob 12.

Ioannem falsæ de se opinioni obstitisse. *Ioan. 5.*

Hic interim quam probata fide Ioãnes fuerit, animaduertite, quod ex verbis Christi iam à me recitatis melius cognoscetis. [Ille, inquit, erat lucerna ardens & lucens.] Et verè, Nam cum ardore charitatis inflãmaretur, cumq; sapientiæ ac prædicationis luce præstaret, se tamen lucernam esse diuinitus accensam, non Solem ipsum, qui mundum splendore sempiterno illustraret, satis præ se tulit. Nam luciferi se, qui orientem Solem præcederet, atq; adesse iam denuntiaret, officio fungi sciebat, quemadmodum erat ab optimo parente prædictum, [Tu puer Propheta altissimi vocaberis: præibis enim ante faciem Domini parare vias eius: Ad dandam scientiam salutis plebi eius.] Quare Solis atq; orientis nomen & laudem sibi minime vsurpauit. Sed retulit potius ei, de quo erat dictum. [Per viscera misericordiæ Dei nostri, in quibus visitauit nos Oriẽs ex alto.] Et per alterum Zachariam, [Ecce vir, Oriens nomen eius.] Quod ergo inter lucernã & Solem interest, hoc se ad Christum esse Ioannes libentissimè cõfitebatur. Etenim lucerna & fax, qua ad ingrediẽdũ noctu vtimur, nequaquam sibi, sed ei quem præit, inseruit: neque puero qui eam gestat, sed Domino, qui ponè sequitur, debet accommodari vt luceat. Pulchrè igitur Augustinus: [Quia Christus quasi in nocte apparuit in corpore mortali, lucernã sibi accẽdit, vnde videretur. Ipsa lucerna Ioãnes erat.] Fuisse autẽ Ioannem lucernã Christi etiã Psalmus diuinus cecinit his verbis: [Illuc producã cornu Dauid: paraui lucernam Christo meo.] Quænã hæc extiterit lucerna, quam Deus Christo se parasse testatur, sancti Patres disertè docent, de Ioanne Baptista propriè id dictũ, Hilarius, Augustinus, Cassiodorus, atq; his antiquior Tertullianus. Itaque Hierosolymitani hi principes illud cupidè agebant, vt puer facem præferens principi, haberetur ipse princeps: & lucerna, Solis nomen acciperet. Feruntpisces quosdam lucernæ luce noctu capi, quod eum fulgorem Solis esse opinentur, atque ita super aquas exiliant, stulto sane gaudio, quodque eis exitio sit. Ita mihi videntur isti, Ioãnis mediocre quoddam lumen, æternum illud

Luc. 1. *Luc. 1.* *Zachar. 6.* *August. in Ioan. tracta tu 4.* *Psal. 131.* *Hilarius in expos. Psal. 131. Aug. & Cassiodorus ibidem. Tertull. in lib. aduersus Iudæos.*

illud Christi lumen putasse, ad eamq; lucem inepte exultasse. Quorum errorem falsamq; de se sententiam, Ioãnes noster nullo modo ferendam sibi putauit, sed modis omnibus coarguendam ac refutandã. Quod Dominus in optimo seruo magni fecit, verbisque amplissimis commendauit, cum ita dixit: [Vos misistis ad Ioannẽ, & testimonium perhibuit veritati.] Hoc Pharisæis quidẽ dixit: vniuerso autem populo illud: [Quid existis in desertum videre? Prophetam? Etiam dico vobis, & plus quam Prophetam: hic est enim de quo scriptum est, Ecce ego mitto Angelum meum qui præparabit viam ante faciem tuam.] *Ioan. 5.* *Matth. 11.*

5 Iam vero considerandum est, quoniam Pharisæos primariosque Iudæorum ostendimus Ioannem præposuisse Christo, ac cogitatione consilioq; eum suo Messiam designauisse, quam sint Dei consilia ab humanis rationibus diuersa, quamq; longo interuallo vel potius infinito diuinæ sapientiæ decreta, prudentiam omnem mortalium infra relinquant. Erat quidem Ioannes magnus vir, eximius Propheta, sanctitate excellenti: at præ Iesu Nazareno, quid erat Ioannes? quod exigua guttula, ad immensum pelagus: quod scintilla permodica, ad ignẽ maximũ. Atqui tum vestitus asperitate, tum in suauitate cibi, deniq; omni humanæ cõsuetudinis mirabili cõtinẽtia, mores vitãq; præ se ferebat non hominis, sed Angeli cuiusdam aut spiritus omni necessitate corporea liberi. Quid Christus? Et gustabat, & bibebat, & inuitatus libenter conuiuia frequentabat, & vitæ denique totius ratione & modo, communem ac vulgarem hominem profitebatur. Num aliter ipse de se ac de Ioanne censuit, cum dixit? [Venit Ioannes neque manducans neque bibens: Venit filius hominis manducans & bibens.] Nunc si vitæ vtriusque ratio conferatur, quis non sanctiorem atque celsiorem Ioannis putet? quis ei palmam non tribuat? At quanto erat re vera vita Christi purior & sanctior? quanto meritum maius atque diuinius in illa vulgari & communi Christi consuetudine, quam in Ioannis austeritate & squalore? Quare ex sola externa specie actuum, quos in *Quã sint ab humanis iudicijs diuina diuersa.* *Matth. 11.*

quoquam intuemur, de interno merito & dignitate velle iudicare minime conuenit. Dei qui intima cordis consilia perspicit, proprium est, quid cuique tribuendum sit iudicare, quemadmodũ nos Scriptura sacra admonet: [Spirituum ponderator est Dominus.] Nolite ergo quod pueri faciunt, prima statim specie & fulgore de rerum pretio ferre sententiam. Olim Isai à Samuele de liberis interrogatus, produxit natu maximum ac corporis proceritate præstantem Eliab, deinde Abinadab, post hunc Sama atque ex ordine reliquos: solum Dauidem puerum prætermisit, quem nullius pretij putabat. At hunc cæteris contemptis vnum elegerat sibi Deus, atque huic Samuelem mittebat regio vnguento vngendo. Itaque Samueli loquutus est Dominus, [Nec iuxta intuitum hominis ego iudico: homo enim videt ea quæ parent. Dominus autem intuetur cor.] Hoc etiam modo quale Christi iudicium futurum esset de hominibus, Patris scilicet Dei simillimum vel idẽ potius, Isaias Propheta dilucidè dixit. [Non secundùm visionem oculorum iudicabit, neque secundùm auditum aurium audiet: sed iudicabit in iustitia.] Quæ quidem iudicandi ratio, vt vera merita ponderentur, non vel rumore populari, vel externa specie ducantur. Quoniam vt Seneca dixit: [Multa sunt potius meritorum signa, non merita,] Omnibus quidem præcipienda est, sed ijs quorum suffragio maximæ res geruntur, ac summæ præfecturæ constituuntur, eo acrius & vehementius, quo maius & perniciosius in vniuersam Rempublicam eorum peccatum est, cum honores indignis dantur, rebusque summis homines inepti præficiuntur. Quo in genere grauiter in Iulianum inuehitur Gregorius Nazianzenus quod maximas præfecturas & summa imperia rerum ijs deferret, quos perfidiæ suæ adiutores vel probatores etiam cognosceret. Itaque dum ad gratiam principis, non ad dignitatem ciuium magistratus accommodantur, Respublica detrimentum capit maximum. Igitur siue de re literaria agatur, in cathedris deferendis, siue de

Prou. 16.

1. Reg. 16.

Esai. 11.

Seneca lib. 1. de benef. cap. 6.

Greg. Naz. orat. 2. in Iulianum.

publico

publico negotio in cooptandis senatoribus, siue quod est omnium caput, de sacerdotijs, atque Ecclesiasticis præfecturis initiandis, meminisse illi quorum interest, etiam atque etiam debent, quod lex diuina præcipit, se se Dei, non hominum iudicium exercere. Ita fiet vt cum opera omni atque industria sua, tum precibus piorum diuina luce impetrata, veritatem quam inuestigare omnibus modis nituntur, feliciter consequantur, neque opinione falsa decepti, dignos prætereant, indignos promoueant, quo in Christiana Republica detrimentum grauius accipi nullum potest. *Deut. 1.*

IN EADEM DOMINICA CONCIO SECVNDA.

Et confessus est, & non negauit, quia non sum ego Christus. Ioan. 1.

MVLTAE quidem ac præclaræ virtutes Ioannis Baptistæ extiterunt, sed inter cæteras excellens quædam atque altissima humilitas eluxit. Liceat enim altissimam Ioannis humilitatem dicere, quãdo Paulo Apostolo licuit quorũdam fidelium paupertatem altissimã prædicare. Eo enim altior virtus humilitatis est, quo inferius descendit. Et Patres quidem omnes Ioannis humilitatem commendãt hoc loco, sed Augustinus egregiè his verbis: [Nihil humilius ipso præcone fratres mei: nullum tantũ meritũ Ioannes habuit, quantũ de ista ipsa humilitate.] Ac gradus humilitatis

1 Ioannem maiora se nõ admisisse.

1. Cor. 8.

Aug. tract. 4. in Ioan.

militatis Benedictus, Bernardus, alij alios ponunt. Nos in præsentia gradus non ineptè humilitatis cogitare possumus tres. Vnum cùm se maioribus subijcit: alterum cũ concedit æqualibus: tertium, cum etiam minoribus se, inferioribusque summittit. Atque Deum esse homine superiorem omnis ratio, omnis doctrina demonstrat. Sed superbiæ magnitudo eo contendit, vt creatura infelix se creatori velit æquare suo. In quo genere mali versatus est Angelus, atque homini, vt se se imitaretur, persuasit. Nam

Esai. 14. eius est illa vox impia atque nefaria, [In cælum conscendam: super astra Dei exaltabo solium meum, sedebo in monte testamenti, in lateribus Aquilonis: ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo?] Nonne Angelus hæc apud se iactauit? cui diuinitus dictum est, quod apud alium Prophetam legimus: [Dedisti cor

Ezech. 28. tuum quasi cor Dei.] Quibus verbis non potuit luculentius exprimi superbiæ vehementissimæ vis, quod perinde cogitaret atque statueret apud se, ac si Deus ipse foret. Hoc lethale venenum, ille de Angelo factus diabolus, de summa scilicet volucre serpens teterrimus instillauit propinauitque primis hominibus, cum Euam al-

Gen. 3. locutus sic est: [Eritis sicut dij scientes bonum & malũ.]

Act. 8. Simonem illum Magum eo dementiæ actum legimus, vt

Act. 12. se Dei virtutem haberi vellet. Herodes quoque diuinos sibi honores sumens atque deposcens, merita clade stultitiæ suæ pœnas dedit. Nihil est tam sublime, tam excelsum, quò non peruadat superbia. Hic Baptistæ constantiã euertere Pharisæi se posse sunt rati. [Putabant enim, ait

Euthym. in expost. Euãgelij. Euthymius, insipientes, quod licet in cæteris vigilantius excubaret, attamen humanũ aliquid tanquã homo sentiret, ac gloriæ amore illectus, Christum se esse responderet, & deinceps Iesu fama extingueretur, ob quam omnes oriebantur anxietates.] Ergo Ioannes hac eadẽ superbiæ tentatione pulsatus, quæ Angelũ de cælo deiecit, quæ hominem paradiso expulit, restitit fortis, neque se vinci est passus, maluitque veritati hærere in imo, quam falsitate in sublime tolli. Rogatus an esset Christus, & ita

rogatus,

rogatus, vt non tam sensum quam cõsensum flagitaretur, respondit constantissimè: [Non sum ego Christus.] Nõ me tam altum sapere decet: longe me maior est Christus. Exemplo præclaro docuit mortales, nullo modo diuinos sibi vsurpare honores, ne oblatos quidem accipere. Quæ fuit Sanctorum perfectorumque virorum mens & cogitatio firmissima. Petrus Cornelium Centurionem ante se prosterni non patitur. [Surge, inquit, & ego homo sum similis tui.] Paulus & Barnabas cum sacrificari sibi ab admiratoribus suis vident, grauiter ferunt, ac præ dolore & indignatione in mediam turbam exiliunt, discissis vestibus clamitantes: [Viri quid hæc facitis, & nos mortales sumus similes vobis homines?] Neque homines solum, verum etiam Angeli sancti diuinos sibi honores tribui indignantur, neque ferunt simile quippiam, quando Angelus Ioannem Apostolum se adorantem ita prohibet, vt dicat, [Vide ne feceris, conseruus enim tuus sum, & fratrũ tuorum prophetarum: Deum adora.] Magis Angeli sancti eo nomine gloriãtur, quod Dei, Christiq; serui sint, & Christi seruorum socij. Ioannis Baptistæ exemplo fidelis debet, cum superba tẽtatione appetitur, vt alta de se sapiat, vt virtutes diuinitus datas sibi attribuat, vt animarum salutem sibi arroget, apertè ac constanter dicere: [Non sum ego Christus.] Nam occulto quodam modo cum ea quæ Dei sunt, & quæ Christo sunt debita, homo sibi superbè sumit, Dei & Christi dignitatem vsurpat. Cumque Deus semper resistat superbis, humilibus autem det gratiam, nunquam de corde, imo vero de ore confessio illa pia Danielis & vera deponenda est: [Tibi Domine honor & gloria: nobis autem confusio faciei nostræ.]

Actor. 10. *Actor. 14.* *Apoc. 22.* *Dan. 9.*

Non solum Ioannes se maiori, idest Christo, summisit, sed æquali etiam (qui numerabatur alter humilitatis gradus) libenter concessit. Rogatus enim, vtrùm esset Elias, Eliæ dignitatem sibi non sumpsit, sed se Eliam esse negauit. Licebat sanè Ioanni nullo veritatis præiudicio Eliæ sibi nomen dignitatemque vendicare: cum præsertim de præcursore Christi ageretur, quem futurum esse Eliam,

2 Etiam æquali cessisse Ioannẽ.

Malachias

Malach. 4. Malachias Propheta testatus est: [Ecce ego mittam vobis Eliam Prophetam, antequam veniat dies Domini magnus & horribilis. Et conuertet cor patrum ad filios, & cor filiorum ad patres eorum.] Quæ quidem prophetia, quanquam loquitur de aduentu Domini posteriori, quē præcedet Elias Thesbites, vt habent septuaginta interpretes, tamen in priorem etiam aduentum conuenit, quē antecessit Elias virtute & spiritu, idest Ioannes nihilo Elia inferior, quemadmodum Gabriel Angelus apertè Zachariæ patri denuntiauit, Malachiæ verba quodammodo interpretans. Luc. 1. [Et ipse (inquit) præcedet ante illum in spiritu & virtute Eliæ, vt conuertat corda patrum in filios, & incredulos ad prudentiam iustorum.] Itaque de eadem hac quæstione Christus ab Apostolis interrogatus, in Ioanne aduentum Eliæ, quem Scripturæ prædicerent, quēque Pharisæi tradidissent, impletū intelligi verè posse confirmauit. Sic enim legimus apud Matthæū: Matth. 17. [Et interrogauerunt eum discipuli dicentes, Quid ergo Scribæ dicunt, quod Eliam oporteat primum venire? At ille respondens ait eis, Elias quidem venturus est, & restituet omnia. Dico autem vobis: quia Elias iam venit, & nō cognouerunt eum, sed fecerunt in eo quæcunque voluerunt.] Neque Apostolis modo, verum etiam turbis, id testimoniū Christus de Ioanne præbuit, quod esset Elias. Matth. 11. Nam concionans aliquando de eo sic ait, [Omnes Prophetæ & lex vsque ad Ioannem prophetauerunt: & si vultis recipere, ipse est Elias, qui venturus est.] Quæ cum ita sint, quod Christus de Ioanne asseruit, nō mentiretur vlla ratione si Ioānes de se confirmaret, se se esse Eliam, cuius spiritū, vitā, mores, actus pene omnes exprimeret, deserta & inculta loca habitans, Reges liberrime arguens, à regina ipse quoq; diram persecutionem passus, zona pellicea item succinctus, igneā facem sermone præferens, delicias acerrimè insectās. Deniq; diuerso nomine eādē personā repræsentās. At his omnibus prætermissis Eliā se Ioānes rogantibus negat, quod nihil de se sublime, nihil amplū sentiri cuperet. Est ea verissima humilitatis ratio, vt de se

de se abiectissime sentiat, & ab alijs sentiri vehemēter cupiat. Itaq; ea facile obliuiscitur & præterit, quæ ad laudē gloriamq; faciūt, in ijs versatur libenter, ex quibus minimus honoris & famæ cumulus ad se peruenire posit. O nos mille tartaris dignos, qui cū exigua admodū virtute præditi simus, tamen magnifice de nobis omnes homines & sentire & prædicare volumus: Quā est rarus etiā apud eos, qui religione præstare vidētur, veræ humilitatis affectus? qui laudē fugit suam, alijs libenter de gloria cōcedit.

Verum non hic stetit diuini huius viri humilitas, vltra progressa est. Neque contentus is maiori obsequi, æquali cedere, etiam minores sibi anteponit. Vtrum esset propheta, qui se neque Christum, neque Eliā haberi vellet, tertiò rogatus, Prophetam se esse aliquem negauit. Scio Græcos patres Cyrillū, Origenem, ac Chrysostomū, nō de quouis Propheta, sed de illo magno à Mose prædicto sermonem esse cōtendere, quod articulus apponatur more Græco. Verum vt huic sententiæ non admodū repugnē, tamē libentius sequor Latinos Patres Augustinū, Gregoriū, Bedā, qui generatim prophetæ verbū accipiūt. Nā aliū esse prophetā illū à Mose prædictum, quàm Christū, sacerdotes Iudaicos existimasse, nō est profectò satis verisimile, cū de Christo in lege vniuersa testimoniū manifestius sit nullū. Si enim Philippus Christū esse eū à Mose prædictum prophetam intellexit, cum adhuc rudis esset doctrinæ Euangelicæ, idq; aperte Natanaeli significauit, quonā modo peritissimos legis id ignorasse arbitremur? Ergo se in nullo numero prophetarū poni voluit, ne vulgarē quidē & infimi pretij prophetā haberi. Atqui eū nō prophetam modo, sed prophetis superiorē etiā, Christi summa veritas prædicauit. [Quid existis, inquit, in desertū videre? Prophetam? Etiam dico vobis, & plusquā prophetam.] Quod si neque virtuti virtus, neque veritati potest veritas esse contraria, quomodo hæc cohærent & constant, vt quem Christus confirmat esse prophetam, eundem Ioannes neget? Neque humilitatis ratio est, nisi veritate nitatur. Non enim quod quidam ineptè

3 Perfecta humilitas, quæ se minoribus subijcit.

falso

falsoque senserunt, vt humiles simus, mendaces esse debemus? Quasi vero non suppetat ad humilitatem veritas, ac nisi falsitas opituletur, vnde demisse atque humiliter de nobis sentire & loqui possimus, inuenire non liceat. Id vero superbiæ esse maximæ quis ignoret? atque ea humilitas tota falsa, tota commentitia sit necesse est, quæ falso fundamento nititur. Probata est illa Augustini sententia. [Cum humilitatis causa mentiris, si non eras peccator antequam mentireris, mentiendo efficeris, quod euitaueras. Veritas in te non est, nisi te ita dixeris peccatorem, vt etiam esse cognoscas. Nam quomodo est humilitas, vbi regnat falsitas?] Igitur vt humilis fuit, ita æquè vera responsio Ioannis. Et esse eum Prophetam verè Christus asseruit, & non esse Prophetam se non falso Ioannes sensit. Atque id quoniam refert plurimum, vt penitus intelligatur, doctrina beati Thomæ præclara repetenda est, qui de Humilitate disputans, docet humilem in se non quæ ex Deo habet considerare, quibus excellit, sed quæ habet ex se, quibus inferior est. Itaque sine mendacio aut fictione se alijs etiam inferioribus posse subijcere. Nam vt etiam Augustinus dixit, [Qui vera pietate Deum diligit, plus intendit in ea in quibus sibi displicet, quam in ea, si qua in illo sunt, quæ non tam ipsi, quam veritati placēt.] Ergo Ioanni, qui esset perfecta humilitate præditus, salua veritate pronuntiare licuit, se non esse Prophetam. Neq; enim erat Propheta illius generis, vt futura prædiceret, quemadmodum veteres faciebant. Cum esset tamē Propheta & plusquam Propheta, qui ipsum Dei filium in carne præsentem, spiritu diuino agnosceret, mortalibusque indicaret. Quod enim ad laudem suam pertinebat verū, tacuit ac dissimulauit, quod ad contemptum magis excitandum, & admirationem de se hominum comprimendam, pertinere videbatur, illud expressit. Itaque humilitatis sanctæ spiritu ducti magni sæpe homines de se abiectissima indignissimaque pronuntiant. Paulus quidem Apostolus scribit se esse minimum Apostolorum, imo vero omnium Sanctorum minimum. Idem se blasphemum, & perse-

Aug. serm. 31. de verbis Apostoli. Refertur 22. q. 2. cap. cum humilitatis. Idem docet lib. de natura & grat. c. 34.

S. Tho. 2. 2. q. 161. artic. 3.

Aug. lib. 5. de ciuitate, cap. 20.

1. Cor. 15. Ephes. 3.

& persecutorem, atque indignum Apostolico nomine. Idem quod mireris amplius, se omnium peccatorum maximum confitetur. His enim verbis vtitur: [Fidelis sermo & omni acceptione dignus, quia Dominus Iesus venit in hunc mundum peccatores saluos facere, quorũ primus ego sum. Sed ideo misericordiam consequutus sum, vt in me primo ostenderet Christus Iesus omnem poten tiam ad informationem eorum qui credituri sunt illi in vitam æternam.] Quorum verborum profundissimam humilitatem egregie ponderat Chrysostomus ad hunc modum. [Hoc ait Paulus: cum vellet Deus certiores homines facere, quod omnia illis peccata donauit, elegit eũ qui plus omnibus deliquerat, cui scelera cuncta dimitteret. Et intuere quæso diligentius beatissimi viri prorsus humilem mentem. Non dixit, vt in me ostenderet patiẽtiam, sed omnem patientiam, ac si apertè diceret. Nullus est in quo maior habenda sit patientia, neque inueniri facile potest peccator, qui tanta abundantia miserationis indigeat.] Ita quidem Chrysostomus Paulum interpretatur, & verè, nihil enim humilius illo. Num igitur putatis, cum hæc ille de se diceret, falsum aliquid fictumve afferre voluisse? Minimè verò. Num prædicator veritatis, mendacio humilis esse pergeret? Nihil dici stultius potest. Quid igitur? se quidẽ Paulus ex ea parte spectabat, qua miseriã suã extare cernebat, alios vero contuebatur ex ea cõtra parte, qua misericordia Dei eminebant. Itaq; studio animoque verissimo de se abiectè & demisse, de alijs præclarè excellenterque sentiebat. Quæ sane sentiendi pronuntiandique ratio, nõ tam speculatiuo discursu nititur, quam affectu quodam practico syncerissimo, quo vir humilis spõte ad propriam semper inopiam, infirmitatemque respicit. Atque hæc humilitatis verissimæ, contemptio sui, rarissima est hodie inter homines, eos quoque qui sanctitatis laude florent. Nam vt Chrysostomus scitè dixit, [Humilitas non facile inuenitur, sed humilitatem quidem verborum plurimã & vltra quam satis sit absque difficultate reperies: animi vero humilitatẽ difficillimè.]

1. Tim. 1.

Chrysost. in 1. Timot. 1. hom. 4.

Chrysost. homil. 3. in 1. Timoth.

Quin poti⁹ ipso humilitatis habitu & specie ad superbiã plerique abutuntur, qui de se demisse abiecteq; loquuntur, vt existimationem sanctitatis suæ augeant, atque ab alijs eo amplius laudentur. [Est qui nequiter humiliat se (ait Sapiēs) & interiora eius plena sunt dolo.] Callidè admodum superbia se humilitatem mentitur, vt humilitatis gloria potiatur. Etenim si verè & ex animo illa procederent, quæ in nos dicimus, eadem cum ab alijs dici prædicariq; audimus, non adeo ægrè molesteq; ferremus. Nūc vero quæ de nobis confitemur, ea cum alij nobis obijciunt aut vituperant, indignamur, irascimur, grauem iniuriam contumeliamq; conquerimur. Quare fucus quidem humilitatis est plurimus, superbiæ vero vis incredibilis, quæ nos agitat. Itaque fit vt dolo celeriter patefacto, non modo apud Deum miserè iaceamus, sed etiam hominibus ridiculi simus, fructus dignos fraude referentes. Nihil est enim quod perinde displiceat atque odio sit, ac ficta virtus, præsertim humilitatis, cum indumento alieno deposito facies superbiæ, quæ latebat, aperitur. Videntur mihi sane ij homines fœminæ illi persimiles, quam Scriptura narrat dissimulata reginæ persona, habitu paupere assumpto, Prophetam Ahiam de filij morbo consuluisse: quæ cum fallere Prophetam pararet, atque deludere, cognita ac deprehensa, dolum sibi nocuisse sensit, conuitio detecta, durumque de filij interitu pro mercede nuntiū reportans. Itaq; superbia meretur illudi, eoq; magis, quo se alieno humilitatis habitu amplius mentitur. Quare Ioannis Baptistæ exēplo edocti, illud diligenter studeamus præstare, quod Paulus adhortatur. [In humilitate superiores sibi inuicem arbitrantes.] Atque in alio loco: [Vt digne ambuletis vocatione qua vocati estis cum omni humilitate.] Omnem humilitatem tunc seruabimus, cum & maioribus obtemperauerimus, & cesserimus æqualibus, & minoribus quoque nos subiecerimus.

Eccles. 19. *3. Reg. 13.* *Philip. 2.* *Ephes. 4.*

4 Quemadmodum humiles Deus extollat.

Fuit sanè humilitas Ioannis admirabilis & eximia. Sed fuit Christi non impar, Imo multo cumulatior laudatio Ioannis: vt hinc satis perspicuum fiat, quam sit illud verissimè

riſsimè à veritate ipſa pronuntiatum, [Qui ſe exaltat, humiliabitur: & qui ſe humiliat, exaltabitur.] Quia enim ſe Ioannes demiſit, abiecit, contempſit, ab ipſo Deo Chriſto palàm eſt atque magnificè laudatus, ornatus, in cælũ
elatus. Ipſe ſe Prophetam negauit: Chriſtus eũ Prophetã *Matth. 11.*
prædicauit, & pluſquam Prophetam. Ipſe Eliæ & nomen & meritum à ſe propulſauit & repulit, Chriſtus non dubi-
tauit Eliam appellare, atque officio & merito vel æqualẽ *Matth. 17.*
vel ſuperiorem oſtendere, prædicatione, virginitate, zelo, Regis, Reginæq; perſecutione per omnia certè ſimilem. Ipſe ſe indignum iudicauit, qui procumbens Chriſti corrigiam calceamenti ſolueret: Chriſtus eum tanto eſt
honore dignatus, vt ſe lauandum ac baptizandum nudum *Matth. 3.*
illius manibus ſubijceret. Ioannes Chriſti ſe eſſe præconẽ profeſſus eſt, vt eius aduentũ omnibus denuntiaret: Chri-
ſtus virtutum Ioannis eſt præco factus, Ioannẽ non Pro- *Matth. 11.*
phetis ſolum anteponens, verumetiam Angelis inſerens, quo natũ eſſe maiorem ex mulieribus aſſereret neminẽ. Ita fit, quod Chriſtus diſcipulos ſuos monitos voluit, vt qui minimum ſe præbuerit, fiat maximus. Huc intuentes ſancti Patres non ceſſant ad humilitatem nos cohortari,
quorum è numero magnus ille Athanaſius ſic loquitur: *Athanaſ. in*
[Ingens remedium eſt ad ſalutem animi humilitas, cum *lib. de virgi*
Satanas non ob ſcortationem, aut adulterium, aut furtum *nitate.*
deiectus ſit è cælo, ſed ſuperbia illum inde præcipitarit infra ipſam abyſſum: cuius hæc verba fuere: Aſcendam & ponam ſolium è regione Dei, & ero æqualis altiſsimo. Et ob hæc verba deiectus eſt, igniſque æternus illius hæreditas & portio factus eſt. Superbia in diabolo eſt: humilitas contra in Chriſto, cum ipſe Dominus loquatur, Si quis inter vos cupiat fieri magnus, ſit omniũ miniſter.] Quæ planè omnia conſiderantes, debemus, fratres, humilitati impenſè ſtudere, & Chriſto alacriter conſtanterque ſeruire, qui tam bonus eſt Dominus, vt ſeruos ſuos fideles, qualis Ioannes extitit, ampliſsimè glorioſiſsimeq; remuneret. Ipſi gloria & imperium in omnem æternitatem, Amen.

IN EADEM DOMINICA CONCIO TERTIA.

Interrogauerunt eũ, Tu quis es? Ioan. 1.

1 *Prius interrogãdum, quam iudicium ferendum.*

VANQVAM in hac legatione, quam Ioanni destinauerunt Iudæorum principes, multa peccarunt, vt alio tempore ostendimus, tamen illud rectè se habuit, quòd nihil sibi decernendum putarunt, antequam, quid ipse de se Ioãnes sentiret, quid confiteretur, cognoscerent. Quare laudanda est eorũ illa vox, [Tu quis es?] Sapientis consilium est, [Prius quam interroges, ne vituperes quenquã: & cum interrogaueris, corripe iustè. Prius quam audias, ne respondeas verbum.] Cum enim viderẽt Iudæi Ioannem nouo more, nouo instituto passim cateruas hominũ baptizare, & maiorum ad id munus mandatum habere nullum scirent, neque vituperare ausi sunt, neque autoritate probare sua voluerunt, nisi causa quæsita & cognita. Quare cum se neque Christum neque Eliam esse, neque vero Prophetam aliquem respondisset, iam iure suo succensere sibi visi sunt, itaque contradixerunt, [Quare ergo baptizas, si tu non es Christus, neque Elias, neq; Propheta?] Mihi vero hoc tempore permulti videntur baptizare, qui Prophetæ non sunt: id est eas sibi Ecclesiastici muneris partes sumere, quibus agendis idonei nullo modo sunt. Quî enim conuenit, vt Episcopi & nomen & sedem teneat, qui aleæ studet, qui totus in venationibus aut aucupijs est, qui solummodo augendis ditandisque consanguineis vacat? Aut quomodo is iudex constituetur, qui alieno ære oppressus, nihil aliud in causis tractan-

Eccles. 11.

dis

dis cogitat, quam vt nummum quam possit copiosissime
& occultissime emungat? Nonne hunc merito interro-
gandum putatis, Tu quis es? [Principes tui (ait Prophe- *Esai. 1.*
ta) socij furum.] Nam socios eos furum rectissime existi-
memus, qui eos sibi satellites adhibent, rerumque agen-
darum ministros, quos quæstum ex officio facere sciunt,
plurisque lucellum, quam legum obseruantiam ducere.
Nā de parochis Ecclesiasticisque præfectis magna quo-
que querela existit, quòd pastores non solum mercena-
rios se præbeant, verum etiam lupos interdum agant.
[Non parcentes gregi,] vt dixit Apostolus. [Et erit sicut *Actor. 20.*
populus sic & sacerdos: peccata populi mei comedent: &
ad iniquitatem eorum subleuabunt animas eorum.] Ve-
rè multi præfecti peccatis & iniquitate vescuntur, dum
licentiam vitijs tribuunt, vt opes augeant, aut quod eò-
dem redit, vitia obiurgare prætermittunt, ne vitæ com-
moditatibus excidant. Eorum enim verborum Oseæ etsi *Ose. 4.*
plerique Cyrilli & Theodoreti sententiam sequuti aliā
afferunt interpretationem, tamen mihi probatur Grego- *Greg. homil.*
rij expositio, quæ sic habet: [Cur sacerdotes peccata po- *17. in Euāg.*
puli comedere dicuntur, nisi quia peccata delinquentiū
fouent, ne temporalia stipendia amittant? Sed & nos
qui ex oblationibus fidelium viuimus, quas illi pro pec-
catis suis obtulerunt, si comedimus & tacemus, eorum
proculdubio peccata manducamus.] Neque ab iis diuer-
sa Bernardus. [Peccata, inquit, populi mei comedent, *Bern. serm.*
quasi dicat, peccatorum pretia exigunt, & peccantibus *77. in Cant.*
debitam solicitudinem non impendunt. Quem dabis mi-
hi de numero præpositorum, qui non plus inuigilet sub-
ditorum vacuandis marsupijs, quam vitijs expurgandis?]
Vtinam non verius quam audacius hæc Bernardus. Vn-
de igitur tāta pernicies? certe ministri eliguntur nō boni,
qui cogniti exploratiq; non sunt: quibus nō est tēpestiuè
dictum, Tu quis es? Sed dicet quispiā, omnia de se præcla-
ra prædicaturos, si interrogentur, quid opus est quærere,
Tu quis es? cū sint de se testimoniū dicturi amplissimū?
Enimuero fratres, si vitā moresq; interrogemus cuiusq;

Iac. 3. non facile decipiemur. [Ostendat, inquit Apostolus Iacobus, ex bona conuersatione operationem suã.] Quod si testimonium operum idoneum suppetat, non frustra fides dictis habebitur. Mentiri nescit vita integra. Seipsum etiam interroget vnusquisque, Tu quis es? An Christianus voce, moribus paganus? an professione & veste regularis, vitæ consuetudine secularis? an specie matronæ honestissima, actu & studijs leuissima pellex? Quanta perturbatio rerum, quam sæpe homines falluntur amore sui, & alios facile fallunt?

2. *Veritatis studium & laus.* [Cõfessus est, ait, & nõ negauit.] Magna veritatis laus in Ioanne, qui in re tãta fidem meruit dictis. [Ille, inquit *Ioan. 5.* Christus, testimoniũ perhibuit veritati.] Oblatoq; tanto principatu Ioãnes nihil de veritate detrahendũ putauit: nos ob leuissimas res facile ad mẽdacia dilabimur. Omnino est turpe vitiũ, viroq; ingenuo indignum, mẽtiri. Sed qui grauissimè ferũt, appellari mẽdaces, ijdẽ nõ flocci habent esse mẽdaces, quæ quidẽ est res vehementer absurda.

Eccles. 7. Spiritus sancti preceptum est, [Noli velle mentiri omne mendaciũ.] Eiusdẽ Sapientis sententia est, malle se cũ furibus cõmunicare quã cũ mendacibus, & verè. Inter fures enim periclitatur marsupiũ, omnisq; iactura ad pecuniã tandẽ redit: at mendaces honori, existimationiq; insidiatur, capitis quoque, si his fidas, sæpe periculũ adeas. Verba ipsa Sapientis pono, quæ sunt scitu dignissima. [Op-*Eccles. 20.* probriũ nequã in homine mendaciũ. & in ore indisciplinatorũ assiduè erit. Potior fur, quã assiduitas viri mendacis: perditionẽ autẽ ambo hæreditabunt. Mores hominũ mendaciũ sine honore: & cõfusio illorũ cum ipsis sine intermissione.] Pulchrè admodum quam vile & sordidum vitiũ sit hominũ, mendacium, expressit, quin periculosa etiam cõsuetudo, quanta turpitudo, quoquo se vertant. Pueri autem præcipue castigandi sunt, si mentiri consuescant. Vix enim viri exuere eã turpitudine possunt, quã

Plutarch. de educatione liberorum. à teneris imbuerunt. Plutarchi præclarissimum præceptum est: [Præter hæc omnia, id quod sanctissimum est, pueri vera proferre consuescant, Mentiri enim seruile vi-

tium

tium est; & à cunctis mortalibus odio insectandum, nec quod apud mediocres etiã seruos veniam promereatur.] Herodotus Græcus autor antiquus scribit apud Persas turpissimum duci mẽtiri:& æs alienũ debere, propterea quod necesse sit eundem qui debet, mẽdacio quoque obnoxiũ esse. Illud vero vsu venire sæpenumero solet, vt viri veraces, quamuis prima fronte, cũ ea dicunt, quæ minus placent; displiceant, postea tamen ob integritatem cognitã, & in pretio sint, & amentur. Contrà, qui malis artibus fallendo animũ potentiũ demulcent, simulatq; illorum tecnæ & mendacia patefiunt, odio esse incipiũt graui ijs ipsis, quibus obsequi videbantur. Eam rem mirificè cõspicutus mihi Plato videtur, cuius de veritate testimonium ipsius verbis recitabo. Sic igitur scribit in suis de Legibus libris: [Veritas profectò cum Dijs, tum hominibus dux omnium est bonorum. Cuius, qui felix, beatusq; futurus est, statim ab initio particeps esse debet, vt in veritate plurimum tempus vitam agat. Fidus hic certè est: infidus autem, qui sponte mentitur: qui vero non sponte, amens, quorum neutrum optabile est. Nam & infidus & amens ab amicitia admodum alienus: ac procedente tempore cognitus in tantam in odiosa senecta vitæq; termino solitudinem incidit, vt siue viuant, seu decesserint filij & amici, similiter orbam vitam agant.] Magna planè verissimaque sententia, nihil quippe hominibus odiosius, quam decipi ab ijs præsertim, quorum fidem maximè flagitant. Quare quo chariores, eo grauiorem mendacio offensam contrahunt.

Herodot. lib. 1. Clio.

Idem docet Plutarchus in lib. quod non sit fœnerandum.

Plato li. 3. 4. de legibus, siue dialogo 5. de legum latione.

3 [Ego vox clamantis in deserto.] Officium sibi humile præconis Ioannes tribuit. Simul veteris vaticinij Esaiæ admonet, ne baptismi institutum nullo iure vsurpasse sibi videretur, quem ipsum baptismum esse prædicat, non adeo magni pretij, cum in aqua sit; non tam Spiritum sanctum continens & conferens, quam prænuntiãs, eo genere baptismi dandum, quo Christus Dei filius vtetur. Vtriusque baptismatis differentiam ponit egregiè S. Titus autor perantiquus sic: [Baptisma Christi ex vi

Diuini præconis officium.

Esai. 40.

Titus in Lucam cap. 3.

propria perfectam remissionem peccatorum habet: At Ioannis baptisma licet remissionem peccatorum adiunctam habeat, non tamen eam ex se habebat, sed ex pœnitentia. Erat enim imperfectum; quanuis cæteris baptismatis Iudæorum perfectius: præparabat enim homines ad pœnitentiam, & baptismum Christi.] Eadem est Cyrilli hoc loco, veterumq; omnium sententia: qua dogma catholicum mirificè confirmatur, quod sacramēta Christi vi sua ac virtute iustificent, & quod Theologi aiunt, ex opere operato gratiam ea suscipientibus conferant. Quod vero se Ioannes appellat vocem clamantis, quod se nihil aliud quam Christi præconem profitetur, quanquam est ab humilitate & modestia profecta confessio, tamen habet vt veritatis, ita dignitatis non parum. Beatus Franciscus, vt Bonauentura literis tradidit, cum in latrones incidisset, rogatus quis esset, se per summum gaudiū magni Regis præconem professus est. Etenim diuini verbi ministri, verissimi sunt Dei præcones. [Præconis quippe, ait Gregorius, officium suscipit, quisquis ad sacerdotium accedit vt ante aduentum iudicij, qui terribiliter sequitur ipse scilicet clamando gradiatur.] Nam vt præco neque de suo quicquam pronuntiat, neque ea potest vel tacere vel immutare, quæ edicuntur à iudice, ita Prophetæ & ministri Christi nihil de suo cerebro dicere debent, nihil etiā nō dicere, quod diuinitus dicere iubētur. Ea lege se Ezechielē Deus speculatorē legisse affirmat, vt quæ viderit, dicat, quæ audierit, denuntiet: non quæ illi iucundiora melioraq; videbuntur. [Fili hominis speculatorem domui Israel dedi te: & audies ex me sermonē, & annuntiabis eis.] Quam suam conditionē agnoscēs alius Propheta, hoc est Micheas, cum obnixè rogaretur ea referre, quæ cum aliorum vaticinijs conuenirent, quæque regibus eum vocantibus forent grata & iucunda, iure iurando confirmauit, se nihil posse aliud renuntiare, quam quod ei esset diuinitus inditum. Hac fide si Dei ministri fuerint, si fideles verbi diuini se nuntios præbuerint, magnum Christianus populus ex eorum concionibus fru-

Bonauen. in vita S. Frācisci. c. 2.

Greg. in pastor. p. 2. c. 4.

Ezech. 3.

3. Reg. 22.

ctum sine dubio capiet. Sin quod olim falsi prophetæ agitabant, nugas suas & somnia pro Dei verbo venditarint, & ipsi graues violati officij pœnas luent, & infelix ac stulta plebecula talibus deliramentis aures libenter præbens, duplo stultior deteriorq́; recedet. Neque vero præconi indignamur, quamuis acerba & grauia clamitet, cum dictata à Magistratu eum pronuntiare animaduertimus. Itaque ineptissimi illi sunt, qui aduersus concionatores insaniunt, cum in vitia asperius inuehuntur, quibus ipsi tenentur. Quin potius peccatis irascantur suis, prædicatoribus vero, quòd iussu Dei vitia ac peccata reprehendant, quò peccatores correcti sanentur, plurimam gratiam habeant.

[Medius autem vestrum stetit quem vos nescitis, cuius ego non sum dignus, vt soluam corrigiam eius calciamenti.] Summam Dei maiestatem decet, vbique esse præsentem, & nusquam capi, quem meritò Augustinus inuocat præsentissimum, & secretissimum. Origenes inuisibilem deitatem prædicat hoc loco, cum sit cuique præsens. Verùm Dei bonitatem nō minus quam maiestatem hinc quoq; intelligere possumus, quod similis adeo nobis effectus est, vt vix discernatur inter homines homo. Magnā ergo Dei nostri familiaritatem cum hominibus prædicat Ioannes, vt inter nos versetur mediusq́; incedat vulgari habitu, adeo dissimulata illa maiestate sua, vt minimè cognoscatur. Reuera incredibilis est diuinæ bonitatis dulcedo, eximius est quidam amor in homines, id enim amantiū oppidò est proprium, vt cum ijs versari ex æquo cupiant quos amāt, tametsi cōditione ac dignitate lōge impares sint. Itaq; amicitiam dixit Cicero amicos aut inuenire pares aut facere. Scriptura vero sacra sic Deum loquentem inducit: [Et deliciæ meæ esse cum filijs hominum.] Et alia item Scriptura: [Inambulabo inter eos, & in eis morabor: ipsi populus meus erunt, & ego ero eorū Deus.] Id præclarissimè præstat Christiano populo, in quo Christus vsq; in diem hodiernū versatur medius, sed occultus. [Verè enim tu es Deus abscōditus.] Quid enim

4 Præsens est Deus & latet.

Aug. 1. confess. c. 4.

Tullius de amicitia.

Prouer. 8.

Leuit. 26.

1. Cor. 6.

Esai. 45.

potest esse magis familiare & commune, quam Eucharistiæ vsus, quam quotidie spectamus, quotidie sumimus, quæ vbique se præbet, vbique seruatur? At, quid potest esse contra occultius, & tectius, quam Dei præsentia & ipsius Christi substantia verissima, in illo exiguo orbiculo panis, in illa ordinaria poculi specie? Medius tamē no-
4. Reg. 6. strum stat, quem nos nescimus. Vtinam quod Elisæus puero suo precabatur, nobis detur, vt oculi aperiātur nostri, atque ita & videamus, & cognoscamus, & adoremus, & amemus ardentissimè amatorem nostrum Iesum, tam se suis familiariter amicèque præbentem. Sed in alijs etiā religionis nostræ mysterijs vsurpare liceat eandem cogitationem, eandem mentem induere, vt Deum planè occultatum cognoscamus. In Scriptura sacra vt Theophylactus ait, passim occurrit Christus, quem nescimus, dum Scripturas, quas legimus, non intelligimus. Est etiam nobis proximus atque in medio positus, si consideremus, in sacerdotio, in obedientia religiosa, in sanctis & diuinitus inspiratis desiderijs, quæ sæpenumero præterfugere nos atque elabi sinimus, quod Dei maiestatē illic nobis oblatam non admodum consideramus. [Quem vos nescitis,] atqui scire eum perfecta felicitas est: vtinam ea frui contingat.

5 *Reuerentia & amor in Christū.* [Cuius non sum dignus, vt soluam eius corrigiam calceamenti.] Non ex modestia solum atque eximia humilitate manauit ea sententia, sed ex intimo etiam & ardenti quodam Ioannis amore in Christum. Nihil enim sibi beatius accidere posse is existimabat, quam vt Christo famularetur, ac quouis etiam abiecto obsequij genere eum demereretur. Talis est Sanctorum in Christum affectus, nihil de dignitate, nihil de gloria sua laborant: toti in Christo vno colendo, adorandoque sunt. Quare videmus cælestes potestates ante agnum & procumbere, & clamare, & musicos concentus edere, & coronas capitibus detractas, pedibus aduoluere, & odoramenta suffitusque suauissimos adolere, omni denique officio in eum obsequioque inter se certare. Quis illud

carn. en

carmen exaudiat, qui non summopere delectetur? [Dignus est agnus qui occisus est, accipere virtutem, & sapientiam, & fortitudinem, diuinitatem, & honorem, & benedictionem & gloriam.] Quid illud, [Redemisti nos Dñe in sanguine tuo, & fecisti nos Deo nostro regnũ, & sacerdotes, & regnabimus super terram?] Dici nõ potest, quã sit ardens beatorum amor in Christum, quam in illo suspensi affixiq; sint quemadmodũ se suaq; omnia cõtemnãnt præ illa ineffabili pulchritudine. De quo Angelorũ mirabili amore in Deũ, & sui ipsorũ contemptu Augustinus scribit his verbis. [Angelis bonis Dei, qua sanctificãtur, charitas chara est, præ cuius incõmutabili & ineffabili pulchritudine, cuius sancto amore inardescunt, omnia quæ infra sunt, & quod illud est non sunt, seq; ipsos inter illa contemnunt: vt ex toto quod boni sunt, eo bono, ex quo boni sunt, perfruantur.] Talis est, fratres, Dei cognitio, talis amor ijs, qui sapiunt, vt quo beatiores sunt, eo se magis abijciant præ vno illo verè pulchro, verè amabili, verè bono. Eo igitur affectu Ioannes Baptista tactus, adeo se præ Christo contempserat & abiecerat, vt nihil perinde cordi esset, nihil ipsi æquè in votis, ac toto mundo spectante infimum famulatus genus Christo exhibere, quo se se prorsus neglecto atque contempto, omnes Christum susciperent, omnes ad Christum conuolarent, vni omnes Christo inhærerent. Neque interim mysterio vacat, quod corrigiam calceamenti sibi soluendã deprecatur, insinuans, vt Patres plerique interpretantur, præsertim Gregorius Papa & Gregorius Nazianzenus diuinam naturam tanquam calceamento quodam humanæ nostræ naturæ tectã atq; celatam, non satis ipsius sciẽtia apprehendi: sed tamen quadam ex parte pro munere sibi diuinitus dato hominibus mysteriũ Christi aperiendum, vt tanquã corrigia laxata, latẽtem iam omnes Christi diuinitatẽ cognoscant, atq; venerentur, cuius vestigia terra teneat, ac ex humili illo corporis Christi passibilis veluti tegumento ad impassibilem & omni natura superiorem substantiam, mentem cogitationemq; traducant, illudque

Apoc. 5.

Aug. lib. 9. de ciu. c. 22.

Greg. Papa hom. in Euãgel.

Greg. Naz. orat. in sãncta lumina.

illudque Apostolicum encomium verum sit, [Et si cognouimus secundum carnem Christum, sed nunc iam nō nouimus.] Is enim qui aliquando passus est, & crucifixus & mortuus est, qui fuit similis nostri, passibilis ac mortalis, nunc per omnia immortalis, per omnia Deus gloriosus est & æternus.

2. Cor. 5.

DOMINICA QVARTA ADVENTVS.

CONCIO PRIMA.

Anno quintodecimo imperij Tiberij Cæsaris, procurante Pontio Pilato Iudæam, & cætera. Lucæ 3.

Descriptionem temporis, historiæ fidei conducere.

ORVM qui res gestas virorum clarorum, historiasq; conscribunt, cōsuetudo est, cum insigne aliquid narrare aggrediuntur, tempora vt assignēt certissima, olympiadas, consulatus, imperia id tēporis obtinentia demonstrēt, quo & dictis fides maior accedat, & lectoris excitetur amplius cognoscendi studium, tanquam ædificium nobile penitus adire cupientibus in ipso aditu & foribus maiestas se quædam & splendor ostendat. Idque præsertim faciunt, cum rerum magna commutatio, aut principatus alicuius memorabilis initium inde prætexitur. Sic & Poeta eximius Romanæ gentis gloriam ab ingressu in Italiam Troianorum moliens, exorsus est: [Nunc age qui Reges, Erato, quæ tempora rerum, Quis Latio antiquo fuerit status, aduena classem, Cum primū Ausonijs exercitus appulit oris.] Simili exordio Thucydides, quē Lucas græcanicæ nō expers literaturæ, Videtur

Virgil. 7. Æneid.

Thucydides lib. 2. de bello Pelopone siaco.

videtur imitatus, Peloponnensium bellum scripturus vti tur ad hunc modum. [Anno quintodecimo sub Chryside tunc apud Argos duo de quinquagesimum sacerdotij annum agente, & AEmesio apud Spartam Ephoro, & Pythidoro iam alterum mensem Atheniensibus præsidēte, sexto mense à pugna apud Potidæam commissa,] & cætera. Idem videre est in alijs illustribus historiæ scriptoribus. Quod Græci & Latini historici faciunt, in sacra historia Machabæorū id obseruari cernimus, vt olympiadas Græcorum, simul Pontificatus suorum referat. Eo more & instituto, à quo non abhorrent etiam propheticorū scriptores, sacer Lucas Euangelicæ prædicationis exordia scripturus, putauit sibi distinctè, dilucideque ponendum, qui principes tunc florerent, qui Pontifices, quotus esset imperij Romani annus, cui vniuersus iam orbis subditus esset. [Anno, inquit, quintodecimo imperij Tiberij Cæsaris, procurante Pontio Pilato Iudæam, Tetrarcha autē Galilææ Herode, Philippo autem fratre eius Tetrarcha Itureæ & Traconitidis regionis, & Lisania Abilinæ Tetrarcha, sub principibus sacerdotum Anna & Caipha, factum est verbum Domini super Ioannem Zachariæ filiū in deserto.] At quo omnis illa commemoratio imperij Romani, Principum Iudaicorum, Pontificum denique euadit? Nempe vt teneamus quando diuinitus est Ioannes tactus, vt prædicationis munere fungeretur. Id vero quanti est, vt exordio tam splēdido, tam magnifico opus fuerit? Sed res fuit planè tanta commendatione dignissima, quod regnum cælorum, idest regnum Christi, inde iā inchoarit, inde commutatio illa facta sit maxima & clarissima, legis in Euangelium, seruilis status in filiorum libertatem, terreni denique principatus in cæleste ac diuinum imperium. Neque mea commentatio hæc est, verum Saluatoris ipsius præclara sententia: [A diebus, inquit, Ioannis Baptistæ vsque nunc, regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud. Omnes enim Prophetæ & lex, vsque ad Ioannē prophetauerunt.] Igitur in Ioannis prædicatione Christus velut cardinem rerū posuit, *Matth. 11.*

atque

atque ipsa Euangelicæ legis fundamenta collocauit. Merito proinde sancti Patres Ioannem Baptistam vtriusque testamenti interiectum limitem & tanquam hemisphærij vtriusq; orizontem vocant, Gregorius Theologus maximè, qui cum aliàs, tum in diuina illa oratione in sancta lumina sic Ioannem alloquitur: [Tu qui Iesum baptizas, tu solitudinis alumne, & nullius cibi homo, tu noue Elia, Prophetis excellentior, vtpote eum qui Prophetarũ vaticinijs prænuntiabatur, vidisti, tu inter nouum & vetus testamentum interiecte.] In Ioanne terminũ veteris, initium nouæ legis constituit diuina sapientia. Quæ plane vel vna extitit, vel potissima ratio, cur Euangelistæ, cum in cæteris ferè diuersi sint, tamen in exordiendo à Ioanne Euangelio mirificè inter se cõsentiãt. Omnes enim Christi prædicationi Ioannem præcurrere narrant. Ac Marcus quidem primis statim verbis, ita exorsus est. [Initium Euangelij Iesu Christi filij Dei, sicut scriptum est in Esaia Propheta, Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam ante te. Vox clamantis in deserto, Parate viam Domini: rectas facite semitas eius. Fuit Ioannes in deserto baptizans & prædicans,] & cætera. Ioannes vero Euangelista & Apostolus, vbi verbi diuinitatem exposuit ad humana venturus, à Ioanne hoc verba facere cœpit. [Fuit homo missus à Deo, cui nomen erat Ioannes.] Matthæus in Saluatoris infantia moratus nonnihil duobus primis capitibus, tertium protinus ita inchoat. [In diebus autem illis venit Ioannes Baptista prædicans in deserto Iudææ.] Matthæum hac parte imitatus Lucas, & duo is capita infantię Saluatoris actibus tribuenda arbitratus, vbi iam de prædicatione agendum sibi esse statuit, à Ioanne omnino exordiendum putat, toto illo circuitu & commemoratione Imperatoris Romani, prouinciæ præsidis, cæterorum præfectorum, Pontificum Iudæorum, eo tandem euadens, vt quod felix faustumq; sit, Regni Christi initia auspicaretur ac consecraret.

Greg. Naz. in orat. in sancta lumina.

Marci 1.

Ioan. 1.

Matth. 3.

Luc. 3.

Quo quidem loco tantisper nobis consistendum est, ac diligenter considerandũ, qualis ille fuerit status populi Israe-

Pessima fuisse tempo

Israelitici, qualis cōditio temporū. Nempe omnium, quæ vnquā fuerint, pessima & grauissima. Primum enim parebat populus Dei externis gentibus, sub imperio erat ferreo, atq; omniū quæ pertulerat asperrimo, vt est à Daniele de quarta illa bestia innominata prædictū. Deinde imperator is erat Tiberius, inquā, Cæsar quo neq; fœdiorē neq; crudeliorē Respublica vnquā Romana viderat: cuius flagitia & turpitudines inauditas sui quoque scriptores prodūt, Suetonius & Tacitus. De nostris vero Hegesippus, etsi paucis tamen abundè exponit ita scribens. [Tiberij tēpora fœda ludibrijs, caprearumq; secessu, ignauia intolerabilis, nullum tamen efficacis virum operis in necem eius excitauerunt, recentis vt arbitror Romani imperij reuerentia, siue terrore sæuissimæ crudelitatis.] Iam vero sub hoc imperatore impurissimo ac sæuissimo præfectos habebant Iudæi tum multos tum insigniter improbos: Herodē, Philippū, Pilatū, qui externi erāt, & animo alienissimo in Iudæos, quorum scelestos actus & mores prauissimos Iosephus, Hegesippusq; describunt. Ad hæc mala accedebat sacerdotij ac Pontificatus miserrima conditio. Cum enim Dei populus à sacerdotibus & Pontificibus auxilium tantis suis incommodis petere deberet, ab ijs ipsis tolerabat lōge maiora damna, quorū opera atque ope leuari ac recreari oportebat. Erāt Pōtifices ac sacrorū principes Annas & Caiphas. Satis est nominasse homines, vel mōstra potius hominū. Ius vero ipsum Pōtificale, & dignitas illa maxima à prisco suo decore & gloria adeo desciuerat, vt vix tenuissima vmbra extaret. Obscuratū sacerdotiū & cōtaminatū mille modis. Etenim ex diuino instituto Pontificem tum vnum, tum perpetuū, tum demum legitima successione procreatum esse oportebat. At temporum colluuie eò erat ventum, vt Pontifices essent sæpenumero plures, atque autoritate immutata & labefactata, non perpetui, sed ad tempus, idque nonnunquam annui, ac si municipales annui magistratus crearentur. Legitimæ porro successionis cura & ratio nulla. Prophanorum Principum arbitratu, sacerdotia

ra Iudæorū, cum Christus venit.

Dan. 7.

Hegesippus lib. 2. c. 3.

vel

vel conferebantur, vel detrahebantur, venalia plerumque, pecuniaq; coempta. Qui plus nummorum offerret, dignissimus is Pontificatu habebatur. Cuius rei autorem idoneum legat qui volet eorum fere temporum testem Iosephum Flauium Iudæum historicum. Igitur cum res, cum profanæ tum sacræ, eo in statu forent, qualem putatis populum Israeliticum extitisse? Quam depressum? quam afflictum? quam omnibus modis pessundatum? At tunc regni Christi initium factum est, tunc sacerdotij noui ac sempiterni iacta sunt fundamenta, tūc diu expectatus Rex, idemque Pontifex Christus, populo Dei mundoque apparuit. Qua de re præclarum Isaiæ vaticinium illud extitit: [Et nunc quid mihi est hic, dicit Dominus, quoniam ablatus est populus meus gratis? Dominatores eius iniquè agunt, dicit Dominus, & iugiter tota die nomen meum blasphematur. Propter hoc sciet populus meus nomen meū in die illa, quia ego ipse qui loquebar, ecce adsum.] Itaque cum tyrannicè populus Dei opprimeretur, cùm lex diuina & ceremoniæ sacræ externis cōtemptui penè ac ludibrio essent, sceleribus Iudæorū sine vllo modo grassantibus, tunc opitulandum suis maxime Deus omnipotens duxit. Neque duces aut iudices, vt olim, mittendos subsidio putauit: sed ipse, qui per Prophetas antea loqui & consulere suis solebat, per se rem gerere aggressus est, sibique rempublicam capessendam, nō alijs committendam arbitratus. [Propter hoc (ait) sciet populus meus nomen meum in die illa, quia ego ipse qui loquebar, ecce adsum.] Ponderate verba diuini spiritus plena. Tunc maxime diuina misericordia emicuit, cum grauissimam iram, hominum facta postulabant. [Cum iratus fueris, inquit, misericordiæ recordaberis.] Alius itē Propheta post minas, & pœnas propter immania scelera de infido populo susceptas, clementissimi Domini aduētum pulcherrimis verbis denuntiat: [Quapropter hæc faciam tibi Israel: postquam autem hæc fecero tibi, præparare in occursum Dei tui Israel.] Quænam autem sunt illa quæ se facturum pronuntiat, quæque facta sequutus

Ioseph. lib. 20. de antiquit. c. 18.

Esai. 52.

Esai. 12.

Amos 4.

iam

iam sit Domini aduentus, proximè indicarat. [Subuerti vos, sicut subuertit Dominus Sodomam & Gomorrhā; & facti estis sicut torris raptus de incendio: & non redistis ad me, dicit Dominus.] Qualis fuerit status populi illius, cùm diuina eum clementia per se adire ac reparare dignata est, nullo puto verbo melius exprimi potuisse, quam illo huius Prophetæ: [Facti estis sicut torris raptus de incendio.] Contuemini torrem aliquem, cuius ignis maximam partem exusserit, reliquam perexiguam semiustulatam, fauilla opertam, fœdeque deformatam reliquerit, quæque ipso visceribus igne concepto, paulatim deficiat. Ad eum modum Israel externarum gentium viribus oppressus, interna quoque peste sæuiente, collapsus, vix pristinæ dignitatis vestigium retinens, omni pene erepta spe, quo tempore minime expectabat, Deum eo tempore ad se venire propitium accepit: atque vt venienti occurreret, opportunè admonitus est. Sunt qui verbum illud Apostoli, [Cum autem venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum,] ob id interpretentur dictum, quod ad summum processisset peccatorū nostrorum ac miseriæ magnitudo. Sic Theophylactus cōmentatur. [Simul atque aduenit præstitutum tempus Christi incarnationis, cum omne scelerum genus pergressa humana natura, opus haberet curatione.] Tunc enim medico opus est maxime, cum morbi vis vehementer ingrauescit. Qua ex re mirificè spes nostra confirmanda atque erigenda in Deum est, præsertim rebus aduersis, desperato omni hominum adiumento: neque in priuatis solummodo rebus, sed in publicis quoque tunc impensius Dei benignitati fidendum, cū humana omnia auxilia desunt; imo vero infesta & inimica omnia sunt: cum sub Herode & Pilato agimus, cum Annas & Cayphas sacratū rerum potiuntur, tum Christi plurimum & imploranda, & expectanda clementia est: qui non, quid nos mereamur, sed quid se deceat, tandem spectat. Scitum illud Philonis Iudæi Philosophi dictum est, bono animo socios esse iubētis, cum legati pro gente sua essent ab Imperatore pessi-

Galat. 4.

Euseb. Cæsariensis lib. 2. cap. 5. ex Iosepho li. 18. Antiquit. c. 15.

mè accepti.[Necesse enim est, inquit, Deum ijs esse propitium, quibus esset iratus Caius.

3 *Quo pacto diuinitus edoceantur Prophetæ.* Ergo in illa tanta perturbatione rerum, in illa colluuie temporum, cum imperaret Tiberius, administrarent Rempublicam Pilatus & Herodes, principatum sacerdotum tenerent Annas & Cayphas, factum est verbum Domini super Ioannem Zachariæ filium in deserto. Ex malorum extremo, factum initium boni summi. Est autem Scripturæ phrasis propria illa, [Factum est verbum Domini super Ioannem.] Quo quidem significatur sublimis quædam diuini luminis vis, quæ mentem Prophetæ rapiat, ac tollat in cælum, denique sermonibus accipiendis idoneam reddat. Hoc idem profitetur Ezechiel de se, cum sæpius dicit, [Facta est manus Domini super me.] Nec aliud quod Isaias ponit, [Spiritus Domini super me.] Nam siue manum, siue spiritum, siue verbum Domini audias, vim illam omnipotentem ac diuinam debes intelligere, quæ hominem cælestis luminis participem facit. Ideo Ambrosius hoc loco scribit: [Bene Lucas compendio vsus est, vt Ioannem declararet Prophetam, vt diceret: Factum est super eum verbum Domini, alia non adderet. Vnum itaque dicens, omnia declarauit.] Quod vero, super Ioannem, dicitur, verbum illud super, declarat doni magnitudinem, quod nostrum modum excedat, quodque è superis detur atque influat: denique mentem hominis ita sibi subijciat; atque omni ex parte accommodet, vt solet cera supernè impresso sigillo, eum habitum formamque induere, quam habet, ipsiq; indit sigillum. Aspicite chartam typis suppositam, quam vno momento totam perscriptam, atque ijs characteribus conformatam videtis, quos typus ipse tenebat. Sic plane se habet vis propheticæ illustrationis, cum mentem hominis imbuit. Atque hoc interesse inter scientiam acquisitam humano studio, & diuino infusam lumine cogitate, quod inter manu scriptam, & prælo excusam pagellam. Nam quæ scribimus, paulatim exaramus, interuallis & temporum & locorum diuersis, neq; omnia æqualia

Ezech. 1. 3. 40.
Esai. 61.
Ambros. lib. 2. in Lucã.

lia conformamus lineamenta: at quæ prælo excuduntur, vno simul ictu, & primos & supremos characteres accipiunt, totumq; opus ipsum momento temporis fit. Ita plane quæ nostro studio ac disputatione comparamus, per partes ex his in illa procedunt: at quæ diuinitus infuso lumine cognoscũtur, Angelico more, simul multa, eaq; distinctè ac dilucidè admodum comprehendimus, qui modus res humanas vel diuinas cognoscendi, quoniam natura superior est, solum diuino munere constat. Quo in genere Paulus affirmabat de Euangelio suo. [Neque enim ego ab hominibus accepi illud, neque didici: sed per reuelationem Iesu Christi.] Et Petrus in vniuersum de Scriptura omni sacra: [Non enim voluntate humana allata est aliquando prophetia: sed Spiritu sancto inspirati, locuti sunt sancti Dei homines.] Proinde quantum præstet diuina Scriptura cuiuis doctissimorum hominũ autoritati, facile iudicabitis. Vt igitur Ioannis prædicationem Lucas ostenderet cælesti dono comparatam, in deserto dixit verbum Dei super eum factum. Ne amicitiæ aut necessitudini tribuerentur, quæ de Christo prædicaturus esset, & diuinitus edoctum, & in deserto edoctum Euangelista commemorat.

Gelat. 1.

2. Pet. 1.

Sic Theophy lact. in catena S. Tho.

4 Iam id mihi prædicatorum mores magnopere informare videtur, quod de Ioanne accipimus, in deserto factum esse super eum Domini verbum. Nam quæ docere debent in publico, didicisse eos oportet in deserto. Non satis tuto loquitur, qui non diu apud se siluit. Ac cuiuis hominum gradui & ordini certum est, si velit diuina percipere, humana deserere, tantoque Deo quemque esse propinquiorem, quanto longius ab hominum consuetudine colloquioque recesserit. Quam rem confirmat sermo Propheticus, [Propter hoc ecce ego lactabo eam, & ducam in solitudinem, & loquar ad cor eius.] Quo hæc pertineant, repetita superiora demonstrant. [Ibat, inquit, post amatores suos, & mei obliuiscebatur.] Vbi ergo amor inter humana versatur, nihil diuinæ consuetudini & familiaritati loci relinquitur. Lacte

In solitudine discendum, quod in publico doceamus.

Oseæ 2.

I 2 quodam

quodam dulci capitur anima, cum res diuinas degustare incipit, quibus si imbui se sinat, facile humana oblectamẽta contemnit, deserta potius petit, vbi vacans soli Deo, possit corde cælestia verba percipere. Eleganter Ambrosius cum fugam seculi suadet, incitamenta malorum persequitur. [Nam quis, inquit, inter tot passiones huius corporis, inter tantas illecebras huius seculi, tutum atq; inte meratum seruare potest vestigium? Respexit oculus & sensum mentis euertit, audiuit auris, & intentionem inflexit, inhalauit odor, & cognitionẽ impediuit, os libauit, & crimen reddidit, tactus tetigit, & ignem adoleuit. Intrauit mors per fenestram, dixit Propheta. Fenestra tua est oculus tuus. Denique qui saluus esse vult, fugiat hunc mundum, terras relinquat.] Ita quidẽ Ambrosius. Quod si in omni genere hominum id verum est, erit plane in diuini verbi ministris summopere necessarium, vt deserta petant non tam corpore quam animo, sed vtroque etiam quoad licebit, vt diuinas formas puras, vigentesque accipiant, quas alijs in publico tradant, iuxta Domini præceptũ: [Quæ in aure audistis, prædicate super tecta: & quæ in tenebris accepistis, dicite in lumine.] Sic Moses liberaturus populum Dei, ex deserto mittitur: sic Helias Reges Prophetasq; vncturus, in deserto eruditur: sic Ioãnes noster, vt idem adnotauit Ambrosius, præcursurus Domino, & plebem paraturus perfectam, diuturna deserti habitatione instruitur. Apostoli ipsi non ante prodire in publicum sunt permissi Christum annuntiaturi, quam apud se collecti oratione & silentio & ieiunijs ad Spiritum sanctum accipiendum se diutius ac diligentius præpararũt. Vos quoque, fratres, si venturum Christum fructuose suscipere vultis, frequentiam hominum quantum licebit, turbasq; vitate, silẽtium amate, orationi incumbite, apud vos ipsos libenter versamini: [Verba Sapientum audiuntur in silentio,] ait Scriptura: Et rursus Esaias, [Habitabit in solitudine iudicium.] Qua solitudine & silentio animæ, nihil est in hac vita beatius, nihil illi æternæ & cælesti similius.

Ambros. in lib. de fuga seculi. c. 1.

Matth. 10.

Exod. 3.

3. Reg. 19.

Ambros. in lib. de fuga seculi. c. 6.

Eccles. 9.

Esai. 32.

IN EADEM DOMINICA CONCIO SECVNDA.

Parate viam Domini, rectas facite semitas eius. Luc. 3.

IN eo carmine, quod Zacharias huius Ioannis parens cecinit, eundem ipsum alloquens recens natum infantulum, hæc verba edidit: [Et tu puer Propheta Altissimi vocaberis: præibis enim ante faciem Dñi parare vias eius: Ad dandam scientiam salutis plebi eius in remissionem peccatorum eorum.] Vniuersum Ioannis Baptistæ munus & officium, iis Propheticis dictis expressum est, quod præcursor Christi fuerit, quod Euangelicæ vitę homines, tum prædicatione, tum exemplo suo præparauerit, quod Saluatoris, salutisque per eum comparandæ cognitionem populo Israelitico impertiuerit, quod denique per baptismi expiationem ostenderit, remissionē peccatorum hominibus fide & baptismo Christi consequendam. Id re præstitum, quod Zacharias pater erat vaticinatus, hodierni Euangelij lectio demonstrat. [Et venit, inquit, in omnem regionem Iordanis prædicans baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum.] Quod fuisse ab Isaia prædictum è vestigio ostendit dicens. [Sicut scriptum est in libro sermonum Isaiæ prophetæ: Vox clamantis in deserto: Parate viam Domini, rectas facite semitas eius, &c.] quo testimonio etiam Mattheus & Marcus vtuntur. Apud Ioannem vero Euangelistam ipse Baptista interpretatur de se prædictū, qui sunt

1 Ioannis officium parare populū Christo. Luc. 1.

Esai. 40. Matth. 3. Marc. 1. Ioan. 1.

sane satis idonei diuinæ prophetiæ interpretes, vt plures requirere otiosum sit. Si quis tamen requirat, legat Iustinum in colloquio, Eusebium in demonstrationibus Euāgelicis, Prosperum Aquitanicum in diuinis prædictionibus suis. Cum hoc Isaiæ vaticinio consentit & alterum eiusdem. [Lætabitur, inquit, deserta & inuia, & exultabit solitudo, & florebit quasi lilium. Germinans germinabit, & exultabit lætabunda & laudans. Gloria Libani data est ei, decor Carmeli & Saron. Ipsi viderunt gloriam Domini, & decorem Dei nostri.] Quo loco prætereundum non est, quod nos legimus, [Exultabit lætabunda & laudans,] esse apud septuaginta interpretes. [Exultabunt deserta Iordanis.] Vt initium Euangelicæ annuntiationis in deserta regione Iordanis factum esse intelligamus, quod Lucas hodierna narratione confirmat. Proinde Patres non dubitant Ioannis Baptistæ prædicationem, & Christi aduentum in eas primum regiones Iordanis Isaiæ verbis prædici. Eusebius præsertim ita scribens: [Specta, vt instar Euangelij hæc prophetia desertum Iordanis tibi cōmemoret, quo loco versabatur Ioānes, & baptizabat, vt testatum est literis Euangelicis.] Quod etiā beatus Prosper confirmat loco supra citato. Isaiæ Malachias consonat: [Ecce ego mitto Angelum meum, & præparabit viam ante faciem meam.] Quam prophetiam ab ipso Christo de Ioanne fuisse enarratam nostis. Vbi interim animaduertite, quod in Hebraica nostraque lectione sub prima persona legimus, [Præparabit viam ante faciē meam.] In Euangelistis sub secunda persona legi, [Præparabit viam tuam ante te,] vt plane discamus, siue Pater Deus intelligatur loqui, siue Filius Deus, eandem esse sententiā, quia vtriusq; vna natura est, eademq; volūtas. [Omnia enim quæ Pater facit, eadē similiter & filius facit,] vt ipse asseruit. Iam quod Isaias dixit vocem clamantis in deserto, quod deserta Iordanis exultasse, hoc idē Dauid Propheta annuntiat cum canit, [Vox Dñi super aquas, Deus maiestatis intonuit, Dominus super aquas multas, Vox Domini in virtute, vox Domini in magnificentia,

Iustin. in colloquio Triphonis. *Euseb. libr. demōstr. 5.* *Prosper de prædict. p. 3. cap. 1.* *Esai. 35.* *Iustin. in Triphon.* *Euseb. li. 9. c. 6. & lib. 6. c. 21.* *Prosper. p. 3. c. 11.* *Malac. 3.* *Matth. 11.* *Ioan. 5.* *Psal. 28.*

vox Domini confringentis cedros.] Quæ esse omnia de Ioannis prædicatione valida, & baptismo prædicta, eleganter Basilius ostendit. Verè enim vox Domini illa potens ac magnifica extitit, qua peccatores ad pœnitentiā vocauit, verè virtutis plena, quæ remissionem peccatorū per baptismum obtulit: baptismum, inquam, non Ioannis, sed Christi, significatum tamen ab Ioanne. Verè denique elatas & proceras cedros vox illa confregit, quæ superbos & sublimes gloria & imperio homines, humilitati Euangelicæ subdi coegit. *Basilius in Psal. 28.*

Et venit in omnem regionem Iordanis prædicans baptismū pœnitentiæ in remissionē peccatorū.] Nihil vtilius pœnitentia, nihil peccatoribus magis necessarium. Ioannes prædicabat, [Pœnitentiā agite.] Christus & ipse: [Pœnitentiā agite, appropinquauit enim regnū cælorum.] Christi discipuli & Apostoli summi, pœnitentiam prædicarūt. Petrus quidē ijs qui salui fieri cupiebāt, [Pœnitentiā agite, & baptizetur vnusquisque vestrū in nomine Iesu Christi in remissionem peccatorū.] Paulus vero de se illud refert apud Milesios, [Testificans Iudæis atq; Gentibus in Deū pœnitentiam, & fidem in Dñm nostrū Iesum Christum.] Scribit Ezechiel Propheta cū ad prædicandum populo, Dei sermonem mitteretur, ostensum sibi esse librum, in quo intus & foris scriptæ essent, lamētationes, carmen & væ. Quod Hieronymus interpretatur, pœnitentiā, præmia, & supplicia. His enim tribus cōtinetur munus prædicatoris Christiani, vt ad pœnitentiā prouocet, præmia virtutis, & pœnas peccati æternas ostēdens. Quæ sanè forma Propheticæ, Euangelicæ, atque Apostolicæ prædicationis tenenda est ministro verbi diuini, si eum concionum suarum fructum capere volet, qui est maximus imo vero vnicus, si verè Isaias dixit: [Iste est omnis fructus, vt auferatur peccatum.] Peccata enim quæ Christi quidem redemptione expiata sunt, de qua Propheta loquebatur, tamē sine pœnitētia tolli nō possunt, quę pprie pręteritorū malorū dolor verissimus est, atque in futurū talia nō cōmittēdi firmissima cogitatio. *2 Pœnitētiam præcipue prædicandam.* *Act. 2.* *Act. 20* *Ezech. 2.* *Esai. 27.*

Atque vt is qui fugã inijt, non potest eius, à quo est auersus, cõplexum petere, nisi conuerso vultu totoq; corpore, contraria ante vestigia nouis vestigijs deleat, ita qui Deũ peccator deseruit, gratiam amicitiamq; perditã recuperare non potest, nisi nouo affectu veterem mutet, vt quod placuerat, oderit, quod probauerat, improbet. Quare cum Deus ad pœnitentiam hortatur, nihil agit aliud, quam vt cursum in præceps; vbi certũ exitium est, reuocet ad tutum & salutare præsidium. Itaq; ad Hieremiam prophetam ad hunc modũ loquitur: [Et dices ad eos, hæc dicit Dominus, Nunquid qui cadit, non resurget? & qui auersus est, non reuertetur? Quare ergo auersus est populus iste in Hierusalem auersione contentiosa? apprehenderunt mendacium & noluerunt reuerti? Attendi & auscultaui: nemo quod bonum est loquitur, nullus est qui pœnitentiam agat super peccato suo, dicens, Quid feci? Omnes conuersi sunt ad cursum suum, quasi equus impetu vadẽs ad præliũ:] Qui his ꝓpheticis atq; Apostolicis præceptis parent, vt populo pœnitẽtiã prædicẽt, atq; ad eam serio capessendã omnibus modis cohortẽtur, inducãt, persuadeãt, hos esse imitatores Ioannis, hos Christi Dñi ministros fideles, certissimũ habete, quos vero lenocinijs verborũ, multaq; ambage & põpa orationis, laudẽ & plausum cõciliare auditorũ videritis, hos theatro meliores, quã Ecclesiæ Christi nolite dubitare. Pulchre de his Hieronymus: [Nihil tã facile quã vilẽ plebeculam & indoctã cõcionẽ linguæ volubilitate decipere, quæ quicquid nõ intelligit plus miratur.] Et idẽ. [Verba voluere & celeritate dicẽdi apud imperitũ vulgus admirationem sui facere indoctorũ hominũ est.] Taliũ neq; opera vti, neq; laudibus delectari, satis Deus declarat, cũ dicit; [Si stetissent in cõsilio meo, & nota fecissent verba mea populo meo, auertissent vtiq; eos à via sua mala, & à cogitationibus suis pessimis.] Sed rarus est hoc tẽpore Ioannes prædicãs pœnitẽtiã, rarus Elias aliquis, qui Reges & reginas si opus sit, arguat. Vix existit Micheas, qui vera, non iucunda, magis salutaria, quam plausibilia denuntiet.

Hierem. 8.

Hierony. de vita clericorum ad Nepotianum.

Hiere. 23.

Neque

Neque vero temerè & casu Iordanis regionem primã Ioannis prædicatione illustratam putemus. Nam qui pœnitentiam denũtiabat, recte omnino à Iordane sibi exordiendum existimauit, quem periti sermonis Hebraici, præsertim Hieronymus, fluuium iudicij interpretantur. Omnis autem cogitatio curaq; pœnitentiæ agendæ, ex diuini iudicij recordatione suscipitur, quod instar fluuij maximi vndas trahit superatu difficiles, & quæ ipso aspectu, quemuis eas traiecturum, meritò terreant. Nimirum quod Scriptura narrat, in ipso Iordanis transitu disquisitionem factam esse eorum, qui erant hostes iudicati, atque interrogatum vnumquemq; cum se alium esse mentiretur quam esset, ibi deprehensum, iugulari iussum, id plane mortalibus vsu venit, cum aquas illas sunt transituri Iordanis mystici, & fluuium iudicij subituri, qui sint, dissimulare non possunt, & pœnas meritas capitis damnati dare coguntur. Illud etiam non vacat ratione, eam Iordanis regionem antea fuisse desertam, mox Ioanne prædicante pœnitentiam, frequentia hominum maximè celebratam, iuxta Isaiæ prophetiam supra iam dictam, quod iter pœnitentiæ olim destitutum & inuium, iam Christi & seruorum Christi prædicatione tritissimum sit. Regioque illa vniuersa, quæ fluenta iudicij diuini tenet, antea deserta, nunc culta existat & florẽs. Quoniam ergo Ioannes Christum antecedit, atque pręcurrit, vt venturo Domino idoneum populus apparatum adhibeat, nos quoque suscepturi Christi iam propinquãtem natalem diem, nos ipsos ad pœnitentiam cõponamus, & mores induamus honestos & integros, peccata cõfessione salutari deleamus, eleemosynis largioribus, precibus assiduis, ieiunijs religiosis Dei nostri aduentũ expectare nos declaremus. Ad hæc præstãda Sanctus Maximus nos adhortatur his verbis: [Igitur fratres suscepturi natalem Dñi, ab omni nos delictorum fece purgemus, repleamus thesauros eius diuersorum munerum donis, vt in die sancta sit, vnde peregrini accipiant, reficiantur viduæ, pauperes vestiantur.] Et idem: [Rex noster Christus nõ tam

3 Quomodo expectandus Domini aduentus. *Hieron. lib. 14. in Ezechiel. c. 47. Origenes tamen in Lucam, & Gregor. 33. moral. c. 8. Iordanem interpretãtur descensũ, quod potest etiam pœnitentiæ accommodari.* *Iudic. 12.* *Esai. 40.* *Maxim. in hom. vigil. Nat. Dñi.*

nitorem vestrum, quam animarum requirit affectum: nec inspicit ornamenta corporum, sed merita cordium. Atq; ideo ante plures dies castificemus corda nostra, mundemus conscientiam, purificemus spiritum, ac nitidi & sine macula, immaculati Dñi suscipiamus aduentũ. Quisquis enim in illa die sordibus fuerit & pollutus, & natalē Christi non curat, intersit licet Dominicæ festiuitati corpore, mente tamen longius à Saluatore separatur.] Quæ cũ ita se habeāt, ferri nullo modo debet, quod plerique Christiani ita se ad Christi natalia celebranda comparent, ac si Adonidis incunabula essent veneraturi: magis vt Bacchũ & Venerem, apparatus ipse decere videatur, quam Christum. Vestitus cultior & elegantior, mensa largior, obsonia delicata & copiosa, aleæ vsus plurimus, lasciuia effusior. In noctem illam sacram, hæc sunt ornamenta comparata: quæ magis Christi ludibria, quam Christiana ornamenta Patres censent. Oseam Prophetam audire mihi videor in istos dicentem: [Non libabunt Domino vinum, & non placebunt ei sacrificia eorum, quasi panis lugentium: omnes qui comedent eum, contaminabuntur, quia panis ipsorum, animæ ipsorum. Non intrabunt in domum Domini.] Hæc Oseas in eos quidem dicit, qui prætextu sacrificiorum diuinorum proprias potius sequuntur cupiditates, sibique indulgent, religionem obtendentes. Id enim est illud: [Panis ipsorum, animæ ipsorum.] [Panis ille, inquit Hieronymus, suæ gulæ, suæque voluptati seruiet, mihi nō placebit.] Quare ea sibi esse grata & accepta Deus omnino negat, cum non Domino libent vinum, sed ebrietati suæ, neque panem offerant religioni, sed palato suo. Itaque & huiusmodi placentas Deum perinde auersari atque mortuorum funebria dona, & eos qui ijs vescentur, magis prophanos reddi, dum religiosi esse videntur. Vtrum hæc ad nos pertineant, etiam atque etiam considerandum, ne dum natalia Saluatoris festa celebramus, vanitati & edacitati potius seruiamus, quam veræ pietati & religioni.

Osee 9.

Quapropter

Quapropter sedulo incumbendum est, vt quæ Ioãnes magna voce contendit, accuratè diligenterq; præstemus. [Parate, ait, viam Domini, rectas facite semitas eius.] Vias Domini præcepta intelligere recte possumus, quæ multitudini patent, & peruia sunt. Semitas consilia secretiora, quæ perfectioribus dantur, sunt enim semitæ vsu breuiores ac meliores, sed difficiliores, eoque paucioribus notæ. Neque est dubium & nos ad Deum ire, & Deum venire ad nos ijs vijs atque semitis: nempe obseruatione mandatorum Dei. Tunc enim vias Domini ingredimur, cum Dei mandata seruamus. Neque habet quicquam repugnans, quod hic Ioannes, non vias, sed viam Domini parari iubet, quasi vna sit, non multæ: Zacharias vero plures commemorat, cum hunc ipsum alloquens dicit, [Præibis ante faciem Domini parare vias eius,] quasi non vna sed plures sint. Sed est videlicet via Dei vna, & sunt multæ viæ, propterea quod vnum charitatis præceptum omnia continet: quæ sunt in se sicut rami plures, in vno trunco & radice charitatis cõiunguntur, quẽadmodũ Gregorius Papa præclarè exposuit. Ergo quod faciunt ij, qui vias muniunt, vt qua parte sunt euersæ, restituãt, qua deflexæ, dirigãt, qua difficiles atq; arduæ, molliãt & leniãt, id Christiano nũc præstandũ: vt virtutem reparet, studia pietatis restituat, qua obsorduerint, purget, qua deflexerint à vera ratione, diligẽtissime reuocet. Vias autẽ Dñi si vultis cognoscere, videte ingredictẽ paupertate, humilitate, patiẽtia, obediẽtia, corporis afflictione. Nascitur in alieno, cũ bestijs collocatur, ab hominibus cõtemnitur, vitæ huius incõmoda omnia in ipso limine ortus sui perpetitur. Num alijs vijs ille Deus tantus venit ad nos? Nonne ij sunt verissimi cælestis sapientiæ tramites? Quid ergo? superbia nos, & auaritia, & luxu referti, ad Deum venientem progrediamur? Minime sane sumus illum his itineribus excepturi. At videte quid dicat: [Beati omnes qui expectant eum.] Et alio in loco, [Præparare in occursum Dei tui.] Nimirum qui honoris gratia aut amicitiæ venienti amico occurrit, non

4 Quæ sint viæ, quibus occurrere Christo oportеat.

Luc. 1.

Greg. hom. 27. in Euang.

Esai. 40.

Amos 4.

tantum viæ conficit, quantum ille qui venit, sed spatia aliquot eiusdem viæ ingreditur, vt possit occurrere. Non postulat, fratres, Deus, vt quantum ipse patientiæ, quantum humilitatis, paupertatis, laboris, pro nobis subijt, tantum nos perpetremur. Ille enim [Vt gigas exultauit ad currendam viam: & à summo cælo egressio eius: & occursus eius vsque ad summum eius.] Nos vero humi repentes, pueris similes, tam longum iter ingredi non valemus. Sed prodeamus tamen obuiam, occurramus properanti ad nos, de via illius aliquantulum progrediamur. Humilitatis, inquam, paupertatis, patientiæ, benignitatis, aliquam partem nunc maxime exerceamus. Beatum Augustinum audite de celebrando natali Domini, & illius aduentu dignè suscipiendo sanctissimè præcipientem. [Hoc, inquit, admonimus fratres, vt quia natalis Domini imminet, tanquam ad nuptiale & cæleste conuiuiū ab omni luxuria alieni, & bonis operibus adornati nos per Christi adiutorium præparemus: eleemosynas pauperibus erogemus: iracundiam vel odium velut venenum de cordibus nostris respuamus. Castitatem fideliter conseruate, ad conuiuia vestra frequentius pauperes vocate, ad vigilias maturius surgite, in Ecclesia stantes aut orate, aut psallite, verba otiosa aut secularia, nec ipsi proferte, & eos qui proferre voluerint, castigate. Pacem cum omnibus custodite, & quos discordes agnoscitis, ad concordiam reuocate. Hæc si fideliter Christo adiuuante volueritis implere, & in hoc seculo ad altare dominicum secura conscientia poteritis accedere, & in futuro ad æternam beatitudinem feliciter peruenire.] Ita quidem Augustinus concionatur: quæ si præstemus, suscipiemus sanè Christum lætum & benignum, & nobis gratiam plurimam offerentem. Sin ad nos veniens, duros, ingratos, & inhumanos offenderit, seque auersantes ac repellentes, dico vobis fratres, quanto est ille patientior ac lenior, nunc nihil per vim moliens, aut ab inuitis sibi vendicans, tanto erit aliquando seuerior, & acrior in vindicando dignas-

que

Psal. 18.

Aug. ser. 2. de tempore.

quæ tanta indignitate pœnas exiget, cum reuersus fuerit in posteriore de cælis ad terram aduentu. Recordamini Gedeonis illius ducis egregij, qui persequens hostes Madianitas lassus & egens ad castellum Socoth peruenit, panesque & commeatum suis petiuit beneuole & comiter. Sed repulsus tum ab ijs, tum ab illis qui Phamiel incolebant, respondit iratus, [Cum reuersus fuero victor in pace, conteram carnes vestras cum spinis tribulisque deserti, & destruam turrim hanc.] Id quod verbis erat minatus, rebus postea cumulatè præstitit. Itaque qui lenem & facilem amicum contempserunt, experti sunt durum atque asperum vindicem. Id ne nobis accidat in Christi secundo aduentu, nunc prouidere debemus, excipientes clementissimum Dominum, si non splendide ac magnificè, vt illum decet, at certè beneuolè & gratè, & benignè, quoad nobis licet. *Iudic. 8.*

I N

IN EADEM DOMINICA CONCIO TERTIA.

Et videbit omnis caro ſalutare Dei. Lucæ 3.

1 Aduentū Domini *pie & religioſe expectandū.*

IEREMIAS Propheta myſteriū Chriſti naſcentis de fœmina annūtiaturus, monet & adhortatur fidelem Dei plebem, in altum mente conſcendere, præteritorum peccatorum pœnitentiam agere, ſtudia virtutum, quæ vitæ ſolutioris licentia deſeruerat, ſedulo repetere, Sanctorum præſidia quærere, ſeque ijs munire: quibus omnibus nihil eſſe aliud quod obſtet, affirmat, niſi luxum & libidinem vitæ diſſolutioris. Quæ plane admirabilis ac diuina ratio eſt ſe ſe ad natalem Chriſti diem iam appropinquantem, imo vero inſtantem præparādi. Sed verba ipſius Prophetæ potius eſt ponere. [Statue, inquit, tibi ſpeculam, pone tibi amaritudines: dirige cor tuum in viam rectam, in qua ambulaſti: reuertere virgo Iſrael, reuertere ad ciuitates tuas iſtas. Vſquequo delicijs diſſolueris filia vaga?] Quo omnis ea oratio pertineat, ſtatim demonſtrat: [Quia creauit Dominus nouum ſuper terram, fœmina circundabit virum.] Inſigne *Hiere. 31.* prorſus diuinæ ſapientiæ facinus, vt quæ toto mundo nō capitur, neque ipſis cælorum ſpatijs includi poteſt, ea forma humana ſuſcepta intra exiguum vteri virginei ſepta concluderetur. Venuſtè Bernardus hoc loco ludit, & hoc modo loquitur: [Ibi agnoſcitur longitudo breuis, latitudo anguſta, altitudo ſubdita, profunditas plana. Ibi agnoſcitur lux non lucens, verbum infans, aqua ſitiens, panis eſuriens. Videas, ſi attendas potentiam regi, ſapien-

Bernard. ſuper miſſus eſt homil. 2.

sapientiam instrui, virtutem sustentari: Deum denique lactentem, sed angelos reficientem: vagientem, sed miseros consolantem.] Ergo [Fœmina circundabit virum.] *Esai.66.*
Virum, inquam, illum gigantem, virum illum tantum, cui [cælum sedes est, terra autem scabellum pedum eius.] Circundare hunc fœmina illa omnium fortunatissima prædicatur, quæ Deum genuit, quæ Deum peperit, quæ Deum aluit, quæ Deum visceribus cœpit, sinu effudit; gremio complexa est, lacte pauit, brachijs gestauit, manu pannis inuoluit. Meritò rem tantam spectaturi, in speculam mentis celsam contemplatione
subire iubemur, ne malis irruentibus, vt Gregorius Pa- *Gregor. 31.*
pa vult, incauti opprimamur. Quod si sordes vitæ tur- *moral.c.31.*
piter actæ obstant, vt Theodoreto placet, sumere de ijs *Theodor. in*
supplicium (sic ille legit) eas, inquam, lachrymis abster- *31.Hierem.*
gere, nouos mores induere, cælestis ciuitatis mœnia adire, vt nos esse meminerimus domesticos Dei, ciues Sanctorum; quibus hæc tam præclara spectacula promissa atque edita sunt. Huc respiciens pia mater Ecclesia omnibus quidem hisce diebus aduentum Domini antecedentibus commonere, excitareque non cessat, sed nunc cum sumus iam in proximo, atque in ipso pene limine, crebrius, impensiusque vrget, vt Regis nostri conspectum parati ornatique præstolemur. Bene nos beatus
Augustinus admonet, dicens: [Licèt nos omni tempore *Aug. serm.*
bonis operibus ornatos ac splendidos esse cõueniat, præ- *1. de tẽpore.*
cipue tamen in die natalis Domini, lucere debent hominibus opera nostra. Quam felix est illa anima, quæ Deũ hospitem mereatur accipere.] Id scilicet voces illæ ab
Isaia dictatæ, à Ioanne inclamatæ nos docent: [Parate viã *Esai.40.*
Domini, rectas facite semitas eius,
Omnis vallis implebitur, & omnis mons & collis *2 Humili-*
humiliabitur. Et erunt praua in directa, & aspera in vias *tate præci-*
planas.] Horum verborum multiplex est intelligen- *pue suscipiẽ*
tia Patrum, quidam quod Theodoreto placet, significari *dum Christĩ*
facilem & expeditum cursum Euangelij sentiunt: alij vt *aduentum.*
Cyrillus gratiæ Christi efficaciã intelligunt, quæ cuncta *Theodoret.*
reddat

Theophyl. *Tertullian.* *Origenes.* *Greg. Nyss.* *Greg. Papa.* *Beda.* *August.* *Chrysost.*

reddat facilia & expedita & plana, Theophylactus, Tertullianus, difficultates legis in Euangelij facilitatem conuertendas exponunt: Origenes & Nissenus extrema vitiosa per excessum aut defectum ad medium redigenda: alij montes intelligunt, Iudaicum populum deprimendum, valles, gentilicum attollendum. Ita ferè Gregorius & Beda. Sed cum hæc sint omnia præclarè allata, tamen illa magis arridet explicatio, quam Augustinus, Gregoriusque sequuntur. Sentit nimirum Propheta de horum Patrum ac Chrysostomi etiam sententia, aduentu Domini superbiam prosternendam, humilitatem erigendam & attollendam. Nihil enim perinde Deus homo factus odit auersaturque ac superbos & arrogantes, qui sibi placent; nihil æquè amat & amplectitur, ac modestos & humiles, qui miserijs suis bene cognitis, in Christo totum præsidium spemque collocant suam. [Omnis vallis implebitur, & omnis mons & collis humiliabitur.] [Hoc est, inquit Augustinus, quod alijs verbis dicit, omnis qui se exaltat, humiliabitur.] Quid hoc aliud quam illud; [Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.] Si vis impleri diuinitus, vallis esto, si non vis deprimi & euerti, ne fias mons elatus & tumēs. Bene idem Augustinus: [Aqua confluit in valles, denatat de tumoribus mōtium.] Quid enim ait Psalmus? [Valles abundabunt frumento.] Nōne id cecinit virgo nostra sanctissima? [Esurientes impleuit bonis, & diuites dimisit inanes:] Et illa etiam diuino spiritu fœmina, [Repleti prius pro panibus se locauerunt, & famelici saturati sunt;] Nam, [quis sicut Deus noster qui in altis habitat; & humilia respicit in cælo & in terra?] Itaque vallis implenda Dei muneribus illa intelligēda est, quæ profunde se & Deo & cæteris propter Deum summittit: [Subiecti estote omni humanæ creaturæ propter Deum.]

Cyrilli verba sunt: In Christo nobis etiam ea quæ ardua & accliuia sunt, plana fiunt: & per suium, quod asperum: facileq́ ac pronū quod accessu difficillimū erat. *Iac. 4.* *Psal. 103.* *Luc. 1.* *1. Reg. 2.* *Psal. 112.* *1. Pet. 2.*

3 Veritatē & simplicitatem placere Christo.

Neque illud alienum est à præceptis Ioannis, simplicitatem ac veritatem esse colendam ei, qui Deum venientem velit suscipere. Esse enim odio corda duplicia, displicere mores versutos, & callidos, Vt enim via plana & æqualis,

æqualis, facile & iucunde ab ingredientibus teritur, quæ inæqualis est atque impedita præruptis iam collibus edita, iam profundis voraginibus hians, laborem ac tædium affert, ita mentes puræ ac synceræ æquabili semper habitu, Deo gratissimæ sunt, contra variæ, inconstantes, prætumidæ, molestiam afferunt. [Sentite, ait Sapiēs, de Deo in bonitate & in simplicitate cordis quærite illum: quia inuenitur ab ijs qui non tentant eum, apparet autem eis, qui fidem habent in illum.] Ea nimirū causa existit, quod natalitium suum Christus pastoribus voluit innotescere: quippequi agnus cum esset, simplicitatem pastorum gratam habuit: vulpinam Herodis versutiā fugit atque auersatus est. Natanael in quo dolus non erat, mirificè placuit: piscatores rudes elegit: astutos & vafros Pharisæos potius caligine ac tenebris iacere permisit. [Qui apprehendit sapientes in astutia eorum, & cōsilium prauorum dissipat, & abominatio est Domino omnis illusor, & cum simplicibus sermocinatio eius.] Itaque, fratres, mores puros & candidos potius amate, [& nolite mētiri inuicem, sed deponentes mendacium loquimini veritatem vnusquisque cum proximo suo,] sicut Apostolus iubet. Vias Domini rectas facite, distortas & longis anfractibus difficiles emendate. Ita fiet praua, indirecta, & aspera in vias planas.

Sap. 1. *Ioan. 1.* *Iob 5.* *Prouer. 3.* *Coloss. 3.* *Ephes. 4.*

Vultis adhuc scire, quo pacto valles implendæ sint, colles & tumuli deprimendi, & viæ Christo aduenienti exæquandæ? Dicam equidem. Qui opibus, potentia, copijs præstant, eos tanquam montes quosdam eminentes potestis accipere: eos vero, qui egent, qui subsidijs vitæ necessarijs nudati sunt, valles hiantes ac depressas recte appellabitis. Igitur de ijs quæ abundāt atque superfluūt, ea quæ desunt alijs suppleantur, & quod huic nimiū est, illi opportunum erit, fietque modo quodam præclaro Deo gratissima æqualitas. Paulum Apostolum diserte hoc pacto philosophantem audite. Cum enim de eleemosynis in pauperes sanctos conferendis sermo esset, sic scribit: [Non vt alijs sit remissio, vobis autem tribulatio: 1.Cor. 8.

4 Copiosos egenis oportere sua communicare.

sed ex æqualitate. In præsenti tempore vestra abundantia illorum inopiam suppleat: vt & illorum abundantia, vestræ inopiæ sit supplementum. Vt fiat æqualitas.] Videtis quod genus æqualitatis probet Apostolus, quod ex charitate maxime proficiscitur? Quã vero id sit Deo gratum ac iucundum, Esaias docet Dei verbis: [Reficite, inquit, lassum: hæc est requies mea, & hoc est meum refrigerium.] Neque enim pauperi, sed sibi collata ea beneficia Dominus misericordissimus interpretatur. Itaque libentissimè eo pacto vias sibi instrui ornarique demonstrat. Quæ fuit sanè oratio huius ipsius Ioannis Baptistæ, cum regnum cælorum, atque aduentum Domini prædicaret, atque homines ad occurrendum Deo venienti cohortaretur. Nam eodem Luca tradẽte didicimus, eleemosynã maxime, turbæ desideranti salutem sibi annũtiatam capessere, consuluisse. [Interrogabant eum turbæ dicentes: Quid ergo faciemus? Respondens autem dicebat illis, Qui habet duas tunicas det non habenti, & qui habet escas, similiter faciat.] Nam quid ea de re Sanctus Maximus dicat, audite: [Quale, inquit, erit, si in via eademque domo inter seruulos vnius Domini, alter exultet in holo sericis, alter consumatur in pannis: alius æstuet cibo, alius famem frigusq; sustineat: ille eructet hesternam crapulam, hic hesternam ieiunij inediam nõ resoluat? aut qui erit nostræ orationis effectus, cum petimus vt liberemur ab inimico, qui non sumus liberales in fratres?] Habetis ergo optimum genus exæquandi viam Dei, implendi depressa, deprimendi tumentia. Polliceor vobis natalitium Christi lætissimum, si pauperibus Christi copias vestras communicetis. Christo ipsi vos putate eos cibos largiri, quibus famelicos pascetis: nudũ & brumæ rigore algentem Christũ vestire & calefacere scitote eũ, qui indigenti ac frigore laboranti vestem dederit. Nõne pudet parietes serico & purpura tegere, Christi pauperes nudos frigore enectos iacere? Canibus atq; accipitribus alẽdis tantum operæ insumi: hominibus imaginẽ Dei gerentibus nihil subsidij ad extremã famẽ leuandam tribui? Ac

Esai. 28.
Matth. 25.
Luc. 3.
Maxim. in hom. vigil. Natiuit.

Nabal

Nabal quidem ex lautissimo cõuiuio cibo meroq; opple tus hesternam crapulam eructat, Dauid vero cum suis hu manissime agens, contemnitur, & fame quatriduana con ficitur. Quam absurda, quā fœda diuitis auari ingluuies? Ipsi parietes dicent aliquando testimonium aduersus duros & inhumanos dominos, eritq; verum quod quidam Propheta in auaros cecinit, [Quia lapis de pariete clamabit, & lignū quod inter iuncturas ædificiorū est, respondebit.] Verū vt ij qui fortunis abundant opitulari iubentur inopia laborātibus, ita ijs qui veris diuitijs præstāt, id est, spiritualibus donis, dāda est opera vt egētibus talia libēter impertiāt. Nā id Paulus etiā dixit, [Vt & illorum abundantia, spiritualis nimirum Sanctorum, vestræ inopiæ sit supplementum.] Quare qui doctrina pollent, qui scientia, qui literis, debent ignaros docere, erudire, instituere, qui Dei colloquiis & familiaritate perfruūtur, preces pro populo, pro miseris, pro peccatoribus deuotas offerre. Sic plane mutuis pietatis officijs gens Christiana se Deum suum suscipere colereq; testabitur. 1. Reg. 25. Habac. 2. 1. Cor. 8.

[Et videbit omnis caro salutare Dei.] Quo spectet, ea omnis viarum instructio ac præparatio, declarat tandem his verbis. Vt intelligant vniuersi, Deum se omnibus cōspiciendum iam præbiturum. Neque illud prætereundū, Lucam iuxta septuaginta interpretum editionem testimonium Esaiæ recitasse: quod in Hebraica ac vulgari editione ita habet: [Et reuelabitur gloria Domini, & videbit omnis caro pariter quod os Domini locutum est.] Vbi certò discimus vtramque interpretationem esse à Spiritu sancto perfectam, vtramq; autoritate canonica corroboratam. Vt enim recte Hieronymus ex quibusdā testimonijs in testamento nouo citatis non iuxta Septuaginta, sed iuxta veritatem Hebraicam, suæ translationis autoritatem defendit ac tuetur, sic plane non esse reijciendam ac repudiandam Septuaginta interpretum editionē, manifestè confirmant non pauca testimonia à Luca & Paulo iuxta illorum interpretationem prolata. Sed quia de his & alias copiose egimus, & ad scholæ magis Verbum Dei carnem factum omnibus se præbere. In lib. 2. c. 18. de Christo reuelato.

exercitationem pertinent, illud modo ostendamus, reliquis prætermissis, diuersis interpretationibus Spiritum sanctum egisse, vt eiusdem sententiæ cognitio esset vberior & luculentior. Nam quod Lucas & septuaginta nominant, salutare Dei, id Esaias dixit, quod os Domini locutum est, Et re vera illud ipsum Dei verbũ, diuino ore ex omni æternitate prolatum est salutare hoc quod mũdus longo tempore expectat. Etenim diuina illa sapiẽtia

Eccli. 24. de se loquitur, [Ego ex ore altissimi prodiui.] Eadem mox testatur. [In me gratia omnis vitæ & veritatis: in me omnis spes vitæ & virtutis.] Vt eadem & se apud Deum primogenitam, & apud homines vnicam salutis spẽ esse

Ioan. 1. demonstret. [Erat enim verbum apud Deũ, & Deus erat verbum.]at idem verbum est caro factum, & habitauit in

Luc. 2. nobis. Quod pastores diuinitus edocti loquebantur, [Videamus hoc verbum, quod fecit Deus, & ostendit nobis.

Beda super Lucam. [Vere quasi vigilantes, ait Beda, non dixerunt, videamus puerum, sed verbum quod factum est, idest verbum quod semper erat, videamus quomodo pro nobis caro factum est.]Neque alio modo fit verbum, quam loquendo: neq; Deus aliter verbum suum produxit, quam de se pronunciando sempiterna illa atque omni intelligentia superiore prolatione, qua expressit quicquid Deus est. Hoc igitur verbũ quod Deus locutus ab æterno est, videre iam licebit omni carni, quod sit tanquã voce aut scriptura in humano carne extra prolatum. Nanq; vt dixit Ambro-

Ambros. in Lucam. sius, [Cũ caro Dñi videtur, videtur verbũ quod est filius.] Propterea quod iam fulgore illo infinito velut cõpresso atq; occluso, oculis mortaliũ patere potuerit. Itaque non Angelis iã sed hominibus spectabilẽ tractabileq; se præbet, neq; iustis tantũ & sanctis viris, sed miseris etiã peccatoribus se offert palã videndũ, qui posuerat tenebras la

Psal. 17. tibulum suum, qui dixerat, [Non videbit me homo, & viuet.]Nunc iam longe aliter. [Videbit enim omnis caro salutare Dei.]& videbit & viuet, imo nisi viderit, non

S. Titus in expos. Euãg. viuet. Omnis caro prorsus idest etiam peccatores vt Titus optime interpretatur ad hoc tam sublime tã cœleste,

specta-

ſpectaculum inuitantur. Quanuis miſer & infirmus homo, quanuis peccatorum ſuorum contagione fœdus, accedat, ſalutem ſibi oblatam oculis, ſenſu, animo, omnibus partibus accipiat. Neq; enim afferre de ſuo iubetur ſalutem, ſed Dei potius ſibi benigniſsimè impenſum ſalutare cognoſcere.

Quod ſi quantum ſit munus quod vobis offertur diuinitus, non ſatis pro humanæ veſtræ ignorantiæ anguſtijs perſpicitis, attendite quo deſiderio ab ipſis cęleſtibus virtutibus hic ipſe dies expectatus ſit, vt merito illud prædicauerit ſermo diuinus. [Deſiderium colliũ æternorum.] Atq; vt primum ſe Rex ille ſpectandum orbi oſtenderit, vniuerſa gens ſuperum ad contuendũ adorandũq; oſtenſum ſibi in terris numen occurrerit. Neq; ſine idoneo autore vobis tradimus, quod Paulus Apoſtolus affirmat: [Et cũ iterũ, inquit, introducit primogenitũ in orbẽ terræ, ad Angelos quidẽ dicit, Et adorent eum omnes Angeli eius.] Iam priſcos Patres fidei noſtrę clariſsima lumina ſi conſulatis, & quo animo quã vehementi quã inflãmato ſtudio hunc ſibi diuinitus promiſſum diẽ expectauerint, rogetis, omnino ſic reſponſuri ſunt, vt præ gaudio pene inſanire eos exiſtimetis. Quo affectu, qua mente erat magnus Patriarcha Iacob, cũ moribundus illis ſe verbis ſuſtentabat, [Salutare tuũ expectabo Dñe?] Quid huius filius Ioſeph? qui tantopere de oſsibus ſuis in Palæſtina transferẽdis mandata vltima dedit, propterea quod in ea terra naſciturũ, vitamq; ducturũ mundi Saluatorem certiſsime nouerat? Moyſes vero etiã Dei imperio obſiſtere videri potuit, præ deſiderio ſummi legiſlatoris ac veriſsimi liberatoris intuendi, qui cum mandata Dei deferre in Aegyptum iuberetur, clamitabat: [Obſecro Dñe, mitte quem miſſurus es.] His ſuperior ætate & gentis origine nobilis Abrahã Patriarcha exultaſſe refertur, ac præ gaudio geſtiſſe mirificè, cum eſt ei diuinitus oſtenſus Saluatoris in mundum aduentus, qui ex ipſo ſuo genere fuiſſet propagatus. Quid de Dei parente Dauide, vt illum Sancti Patres appellant, dicam? vbique quidem magnus, atq;

6 Quo affectu deſiderauerint Patres Chriſti aduentum.

Gen. 49.

Hebr. 1.

Gen. 49.

Gen. 50.

Exod. 4.

Ioan. 8.

homines cæteros antecellens, hic vero cum Christi aduentum & natales celebrat, etiam seipsum superans, quam
Psal. 97. gratulabundus, quam effusus lætitia canit? [Viderunt, inquit, omnes termini terræ salutare Dei nostri. Iubilate Deo omnis terra: cantate, & exultate, & psallite. Psallite Domino in cithara, in cithara & voce psalmi: in tubis ductibus, & voce tubæ corneæ. Iubilate in conspectu Regis Domini: moueatur mare & plenitudo eius, orbis terrarũ & qui habitant in eo. Flumina plaudent manu, simul mõtes exultabunt à conspectu Domini, quoniam venit iudicare terram.] Iam Isaias huius videndi Dei desiderio & ar-
Esai. 63. dore impatiens quam vociferatur fortiter? [Facti sumus
64. quasi in principio, cum non dominareris nostri, neq; inuocaretur nomen tuum super nos. Vtinam dirumperes cælos, & descenderes, à facie tua montes defluerent, sicut exustio ignis tabescerent, aquæ arderent igni.] Longum erit, si Prophetas singulos percurramus. Verũ Abacuch præterire non possumus, qui more speculatoris attentissimis oculis aduentantis exoptatiq; subsidij prima signa conspicantis, se Dei ad homines aduentum suspense ex-
Habac. 2. pectare significat. [Super custodiam, inquit, meam stabo, & figam gradum super munitionem, & contemplabor, vt videam quid dicatur mihi.] Et post aliquot verba: [Adhuc visus procul, & apparebit in finem, & non mentietur.] De quo item Hieremias siue Baruch quod est idem,
Bar. 3. [Post hæc in terris visus est, & cum hominibus conuersa-
Agg. 2. tus est.] Aggæus vero, ne Habacuch voce differentis tantiboni conspectum, homines retardentur, clamitat rem optatissimam appropinquare iamq; instare: [Adhuc modicum, inquit, & ego commouebo cælum & terram, & mare & aridam, & mouebo omnes gentes: & veniet desideratus cunctis gentibus.] Quæ cum ita habeant, cumq; omnes Patrum spes, omnia vota, in vno Christi Saluatoris aduentu sita esse videamus, quis non excitetur animo, ac prægaudio gestiat, sibi ob oculos poni ea bona, in quæ
1. Pet. 1. tantopere Patres optimi exarserint? [Quibus reuelatum est, ait Petrus, quia non sibimet ipsis, nobis autem mini-

strabant

ſtrabant ea, quæ nunc nuntiata ſunt nobis.] Ad quæ conſideranda & fruenda tam magna, tam cæleſtia dona, prouidendum eſt, fratres, ac ſummopere laborandum, ne ingratos, ne frigidos, ne indignos denique nos præbeamus. Quin fide pleni, ardore ſpiritus inflammati occurramus Deo noſtro, ac lachrymas ſuauiſsime fundentes dicamus: [Domine Deus noſter poſſederunt nos Domini abſque te: tantum in te recordemur nominis tui.] Amen. Eſai. 26.

IN NATIVITATE DOMINI, CONCIO PRIMA.

Rex pacificus magnificatus eſt, cuius vultum deſiderat vniuerſa terra.

I cui nouus & inuſitatus is ſermo videatur, quem nullo prolato autore, vt tenet conſuetudo, exorſus ſum, mirari non debet, quod in nouo atque admirabili die natali Regis ęterni, nouo etiam exordio ipſe vtar. Sed ne me alienū aliquid minimeq; ſacrum afferre putet, ad feſtum con decorandum omnium & ſanctiſsimū, & feliciſsimū, ſciat à ſacroſancta Chriſti Eccleſia id decantari ſub initiū ipſum ſolennitatis hodiernæ. Quæ quidem verba in ſacris etiam literis extāt: quanquā ſunt nōnulla ex parte ſecus in ſuo loco poſita, quam ab Eccleſia recitantur. Sic enim habet tertius regnorum liber: [Magnificatus eſt ergo Rex Salomon ſuper omnes Reges terræ diuitijs & ſapientia. Et vniuerſa terra deſiderabat vultum

1 *Scripturæ verba ab Eccleſia accommodari feſtis diebus.*

3. Reg. 10.

Salomonis, vt audiret sapientiam eius, quā dederat Deus in corde eius.] Eam orationem fidelis ac prudens diuini verbi dispensatrix Ecclesia, Christo Dño accommodat, cuius typus & imago quædam fuit Salomon, nomine ipso pacificum præ se referens. Atque vt Christo illa conueniant, quæ in Salomonem sunt dicta, nonnihil demit aut mutat. Quam rem ne quispiam vel miretur, vel temerè reprehendat, intelligere oportet, eam esse Ecclesiæ sanctæ autoritatem, vt ei ad concinnandas preces officiaque festorum dierum, quos celebrat, fas sit prorsus ex diuina Scriptura quæ videntur opportuna, sumere, atque vt res postulat accommodare, detractis, additis aut mutatis quibusdam, quo melius proposito congruant. Etenim idem est spiritus Dei, quo autore Scriptura sacra edita, quo etiam magistro Ecclesia catholica vtitur: neque potest Ecclesiæ sententia à Scripturæ diuinæ sententia discrepare. Quamobrem Bernardus audacter quidem sed

Bernard. in serm. 3. de vig. Natiu. non falsò illud pronuntiat: [Cum Ecclesia in Scripturis diuinis verba vel alterat, vel alternat, fortior est illa compositio, quàm positio prima verborum.] Fortiorem ac potiorem eam verborum structuram quam Ecclesia adhibet, propterea Bernardus censet, quod ad præcipuū Spiritus sancti institutum, quod non tam litera continetur quam spiritu, magis accedit. Solent videri mihi diuinarū literarum volumina tanquam variorum pretiosorumque pannorum textrinæ quædam opulentæ, ex quibus, quod faciunt primarij viri, vt ad se suosque exornandos, id accipiant, quod opus est, Ecclesia Christi sponsa mutuatur, quæ vsui esse sentit, atque ea pro suo modo concinnat, quo illustrius & pulchrius fiat ornamentum. Quo suo iure optime potuit quæ de Salomone erant scripta, ad verum Salomonem Christum, vt eū maximè decebat transferre. Qua de re quoniam in libris, quos de Christo reuelato conscripsimus, vberius disputauimus, nihil erit hoc loco necesse amplius immorari.

Libro 3. de Christo reuelato. c. 6. 7. & 8.

2 *Inter omnia opera* At dicet fortassis aliquis in hodiernum tempus minimè eam Salomonis gloriam & amplitudinem conuenire: neque

neque puerum recens natum eumque pauperculum illã regiam tam prolixam, tam splendidam vestem decere. Quid enim Rex prædicatur is, quem tributum pendere audimus? Nam ipsum etiam recens ortum infantulũ censum esse ex Cæsaris edicto Origenes sentit, & Paulus Orosius affirmat, imo historia Euãgelica insinuat. Quomodo ergo Rex, qui Regi & paret, & seruit? Magnificatũ vero quis audiat, qui non illudi putet infantulo exiguo, & vilibus pannis inuoluto? Quin potius si quando immi nutum, si quando deiectum, & in angustias redactũ Deũ cogitare liceat, hodie certè perspicere possis in tugurio illo Beethlemico tam angustè iacentem. Paulus quidem exinanisse illum se se dicit, formam serui indutum. Et tu ô Ecclesia sancta, magnificatum hodie nobis prædicas? Iam vero cui conuenit, vt vultum eius vniuersa terra desi derare narretur, quem ne sui quidem accipere hospitio volunt? quem auertunt ac repellunt, quem ne lare quidẽ communi dignantur, cum tu confirmas vniuersis esse desideratum? Atqui in diuersorium vile & abiectum concedit, quo nemo nisi egens & inops se se reciperet, magis bestiarum stabulum, quam hominũ domicilium. Eo enim necessitate oppressos, & vrbe cætera exclusos se recepisse Ioseph & Mariam grauissimi autores scribunt, cum vile diuersorium fuisse declarent. [In propria venit: & sui eum nõ receperunt.] Quid igitur nobis beata mater Ecclesia narras, cum Christum cum Salomone componis? Imo qui duo possunt plus inter se dissidere homines? Salomon magnis opibus: Christus paupertate extrema: Salomon in throno eburneo procerum comitatu vallatus: Christus in præsepi vilissimo, abiectis animãtibus socijs. Salomonis sapientia & responsa præclarissima: Christus puerulus minime cognitus. Si quis eũ interim adit, nõ reges ac principes orbis, sed pastores rusticanosq; videns. Quid ergo habet simile, vt hodie nobis hoc carmen insonet: [Rex pacificus magnificatus est.] Quid, oro te sacra mater Ecclesia, quid inquã tibi venit in mentem in tanta penuria, & his angustijs illas superbas Salomonis opes,

Dei magnificentißimũ fuisse incarnationẽ Verbi.

Orig. homil. 11. in Lucã.

Paulus Orosius lib. 6. c. 20. & lib. 7. c. 1.

Phil. 1.

Ioan. 1.

toto orbe celebratã gloriã cõmemorare? Res plane videtur absurda. Verũ spõsa Christi Ecclesia nihil his rationibus mouetur, nihil cõtrarijs vocib⁹ terretur, quin læta & iucũda spõsi sui festo natalitio carmẽ illud cãtet: [Rex pacificus magnificatus est, cu⁹ vultũ desiderat vniuersa terra.] Neq; cõtẽta cecinisse semel, repetit idẽ: [Magnificatus est rex pacificus super omnes Reges terræ.] Hoc ipso die, hoc ipso tempore, quo videtur puer extremam pati penuriam, atq; obscuritate summa delitescere, hoc inquam die Regis æterni maiestas amplissime ostenditur,

Psal. 105. ac præ cæteris Dei factis, facinus eius hodiernum altissime eminet. [Quis loquetur potentias Domini? auditas faciet laudes eius?] Quænam vel ad discẽdum lingua sufficiat, vel mens ad cogitãdum recondita hæc diuinæ sapien-

Esai. 12. tiæ arcana? sed sermo diuinus præcipit, [Notas facite in populis adinuentiones Dei.] Sunt enim charitatis illius summæ inuenta hæc præclarissima, sunt magnificentiæ incredibilis dona pulcherrima, quæ celebrare iubemur, atq; vtcunq; possumus & muti & elingues proferre. Ac primum, cum Deus cælum terramq; condidit, potentiæ suæ magnitudinem quidem demõstrauit, quæ solo dicto ex nihilo corpora amplitudine prope infinita produxit, ornata & instructa sideribus, stirpibus, animãtibus. Quæ

Psal. 103. profecto respiciens canebat Dauid, [Dñe Deus meus magnificatus es vehemẽter.] Cur ita? [Extẽdẽs, inquit, cælũ sicut pellem, qui tegis aquis superiora eius. Qui ponis nubẽ ascensum tuũ, qui facit Angelos suos spiritus, qui fundasti terrã super stabilitatẽ eius.] Magna certe hæc omnia Dei opera, quæq; magnificũ autorẽ vehemẽter ostẽdũt. Ad hæc suã magnificẽtiam Deus alteram non minorem adiunxit, vniuersi huius operis tantarumque rerum dominatum vni homini tribuit. Regem eũ eorum omniũ

Greg. Naz. orat. in Christi Natiu. quæ in terra sunt, vt Gregorius Nazianzenus dixit, constituens. Qua liberalitate & munificentia quid potest amplius cogitari? Etenim ingens & preclarũ aliquod regnũ, si rex aut imperator militi cuipiam donandũ arbitraretur, propterea quod vel incitati equi cursu, vel præclare

vibrata

vibrata hasta militis esset studio delectatus, quis eius Regis munificentiam non miraretur ac prædicaret? Atque omnia sane subdidit Deus homini, & illius imperio subegit, nullo hactenus hominis obsequio deuinctus: sed vt iure quodam dignius possideret, breui faciliq; præcepto quod seruaret, proposito, proprium fixum sempiternũque fore sanxit: si vnius arboris pomum videlicet non gustaret, cui erat infinita alia poma pulcherrima decerpendi facta copia. Proinde hoc Dei aduersus hominẽ magnificentiæ genus Psalmidicus Propheta ad hunc modum celebrat. [Domine Dominus noster, quam admirabile est nomen tuum in vniuersa terra. Quia eleuata est magnificentia tua super cælos, quoniam videbo cælos tuos opera digitorum tuorum, lunã & stellas quæ tu fundasti.] Sed quorsum ista hæc omnis narratio? Quid potissimum admiretur attẽdite. [Quid est homo quod memor es eius? aut filius hominis, quia visitas eum? Minuisti eum paulò minus ab Angelis, gloria & honore coronasti eum, & constituisti eum super opera manum tuarum, omnia subiecisti sub pedibus eius.] Id scilicet admiratur, id prædicat. Omnia hæc tanta ac talia opera sua Deum subiecisse homini mortali, terrestri, exiguo. Est nimirum ea Deo dignissima magnificentia, quæ se dantem (quod Alexander Magnus laudatur) quid deceat, non is cui datur, quo sit dignus, aspiciat. Verum quamuis duplici magnificentiæ genere à nobis exposito Dei maiestas maxime eluceat, tamen laus ea omnis alia quadam laude latet & obscuratur & vincitur, quippe cum non satis esse putans cætera omnia dedisse homini, se quoque ipsum dandũ tribuendumque eidem homini existimauerit, idque excelsa adeo ac diuina ratione, vt homo appellaretur essetque re vera Deus, natura omnino humana ad deitatem ita euecta, vt esset humanæ diuinæque naturæ vna persona. Hoc tantum facinus, hoc omnium quæ excogitari possunt diuinissimum opus, simul atque Dei sapientia & contemplata est apud se, & mentibus à se conditis conspiciendum ostendit, celsitudine & gloria illa incomparabili

Psal. 8.

dele-

delectata sibiq; mirificè places, tunc se magnificam verè haberi prædicariq; voluit. Tunc cætera omnia opera, quamuis præclara, huius splendore obscurari cernens, se Deus longe lateq; gloriosum effectum declarauit. Magnificatus igitur est Rex, verè magnificatus est hodie. Itaq; cum reliqua cõmemorasset à se edita opera, magna illa certè ac præclara, tamen ludicra quædam & per iocũ à se facta refert præ hoc vno, quod serium, quod Deo ipsi magnum est visum. Nam in libro Salomonis sic videmus

Prou.8. loqui sapientiam: [Quando præparabat cælos aderam, quando certa lege & gyro vallabat abyssos: quãdo ethera firmabat sursum, & librabi fontes aquarum, quando circundabat mari terminum suum, & legem ponebat aquis, ne transirent fines suos, quando appendebat fundamentum terræ.] Quot & quanta hæc? quam magna quam ardua factu opera. At vide quam se in ijs parum laborasse diuina sapientia sentiat, quam hæc denique exigua ac pene puerilia ducat. [Cum eo eram cuncta componens, & delectabar per singulos dies ludens cum eo omni tempore, ludens in orbe terrarum.] Quæcunque, inquit, sex diebus illis primis producta sunt, quæ sunt certe omnia creata, per ludum à me patrata sunt: totus ipse terrarum orbis lusus & iocus mihi fuit. Ac quamuis ea me delectent, tamen [deliciæ meæ esse cum filijs hominum,] idest illa me vnice cogitatione oblecto, quod me filijs hominum aliquando iungere paro vsque eo, vt qui facit hominũ Deus idem fiat verissimus homo. Quod admirabile mysterium

Greg. Naz. in orat. in Christi natiuitate. Gregorius Theologus hodierna oratione celebrat his verbis: [ille inuisibilis, ille incomprehensibilis, ille incorporeus, illud ex principio principium, ille fons vitæ, Patris per omnia imago, ad imaginem suam se confert, carnemq; carnis causa gerit. O nouam & inauditam mixturam. Qui est fit: qui creationis expers est, creatur. secũdũ consortiũ nobiscũ init, & quidẽ priori longe mirabilius. Tũc enim id quod præstãtius erat, nobis impertijt: at nũc eius quod deteri⁹ est, particeps ipse fit. Hoc priori illo diuini⁹: hoc apud cordatos multo sublimi⁹.] Hud demũ intuens

tuens Paulus dicebat, [Mihi omnium Sanctorum minimo data est gratia hæc, euangelizare in gentibus inuestigabiles diuitias Christi, & illuminare omnes, quæ sit dispensatio sacramenti absconditi à seculis in Deo, qui omnia creauit.] Meritò diuitias inuestigabiles atque opes inexplicabiles, mysterium Christi vocat, quod sentit pre omnibus alijs absconditum ac repositum altè in mente Conditoris ex omni æternitate. Quod cum foras productum iam atque oculis omnium patefactum expositumq́; considerat, non potest rei tantæ conscia Ecclesia se tenere, quin in illam vocem admirabunda ac lætissima erumpat: [Magnificatus est Rex pacificus.]

Satis quidem opinor de re tanta disputatum vobis videbitur, at mihi ad ea quæ dixi, aliquid videtur restare quod addam, idq́ue præcipuum. Nam cum Deus omnia agat voluntate & consilio, non necessitate, coactione vel aliqua, eo necesse est opificem in opere à se effecto amplius innotescere & perspici, quo plus eius voluntas & amor ex opere perfecto demonstratur. Sapientis illa ad Deum vox est: [Diligis omnia quæ sunt, & nihil odisti eorum quæ fecisti: neque enim odiens aliquid cōstituisti aut fecisti. Quomodo enim posset aliquid permanere, nisi tu voluisses?] Quæ si vera sunt, liquido intelligi potest, nihil Deo hodierno opere charius fuisse, nihil proinde illustrius, nihil magnificentius extitisse propterea, quod in cæteris nihil nisi res effectæ, in hoc ipsemet in opere suo existit, ita enim est opus Dei, vt etiam Deus sit opus suũ. Quæ vis & magnitudo amoris eo peruasit, vt qui reliqua omnia fecerat propter hominem, ipse præterea eiusdem hominis gratia, fieret homo. Qua tanta re quid potest cogitari maius atq; diuinius? Atque vt eius amoris infiniti vis & potētia amplius patefieret, nō satis habuit Deus fieri homo, sed voluit insuper homo fieri, homini perdito & misero, quem amabat simillimus. Itaque effectus est pauper, imbecillis, inops, abiectus, miserijs mortaliũ addictus: quã rē magnificè cōmēdat Apostolus cum dicit, [Debuit per omnia fratribus similari, vt misericors

3 In eo diuini amoris magnitudinem declarari, quod miserias hominis libens susceperit.

Sap. 11.

Hebr. 2.

ricors fieret.] Notum nimirum est amantis ingeniũ cupere eius quem amat, esse quam simillimum: rebus mutuo communicatis, & illius in hunc, & huius in illum propria impertiri iuuat. Itaq; Salomõ noster pacificus Rex amore hominum ardens, cum se habitũ omniq; apparatu reliquo hominis indutũ cernit, mirificè exultat, triumphatque, ac ciues illos suos gloriosos, Angelos inquã cœlestesque omnes virtutes, ad spectaculũ admirabile inuitat, sibiq; nunc maximè gratulantes libentissimè accipit, neq; illo suauius carmine quicquã putat: [Rex pacificus magnificatus est.] Amantiũ planè est, rem habere charã atq; pretiosam, si quam nacti sunt eius fœminæ propriã, quã depereunt, siue imago aliqua sit, siue vestis, siue vile alioqui velum, tanquam pignus amoris pro magno ducunt, & laudibus ad cælũ tollunt. Quin etiã si quas ciborũ reliquias, quas attigerunt amatæ, nacti sunt iucundissimè ijs vescuntur, atq; ijsdem summopere oblectantur, videasq; principes viros præ amore in eiusmodi nugis insanire. Magna est amoris nempe vis: sed amoris tui ô Christe Deus quãta fuerit magnitudo, quis explicet? quis intelligat? Nuditatem nostrã, paupertatẽ, iniurias corporis omnes, frigus, famem, laborẽ suscepisti, quia nostra erãt: quæ tametsi nobis odio essent, ornamẽto tamẽ tibi ea fore putasti, præ cõiũctionis humanæ eximio & incredibili amore. [Copulatus est, ait Scriptura, mulieribus Salomon ardentissimo amore.] O diuini ardor incendij, quo pectus illud nostri pacifici, pueri inquã Iesu, totũ æstuabat, atq; in dulcissimas lachrymas soluebatur, tanquam eo igne liquefactum. O flammam illam excellentissimæ charitatis, quæ tanquam tenerum Christi corpusculum accenderet, frigori brumæ perhorridæ à tegumentis nudum exposuit. Diuini hanc amoris magnitudinem eleganter celebrantem beatum Zenonem Episcopum Veronensem antiquissimæ ætatis autorem oro vos tantisper audite. [O noua, inquit, ratio. Amore imaginis suæ coactus in infantem, vagit Deus: patiturq; se pannis alligari, qui mũdi debitã venerat soluturus. In stabuli præsepe deponi-

3. Reg. 11.

S. Zeno ser. 4. in festo Natiuit.

tur:

tur: populorum pastorem pabulumq; se esse contestans. Subijcit se gradibus ætatis, cuius æternitas in se non admittit ætatem, vt homo infirmus patitur, vt homini mortis lege cõsumpto, immortalitas tribuatur.] Quæ ab hoc Patre pluribus dicta sunt, ea breui Paulus sermone complexus est omnia. [Scitis gratiam Dñi nostri Iesu Christi, quia cum diues esset, egenus pro vobis factus est, vt vos inopia ipsius diuites essetis.] Quo ingenio perfecit diuinus amor, vt rebus cõmutatis quæ erant nostra, Deus sumeret, & quæ Dei è contrario erant, nostra fierẽt. Præclare magnus Dionysius amoris vim exprimere volens dixit alienationem mentis inducere. [Est, inquit, mentis secessum extasimq; faciens diuinus amor, amatores sui iuris esse non sinens, sed in ea quæ amant, penitus transferens.] Ac mox: [Audebimus & id pro veritate loqui, quod ipse quoq; autor omnium, pro amatoriæ bonitatis magnitudine extra se fit.] Quam sapienter Deum hominem factum extra se esse quodammodo Dionysius censet: Nonne retinetis animo, quod sacra historia narrat, Ionathan principem tanto in Dauidem pastorem Beetlemitam exarsisse amore, vt se nudaret reglis ornamentis, vt illum exornaret, detractaq; sibi tunica & cætera veste, armis quoque gladio, arcu, & ipso balteo amicum donandum existimaret? Id verius contigisse supremo principi gloriæ hodie videmus, qui præ amoris in hominem magnitudine traditis nobis diuinis ornamentis, ipse spoliatus, inops, ac pene nudus exultat, magnumq; eum potentiæ ac gloriæ suæ fructum arbitratur, vt iure sibi cantari velit. [Magnificatus est Rex pacificus.]

2.Cor.8.

Dion. Areo pag. c.4. de diuin. nom.

3.Reg.18.

4 Ex qua diuinæ illius sapientiæ ratione manat quicquid humano iudicio contrariũ in hodierno natali intuemur. Cum enim Rex sit Regum ac dominus dominantium, homini hodie tributum pendet, subditusq; censetur legum omnium Conditor, Octauiani Augusti edicto paret, atq; obedientia ductus, Nazareth relicta Bethleem petit, ante obedientiæ vestigia ponens, quam sit in hanc lucem editus. Is qui rebus omnibus loca opportuna præbet, qui

4 Quid pro amore suo rependi à nobis Christus cupiat.

animan-

animantibus cubilia, passerculis nidulos suos, vulpibus foramina impertit, ipse tecto caret & lare, exclusus ab hominum domicilijs, quibus cælestia ipse domicilia tribuit. Quo facto illud interim docet esse peregrinos domo excipiendos, quod Deus apud mortales peregrinetur. Iam quod puellus pannis inuoluitur, quod vagit, & iniurias hyemis sentit, is qui est tam magnus, vt cælum pro sede, terram pro scabello pedum habeat, qui luce radijsque fulgentibus vestit Solem, lunam, astra omnia, volens nimirũ hominem ita erudire, in puerum debere conuerti, humilitatis ac mansuetudinis habitu, si cupiat in cælum ire, & inter magnos illic proceres numerari. In præsepi deniq; positus se cibum bestijs offert, tanquam fœnum opportunum sint reperturæ, quando est quidem: [Omnis caro fœnum] teste Esaia, & verbum esse carnem factum, Ioannes testatur. In Bethleem sanè quam domum panis interpretantur, iure optimo videtis verbum, æternum, cælestemque panem humanæ fami propositum, pro eo quod iumẽtis similis homo euaserat. [In funiculis, inquit, Adam traham eos, in vinculis charitatis. Et ero eis quasi exaltans iugum super maxillas eorum: & declinaui ad eum, vt vesceretur.] Huc tandem vsque se se cœlestis illa demisit maiestas, vt iumentorum esca fieret, atque idcirco se recens natum in præsepi collocari voluit. Ea sunt videlicet vincula Adæ, ea retia charitatis, qui enim Deus esse cupijt, Deus fieri potest, Dei carne vescendo, atque iugum illud durissimum peccati, ceruicibus excussum, diuina ope, nõ iam retardat atque impedit, quominus diuinis pabulis perfruatur: libet hæc eadem Nisseni Gregorij verbis referre, qui in hodierni festi oratione ad hunc modum loquitur: Quid sibi vult Domini in antro sedes? hæc in præsepi declinatio? cur tempore descriptionis tributorum in vitam ingreditur? An perspicuum est eum, quemadmodum à legis execratione nos eripit factus ipse pro nobis execratio, & liuores nostros in se transfert, vt eius liuore curemur, sic etiam vectigalem fieri, vt nos à grauissimo vectigali, quod ab homine mors exigit, liberaret? Quod vero

Esai. 40.

Osee 11.

Greg. Nyss. in orat. in natalem Domini.

vero speluncam vides, in qua nascitur Dominus, cæcam hominum vitam, & in terra demersam cogita, in qua se ostendit: sedentibus in vmbra mortis. Pannis vero obuoluitur, & fascijs constringitur, qui peccatorum nostrorum catenas subit & vincula. Præsepe vero, in quo verbũ gignitur, bestiarum est domus, vt cognoscat bos possessorem suum, & asinus præsepe domini sui. E cælo delapsus panis in præsepi ponitur, vt animalia expertia rationis, rationis cibo nutriantur. Medium se Deus inter bouem & asinum in præsepi locat, vt duos populos condat in semetipso.] Hæc Nissenus. Ac thronum quidem Scriptura *3. Reg. 10.* sacra Salomonis celebrat eburneum, auro multo fulgentem, leonum aureorum effigie radiantium, hinc inde, terribilem. Nos vero ad thronum gratiæ Dei, vt Paulus lo- *Heb. 4.* quitur, adeamus, atque Beethlemiticum præsepe omnibus Regum solijs anteponamus: neque enim territos nos fugere vult, sed allectos simplicitate illa mirabili cupidè accedere, atque amabilem Domini, eundem hominum amatorem, atque hominibus amabilem recognoscere: ac pro nostra virili mutuã summo nostro amatori amoris vicem rependere. Id si fiat, magnos se eximiæ in nos charitatis fructus percepisse non immerito existimabit.

L IN

IN EODEM NATALI DOMINI, CONCIO SECVNDA.

Verbum caro factum est: & habitauit in nobis. Ioan. 1.

1 *Dei verbũ incarnatũ esse aquas Beethlemiticas, quas Dauid concupiuit.*

DAVIDEM Regem cõmemorat Scriptura diuina aliquando siti inflammatum patriæ vrbis aquas desiderasse. Itaq; dixisse. [O si quis mihi daret potũ aquæ de cisterna, quę est in Bethleem iuxta portum.] Quæ res quanquam historice illius viri labores temperantiamq; commendat, tamen altiore intelligentia, qua Propheta præstantissimus præditus fuit, insinuat plane nobilioris cuiusdam aquæ vehemens desiderium, quo teneri se demõstrabat, cum diceret, [Sitiuit in te anima mea.] Et [sitiuit anima mea ad Deum.] Quem quidem Deum ex ipsa sua vrbe Bethlęem proditurum aliquando, non ignorabat, quippe cuius sit carmen illud, [Ecce audiuimus eam in Ephrata: inuenimus eam in campis syluæ. Introibimus in tabernaculum eius: adorabimus in loco vbi steterunt pedes eius.] Nam Ephrata fuisse Bethleem, rem eandem duplici vocabulo dictam, & sancti Patres in eo loco docent, & sacræ literæ apertè tradunt. Meritò igitur Dauidis id sapiens sanctumque desiderium laudatur, rectè sitis diuinitus accensa proponitur, quæ non turbidas aquas Aegypti, non cisternis dissipatis perruptisq; contentas optaret, quales esse necesse est vitæ corruptibilis voluptates, cæno oppletas, impuras, graue olentes, quippe cũ [omnis caro corruperit viã suam:] sed concupisceret potius

2. Reg. 23. *Psal. 62.* *Psal. 41.* *Psal. 131.* *Ruth 1.* *1. Reg. 17.* *Mich. 5.* *Gen. 6.*

tius

tius cælestis aquæ fluenta, ad quæ ipse sapientiæ fons inuitat mortales, cum loquitur, [Si quis sitit, veniat ad me.] Atque erat sane ille fons secretus, abditus, inaccessusque mortalibus, cum ex patre manaret, atque apud patrem tantummodo existeret. [Fons vitæ, ait Scriptura, verbũ Dei in excelsis.] Quod quidem verbum Ioannes prædicat, [In principio erat verbum, & verbũ erat apud Deũ, & Deus erat verbum.] Sed quod fieri solet, vt fons in edito monte manans deriuetur suis canalibus, & perducatur in oppidum, vbi copia fiat omnibus aquæ, vsusque facile pateat ijs qui ad longe remota arduaque aquæ primordia adire requirent, id nunc in hac cælesti aqua intuemini, cuius origo in celsissimo montis vertice, hoc est, ex æterni Patris intimo sinu, nullis naturæ conditæ viribus parari obtinerique poterat: sed deriuata deductaque ad nos diuino consilio, diuino opere, in cisternam Beethlemiticam inclusa eadem aqua, atque inde producta mortalium vsui patet: Ex pura inquam Dauidicæ virginis aluo aqua sapientiæ prodit, & Beethlemiticos primo ægros irrigat, deinde omnes ad se cõcupiscendã, fruẽdam, hauriendam, potandam, longe lateq; prouocat. Qua de re præstat audire sanctum Hierosolymitanum Patriarcham Sophronium sic loquentem: [Etenim Dauid in Regem à Deo assumptus cum Philisthæorum acie vndique coerceretur, spirituali siti arens ardensq; salutarem aquã ex cisterna, quæ erat in Beethleem, bibere desiderabat. Aqua autẽ quã mysticè ille expetebat, & viua erat & omnes, qui ex ea bibebãt, diuina virtute viuos efficiebat. Cisterna autẽ hæc sacra sanctissimã virginẽ designabat, quæ Deũ paritura erat. Prophetia enim erat & figura de Christo, qui est aqua viua, omnibus vitã infundens, deq; mystica & spirituali cisterna, quæ aquã illã, quæ nunquã deficit, vtero cõprehensam, in lucẽ dedit.] Nõne pulchrè sermonẽ nostrũ cõfirmauit Sophronius? Itaque vt ante dicebam, quod erat apud Deũ verbum, idem est verbum caro factum, & habitauit in nobis. Habitauit, inquã, in nobis: vt eius adeundi, cõmunicandi, percipiendi copiam nobis

Ioan. 7.
Eccles. 1.
Sophron. in orat. in Natalitia Christi.

factam,& cognoscamus & vehementer gratulemur. Huc nimirum respiciens vates diuinus cum magna lætitiæ significatione canebat, [Ecce Deus Saluator meus: fiducialiter agam, & nõ timebo, quia factus est mihi in salutem.] Quibus è vestigio adiungit Propheta: [Haurietis aquas in gaudio de fontibus Saluatoris.] Eam scilicet salutem, qua tantopere delectabatur, atque eas aquas non sibi tantum, sed nobis omnibus propositas declarat, quas ex ipsis Saluatoris fontibus nobis communicatis haurire debeamus.

Esai. 12.

a Verbum Dei ex Deo æterna productione genitum, incarnatione nobis factum.

a Quoniam vero quæ sit aqua Beethlemitica, quam beatus Dauid sitiebat, ostendimus, deinceps quo pacto eam sibi comparauit, dicamus. Ac fuisse non facile neq; cuiuis tentandum negotium sacræ literæ produnt, quæ Beethlemiticam cisternam Philistæorum castris circundatam, munitamque docent: quo proinde perrumpere ac peruadere ausos fuisse tres fortissimos viros, cum magna eorũ laude commemorant. Nimirum fortitudine opus est eximia, atque ardenti quadam virtute, quo diuinam aquam salutarem liceat haurire. Qua enim fidei magnitudine opus sit, vt Deus cognoscatur caro factus? Quem spei fiduciæque requirat ardorem, ab infantulo inope, paupere, nudo, si bona omnia expectare iubearis? Quibus charitatis viribus perfici queat, vt in præsepi iacentem, vilium iumentorum comitatu stipatum adames, venereris, adores? [Non permanebit spiritus meus in homine, quia caro est.] Olim dixisse Deum meministis: qua ergo ratione nunc Deum carnem factũ homo credat? quo pacto Deũ carnem auersantem caro amet? Non dubium est, fratres, quin humano sensui, humanæ rationi mysterium incarnati Verbi multas, grauesque difficultates obijciat, tanquã hostiles armatasque phalanges. Sed virtus in arduo spectatur, habetque laudem. Tres eo præstantissimæ virtutes, tanquam Dauidis milites fortissimi, superatis Philisthæorum omnibus castris perueniant, ac sitienti regi, haustum vasis suis diuinitus, aquam reportent. Nam fides quidem prima, omnia ea humana argumenta perfringens

Genes. 6.

ac superans, gloriose infert, [Quod stultum est Dei, sapientius est hominibus.] Sentit quippe illa, & confitetur planè, eum puerum, quem recens natum adorat in Bethleem, esse ex omni æternitate à Deo Patre productum, cuius & verbum est, & coæternum verbum. [Est enim hoc verbum, vt Fulgentius Ruspensis ait, non quod desinit prolatum, sed quod permanet natum, non factum à Deo Patre, sed genitum, nec solum genitum, sed etiã vnigenitum. Vnum quippe verbum Deus Pater genuit de se ipso, per quod omnia creauit ex nihilo.] Quo verbo quidquid Deus est, quidquid intelligit, expressum est atque dictum, ac proinde ita apud Deum reconditum verbum, vt à nullo valeat intellectu cognosci, neque humano neque Angelico, nisi ipsum se prodat, [Ascendit enim super pennas vẽtorum, & posuit tenebras latibulũ suũ.] At verbum, quod intus manens à sola ea mente intelligi potest, in qua versatur, idem foras productum audiri, & legi, atque intelligi potest ab ijs qui vel audire possunt, vel legere sciunt. Quid hæc sibi velint, requiritis. Nempe qui apud Patrem latebat, nunc apud matrem apparet. [Manifestata est, inquit Augustinus, ipsa vita in carne, vt res quæ solo corde videri potest, videretur & oculis, vt corda sanaret. Solo enim corde videtur verbũ: caro autẽ & oculis corporalibus: factũ est verbũ caro, quam videre possemus, vt sanaretur in nobis, vnde verbũ videremus.] Bene omnino Augustinus. Nec minus bene quod alio in loco sic habet: [Miramur quomodo Christus carnẽ accepit de virgine. Natus est, & à Patre nõ recessit. Ecce ego qui vobiscum loquar, cogitaui quod vobis dicerem. Iam in corde meo verbũ erat: quæro illi verbo sonum, quæro quasi vehiculũ: sicut verbum meum assumpsit sonum, per quẽ audiretur, sic verbũ Dei assumpsit hominẽ, per quem videretur.] Quemadmodum etiam sententia mẽtis, attramento chartæ indita atq; expressa, efficitur, vt ita dicam, visibilis, atq; ita manifesta, vt percipi facile queat, sic diuinum illud verbũ beatæ Virginis sanguine carneq; indutum, teste Damasceno, oculis humanis & sensibus confor-

Fulgen. ser. 1. in festo Natiu.

Psal. 17.

Aug. tract. 1. in epist. Ioan.

Aug. serm. 53. de tempore, qui est 22. de Natiuit.

Damasc. in sermone de assumptione Deiparæ.

1. Ioan. 1. matũ eſt. Itaq; iam licet dicere amatoribus verbi, [Quod audiuimus, quod vidimus, & manus noſtræ contrectauerunt de verbo vitæ, quæ erat apud Patrem & apparuit nobis.] Neque enim aliud eſt verbum aut alia ſententia mẽtis, ab ea diuerſa quæ voce proditur, aut de ſcripto traditur: ſed vna eademque ſententia nullo modo commutata, diuerſo tamen modo informata, de intima & ſecreta, ſit externa & manifeſta. Quamobrem, qui dixerat, [Verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum.] Idem etiam dicit: [Et verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis.] Idem per omnia verbum in mente patris occultum, idem in gremio matris ſpectabile ac manifeſtum: vt eſt idem verbum cogitatione latens, charta inſcriptum patens: Idcirco Abacuch Prophetæ præcipitur diuinitus: [Scribe viſum & explana eum ſuper tabulas, vt percurrat qui legerit eum.] Quid rei ſit, illico enuntiat, [Quia adhuc viſus procul, & apparebit in finem, & non mentietur. Si moram fecerit expecta eum, quia veniens veniet, & non tardabit. Ecce qui incredulus eſt, nõ erit recta anima eius in ſemetipſo. Iuſtus autem in fide ſuá viuet.] Fide nimirum vita iuſtorum conſtat, qui Dei verbo freti, quæ iubentur facere, faciunt, fiduciam interim ſuam in promiſſo ſibi diuinitusque oſtenſo Saluatore ponentes. Sed explanari in tabulis viſio prophetica iubetur, vt poſsit celeriter à legente percipi: [Verbum enim abbreuiatum & conſummans fecit Deus ſuper terram,] quod paſtores Bethleemitæ quemadmodum beatus dicit Ambroſius, & oſtenſum ſibi gratulabantur, & videre oculis amplius feſtinabant. Et verè: [Verbum enim caro factum eſt, & habitauit in nobis.]

Abac. 2.

Rom. 9.

Ambroſ. in Luc. c. 2.

3 *Verbum Dei carnem factum eſſe lucem incorporatam vt poſsit ab hominibus videri.*

Quod de verbo diſputantem non ſine voluptate audiſtis, de luce dicentem nõ iniucundè credo accipietis. De eodem quidẽ verbo Ioãnes dixit, [In ipſo vita erat, & vita erat lux hominum, & lux in tenebris lucet: & tenebræ eam non cõprehenderunt.] Itaque lux illa puriſsima, & ſplendidiſsima præ magnitudine fulgoris ſui, naturæ omnis cõditæ aciẽ perſtringebat, neq; ſe humanis obtutibus

capi

ri patiebatur. [Lucem, inquit Paulus, inhabitabat inaccessibilem, quem nullus hominum vidit, sed nec videre potest.] Quod Moysi quondam ipse confirmarat: [Non videbit me homo, & viuet.] Igitur vt spectari mortalium oculis posset, lux illa summa, temperandum fulgorem illum suum existimauit, atque adumbrandum, obscurandumque quodammodo. Augustinum audi: [Illud quod in principio erat verbũ, lumen illud verum, vt vmbraculũ meridianũ fieret nobis, verbum caro factum est: Deo scilicet homo, tanquã lumini corpus accessit, & in eũ credentes, vmbra protectionis operuit.] Itaq; qui ad Solis fulgores tanquã noctuæ aut vespertiliones calicagabamus, atq; obruebamur, nũc lucernæ lumẽ libẽter intuemur. [Et lucerna eius est agnus] qui erat natura sol, clemẽtia effectus est nobis lucerna: Nã vti August. dixit: [Propter participationẽ inquãtũ est homo ipse mediator, lucerna in Apocalypsi nuncupatur. Sed singularis est ista susceptio. De nullo enim Sãctorũ dici diuinitus potuit, aut dici vllo modo fas est, verbũ caro factũ est, nisi de vno mediatore Dei & hominũ.] Qua quidẽ ratione nõ ineptè & illud intelligi dictũ potest. [Lucerna pedibus meis verbũ tuũ.] Tametsi verius atq; syncerius verbũ Christi, non Christus verbũ, vti idẽ August. cẽset. Sed redeo ad rẽ. Verbũ carnẽ factũ cõsiderate tanquã lucẽ lucernæ inditã. Atq; ceream eã cogitare debetis cãdelã, quã Ecclesia atq; Ecclesiastici patres tãtopere celebrãt, & laudibus in cælũ tollunt. In qua imago quædã pulcherrima Christi fit. Cerã enim purã & candidã apis virgo ꝑduxit, corpus illud sanctissimũ omnis labis expers. In cera autẽ linũ inflãmatum, animã diuinis donis radiantem accipite: ipsum lumen, quo fulget, deitatis naturam existimate, nõ quod hæc tria tribus illis per omnia congruant, sed quod modo quodã distinguere atq; intelligere liceat. [Accedite iã ad eũ, & illuminamini.] In nocte lucerna nobis accẽsa est, vt tenebras nostras depellat & dissipet. Quod si eo simili delectamini, cerã fluẽtem atq; vsu ipso paulatim absumptã in ea immortali lucerna, respicite, carnẽ inquã Chri molestijs ꝑ nobis

1. Tim. 6.

Exod. 33.

Aug. super Psal. 67.

Apoc. 21.

August. in Psal. 118. conc. 23.

Psal. 118.

Greg. Papa in officio maioris hebdomadæ.

Hierony. in epistola ad Præsidium Diaconum, si tamẽ eius est.

Psal. 33.

suſceptis laboribusq; conſumptam, ipſo internæ charitatis incendio velut liquefactum in teneras lachrymas ſolui, quibus puellus pulcherrimus charam ſibi ſalutem hominum oſtendere non ceſſat. Iam quis flammam diuini amoris in illo pectore accenſi non dicam oratione explicet, ſed contagione conſequi poſsit, cum Apoſtolus dicat: [Supereminentem ſcientiæ charitatem Chriſti?] Quæ autem lux ea ſit, quæ lucet in medijs tenebris, ipſe dicat: [Ego ſum lux mundi: & qui ſequitur me non ambulat in tenebris.]

Epheſ. 3.

Ioan. 8.

4 *Spe & charitate Deum homi nem factum complecten- dum, quem fides oſtēdit.*

Quæ ſi vera ſunt, atque ea certo nobis tenenda fides inuicto ſuo robore tradit, non eſt cur cæteræ comites ſpes, inquam, & charitas hoc Bethleemiticum antrum perhorreſcant: quin potius alacres & lætæ, quæ oblata eſt, gloriæ & ſalutis viam arripiant, atque vt ad primā redeamus hiſtoriam, ipſæ quoq; aquam Dauidi ſitienti, ex ciſterna Bethleemitica hauriant. Nam quid ſpei difficile, quid non procliue ſit, cum Deus factus ſit homo? [Qui proprio filio ſuo non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit eum, quomodo non cum eo omnia nobis donauit?] In hæc intuens Eccleſia loquitur confidentia ſingulari: [Vt in illius inueniamur forma, in quo tecum eſt noſtra ſubſtantia.] Quibus enim datum eſt Dei filium in gremio matris videre vagientem, quomodo negandum eſt, vt in ſinu Patris videant regnantem? Pro quibus ille Bethleemiticam ſpecum, ac vilium iumentorum comitatum non recuſauit, an ſe in palatio ſempiterno adorandū laudandumq; non præbebit? Ergo ſpe pleni atque gaudentes, iam præcipuas partes charitatis minime prætermittamus. Amabilis plane natura, tenera ac ſimplex pueri ætas. Quid hoc puero pulchrius? quid amabilius? quid dulcius illo ore atq; illis ocellis, quibus demittens lachrymulas ſuas, amare ſe demonſtrat, magiſq; amoris vi quam hyemis iniuria flere? Canit quidem ſponſi amore ſaucia ſponſa. [Guttur illius ſuauiſsimum, & totus deſiderabilis, talis eſt dilectus meus, & ipſe eſt amicus meus filiæ Hieruſalem.] Ergo curramus in odorē vnguentorū ſpōſi dulciſsi-

Rom. 8.

In oratione ſecreta primæ Miſſæ in nocte Natiuit. Dñi.

Cant. 5.

dulcissimi, quem adolescentulæ vehementer diligũt, quę amplexus expertæ cælestes impotenter amant. [Et delectabitur, inquit, infans ab vbere super foramine aspidis, & in cauerna reguli qui ablactatus fuerit, manum suam mittet.] Quem locum Esaiæ de puero Christo præclare interpretatur Ambrosius, quod venenatam naturam nostrã non refugerit. Quod propterea dictũ intelligere potestis, vt non solum iusti & sancti, sed peccatores etiam & miseri, pueri huius natalem sibi celebrandum putent, neq; vereantur accedere, ac se faciles tractabilesque præbere: delectari pueros animalculis sæpe non admodũ nobilibus scitis. Ludere diuinum nostrum infantem cũ aspide & regulo vates dicit. Vt deposita feritate, omnique illo tetro peccati veneno discant homines Iesum adire, Iesum amplecti, Iesum vita moribusq; referre. Omnibus ergo natalis hic dies vitæ salutaris est, omnibus iucundus esse debet atque festiuus. [Habitabit lupus cum agno, & pardus cum hœdo accubabit: vitulus & leo & ouis simul morabuntur, [& puer paruulus minabit eos.] Non solum benignos & mansuetos homines, ait Chrysostomus, sed feros & immanes, qui inter se ipsos lupi erant, & tauri & leones & vrsi in vnam esse Ecclesiam colligendos.] Id Poeta dixit vno versu. [Nec magnos metuent armenta leones.] Quid faciat res vsque eo dissimiles vna conueni re, naturas tantopere inter se dissidentes eodem domicilio vti, eodem cibo vesci, tunc exposuit cum initium dedit vaticinio. [Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet.] [Et puer paruulus, inquit, minabit eos.] Eum ego puerum, eum libenter paruulum accipio, vt etiam placet Eusebio Cæsariensi, de quo idem Propheta loquitur. [Paruulus natus est nobis.] Itaque videmus huius pueri vel infantuli potius cunnas non solũ pastorũ simplicitatem celebrare, sed etiam Magorum sapientiam opesq; venerari, & numen procumbentes solo adorare. Bene beatus Leo; [Nemo ab huius alacritate participatione secernitur: vna cunctis lætitiæ communis est ratio. Exultet sanctus quia propinquat ad palmam. Gaudeat

Esai. 11.
Ambros. in Psal. 37.
Esai. 11.
Chrysost. in demonstratione quod Christus est Deus. & homil. 10. in Matth.
Virgilius eclog. 4.
Euseb. libr. demonstrat. Euang. lib. 2. c. 41. & libr. 3. c. 2. & li. 7. c. 9.
Esai. 9.
Leo serm. 1. de Natiuit. Domini.

peccator, quia inuitatur ad veniam. Animetur Gentilis quia vocatur ad vitam.]Sed quanto est Dei gratia profusior, tanto accuratius nobis est prouidendum, ne simus ingrati, neve ad nos venientem, & se habitatorem domicilij nostri præbentem, sordidis atque impijs moribus extrudamus, sicut in eodem sermone idem Pater admonuit.[Noli tantum habitatorem prauis de te actibus effugare, & diaboli te iterum subijcere seruituti: quia pretiũ tuum sanguis est Christi: quia in veritate te iudicabit, qui in misericordia te redemit.]

IN EADEM SOLENNITATE, CONCIO TERTIA.

Exijt edictum à Cæsare Augusto, vt describeretur vniuersus orbis. Luc. 2.

1 Regnum Christi Romano imperio præcellere.

OMANI imperij, in toto terrarum orbe potentiam, atque Cæsaris Augusti, qui Reipublicæ Romanæ clauum tenebat, in vniuersos mortales denominatum ob eam rem sacer Euangelista, Christi natiuitatẽ scripturus, enarrat, vt dum tempus virginei partus ostẽditur, is esse natus intelligatur, qui regnaturus in omni esset orbe terrarum, cuique secundùm antiquissima sacrorum vatum oracula omnes mortales subditi parere deberent. Nam vt alia modo mittamus, insignem certè Danielis illam prophetiam præterire nullo modo debemus, quæ statuæ eius quam Rex Babylonius viderat, partes membraque demonstrans, quatuor regna indicauit successura ex ordine poten-

potentisſima, quibus orbis ſubiectus eſſet futurus: quorum regnorum extremum idemque præſtantisſimum cũ maxime floreret, tunc regnum aliud cæleſte mundo eſſet exoriturum, cui cætera omnia concederent. [In diebus, inquit, regnorum illorum, ſuſcitabit Deus cæli regnum, quod in æternum non disſipabitur, & regnum eius alteri populo nõ tradetur: conſumet autem & cõminuet vniuerſa regna hæc, & ipſum ſtabit in æternum.] Quænã regna illa quatuor extiterint, quæ commemorat, nemo eſt veſtrum, credo, qui neſciat, & ipſe ſermo propheticus apertè ſatis indicat. Primum Aſſyrium, ſecundũ Perſicum, tertium Græcum, quartum idemque maximũ Romanum Imperium. Eadem imperia quatuor alia viſione quatuor beſtiarum ſignificata ab eodem Daniele cõſtat: qui de vltimo imperio illorum quatuor ita loquitur: [Et ecce beſtia quarta terribilis, atque mirabilis, & fortis nimis, dentes ferreos habebat magnos comedens atque cõminuens, & reliqua pedibus ſuis conculcans, disſimilis autem erat cæteris beſtijs, quas videram ante eam.] Romanam monarchiam ſuperioribus validiorem hîc tradi, conſenſum Eccleſiaſticorum Patrũ eſſe, ſcribit Cyrillus Hieroſolymitanus. Atq; eſt illud mirabile, de horũ quatuor regnorum ſingulis teſtificari Scripturam diuinam quod totum terrarum orbem obtinuerint. Etenim Aſſyrios in omnia dominatos declarat Daniel Regem Nabuchodonoſorem alloquens his verbis: [Tu rex regum es, & Deus cæli regnum & fortitudinem & gloriam dedit tibi, & ſubditione tua vniuerſa conſtituit.] Iam Perſicus principatus quam late patuerit indicant literæ Cyri ipſius primi ac nobilisſimi autoris, quas liber ſacer Eſdræ commemorat in hanc ſententiam, [Omnia regna terræ dedit mihi Dominus Deus cæli.] Sequitur Græcorũ imperium, cuius princeps & caput Alexander Magnus. Hunc mundo vniuerſo dominatum Scriptura diuina teſtatur, ita pronũtiãs: [Cõſtituit prælia multa, & obtinuit omniũ munitiones, & interfecit Reges terræ, & pertranſijt vſque ad fines terræ, & accepit ſpolia multitudinis gentium,

Dan. 9. *Dan. 7.* *Dan. 2.* *Cyrill. Hieroſol. catecheſ. 15.* *1. Eſdr. 1.* *1. Mach. 1.*

gentium,& siluit terra in conspectu eius.] Quoniã trium regnorũ potentia erat ostensa,restabat quartũ, cui regnũ æternum Christi inserendũ foret.Itaq; Spiritu sancto impulsore Lucas dum exordia Christi aggreditur, Romani imperij maiestatẽ ad summũ peruenisse demõstrat, quod ea verba pręclare docẽt,[Exijt edictũ à Cæsare Augusto, vt describeretur vniuersus orbis.]Vt non per exaggerationẽ dicta,sed re ipsa probaretur magnitudo imperij.Ergo Regno Christi omnia regna cætera cedere habẽt,ideo ad summum progressa, vt superioris regni,à quo obscurata extinctaq; sunt dignitas demonstretur amplior. De
Psal.71. eo quippe scriptum erat.[Et dominabitur à mari vsq; ad mare,& à flumine vsq; ad terminos orbis terrarũ.]Flumẽ
Aug. lib.2. contra literas Petiliani.c.58. Iordanem intelligit Augustinus,à quo cœpit Euangelici regni prædicatio.De eodem quoque: [Dabo tibi gentes hæreditatẽ tuã,& possessionẽ tuã terminos terræ.] Nec
Psal.2. non illud:[Adorabunt in cõspectu eius vniuersæ familiæ
Psal.21. gẽtium.]Sed quid attinet testimonia Regni Christi quæ sunt innumera,recensere?illud commemoratu dignũ est, quod idoneus autor Paulus Orosius memoriæ prodidit, quo tempore natus est Christus, eodẽ tempore mandasse
Paulus Orosius lib.6.c.20. Augustum,ne quis Dñm se vocaret,siue occulta vi aliqua verum orbis Dominum adesse iam sentiret, siue (quod Caiphæ Pontifici contigit)nesciens vaticinaretur.

2 Pacem Octauiani, Christi Euãgelicã portendisse. Quod si magnitudine imperij Romani, Christi aduentum & regnum appropinquare declarabatur, cum orbis vniuersus vni principi subiectus esset,profecto ipsa conditio temporum,& amplitudo pacis vbique gẽtium obtinẽtis(quę causa fuit edicti Cęsaris descriptionisq; illius,) adesse iam summi Regis exoptatam in terris præsentiam apertè demonstrabat,iuxta eadem Prophetarũ Sanctorũ oracula.Scribit sane idẽ Paulus Orosius,quo tẽpore professio illa est imperata ab Augusto,ac Saluator mundi in Bethleẽ oppido editus in hãc lucẽ , fuisse eo tẽpore adeo paçatũ imperiũ Romanum vniuersum,vt portæ Iani templi quoquo versus clausæ cernerentur : qua re significabatur ex nulla orbis parte bellum impendere Romanis.

[Eo

[Eo anno, ait ille, quo firmissimam verissimamque pacem ordinatione Dei Cæsar composuit, natus est Christus, cuius aduentui pax ista famulata est, in cuius ortu audientibus hominibus Angeli cecinerũt:[Gloria in excelsis Deo,& in terra pax hominibus bonæ voluntatis.] Neque id insignis Poeta tacuit sybillinum referens carmen, quanuis alio adulandi consilio, vel mysterij cælestis ignorantia, temporis felicitatem deflexerit: Itaque cecinit.[Vltima Cumæi venit iam carminis ætas: Magnus ab integro seclorũ nascitur ordo, Iam redit & virgo, redeunt Saturnia regna, Iam noua progenies cælo demittitur alto.] Eam vero pacis aureæ felicitatem à Sybillis decantatam, ab historicis seculo Octauiani Augusti datam: proprium fore Christi nascentis insigne atque ornamentũ, diuinæ literæ non obscurè prædicarunt. Isaias quidem sic habet.[Iudicabit gentes,& arguet populos multos:& conflabunt gladios suos in vomeres,& lanceas suas in falces. Non leuabit gens contra gentem gladium, nec exercebuntur vltra ad prælium. Domus Iacob venite,& ambulemus in lumine Domini.] Cuius vaticinij quanquam potest intelligentia ad pacem Euangelicã vniuersæ Ecclesiæ referri, quemadmodum plerique referunt, tamen mihi valde probantur Eusebius,& Chrysostomus,& Hieronymus, qui propriè de tempore pacatissimo aduentus Christi interpretantur, sub Augusti Cæsaris fortunatissimo imperio. Idem quoque Propheta alio loco, de paruulo nobis nato eodemque Deo vaticinans inter cætera nomina extremũ ponit,[Princeps pacis] adiungitque[Multiplicabitur eius imperium, & pacis non erit finis.] Nec dissimilia Dauid, vbi sub nomine Salomonis Christi aduentum regnumque prædicit;[Orietur, inquit, in diebus eius iustitia, & abundantia pacis.] Quamobrem pacificum nominatum constat. [Ipse est enim pax nostra,] vt Paulus loquitur, [qui & pacificauit, siue quæ in terris, siue quæ in cælis sunt.] Ob eam rem hoc ipso die Angeli lætissimam hominibus pacem denuntiant. Amat Salomon noster pacatos animos, sedata pectora: fugit

Paulus Orosius libro 6. cap. 20.

Virgil. ecloga. 4.

Esai. 2.

Euseb. de præp. Euãg. li. 1. c. 1. & demonst. Euang. lib. 9. c. 17.

Chrysost. in Matthæum hom. 20.

Hierony. in Esai. itẽ Origen. cõt. Celsum lib. 2.

Esai. 9.

Psal. 71.

Ephes. 2.

git atque auersatur homines contentiosos,sæuos,cruentos.[Factus est in pace locus eius.] Opportune satis Beda hoc loco:[Nasciturus in carne Dei filius, sicut de virgine natus virginitatē sibi Deus ostendit esse gratissimum,ita pacatissimo tempore seculi procreatur,quia pacem quærere docuit, & pacis sectatores inuisere dignatur.]Si quis igitur Deum ad homines venientem excipere domo,habereque cupit, pacata in cæteros mente sit, ne oderit fratrem suum, ne inimicitias exerceat, simultatem deponat omnem, redeat in gratiam cum ijs, quibus est infestus. Alioqui Christum ad sua limina venturū minime speret. [Omnis,qui odit fratrem suum,ait Ioannes,homicida est:& scitis quoniam omnis homicida non habet vitam æternam in semetipso manentem.]

Psal.75.

Beda lib. 1. in Lucam, col. 1.

1. Ioan. 3.

3 Christū seruisse vt hominem in libertatem assereret.

Ascendit autem & Ioseph à Galilæa de ciuitate Nazareth in Iudæam,in ciuitatem Dauid,quæ vocatur Beethleem,eo quod esset de domo & familia Dauid: vt profiteretur cum Maria desponsata sibi vxore prægnante.]Itineris causa ea fuit,vt pareret edicto Cæsaris, vt describeretur in legitima vrbe.Itaque Ioseph & Maria se Cæsari subditos confitentur,parentque incommoda & dura imperanti.Profitentur subiectionem Romano Imperio, cēsum etiam tametsi pauperes,soluunt.Quin etiā ipse Christus simul ac natus est,censetur,tributumq; vt cæteri Cæsari soluit.Sic enim Paulus Orosius multiq; alij Patres cōfirmant. Verba Orosij sunt hæc:[Hæc est prima illa professio clarissima,quæ Cæsarem omnium Principem,Romanosque dominos rerum, sigillatim cunctorum hominū edita ascriptione signauit, in qua se & ipse, qui cunctos homines fecit,inueniri hominem,& ascribi inter homines voluit.Nec dubium quin omnium inspectioni pateat, quod Dominus noster Iesus Christus hanc vrbem (Romam scilicet)nutu suo in hunc rerum apicem prouexerit,cuius potissime voluit esse cū venit,dicendus vtiq; ciuis Romanus,census professione Romani.]Hæc ille autor.Atqui Christum Regem non vt seruiret,sed vt seruitute eriperet suos, venturum opinio erat. Quid ergo & subijcitur,

Paulus Orosius lib.6.c.20. & lib. 7.c.1.

subijcitur,& obedit,& describitur,& tributum dat: quæ sunt plane omnia à dignitate eius aliena, qui libertatem, imperium, gloriam genti suæ daturus speretur? Quid est enim, quod vaticinatus est Esaias? [Prope est, vt veniat tempus eius,& dies eius non elongabuntur: miserebitur enim Dominus Iacob, & Israel saluabitur.] Ac paulò post.[Et posidebit eos domus Israel super terram Domini, in seruos & ancillas,& erunt capientes eos qui se ceperant,& subijcient omnes exactores suos.] Gens quidē Iudæorum ægrè Romano Imperio parebat, grauiter molesteque ferebat imponi sibi tributa, alienum à sua dignitate iudicabat more aliarum gentium censeri. Itaque dicebat:[Semen Abrahæ sumus, & nemini seruiuimus vnquam.] Hoc vero genus professionis tantopere Iudæi execrati sunt, vt vel hac ratione atque hoc eodem tempore concitauerit multitudinem Iudas ille Galilæus, quem Apostolicorum actuum liber memorat, & Iosephus historicus etiam scribit, rebellans aduersus Romanos, quod Iudaicam gentem quasi subiectam iusserint censeri. Nāq; quod grauissimo seruitutis iugo à Romanis se premi videbant, expectabant oraculo diuino sibi prædictum iam tandem instare illud.[Et erit, cum requiem tibi dederit Dominus ex omni labore tuo,& ex concussione tua, & ex seruitute dura, quam ante seruisti, sumes parabolam istam contra Regem Babylonis,& dices, Quomodo cessauit exactor, quieuit tributum? Contriuit Dominus baculum impiorum virgam dominantium, cædentem populos in indignatione sua plaga insanabili, subijcientem gentes in furore suo persequentem crudeliter.] Quæ quidem omnia de libertate per Christum adipiscenda, & salute populo Dei recuperanda, prædicta erant: ac sunt plane præstita per Christum cumulatissime, sed longe alia ratione, quam carnales Israelitæ putarant. Etsi enim erat grauissima seruitus Romanorum, tamen erat & longe grauior seruitus Satanæ, quem Regem Babylonis appellat, & ea ipsa seruitus Romana, qua tenebantur oppressi, ex illa

Esai.14.
Ioan.8.
Actor.5.
Ioseph. lib. 18. Antiq. & lib. 2. de bello Iudaico.
Niceph. lib. 1. c. 10.
Esai. 14.

illa peccatorum miserrima, quam minime curabant, efficiebatur. Quare peccati primum tyrannis tollenda, euertendaque fuit, quo priscæ homines saluti, libertati gloriæ redderentur. Id vt præstaret Christus, seruire voluit, atque inter subditos ignobilesque censeri, tributumque pendere, hac sua seruitute & professione nostram libertatem certissime comparaturus. Præclarè est à vate dictũ,

Esai. 28. [Vt faciat opus suum, peregrinum est opus eius ab eo.]

Psal. 110. Neque minus eleganter ab alio vate, [Magna opera Domini, exquisita in omnes voluntates eius.] Quamobrem eam Euangelicam descriptionem, qua non parentes modo Christi, sed ipse etiam Christus descriptus censusque est, tanquam libertatis nostræ plenissimum argumentum

Greg. Naz. in orat. Natiuit. Gregorius Theologus magnifice prædicat: [Venerare, ait, descriptionem, per quam efficitur, vt ipse scribaris in cælis.] Nam fore, vt ratione quadam occulta, modoque minime vsitato è miserrima seruitute eriperemur, Isaias quoque non obscurè significat, cum Christum alloqui-

Esai. 9. tur his verbis: [Iugum enim oneris eius & virgam humeri eius & sceptrum exactoris eius superasti sicut in die

Iudic. 7. Madiam.] Victoriam Gedeoni constitisse diuino illo stratagemate nostis, quo per medias tenebras subito ostẽsis facibus lagenisque diffractis, ipso sono tubarum à paucis hominibus infiniti exercitus cædes patrata est. Quale hoc principis nostri Christi stratagema extiterit, quis possit oratione complecti? ab inermibus armati, à paucis innumerabiles, fulgore inopinato, sono præpotenti superati profligatique sunt. In medijs illis tenebris diuinum lumen emicat, & vox illa gloriose personat. [Gladius Dei & Gedeonis.]

4 *Perfecte obediendum exẽplo Christi.* Interea, fratres, quam sit Deo grata obedientia, cogitemus, & quale veræ obedientiæ studium sit, cognoscamus. Etenim quia parere Deo homo recusauit, Deus homini obsequentem se præbet. Nondũ erat editus in hanc lucem Iesus, adhuc materni vteri domicilio tenebatur inclusus, & obedire hominis imperio non grauatur, & qui nondum pedes mouere cœperat, iter obedientiæ li-

benter

benter aggreditur, edicto Cæsaris commoda sua cuncta postponens. Nam & pauper & prægnans mater, ire cogitur, deserto suo lare, in aliena neque satis fida hospitia, idque eo tempore, quo hyems rigidissima vastos quoque milites, nedum puellas teneras, sub tecta compellit. His omnibus rationibus suis, illam vnam obediendi rationem anteponit, ante obediens, quam natus: prius vitam quam obedientiam ponens, ab ipso matris vtero vsque ad crucis extremum domicilium obedientiæ perfectissimè tenens. [Et quidem cum esset filius Dei, didicit ex eis quæ passus est obedientiam.] Singulare plane atque vnicum obedientiæ exemplar, Christus. [Adam enim, vt ait Leo Papa, præcepta Dei negligens peccati induxit damnationem: Iesus factus sub lege reddit iustitiæ libertatem, ille diabolo obtemperans vsque ad præuaricationem meruit vt in ipso omnes morerentur: hic Patri obediens vsque ad crucem fecit vt in ipso omnes viuificarentur.] Iam quæ causa itineris illius tam incommodi tamque importuni extiterit, cogitate: intelligens profecto, quale oporteat esse obedientiæ verissimum studium, quæ non quis, quidve, aut quam ob causam iubeat, attendit, sed illud vnum sibi proponit, esse parendum. Nam vt Petrus Chrysologus dixit, [Edicto Cæsaris & Pagani, Dominus obtemperaturus occurrit.] Edictum enim erat à Cæsare Augusto profectum, homine impio, superbo, Dei contemptore, mundum is vniuersum describi imperabat, nullam aliam ob causam, quam iactandi immensum dominatum suum. Atqui tenetis credo in Dauide quod vanitate quadam elatus numerari describique populum sibi subiectum voluerit, diuinitus peste sæuissima esse animaduersum: quid quæso id facti ad tyranni huius superbiam, qui se orbis vniuersi dominum haberi, nominari, suspici, ac pene adorari iusserit? At obedit Christus edicto Cæsaris, quid ita? Nimirum qualis qualis fuerit imperantis mens & cogitatio, qui subiectus fuerit, explorare nihil ad eum attinet: ac dummodo

Hebr. 5. *Leo ser. 5. de Natiuit. Domini.* *Chrysol. sermone 175.* *2. Reg. 24.*

Deo contraria non iubeat, sine cunctatione obediendũ. Nocere obedienti nõ potest peruersa imperantis mens:
1. Reg. 18. ipsi qui imperat, prorsus nocebit. Saul Rex iniquus & prauus, quo Dauidem in perniciem exitiumque deduceret, præputia Philistinorum centum imperauit: paruit Regio edicto Dauid, pugnauit, vicit, præputia ducenta numerauit. Is est fidelis obedientiæ fructus, vt gloria ex
Prou. 21. inuidia crescat. Sapienterque à Sapiente dictum. [Vir obediens loquetur victorias.] Quam rem Christus præclarissimo hodierno facto suo demonstrat, qui imperatoris impij legi obtemperans, mundi totius sibi principatum vendicauit impleto diuino oraculo.
Mich. 5. [Et tu Bethleem terra Iuda paruulus es in millibus Iuda, ex te egredietur mihi qui sit dux populi mei, & egressus eius à diebus æternitatis.] Hoc à Deo prædictum homo ignorabat, sed dum homini obtemperat Deus, diuino in omnes homines est potitus imperio.

I N

IN EADEM SOLENNITATE, CONCIO QVARTA.

Et peperit filium suum primogenitum, & pannis eum inuoluit, & reclinauit eum in præsepio, quia non erat ei locus in diuersorio. Luc. 2.

VI locum natalium Christi considerat, ordinemque nascendi, qui in vili inquam hospitio natum ea rerum omniũ inopia cernit, vt præsepe prima incunabula dederit, inopinatum sane atque improuisum filij Dei aduentum in mundum fortasse arbitretur: qui si permultis antea præclarisque oraculis Prophetarum denuntiatum eum mortalibus diligentissimè, intelligat, vehemẽter miretur necesse est, quorsum tot & tãta de eius aduẽtu, cui occurrere pro dignitate oporteret, denuntiata sunt, cũ ita obscurè & improuiso venire haberet, vt à nemine posset agnosci. Neque enim ratio patitur, neque fert vsus, vt cum Reges in vrbem aliquam præstantem ingredi parant, nuntij præcurrant, qui ciues ad apparatum Regia maiestate dignum parandum moneant, nisi palàm ac manifesto Regius comitatus procedat. Quod si regem communi hospitio, nullo aut exiguo comitatu vti cernas, profectò celatum voluisse suum iter intelligas necesse est. Qui enim consentit adeo inter se discrepantia, multis nuntijs præparari occursum, & eius, clam facto aduentu, nullam fieri copiam? Iure proinde

1 *Admiratione dignũ aduentum Christi tantopere prædictum sic esse celatum.*

Abac. 3. Esai. 1. Abacuch Propheta in hodierna mysteria intuens exclamabat: [Domine consideraui opera tua, & expaui: in medio duorum animalium cognosceris.] Sic enim habet editio Septuaginta interpretum: sic plerique sancti Patres legunt, ac de nato Christo inter duo animalia intelligunt, præsertim Prosper Aquitanicus: qui de Christo etiam in præsepi posito quemadmodum Gregorius quoque Nazianzenus illud Esaiæ accepit. [Cognouit bos possessorem suum, & asinus præsepe Domini sui.] Neq; discrepat ab eo sensu Ecclesia, quæ canit, [Magnum mysterium, vt animalia viderent Dominũ natum iacẽtem in præsepio.] Quare quod vsus habet, vt bos & asellus puero nato pictura consotientur, non est tanquam inane cõmentum, contemnendum. Nam ad natiuitatem Christi respexisse Abacuch, cum dixit se expauisse opera Dei admiratum, quod in medio duorum animalium esset aliquando adorandus, documento sunt verba sequentia: [Deus ab Austro veniet, & sanctus de monte vmbroso siue Pharan.] Quæ magno consensu Patres Irenæus, Tertullianus, Cyrillus, Euthymius, de oppido Bethleem interpretantur, pro eo quod Bethleem ad Austrum sit Hierosolymis. Ergo quod dicebam, magna cum ratione ille Propheta se admiratum, expauefactum, attonitum narrat huius mysterij consideratione, quod Deus è cælis ad terram veniens, in hospitio, in tugurio, in stabulo, in præsepi, inter bestias primum innotescere mundo, voluerit. Atqui erãt prædicta vaticinia plurima eademq; clarissima de eius ad nos aduentu. Erant præmoniti mortales sæpe sæpius, vt venturo ad se Domino occurrerent. Quid enim aliud est illud Prophetæ Amos. [Præparare in occursum Dei tui Israel.] Quid sibi vult Abacuch, [Apparebit in finem; si moram fecerit, expecta eum, quia veniens veniet, & non tardabit?] Quid Aggæus? [Adhuc vnum modicum est, & ego commouebo cælum & terram, & mare, & aridam: & mouebo omnes gentes, & veniet desideratus cunctis gentibus.] Infinitum erit omnia percurrere testimonia, quibus de aduentu filij Dei fidelis populus admonetur.

Prosper. de diuin. præd. p. 3. c. 5. Greg. Naz. oratio. 1. in Theophaniam. In responsorio secundi nocturni officij Natiu. Abac. 3. Irinæus lib. 3. c. 23. & lib. 4. c. 66. Tertull. lib. cont. Iudæ. Cyrillus in orat. de Hippopanti. Euthym. in Abac. Amos 4. Abac. 2. Agg. 2.

monetur. Et cum tot prædictiones extiterint, cum adeo illustres prænuntij, nihil amplius perfectum esse ijs tantis rebus videmus, quam vt filius Dei, ab hominum societate ac domicilijs excluderetur, ad stabula, ac præsepia bestiarum amandaretur. Hîc quis diuinæ sapientiæ arcam non admiretur? quis non illud propheticum vsurpet? [Quam magnificata sunt opera tua Domine, nimis profundæ factæ sunt cogitationes tuæ.] Et [Mirabilis facta est scientia tua ex me: confortata est, & nõ potero ad eã.] *Psal. 91.* *Psal. 138.*

Itaque huc respiciens Hieremias Propheta cũ magna pietatis intimæ dulcedine rogabat in hunc modum Messiam suum: [Expectatio Israel, Saluator eius in tempore tribulationis, quare vt colonus futurus es in terra, & vt viator declinans ad manendum, & vt vir vagus, & fortis qui non potest saluare?] Appositis sane similibus indicat, quam fuerit modico & neglecto cultu Saluator acceptus, quem coloni instar versaturum in terra prædicit, propterea quod externus habendus sit, & laboribus exercendus: quod vtrunque Scriptura docet, [Extraneus factus sum fratribus meis, & peregrinus filijs matris meæ.] Tum illud: [Homo agricola ego sum, Adam exemplum meum ab adolescentia mea.] Iam viator, qui diuersorium ingreditur, tantisper corpus recreaturus, vt iter arreptũ maturet, quam sit exiguo contentus, quam copiosi prolixique apparatus negligens, facile est intelligere. Et hic noster non tam viator, quam via ipsa, quam terrena hæc spatia festinus confecerit, Psalmus indicat, [Exultauit vt gigas ad currendam viam.] Nam quod viro forti, sed profugo Hieremias postremo assimilat Christum, illud significat, solere milites, cum desperata victoria acieque profligata, ex prælio abeunt, festinare fugam raptumque cibum ac potum vitæ tantum tuendæ necessarium capere, delitias omnes saluti posthabere. Ac sane ita se gessit summus Imperator noster, ac si rerum omnium inops, pugnæ impotens, fugere ac latere necesse ei fuerit, & vero, subitaneo, & obuio quocunq; cibo, hospitioq; esse cõtentum. Id quod hodiernus dies Christi natalitius, quem

a Quanta fuerit admiratio in Natiuitate Christi, Prophetarũ, & Angelorũ Sanctorum.
Hierem. 14.
Psal. 68.
Zachar. 13.
Psal. 18.

solent homines primarij luculentum ornatumque liberis curare, extrema sua inopia atque incredibili egestate declarat: cum Deus infans nocturnis tenebris, diuersorio vili, incommodissimo anni tempore, nullo comitatu nisi bestiarum, pannis vulgaribus inuolutus, præsepi pro cunabulis vtitur. [Pannis induitur ille, ait Maximus, qui cum crearet omnia, terras luce perfudit, cælum sideribus adornauit, & ignea solem claritate vestiuit.] Nonne iuuat iterum atque iterum repetere vocem illam propheticam? [Consideraui opera tua & expaui.] Sed alius item Propheta nos adhortatur: [Notas facite in populis adinuentiones eius.] Sunt enim diuinæ sapientiæ inuenta hæc præclarissima, quæ ad docendum hominem ad corrigendum, ad informandum diuinitus comparata sunt. Primum igitur ad magnam sapientiæ laudem, ad magnam charitatis suæ gloriam pertinere Deus existimauit, si eo apparatu filium vnicum sibi parem, in terras induceret, qui quanto videretur ab illa maiestate plus abhorrere, tã to illius tum bonitatem, tum etiam potentiam amplius commendaret. Cælestes illas mentes contemplor nouo spectaculo attonitas, in puerum Deum oculos defixos tenere, illos vagitus dulcissime audire, illas lachrymulas libenter aspicere, pannos pro ostro & purpura, præsepe pro throno, fœnum pro auro, iumenta pro splendido comitatu, abiectum sordidumque tugurium pro regio palatio, extremam rerum omnium penuriã pro infinita opũ copia commutatam. Atque talem Deum suum ac principem agnoscentes, & colunt, & venerantur, & procubentes adorant. Vbi illud Apostoli videmus impletum: [Cũ introducit primogenitum in orbem terræ, ad Angelos quidem dicit, Et adorent eum omnes Angeli eius.] Neque adorant tantum, verum & obsequia puerperæ præbent Angeli, & modulato concentu vagientem infantulum mulcent. Reginam Saba sacræ literæ tradunt ad conspectum Salomonis obstupuisse, domus ornamenta, familiæ apparatum, rerum omnium magnificentiam admiratam. Ego cælestem curiam vniuersam, ad nouam no-

stri

S. Maximus serm. 2. de Natiu.

Esai. 12.

Hebr. 1.

3. Reg. 10.

ſtri Salomonis gloriam, ad eximium illum apparatum, ad incredibiles Regis ſui opes longe plus obſtupuiſſe crediderim. [Deus enim qui diues eſt in miſericordia propter nimiam charitatem qua dilexit nos,] humanam inopiam ſummas ſibi diuitias, humanas miſerias præclariſsimas ſibi opes duxit. Vt liceat homini per ludum & iocũ de Deo dicere, quod ludibrio Deus homini dixit: [Ecce, ait ille, Adam ſicut vnus ex nobis:] & nos in eum dicere iam poſsimus, Ecce Deus ſicut vnus ex nobis. Quamobrem læti atque admirabundi Angeli hodiernum natalem celebrant, laudesque Deo canunt immenſo ſtudio, dicentes: [Gloria in altiſsimis Deo.] Quorum ſane ſenſum & ſpiritum Eccleſia ſancta tenens, identidem canit: [Magnificatus eſt Rex pacificus.] Quin etiam piæ fidelium mentes autori Deo pro tantis beneficijs gratias agentes cum magno ardore loquuntur: [Quam magnificata ſunt opera tua Domine: nimis profundæ factæ ſunt cogitationes tuæ.] Et [Omnia oſſa mea dicent, Domine quis ſimilis tui?]

Ephes. 2. *Gen. 3.* *Pſal. 91.* *Pſal. 34.*

Ante omnes autem illa beatiſsima ſanctiſsimæ virginis eiuſdemque Deiparæ mens myſterij tanti minime ignara, mirabilem præſentiæ Chriſti fructũ cœpit. Quæ cum tempus eſſet impletum vt pareret, ſicut ſine voluptate noxia concepit, ita ſine dolore vindice, cæleſte de ſe lumen effudit. Adam quidem ſomno quodam diuino correptus, de coſta fabricatam ante ſe mulierem cum ſubito adſpexiſſet, plenus gaudij in illam vocẽ erupit. [Hoc nunc os ex oſsibus meis, & caro de carne mea.] Maria porrò nouum ante ſe infantulum Deum intuens, ſine vllo doloris ſenſu de viſceribus ſuis formatum atque effuſum, iucundiſsimo ſpectaculo læta, cantat, [Hoc os ex oſsibus meis: hæc caro de carne mea.] Nanque vt Cyprianus eleganter ſcribit. [Vltro maturus ab arbore baiula fructus elapſus eſt: nec oportuit vellicari, quod ſponte prodibat.] Cum vero infantulum ante ſe vagientem aſpiceret, eundemque Deum ſuum non ignoraret, quis dicere queat, quo ſenſu, qua amoris flãma ver-

3 Quæ fuerint beatiſsimæ virginis gaudia in partu Saluatoris. *Geneſ. 2.* *Cyprian. in ſerm. de Natiu. Dni.*

bum infans dulcissima parens alloqueretur? [Quid dilecte mi, quid dilecte vteri mei, quid dilecte votorũ meorum?] Nam quales & quantæ illud Mariæ beatissimæ pectus suauitates diuinitus affluentes implerent, quam magnæ & sublimes rerum diuinarum commentationes illã castissimam mentem Dei genitricis oblectarent, neque dici vllo modo, neque vero satis cogitari potest: quemadmodum idem Cyprianus (vel quisquis is autor est Cypriano sapientia certè atque eloquentia non impar) his verbis doctissimè dixit: [Sed & cor matris, quædam dulcedines, quæ humanum superant intellectum, imbuebãt: eratq; vtrinque mira iucunditas, cum pia sanctæ matris & deuota humilitas, & Sancti Sanctorum immensa benignitas confœderatis affectibus mergerentur.] Atq; ante hæc verba eiusdem illa est præclarissima oratio: [Matri plenitudo gratiæ debebatur, & virgini abundantior gloria, quæ carnis & mentis integritate insignis spirituali & corporali, intus & extra, Christi præsentia fruebatur. Ornamenta quæ deerant, etiam si adessent, non haberẽt oculos spectatores, quia præsentia paruuli sic eorum qui aderant Ioseph, & si quis forte alius ibi erat, oculos occuparat, sic illuminauerat animos, sic corda illexerat, vt in hoc summo bono, omnium bonorum vnita collectio videretur, nec opus esset euagari, & mendicare per partes, quod simul in se vno fidelibus omnipotens infans præsentabat.] Hæc ille, luculentè admodum docens illam Regis nascentis paupertatem, illam sempiterni verbi infantiã, ijs opibus cælestium bonorum affluxisse, atque ea diuinæ sapientiæ luce claruisse, vt nihil opulentius, nihil excelsius, nihil beatius cogitari posset. Itaque in tegumento vilissimo ruinosæ & semirutæ casæ incredibiles diuitias celatas Deus voluit, vt eo chariores iucundioresque sint, quo tanquam marsupio viliore pretiosior thesaurus inclusus reperitur. Iuuat Petri Damiani viri & antiqui & celebris iucundissimam orationem recitare: [O Bethleẽ, inquit, ciuitas Dei summi, & in te & in suburbijs tuis visa sunt mirabilia hodie. Deus pendet ab vberibus, po-

In eodẽ sermone de Natiuitate.

Petrus Damascenus in sermone de Natiuitate Domini.

nitur in præsepe, ligatur in cunis, pannis inuoluitur, & laxatis fasciculis felices manus & sancta brachiola per cunarum paruitatem expandit. Alludit virgini, matri arridet, & blandientes oculos ad Mariam intorquet, stat perterrita tantis miraculis Regina cælorum: confert in corde suo salutationem Archangeli, conceptionem Dei, natiuitatem pueri: & miratur quod ille qui sic potuit ad nos venire, sic voluit subuenire. Adest & Ioseph, sed ab vtroque remotus & in excessu mentis miratur, & mirari satis non potest, qualiter sit ad tantæ dignationis admissus arcanum.] Hactenus Damianus. Quis igitur iam fidelibus oculis puerum Deum pannis inuolutum, præsepi fœno impositum contempletur, qui non summo animi ardore inclamet, [Verè tu es Deus absconditus, Deus Israel Saluator?] [Nam quia non cognouit mundus per sapientiam Deum, placuit Deo, per stultitiam prædicationis, saluos facere credentes:] sicuti magnus scripsit Apostolus. *Esai.45.* *1.Cor.1.*

Sed quoniam ad erudiendos docendosque mortales venerat Deus, ea omnia quæ egit, præcepta esse nostra voluit, vitæque informandæ, verissimas leges. Quare præsepe illud tanquam cathedram præceptoris tui Christiane cogites, oportet, diuersorij stabulum, suggestum amplissimum, ex quo ad te sapientia ipsa verba faciat. Paupertas regis tui rerum inanium contemptum monet: tugurij ac præsepis vilitas, humilitatem tuique ipsius abiectionem suadet: bouis atque aselli rusticus comitatus mansuetudinem commendat: patientiam ac tolerantiam alienissima suorum exclusio, cum tanta temporis, tanta loci iniuria coniuncta. [In propria venit, ait Euangeliū, & sui eum non receperūt.] Cur in stabulo commoratur? cur in præsepi locatur Dei filius? [Quia non erat, inquit, ei locus in diuersorio.] Quod non ita accipere debetis, quasi diuersorium nullum extiterit, quo se reciperent Ioseph & Maria. Sed potius cum in diuersorium deuenissent, quod erat in via egenis viatoribus patens, & bestijs

4 Præsentium rerum contemptum præ desiderio patriæ cælestis, docere Christi cunnabula.

Ioan.1.

magis quam hominibus aptum, in hoc ipso inquam diuer sorio, nullus est datus nostris hospitibus locus honestior, quam vt in ipsa iumentorum stabula concederent. Ita quidem Ambrosius sentit, articulo græco ductus, qui eum fere sensum facere solet, tanquam latine diceretur. Non erat eis locus in illo diuersorio. Nam diuersorio natum fuisse Christum, plerique patres consentiunt, non Ambrosius solus, Augustinus, Fulgentius, Maximus, Gregorius vero, & Chrysologus in via natum sentiunt. Hieronymus in specu, quod etiam Epiphanius, & Gregorius Nissenus, & Sophronius affirmãt. Cyprianus & Basilius, & Chrysostomus in tugurio aiunt. Sed omnes denique censent quod necesse est, non in aliquo ornato domicilio, aut æde propria Mariam peperisse. Nempe voluit diuina sapientia docere nos, in hunc mundum venisse Deum tanquam peregrinum & viatorem, non habitandi causa vt in domo, sed commorandi tantisper, hospitio esse vsum. Quod Augustinus expressit his verbis: [Nascens ergo Christus non inuenit locum in diuersorio, per quem omnis creatus est locus. Et velut peregrinus nascitur, qui totius orbis est Dominus, vt nos cælestis patriæ faceret esse municipes.] Nihil enim in Christiana disciplina præclarius, quam vt nos cælestis patriæ ciues intelligentes, peregrinos in hac terra versari, delicias huius seculi contemnamus, & tanquam in diuersorio necessaria tantum sumentes viæ perficiẽdæ insistamus, atque in cælestem illam ciuitatem votis omnibus cõtendamus. Hæc Petri Apostoli vox est: [Obsecro vos tanquam aduenas & peregrinos abstinere vos à carnalibus desiderijs, quæ militant aduersus animam.] Hæc Pauli Sanctorum veterum prædicatio: [Confitentur, inquit, quia peregrini, & aduenæ sunt super terram: qui enim hæc dicunt significant se patriam inquirere: & siquidẽ ipsius meminissent, de qua exierunt, habebant vtique tempus reuertendi, nunc autem meliorem appetunt, id est cæleste.] Eo Christus nos ducere cupiens, ab omnibus terrenis temperare, exemplo suo copiose docet. Nos vero, proh quantus pudor,

Aug. serm. 20. de Natiuitate.

1. Pet. 2.

Hebr. 11.

dor, qui Christiani & haberi volumus, & eo nomine gloriamur, de rerum inanium cupiditate, de fastus & ambitionis magnitudine, de vitæ delicijs atque omni luxuria exigenda à paganis & infidelibus nihil distamus. Sic huius vitæ nugas amamus, amplectimur, quærimus, tanquã in ea perpetuo acturi. Non viam, non diuersorium, sed domum, ciuitatem, patriam cogitamus. O nos cum stultos, tum infelices. Nos nos compellat diuinus Propheta horribili voce, [Væ qui opulenti estis in Sion, optimates, capita populorum, ingredientes pompatice domum Israel. Transite in Chalanne, & in Emach magnam, & in Geth, & ad optima quæque regna horum, si latior terminus eorum termino vestro est?] Tanta est acquirendi & domos atque agros ampliandi auiditas, inquit, vt nullo termino, nullis limitibus contenti sitis. Iam cætera persequitur postquam de superbia & cupiditate nos pupugit: [Qui dormitis in lectis eburneis & lasciuitis in stratis vestris. Qui comeditis agnũ de grege, & vitulum de medio armẽti. Qui canitis ad vocẽ Psalterij: sicut Dauid putauerunt se habere vasa cantici. Bibẽtes vinum in phialis, & optimo vnguento delibuti.] Immensum nostrum luxum, immoderatas delicias, exquisitas gulæ illecebras, omniumque sensuum oblectamenta carpit acerrime: vbi illud prætereundum non est, quod facit ad rem præsentem maxime, aliorum interpretum, idest, Septuaginta lectionem habere: [Quasi stantia putauerunt, & non quasi fugientia.] Quæ sententia magno Patrum consensu mirificè extollitur, quod Spiritus sanctus intelligi velit, omnes eas profusiones & turpitudines & libidines quas vituperat, inde esse profectas, quod præsentia bona tanquam fixa ac manentia bona intueamur, ac non vt sunt, breuia, fugaciaque cogitemus. Et quod omnium pessimum est, [Et nihil, inquit, patiebantur super contritione Ioseph.] Nos diuites, nos beati, miseros atque inopes dedignamur: nihil eorum ad nos gemitus, nihil famem, nuditatem, nihil extremam afflictionem ærumnasq; pertinere arbi-

Amos 6.

Amos 6.

arbitramur. Ergo, fratres, cum Christum pauperem, peregrinum, abiectum videamus, demus operam, vt cælestis vitæ instituta, imitatione diligenti assequamur: sin id minus præstemus, quod vnũ reliquũ est, pauperibus fortunas cõmunicemus, bonaque impertiamur libẽter, egentibus, quorum se hodie personã Christus suscepisse professus est.

IN EADEM SOLENNITATE, CONCIO QVINTA.

Natus est vobis hodie Saluator, qui est Christus Dñs in ciuitate Dauid. Luc. 2.

1 *Christus Saluator prædictus à Prophetis. Genes. 5.*

CVM primũ Noe Patriarcha quondam ex materno vtero in hanc lucẽ effusus est, eius parens Lamech diuinitus tactus vaticinium id enuntiauit: [Iste consolabitur nos ab operibus & laboribus manuum nostrarũ in terra, cui maledixit Dñs.] Quamobrem nomen imposuit ei rei significandæ idoneum. Noe enim, vt periti linguæ sacræ tradunt, requiem vel cessationem significat. Fuisse autem Christi Domini typum quendam Noe, in canonica sua epistola priore beatus Petrus insinuat: & res ipsa fidem abunde facit, quod ex infinito diluuio, quo mundus euersus deletusque est, soli ij salui euaserint, quos arca Noe continuit: [Et vos, ait Petrus, similis formæ saluos facit baptismus,] quia ianua in arcam, idest in Ecclesiam Dei, ad salutem vnicus aditus patet. Porro Lamech periti ijdem interpretantur, pauperem vel humiliatũ. Quale sane

Hierony. in li. de quæst. siue tradition. Hebraicis in Genesim.

ſane erat genus humanum, Dei gratia boniſque omnibus nudatum, ac dura diaboli ſeruitute oppreſſum. Cui ſi hodie detur noui Regis ortum cognoſcere, illud ſine dubio ſentiet ac dicet: [Iſte conſolabitur nos ab omnibus laboribus noſtris.] Nunc enim antiqua oracula impleta, patefactaque ſunt: [Et mittet eis Saluatorem qui liberet eos.] *Eſai. 19.* Et illud, [Ego autem in Domino gaudebo, & exultabo *Abac. 3.* in Deo Ieſu meo.] Quid illud? [Cum quietum ſilentium *Sap. 18.* contineret omnia, & nox in ſuo curſu medium iter haberet, omnipotens ſermo tuus exiliens de cælo à regalibus ſedibus durus debellator in mediam ex terminis terram proſiliuit.] Et Oſeas. [Et domui Iuda miſerebor: & ſaluabo eos in Domino Deo ſuo: & non ſaluabo eos in gladio *Oſeæ 1.* & arcu, & in bello, & in equis, & in equitibus.] Nam Dauid vbique præ gaudio geſtiens, cum hunc Saluatoris diē natalem annuntiat, etiam montes & flumina plaudere iubet, atque vniuerſum terrarum orbem ad celebrandā aduentus eius lætitiam excitat. [Cantate, ait, Domino canticum nouum, quia mirabilia fecit. Saluauit ſibi dextera *Pſal. 97.* eius, & brachium ſanctum eius. Notum fecit Dominus ſalutare ſuum.] Et mox: [Viderunt omnes termini terræ ſalutare Dei noſtri. Iubilate Deo omnis terra, cantate, & exultate, & pſallite.] Itaque hunc Saluatorem, atque hoc ſalutare, hoc brachium Domini, hunc Ieſum, hunc Dominum, hunc denique Deum à tot ante Prophetis prædictum, annuntiant hodie Angeli paſtoribus, & prædicant natum. [Ecce euangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo, quia natus eſt vobis hodie Saluator, qui eſt Chriſtus Dominus in ciuitate Dauid.]

Angelorum officiū & beneuolentia in homines.

Atque hoc loco videndum eſt id, quis, quibus, annuntiet. Angelus certè paſtoribus. Atqui Angelos infenſos homini redditos culpa ac ſcelere ipſius, vel illa depulſio ſatis indicat, ex paradiſo voluptatis, gladiuſque ille anceps atque terribilis, quo vitæ aditum Angelus defendit, ne qui morte mulctatus erat, dignam ſuo ſcelere pœnam *Geneſ. 3.* euaderet. Itaque videmus ad Angelorum conſpectum homines etiam iuſtos & pios paſſim eſſe perterritos, quod

vindices numinis à se læsi, diuinæque maiestatis satellites cogitarent. Quo argumento Manuë Samsonis pater, periturum se continuo asseruit, quod Angelum Dei intuitus esset. Quo veteri more nostri quoque pastores simul atque Angelum tantopere præfulgentem conspicati sunt, metu exanimati propemodum conciderunt. [Et timuerunt timore magno.] Quid enim non perhorrescat regios satellites maiestatis reus? quid non ministros Dei pertimesceret humana infirmitas? sed Angelus & timorem sedat benigne, & se amicum profitetur, nūtiumque afferre dicit gaudij plenum. Antea enim vt Gregorius Papa loquitur: [quia peccādo extranei eramus Deo, extraneos nos à suo consortio deputabant Angeli ciues Dei. Sed quia Rex cæli terram nostræ carnis assumpsit, infirmitatem nostram illa iam Angelica celsitudo non despicit.] Videbant videlicet Angeli Deum homini factum proprium, officio ipsi non desunt: hominum se salutem amare docent, inuidere plane nesciunt: nobilissimum gentis genus. Et cum Deum videant, nequaquam Angelos apprehendisse, vt Paulus loquitur, sed semen Abrahæ apprehendisse, idest humanam sibi non Angelicam Dei filium naturam copulasse, nihil dolent, nihil inuident, nihil indignantur, se neglectos, fideles, nobiles, puros: homines sibi prælatos, sordidos, ingratos, improbos. Quin potius eorum se se lætitiæ & autores & ministros præbent; atque hominibus ex animo gratulantur. Atque vt est à Cypriano elegantissime dictum: [A supernis legationibus incipit Euangelium, cuius primi dictatores Angeli extiterunt.] Quæ cum ita sint, debet homo Angelorum beneficijs minime se ingratum indignumque præbere: sed salutis suæ administros semper & suspicere & colere, & quod caput est eorum monitis obedire. Etenim quod Origenes hoc loco sentit, verissimum est, vnicuique duos assistere Angelos, alterum iustitiæ, alterum iniquitatis. [Si bonæ, inquit, cogitationes in nostro corde fuerint, haud dubium quin nobis loquatur Angelus Domini.] Angelos ergo diuinæ pacis, non belli cruenti satellites,

Iudic. 13.

Greg. hom. 8. in Euāg.

Hebr. 2.

Cyprian. in serm. de Natiu. Dñi.

Orig. homil. 12. in Luc.

satellites, magna animi & reuerentia & deuotione vbiq; prosequi eius est animæ, quæ patriam cælestem non solū desiderat, sed etiam expectat.

At qua causa missus est Angelus, vt Christi ortum pastoribus potisimum nuntiaret? Non erant sacerdotes, nō Pontifices? non Leuitæ? Hierosolymis principes, Scribæ, Pharisæi, religiosi, literati non erant? quorum autoritate populus Israeliticus potius adduceretur, quibus dignitas maior fidem ampliorem esset conciliatura? Soli pastores, rusticani, neglecti adeuntur, monentur, exhilarantur lætisimo nuntio: cantu præterea Angelico oblectantur? Quid hoc rei est? quid consilij? O altam diuinæ sapientiæ arcem: consilij æterni profundum impenetrabilem. Respondere tamen placet non meis sed Cypriani verbis: [Primi fuere pastores, quorum innocentia & simplicitas electa est, vt laus Christi perficeretur, quia piscatores & pastores sequentibus temporibus confunderent oratores: & à pauperibus & humilibus prędicatio paupertatis haberet initium.] Idemq; mox. [Pauperes electi, superbi neglecti, nec fastus, nec altus circa discipulatū Christi aliquem obtinent locum: Christus pauper discipulos diuites aspernatur. Pauper mater, pauper filius, inops hospitium, his qui in forma huius Ecclesiæ militāt, præbent efficax documentum.] His quid addi posit ignoro: ad paupertatis Euāgelicæ cōmendationē, ad Christianæ humilitatis & simplicitatis laudē, quid accedere posit, non video. Satis igitur hæc, si satis animo cōdantur atque hæreant. Pharisæos autem & sacerdotes non esse ab Angelo certiores factos tāti boni Chrysostomus docet, quod inuidia & auaritia laborarent. Neq; illud mysticum displicet, quod beatus Ambrosius adnotauit, pastores delectos esse diuino nuntio, eosdemq; vigilantes super greges suos, & noctis custodias obseruantes, vt intelligi posit, pastores animarum, qui sunt Episcopi & præsides Ecclesiæ, debere vigilare, & somno parcisimo contentos commisi sibi populi salutem vigilantisimè curare: sic fieri, vt diuino lumine illustrentur, ac lætitia cælesti perfundātur.

3 Cur pastoribus nuntiatus Christi ortus.

Cyprian. in sermone de Natiuitate.

[Nimirum

Beda in 2. cap. Lucæ. [Nimirum ſolus ille, ait venerabilis Beda, Conditorem perfecte diligit, qui & proximis curam perfecti amoris impendit.] Nam quos paſtores, non tam oues ſibi creditas, quã ſe ipſos paſcere animaduertit, ijs ſermo Ezechielis propheticus, non lucem cæleſtem, non nuntium ſalutarem, iucundumque promittit, ſed caliginẽ & tenebras, & triſtem interitum minatur. Neque leuiora Zacharias in eiuſmodi paſtores quærentes quæ ſua ſunt, non quæ Ieſu Chriſti, gregem ſibi commiſſum deſerentes, quo ſuis commodis & voluptatibus vacent. [O paſtor, inquit, & idolum, derelinquens gregem, gladius ſuper brachium eius, & ſuper oculum dextrum eius: brachium eius ariditate ſiccabitur, & oculus eius dexter, tenebreſcens obſcurabitur.] Auertat Deus omen infauſtum, ac potius paſtores noſtros cæleſti luce perfundat, confirmetque virtute illa eximia, quo alacres & feſtini verbum ſibi diuinitus oſtenſum, & ipſi ſupplices adorare pergant, & alijs cum ſermone tum factis duces fortiſsimi ſint, quod Bethleemitæ hodie paſtores præſtiterunt.

Ezech. 34.

Zachar. 11.

4 Filius Dei æternus vnius diei infans.

Pſal. 2.

Quod vero hodie natum Saluatorem Angelus denuntiat, Dauid etiam hodie genitum dicit eundem Dei filiũ. [Dominus, inquit, dixit ad me, Filius meus es tu: ego hodie genui te.] Sed inter vtramque natiuitatem multum intereſt, illam, inquam, qua Dei filius ex Patre Deo Deus natus eſt, & hanc qua idem, ex matre homine homo etiã eſt natus. Hæc enim temporalis ita eſt hodierna, vt ante hanc diem minime extiterit. Itaque ab Euangeliſta dilucidè ſcribitur: [Et factum eſt cùm eſſent ibi, impletũ eſt tempus, vt pareret, & peperit filium ſuum primogenitum.] Illa autẽ altera natiuitas, ita quod ſit hodierna prædicatur, vt ſempiterna etiam fuiſſe declaretur, quemadmodum alius Pſalmus habet: [Tecum principium in die virtutis tuæ, in ſplendoribus Sanctorum, ex vtero ante luciferum genui te.] Qui verſus hanc habet ſententiam. Nõ fuiſſe principium quod ortum diuinæ virtutis & potentiæ, filij nimirum Dei, anteceſſerit: quem quidẽ Deus genuerit ab omni æternitate, antequam luciferum cæterumque

Pſal. 109.

rumque cæli ornatum conderet, eumque ex vtero hoc est ipsa sua substantia non de nihilo, vt creaturas produxerit: neque tamen productio illa humanæ similis fuerit, quæ corruptionem generationi necessario coniungit, sed pura integraque extiterit, qualis est splendoris purissimi atque sanctissimi. Quanquam autem ea verbi productio & natiuitas æterna est, dicitur tamen hodie genitus Dei filius, propterea quod præterita nunquam est: semper enim Deus ex Deo nascitur: itaque & natus est, & nascitur, & nascetur. Cumque Deo nihil sit hesternum, nihil crastinum, merito hodierna generatio prędicatur. Aeternitati enim præteritum nihil, nihil futurum: quicquid est, præsens hodiernumque sit necesse est. Quamobrem sacræ literæ diuinarum personarum productiones humano modo cum loquantur (aduertite quæso animum) modo præteritas, modo præsentes, modo vero etiam futuras pronuntiat. Nam præterito vtuntur, vt perfectam productionem intelligamus: quale est illud: [Ego ex ore Altissimi prodiui primogenita ante omnem creaturam.] Et illud iam recitatum. [Ex vtero ante luciferum genui te.] Iam præterito imperfecto, vt illud, [In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum, hoc erat in principio apud Deum.] Nimirum ne ita Dei verbum ex Deo productum intelligamus, quasi produci iam destiterit. Præsenti vero interdum vtuntur, vt declarent productionem emanationemque diuinam semper durare neque vnquam finiri, sicut de Spiritu sancto Euangelium loquitur. [Spiritus veritatis qui à Patre procedit.] Ita enim processit vt semper procedat, quemadmodum lux à Sole, & figura speculo impressa ab obiecto corpore. Denique futuro quoque videmus vti Scripturam, vt cum de eiusdem Spiritus sancti processione legimus. [Quæcunque audiet loquetur.] Et rursum: [Ille de meo accipiet.] Neque dubium esse potest, quod Augustinus docuit, non esse aliud audire Spiritum sanctum à Patre, & accipere à Filio, quã à Patre procedere & Filio. Vt enim

Eccles.24. Psal.109. Ioan.1. Ioan.15. Ioan.16.

æterna processio est, ita æterna auditio, atque æterna locutio in illis deitatis altissimæ diuinis personis. Sed de futuro hæc pronuntiantur interdum, vt sempiterna emanatio intelligatur, quæ non magis transierit finitaque sit, quam quod futurum est, quodque nondum est. Sed præclarissimam de æterna processione sententiam melius Augustini verbis intelligetis quam meis. Sic igitur ille scribit: [Sic debemus accipere quod de Spiritu sancto dictum est: Non enim loquitur à semetipso, sed quæcunque audiet loquetur, vt intelligamus eum non esse à semetipso. Pater enim solus de alio non est. Ab illo audiet Spiritus sanctus à quo procedit. Audire illi, scire est, scire vero esse, à quo est illi essentia, ab illo scientia. Nec moueat quod verbum futuri temporis positum est, illa quippe audientia sempiterna est, quia sempiterna est scientia. In eo autem quod sempiternum est sine initio & sine fine cuiuslibet temporis verbum ponatur, siue præteriti, siue præsentis, siue futuri, non mendaciter ponitur. Quamuis enim natura illa immutabilis non recipiat fuit & erit, sed tantum est, tamen non mendaciter dicimus & fuit, & erit, & est. Fuit, quia nunquam defuit: erit, quia nunquam deerit: est, quia semper est.] Ita Augustinus, prorsus verè & subliminter. Quæ cum ita sint, miranda est Dei, & adoranda clementia, qui æternum filium, temporum legibus subdi voluit, vt vnius diei infantulus annuntietur, qui dies omnes, & menses, & annos, & secula, & tempora vniuersa infinita antiquitate præcesserit. Itaque quod Salomon de se professus est, id Christus quadam ex parte loqui videri posit: [Sum quidem & ego mortalis homo similis omnibus, & ex genere terreno illius qui prior factus est, & in ventre matris figuratus sum caro, & decem mensiũ tempore coagulatus, & primam vocẽ emisi plorans, & in similiter factam decidi terram.] O Deus infans, ô Rex gloriæ, humanæ miseriæ subditus, amore æstuans in homines, & hyemale frigus incendio charitatis superans: quas flammas subijcis nobis, quas faces amoris

Aug. tract. 99. in Ioan.

Sapien. 7.

ris accendis,modo si humani aliquid in nobis est,si non lapides & trunci sumus?[Vt si amare pigebat,vt ille dixit, saltem redamare non pigeat.] *Aug. de catechiz.rudibus.c.4.*

Postremò qui Deum videre velit hominem factum, Bethleem petere debet,ciuitatem Dauid,Angeli annunciant. Erat quidem Bethleem exiguum oppidum, tenue municipium: hoc sempiterna sapientia & maiestas illa sibi delegit: eam sibi esse patriam voluit, non tam Dauidis natalibus illustrem, quam filij Dauidis ortu illustrandam. Bethleem, quod Gregorius etiam animaduertit, domum panis interpretantur. Quo igitur panis ille cælestis, nisi in domum panis veniret? Hic frumento condendo diuino horrea felicissima instructa sunt. Et Ioseph quidem olim futuræ fami alimenta reposuit,quæ toti Aegypto in annos septem sufficerent: & noster Ioseph clariorem longè præfecturam diuinitus nactus,frumentum cæleste quod æternitati par esset, in horreum Bethleemiticum reponendum existimauit. Eo omnes qui laborant penuria,qui premuntur fame, accurrere necesse est,si velint nullo pretio alimenta copiosa sibi comparare. [Quare appenditis argentum & non in panibus? laborem & non in saturitate?] Isaias clamitat. Noster vero panis cælestis omnes ad se inuitat, omnes allicit: [Venite, ait, ad me, & ego reficiam vos.] Quod si fide duce accedere vultis, polliceor vobis hodie non minus, quam pastoribus illis, infantulum ex Maria natum reperiendum, cuius & conspectu, & amplexu dulcissimo frui possitis. Nonne vobis mensa illa sacra altaris tanquã præsepe cõmune omnibus cælestem panem cõtinere videtur? Erat Christus pãnis inuolutus: & hîc Christus vsitati pannis accidentibus, tanquam in tegumentis tectus est. In fœno iacebat,animantibus brutis consotiatus: hîc autem cum fœno carnis nostræ,quod tanquã animalibus offert, frumenti lectissimi adipem, diuinæ suæ scilicet substãtiæ copiã facit. Audi Bernardũ: [Panis,inquit, Angelorũ,factus est fœnum positũ in præsepio appositum nobis tanquam iumentis. Verbum quippe caro,

5 Puerum Iesum hodie quoque inuolutum sacramenti integumentis inueniri.

Greg. hom. 8. in Euãg.

Gen.41.

Esai.55.

Matth. 11.

Bern. serm. 35.in Cant.

factum est:& iuxta Prophetã, Omnis caro fœnum.] Omnino re præstitum cernimus, quod fuit vaticinio præclaro de aduentu Mesiæ promissum. [Et erit firmamentum in terra in summis montium: super extolletur super libanum fructus eius.] Quod nos firmamentum legimus, habent nonnulli codices Hebraico minimè repugnantes, [Erit frumentum in terra.] Hoc plane frumentum est electorum quod Zacharias prædicat, hoc benedictione præcipua legatum primogenito à sancto Patriarcha Isaac: de rore cæli & de pinguedine terræ. Si quis igitur Iesum videre, Iesum adorare velit, si quis Iesu frui, adeat Bethleem, pastores sanctos viæ duces sequatur, in sacro Ecclesiæ præsepi infantem inueniet, inuolutum pannis inuolucris Christum adoret, Christum sumat, & sacro cibo refectus, diuinis delicijs perfruatur. Neque prætermittat instar pastorum, Deum glorificare, & pro tantis in se collatis beneficijs immortales gratias agere.

Psal.71.

Zachar.9.

Genes.27.

IN

IN FESTO SANCTI STEPHANI PROTOMARTYRIS.

Hierusalem, Hierusalem, quæ occidis Prophetas & lapidas eos qui ad te missi sunt. Matth. 21.

POST diem Domini natalem quorundam sanctorum Ecclesia natilitia celebrat, quo Christi aduentus in mundum fructus appareat. [Nisi enim granum frumenti mortuum fuerit, ipsum solum manet: si autem mortuum fuerit, multum fructum afferet.] Nam vt Augustinus ait, [Ideo natus est Dominus, vt moreretur pro seruo, ne seruus timeret pro Domino.] Ac quanuis Christum plurima sanctorum multitudo sequatur, tamen delectari præcipue videtur virginibus. [Hi enim sequuntur agnum, quocunque ierit.] In quorum numero non est dubitandum fuisse Stephanum, Ioannem, infantes innocentes. De Ioanne consentiunt omnes, de innocentibus dubium esse non potest. De Stephano autem beatus Augustinus sic loquitur. [Scriptum de Stephano est in actibus Apostolorum, quod ad ministerium viduarum sit ab Apostolis deputatus. In hac etiam re quod præpositus est fœminis, testimonium meruit sincerissimę castitatis. Beatus ergo erit fratres charissimi, qui hunc sectatus, qui hunc imitatus fuerit, & pudicitiæ palmam, & martyrij consequitur coronam.] Recte illibatam castitatem ei tribuit Augustinus, qui iuuenis cum esset in ipso flore ætatis

1 Stephani protomartyris prærogatiua.

Ioan. 12.

Aug. serm. 1. de Sāctis.

Apoc. 14.

Aug. serm. 5. de S. Stephano.

Apostolica autoritate fœminarum alendarum curam suscepit. Stephanum ergò præter candidum virginitatis insigne, etiam exornat martyrij corona purpurea: noméque, illi commodè diuinitus est ante inditum, quod gloriam sibi destinatam notaret: à corona quippe nomen sortitus est, qui primus omnium Christi militum corona donatus est: non è quercu aut è populo vt apud Romanos priscos, sed ne è lauro quidem, quæ erat præcipua triumphantium. Sed data est Stephano ex auro corona, plurimo lapide pretioso distincta. Tot enim gemmæ præclarissimè huius coronam ornant atque illustrant, quot est propter Christum lapidibus appetitus. [Posuisti, inquit, super eum coronam de lapide pretioso.] Nihil pretiosius sanguine profuso pro Christo: nihil gloriosius ictibus pro Domino vulneribusque susceptis. Atque olim quidem Dauid, qui primus murũ Hierosolymitanũ subijsset, atque hostibus vostricia signa intulisset, eo præmio remuneratus est, vt primus militiæ dux haberetur. Itaque cum Ioab magnitudine animi atque industria fideque præstanti, primus in mœnia Iebusæi euasisset, Regio edicto exercitus vniuersi renuntiatus est dux. Id planè si nostro Stephano, fortissimo Christi militi conrigisse, atque in hac longe excellentiore militia primum martyrum omnium atque ante signanum emicuisse dicamus, nihil profectò à ratione alienum asseremus. Quam enim à Saluatore pro nobis mortis obitæ gratiam accepimus, eam Stephanus omnium primus retulit Christo. Quapropter [Stephanus (ait bene Chrysologus) martyrum primus purpuratum ducit exercitum, qui pro Domini sui adhuc calente sanguine sanguinem suum auidus bellator effudit. Et quia, cruore proprio tinctam sibi ipsi purpuram conquisiuit, meritò à Rege suo consecutus est post coronam.] Quæ cum ita sint, iure inter eos quos Ecclesia Natali Christo celebrando comites adhibet, primum locum beatissimo Stephano tribuit, qui & Bethleemitici ortus gloriam illustrauit, & Hierosolymitanæ crucis trophœum cælo primus inuexit.

Psal. 20.

1. Paralip. 11.

Chrysol. sermo. 154.

Ecce

Ecce ego mitto ad vos Prophetas,& sapiẽtes, & Scri 2 *Gratiæ*
bas.]Quamuis fieri posſit, vt in eundem hæc nomina om *diuersæ di-*
nia conueniant, tamen est frequentius ac certius quod *uersis datæ.*
Hieronymus hic sentit, vt varia dona ac charismata Spi-
ritus sancti significetur, quemadmodum Apostolus tra-
dit.[Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam *Ephes.4.*
autem Prophetas,alios vero Euangelistas,alios autem pa
stores & doctores ad consummationem Sanctorum in
opus ministerij.]Prophetæ quidem sunt, qui diuinis re-
uelationibus illustrantur:qualis ille erat,qui aiebat,[In- *Psal. 50.*
certa & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi.]Sapiẽ-
tes vero,qui rerum diuinarum contemplatione & cogni
tione altissima perfruuntur,qualis ille,qui se inter perfe- *1.Cor.2.*
ctos sapientiam loqui testatus est. Iam Scribas eos maxi-
mè appellat,qui sacrarum literarum scientia atq; intelli-
gentia præditi sunt: in quo genere Esdras numeratur in *2.Esdr.8.*
lege doctissimus: Apollo quoque vir potens in Scriptu- *Actor. 18.*
ris atque eloquens. Itaque licet his sæpe muneribus vnus
idemq; polleret omnibus,vt Paulus, vt Petrus, vt Apo- *Hilar. hoc*
stoli cęteri,ex quo his diuersis nominibus Apostolos es- *loco, & au-*
se significatos aliqui volunt, quod omnibus his gratijs *tor imperf.*
pollerent,tamen erant in vno genere nonnulli præstan- *in Matth.*
tes,in alio alij. Et quod fortasse mireris,ijdẽ magni Apo- *hom. 64.*
stoli ad Euangelicæ functionis fructum, indigebãt sæpe
minorum opera,quibus esset datum,populo conuenien-
tia proferre. Vt enim fontis rapidus ac multus effluxus
seipsum impedit quominus posſit in eorum qui sitiunt os
influere,atque ei rei curandæ adhibentur vascula idonea,
vrcei modici, qui ex vrnis, vrnæ quæ acceptam à fonte
aquam domestico vsui accommodent, sic profecto ma-
gnorum Apostolorum vis & vbertas in dicendo erat tan
ta vt vulgares homines capere non possent diuina: qua- *Præclare*
re interpretum fidorumque discipulorum industria opus *hoc à Cæsa-*
sibi esse maxime sentiebãt, vt illi ad cæteros deriua- *re Baronio*
rent atque accommodarẽt,quæ fuissent à præceptoribus *explicatum*
altius prolata atque vberius quam vt capere possent in- *est lib.1.suo*
genia vulgaria. Hoc officium Marci fuit apud Petrum, *rũ Annaliũ.*

2. Cor. 2. qui ideo interpres dictus est Petri: hoc Titi apud Paulū, qui se, fatetur non potuisse verbum Dei loqui, quod Titus abesset. Neque enim interpretandi ratio erat, qualis eorum qui ex vna lingua in aliam vertunt. Siquidem dono linguarum præditi Apostoli erant. Et Paulus de

1. Cor. 14. se fatetur. [Gratias ago Deo meo quod omnium vestrum lingua loquor.] Sed quod solent Hypodidascali facere, vt à magistro dictata aut præcepta rudioribus discipulis repetant, exponant, explicent, id Marcus, id Titus, id cæteri Apostolorum comites Euangelij auditoribus præstabant.

3 Legatos Christi indigne accepios. Et ex illis occidetis & crucifigetis.] Deus quidem, quod se decet facere, non prætermittit, atque vt testatur apud Hieremiam [diluculo consurgens] mittere non cessat ad rebellem gentem legatos suos Prophetas, pa-

Hierem. 7. cis & beneuolentiæ offerens idoneas conditiones. At homines pessimo consilio in perfidia perstant, scelera sceleribus cumulant, legatos Dei iniurijs & cæde mulctant. Paulus quodnam sit munus Apostolicum indicat: [Pro

2. Cor. 5. Christo legatione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos. Obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo.] Dixerat vero proxime his: [Omnia autem ex Deo, qui nos reconciliauit sibi per Christum, & dedit nobis ministerium reconciliationis. Quoniam quidem Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, non reputans illis delicta illorum, & posuit in nobis verbum reconciliationis.] Ex quibus intelligi potest, quæ sit Dei bonitas & clementia, quæ pacem & amicitiam vltro offert, tum Christi sanguine fœdus percutit, obliterata veterum iniuriarum memoria, deinde quanta sapientia & benignitas eiusdem sit, declarat illud, quod homines ad homines mittit, peccatores quondam, reconciliatos sibi Christi sanguine, quo cæteri qui peccatis obnoxij sunt, exemplo prouocentur, facilitate alliciantur, indulgentia excitentur. Ipsi quoque ministri Christi officij sui admonentur, ne duriores, insolentioresve legationis magnitudine & præstantia fiant, cum & se olim à partibus re-

bellium

bellium fuisse sciant, & alienas opes, non suas disperdere iubeantur. Sed nihil est tam bene & prudenter excogitatum, quod non humana malitia conuertat in peius. Legatos Dei, quos venerari amplexarique debuerant, homines, aut occiderunt, aut multis contumelijs affectos à se repulerunt. Sic euenisse narrat vetus Scriptura legatis ijs, quos Ezechias optimus Rex populo Israelitico monendo, sanandoque misserat. Locum ipsum recito ex secundo libro Paralipomenon: [Perrexerunt, inquit, cursores cum epistolis ex Regis imperio, prædicantes, Filij Israel reuertimini ad Dominum Deum: pius enim & clemens est Dominus Deus vester, & non auertet faciem suam à vobis, si reuersi fueritis ad eum. Igitur cursores pergebant velociter de ciuitate in ciuitatem, illis subsanantibus & irridentibus eos. Attamen quidam viri acquiescentes consilio, venerunt in Hierusalem.] Videtis effigiem quandam eius rei, quã Apostoli virique Apostolici copiosissime experti sunt, quamque Dominus eorum, & de se & de ipsis prædixit: [Non est discipulus supra magistrũ: si me persecuti sunt, & vos persequentur: si sermonem meum seruauerunt & vestrum seruabunt.]

2. Paralip. 30.

Ioan. 15.

Sed quanto clementia Dei maior, & patientia diuturnior, tanto ingrati & impij grauiores pœnas daturi sunt. [Vt veniat super vos omnis sanguis iustus, qui effusus est à sanguine Abel iusti vsque ad sanguinem Zachariæ filij Barachiæ, quem occidistis inter templum & altare.] Admonet locus, vt de Zacharia hoc quisnam fuerit, pauca dicamus. Hieronymus, cuius est in Scripturis interpretandis eximia autoritas, eos irridet, qui hunc Zachariam patrem Ioannis Baptistæ fuisse volunt, apocrypham historiam, & somnio parem appellans. Censetque esse potius illum quem libri Regnorum Ioiadæ filium referunt à Rege Ioas in templo interfectum. Verum illud non satis apte videtur allatum, quod ex sanguine Abel facto initio, finiatur in sanguine Zachariæ illius ante plus quadringen-

4 Vindictã Dei, quo tardiorẽ eo grauiorem venire.

tos annos fuso; cum fuerit postea multus iustorum sanguis effusus. Neque enim emphasim illius verbi, omnis sanguis iustus, implet, tanto relicto sanguine impie postea effuso. Quare multi pij, grauesque antores apochrypham esse illam narrationem de Zacharia Patre Ioannis minime censent, sed germanam & fide dignam, antiquissimis Patribus in eam sententiam recitatis, Origine, Petro Alexandrino Martyre, Basilio Magno, atque huius fratre Gregorio Nysseno. Quid quod Iosephus Iudaicæ historiæ scriptor probatus literis tradidit, sub ipsa Hierosolymitanæ vrbis excisæ initia virũ quendam mirabili integritate præditum nomine Zachariam, cuius fuerit pater Barachias, siue vt alij codices habent Baruch, inter ipsum templum & aram, id est, in medio templo impie ac nefariè à Iudæis interfectum? Nã quod ea cædes perpetrata non erat, quo tempore Christus tanquam de re præterita loquebatur, responderi profecto potest, more prophetico futura tanquam iam præterita referri: atque eo modo verissime sanguinem omnem pium Hierosolymis impie profusum, esse significatum. Quidquid vero de ijs sentias, quæ probabiliter dicuntur non est erroris periculosi. Illud constat, voluisse Dominum seueritatem vindictæ diuinæ, eius tanta patientia dignam, significare. [Amen dico vobis veniẽt hæc omnia super generationem istam.] Multa quidem Deus tolerat, diuque expectat; at nihil obliuiscetur, quantoque est patientia diuturnior, tanto pœna cumulatior. Quid populo illi acciderit, omnes nostis, historia ciuis ipsorum testis est locuples, quibus malis gens superba, & ingrata, & impia vsquead vltimam internecionem afflicta, euersaque sit. Ne ergo Dei longanimitatem peccator, patientiamque contemnat, ne reseruet sibi iræ thesaurnm, vt Paulus loquitur, in die iræ & iusti iudicij Dei. Recte autor quidam antiquus hoc loco sic loquitur, [Ciuitas vel gens cum peccauerit, nõ statim punitur à Deo, qui expectat diu: cum autem placuerit Deo perdere ciuitatem illam aut gentem, videtur omnium generationum

Orig. homil. 26. in Matthæum.
Basil. hom. 25. in Natali Dñi.
Nyssen. in orat. de Natiu. Dñi.
Theoph. in 23. Matth.
Iosephus de bello Iudai. lib. 5. c. 1.
Rom. 2.
Autor imperfecti in Matth. homil. 46.

tionũ præcedentiũ peccata reddere illis.] Hieremiam audite nomine eius populi deplorantem:] Vigilauit iugum iniquitatum mearum:in manu eius inuolutæ sunt, & impositæ collo meo:infirmata est virtus mea:dedit me Dominus in manu de qua non potero surgere.] Verbum illud notate.[In manu eius inuolutę sunt,& impositę collo meo.] Tanquam enim seriem quandam siue restim criminum dicit, quam Deus peccatoris collo bene textam imponit,vt omnia simul portet,neq; possit excuti quicquam. Hoc illud est quod Christus minatur, [Venient hæc omnia super generationem istam:] Vere[horrẽdum est incidere in manus Dei viuentis.] Placeat sibi modo peccator,gaudeat,lætetur,bibat,edat,ludat,regnet,triũphet?quod Dei iram innumeris peccatis prouocet,nihili faciat:dies sibi iucundos numeret multos præteritos,plures in posterum polliceatur:aderit tandem tempus, cum omnia vsque ad minutũ persoluat.[Veniẽt hæc omnia.] Nostis Dauidem fuisse lenissimum:cuius tamen legatos Rex Hanon atque eius ciues Ammonitæ quoniam pacificos & amicos & honoris causa missos contempserunt, fœdeq; mulctatos ludibrio habuerunt, vltore Dauide sibi pernitiosissimos sunt experti, vsque eo vt debellatos Ammonitas & extrema clade acceptos, supplicio horribili Dauid perire coegerit.[Fecit,inquit,super eos transire ferrata carpenta.]Ita trucidati & in mille partes miserrime dissecti sunt. [Quiescite ergo ab homine, cujus spiritus in naribus eius:[quemadmodum antiquum vaticinium habet:neque irritemus Deum optimum , neque eius lenitatem in iracundiam nobis conuertamus.

Thren. 1. *Hebr. 10.* *2. Reg. 12.* *Esai. 2.*

5 *Mirus Christi amor in suos.*

[Hierusalem Hierusalem, quæ occidis Prophetas & lapidas eos qui ad te missi sunt, quoties volui congregare filios tuos sicut gallina congregat pullos suos sub alas, & noluisti?] Recte Augustinus censuit nulla similitudine potuisse aptius pleniusque exponi, qua sit Christus in nos pietate & indulgentia. Quanuis enim aliæ aues gignant,& pariant,ac maternũ officium proli exhibeãt,nulla tamẽ perinde ac gallina maternũ affectũ per

Aug. lib. 1. quæst. Euãgel. c. 26. & super Psal. 62. & de verbis Dñi, serm. 29.

per omnia ostendit, quam semper vbique matrem agnoscas, ne puncto quidem pullorum cura, studioque deposita. [Denique cum infirmantibus, ait ille, & ipsa infirmatur.] Nam & voce, & plumis, & incessu matrem præ se fert: pullos perpetuo vocitat, ne puncto quidem ab ijs discedit: terram semper carpit ac fodit, si quid pullis cibi eruere queat: pro quouis illorum cum miluo pugnat, diripi se potius atque laniari patitur quam à prole diuelli: vt suos omnes capiat ac recipiat ad se pullos, se se ipsa distendit, calore fouet continuo, licet macrescat ipsa exhaustaque fiat. Quæ si ad Christum cogitatione omnia transferatis, videbitis optimam atque suorum amantissimam matrem. Quis enim dicat, quæ illius cura, quæ solicitudo, qui ardor, quæ pugnæ pro nobis, quæ ærumnæ laboresque suscepti? Quid vero illud alarum diuinarum perfugium dulcissimum? *Psal. 16.* [Sub vmbra alarum tuarum protege me] clamabat Propheta. *Malach. 4.* Alius vero: [Et sanitas in pennis eius.] *Deut. 32.* Alius etiam: [Expandit alas suas & portauit eos.] *August. de verb. Dñi, serm. 29.* Augustinum de gallina hac diuina disserentem audite. [Nos spem nostram sub alis Euangelicæ gallinæ ponamus. Nō nobis dicatur, quoties volui, & noluisti. Illa enim gallina diuina sapientia est, sed assumpsit carnem, vt pullis congrueret. Videte gallinam hispidam plumis, demissis alis, voce fracta, & quassa, & lassa & languida congruere paruulis suis. Ouum ergo nostrum, idest, spem nostrā sub alis illius ponamus. Animaduertistis forte quomodo gallina concidat scorpionem.] Ergo, fratres, si vultis Euangelicam gallinam maternum vobis affectum exhibentem intueri, in cruce pendentem aspicite Christum, brachia illa expansa atque exporrecta conspicite: ipsum latus apertum considerate, pectoris intima penetralia patefacta: salutem hominum sitientem recordamini, ac pro ijs deprecantem, à quibus est illa nece mactatus. Inde diabolum abigi à Christo nolite dubitare, tanquam pullis suis timente atque eum arcente, qui instar milui rapacis quærit quem deuoret. Denique pullis

pullis sui copiam præbentem dulcissimè, videte; & nolite illius verba de mente atque ore deponere, quæ diuinum suffugium experta dicebat: [Sub vmbra illius quem desiderabam sedi.] Alterius quoque in mentem veniat huc aspectantis atque inclamantis: [Quoniam tu es refugium meum.] Quo Stephanus cum oculos intendisset, quem aliquando patientem morientemque conspexerat, eundem regnantem, sibique sempiterni regni consortium fœlicissimum offerentem aspexit. *Cant. 2.* *Psal. 31.*

IN FESTO SANCTI IOANNIS APOSTOLI & Euangelistæ, Concio prima: de laudibus Ioannis.

Conuersus Petrus vidit illum discipulum, quem diligebat Iesus sequentem, qui & recubuit in cœna super pectus eius. Ioannis 21.

VOD magnus ille Patriarcha & seruator Aegypti Ioseph in charissimum sibi præ cęteris fratribus germanum fratrem Beniamin amoris præcipui signum cum omnes conuiuio accepisset, dedit, id mihi videtur salutis autor ac mundi seruator Christus erga Ioannem Euangelistam multo excellentius declarasse in vltima illa cœna, quam sibi tantopere in votis fuisse testatus est, quamq; non

1 Ioannes plus cæteris amatus à Christo. *Luc. 22.*

non regijs epulis, sed diuino omnino conuiuio corporis sui pretiosique sanguinis instruxit. Nam cum cæteri Patriarchæ fratres locis suis cõsedissent, partesque suas accepissent splendide certè administratas, vt munificentiam principalem decebat, tamen sunt vehementer admirati, quod Beniamin, qui erat natu infimus, vsque eo præ cæteris vberius acceptus esset, vt quinque partibus superaret. Neque fortuito id casu accidit, sed principis insigni prouidentia, qui eo pacto quam sibi esset charus vterinus is frater, testatum voluit. Sic plane ille cæteris beatior ab amante principe cohonestatus est. At Ioannes noster multo præclariora amoris in se Christi eximij pignora tulit, qui accumbenti Christo in ipsum pectus accubuit, illo Domini gremio, quo nihil habet cælum gloriosius, pro suauissimo ceruicali indulgentissimè vsus. Quid ad hanc amoris diuini gloriam accedere possit ignoro. Rectè enim Augustinus: [Quod autẽ maius dare potuit Iesus maioris erga Ioannem suæ dilectionis indiciũ, quã homo cum cæteris condiscipulis suis socius tantæ salutis, solus tamen discubuerit super pectus ipsius Saluatoris?] Nã Seraphinos supremos, scilicet, in cælesti illa curia spiritus, ad ipsas deitatis valuas assidere, magnus harũ rerum autor Dionysius Areopagita scripsit: Ioannes autem non ad valuas assidet Dei, sed in ipso sinu recumbit, atque illo pectore fruitur, in quo omnes esse thesauros sapientiæ ac scientiæ Dei Paulus confirmat. Qua ex re effectum necessario est, vt sapientiæ diuinæ excellentissimus cognitor ac præstantissimus prædicator euaderet. Nanque vti dixit Hieronymus, fluenta Euangelij de ipso Dominici pectoris fonte potauit. Quem etiam Augustinus memorat instar aquilæ in ipsos solis fulgẽtissimos radios irreuerberatos fixisse obtutus, quippe cùm ad intima reconditæ deitatis arcana penetrauerit. Nemo itaque de Christi æterna generatione, nemo de diuinitate aut clarius est locutus, aut altius, vt merito tonitrui filius ab ipsa veritate sit appellatus. Hunc inter Apostolos Petro sanctitate parem, inter Euangelistas præcipuum, inter Prophetas

Gen. 43. | *Ioan. 13.* | *Aug. tract. 124. in Ioã.* | *Dion. c. 7. de cælest. hierarch.* | *Coloss. 2.* | *Hierony. de scriptor. Ecclesi.* | *Aug. tract. 36. in Ioan.*

Prophetas præclarissimum Ecclesia suspicit ac veneratur, cuius Euangelio eruditur, epistolis instituitur, Apocalypsi docetur: quem sapientiæ flumine manantem omnes paradisi accolæ circunstant, & bibunt.

Magnum quidem amoris signum pectus Iesu Ioanni in cœna suppositum: at non minus eidem Ioanni mater de cruce assignata. Amauit Iacob Patriarcha præ omnibus filijs Iosephum: amoris sui testimonium morientis insigne legato aliquo præcipuo præbendum existimauit: itaque loquutus est in hæc verba: [En ego morior: & erit Deus vobiscum, reducetque vos ad terram patrum vestrorum. Do tibi partem vnam extra fratres tuos, quã tuli de manu Amorrhæi in gladio & arcu meo.] Sic sanè optimus senex charissimum filium, proprio peculiariq; dono, cum animam iam pene ageret, ornandum sibi decorandumque duxit. Et noster verissimus parens idemque omnium Dominus, Iesus Christus, in cruce vltimũ spiritum ducens, Ioannem quem suauissime amabat, præ cæteris fratribus Apostolis tanquam testamento condito, præclarissimo legato auctum locupletatumque reliquit. [Cum vidisset, inquit, Iesus matrem & discipulum stantem, quem diligebat, dicit matri suæ. Mulier ecce filius tuus. Deinde dicit discipulo, Ecce mater tua. Et ex illa hora accepit eam discipulus in sua.] Qua in re duplex existit Ioannis ornamentum & laus. Nam & sibi substituit eum apud matrem, & ius matris in eundem transtulit. Etenim cum abiret Christus in cælum, filium Mariæ Ioannem haberi voluit, & cum à Iesu abesset Ioannes infinitis spatijs, tamen pro ea dulcedine amoris, qua eum prosequebatur, vnũ inter omnes elegit, qui ipsius & officio censeretur & nomine, cum filius Deiparæ virginis haberetur. Quo honore & gloria, quid possit altius reperiri, non video. Qua in re libet recitare sententiam viri & antiqui, & grauis Petri Damiani verbis ipsius, quæ debetis benigne interpretari si videbũtur amplitudine offendere. Sũt autẽ huiusmodi: [Quousq; possũt merita humana prouchi, quasi meta virtutũ factus Ioãnes indesinẽter excreuit.

2 Summũ pignus amoris Iesu Mariam Ioanni matrem assignasse.

Gen. 48.

Ioan. 19.

Petrus Damianus sermone 2. de excellentia Ioãnis Apostoli.

excreuit. Neque enim verba illa, quæ Saluator noster in cruce positus protulit, Mulier ecce filius tuus, ad discipulum autem, Ecce mater tua, sic simpliciter accipienda sunt, vt humano tantum videantur more prolata: sed prorsus efficacia sunt, & diuinis virtutibus fulta, atque ineuitabili virtutis autoritate subnixa. Sicut enim matri dixit, Hic est filius tuus, ita dixit discipulis, hoc est corpus meum. Et tantus fuit in illis verbis effectus, vt illico panis ille quem dabat, Dominicum fieret corpus. Dixit enim & omnia facta sunt, mandauit & creata sunt. Ex quadam itaque similitudine, si dicere audemus, & beatus Ioannes non solum filij potitus est nomine, sed propter verba illa Dominica quoddam maius necessitudinis sacramentum apud beatam Virginem meruit obtinere. Consideremus itaque dilectissimi quantæ gloriæ vir iste credendus est, qui per quoddam adoptionis arcanæ mysterium & filius virginis, & frater est Saluatoris.] Hæc omnia Petrus Damianus Cardinalis & Episcopus Hostiensis: quæ pio sensu vt dixi, accipi debent. Neque vero sine magna ratione Ioannem potissimum sibi Iesus substituendum putauit: quod & mente esset purissima, & corpore virginitate integerrima. [Hi enim sequuntur agnum quocunque ierit: virgines enim sunt.] Ergo agno simillimus agni & nomen & officium hæreditate cœpit. Iam illud præcipuum munus, quod Mariam in bonis numerare Ioanni licuit, (ex illa enim hora accepit, inquit, eam in sua) illud, inquam, præcipuum munus, nescio an ipsis cælestibus potestatib⁹ inuidiosum fuisse dicã. Quid enim illi principes beati habent, quo perinde glorientur ac Mariam Dei genitricem sibi esse datam Reginam & Dominam? [Etenim vultum eius, vt habet psalmus, omnes diuites plebis deprecantur.] Omnes inquam ciues cælestes, omnes principes, omnes illius imperij sempiterni proceres Mariam suspiciunt, Mariam venerantur, Mariam Reginam, Dominam, vnicum patriæ cælestis salutant lumen & decus. At hanc eandem Mariam tantam, quanta infra Deũ res nulla existit, hanc omnino Ioannes de manu

Apoc. 14.

Psal. 44.

de manu Christi omnipotentis sibi datam accepit iure matris, hanc in suis ponit, hanc in bonis numerat. Ac Iosepho quidem fideli omnia Dominus eius cum permisisset, exceptam voluit dominam ipsius, quòd is sapienter fideliterque commemorabat, cum importuna postulata propulsaret, [Ecce Dominus meus omnibus mihi traditis, ignorat quid habeat in domo sua, nec quicquam est quod non in mea sit potestate, vel non tradiderit mihi, præter te quæ vxor eius es.] At Ioanni apud Christũ altior gradus amicitiæ fuit, maior omnino fidei testificatio, qui quam matrem habebat rerum omnium charissimam, eam proprie eodem iure communicato tribuerit. Quid igitur exceptum ei esse possit, cui rerum domina non precario sed testamento ipsa morte stabilito legata est? Quod si ad Iesum per Mariam aditus patet, quis dubitet ad Mariam nobis esse per Ioannem patefactum? *Gen. 39.*

Duobus à me commemoratis amoris Christi in Ioãnem documentis, etiam tertium addendum est: quod arcana alijsque omnibus celata vni huic communicare solutus sit, vsque eo, vt si quid cognoscere quispiam secreti de Iesu cuperet, Ioannem adhiberet internuntium eius rei quam sibi patefactam vellet. Id quod in eo facto dilucide apparet, quod hodiernum insinuat Euangelium. [Cum vidisset Petrus illum discipulum quem diligebat Iesus, qui & recubuit in cœna super pectus eius, & dixit, Domine quis es qui tradet te?] Non enim mediocre esse amoris signum putauit, quòd cum ea esset fiducia, vt Christum de re omnibus alijs celata rogare sit ausus, tum eo amicitiæ gradu, vt non impetrari, quod peteret dilectus discipulus, amantissimus magister nulla ratione passus sit. Id quomodo acciderit, ipse Ioannes his verbis refert. [Erat ergo recumbens vnus ex discipulis eius in sinu Iesu, quem diligebat Iesus. Innuit ergo huic Simon Petrus, & dixit ei, Quis est de quo dicit? Itaque cum recubuisset ille supra pectus Iesu dicit ei, Domine quis est? Respondit Iesus, ille est cui ego intinctum panem porrexero. Et cum intinxisset panem, dedit Iudę Simonis Iscariotæ.]

3 Secretorũ Iesu maxime conscium fuisse Ioannem.

Ioan. 13.

riotæ.] Quæ narratio dulcissima eximiam præ se fert ac summopere familiarem Ioannis cum Iesu consuetudinē. Primum enim ea erat tanta, vt Petrus Apostolorum primus, sibi quod minus fideret, Ioanni interrogandi munus imponeret. Deinde Ioannes ipse nihil dubitauit Christum sciscitari, quod celatum cæteros omnes videbat. Postremo opinione minime est sua deceptus, cum aperto facto occultum indicium Christus Ioanni soli tribuerit. Nam cætera documenta, vbi Christus non omnibus, sed quibusdam sigillatim lectis quippiam aut rei aut sermonis impertijt, percensere modo non attinet. Illud cōstat, nihil alijs fuisse secreti communicatum, quod non acceperit Ioannes: siue enim in monte Thabor transfiguratus, siue ad Iairi filiam suscitandam ingressus, siue in horto Gethsemani precaturus secesserit, inter tres vnus Ioannes: siue etiam de extremo iudicij die & aduentu suo verba cum faceret, inter quatuor vnus Ioannes: denique in cœna in proditore indicando vnus singularisque Ioannes. Atque id quod amplius mireris, adijciam: si quando discipulorum aliquis discere quippiā voluit ex Christo, quod Ioanni renuntiaret, minime rem quam voluit assecutus est, Christo nimirum minime ferente secretum Ioanni non à se, sed ab alio aperiendum existimari: quæ summa est singularisque eximiæ amicitiæ significatio. Quam rem hodierno facto perspicere profecto potestis. Dixerat Petro Christus, [Pasce oues meas;] adiunxerat, [sequere me.] Petrus consilium de se Christi assecutus, de Ioanne quæsiuit, quod & illum amaret, & de se non auderet interrogare putaret: quare vicem reddendam condiscipulo existimauit, à quo in cœna de proditore officium acceperat. Itaq; se existimans apud Magistrum in familiaritatis amplioris gradum admissum, pro Ioanne sciscitatur, [Hic autem quid?] Rem se gratam Ioāni facere, vt præclare argumentatur Chrysostomus, arbitratus. Non tulit id scilicet Christus: neque Ioannem per Petrū discere de se dignum iudicauit. Itaque & asperius Petrū interrogantem accepit, & omnino quod interrogabatur, celauit.

Marc. 13.

cælauit.[Quid ad te?inquit,tu me sequere.] [Ostendens ait Chrysostomus; quod quantalibet dilectione Ioannẽ prosequeretur,suam assequi non posset.] Atqui Ioãnem quærentem de proditore, Domine quis est? non repulit Iesus, non dixit, Quid ad te? Et certe magis ad Petrum pertinebat cognoscere de Ioanne, quàm ad Ioannem de Iuda Iscariota: Sed vt dixi singulare id extitit amoris Christi in Ioannem documentum. Vt enim Rex parens pro filio principe quenquam vel sciscitantem vel deprecantem moleste,grauiterque laturus sit, ac tanquam rusticanum à se repulsurus,quod se Regi præ filio magis familiarem præ se ferat, ita Petrum pro Ioanne rogantem Christus durius accipiendum putauit, quod ad summi in Ioannem amoris indicium valet. Id quod insinuare prudenter sed modeste Ioannes volens, illo tam longo circuitu vsus est verborum: [Conuersus Petrus vidit illum discipulum quem diligebat Iesus,sequentem: qui & recubuit in cœna super pectus eius,& dixit Domine,quis est qui tradet te?Hunc ergo cum vidisset Petrus, dicit Iesu, Domine,hic autem quid?] Quæ profecto eius discipuli per quam honorifica commemoratio alieno,vt apparet, loco, superuacanea videri poterat, nisi tacitè insinuaret Ioannis erga Christum amicitiæ gradum præclarissimũ nullo modo obscurandum Domino visum. Qui ergo Petro minime indiguit,& quo ipsi Petro opus fuit internũtio ad Domini arcana cognoscenda,eum iure amicitiæ familiarissimæ erga Iesum,omnibus Apostolis antelatum, perspicuè literæ nos sacræ docent. Ac quamuis cæteros alloquens omnes Christus sic collonestarit, [Vos autem dixi amicos,quoniã omnia quæ audiui à Patre meo, notã feci vobis:] tamen gradu quodã altiore,& hic amicus Iesu habitus est,& excellentius diuinorum secretorum cognitione donatus, vsque adeo vt Hieronymus de eo scribat: [Hæc arcana & hæc mysteria sancta sunt Domino, quæ nouerat Euangelista Ioannes, qui ausus est dicere, quod Angeli forsitan nesciebant, In principio erat verbum,& verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum.

Chrysost. homilia 87. in Ioannem.

Hieron. lib. 3. in Zach. in cap. 14.

O 2 Et id

Et idcirco amatur a Domino, quia optimũ habebat profundum, & recubuerat super pectus Iesu, vnde & hauserat sapientiam.] Vt non inepte quod de quodam cum officia palatij recensentur, amicum Regis Salomonis Scriptura commemorat, idem de Ioanne dici queat, propriũ ac peculiare munus fuisse, amicum esse Iesu.

3. Reg. 4.

4 Felicißimum omniũ amari à Iesu, quod fuit Ioanni proprium.

Sed quanquam eæ quas dixi, magnæ profecto laudes Ioannis præclara sunt ornamenta, tamen vincit & superat eas omnes laudes, ratio & origo vnde eæ profectæ sunt, amor ipse Iesu, quo tanquam proprio titulo & nomine insignitus est, discipulus quem diligebat Iesus. Hac enim voce Ioannes appellari solet, neque alius vnquam nisi Ioannes, quod tam excelsum ac diuinum est nomen, vt cogitari supra nihil posit. In rebus quidem humanis nulli apud Principem locus amplior & illustrior, quam ei, quem Princeps amicum habet. Est enim amicus alter ipse. Et quem amicitia vera prosequaris, eum tibi parem facias, necesse est. Nihil animus habet quod det excellentius, amore: cui cætera tribuat omnia, si amorem non tribuat, non beneficia sed exitij argumenta dedisse putari debet. Ex amicitia bona omnia manant, neque fieri potest, vt si amicus sit potens, non sit potentia ad vota procliuis. Plato sane scribit, Amorem à nullo hominum esse pro dignitate laudatum. Quem idem & Aristoteles de Parmenidis sententia dicunt, antiquissimum fuisse Deorum. [Cum autem antiquissimus sit, ait Plato, maximorũ bonorum nobis autor est.] Quod si apud mortales, ita sapientes censent, nihil amore maius & amplius à quoquã tribui posse, & sunt tamen mortalium res omnes futiles, vanæ, inanes, amorque ipse vmbratilis & imbecillis: quid erit de diuino amore sentiendum? quid prædicandum de eo quem singulari ratione Deus amet? Omnino est res tanta, vt nequeat maior intelligi. Ipse Deus charitas est. Itaque cui amorem suum impertit, eodem gradu & modo deitatem communicet necesse est. Et cui Deus se ipsum tribuit, quid reliqui esse potest, quod non pariter tribuat? Huius dilectionis gloria est & magnitudo tanta, vt

Plato in Sympposio siue de amore.

Arist. 1. Metaphysic.

præ

præ illa quæcunque vel terra continentur, vel ipso cælo, sint cætera omnia nihili, si modo diuinæ literæ nō fallant, quæ amoris diuini laudem ad eum modū prædicant: [Si dederit homo vniuersam substantiam suam pro dilectione, quasi nihil despiciet eam.] En quanti facienda sit diuina dilectio. Nam est illud certum atque perspicuum, quem Deus diligat, ab hoc etiam diligi Deum, siquidem ipse dixit, [Ego diligentes me diligo.] Vt enim Spiritus sanctus est Patris & Filij amor, vtriusque arctissimus nexus, sic mentes quas Deus amore sibi adiungit, mutuo amantes continuo efficit. Ac Hieronymus plane pro virginitate pugnans, videtur sanctitate Ioannem præferre Petro. Chrysostomus & Cyrillus propter raras virtutes ac præcipuam puritatem tum animi, tum corporis, omnibus esse Apostolis prælatum Ioannem sentiunt. Augustinus Petro sanctitate Ioannem præstitisse non audet definire. Stant sane sua merita sanctis, quæ Deus qui contulit, nouit. At priuilegio dulcissimi amoris Ioannē cæteris fuisse prælatum, dubitare certè non possumus. Quæ fuit ratio & causa præcipua, cur Ioannes noster de charitate vbique tam copiose, tam ardenter verba faceret. Velut enim diuina charitate saucius, totusque quātus erat, illo amore inflammatus atque ardens, nihil poterat dicere, nihil agere quod non charitatem redoleret, charitatem personaret, charitatem exprimeret. Felix es amicitia Iesu ô Ioannes, neque felix solummodo, sed etiam potens, cui sit procliue & facile quidquid placuerit, ex tali tantoque amico impetrare.

Cant. 8.
Prou. 8.
Hieron. lib. 1. aduersus Iouin. c. 14.
Cyril. lib. 9. in Ioā. c. 15.
Chrysost. homil. 71. in Ioannem.
Aug. tract. 124. in Ioā.

IN EODEM FESTO CONCIO SECVNDA, DE LECTIONE EVANGELICA.

Dixit Iesus Petro, Sequere me. Ioan. 21.

1 *Quid sit sequi Christũ: & quæ pastoribus propria ratio sit sequẽdi.*

I quæ lectionem hodiernam Euangelicam proxime antecedunt, repetamus, facile intelligemus, quorsum pertineat, quod modo audiuimus Christum dixisse Petro, sequere me. Cum enim ouium eum suarũ Christus pastorem cõstituisset, atque pro ipso mortem oppetendam aliquando, denuntiasset, quæ esset vtriusq; rei ratio, quis modus, hisce verbis indicandum putauit. [Sequere me.] Illud sine dubio ostendens, exẽplo proposito suo, Petro pro ouibus non solum esse vigilandum, sed demum etiã moriendum. Etenim Christus pastorẽ se bonũ demõstrauit, quod & oues diligenter pasceret, & vitam eis suam libenter impenderet. [Ego, inquit, sum pastor bonus: bonus pastor animam suam dat pro ouibus suis.] Quod sane faciendum Petro, quem pastorem vniuersi gregis dominici designarat, atq; eo modo se esse sequendum, perspicuum fecit. Ac primũ omnibus quidem generatim Christus edicit, vt sequantur. Turbas enim alloquebatur, cum dixit, [Si quis vult venire post me abneget semetipsum, & tollat crucem suam & sequatur me.] Deinde ijs, qui discipuli fieri Christi amant, & perfectionem Euãgelicam ambiunt, peculiari ratione Christũ sibi esse sequendum denuntiatum est, quando illi adolescenti qui se seruasse mandata Dei non falso profitebatur, Dominus dixit: [Si vis

Ioan. 10.

Matth. 16.

Matth. 19.

vis perfectus esse, vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & veni sequere me.] Sed Petro postremo omnium iam pastori creato, singulari & præ cæteris proprio modo imperatur à Christo, vt se sequatur. Quid ita? Nempe debent fideles omnes sequi Christum imitatione factorum, quidquid eius est præceptis contrarium, posthabentes vni Christo. Id Petrus omnes admonitos vult his verbis: [Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius, qui cum malediceretur non maledicebat.] Nam qui non Christũ, sed suas sequitur cupiditates, mundique vanitatem, is saluus esse non potest. Hoc igitur ad omnes Christianos dictum pertinet. Sed sunt inter hos, qui peculiari ratione Christi sectatores censentur, viri religiosi, quique perfectioris vitæ normam profitentur. Etenim non præcepta solummodo sed consilia quoq; Euangelica sibi obseruanda proponunt: paupertatem Apostolicam relictis fortunis omnibus seruant: castitatẽ ac cœlibatus sanctitatẽ tenent, vt agnum purissimum puri assequãtur: huius seculi curas licentiorisq; vitæ delicias abijciunt, seipsos præfecto regendos spirituali tradentes. Quorũ personã Petrus gerens aiebat Christo, [Ecce nos relinquimus omnia, & secuti sumus te: quid ergo erit nobis?] Enimuero pastores Ecclesiæ præpositi longe altiori gradu sequi Christum imitariq; iubentur. Neq; solum bona externa, aut corporis voluptates pro Christo relinquere, sed vitam ipsam & sanguinem profundere, cũ ouibus Christi opus esse perspexerũt, pro pastorali munere debẽt. Atq; id esse prorsus liquet, vt Patres tradunt pręsertim Beda & Eutymius quod Christus sequi se Petrum iubet. Cuius officij non immemor præstantissimus pastor Paulus dicebat: [Ego autem libentissime impendam, & super impendar ipse pro animabus vestris, licet plus vos diligens, minus diligar à vobis.] Audiãt hæc & discãt Episcopi, quorum non interest solum fortunas copiasq; subditorum egestati dare, sed etiam caput ipsum, si res poscat, certissimo discrimini offerre. Idque si Paulum imitari volent, libentissimè,

1. Pet. 2.

Matth. 19.

Beda hom. 7. hyemal. Eutym. in comment.

2. Cor. 12.

tissimè, ac nullo ouium amore (quod est valdè difficile) prouocati agent. Ea est charitatis perfectæ ratio. Cũ vellet gregi suo præficere hominem. [Petre, inquit, amas me plus his?] Neque enim esse incipientium charitas debet, neque vero proficientium mediocritas satis est: omnino perfectorum tertio altioreque gradu charitatẽ prælati teneant, necesse est, si officio pares esse cupiant: qui cum rebus cæteris, tum maxime patientiæ eximiæ, & amoris erga subditos summi præclara documenta præbere debent. Quare idem hic Petrus cum scripsisset, [Qui patiuntur secundùm Dei voluntatem, fideli creatori cõmendent animas suas in benefactis:] è vestigio adiunxit: [Seniores ergo qui in vobis sunt, obsecro consenior & testis Christi passionum, qui & eius quæ in futuro est, gloriæ communicator, pascite qui in vobis est gregem Dei, prouidentes non coactè, sed spontaneè secundùm Deũ, neque turpis lucri gratia, neque vt dominantes in cleris, sed forma gregis facti ex animo.] Quam episcopalis gradus rationem perpauci tenent, dignitate & honoribus & opum magnitudine Episcopatum definientes, non patiendi necessitate, & cæteris vitæ exemplo præeundi: quæ est profecto verissima eius muneris definitio. Eam Petrus vsque ad vltimum vitæ spiritum obnixè tenuit, imo vero corpore deposito sibi deponendam non putauit, qui scripserit: [Dabo autem operam, & post obitum meum frequenter habere vos.] Adeo quod Christus iussit, accuratè exequutus est, vt Christum sequeretur.

Ioan. 21. *1. Pet. 4.* *1. Pet. 5.* *2. Pet. 1.*

2 *Non esse oculos à Christo deflectendos in carnem & sanguinem.*

[Conuersus Petrus vidit illum discipulum.] Quid hoc rei est? Intempestiua profecto actio. Cum iubetur Petrus vltra progredi, retrorsum conuertitur: & qui Christum aspicere & sequi debebat, in amicum potius Ioannem oculos curamque deflectit. Sic planè vsu venit: atque vtinam non id frequentissime fieret. Simul atque creatus est quispiam Episcopus aut Præses Ecclesiæ, oculos conuertit ad suas res. Neque deest ferè vel nepos vel consanguineus aliquis, cuius cura studioque teneatur, illud identidem cogitans, Hic autem quid?

quid? Quid inquam dignitatis,& opum in eum conferat, quibus modis ditescere, quibus possit ad familiæ gloriã propagandam in summum fastigium honorum euehi. Rem prorsus miram, sed certam, quo tempore Petrus pastor noua præfectura cumulatus de Christo affectando impensius cogitare debet, eo tempore de Ioannis amicitia & societate retinenda laborat amplius. Atqui non ita institutæ diuinitus sunt præfecturæ Ecclesiasticæ, Episcopatus, Abbatiæ, dignitates cæteræ, vt consanguinei dicentur, vt caro & sanguis sibi vsurpet & rapiat, quod Christi patrimonium est,& pauperum salus. Bernardus rem deplorat his verbis:[Pauci admodum sunt, qui nõ quæ sua sunt quærunt, ex omnibus charis eius (loquitur vero de Ecclesiæ præpositis,) Ecclesia pauper, & inops & nuda relinquitur, facie miseranda, inculta, hispida, exangui. Propter hoc non est hoc tempore ornare sponsam, sed spoliare, non custodire, sed perdere, non est pascere gregem, sed mactare & deuorare.] Plura ille persequitur: hęc sint satis, longe aliter se se Paulus comparabat statim atque diuinæ vocationis lumen accepit, qui ita scribit:[Cũ placuit ei, qui me segregauit ex vtero matris meæ,& vocauit per gratiam suam, vt annuntiarem filium eius in gẽtibus, continuo non acquieui carni & sanguini.] Id scilicet Deus valde admonet, vt qui ad diuina munera vocantur, carnem & sanguinem prorsus de mẽte ac cogitatione deponant.[Qui mittit manum ad aratrum, & respicit retro, non est aptus regno cælorum.] Aiebat Dominus. Idemque alias,[Mementote vxoris Loth.] Conuertere nimirum oculos atque in posteriora respicere, minime conuenit. Sed est res nescio lugenda ne an ridẽda potius, frequens certe & vsitata, hominem cum versaretur in sæculo, suorum vix memorem, nihil de fortunis, nihil de statu augendo curare: eundem sacerdotio initiatum, aut monachali habitu indutum non posse à consanguineis sibi temperare, eorum negotia semper gerere, se vnum ijs curandis obnoxium obligatumque putare. Basilium magnum sapienter de ea re disserentem audire præstat, qui in-

Bernar. ser. 77. in Cant.

Galat. 1.

Luc. 9.

Luc. 12.

Basil. cõstit. monast. cap. 21.

ter cætera sic loquitur. [Diabolus, cum omnes nos de rebus vitæ huius, curas exuisse animaduerterit, in hoc laborat, vt cum animum nostrum in propinquorum recordationem reduxerit, eo sensim adducat, vt rationibus illorum curandis, mentem nostram ad suscipiendas vitæ huius solicitudines impellat, vt res propinquorum curæ sit. Prauas denique omnes de rebus huius vitæ affectiones denuo in animum nobis reducit: quo depresso rerum secularium cogitatione, internum monachum perimit. Fit hinc vt velut statua sit monachus, quæ solam monachi figuram circumferat, nimirum quæ nusquam virtutibus sit animata. Intellecto igitur intolerabili detrimento, quæ ex animi erga propinquos nostros affectione nobis nascatur, solicitudinem de illorum rebus, vt diabolicum telum fugiamus.] Quam sane diuinam suam sententiam Euangelicis testimonijs Basilius confirmat, quæ sunt à nobis prolata. Ergo qui diuinæ functioni ascriptus est,
4. Reg. 4. cæteras omnes abijciat. Helisæus sane cum puerum Giezi baculo suo instructum ad excitandum mortuum misit, disertè præcepit, ne in via oculos quoquam deflecteret, neve obuium aliquem salutaret. Adeò totum operis iniuncti magnitudini intentum anxiumque volebat. Reuera cui baculus ille pastoralis ab Eliseo, id est, summo Pontifice traditur, tantopere commissi sibi officij memorem, solicitumque oportet præstare, vt ne deflectendi quidem sibi alio oculos, neve cum aliquo fabulandi potestatem relictam existimare debeat. Nam eodem præcepto Christus discipulos cum Euangelizatũ
Matth. 10. mitteret informauit. Petrus sequi iubetur Christum: ne oculos ergo deflectat à Christo,

3 Petri amorem in Ioannem à Christo reformatum. [Domine hic autem quid?] Amabat Petrus Ioannem, cum persæpe socium sibi adiunctum meminerat, siue cum parandæ instruendæq; cœnæ nouissimæ missi sunt, siue cum de Maria Magdalena resurrexisse Christum audierant: siue quoties tres mysterio alicui cernendo delecti essent à magistro discipuli, Petrus & Ioannes in tribus duo erant, quod post Domini quoque ascẽsum

ſum in cælos etiam ſeruatum eſt, vt Petrus & Ioannes in templum ſimul irent cum paralyticus verbo ſanatus eſt, ſimul à magiſtratu & interrogarentur, & pro Ieſu cæderentur: ab Apoſtolis ipſis ſimul in Samariam Philippi diaconi prædicatione commotam, rei Euangelicæ gerendæ gratia mitterentur ijdem Petrus & Ioannes. Ergo pro eo iure amicitiæ tanto; cum Petrus & officium paſtorale, & mortis genus denuntiatum ſibi à Domino cognouiſſet, putauit non differendum, quin de coniunctiſsimo amico rogaret, quem vt erat expertus fidiſsimum, ſic indiuulſum à ſe cupiebat, atque cum muneris impoſiti, tum mortis glorioſæ comitem optabat. Eam fuiſſe Petri mentem, cum animum cum de Ioanne quæſiuit, [Hic autem quid] Ioānes Chryſoſtomus commentatur, mea quidem ſententia veriſsime. Erat igitur ab amicitia profectum officium: ſed erat amicitia ipſa adhuc vulgaris & humana. Ad aliud amicitiæ genus vocabatur à Chriſto, altum ſcilicet, cæleſte, diuinum, quod non corporalem præſentiam magnopere deſideraret. Deinde cui erat creditum totius Eccleſiæ munus, commune omnium bonum, non ſuum peculiare cogitare debebat. Denique tanta erat res quam gerere iubebatur, in vnum vt Chriſtum atque iniunctum ſibi ab eo negotium cura & ſtudium & opera omnis conferenda eſſet, ſi oneri par eſſe vellet. Hoc tam robuſtum, & ab omni humanitatis ſenſu nudatum pectus, ſacerdotali officio requiri Scriptura declarat, cum Leuiticæ tribui, quæ erat ſacerdotalis, Moyſes benedicens, ſic loqueretur: [Qui dixit patri ſuo, & matri ſuæ, Neſcio vos: & fratribus ſuis, Ignoro illos; & neſcierunt filios ſuos. Hi cuſtodierunt eloquium tuum; & pactum tuum ſeruauerunt, Iudicia tua ô Iacob, & legem tuam ô Iſrael: ponent thimiama in furore tuo, & holocauſtum in altari tuo. Benedic Domine fortitudini eius, & opera manuum eius ſuſcipe.] Ob eas res quas commemoraui omnes, feruentior Petri oratio pro Ioanne repulſa à Domino eſt, & tanquam immoderatior

Chryſoſt. in Ioan. homil. 87.

Deut. 33.

cui conatus

conatus reprehensus & castigatus his verbis:] Quid ad te? Tu me sequere.]

4 *Curiosi-tas repreben sa.* Sed liceat mihi modo, Domine Iesu, pro Petro tantisper disputare, atque ex te ipso quærere, cur discipuli pro discipulo studium retundendum existimaris. Quid ad te? ais Domine Petro. Ego vero quæram, quisnam *Ioan. 13.* sit ille præceptor, qui suis edixerit, [In hoc cognoscent omnes quia discipuli mei estis, si dilectionem adinuicem habueritis.] Nonne hoc esse maximum signum sanxisti tuorum, si mutuo inter se ament? Et dicis, Quid ad te? Num ipse non es ita pro tuis Patrem *Ioan. 17.* cælestem precatus? [Vt ipsi vnum sint, sicut ego & tu *Matth. 22.* vnum sumus.] Et dicis, Quid ad te? Nonne proximum diligendum vnicuique sicut seipsum præcepisti? Et dicis, Quid ad te? Is igitur qui Petro est & proximus, & condiscipulus, & indiuiduus comes, non pertinebit ad Petrum? non eius cura studioque excitabitur, vt quid de eo agatur, cognoscere cupiat? Et tamen seuere dicis, Quid ad te? Pharisæorum ac Scribarum ea responsio fue *Matth. 27.* rit aduersus Iudam proditionis reum. [Quid ad nos? tu videris.] At Petro pro Ioanne fidelissimo sciscitanti quo pacto referri possit, Quid ad te? An Petri de Ioanne cogitatio, cura, studium, amor denique ardens vituperandus est? Minime vero. Neque Christus amorem reprehēdit, sed modum. Idque & sapienter & iuste: tribus omnino de causis. Primum enim nonnulla curiositas, vt Cy*Cyrill. lib. 12. in Ioan. cap. 66.* rillus censet in Petro est reprehensa, occulta futura sciendi, quæ Deus suæ scientiæ reseruari voluit. [Quoniam curiosa magis quam vtilis, ait Cyrillus, alienarum rerum inquisitio est, respondet quidem Dominus, sed ita vt rogantis animum abducat ad alia. Quid ad te? Audisti Petre, quæ ad te pertinent: cur aliena quæris? cur diuinæ iustitiæ secreta rimaris? Non erit ergo prudens curiosus.] Quare etiam Apostolos de regno Israelitico curiosius sciscitantes duriuscule Do*Actor. 1.* minus compressit illa sententia: [Non est vestrum nosse tempora vel momenta, quæ Pater posuit in

sua

sua potestate.] Quid hîc agent, qui futurorum prognostica vanissime profitentur? qui imperitæ multitudini mendacia carissimè venditant? Quo tempore sit tibi occumbendum, quo mortis genere, an coniugatus, an felix, beatusque futurus? Rem sane pudendam, ab imperitis imperitos multo precio decipi. Quin potius Sapientem audi sapienter admonentem, [Quæ præcepit tibi Deus, illa cogita semper: & in pluribus operibus eius ne fueris curiosus.] Vtrũ ille vel ille futurus sit Pontifex: quid ad te? Vtrũ factio popularis an senatoria præualitura? Quid ad te? salutis curam age, vt saluus sis, enitere. Non est exigua res, quæ incumbit, nugas prætermitte, tuum negotium diligentius gerito. Noli lamiæ poeticæ similis videri, quã aiunt oculos sibi eripere, cum domum ingreditur, eosdẽ cum foras exit repetere atque induere sibi: ita res alienas perspicacissime videre, suas domesticas ignorare. Quibus esse simillimos curiosos Plutarchus scitè confirmat.

Eccles. 3.

Plutarchus in libello de curiositate vitanda.

Altera reprehensi Petri causa extitit, quod cum videretur summopere amare Ioannem, sui potius amore ductum sapientia diuina vidit. Neque enim crucem sibi soli cupiebat, sed socium sibi dari Ioannem studebat. Eum Petri sensum etiam Beatus Ambrosius aperit his verbis: [Denique post tentationem præsumptionis suæ Petrus iam non audet voluntatis perseuerantiam polliceri, sed quasi ad solatium sui, cõsortium quærit alterius.] Quibus verbis ita humilitatem Petri cõmẽdat Ambrosius, vt infirmitatem prodat etiam quandam, solatium in morte ex Ioannis societate quærentis. Itaque non erat penitus syncera amicitia, cum Ioannis rem non solummodo curaret, sed suam etiam impensius ageret. O perspicacem diuini oculi intuitum, quem profunda atque ima cordis non fugiunt. Propterea alia via Ioanni insistendum significat Christus: neque Petrum à sequendo Christo solitudine deterrendum. [Tu me sequere,] inquit, Ac si diceret, siue Ioannes eat, siue stet, non est tibi morandum: tu sequere, consortio non opus est. Maneat ille vel ille, maneat: tibi properandum est, & vestigia Christi accura-

§ Nullam ob rẽ ab officio pastori cessandum.

Ambros. vltimo lib. in Lucam.

accuratè legenda. Omnino liber ab omnibus impedi-
Ezech. 24. mentis crucis baiulus esse debet. Ezechielem vxore cha-
risſima spoliatū diuinus sermo lugere prohibet, prophe-
Leuit. 21. tare studiose præcipit. Pōtifici summo lex edicit, vt siue
amicus siue consanguineus perierit, nihil curet, nihil de-
fleat, neq; pontificia ornamenta deponat. Nazareno etiā
in patre aut matre mortua pollui & sordidari prohibitū.
Numer. 6. Erat creatus Pontifex Petrus: nihil iam amici aut cogna-
ti funus curare oportebat: Nazarenus Christo deuotus:
ne propter parentes quidem amissos mœrere debebat.
Iam illa tempora amicitiæ dulcioris abierant. Iā Ioānis
delitiæ cessarant, solus Christus cordi: pura crux Christi
amplectēda ac ferenda: officio iam, non amicitiæ seruien
Philip. 2. dum. Talem se Paulus gerebat, qui sentiebat, & sapiebat
solummodo Christū. [Mihi, inquit, viuere Christus est.]
O si tales nobis Episcopi darentur, tales Ecclesiæ pasto-
res plurimi, non sua, sed quæ Christi sunt satagentes.

6 Ioannis priuilegium iam à mortuis excitati.

Tertia est causa Petri reprehensi, Ioanni voluisse faue-
re tanquam si internuntio indigeret, vt ex Domino de-
se cognosceret, quæ cuperet, sed minus auderet interro-
gare. Itaque aperta Petri reprehensio, fuit non obscura
laudatio Ioannis. De qua re quoniam alias satis diximus,
nihil adijciendum modo arbitramur, nisi quod diuersa
esse dona Dei ea oratione Christus ostendit, cum Petro
vt se sequeretur per passionem crucis concessit, Ioanni
vt sic permaneret dedit, idest sine acerbitate cruciatuque
mortis migraret ad Christum. Id enim illa oratione, [Sic
eum volo manere donec veniam,] accipiendum, quan-
uis multi secus opinentur, suadent historiæ de eius apud
Ephesum migratione conscriptæ: quomodo Beda &
1. Cor. 7. glossa, & beatus Thomas accipiunt. [Vnusquisque ait
Ephes. 4. Paulus, proprium donum habet ex Deo: & alius quidem
sic, alius vero sic.] Et [Vnicuique nostrum data est gra-
tia secundùm mensuram donationis Christi.] Igitur ip-
sum sine martyrio mori: quibus diuina sapientia ita con-
gruere nouit, donum est Dei, & nihil amplius homini
præsumendum, quam quod diuinitus tribui animaduer-
tat.

tat. Gustauit quidem calicem Christi bibitque Ioannes, vincula, verbera, olei feruentis supplicium, exilium prolixum expertus est: impletum est illud Domini verbum, [Calicem quidem meum bibetis.] Cæterum vitam finisse martyrio, non est datum: mortem, cuius esse solet acerbissimus sensus, tanquam somnum dulcem cepisse datũ. Præterea, non animo solum sed corpore etiam iam viuere Deo, datum: idque videri forsitan potest à Christo significatum cum dixit, [Sic eũ volo manere donec veniam,] tanquã in corpore & animo totũ in Christi aduentu inueniendũ innueret: quod discipuli partim bene intellexerunt, partim non bene. Nã significasse Dñm immortalitatem Ioannis ante aduentum extremũ, cum omnes induẽt incorruptionem, non falsò profectò Apostoli existimarunt: at id propterea futurum, quod mortẽ obiturus nunquam esset, non rectè disputabant, cũ inter eos sermo manasset, quod discipulus ille non moritur. Quã sententiam Ioannes correxit adiungens: [Et non dixit Iesus, non moritur, sed sic eum volo manere donec veniam.] Facile insinuat nimirum quod modestiæ gratia recusauit apertius dicere, se mortem quidem obiturum, Iesu tamen verbum nihilominus stare, vt sic permanens, idest, corporis atque animi immortalitate donatus, Petrum & cæteros Apostolos antecedere debeat, quorum est resurrectio tãto post futura. Igitur resurrexisse iam Ioannem, & corpore beatam vitam ducere, fidem quidem non certam, sed tamen probabilem faciunt & scriptores probati id sentientes, & sepulchri Ephesini illa narratio, quam Augustinus alijque viri graues asserunt, & fere Ecclesiæ tacitus consensus, quæ nullas vnquam ex corpore Ioannis reliquias, aut vidit, aut prædicauit, aut omnino nouit. Petrus quidem Damianus ante quingentos fere annos sic scriptum reliquit de Ioanne Euangelista: [Et si non audeamus plene definire, pium tamen est arbitrari, vt sicut de B. Virgine creditur, ita etiam beatus Ioãnes iam resurrexisse probabiliter asseratur, quatenus sicut in virginea fuerunt integritate participes, ita in antici-

Matth. 20.

Petrus Damian. in sermone 2. in festo Ioãnis Euãgelistæ.

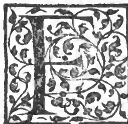
anticipata resurrectione merito videantur æquales.] Si enim beatißimi virgines isti nullatenus surrexissent, cur in eorum tumulis sepulta cadauera non iacerent, sicut beatorum Apostolorum Petri & Pauli, ac cæterorum Apostolorum?] Eadem est sententia Nicephori historici Ecclesiastici, qui ad hunc modum scribit, [Non dixit ei Iesus, quod moriturus non sit: moriturus enim est eo, quo Dei genitrix modo: confestim vero reuiuiscet ac resurget, incorruptibili scilicet corpore alterum Magistri expectaturus aduentum.] Idem autor obitus ac resurrectionis Ioannis historiam aliàs etiam conscribens immortalitate donatum affirmat, vtpote Dei genitricis diuina voluntate filium. Ergo id munus datum primum virginitati purißimæ atque integerrimæ Ioannis, deinde contubernio Mariæ Deiparæ, & honori, quam solus ex Apostolis astante crucifixo filio comitatus est, solus regnantem cũ Christo immortali immortalem ipse etiam immortalis comitetur. Amori demum præcipuo quo Christus hunc præ cæteris prosequebatur, tributum, vt vltimus omnium mortem gustauit, omnium primus immortalitatis gloriam adeptus sit.

Niceph. lib. 1. c. 35. & lib. 2. c. 42.

IN

IN FESTO SANCTORVM INNOCENTIVM, CONCIO PRIMA.

Angelus Domini apparuit in somnis Ioseph dicens, Accipe puerum. Et cætera. Matth. 2.

VGA Christi quam Euangelium hodiernum narrauit, atque infantiũ cædes sæuissima valde videntur à Dei cũ maiestate tum summa prouidentia abhorrere, si quis in nudam historiam intueatur, cum in fuga imbecillitas appareat, in permissa cæde crudelitas, quod vtrumque ab illa potentia sapientiaque sempiterna plurimũ abest. Sed sunt diuina consilia non solum mirabilia, sed etiam iucunda, quemadmodum præclarus Psaltes decantat. Ac de fuga quidem Christi cum plura dicturi sumus, vno Petri Chrysologi dicto modo contenti erimus. [Bellicosus, inquit, quod in bello fugit, artis est, nõ timoris: Deus quando fugit hominem, sacramenti est, non pauoris: potens quando se subducit infirmo, insequentem non pauet, sed foras producit. Vult enim in aperto vincere, qui publicam cupit ex hoste reportare victoriam: occultum se nõ patitur inire conflictum, qui mandare suum seculis vult triumphum: Secreta victoria, virtusque latens exemplũ posteris non relinquit. Christus fugit, vt cedat tempori, non Herodi: nec enim mortem fugit, qui venerat de morte reportare victoriam: neque humanas insidias expauescit,

1 Fugam Christi & innocentium cædem diuino consilio euenisse.

Psal. 118.

Petrus Chrysologus sermone 150.

scit, qui totas venerat diabolicæ fraudis aperire versutias: neque tunc timuit, quando infans & secundùm hominem timere nesciuit, & secundùm Deum potuit non timere.] Hæc Chrysologus eleganter. Cædem autem Innocentium non damno fuisse, sed summo ipsis emolumẽto, illorum palmæ & carmen satis declarant: quod enim iudicio consequi atque opinione non poterant, vt pro Christo certantes victores coronarentur, id sunt diuinæ largitatis prærogatiua consecuti. Recte illud Augustinus: [Ecce prophanus hostis nunquam beatis paruulis tantum prodesse potuisset obsequio, quantum profuit odio.] Sed quoniam mysticas ac reconditas harum rerũ mirabilium causas, alia oratione latius explicaturi sumus, nunc ad mores instruendos, qui est eximius lectionis Euãgelicæ fructus nos conferamus.

August. ser. 10. de Sanctis.

2 *De multiplici genere somniorũ: & quibus habenda est fides.*

In somnis apparuisse Angelum sancto Ioseph narrat Euangelista. Id ei viro perpetuum fuit, vt diuinitus doceretur quid agere, quid cauere deberet, idque per somnũ. Siue cum de vxore dimittenda cogitabat, siue cum est in Aegyptum fugiendum, siue etiam cum mox est ex Aegypto reuertendum. Est ea diuinæ prouidentiæ non exigua pars, quemadmodum in libro Iob legimus: [Per somnium in visione nocturna, quando irruit sopor super homines, & dormiunt in lecto, tunc aperit aures virorum, & erudiens eos instruit disciplina.] Verum cautos nos Spiritus sanctus vult, ne eo prætextu, quibuslibet somniorum ludibrijs facile fallamur. Itaque nos alio loco admonet, [Vbi multa sunt somnia, plurimæ sunt vanitates.] Estque diuina lege quoque sic cautum: [Non inueniatur in te, qui obseruet somnia.] Quæ cum videantur inter se pugnare atque esse contraria, necessario exponenda est & explicanda somniorum multiplex ratio. Igitur beatus Papa Gregorius somniorum enumerat differentias sex. Nos vero vt dilucide res tractetur, duo genera primum distinguimus: naturale vnum, alterum supernaturale: siue quod eodem redit, vnum interna ex causa, alterum externa. Naturale quidem & ex interna causa

Iob 33.

Ecclef. 5.

Deut. 18.

Greg. 4. lib. dial. c. 48.

profectum,

profectum, duplex ponimus, aut enim ex qualitate corporis, aut ex habitu potius animi procedit & manat. Corporis qualitatem ac dispositionem solere somnia excitare sibi consentanea, quotidiana experientia docet. Nam fames, ciborum formas facile inducit, sitis pocula & fontes offert, vt est ab Esaia expressum. [Sicut somniat esuriens & comedit, cum autem expergefactus fuerit vacua est anima eius, & sicut somniat sitiens & bibit, & postquam fuerit expergefactus, lassus adhuc sitit,] diuersæ constitutiones humorum diuersas somniorum imagines creant, idque Medicorum arte animaduerti solet. Ventris quoque satietas, impura ac lasciua plerunque somnia affert, quæ cum sint naturalia, nihil habebunt vitij aut laudis, nisi quod in causa fuisse perspectum sit. Iam animi habitus, plurimum in ea re potest, tales plerunque noctu dormienti occurrunt formæ, quales vigilans animo voluit. Quo spectans Salomon ait: [Multas curas sequuntur somnia.] Fere autem vitiosa & praua improbis, modestis & probis pura & casta somnia obueniunt. Quare Plutarchus non temere inter signa profectus morum ponit: [Si in somnis nulla capitur voluptate erga turpitudinem, nihilque videt cum vitio & fœditate coniunctum.] Vtile enim censet quod Zeno posteritati scriptum reliquit: [Dum iubet ex somnijs deprehendere, num profecerit quispiam studio virtutis.] Sed tamen in eo toto genere, nihil significationis certæ, nihil sinceræ veritatis accipi potest, & est vanissima eorum persuasio, qui eiusmodi somniorum recordatione ducuntur. In hos scriptum est à Sapiente: [Quasi qui apprehendit vmbram, & persequitur ventum, sic & qui attendit ad visa mendacia.] Et mox: [Multos errare fecerunt somnia, & exciderunt sperantes in illis.] Sunt nihilominus somnia diuinitus immissa. Ac quanquam Aristoteles dum hæc disputat, negare videtur à Deo somnia mitti, negari tamen non potest, interdum eo modo Deum docere homines futura & arcana: quod in

Esai. 29.

Eccles. 5.

Plutarch. in libello, quo modo sciat quis profecisse in virtute, estque indiciũ 16.

Eccles. 34.

Gen. 37. sancto Ioseph Patriarcha olim videmus, æquè in hoc no
Matth. 2. stro Ioseph Virginis beatissimæ sponso, sic in Paulo, in
Actor. 16. Magis,& alijs plerisque cernimus. De hoc genere Ecclesiasticus cum somnijs non esse credendum docuisset, ex-
Eccli. 34. cepit,[Nisi ab Altissimo emissa fuerit visitatio.] Quin etiam ipsa lex quæ somnia obseruare prohibet,docet ni-
Num. 12. hilominus sic:[Si fuerit inter vos Propheta Domini, in visione apparebo ei, vel per somnum loquar ad illum.] Adde huc etiam externam causam somniorum esse nonnunquam dæmonem malum, qui vt prophetias enũtiat falsas, ita somnia & visa mendacia sæpenumero offert, neque parum ijs artibus proficit, vt miseros illudat ac fallat. Quæ igitur dignoscendi, ne turpiter erremus, ratio erit? id enim magnopere refert, ne vel nostra vel hosti-
Greg. 4. dialog. c. 48. lia, diuina esse arbitrati, periculose labamur. Magnus sane Gregorius ea de re sic scribit, [Sancti viri inter illusiones atque reuelationes, ipsas visionum voces aut imagines quodã intimo sapore discernunt, vt sciant vel quid à bono spiritu percipiant, vel quid ab illusore patiãtur.] Quod Gregorius generatim de Sanctis dixit quodã inti-
Aug. lib. 6. confess. c. 13. mo sapore solere discernere somnia, id Augustinus refert de matre Monica, narrante se interno sensu videre solitam, quid interesset inter animum suum somniantem ac Deum reuelantem. Verba illius recito, quæ vtilia fore credo auditori studioso:[Cum deprecaretur quotidie, vt ei per visum ostenderes aliquid de futuro matrimonio meo, nunquam voluisti. Et videbat quædã vana & phantastica, quo cogebat impetus de hac re satagentis humani spiritus, & narrabat mihi non cum fiducia qua solebat, cũ tu demonstrares ei, sed contemnens ea. Dicebat enim discernere se nescio quo sapore, quem verbis explicare nõ poterat, quid interesset inter reuelantem te, & animã suã somniantem.] Ita Monica discernebat. Est enim id Spiritus sancti donum, quod ad discretionem spirituum valet. Quod si cui eiusmodi donum minus communicatum sit, debet consulere viros spirituales, talium rerum experientia doctos, nec facilem suis visis, quamuis sancta & ange-

lica appareant, fidem habere. Illa est autem in dubijs prædictionibus tuta sententia, vt rerum euentus expectetur: interim suspensa opinione: neque facile admittendo, neque vero pertinaciter obsistendo, siquidem Paulus monet, [Prophetas nolite spernere: omnia probate: quod bonum est tenete, ab omni specie mali abstinete vos.] Quæ sit autem probatio in futurorum prædictionibus, siue somnio siue visione contingant, indicat Scriptura his verbis: [Quod si tacita cogitatione responderis, quomodo possum intelligere verbum, quod Dominus nõ est loquutus? hoc habetis signum, Quod in nomine Domini Propheta ille prædixerit, & non euenerit, hoc Dominus non est locutus, sed per tumorem animi sui Propheta cõfinxit.] Sed cum visiones aut somnia nullos euentus prædicunt futuros, sed quippiam agendum monent, illa est verissima ratio dignoscendi, vtrum legi Dei, & sapientũ sententiæ consentaneum sit, quod obijcitur. Nam si à lege Dei discrepet quippiam, tametsi prædictiones veras habuisse videatur, reijciendum respuendumque est, vt idem Deuteronomij liber disertè docet: [Si surrexerit in medio tui prophetes, aut qui somnium vidisse se dicat, & prædixerit signum atque portentum, & euenerit quod locutus est, & dixerit tibi: Eamus & sequamur Deos alienos, non audies verba Prophetæ illius aut somniatoris, quia tentat vos Dñs Deus vester.] Hoc igitur est quod Paulus dicebat, [Omnia probate, quod bonũ est tenete.] Atque de somniorum visionumq; discrimine hæc eo dicẽda duxi, quod hoc tempore magna istarum rerum seges existat, neque emolumentum par plerunque cernatur.

At illud requiret aliquis, Cur Angelus Iosepho potius apparuerit quam Mariæ, quæ & sanctior erat, & Iesũ proprie parens? Nimirũ discimus Deũ, disciplinæ amatorem, res gerere ex ordine. Familiæ caput videlicet Ioseph erat, cui Maria iure cõiugij subdebatur. Id Beda & Haymo ea ratione exposuerunt, vt Iosephum significare præpositos siue Doctores, Mariam Ecclesiã censerent, quæ debet à præpositis regi. Itaq; debẽt à maioribus & gradu supe-

Deut. 18. *1. Thess. 5.* *Deut. 18.* *Deut. 13.* *1. Thess. 5.* *a Præpositis deferendum.* *Beda in exposit. Euãg.* *Haymo ibidem.*

superioribus minores diuinæ voluntatis responsa expectare, debẽt ijs libẽter obtemperare, quãuis sapientes ipsi probiq; esse videantur. Paulus quidem cum Euangelium accepisset nõ ab hominibus, neq; per homines doctus esset, tamen Petrum Ecclesiæ columen adeundem cõsulen-
Galat. 2. dumq́; sibi existimauit, [Ne in vanum, inquit, currerem, aut cucurrissem.] Quod suũ consiliũ diuinis monitis consentaneum fuisse declarat: [Ascendi autem, secundùm reuelationem, & contuli cum illis Euangelium, quod prædico in gentibus.] Non esse autẽ tam rationem habendã vel literaturæ, vel ingenij, vel meritorum præfecti, quam loci & gradus quem Dei autoritate tenet, præclarè indi-
Galat. 2. cat illis verbis: [Quales aliquando fuerint, mea nihil in-
Dionys. epi- terest: Deus enim personam hominũ non respicit.] Dio-
stola 8. nysij Areopagitæ ad Demophilum monachum epistola habet: [Si Dei iudicium est, vt sacra eloquia testantur, sacerdotes autem Angeli sunt diuinorum iudiciorum continuo post Pontificem magistri: ab ipsis tu diuina cõgrue ac suo ordine per medios ministros disce, per quos etiam monachus esse meruisti:] Tanti scilicet Patres fecerũt ordinem disciplinæ. Qua ex regula verissima, videmus viros sapientissimos atq; sanctissimos Athanasium, Augustinum, Ambrosium, cæterosque tales, consulendos sibi semper putasse Romanos Pontifices, tanquã certissima Christianæ religionis oracula: à quorũ sensu & sentẽtia, quia nouatores nostræ ætatis, stultissimi & impudẽtissimi homines, longissimè absunt, errare absurdissimè passim aperteq; deprehenduntur. In quos lex Domini seuerissimè animaduertit, quæ resistentes Pontificis iudicio
Deut. 17. atque imperio reluctantes lapidibus obrui iubet; [Vt
4 Cur fu- nullus deinceps intumescat superbia.]
gere volue- [Accipe puerum & matrem eius, & fuge in Aegyptũ.]
rit Christus Quid necesse fuit fugam imperare valde incommodam?
Herodẽ po- nonne melius consultum fuisset, interfecto impio Re-
tius quã per- ge Herode? An fuit difficile necem afferre homini sce-
dere. lerato & improbo? Qui Angeli manu tot millia Baby-
4. Reg. 19. lonis exercitus, quod Deum blasphemassent, vna nocte prostrauit,

prostrauit,non posset illud caput nefarium trũcare? Eliã satellites comprehendere conatos,ignis cælestis exusfit: Dei filium perdere meditantem, non erit qui Herodem depascat ignis? Elisæum qui quæritabant, vt abligarent, cæci repente effecti sunt,puerum Iesum Herodiani milites ne offendant, non poterunt tenebris caligineq; perfundi? Quoties diuina maiestas seruos ab iniuria defendit,eorum clade & pernicie,qui machinabantur malum? Nunc vnigenitum suum ita anguste exiliterque tuetur, vt excedere,noctu fugere, in longinqua peregrinari necesse sit,si saluus esse velit. Pulchrè Chrysologus hoc loco:[Deus noster refugium & virtus. Si refugium fugit,si timet virtus,si præsidium migrat,quæ vita,quæ spes,quę securitas,quod munimen?] O præclaram diuinæ prouidentiæ rationem:ô alta illius Maiestatis atque omni cogitatione superiora consilia. Non defuerunt sane diuinæ sapientiæ modi rationesque plurimæ, quibus prauos Herodis conatus auertere posset:sed eam elegit viam, quam humana fortaſsis prudẽtia minime probaret, cælestis admiraretur plurimum,plenã laboris, summæ infirmitatis indicio opportunam. Primum quod Patres sentiunt,humanæ naturæ veritas cõfirmanda fuit,quæ si semper miraculis vteretur,commentitia putaretur. Deinde sic ludificandus diabolus erat, vt quem Reges externi tanta cum gloria adorarant, is Regem domesticum per tenebras fugeret:vt quis tandem ille esset,princeps huius seculi statuere apud se non posset: ita anceps hæreret semper. Deinde qui non solum populum Israel,sed & gentes seruare venerat,voluit terram quoque Gentilem (quemadmodum Chrysostomus præclare docet cum Hilario consentiẽs)sua præsentia dignari:& qui de Israel pastores,de gentibus Magos ad se attraxerat,non solum Iudaicę terræ,sed etiam Aegyptiæ se exhibendum duxit. Vtranque enim gentem,vtramq; regionem debuit sanctificare, qui coniungere & copulare inter se vtrãq; voluit. Tũc enim vaticinium Esaiæ impletum illud: [Ecce Dominus ascendet super nubem leuem, & ingredietur Aegyptum, &

4. Reg. 1. *4. Reg. 6.* *Chrysolog. serm. 151.* *Chrysost. homilia 8. in Matth.* *Hilar. super Matth.* *Esai. 19.*

 commo-

Orig. homil. 3. in diuers. loc. Matth. Euseb. li. 6. hist. c. 20. & li. 1. de dem. Euang. c. 4. & li. 8. c. 5. Chrysost. in 2. c. Matth. Hierony. in Esai. Ambros. in instit. virg. Athanas. de incar. Verb. Prosp. præd. p. 3. cap. 2. Iustin. in Triphon. Irin. lib. 3. cap. 9. Euseb. li. 9. demõst. c. 4. Prosp. præd. par. 3. c. 8. Athan. de in carn. Verbi. Chrysost. demonst. quod Deus sit Christus. Aug. li. 12. confess. S. Tho. 1. p. q. 1. art. 10. Luc. 21.

commouebuntur simulachra Aegypti à facie eius.] Autores sunt Origenes, Eusebius, Athanasius, Ambrosius, Chrysostomus, Hieronymus, Prosper. Quam nubem leuem quidam beatam Virginem, quidam horũ ipsum Domini corpus interpretantur. Itaque qui Herodis gladios fugere videbatur, is Satanæ potentiam deturbatis simulachris debellaturum se demonstrauit. Ita & illa prophetia Oseæ completa est, quam hic Matthæus recitat. [Ex Aegypto vocaui filium meum.] Quod de Christo prædictum ostendunt Irenæus, Athanasius, Eusebius, Chrysostomus. Neq; refert quicquam de Israele esse dictum consequentiã declarare, cum ipse Israel, vt Iustinus ait, fuerit Christi typus, & quod est caput, sub eodem verbo geminum esse sensum literæ ab autore Scripturæ intentum nõ solum Augustinus & Thomas doceãt, sed exemplis quoque certissimis constet. Iam qui docere homines habebat non verbis solum, sed etiam factis, humanitatem ac mansuetudinem ab infantia sibi placuisse, demõstrauit. Quod ergo ætate plena egit, vt fugeret Iudæorũ insidias, & iracundiæ cederet inimicorũ, id paruulus tenuit, Herodis furorem fuga euadens. Quo ex facto vt sanctus Chrysologus demonstrat monemur sanctorum vitã non tam resistendo, quam tolerando duci, quemadmodum ipse dixit, [In patientia vestra possidebitis animas vestras.] Ad hæc curiosam minusque temperatã eorũ mentem cõpressit, qui miraculis omnia geri volunt, cum sit diuinæ prouidẽtiæ plerunque magis probata communis ac tuta via: quã qui despicit, ac saluti suæ præsidia accersit extraordinaria & inusitata, plurimum aberrat à vero. Sic cum Dauide, cum Abrahamo, cum Iosepho, cum Daniele actum videmus, quamquam ad diuinæ gloriæ demonstrationẽ & meritorum conuenientem aliquãdo significationẽ, miracula Deus suis liberandis adhibenda putauerit. Postremo illa ipsa Innocentium cædes quæ fugam Christi est cõsecuta, atq; ille sanguis innoxius ea ratione prouisus effususq; est: quo beati paruuli coronis cælestibus donati piæ matres cõsortes Christi factæ, ipsa Bethleemitica regio

gloriose

gloriosè nobilitata sit. Venerat scilicet gladium mittere in mundum, quo Satanæ debellaretur imperium, Dei milites victores euaderent.

Atque inter has omnes rationes nõ fuit illa postrema, quod B. Virgini ac sancto Ioseph sicut Christi erat comitatus datus, ita crucis cõsortiũ semper capessendũ. Quis enim enarret, quæ fuerit illa piæ matris afflictio, quæ trepidatio, quis dolor, cum ex sponso charissimo audiuit, fugiẽdum esse in Aegyptum, quod puer quæreretur ad necem? Declamantẽ Chrysologum audio. [Sic res vrget: sic nõ vacat intueri verecundiã virginis, laborẽ matris, sexus pudorẽ, periculum Ioseph, longi itineris fatigationẽ, exitium totius domus, & quod his durius, Iudæos peregrinaturos in gentibus. O quã durũ est peregrinari etiam inter ciues fratresque, sapit quid sit sua domus, qui sentit alienam.] Quæ certe omnia pro sua sapientia cogitasse Mariam non dubium est. Sed cælestibus iussis obediẽs, vide quibus lachrymis, quo gemitu eũ ipsum amplexãs infantulum repeteret carmen antiquũ. [Fuge dilecte mi: assimilare capræ hinuloq; ceruorũ.] Ac Iosabet filiã Regis furatã esse infantulũ regiũ Scriptura prodit, ne ab Athalia impia fœmina semen omne regium extingueretur. Clam ergo nutriendum curauit ad regni Israelitici spem. Maria vero mundi totius salutem in vno paruulo positã cernens, ad spem regni cælestis ipsum æternitatis hæredem fuga nobis & latebris conseruauit. Verum quod dicere cœperam, mirabile dictu est. Quemadmodum charorum sibi Deus vitam ærumnis doloribusq; exercitam semper amet: quemadmodum læta & iucunda tristibus & aduersis perpetuo temperet. Quod Ioannes Chrysostomus hoc loco sapiẽter animaduertit: [Enimuero, inquit, misericors Deus mœstis rebus quædam etiam iucunda permiscuit, quod certe in sanctis omnibus fecit, quos neque tribulationes neque iucunditates sinit habere continuas: sed tum de aduersis tum de prosperis iustorum vitã quasi admirabili varietate contexuit.] Quam sentẽtiam pulcherrimam Chrysostomus in conceptione & natiui-

5 *B. Virginis & Sãcti Ioseph multa afflictio.*

Chrysolog. serm. 151.

Cant. 8.

4. Reg. 11.

Chrysost. homilia 8. in Matth.

tate Saluatoris, in adoratione Magorum, in fuga denique hac Aegypti eleganter ostendit. Et quod dicit omnibus sanctis ita accidisse, manifestum faciunt exempla diuinarum Scripturarum, quæ Patriarcharum ac Prophetarum vitam secundis aduersisque rebus alternantem depingũt. Imo vero vniuersæ Scripturæ sacræ eum esse scopum at-
Rom. 15. que eam summam Paulus diserte docet. [Quæcunq; scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt: vt per patientiam & consolationem Scripturarum spem habeamus.] Itaq; patientia & consolatione omnis via iustorum perficitur, in qua vtraque re alternanda mirabilis existit profecto diuina prouidentia, ne aut prospera superbum, aut infesta pusillanimem deiectumque reddant Dei seruum, consolatio reficit laborantem, tolerantia castigat intumescentem. Vtrumq; autem magnum Dei donum, quare
Rom. 15. apte ab Apostolo adiunctum est. [Deus autem patientiæ & solatij det vobis id ipsum sapere.] Deum quidem esse
2. Cor. 1. solatij satis noueramus, qui legimus: [Pater misericordiarum & Deus totius consolationis.] Sed Deum esse pa
Psal. 70. tientiæ Apostolus etiam prædicat, quod Dauid expertus satis confirmat, [Quoniam tu es patiẽtia mea Domine.]
Psal. 61. Et iterum: [Verumtamen Deo subiecta est anima mea: quoniam ab ipso patientia mea.] Quæ cum ita sint de matre Maria sanctissima ac de lectissimo viro Ioseph eius sponso exempla nobis proposita excellentissimæ patiẽtiæ, ac singularis fiduciæ voluit Spiritus sanctus, vt inter prospera & aduersa discamus diuinæ semper voluntati parere, nostræq; omni cogitationi & desiderio consilium cæleste anteponere.

IN

IN EODEM FESTO CONCIO SECVNDA.

Tunc Herodes videns quod illusus esset à Magis, iratus est valde, & mittens occidit omnes pueros qui erant in Bethleem. Matth. 2.

1 *Ex superbia iracundia.*

BENE à Propheta est dictum: [In laqueo isto quem absconderunt, comprehensus est pes eorum: cognoscetur Dominus iudicia faciens.] *Psal.9.* Herodes dum fallere Magos parat, illusus à Magis est. Atque illa omnis Herodis industria & diligentia in conuocandis sapiĕtibus, Scriptura de Christo consulenda, Bethleem patri indicanda, vt inuenirent Magi quem summopere desiderabant, valuit: vt Herodes de ijs ipsis ortum puerum cognosceret, quod vnum is omnibus votis petebat, minime effecit. Itaque suis ipse artibus captus est, & quam fraudem erat in Magos meditatus, eã ipse fraudẽ à Magis perpessus est. [Non est enim consilium, non est sapientia cõtra Dñm.] *Prou.21.* Sed [Cõprehĕdũtur impij in vijs suis.] *Psal.9.* Proinde recte à Salomone vtrumque. [Simplicitas iustorũ diriget eos: & supplantatio peruersorum vastabit illos.] *Prou.11.* Nam & iustos piosq; Magos simplicitas ad inueniendũ Christũ perduxit, & sceleratum Herodem ars dolusq; suus perdidit. Quare delusum se atq; opinione falsum intelligens, iracundia in Magos exarsit sibi prærreptos, & in facinus nefarium impulsus, furorem suum infantium sanguine exsaturandum existi-

existimauit. Sic olim Saul Dauidi infensus & iratus, cum
1. Reg. 22. euasisse ferret iniquissimè, in sacerdotes Dei innoxios debacchatus est: atq; vno die in octoginta viros sacris infulis pro nihilo habitis, nihil sibi commeritos, sceleratus impetum fecit. Atq; ipsam vrbem Nobæ dira clade vastauit. Superbiam nimirum comes sequitur certissima iracũdia: neque potẽtiæ quicquam pensi est, iure ne an iniuria quicquam collibeat: collibuisse est satis, vt irascatur, si mi-
Eccli. 28. nus fiat. [Secundùm virtutem hominis ait quidã Sapiens, sic iracundia illius erit: & secundùm substantiam suã exaltabit iram suam.] Solent tauri mutuo certamine superati, in obuia quæq; impetum facere, atq; iracundiam deiectione cõceptam exerere in ea, à quibus nihil iniuriæ est datum. Quæ cæca vindicandi cupiditas cum stultissima est, tum crudelissima. Herodi homini natura sæuo & cruẽto id accidisse minus sane mirabitur, qui domesticas eius cædes considerauerit, vt pars nulla aulæ proprij sanguinis fusi macula vacauerit. Non amicis, non socijs, non cognatis pepercit illa fera: in vxorem, in fratres, in ipsos liberos desæuijt temulentissime. In se ipsum impias demum manus inferre conatus. Legat Iosephum, legat Egesippum historicos, qui istius feræ cædes & parricidia cognoscere volet. Quo minus mirandum erit, in pueros esse innoxios istius furorem inflammatum.

Iosephus de Herode fusè libr. 15. & 16. & 17. ant. Iudaic. & lib. 1. de bello Iudaico. Egesipp. de bello Hierosolymitano.

[Et mittens occidit omnes pueros qui erãt in Bethleẽ & in omnibus finibus eius ab imatu & infra secũdũ tẽpus quod exquisierat à Magis.] Primũ quod pleriq; hoc loco discruciantur, cur pueros biennes interfici Herodes iusserit, idq; ad eã rationẽ redigi ab Euangelista volũt, quam Magi de ostensa sibi stella exposuerant, ex quo fieri putant, vt biennio post ortum stellæ cædes Innocẽtiũ puerorum perpetrata sit, quã rem vt cõstituant multa cõminiscũtur, nos frustra eos laborare arbitramur, atq; in loco plano & expedito, hærere oportere minime credimus. Nã neq; ortã stellã biennio ante Magorum aduẽtũ quod quidã volũt, verisimile est, neq; Herodis peregrinationẽ Romã vsque, quã alij morã fecisse negotio disputant, eo tempore

2 Qua ex causa bimulos interfici Herodes iusserit, & quòd sit diaboli typus.

tempore contigisse, sed multis ante annis, qui Egesippi, Iosephique historias legerit, facile deprehendet. Neque vero aut ortu stellæ tanto anteposito, aut vlla profectione Herodis opus est, cum Euangelicus sermo nihil aliud sibi velit, vt viri etiam docti nostra ętate scripserunt, quā puerorum ætatem interficiendorum fuisse definitam ex vtraque parte supra & infra: maiores biennio, esse exemptos neci: minores quoque eo tempore, quo Magi docuerant ortam stellam: quod fuisse menstruum aut bimestre trimestreve ad summum, existimare rectè possumus. Cur autem bimatum assignauerit ætate maiori, illa est causa quod putauerit fieri potuisse, vt stella aliquanto post natum puerum apparuerit: atque vt malitia tyranni in omnes partes abundans, maluerit occidi superiores ætate, quam elabi quæsitum infantem. Etenim cum sapiētes ab Herode de loco natalitio Christi consulti, responderint ex prophetico oraculo præcisè Bethleem, tamen Herodiana malitia non eo contentus, etiam finitimos Bethleē vicos, cædi assignauit. Abundant semper in malo cōsilia improborum. Verum quod historia gestum est, id mysterio patrari quotidie rectè nos beatissimus Papa Leo monet, quippe cum diabolus cuius personam gerebat Herodes, Christum recens natum in paruulis, id est noui Christi tyronibus persequatur. Sed ipsum potius magnum patrem audite. [Herodes quoque, inquit, in diabolo fremit, & auferri sibi iniquitatis suæ regnum in ijs, qui ad Christum transeunt, ingemiscit. Vnde si paruulos interficiat, Iesum sibi videtur occidere. Quod vtique facere sine cessatione molitur, dum primordijs renatorum Spiritū sanctum eripere, & quandam teneræ fidei velut infantiā tentat extinguere.] Hæc ille: Quibus abunde docemur, quāta in nouos Christi sectatores hostis noster inuidia ferueat, quem Pharao quoque ille populi sancti hostis acerrimus expressit, cum masculos omnes Hebræos simul atque editi in lucem essent, edixerit luce ipsa vitaque priuari. Prospiciendum quidem est teneræ in Christo infantiæ, & ab insidijs diaboli cauendum, qui more colubri foe-

Iansen. concord. Euangelic. c. 11.

Leo serm. 5. de Epiphan.

tius aquilæ teneros insectatur. Proinde duriora tempora
Matth. 24. prouidens Saluator dolenter dicebat. [Væ prægnantibus & nutrientibus in illis diebus.] Ipse pullos sub alas conuocat,& rapaces milui vngues defendit: ipse custodit pupillum,pauperi & inopi adiutor fidelissimus.

3 *Ad Christi gloriã & gratiam declarandam, plurimũ profuit Innocentium martyrum cædes.* *Chrysolog. serm.* 152.

Sed quid est,quod pius Dominus impiam cædem paruulorum non prohibet?quid est,quod vita Saluatoris interitu eorum,quos oportuit saluare, defenditur ? Verbis Chrysologi quærere libet, [Quare Christus deseruit, quos sciebat quærendos esse propter se, & propter se nouerat occidendos? Natus Rex,& Rex cælestis quare negligit milites innocentiæ suæ?coætaneum sibi quare contempsit exercitum? quare cunabulis suis deputatus excubias sic reliquit,vt regem solum quæsiturus hostis,totum grassaretur in militem?] Cui quæstioni sic idem autor satisfacit, vt demonstret, nihil esse damni occisis paruulis, sed honoris & præmij plurimum per Christum allatum. Nos vero vt rem primo aspectu asperam & indignam,diuina sapientia & bonitate dignissimam ostendamus. Causas à patribus excogitatas omnino quinq; dicemus, quòd id factum valuerit ad gloriam Christi cumulandam:ad eiusdem gratiam declarãdam: ad ipsorum occisorum magnam felicitatem : ad nostram eruditionem, ad ipsius denique persecutoris ignominiam & exitium. Ac primum Deum hominem factum,quoniam neque victimis pecudum,neque sanguine delectatur,oportuit humanis & Deo dignis hostijs excipi. Si enim arca testamẽti cum primum ex alto Gabaonis in templũ inuecta est,
3. *Reg.* 8. tanta extitit cæsarum victimarũ multitudo,vt ipsum altare amplũ quanuis ac magnificũ nõ sufficeret,nonne ei qui sedet super Cherubim cum primum descẽdit ad nos, multis gloriosisque hostijs litari opus fuit? Quas vero habet gratiores & iucundiores hostias,quam innocentes & puras animas? Christus, qui maior natu paruulis delectabatur,eosq; festiuè admodum amplexabatur, nonne paruulus paruulos amet,infans infantibus delectetur ? [Sinite, inquit,paruulos venire ad me:& nolite prohibere eos.]
Marc. 10. *Matth.* 9.

Naturale

Naturale est pueros puerorũ societate gaudere: more & vsu receptum, vt Regum filijs paruulis paruuli quærantur comites ex omni nobilitate lectissimi: ijsque solenne, paruuli principis habitu insignibusq; ornari. Has sane primitias Dei filio agno suauissimo oblatas Ioannes celebrat, hunc comitatum cãdidissimum illius principis se vidisse commemorat. [Hi sunt, inquit, qui cum mulieribus non sunt coinquinati, virgines enim sunt: Hi sequũtur agnum quocũque ierit. Hi empti sunt ex hominibus primitiæ Deo & Agno: & in ore eorum non est inuentum mendacium, sine macula enim sunt ante thronum Dei.] Emptos dicit, quos Agnus proprio cruore redemit, quibus data est martyrij laurea non tam ipsorum meritis, quam dono Christi. De his Chrysologus eleganter: [Coorta Regi cohors suo magis præmori quã commori tota gestit: Christo dati milites cœperunt ante militare, quam viuere: ante pugnare quam ludere: ante sanguinẽ fundere, quã lactis vbera perpotare: ardentes animæ moras corporũ non tulerunt.] De ijs etiã beatus Leo sic scribit, [Itaq; Christus ne vllum ei tempus esset absq; miraculo, ante vsum linguæ potestatẽ verbi tacitus exerebat. Et quasi iam diceret, sinite paruulos venire ad me, talium est enim regnũ cælorum, noua gloria coronabat infantes, & de initijs suis paruulorũ primordia cõsecrabat.] Cui Cyprianus cõsentit eandẽ Christi gloriã recens nati innocentium laudatione sine voce perfecta ad hunc modum declarans: [Acta est natiuitatis solennitas sursum iubilantibus Angelis: deorsum ex ore infantium & lactentium laus est perfecta, resonãtibus vsq; ad cælos victoriæ tubis: & versus est paruulorum vagitus in gaudium, & luctus in iubilum, sequente non stellam, sed agnum exercitu innocentium, & baiulante gloriosissimi triumphi solenne vexillum.] Augustinus eandem Christi gloriã declarat his verbis: [Deus est qui ortus est: innocẽtes illi debentur victimæ, qui venit damnare mundi malitiã. Agni debent immolari, quia Agnus futurus est crucifigi, qui tollit peccata mundi.] Ad eandem autem gloriam suam

Apoc. 14.

Chrysolog. serm. 153.

Leo serm. 2. de Epiphan.

Cypria. ser. de Epiphan.

Aug. serm. 8. de Sãctis, qui est primus de Innocens.

Christus

Christus pertinere putauit, vt quamprimum gratiæ ipsius illustrissimum documentum daretur, quod erat secũdo loco propositum. Quid enim Dei gratiam amplius declarare potuit quam sine vllis meritis summa Regni cælestis felicitate donari? illos martyrij mercedem & laudem referre, quibus martyrij voluntas nulla fuit? Eorum sanguinem sacrificio inclyto deputari, quem hostis odio Christi fudit, non martyres ipsi amore Christi dederunt? Sed talis ac tanta est Christi gratia, vt multo plus quam homo cooperatur, operetur, sæpe etiã nihil homine operante, operetur: quod in sacramento & baptismo paruulorum perspicuum est: vt Leo Papa etiam insinuat hoc

Leo serm. 2. de Epiphan. facto innocentium: [Vt disceretur, inquit, neminem hominum diuini incapacem esse sacramenti, quando etiam illa ætas gloriæ esset apta martyrij.] Latiusque idipsum

Cypria. ser. de Epiphan. Cyprianus, his verbis: [Hi nuper cruore lacteo loti primitias baptismi martyrio consecrarunt, tradentes posteris formam: vbi necessitatis articulus excluserit moram, non minus ad lauacrum animæ sanguinem efficacem, quã sanctificatas verbis solennibus aquas.] Denique Chry-

Chrysolog. serm. 153. sologus: [Vere, vere fratres, isti sunt gratiæ martyres: cõfitentur tacentes, nescientes pugnant, vincũt inscij, ignari tollunt palmas, coronas rapiunt ignorantes.]

4 *Quam bene actum sit cum paruulis pro Christo occisis.* Quoniam quid ad Christi gloriam, quid ad gratiam commendandam pertineret in eo facto exposui, iã quid ad illorum qui occisi sunt, quid ad nostram qui celebramus occisos, vtilitatem pertineat dicẽdum deinceps est. Nam videri potuit alienum à Christo, qui vitam hominibus restituere debebat, hominum præsertim innocentium interitu delectari: nam damnatos etiam pœna mortis absoluit. Et cum ipse sit agnus iugulandus pro sceleratis, simplicissimam gentem nullo modo trucidari pateretur nisi magno ipsorum emolumento: quo maius esse nõ

Hiere. 31. potuit. [Quiescat, inquit, vox tua à ploratu, & oculi tui à lachrymis: quia est merces operi tuo, ait Dominus, & reuertentur de terra inimici, & est spes nouissimis tuis, ait Dominus, & reuertentur filij ad terminos suos.] Ita

plane

plane diuinus sermo Rachelem, id est, Bethleemiticam ciuitatem liberorum cæde mœstam ac lugentem consolatur: esse pulcherrimam mercedem operæ, filios gladio impio abstractos ad vitam victores coronatosq; reuersuros. Non habent paruuli quam pro tanto beneficio dignam referant gratiam: laudant sine modo munificentiam in se Dei incredibilem. Nam, vt beatus Leo dixit, [Quos Rex impius eximit mundo, Christus inserit cælo: & quibus nondum sanguinis sui impendit redemptionem, iam martyrij tribuit dignitatem.] David quidem cum propter se innoxium sanguinem sacerdotũ fusum à Saule rescisset, Abiathari dixit, se proprie illius sanguinis debitorem. [Mane mecum, inquit, mecumque seruaberis.] Neque filium Dauidis decuit sine insigni præmio propter se clade vltima oppressos relinquere. Neq; tam suam rem quã illorum paruulorum egit, cum eos propter se interfici cõcessit. [Christus ait Chrysologus bene, nõ despexit suos milites, sed prouexit: quibus dedit ante triumphare quã viuere: quos fecit capere sine cõcertatione victoriã, quos donauit coronis antequam membris, ante cælũ possidere quam terram. Beati ventres qui portauerunt tales, beata vbera, quæ se talibus infuderunt: beatæ lachrymæ quæ pro talibus fusæ, flentibus gratiam baptismatis contulerunt.] Nec minora Cyprianus: [Subito fiunt martyres & sufficit causa testimonio: illico spiritus infantibus vasculi receptaculum deserens iam non tenelli corporis ætatisque nouitiæ tempore tenetur, sed ab illis infantilibus coagulis anima expedita, in occursum Christi festinat, à quo militiæ suæ quærens stipendia, ad lucis & pacis æternæ præmittitur gaudia.] Idem mox: [Euigilarunt sensus, quos sopor infantiæ opprimebat, discussisque palpebris lucem intuiti, in momento assecuti sunt, quæ pacificis & mundo corde debetur, beatitudinem.] Quæ sane non eò pertinent vt pueri innocentes statim ab egressu corporis, Dei luce & beatitudine perfruerẽtur, sed quod intelligentia perfecta præditi parata sibi præmia magno cum gaudio cognouerint. Fuit igitur magna merces,

Leo serm. 1. de Epiphan.

1. Reg. 22.

Chrysolog. serm. 152.

Cypria. ser. de Epiphan.

fuit sanguinis fusi pro Christo gloriosissima palma.

5 *Tyranno ad confusionem, nobis ad exemplũ valere innocẽtium cædem.* Sed tyranni fuit æque grandis contumelia & clades, quemadmodum propheta cecinerat: [Ex ore infantium Deus & lactentium perfecisti laudem, vt destruas inimicum & vltorem.] [Sic sanctorũ persecutionibus tyrannus crudelis illuditur, ait ille idem, qui dum putat perdere quos occidit, melioris vitæ statũ eis procurat, & quod ille in perditionem molitur, hi vtuntur pro beneficio.]

Psal.8. *Cyprian. in serm. de Epiphan.* Et sicut dixit sacer Augustinus, [Nunquã illis Herodes tantum prodesse potuisset obsequio, quantum profuit odio.] Iam Christus, cuius vnius vitã appetebat, elapsus furori, & superstes tyranno, nihil aliud profecisse declarat impium, quam vt impietatis suæ supplicium pœnasq; dignas acceleraret interitu.

4. Reg. 11. Furit Athalia infelix, regium sanguinem extinguere conatur, sed euadit Ioas regno designatus, cuius ipsa imperio tarde, vt merita est, mulctetur & cadat. Omni ergo ex parte Dei perfecta sunt opera: & quæ videntur aliena eminus conspecta, eadem propius ac penitus explorata, plena inueniuntur magnifica laude sapientiæ. Sed ad nos quid tandem inter hæc referimus fructus? Magnopere certe si sapimus, hinc proficimus, discimus humilitatem, discimus mãsuetudinem, sanctam atque euangelicam infantiam discimus, atque à teneris crucem esse portandam, carnis libidines compescẽdas, Christo militandum, & pro Deo vsque ad extremum spiritum decertandum. Quæ omnia oratione sanctissimi

Leo ser. 7. de Epiphan. Leonis multo præclarius dicemus quam nostra. [Ad hãc vos dilectissimi similitudinem paruulorum mysterium hodiernæ festiuitatis inuitat, & hanc vobis humilitatis formam adoratus à Magis puer Saluator insinuat, qui vt imitatoribus suis quid gloriæ pararet ostenderet, ortus sui tempore editos, martyrio consecrauit: vt in Bethleem vbi Christus natus est, geniti, per communionem ætatis consortes fierent passionis. Ametur igitur humilitas, & omnis à fidelibus vitetur elatio. Alter alterum sibi præferat, & nemo quod suum est quærat, sed quod alterius.] Et in eadem non longe ante concione proposito exemplo

pueri,

pueri, quem Christus in medio discipulorum statuit, & Christi sententia commemorata: [Nisi conuersi fueritis & efficiamini sicut paruuli, non intrabitis regnum cælorum: quicunque ergo humiliauerit se sicut puer iste, hic maior erit in regno cælorum.] His ergo Christi verbis commemoratis, Leo magnus humilitatis prædicator adiungit: [Amat Christus infantiam, quam primum animo suscepit & corpore. Amat Christus infantiam, humilitatis magistram, innocentiæ regulam, mansuetudinis formam. Amat Christus infantiam, quę maiorum dirigit mores, ad quam senum reducit ætates, & eos ad suum inclinat exemplum, quos ad regnum sublimat æternum. Non ad lubrica infantiæ & imperfecta nobis primordia redeũdum est, sed aliquid quod etiam graues annos deceat, inde sumendum est: velox commotionum transitus, citus ad pacem recursus. Nulla sit memoria offensionis, nulla cupiditas dignitatis. Amor sociæ dilectionis, æqualitas naturalis. Magnum enim bonum est, nocere non nosse, & ad maligna non sapere: quia inferre ac referre iniuriã, mundi huius prudentia est, nemini autem malum pro malo reddere, Christianæ est æquanimitatis infantia.] Quibus sanctissimi Patris exhortationibus nihil addendum est, nisi vt Deum nostrum precemur, velit nobis beatam hanc innocentium martyrum atq; Euangelicam infantiam cælesti suo dono communicare. *Matth. 18.*

IN DOMINICA
INFRA OCTAVAS
NATIVITATIS.

Erant Ioseph & Maria mater Iesu mirantes super his quæ dicebantur de illo. **Lucæ 2.**

1 *Res Christi esse mirabiles.*

ERBA sane Lucæ Euangelistæ sic habent. [Et erãt pater eius & mater eius mirantes super his quæ diceban tur de illo.] Neque mouere quemquam debet, quod Ioseph ab Euangelistà pater Iesu vocetur, quo nomine eum ipsa diuini arcani cõscia Virgo mater appellat, eundem alloquẽs filium: [Ecce pater tuus & ego dolẽtes quærebamus te.] Erat enim pater opinione hominum, quam vsus loquendi maxime obseruat. Siquidem est, vt ille dixit, loquendum vt plures. [Erat, ait Lucas, vt putabatur filius Ioseph.] Sanctus vero Augustinus etiam alteram causam exposuit, quia non opinione solà sed quadam ex parte veritatis quoque Ioseph filius esset Iesus, quippequi Mariæ verissimus filius, coniugem eius iure patrẽ habebat, multo melius quam si adoptione fuisset ascitus. Nam superbus quidem Philippum verum patrem dedignabatur Alexander, cælestem sibi originem mentiens: at humilis Iesus, cum Deum verissimum naturalemque haberet patrem, tamen se hominis filium vocitabat, & quod re de matre tenebat, voce in matris sponsum referri non moleste ferebat. Admirabantur igitur parentes Iesu illa tam multa tam magna, quæ de puero audiebant. Quid non mirarentur eum, cuius est nomen, Admirabilis: ipsumque nomen

Sic Beda in Lucam. *Luc. 2.* *Cicero.* *Luc. 3.* *Aug. lib. 2. de consensu Euang. c. 1.* *Esai. 9.* *Gen. 32.*

nomen mirabile multo amplius ac varius, quam eius Angeli, qui à luctatore Iacob nomen postulatus (vt nonnulli codices habent) respondit esse mirabile. Ipsi Angeli cælestesq; omnes virtutes illius semper maiestatem & gloriam admirantur, neque vnquam canere cessant, [Quis similis tui Domine: magnificus in sanctitate, terribilis atque laudabilis & faciens mirabilia.] Huius etiã in terra viri sancti celsitudinem intuentur attoniti, vixque narrãtibus haberi fidem præ magnitudine prædicant, vt Isaias acclamet: [Domine quis credidit auditui nostro, & brachium Domini cui reuelatum est?] Oseas vero etiam pauorem quendam plenum gaudij annuntiat. [Et pauebũt, inquit, ad Dominum & ad bonum eius in nouissimo dierum.] Habent enim res magnæ, vt cognitione animũ nõ impleant solum, sed etiam excellant: ex quo admiratio illa & stupor efficitur, quasi animus se rei tantæ imparem sentiens succumbat, quale illud est Danielis, [Et stupebã ad visionem.] Moses quoque dixit, [Pauete sanctuarium Domini.] Quare inter gradus contemplationis Admiratio, quæ est quædam animi ad illa quæ intuetur tam alta suspensio ab Ricardo in eo libro qui Beniamin maior inscribitur, non infimus esse perhibetur.

Deut. 32. *Esai. 53.* *Osee 3.* *Dan. 8.* *Leuit. 26.* *Ricar. de S. Victore in lib. de contẽplatione.*

[Et benedixit illis Simeon.] Apostoli quidem sententia, [sine vlla cõtradictione quod minus est à meliore benedicitur.] Atqui non erat ignarus Simeon quales illi forent, quibus benedicebat. Nouerat Mariam eius esse matrem, quem ipse lucem gentium, ac mundi salutem prædicarat. Non ignorabat, Dei matrem ipsis Angelicis choris dignitate præcellere. Sed officio fungebatur suo, vel sacerdotali vel prophetico, certè ministri Dei, cui subesse summittiq; oportet personam omnem laicam, quantumcunque sanctitate gloriaque præstet. Neq; enim suo nomine sacerdos aut benedicit, aut imprecatur, aut iubet, sed Dei ipsius. Itaque cum initiatur sacris, audit ex Dei persona. Quicquid benedixeris, sit benedictum. Quãobrem etiam ipsis sacris atque diuinis muneribus, cum rem diuinam facimus, benedicimus, hostiæ inquam illi & ca-

2 Erga Dei ministros reuerentia seruanda. *Hebr. 7.*

lici tremendo: propterea quod summi sacerdotis Christi locum tenemus, personamque gerimus. Quæ eo sunt à me commemorata, vt homines seculares discant, quantũ deferre sacerdotibus debeant: quamque sit honorificum, Dei se ministro summittere, quacunque nobilitate, dignitateve seculari floreant. Quocirca Gelasius Papa scribẽs ad Anastasiũ Imperatorem, vt in decretis sacris legimus, ita loquitur: [Duo sunt quippe Imperator Auguste, quibus principaliter hic mundus regitur: autoritas sacra Põtificum, & regalis potestas. In quibus tanto grauius pondus est sacerdotum, quanto etiam pro ipsis regibus, hominum sunt in diuino reddituri examine, rationem.] Quo loco etiam beati Ambrosij testimonium recitat hoc: [Honor & sublimitas episcopalis nullis poterit comparationibus adæquari, si regum fulgori compares, & principũ diademati, longe erit inferius, quam si plumbi metallum ad auri fulgorem cõpares: quippe cum videas regum colla & principum summitti genibus sacerdotum, & osculata eorũ dextera orationibus eorum credãt se cõmuniri.] Hæc Ambrosius atque Gelasius. Quin etiam Sanctus Pater Franciscus sacerdotem se prius salutaturum asserebat quam Angelum, si vtrumque obuium habere contigisset. Iure igitur beatus Martinus inter epulas poculum presbytero suo propinandum ante putabat, quam Imperatori: qua dignitatis sacræ existimatione Imperator ipse minime offensus est, sacrati pectoris vim potius collaudauit. Neque inferiora Theodosius Cæsar de Ambrosio. Exemplo ergo Mariæ ministros Dei nobis præpositos colere, ac venerari discamus.

Distin. 96. c. duo sunt.

Ambr. de dignitate sacerdotum. c. 2.

Bonauen. in vita S. Francisci.

Seuerus Sulpitius. Ruffinus.

3 *Christus petra salutaris pijs, impijs offensionis petra.*

[Ecce positus est hic in ruinam & in resurrectionẽ multorum in Israel: & in signum cui contradicetur.] Venit profecto filius Dei in mundũ, vt saluos faceret homines, non vt damnaret: sed plerique diuino beneficio abutuntur, & pro nequitia sua, bonum vertunt in malum: lucis copia qua illustrari oportebat, amplius caligant atq; cæcutiunt. Neq; enim Solem vituperare potes, quod infirma acies, eius splendore perstricta, vehemẽtius obscure-

tur.

tur. Cuius rei quam Simeon denuntiat, Esaias perspicuū vaticinium scripsit: [Et erit, inquit, vobis in sanctificationem: in lapidem autem offensionis, & in petram scandali duabus domibus Israel, in laqueum & in ruinam habitātibus Hierusalē. Et offendent ex eis plurimi, & cadent, & conterentur, & irretientur, & capientur. Quod testimonium recitans Petrus scripsit, [Vobis igitur honor credentibus: non credentibus autem lapis quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli, & lapis offensionis & petra scandali, his qui offendunt verbo, nec credunt, in quo & positi sunt.] Ergo petra cum Christus sit, fidelibus & modestis, sit tanquam herinaceis petra refugij, sit lapis angularis pacem amantibus, ædificium cæleste connectens, sit sitientibus spiritualis petra, ex qua profluunt largissimæ ad potandum aquæ: quod si in eam petram impingunt cæci aut ebrij, si caput insani allidunt atq; cōminuunt, quid habet criminis petra, quā stultissimè accusas? Omnino nobis pertimescendum est, fratres, ne dona cælestia ad perniciem nobis vertamus. Sumus Dei dono Christiani, sumus fideles, plerique etiā ministri Dei, sacerdotes, legis diuinæ interpretes: at his tantis bonis si abutimur, grauior multo nobis impendet vindicta: malo nostro ne sapiamus; tempestiuè prouidendū est. Quam multis in ruinam fuit, qui esse in salutem debuit, status altior atque sacratior? quam multi scientia & gradu eminentes, quod alios docebant, negligentes in se, infinitum barathrum inuenerunt.

Esai. 8.

1. Pet. 2.

Psal. 103.

Ephes. 2.

1. Cor. 10.

Signum autem fuisse Christum, cui mundus pene omnis contradixit, indicat ipsa crux, cui appensus est. Sic beatus Amphilochius hæc Simeonis verba interpretatur: [Contradictionis, inquit, signum crucem vocat: quia permulti cum illū in crucem agerēt, multis modis Iesu Christo aduersati sunt.] Quā rem ostendit ex perfidia Iudæorum, ex sæuitia Romanorum, ex desertione suorū, & fuga & negatione Apostolorū. De quo signo crucis tot cōtradictionib⁹ appetito ipse voce Hieremiæ canit: Posuit me sibi quasi signū ad sagittā: misit in renibus meis filias

4 Quo pacto Christus sit positus in signum.

S. Amphilochius in oratione de occursu Dni.

Thren. 3.

pharetræ suæ.]Deo enim Patre permittente,ac peccatorum nostrorũ tanquam crudeli agmine vrgente,tot Christus confixus sagittis est,vt numerari non possint.[Tota
Psal. 139. die,inquit,constituebãt prælia.] Ac rursus:[Sagittæ Domine in me sunt,quarum indignatio ebibit spiritũ meũ.] Quis contumelias illius,quis probra,& maledicta enumeret? quis alapas & colaphos? & quis plagas acerbas? quis
Heb. 12. recenseat cæteras iniurias omnes?[Qui talẽ, inquit Paulus sustinuit à peccatoribus contradictionem aduersus semetipsum.]En quo pacto huic sit signo contradictum,vita eius omnibus modis afflicta.Iam doctrina eiusdem Ie-
Actor. 28. su Christi quas perpessa sit pugnas,quis dicere possit?Nã de secta hac(aiebant illi)notum est nobis quia vbique ei contradicitur. Neque contradicunt homines solum perfidia,& hæresi,& paganismo:contradicunt etiam vita, moribus: contradicunt superbi, incestuosi, auari, sacrilegi, immites,Christianum nomen barbara sæpe fœditate de-
Bernar. ser. 2. super Cantica. formantes.Hunc locum Bernardus scitè tractat his verbis:[Felix ex omnibus Simeon:is desiderij signum,& vidit & gauisus est; in pace dimittitur,ante pronuntiãs Iesum natum esse in signum,cui contradicendum erat:omnino ita fuit,contradictum est exorto signo pacis, sed ab ijs,qui oderunt pacem.Nam pax hominibus bonæ volũtatis:maleuolis autem lapis offensionis & petra scandali. Ad pastores ait Angelus,hoc vobis signum: vobis humilibus,vobis obedientibus,vobis non alta sapientibus, vobis vigilantibus, & in lege Dei meditantibus die ac nocte. Cuius rei signum?Indulgentiæ,gratiæ,pacis,& pacis cuius nõ erit finis. Ita Bernardus.]Itaq; alijs signum terribile in mortem;alijs signum hoc est salutare, diuinum, quod fronti,quod pectori,quod cordi ipsi imprimunt &
Cant. 8. insculpunt.[Pone me,inquit,vt signaculũ super cor tuũ,
Ezech. 9. vt signaculum super brachium tuum.] Itemq; Ezechiel: [Signa Thau(quę est crucis figura.Si Hieronymo & Amphilochio credimus) supra frõtes virorum dolentium & gemẽtium.]Denique Esaias cum alias dixisset:[Qui stat
Esai. 11. in signum populorum:ipsum gentes deprecabuntur.]in fine

sine prophetiæ dicit,[Et ponam in eis signum,& mittam ex eis qui saluati fuerint ad gentes.] Nimirum hoc vnico signo salus constat,eoque qui præditi sint,salutem etiam cæterorum eos curare ac perficere diuini consilij est. *Esai.66.*

[Et tuam ipsius animam pertransibit gladius.]Ad diem illam passionis & mortis Christi Patres omnes sententiã eam referunt,sed non vno modo. Ambrosius quidem sermonem Dei gladium interpretatur, cuius acies mentem Mariæ peruaserit,quod mysteriũ cæleste profunda prudentia intellexerit. Quę interpretatio magis est pro Virginis laude veneranda, quam instituto idonea putanda. Origenes non digne de matre Dei sentiens,dubitationis passam esse in passione Christi discrimen interpretatur. Quem nonnulli Græci Patres sequi videntur. At longe absit talis suspicio à mente catholica, vt peccati næuũ in Virgine vel minimum ponat. Augustinus stuporẽ quendam filio tam indigna patiente matris animum non fregisse quidem,sed perstrinxisse vult, cùm horrẽda crucis ignominia sæuissimoq; cruciatu filij Dei maiestatem afflictam videret. Neque dubitasse propriè Mariam aut fide nutasse sentit Augustinus, qui eam omni peccato vel minimo liberam docet: sed vult magnitudine indignitatis perterrefactam fuisse atque perculsam: quod ita mihi sanè probatur, vt non credam tamen id à Simeone significatum cum verbo Græco, pro quo interpres noster vertit, pertransibit, non præteritionem, quod Augustinus videtur accipere, sed penetrationem ac persuasionem intimam intelligere necesse sit. Planius igitur Beda cõmentatur & rectius. Mariæ viscera acutissimi doloris gladio transuerberata Christo Iesu moriente: est enim ea phrasis Scripturæ, vt Psalmus de Ioseph Patriarcha loquens satis indicat. [Ferrum pertransijt animam eius,] quemadmodum Augustinus ipse interpretatur. Quæ vero fuerit doloris vis, quæ illa acerbitas, cum amantissima ac sanctissima Mater intueretur in suum eundemq; Dei vnicũ filium extrema omnia indignissimè crudelissimeq; perpessum, dicendo nulla lingua assequi possit, sed ne cogitando

5. Qualis Virginis matris dolor extiterit ob necem Christi.

Ambros. in Lucam.

Orig.homil. 19. in Luc.

Aug. lib. de quæst. noui & vet. test. q.73.

Beda lib. 1. in Luc. cuius sentẽtiã imo verba Thomas in catena recitat ex Orig.

Psal.56.

Aug. epist. 59.

tando quidem, mens capere queat. Vere enim nō minus quam pie beatissimam Virginem alloquens scripsit Sanctus Anselmus: [Quicquid crudelitatis inflictum est corporibus martyrū, leue fuit aut potius nihil, cōparatione tuæ passionis, quæ nimirū sua immēsitate transfixit cuncta penetralia tua.] Idemq; mox. [Cætera silentio premo, penitus ignorās, vbi, vnde aliquid dicendū assumam, ex quo luctus tui modū ô pudicissima Virgo alicui proponere queā.] Merito Anselmus tacere satius ducit, quā de tāta re tenuiter dicere, cū dici pro dignitate nō possit. Si enim pictor laudari is solet, qui Agemmenonis faciē, cū filia Iphigenia cæderetur, velandā putauit, quod penicillo doloris magnitudinē exprimere se posse diffideret, quanto nos Mariæ dolorē immensum in Iesu morte silentio potius venerabimur, quam verbis longe inferioribus deformabimus? Non enim inepte ea ipsa de se quærere videri potest. [Videte si est dolor sicut dolor meus: quia vindemiauit me Dn̄s, vt locutus est in die furoris sui.] Necnō illud: [Posuit me desolatā, tota die mœrore confectā.] Cur autem Simeon matris animū tam diro nuntio tanto ante perculerit, cū solenne sit ciuileq; habeatur, vt fœminas, matres præsertim, celetur domesticus luctus, ac nō nisi necessitate vixq; promatur, nimirū huius lectissimæ fœminæ Spiritus sanctus voluit testatā esse virtutē, omni virili robore maiorē: quæ vt occūbenti filio iuxta crucem astitit erecta & animo & vultu patientem spectans, sic per ætatem omnem socia & comes mortis crucisque eius fuit, nullam ab eo mucrone, quē Simeon prædixerat horam vacans. Nam vt Christus ab ipso primo in hunc mundum introitu homo factus, sacrificium crucis & vidit & suscepit, & obtulit patri, nullaque vitæ eius pars vacua à crucis dolore fuit, ita beatissima quoq; Christi mater, passionis eius consors & particeps, præ omnibus alijs in eadem cruce vniuersam ætatem egit.

Anselm. de excellentijs Virgin. Mariæ.

Thren. 1.

Ibidem.

6. Crucem Christi arcana cordis prodere.

[Vt reuelentur ex multis cordibus cogitationes.] Nihil perinde valet ad merita ponderanda, nihil ad occulta consilia exploranda, nihil ad cuiusque mentem depromendam,

mendam,atq; crux Christi. Hic vnicus lapis est lydius, quo quid sit aurũ, quid aurum mentiatur, explores? quid quodq; valeat, quamq; sit purũ probatumq; aurũ, agnoscas. [In igne, ait Sapiẽs, probatur aurũ & argẽtũ, & viri receptibiles probãtur in camino humiliationis.] Et verè pendente Christo in cruce, cogitationes multorũ patefactæ sunt, & quid quisq; gereret animi & amoris in eũ. Iudas quidem proditor etiã in cœna adest, inde iam ad sua cœnatus discedit: discipuli vsq; ad hortum comitantur Iesum: eo cõprehenso diffugiunt: Petrus in atrio Pontificis circumfessum, Iesum oppressumq; cernens, negat: mulieres piæ ad patibulum duci videntes sequũtur & lamẽtantur: sed tamẽ è lõginquo, cùm crucifigeretur stetisse hæc spectantes, Euangelia produnt. At tu Maria dulcissima singulari virtute, vi amoris insuperabili iuxta crucem stetisse describeris, tecum aliæ, tecũ discipulus etiam iuxta crucem: sine te nullus. [Vt reuelẽtur ex multis cordibus cogitationes.] Maiorum odia, & inuidiæ, & impietas, & profunda nequitia; minorũ vulgariũq; Iudæorũ vilitas, incõstãtia, leuitas tũc apparuit: iudicis iniqui peruersitas, & placendi Cæsari nõ Deo animus, militũ Romanorũ feritas & sæuitia, quorũdã piorũ non bene tecta vsque eo pietas & religio, vt Nicodemi & Iosephi tunc maxime emicuit. Postremò quid quisque sit, quid amicitiæ gerat, nullo melius indicio patefiat, quàm oblata occasione patiẽdi. [Si possides amicũ, ait, in tentatione posside illũ.] Et Tobiæ Angelus dixit: [Quia acceptus eras Deo, necesse fuit, vt tentatio probaret te.] Hinc tentationi etiã vocabulum factum est, quod afflictio nimirum animum exploret atque indicet, qualis ipsa re sit.

Eccles. 2. *Luc. 23.* *Ioan. 19.* *Eccles. 6.* *Tob. 12.*

[Et erat vidua Anna, & cætera.] Viduitatis insigne documentum Anna proponitur: cuius virtutes recensentur, quòd casta fuerit, quòd assidua templo & precibus, ꝙ ieiunijs corpus macerarit: ꝙ de Dei salutari locuta sit multis. Præmia quoque diuina narrantur, quod Prophetiæ dono illustris, quod Christũ oculis cernere digna habita, quod illius mysteria laudesq; prædicare cõcessũ. 7 *Viduæ sanctæ mores.*

Orig. homil. 19. in Luc. [Iuste, ait, Origenes, sancta mulier spiritum prophetandi meruit accipere, quia longa castitate, longisq; ieiunijs ad hoc culmen ascēderat.] Quæ Annæ merita & præmia si singula persequēda oratione forent, dies esset exiguus. Illud admonitos vos velim, castitati pietatem adiunctā, orationem ieiunijs cumulatam: quæ habent inter se mirabilem nexum, vimque efficacem. Ita Raphael Angelus distinxit, *Tob. 12.* [Bona est oratio cum ieiunijs.] Ita Paulus: [Vt vitam agamus in omni pietate & castitate.] *1. Tim. 2.* [Quæ vero in delitijs est vidua, viuens mortua est.] *1. Tim. 5.* Iudith nobilissimā viduam domi inclusam, diu orantem, cilicio accinctam, *Iudith 8. 9.* ieiunijs frequentem, diuinæ literæ produnt. Quæ vero *1. Tim. 5.* discunt circuire domos, otiosæ, verbosæ, curiose loquentes quæ non oportet, has Apostolus viduas aspernatur, quæ libertati & libidini prætexunt, quem religioni & modestiæ statum viduitatis oportebat consecratū. Hæc certe vidua Euangelica tam frequens Dei templo aderat, vt ibi dies noctesq; ageret. Nullam aliam nisi aut domum suam, aut Dei domum nouerat. Felix quæ potuit oculis spectare salutem mundi, & cum sacerdotes & Scribæ tacerent, fœmina Christum cunctis mortalibus annuntiabat.

Nos quoque à pastoribus, à Magis, ab his bonis senibus eruditi, Christum quæramus, Christum adoremus, Christū amplectamur, atque in perpetuum laudemus.

Amen.

IN

IN DIE CIRCVNCISIONIS, CONCIO PRIMA.

De initio primi Anni.

Postquam consummati sunt dies octo, vt circuncideretur puer, vocatum est nomen eius Iesus. Luc. 2.

VOD felix faustumque sit, principium anni auspicamur hodie, nouũ hodie annum inimus, Kalendas Ianuarias tenemus, quas nequaquam Iunoni, vt veteres, sed Virgini Deiparæ consecratas volumus, filij eius Iesu Christi nouo & sanguine & nomine dedicatas. Hic dies primus est mensis, mensis ipse Ianuarius veteri instituto Romano, primus anni totius. Ita primus Ianuarij dies hodiernus, anni ineuntis exordium. Nam Ianuarium propterea dictum Hieronymus non semel scribit, quod sit anni ianua. Quẽ Iano Deo Romana superstitio olim sacrauit, quippe cui initia rerum, vt Augustinus in libris suis de ciuitate Dei refert, antiquitas curæ esse sentiret. Quanquã Romanæ vrbis conditor Romulus (si Macrobio Plutarchoque credendum est) primum anni mensem Martium constituerat, non Ianuarium, homo scilicet plus armorum quam literarum peritus, decem tantummodo mensibus annum circunscripserat, magno temporis errore, graui solaris circuitus ignorantia. Quem errorem non difficilem deprehensu correxit sane successor Imperij Numa Pompilius,

1 *Primum diem Ianuarij Romanis olim, nunc Romanæ Ecclesiæ principium anni.*

Hieron. lib. 9. in Ezech. c. 29. & lib. 2. in Zach. cap. 8.

Aug. lib. 7. de ciuit. c. 7.

Macrob. li. 1. Saturn. c. 9. & 13.

Plutarch. in probl. c. 18.

pilius, additis mensibus omnino duobus Ianuario & Februario, atque in Ianuarium à Martio principio anni reuocato, tametsi pleriq; menses prisca ratione numerētur, vt Quintilis, Sextilis, September, October, Nouember, ac deniq; December, quos liquet nomina esse sortitos numerorum primo Martio respondentium. Sed nominibus relictis, re mutata, principium anni ex alio mense auspicatum. Atq; vt sciatis Ecclesiam Christi, vt leges plerasque humanas ex Imperio Romano sumpsit, in quod imperiū magno numinis diuini consilio Euangelij prima promulgatio incidit, atq; inde coaluit, ita etiā anni fastos, atque mensiū anniq; rationes non immerito secutam ab initio, atq; hodiernū vsq; in tempus semper cōseruasse, exponā breuiter, cur Hebræi quos Romulus secutus est, Martio exordiū anni assignarint, cur Romani Ianuario potius tribuendū existimarint. Etenim populo Israelitico primū fuisse Martium præter autores plurimos, testatur Scripturæ autoritas, cum ita edixerit Deus. [Mensis iste vobis principium mensium primus erit in mensibus anni.] Ea certe ratione, quod is mensis ex Aegyptia seruitute eripuerit filios Israel, & in libertatem optatam, ac fortunatæ terræ diuinitus promissæ in spē primus induxerit, tanquam boni principium ritu sempiterno colendū. Cuius rei volunt nonnulli naturæ consentaneam fuisse etiā causam: Solis cursum ab æquinoctio Martio inchoasse, in Arietis signo Solem à Deo primum fabricatum aut positum. Itaq; illud esse verissimū anni initium, vnde Sol primum moueri cœperit, cuius circuitu annus efficitur. Attamen Romani ex solstitio potius brumali annum auspicandū rati, eum primū fecere mensem, atq; id initiū anni sanxere, ex quo primum Sol summopere dissitus ad nos accedere incipit. Quam sanè rationem Ouidius in suis Fastis & breui & eleganti disticho exposuit: [Bruma noui prima est, veterisq; nouissima Solis: Principium capiunt Phœbus & annus idem.] Quod si quis refellendum id putet, quod solstitium non in Ianuarij primum diem, sed in Decembris vigesimum primum incidat, Itaque dies, non

Exod. 12.

Ouid. in 1. Fastorum.

hodie

hodie sed decem ante dies, crescere incipiat: nos facile respondemus, solstitium quidem brumale olim, vt Plutarchus etiam attestatur sub initium Ianuarij venisse, quo tẽpore Numa Fastos Romanos constituit, sed non bene deprehensa ratione circuitus anni, paulatim magnum discrimen inductum: quod quidẽ intercalaribus diebus anti qui reformandum putarint, Iulius vero Cæsar bissexto quadriennali constituto quam potuit accuratissime correxerit: ac nihilominus propter minutias quasdam à peritis Astrologis deprehensas annui temporis ratio nõ constabat ita præcise, quin procedente tempore, anni initiũ à solstitio recederet. Ita effectũ est, vt ætate D. Augustini dies natalis Dñi haberetur solstitialis. Atq; ex eo crescere inciperent dies, quemadmodũ Augustinus ipse pluribus concionibus admonet. Et Leo Papa primus eiusdem fere coætaneus, idem testatur, in eos sermone quodã inuectus, qui diem natalem Domini pro eo celebrandũ dictitarent, quod soli esset sacratus, tanquam ex eo ad nos reuertẽti ex altero Tropico. Nostra denique ætate Gregorius Pontifex Maximus, decẽ diebus ablatis, ex vndecima die Decẽbris in vigesimãprimã solstitium reduxit, atq; ne in posterũ antiquus error irreperet, certis legibus cauit. Quæ eo à me pluribus cõmemorata sunt loco fortasse alieniore, vt Ecclesiæ Romanæ ritum ac ceremonias pro veteris Imperij Romani more institutas non esse à ratione alienas ostẽderem, quod annum auspicetur hisce Kalendis Ianuarijs: quas antiquitas Gentilis lætissimas ac festiuissimas, quas etiam Christiana religio longe meliore causa & ratione sacratas felicesque habet.

Plutarchus probl. 18.

Aug. serm. 18. de Natiuit. qui est 22. de tempore, sic, con ceptus est Christus æquinoctio verno: natus est solstitio hiberno. Idẽ dicit serm. 12. de Natiuit.

Leo Papa in serm. 2. de Natiu.

2 Quo pacto error gentilicus colue rit Kalẽdas Ianuar. quo pacto veritas Christiana nunc colat.

Fuit quidẽ hic dies insignis ipsumq; noui anni initium Romanis maxime celebre: quod eo die Cõsules designati primo Reip. imperiũ capesserẽt, cum purpura & fascibus noui Magistratus procederent in publicũ, in senatu religiose cõsulatus munus obirẽt: Id Ouidius canit: [Iãq; noui præeunt fasces, noua purpura fulget: & noua cõspicuũ pondera sentit ebur.] Hoc eodem die Iano Deo sacra fiebant solennia, sacrificijs litabatur opimis, dona offere-

Ouid. 1. de Fastis.

offerebantur propria, quæ dulcedinem præ se ferrent insignem, vt cuius numine initia rerum secundari crederēt, annum sibi procedere felicem vitamq; agi dulcem tribueret: & præteriti quidem anni tanquam finem respicientem, ac sequentis initium simul aspectantem Ianum suum bifrontem siue biformem pingebant, claues vna manu, altera baculum tenentem, id Ianitori opportunum rati, quem esse Ianum cæli foribus præfectum prædicabant. Est vero Ianitoris, vt tam introeuntes quam exeuntes videat, atque vtrinque ianuam obseruet, quod nisi geminata facie fieri apte non posse dicebant. Vnde illud apud eundem Poetam Ianus ipse de se, [Ianitor, egressus, introitusque videt, & mihi ne flexu ceruicis tempora perdam, Cernere non moto corpore bina licet.] Acute flexu crebro ceruicis ad perspiciendum tempora perdi ambiguè dictum, quod & mora fiat longior, & caput sæpe vertendo lassescat. Verum Iani biformis vt dicebam, aliam fuisse rationem sapientiores volunt. Macrobius anni noui principium simul præteriti spectare, Tullius non discrepat, prudentiæ esse rerum initia finesque simul intueri. Hominem prouidum ita inchoare noua, vt exitus præteritorum respiciat. Huic igitur suo Deo noui anni primordia dedicantes, felicem anni cursum sacrificijs, muneribus, ludis deprecabantur: quos adeo creuisse constat, vt Chrysologus in eum Christianorum quoq; abusum acriter iuuectus sit in oratione quadam huiusce diei. Nos vero vana hæc & falsa numina aspernati, diuinum verumq; numen hodie inuocamus: sacrificia offerimus multo augustiora, dona damus vberiora, quibus ab ipso Deo donati sumus: qui non est quidem Ianitor cæli, sed ipsa ianua. [Ego, inquit ipse, sum ostium.] Qui non clauem gestat Iani, sed clauem Dauidis. [Qui aperit & nemo claudit, claudit, & nemo aperit.] Qui non bifronte monstrum retro æquè vt ante spectat, sed à seculo in seculum respicit vno intuitu, neque est vlla creatura inuisibilis in conspectu illius. Hic nobis initium est, hic finis vitæ, salutis rerūq; omnium qui est Alpha & Omega. Huius ordinatione

Ouid. 1. Fastorum.

Macrob. 1. Saturn. c. 9. & 13.

Cicer. li. 2. de natura Deorum.

Petrus Rauenas siue Chrysolog' serm. 155.

Ioan. 10.

Apoc. 3.

Eccles. 39.

Hebr. 4.

Psal. 118.

Psal. 101.

perse-

perseuerat dies, huius voluntate annus incipit, cuius anni deficiunt nũquam. Ab hoc impetrandũ vt bene inchoes, hic idem exorandus vt feliciter finias. Hic cum esset æternus, neque temporum leges pateretur temporum conditor, tamen tempori iam subiectus octo dierum infans hodie recensetur, vt octaua die annum placabilem demõstraret, æternitatis diem quæ est octaua dedicaret.

Atque Moysi sane præcepit Deus, cum primũ mensem numerari, in quo mense primo esset agni Paschalis sanguis fusus, atque eo sanguine seruitus Aegyptia in libertatem populi Dei commutata. Nostrum vero mensem atque annum melioris agni sanguis hodie dedicat: qui diaboli imperiũ soluit, & filios Dei è durissima peccati seruitute eripit, ac transfert in regnum vnigeniti filij Dei. Hic est enim verus agnus Dei, qui cruore suo diluit peccata mundi. Quare Iesus hodie vocatur, cum primum innoxium pro nobis sanguinẽ fundit. Nam vt Apostolus docet, [Iustificati sumus gratis per gratiam ipsius per redemptionem quæ est in Christo Iesu, quem proposuit Deus propitiationem per fidem in sanguine ipsius, ad ostensionem iustitiæ suæ.] Quam redemptionem salutemque diuinam, huius sanguine Agni sibi partam, cælestes quoque ciues ea recognoscunt & confitentur, cum voce concordi canunt: [Redemisti nos Domine in sanguine tuo ex omni tribu & natione & lingua: & fecisti nos Deo nostro regnum & sacerdotes: & regnabimus super terram.] Videte quantum intersit perpetuæ atque atrocissimæ seruituti regnum & gloriosum & sempiternum. Hoc huius agni sanguine cõparatum illi beati proceres gratulantur. Id Zacharias Propheta præclarè testatus est: [Tu autem in sanguine testamenti tui emisisti vinctos tuos de lacu, in quo non est aqua.] Patrum animas sine dubio intelligens ex inferni carcere eductas, quẽ lacum sine aqua vocat, subterraneorum ergastulorũ similitudine, in quibus vincti criminosi teneri solent. Eo igitur sanguine annus dedicatus fidelibus: neq; Ecclesia Christi iuuenci optimi sanguine, vt olim erat in more Romanis,

3 *Initium anni sanguine Dei primum effuso dedicatum.*

Rom. 3.

Apoc. 5.

Zachar. 9.

nouum consecrat annum, sed purissimo diuini agni cruore: neque mensem, vt Hebræi, primum esse eum vult, quo immolato agno ex Aegypto migrat, sed eum potius mensem primum numerat, in quo mense primus sanguis Christi terram tingens, homines transfert in cælũ. Ac meritò profectò possumus tam faustis initijs annum auspicati, felicitatem prouentumq; vberẽ expectare, atq; eũ adesse annũ existimare, quẽ Deo summo & maximo gratũ acceptumque Isaias ominatur. [Vt mederer, inquit, contritis corde, & prædicarem captiuis indulgentiã, & clausis apertionem, vt prædicarem annum placabilem Dño, & diem vltionis Deo nostro, vt consolarer omnes lugẽtes.] Hæc quidem Christus profitetur ac præstat: qui percussus hodie medetur, vocatus Iesus, promulgat salutem & libertatem, in se vulnus excipiens, peccati pœnam exsoluit, Deumq; placat, atque tali & sanguine fuso & nomine assumpto, tristitiam omnem depellit, spem optimã facit, annum denique faustum fortunatumque pronuntiat. Nã quæ possint lætiora felicioraque anni exordia cogitari, quam quæ vulnerati vagientisque paruuli pulcherrimi, & lachrymis & sanguine dedicantur, & vero diuino ac salutari Iesu nomine illustrantur?

Esai. 61.

4 At dura nimium, atque aspera ea conditio videri potest, vt tenellus infans cogatur tantum subire dolorem eiulatu vt multo testetur vulneris inflicti vim sæuam, ac sanguine innoxio terram imbuat. [Postquam cõsummati, inquit, sunt dies octo.] Breuis sanè mora, pusillum interuallum. Nam de cæteris etiã paruulis, quibus subest origo peccati, plerique rigidum ac minime Dei benignitate dignum circumcisionis præceptum accusabant, quod Deo, vt Cyprianus scribit, minime asserereut conuenire, vt Saluatoris benignitas plagis infantium delectetur, & immeritos, in ipso vitæ initio, periculo mortis addici. Quid igitur de eo sentire æquum est, qui neque proprio neq; originali peccato teneretur? Nonne melius fuisset atq; æquius, si sanguis fundendus erat, ætatem maturiorem expectare? Ita ne infans tener & bellus, statim

Summi amoris Christi in homines, statim pro ijs sanguinem fundere.

Cypr. in ser. de Circunc.

feriendus est? Deo vix humanæ vitæ vsuram inchoanti, ferrum protinus obijciendũ? plaga crudelis puerulo tam cito inferenda? vix venis concretus sanguis è vestigio adimendus? Quid hoc Deus bone & benigne? Nempe quantus sit Christi in homines amor, quæ nostræ redemptionis cupido, declarat vehemẽter hoc facto. Vt enim ij qui merces aliquas pretiosas amant, neque vniuersam pecuniæ summã qua constant, soluere in promptu habẽt, partem aliquam illico assignant, nè transigi res cum alio emptore queat, soluturi postea opportune reliquã summã, ita mihi videtur Redemptor noster, studio ad hominem redimendum tam inflammato fuisse, vt cum primum licuit pretium expromere, & sanguinem fundere, nihil moræ interponi passus, prolixiorem atque vberiorem eiusdem sanguinis profusionem in tempora crucis mortisq; reseruans, Redemptor statim hominum appellari voluerit. Itaq; dies non plus octo moratus, & sanguinẽ diuinũ libentissime fudit, & nomen Iesu hominũ Saluator iucũdissime tulit. Nam quo arderet desiderio redemptionis nostræ perficiendæ, satis ipse declarat, [Baptismo habeo baptizari: & quomodo coarctor, vsque dum perficiatur?] *Luc. 12.*
Itaque ex quo primum temporis puncto verbum æternum humano se corpore indutum in virginis aluo vidit, atq; salutis humanæ pretium sibi adesse perspexit, sanguinem nimirum ex virgine matre sumptum, tanquã in marsupio pecunia foret, statim idem illud pretium, idest eundem illum sanguinem pro nobis obtulit Patri: cum vero licuit idem pretium salutis nostræ repræsentare, ac cælo terraq; testibus opes suas ostendere ad homines redimendos, nõ putauit diutius sibi expectandum, quin primo illo tempore idest octauo die sanguine perfunderet terrã. Eã Christi Iesu in salutem hominum propensissimã voluntatem, atq; illud ardens desideriũ quo ab initio protinus carnis assumptæ, se se obtulit hostiã pro nobis Deo, cõmendat ac demonstrat Apostolus diuine ad Hebræos scribens: [Impossibile est sanguine taurorum aut hircorum auferri peccata. Ideo ingrediens mundũ dicit, *Heb. 10.* *Psal. 39.*

Hostiam & oblationem noluisti: corpus autem aptasti mihi, holocaustomata & pro peccato nõ tibi placuerũt, tunc dixi, Ecce venio.] Hic illud mihi notate verbũ, Ingrediens mũdum, quo prima humanæ naturæ assumptæ,
Ansel.c.10. ad Hebr. (quod etiam aduertit Anselmus) exordia indicatur. Tum illud alterum, Ecce venio. Quale illud, ecce, sit, considerate; quæ vis verbi, quanta illa & quam prompta & expe
Hebr. 10. dita ardensq; voluntas. [Deus meus volui, inquit; & legẽ tuam in medio cordis mei. In qua voluntate sanctificati nos sumus.] Sic sanè philosophatur Paulus. Cuius sentẽtiam Cyprianus huius diei oratione repetens ad hunc
Cypr. serm. de Circũcis. modum dicit: [Propter hoc cum iam fidei tempora propinquarent, imperata est circuncisio, & pars illa corporis in qua est voluptatum seminarium, & libidinis officina, iussa etiam in paruulis amputari, vt proprij primitias sanguinis, ei qui totum sanguinem suum oblaturus erat, offerrent, & communia singulorum sacrificia singulare præcederent holocaustum. Vbi vero Christus Dominus venit, de quo in capite libri scriptum erat, vt in morte sua patris voluntatem impleret, cessarunt sacrificia: nec iam truncationem præputij Euangelium imperauit, sed circũcisionem cordis, & omnem tam membrorum quam affectionum petulantiam gladio spiritus resecari immutabili decreto mandauit. Et tantæ dignitatis illa vna Redemptoris nostri fuit oblatio vt vna ad tollẽda mundi peccata sufficeret.] Præclarè quidem Cyprianus vim & virtutem Christi oblationis exposuit: egregiè quid vel antiqua circuncisione vel noua & Euangelica Christo rependamus explicuit. Summa enim voluntate patiendi pro nobis, ille sanguinem suum, & obtulit & fudit. Mirifica vis amoris Christi erga nos. Ferreus certè sit & lapideus qui ad hunc Christi ignem, non emolliatur: qui hãc Christi voluntatem non agnoscat, non amet, non suspiciat, nõ sibi gratuletur, non denique omnibus cælorum opibus anteponat. Ex cuius voluntatis ardore effectum est, vt infans Deus octauo statim die & plagam libens acceperit, & sanguinem alacriter fuderit.

Neque

Neque vero Dei Patris in accipiendo sibi oblato pretio tardior aut remissior voluntas fuit, quam filij in soluendo. Itaque eam sanguinis sui oblationem à filio nuncupatam, re exhiberi Patris æterni maiestas concupiuit, diuini nimirum honoris & gloriæ summum fuit argumentum, pro offensa ab homine in Deum commissa, diuinus omnino sanguis profusus. Quam ob rem octauo die eam victimam sibi immolari voluit: quem terminum antiqua lege præfixerat. [Primogenitum, ait, filiorum tuorum dabis mihi. De bobus quoque & ouibus similiter facies. Septem diebus sit cum matre sua, octaua die reddes illum mihi.] Num iuuencos aut agnos Deus magnopere curabat? Certè non. Sed hunc cælestem agnum præuidebat, quem sibi reddi octauo die imperabat, vt soluere profecto inciperet, quod hominis nomine obnoxius erat. Septem dies sub vbere matris tantum permittitur. Iam inde quod suxerit lactis, cruore restituet, patri immolatus. Quam rem alia quoque lex habet: [Septem diebus erunt sub vbere matris suæ: octauo autem & deinceps offerri poterunt Domino.] O breue dierum spatium Virgini matri datum, ô nostræ salutis properatum remedium, pretium celeriter exactum. Quas tu beata Deipara lachrymas eo spectaculo profudisti? quos gemitus imis visceribus commotis edidisti, cum flueret sanguis teneri infantis, cum plaga accepta vagientem, pedesque ac manus totum contremiscẽtem videres? vt exclamare coacta sis quod Sephora illa apud Mosem: [Sponsus sanguinum mihi tu es.] Iam vero sacrificio eo peracto redditum tibi filium, quibus vocibus alloquereris? [Quid dilecte mi? quid dilecte votorum meorum?] Et ocellos quidem ac genas madentes pueri spectans, & in gremium tuum vltro confugientem, quemadmodum foueris, amplexataque sis, ac virgineam papillam gemibundo porrexeris, & spem nostram nutrieris, vt quod reliquum esset sanguinis pro nobis fundendum cruci reseruaretur, quis cogitare pro dignitate sit par? Tantus demũ fuit Christo patiendi ardor, tanta patris æterni diuinæ

5 *Ad Dei gloriam pertinere maxime, Christũ statim pretium nostræ salutis dedisse.*

Exod.22. 7

Leuit.22.

Exod.4.

Prou.31.

hostiæ cupido, denique tanta humani generis quæ rem
Iob 14. eam vrgeret necessitas. [Nemo enim mundus à sorde, neque infans vnius diei super terram.] Ob quas res omnes Deus homo factus ab ipsa statim infantia, hominis purgare sordes maculasque eluere suo sanguine aggressus est. Quæ cum ita sint, anno iam ineunte pro tanta in nos Christi Iesu liberalitate & clementia, aliquid certè nos decet offerre, aliquo exordium anni munere dedicare.
Vide Ouid. 1. de Fastis. Ac Romani quidem hoc die Iano Deo præter victimæ immolatæ sanguinem, etiam mel & palmæ caricas, & stipem cui esset Iani figura indita, offerebant: nos vero hoc die Deo nostro rerum omnium principio verissimo, diuini agni sanguinem offerimus: melle omni, & caricis dulcius nomen Iesu hodie vocatum damus: effigiem deniq; atque imaginem animo insculptam nostri opificis fide pura ac religione syncera præbemus. Quibus tam faustis fortunatisq; initijs progressus pares, atque exitus dignos diuino annuente numine spectare sine dubio debemus.

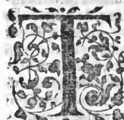
IN

IN EODEM DIE CIRCVNCISIONIS,

CONCIO SECVNDA.

De mysterio Circuncisionis.

Postquam consummati sunt dies octo vt circunciderctur puer. Luc. 2.

TRADVNT diuinę literæ pulchrā illam adamatamq; Rachelem, cū ex Mesopotamia vir eius Iacob reuerteretur cum vniuersa familia, partus doloribus oppressam in ea ipsa regione Bethleem, vbi Saluator est ortus, infanti recens nato ab ipsis quibus periclitabatur angustijs, nomen indidisse, eumq; appellasse Benoni, hoc est filius doloris mei. Sed Patrem altiore consilio minime eam appellationem probasse, atque immutata paululum voce, sensum penitus inuertisse, vt pro Benoni Beniamin potius diceretur, idest, Filius dextræ. [Cum parturiret, inquit, Rachel ob difficultatem partus periclitari cœpit. Egrediente autem anima præ dolore, & imminente iam morte, vocauit nomen filij sui, Benoni, idest, filius doloris mei: pater vero appellauit eum Beniamin, id est, filius dextra.] Ac mihi quidem hodie videtur beatissima atque inter omnes fœminas speciosissima virgo Maria, cum circunciderctur Dñs, inter fusum sanguinē & vagitus infantis dulcissimi teneros, acremq; plagæ acceptæ dolorē, ipsa quoq; mater magnitudine calamitatis victa ac prope exanimata inclamare potuisse, Benoni, Filius

1 *Salutatio beatæ Virginis.*

Genes. 35.

doloris mei: quem cum in diuersorio vili sæua hyeme ediderim, cogor iam vulneratum sanguinolentumque intueri. At matre hoc die vehementer afflicta & flente, Pater cælestis longe aliud de filio sentit, cuius animi & robur & alacritatem ad salutem hominum procurandum ipsique Deo gloriam tantam conciliandam, hodierni facti testimonio contemplans, nequaquam Bononi, sed Beniamin appellandum censet, nomine Iesu præclarissimo imposito. Neque enim non esse Beniamin potuit, qui non tam filius dextræ, quam dextra ipsa & brachium omnipotentis Dei fortissimum sit. Quippe cui dictum constet: [Consurge, consurge, induere fortitudine brachium Domini.] Et illud eiusdē Prophetæ: [Et brachiū Domini cui reuelatū est?] quod de Saluatore dictū Ioannes testificatur. Neq; de brachio alio, neq; de dextra alia Dauid loquitur: [Tuum brachium cum potentia, firmetur manus tua, & exaltetur dextera tua.] Igitur & circuncisionem Domini & nomen Iesu, fratres, hodie celebramus: ac licet matri Virgini ex dolore circuncisi pueri nō exiguus dolor allatus sit, tamen gloria nominis eximij cum ipsa quoque mater dolorem suum valde temperauit, tum æternus Pater ciuesque omnes superni vehemēter exhilarati sunt. Nos vero in vtraque re mirabilē Dei in nos misericordiam agnoscere prædicareque oportet. Nunc vero de circuncisione, quoniam ea prior patrata est, quæ videbuntur opportuna dicamus, dicturi aliquando de Iesu nomine amplissimo.

Esai. 52. Esai. 53. Ioan. 12. Psal. 88.

2 Circuncisionem fuisse præcipuū legis veteris sacramentū. Cypr. in ser. de Circunc. Ioan. 7.

Ac primum fuisse constat circuncisionem, vt Cyprianus etiam confirmat, inter omnia populo Hebræo diuinitus tradita, siue sacramenta siue sacra præcipuam. Indicio est sabbathi obseruationem, quanquam summopere lege veteri commendatam, tamen circuncisionis ritui cedere solitam, si in eundem diem præceptum vtrunque coisset. Quod Saluator perspicuū fecit illis verbis: [Moyses dedit vobis circuncisionem, non quia ex Moyse est, sed ex Patribus: & in sabbatho circunciditis hominem.] Quibus verbis duplicē circuncisionis prærogatiuā assignat.

gnat. Vnam de qua erat sermo, quod sabbathum circuncisioni cedat: vt si in sabbathum octauus incidat dies, nō sit proroganda circuncisio, sed eo die ipso facienda quemadmodum etiam Epiphanius ostendit, tametsi violari sabbathi quies videatur. Alteram antiquitatis potioris, cū sabbati à Moyse facta sit obseruatio, circuncisio anterior fuerit, ab Abraham Patriarcha inducta. Quo iure cæteras omnes legales ceremonias facile superat. Quanta vero autoritate sit diuinitus imperata, quanta ab illo populo suscepta necessitate, demōstrant certè primæ institutionis verba diuina. [Hoc est, inquit, pactum meū, quod obseruabitis inter me & vos, & semen tuum post te: Circuncidetur ex vobis omne masculinum: & circuncidetis carnem præputij vestri, vt sit in signum fœderis inter me & vos. Infans octo dierū circūcidetur in vobis.] Et post pauca: [Masculus cuius præputij caro circuncisa non fuerit, delebitur anima illa de populo suo, quia pactum meū irritum fecit.] Quale autem id pactum sit, & cuius fœderis signum circuncisio Abrahæ Patri à Deo præcepta, Paulus Apostolus perspicuum facit, ita scribens: [Et signum accepit circuncisionis, signaculum iustitiæ fidei quæ est in præputio: vt sit pater omnium credentium per præputium, vt reputetur & illis ad iustitiam: & sit pater circuncisionis, non ijs tantum, qui sunt ex circuncisione, sed & ijs, qui sectantur vestigia fidei, quę est in præputio patris nostri Abrahæ.] Quæ verba sub obscura hunc habent sensum, circuncisione quidē significatā fidē ac protestatam, quā habuit Abrahā antequam circuncideretur, per quam fidē etiā iustificatus est: Christi nimirum fidem ex ipsius semine venturi. Quā quidem fidem qui habet, germanus est filius Abrahæ, siue Iudæus sit circuncisus, siue Gentilis præputiatus. Per quā sane fidem Christi omnes iustificantur, fidem inquā non inanem & vacuā, sed viuā & operantem, id enim est sectari vestigia fidei Abrahæ, quemadmodum etiam beatus Iacobus Apostolus exposuit.

Epiphan. hæres. 30. prope finem. *Gen. 17.* *Rom. 4.* *Iacob. 2.*

3 Ergo qui cupiat sacramentum circuncisionis probe intelligere, cognoscat necesse est, quæ fuerit Christo causa veniendi: *Circuncisionē indu-*

Itā vt pecca tum origina le designare tur, vt fidē Christi ex Abrahā pro fiteretur, vt concupiscen tiam refræ- naret. *Rom. 5.* *Aug. lib. 6. cōtra Faust. c. 3.* *Gen. 17.* *Aug. tract. 30. in Ioan.*

ueniendi: quid aduentu effecerit suo: quo pacto homines illius aduentus fructum cōsequantur. Tria omnino, quibus mirificè totum illud mysterium explicatur. Causa Christi aduentus peccatum fuit, vt idem Paulus consequente capite ostendit, vbi post multa de peccato Adæ per Christum ablato, etiam hæc: [Igitur sicut per vnius delictum in omnes homines in condemnationem, sic & per vnius iustitiam in omnes homines in iustificationem vitæ.] Atque ea fuit ratio cur in genitali parte (quod Manichæi irridebant ac vituperabant) signum id circuncisionis collocatum sit, quod peccatum Adæ in posteros propagatione transfundatur. Quod plane originale peccatum ipso generationis instrumento testificādum fuit, quemadmodum Augustinus sapienter disputat. [Nō sine causa, inquit, data est circuncisio, & in eo membro iussa fieri, quoniam per illud membrum procreatur creatura mortalium, & per vnum hominem mors, sicut per vnum hominem resurrectio mortuorum: & per vnum hominē peccatum intrauit in mundum, & per peccatū mors. Ideo quisq; cum præputio nascitur, quia omnis homo cū vitio propaginis nascitur: & non mundat Deus nisi per cultellum petrinum, idest, Dominum Iesum Christū. Cultellis enim petrinis circuncidebant, & petræ nomine Christū figurabant.] Hęc Augustinus qui contra Pelagianos etiā docet ob eam causam delendo originali peccato etiā paruulis circuncisionem adhibitam lege minitante. [Masculis cuius caro circuncisa non fuerit, delebitur anima eius de populo suo.] Iā quia Christus sanguine suo (quod erat secundum) peccatum debebat tollere, eratq; vnica spes salutis humanæ, idque de progenie Abrahæ nasciturus erat promissus, conuenienter (vt Diuus Thomas etiā docet) loco generationis signum diuini fœderis inductum est. Idcirco enim præputium Abrahæ amputatum est, vt fides Abrahæ eo signo declararetur, qui ex semine suo venturum Christum acceperat, ac fide incōcussa crediderat. Id enim Paulus sentit, cum dicit: [Signaculum iustitiæ fidei quæ fuit in præputio patris nostri Abrahæ.] Iam

S. Tho. 3. p. q. 70. ar. 3. ad primum. *Rom. 4.*

enim longe ante circuncisionem imperatam, promissionem de Christo ex se venturo perceperat, Deo affirmante: [In te benedicentur vniuersæ cognationes terræ.] Et iterum: [Suspice cœlum, & numera stellas si potes. Sic erit semen tuum.] Post quæ adiungit Scriptura verba à Paulo tantopere celebrata: [Credidit Abraham Deo, & reputatum est ei ad iustitiam.] Hanc fidem Christi ex semine Abrahæ, omnis posteritas illius circuncisione testata est signo loco generationis imposito. Postremo, ita Christi redemptionem homines consequuntur, si carnis concupiscentias amputent, & spiritu Christo conformes fiant. Sic enim Apostolus tradit, [Qui sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitijs & concupiscentijs.] Nullo vero loco vis concupiscentiæ vehementius viget, quam in sede libidinis: eamque ob rem ei maxime loco circuncisio adhibita lege est. Nam vt Bernardus ait: [Pio moderamine dispositio diuina prouidit, vt in ea potissimũ parte concupiscentia castigaretur, in qua vehementius eam sæuire constabat, & violentius malignari.] Quæ quidem circuncisio externa, veram ac perfectam circuncisionem concupiscentiæ carnalis lapideo cultro, idest, Christi verbo patrandam significauit, quemadmodũ idẽ Paulus interpretatur, cũ scribit: [Non enim qui in manifesto Iudæus est, neque quæ in manifesto est circuncisio: sed qui in abscondito Iudæus est: & circuncisio cordis in spiritu non litera, cuius laus non ex hominibus, sed ex Deo est.] Eam concupiscentiæ mortificationem circuncisione declaratam Cyprianus eleganti oratione persequitur. [Tenera, inquit, infantia huiusmodi erat imbuenda doctrina, & ante concupiscibiles motus, quos peccatum meruerat, miserabili pœnæ & ineuitabili vindictæ etiam in paruulis adhibenda erat seueritas: & antequam ebulliret sartago libidinum, prouisum est ventilabrum, quo refrigerari posset & extingui depopulatricis flammæ vagus ardor, & vniuersa perlustrãs incendiũ. Ideoq; dolor voluptati, & sanguini delectationis sanguis tormẽti opponebatur, vt in primis elemẽtis discerẽt paruuli semper

Gen. 12. *Gen. 15.* *Rom. 4.* *Galat. 5.* *Bern. serm. 2. de Circũcis.* *Rom. 2.* *Cyprian. in serm. de Circuncis.*

propriæ

propriæ memores sectionis, contraria curare contrarijs, & ad cohibendos refrænandosque turpitudinum appetitus necessarium esse sale corrosorio carnis perfricare pruritus, & semper recrudescentes desiccare putredines. Ad hoc corpus suum mortificabat Apostolus, non tamen circuncidens illud seminarium membrum, sed totum se crucifigens, & omnibus extraordinarijs motibus opponens cauterium, vsque adeo corpus suum redigens in seruitutem, vt diceret: [Viuo autē iam non ego, viuit vero in me Christus.] Hactenus Cyprianus. Hanc spiritualem circūcisionem, quod ad libidinis compescendæ seueritatē pertinet, Euangelium castrationem nominat. [Sunt eunuchi qui propter regnum cælorum se castrauerunt.]

Matth. 19.

4 *Quibus ex causis Christus circuncidi voluerit.*

Ostensum credo satis est, circūcisionem magnis rationibus imperatam tribus præsertim illis, peccato originali testificando, remedio per Christi aduentum præmonstrando, cōcupiscentia carnis mortificāda. At si vera sunt hæc, circuncisio hodierna Christi non solū superuacanea sed pernitiosa etiā videri queat, quoniā quidem omnis ea ratio quę allata est, in Christū minime conuenit, ac proinde falsa, repugnansq; vero significatio facta fuerit: necesse est. Quid enim Christo cum originali peccato? Num vel se peccasse vel peccati hæredem profiteri debuit is, in quem peccatum cadere nullo modo potest? Fidē vero venturi Christi quî præferret, qui ipsemet esset? Regiam imaginē alij gestant: Regi ipsi nihil opus est Regis imagine. Nam concupiscentiam frænandam ac mortificandam quid opus fuit circuncisione indicare, ei, quem lex ista tenere aut attingere minime potuit? Attamen circuncisus est hodie Christus, ac diuino consilio circuncisus. Neque sine magno id mysterio peractum. Epiphanius eius rei rationes explicat complures, valde sapiēter, quibus ostendit fidem catholicam confirmari, hæreses multas refelli. Nempe Manichæi, Apollinaris, Valentini. [Et vt confirmaret, inquit, circuncisionem quam olim dederat, iuste inseruisse vsque ad suum aduentum.] Præterea se voluit primum ostendere ex genere Abrahæ esse,

Epiphan. cōtra hæres. hæres. 30. Ebionitarū.

esse, cui fuisset illa de se facta promissio, in cuius fidem circuncisio adhibita est. [Quorum patres, ait Apostolus, ex quibus est Christus, qui est Deus benedictus in secula.] Quibus patribus conformatum præcipuo illo generis signo oportuit, ne Iudęi haberent, inquit Epiphanius, excusationem, & tanquam alienum reijcerent & exploderent. [Sic enim scandalizarentur, ait Bernardus, videntes eum non circuncidi, sicut hodie scandalizaretur Ecclesia, si videret paruulum non baptizari.] Deinde quo circuncisionem ipsam tolleret & baptismo mutaret, circuncidi ipse voluit, legem in se implens ac finiens, vt nos transferret in gratiam. Nam [lex quidem per Moysem data est: gratia & veritas per Iesum Christum facta est.] Subijt libenter Christus legis Mosaicæ onera, vt ijs nos oneribus leuaret. Quod Paulus præclarè disputat; [Misit, inquit, Deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege: vt eos qui sub lege erant, redimeret, vt adoptionem filiorum reciperemus.] Quid autem id sit, & quo pacto elementis liberati sumus, quibus seruiebamus vt paruuli, litera iam in spiritum transeunte, alio loco explicat scribens ad Romanos. Neq; hoc est legem damnare. Lex enim spiritualis est, & per Christum impleta, abrogata figura & vmbra sublata, stabilita ac cōstituta veritas est. Id mihi Cyrillus egregiè philosophatur, simillimum videtur pictori qui delineatam effigiem coloribus suis inductis perficit. Neque enim is delere & tollere lineamenta posita rectè dicetur, quamuis illa mutentur neq; rudia maneant vt erant, sed potius perfici, ornari, impleri. Ad eundem modum simul Christus legem & impleuit & sustulit, simul abrogauit atque perfecit. Rectè proinde ab Augustino est dictum: [Dominus quidem suscepit circuncisionem ablaturus ipsam circuncisionem; suscepit vmbram, daturus lucem, suscepit figuram, impleturus veritatem.] Deniq; circuncidi voluit, vt nobis spiritualis perfectæ circuncisionis formam traderet. Quemadmodum idē gentium doctor demonstrat Colossensibus; [In quo (inquit, Christum antea dixerat) & circuncisi estis circunci-

Bern. ser. 1. de Circunc.

Circūciditur tanquam verus Abrahæ filius.

S. *Tho.* 3. *p. q.* 37. *art.* 1.

Bern. ser. 4. *de Circunc.*

Ioan. 1.

Galat. 4.

Cyril. lib. 1. *de adorat. & cultu in spiritu.*

Aug. serm. 13. *de temp.*

Coloss. 2.

sione non manufacta in expoliatione corporis carnis in circuncisione Christi, consepulti ei in baptismo, in quo & resurrexistis per fidem operationis Dei, qui suscitauit illum à mortuis. De qua re Augustinus sic: [Intellige tu circuncisionem, & esto circuncisio: intellige & esto. Intellectus bonus sed omnibus qui faciunt eum. Non vtiq; frustra octauo die iussus est infans circuncidi, nisi quia petra qua circũcidimur Christus erat. Cultellis enim petrinis circũcisus est populus. Petra autẽ erat Christus.] Hec sane circũcisio spiritualis atque perfecta, inchoatur quidem à viris Euangelicis in hac vita mortali, sed plena perfectaque non obtinetur, nisi in Resurrectione vitæ immortalis, in qua omni concupiscentia relegata, atque vniuerso mortalitatis præputio amputato, corruptio transit in incorruptionem, mors in vitam, dedecus in gloriam, peccati lex in ipsam plenitudinem gratiæ: quod sane amplissimum gloriosæ circuncisionis mysterium mirificis laudibus sancti Patres celebrant, & in cælum tollunt. Atque ob eam rem populo Israelitico, cùm iam esset in terram promissionis inferendus, secundam circuncisionem docent diuinitus imperatam, eamque non à Moyse, sed à Iesu duce celebratam. Qui Saluatoris nostri figurã & actu & nomine expresserit.

August. de verb. Apostol. ser. 15.

5 *Quid significet octaua dies circuncisionis necessario deputatus.*

Neque enim magno mysterio vacat, quod Christus octaua die est circuncisus, neque temere dies octaua præscripta diuino instituto circũcisioni fuit. [Infans, inquit, circuncidetur octauo die.] Quod præter naturalem conuenientiam, quòd septem primos dies animal imbecillũ admodum sit, & quauis mutatione grauiore periculum mortis adeat, vt Aristoteles, vt Physici etiam sentiũt. Ex quo fieri ille censet, vt nomen infantibus ante diẽ septimum non imponatur, quod vsque ad eum diem, vtrũ durare habeat, minime liqueat, nomen autẽ nisi rei mansuræ non ponitur. Hac ergo excepta physica ratione, fuit sine dubio longe certior mysterij ratio, ne ante octauum diẽ infans circuncideretur. Idque ita obseruatum, vt etiam periclitante paruulo originalis peccati remedium aliud quære-

Gen. 17.

Aristot. de histor. anim. lib. 7. c. 12.

Plurimi infantes antẽ septimũ diẽ intereũt. Vn

quæreretur, per fidem nimirum aliquo signo declaratam, vt fœminæ etiam iustificabantur, & masculi ipsi ante circuncisionem inductam. Quod accidisse puero ex Bethsabe nato credimus, quem ideo non fleuisse mortuum Dauidem Ambrosius scripsit, quod salutem esse consecutum non dubitaret. Ergo cum octaui diei præcisa obseruatio circuncisioni adhibita necessario fuerit, magnum aliquid octaua indicari censuit Spiritus sanctus. Id magno cõsensu Patres declarant vitæ beatæ significationem continere, quã Christus resurgens ex mortuis morte perempta, atq; omnibus mortalis vitæ miserijs amputatis hominibus attulit. Nam resurrectionem die octauo, qui est etiã propterea Dominicus appellatus, accidisse nemo nescit. Is dies quoniã exactis septẽ diebus hebdomadæ, quibus mundus est conditus & Dei requies acta, redit ad primũ circulo quodam, ac iam est alterius principium hebdomadæ, propterea æternitatem, ac nouæ vitæ regenerationẽ ostendit. Cum sit ergo æternæ beatæq; vitæ symbolum quoddam octauus dies, in eo circuncidi oportuit Christũ, qui erat spoliaturus carnẽ nostrã carnali omni concupiscentia & miseria, ipso præputio denotata. Ad eam rẽ prædicãdam, & beatitudines prædicatæ sunt octo, & primæ atque octauæ idem est præmium propositum, regnũ cælorum: & Ecclesia etiam præcipuas solennitates octaua claudere solet, & pro octaua psalmi complures inscripti reperiuntur. Quin etiam Diuus Epiphanius ipsum nomẽ Iesus, Græcis literis explere docet numeros octingentos octoginta octo: quam rem Beda luculenter demõstrat pertinere ad Resurrectionis perfectionem, quæ ter repetito numero octauo significatur, declarandam.

de sit vt nomina septimo die imponantur tanquam saluti iã pueri magis credamus.

Ambros. in orat. funebri Valẽtiniani iunioris.

Iustinus in colloquio Tripho.

August. ser. 15. de verb. Apost.

Bern. ser. 3. de Circunc.

Cypria. ser. de Circunc.

Epiph. hær. 34. paulò ante medium.

Beda in 2. c. Lucæ.

Circunciso iam puero nomen Iesus, idest, Saluator imponitur. Nimirum non prius quam plagam accipiat, & sanguinem fundat, gloriosi nominis præconio potitur. Sic habebãt cum Patre æterno pacta conuenta: [Si posuerit pro peccato animam suam, videbit semẽ longæuum.] Et rursus: [Pro eo quod laborauit anima eius, videbit & saturabitur: in scientia sua iustificabit ipse iustus

6 Circuncisione opus ad salutis nomen adipiscendum.

Esai. 53.

iustus seruus meus multos, & iniquitates eorum ipse portabit.] Quod si Christo tanti constitit salus hominis, ipsi homini nonne aliquid erit pro salute sua agendum? Si ille vt Saluator sit atque dicatur, circunciditur, tu ne vt saluus sis, nihil perpetieris? Pulchrè Bernardus, [Ità ne sano opus est medicina, & non potius male habentibus? imo vero, ita ne eget medicamine, non æger sed medicus?] Nolite vos ipsos fallere fratres, si Christo tot & tanta tolerata sunt pro salute vestra, vobis nonnihil etiam tolerādum erit, vt salui sitis. Apostolum audite: [Hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi: si tamen cōpatimur, vt conglorificemur.] Consortium gloriæ non feret, qui consortem se passioni negauit. Rectè prorsus Bernardus admonet: [Et nos fratres circuncidi necesse est, & sic nomen salutis accipere, circuncidi sane non litera sed spiritu & veritate, circuncidi non vno membro, sed toto corpore simul.] Circuncidat oportet carnis suæ superflua, resecet voluptates, vanitatibus renuntiet, fastum amputet, cupiditatem detruncet, ambitionem abscindat curiositatem adimat, gulæ oblectamenta detrahat, vestitu & cultu sit parco, omni denique actu moderatus sit, quicunque insigniri glorioso nomine cupit, vt saluus ipse Christi Saluatoris socius sit. Filij Israel non ante in terrā promissionis introducti sunt, quam præputia longo tempore inueterata amputarent, idque imperio Iesu ducis magni qui prius Auses, mox Iesus diuinitus appellatus est: significat autem vt Tertullianus docet imo patres omnes, Christum Iesum, qui mundauit sibi populum acceptabilem sectatorem bonorum operum. Quam circuncisionem non carne sed spiritu Propheta prædicat, vt ijdē Patres admonent, cum ex Dei persona præcipit, [Circūcidimini Domino, & auferte præputia cordium vestrorum.] Abraham quidem, vt Augustinus doctè animaduertit, cum nomine auctus est diuinitus, tunc iussus est circuncidi. Neque ipse solus sed vniuersa quoque familia eodem ritu & more circuncisa est. Patrem verissimū multarum gentium Christum agnoscere debemus, qui pater futuri

Bern. serm. 1. de Circuncis.

Rom. 8.

Bern. ser. 1. de Circunc.

Tertull. lib. aduersus Iudæos bene post mediū.

Hieron. lib. 2. contra Iouin.

August. lib. 16. de ciuit. c. 26.

Gen. 17.

Esai. 9.

futuri seculi nuncupatur: at eo nomine quo nullum est maius, à patre decoratus est, cum seipsum gladio & sacrificio obtulit. Nonne id præclarè demõstrat Apostolus? [Humiliauit semetipsum vsq; ad mortem, mortem autẽ crucis: Propter quod & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen quod est super omne nomen.] Sequatur ergo familia omnis magni Patriarchæ Abrahæ exemplum: & sinat se Christiana gens gladio spiritus circũcidi, vt sicut socij passionum sumus, sic & socij efficiamur consolationum per Christum Dominum nostrum. Amen. *Philip. 2.* *2. Cor. 1.*

IN EODEM DIE CIRCVNCISIONIS, CONCIO TERTIA.

De nomine Iesu.

Vocatum est nomen eius Iesus. Lucæ 2.

QVOD nomen Dei, & quod nomen filij eius si nosti?] Id quærens Salomon declarat certè tantam esse eius rei altitudinem, vt eo pertingere humana scientia non possit. Est enim nominis propria vis, rei eius cuius est nomẽ, naturã indicare: ob eamq; causam Adamo omnia animãtia repræsentata Scriptura sacra narrat, [Vt videret quid vocaret ea,] idest, vt perspecta cuiusq; natura sapiẽter nomina imponeret. Est vero Dei natura & essentia ea, vt cogitationẽ omnẽ ingeniũq; humanũ lõgissime excellat. [De⁹ incõprehensibilis cogitatu] ait Hieremias. Facilius exiguus vrce⁹ capiat Oceanũ, quã mẽs nostra naturã illã. Olim cũ fortissim⁹ vir Iacob diu cũ Angelo lucta certasset, *1 Dei nomen esse incomprehensibile.* *Prov. 30.* *Gen. 2.* *Hiere. 32.*

S nomenque

nomenque Angeli ex eo quæsisset, responsum tulit eiusmodi. [Cur quæris nomen meum?] quod esset nempe mirabile. Quod si audaciæ est, ne temeritatis dicam, eius substantiæ velle scire nomen, quæ quanuis subtilis & incorporea, excelsaque est, tamen & condita est & finita, certisque naturæ limitibus circunscripta, quo pacto non sit maxime temerarius habendus, qui Dei, idest, illius omnium effectricis incomprehensæque essentiæ nomen inquirat? Audi magnum Dionysium ea de re Theologicè sane disserentem: [De hac igitur, inquit, supersubstantiali secretissimaque deitate neque dicere quicquam, neque cogitare præsumendum est aliter, quàm sacra nobis eloquia tradiderunt. Nanque eius (quicquid tandē ipsa est) & scientia & intelligentia omnibus est inaccessa substantijs, vtpote ab omnibus altissimis modis excepta. Denique Theologos plures inuenias illam non modo vt inuisibilem incomprehensibilemque laudasse, verum & inscrutabilem inuestigabilemque dixisse, quasi nullum stet vestigium eorum, qui ad eius secretissimam infinitatem penetrarunt.] Et idem deinceps: [Arcanum quidem diuinitatis quod intellectum omnem substantiamque transcendit, inscrutabilibus & sacris animi venerationibus, ineffabilia casto honorantes silentio, ad eos quos ex sanctis literis haurimus, fulgores intendimur.] Hæc Dionysius de diuinis nominibus scripturus præfatus est. Quod si de huius viri sententia ipsum cælestem Cherubim volatum, alasque pernicissimas atque celerrimas effugit vincitque illius celsitudo substantiæ: cuius insaniæ fuerit scarabæum eo contendere velle? Quod nomen igitur filij Dei, si nosti? Sed quod nos assequi nulla ratione poteramus, id Dei clementia & bonitas hodierno die singulari beneficio præstitit, nomenque suum hominibus manifestum fecit. Nam quia diuina natura, nec comprehendi nec nominari à nobis aptè poterat, humanā Deus assumpsit nobis non solum notam, sed communem etiam maximeque tractabilem atque conspicuam. Itaque illam maiestatem incomprehensibilem in exiguī pueri angustias

Gen. 32.

Dionys. c. 1. de diuin. nominibus.

ftias inclusit, qui & corpore tenerrimo & ætate recenti dierum octo non solum oculis spectari, & sensu cognosci, verum possit etiam complexu facillimo astringi. In eum puerum intuens Esaias lætissimus canit, [Paruulus natus est nobis, & filius datus est nobis, & vocabitur nomen eius Admirabilis.] Nempe is, quem antea nec nosse, nec nominare licebat, pro sua magnitudine, simul atque paruulus effectus est, nomen accepit, licetque homini Deum vocare nomine proprio. Ac pueris sane nomina indi solent, quo & ipsi vocentur, & si quando vocentur agnoscant, vocantibusq; respondeant. Nunc igitur quoniam Deus puerulum se nobis præbet, & vocare possumus, cuius ante nomen (quod esset ineffabile) ignorabamus, & vocatus ipse de nomine respondebit: [Propter hoc, ait idem ipse, sciet populus meus nomen meum in illa die, quia ego ipse qui loquebar, ecce adsum.] Iam se præsentem exhibuit, iam non per nuntios & descripto agit, vt quondam: sed ipse coram est, oculis mortalium adest, ob eamque rem nominis sui copiam populo suo se fecisse significat.

Esai. 9.

Esai. 52.

At res omnes nominari videmus ex eo, quod in ipsis præcipuum est, quodque plurimum eminet. Regi, quanuis dux quoque sit, si ducem non Regem appelles, iniuriam feceris: si Regem Hispaniæ, malis Siciliæ Regẽ aut Neapolis dicere, ineptus habearis necesse est. Neque Episcopum quisquam diaconum aut presbyterum vocat, neque Papam Episcopum: tametsi & Papa Episcopus, & Episcopus presbyter sit. Cur quæso? quod solenne vsitatumque sit de præcipuo rem nominare, titulum cuique ascribere maxime insignem. Id hodie contrario modo factum cernimus. Cum sint enim plurima eademque clarissima nomina Dei, & maxime illustres tituli, illũ præferri cæteris intuemur, qui humilior obscuriorque sit. Quid enim ad illam maiestatem, vocari Saluatorem hominum? Namque vt Epiphanius literis tradidit, [Iesus in Hebraica lingua curator appellatur, aut medicus & Saluator.] Medici igitur aut chirurgi officium, exponere vi

2 Nomen Iesu, idest, Saluatoris esse præclarissimum.

Epiphan. hæres. 29.

detur id nomen, quod ægrotis salutem afferat, atq; amissam valetudinem recuperet, res quidem non mala sed tamen abiecta & humilis, neque ea maiestate digna. Nonne potius erat, antiquo nomine Exercituum Dominum appellare? aut omnipotentem, quemadmodum Prophetæ appellant? aut certe sublimi nomine Altissimum, vt
Psal. 86. Dauid hunc eundem Dei filium vocat? Num hosce titulos atque hæc illustria nomina amisit, propterea quod factus est homo? Minime vero. [Et vocatum est nomē eius
Matth. 1. Iesus.] Et nomen & rem Euangelia tradunt. [Vocabis nomen eius Iesum, ipse enim saluum faciet populum suū.]
Philip. 2. Nempe id Saluatoris nomen nequaquam Apostolo Paulo videtur cæteris inferius aut obscurius, quin potius omni alio nomine excellentius atque sublimius. [Exaltauit, inquit, illum, & dedit illi nomen, quod est super omne nomen: vt in nomine Iesu omne genu flectatur.] Nam
Bern. serm. 2. de Circūc. sicuti Bernardus præclare scripsit, eo nomine ea omnia continentur nomina, quæ Propheta recenset: [Vocabi-
Esai. 9. tur nomen eius Admirabilis, Consiliarius, Deus, fortis, Pater futuri seculi, Princeps pacis.] Denique Iesus Saluator minime ab eo differt, quod idem Propheta futurum
Esai. 7. Christi nomen prædixit, Emanuel, hoc est, Nobiscum Deus. Est enim Iesus, Deus homo, hominum defensor, adiutor, atque seruator.

3 *Maius & præstantius Deo fuisse saluare quam creare hominē.* Quem plane titulū tanquā sibi summopere illustrem gloriosumq; Deus præ omnibus alijs elegit, in quo non modo bonitas sapientiaq; eius spectetur, sed ipsa potētia & maiestas summopere eluceat. Id vt se habet, cognoscere, nostra maxime refert. Etenim creandis quidem cælis, cælestibusq; spiritibus infinita prope multitudine, perfectione naturæ eximia, terræ quoq; & animātiū, rerumq; aliarū omniū tam multiplici tam absoluta forma condenda, elucet satis Dei magnitudo & omnipotentia, quæ tot & tāta produxerit, nulla ope, nullo cuiusque auxilio aut opera. Sed vt auxilio nō est vsus operave cuiusquā, tamē neq; volēti & imperāti obstare potuit quicquā: impedimentū Creatori creatura nō fecit. At iustificando saluando que

doq; homini, maiori opus est ope, fortiorque manus Dei rē perficit: quippe cū habeat resistentē sibi hominis volū tatē, peccato armatā, Deoq; infestā. Quā plane voluntatem repugnantē vincere, & nulla violētia inducta, liberrimā, potius in cōtrariū flectere, sibique subdere, id profecto summopere infinitā illius diuinæ maiestatis potētiā declarat, infinitæ bonitati sapientiæq; nō imparem. Disputat eximiè Augustinus, quā magnū Dei opus sit iustificatio impij his verbis: [Prorsus maius esse hoc dixerim (loquitur vero de iustificatione impij) quā est cælum & terra, & quæcunq; cernuntur in cælo & in terra. Et cælū enim & terra trāsibit, prædestinatorū autē idest eorum, quos præscit, salus & iustificatio permanebit. Sed & in cælis sedes, Dominationes, Potestates, Archangeli, Angeli, opera sunt Christi. Nūquid his operibus maiora facit, qui operāte in se Christo, cooperatur salutē æternā ac iustificationē suā? Nō hic audeo præcipitare sentētiam. Intelligat qui potest, iudicet qui potest, vtrùm maius sit iustos creare, quā impios iustificare. Certè enim si æqualis est vtrūq; potētię, hoc maioris est misericordiæ.] Magnifice prorsus Augustinus opus iustificationis super cælos extulit. Illud autē attētius cōsiderādū est quod Scriptura diuina cum de creatione agitur, simpliciter dixisse sat habuit. [In principio creauit Deus cælū & terrā:] At cū de iustificatione sermo est, cum magna emphasi dicit: [Ego sum ego ipse sum, qui deleo iniquitates tuas ꝓpter me.] Ac certe quāta ea res sit, verbis paulò ante illis ostendit, [Seruire me fecisti in peccatis tuis, prębuisti mihi laborē in iniquitatibus tuis.] Terras, maria, cælos sine vllo labore cōdidit, imo vero per ludū & iocū, vt testatur Sapiētia de se, [Cū eo erā cuncta cōponens, & delectabar per singulos dies, ludēs corā eo omni tēpore, ludēs in orbe terrarū.] Totū illud hexamerō, idest, sex dierū opus tāquā ludicrū sibi fuisse omnipotēs sapiētia confirmat: eadē cū de redimēdo homine, & peccato abolēdo agit, seruitutē & laborē plurimū narrat. Hoc adeò difficile & arduū opus, vt fatigari, & sudare, & lassescere Deo cōuenerit, vt nomē

August. in Ioan. tract. 72.

Gen. 1.

Esai. 43.

Prouer. 8.

decusque Saluatoris auferret, meritoque eo titulo iam gloriatur.

4 *Ex quibus quamq; magnis malis Iesus eripiat hominem.* [Vocatum est nomen eius Iesus: Si Saluatoris præstantiã cognoscere cupitis, considerare debetis, & quibus ex malis eripiat, & quæ bona conferat in hominem. Recordamini Mardochæum, quem necis damnatum, cum patibulum erectum expectaret, momento temporis Regia magnificentia non solum cruciatu infamiaque liberauit, sed etiã regni insignibus gloriaq; conspicuum super omnes proceres euexit, atq; ipsi hosti Amano, quam parauerat in Mardochæum, crux est reddita. *Esther.6.7.* Quæ inopinata mutatio, quantũ cunctis admirationis attulerit, facile cogitare potestis. Qui erat heri reus atrocis teterrimique supplicij, hodie secundus à Rege in aula floret, atque in vniuerso Imperio dominatur. Nihil omnino minus accidit ei, quem Christus sua gratia iustificat, quippe de æternæ damnationis infelicissimo statu, non solum in libertatem, sed in regnum etiam sempiternum trãsfertur. Quas duas res Paulus præclarè commendat illis verbis: *Coloss.1.* [Qui eripuit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filij dilectionis suæ, in quo habemus redemptionẽ & remissionem peccatorũ.] Duæ certe res sunt, & à peccati miseria liberari, & hæreditatis cælestis iure potiri. Si sola illa prior præstaretur, esset tanti beneficij, vt par ei hominis gratia vnquam esse non posset. Quis enim dicat quæ sint & quanta peccati mala? Socratem refert Plutarchus philosophiæ suæ summam caputque illud dicere solitum, *Socrates.* [Nosse hominem mala sua, hisque liberari.] Neque erat exigua professio ea, quam profecto præstare Socratis doctrina non poterat, præstat vero vnicè Euangelium Christi. Læsæ maiestatis reus fortunis, dignitate, ac vita ipsa iure priuatur: generis aut officij si qua habet ornamenta, statim amittit, bona publicantur omnia, mors denique ignominiosa succedit. Iam crimen quodcunque peccatumque mortiferum in Deum admissum, læsæ maiestatis diuinæ reatus est, quod significat Sapiens cum dicit, [Initiũ peccati apostatare à Deo.] Id quoniã crebro

facileq;

facileq; vsurpatur, nō magni fit. Sed res est vehemēti dolore dignissima, eo ipso scelere admisso, mortis reatu addici hominē, mortis inquā æternæ. Nobilitatis iure omni excidit, qui filius Dei esse desistit, diuina gratia nudatus, bona omnia merita amittit, peccati seruituti addictus. Sic iustitia olim originali perdita, quæ ius quoddā erat diuinæ familiæ ac nobilitatis, imperio etiā subditorū exutus est homo. Repugnat appetitus sensitiuus rationi, caro spiritui obsistit. Sūma in bonū difficultas agēdi, facilitas in malū summa. [Spoliauerūt eū, ait, plagis impositis, semiuiuo relicto.] O miserū statū atq; deslendū, quā multi errores & tenebræ. Quantæ & quam sæuæ animi perturbationes, iræ, timores, curæ, mœrores, suspiciones, cupiditates, desperationes, inuidiæ, furores, impetus, odia, impotētes amores, tristissimi exitus, pugnæ intus sæuæ & cruētæ. Iob dolēter Deū appellabat: [Quare me posuisti cōtrariū tibi, & factus sum mihi metipsi grauis?] Paulus clamitabat: [Infelix ego homo, qs me liberabit de corpore mortis hui?] Dauid vociferabatur, [De pfundis clamaui ad te Dñe.] Et erant illi viri sanctitate præcipua: quid homines sentire oportet, quorū est lōge peccati seruitus grauior? Quis enim tā dura vincula, tetrūq; carcerē peccati nō sentiat? Aut quis ea mala sentiēs, nō ingemiscat, non ploret, nō diuū atq; hominū fidē opēq; imploret? Esaias quidē rectè vaticinatur & merito, [Clamabunt ad Dñm à facie tribulantis, & mittet eis Saluatorē, & propugnatorē, qui liberet eos.] Fieri nō potest, vt qui mala cognoscit sua, non ijs remedium sedulo petat. Neque potest, qui sensu doloris inter plagas vritur, non clamare, & plagis modum precari. Quod si nos minime vociferamur & quærimur, id est in causa, quod mala non cognoscimus nostra, estque id omnium malorum malum maximum. [In magno, ait Scriptura, viuentes inscitiæ bello, tot & tanta magna mala pacē appellans.] Pulchrè id à Sapiente dictum de genere hominum perditorum insano. Nam quibus sensus aliquid ac mentis relictum est, ij protecto malis excitati suis, salutem tot morbis quærunt,

Luc. 10.

Iob 7.

Roman. 7.

Psal. 129.

Esai. 19.

Sap. 14.

Matth. 1. neque aliam inueniunt vllam, nisi eam quam affert Iesus. [Ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum.] Proprium ac peculiare munus Iesu, saluos facere homines, ex miserijs eripere omnibus, quam rem profitetur & præstat libenter, & in laude ponit, ob eamque rẽ vocatum est nomen eius Iesus.

5 Quã magna bona ijs quos saluat, Iesus conferat.

Neque vero malis solum miserijsq; ingentibus Iesus liberat suos, verũ bonis etiã cumulat infinitis. Vtrumque enim, si meministis, asserebat Apostolus. [Eripuit nos de potestate tenebrarum quod erat prius: & trãstulit in regnum filij sui dilecti.] Hoc est alterum. Itaque seruator noster Iesus Christus seruos supplicio mortis æternæ addictos non putauit solum liberandos, sed præterea libertate donatos regni iure auxit, Deiq; filios effecit. Magnam eam felicitatem Salomon narrat, [Quod de carcere catenisq; interdum quis egrediatur ad regnum,] quam felicitatem cùm Agrippæ Herodi accidisse tum Claudio Imperatori historiæ produnt, alter à Caio de vinculis ad regnum Iudaicum erutus: alter hoc ipso Caio extincto latitãs ab ijs est Imperator salutatus, à quibus vltimã cladem metuebat. Sacræ literæ Iosephum Danielemque cõmemorãt id gloriæ felicitatisque consecutos, vt è carcere aut cauea ad regni præclarissima munera asciscerentur. At id quod rarum ac mirabile vix tot ætatibus euenit, fit in regno Christi sane quotidie. [Dedit, inquit, eis potestatem filios Dei fieri.] Filios Dei, reges cæli esse oportet, diuinæ gloriæ hæredes. Regno nihil habent humanæ res maius & pulchrius. Qui regnat, excellat omnibus alijs necesse est, neq; est quicquam quod expetãt homines æquè vt excellentiam. Qui regnat, iucundis omnibus fruitur, cum selectissima quæq; illius voluptati pareant. Qui regnat denique, voluntatis imperio cuncta gerit, cuius nempe decretis cedere atque obtemperare omnes oportet. Itaque cum in rebus humanis nihil amplius & præclarius ijs regni fructibus existat; conuenienter diuinæ literæ bona ea quæ maxima & summa Christus confert, regnũ cælorũ appellant. Quare in illa patria cælesti magni-

Eccles. 4.

De Claudio Suetonius.

De Herode Agrippa Iosephus.

Ioan. 1.

magnitudine infinita bonorum potiti beati homines in Christũ intuentes ad hunc modum concinunt: [Redemisti nos Deo in sanguine tuo, & fecisti nos Deo regnũ, & sacerdotes & regnabimus super terram.] Propterea etiã diademata commemorant cæteraq; insignia regia illis se natoribus propria, quippe qui cum Deo & Agno regno sempiterno diuino iure potiantur. Dices fortasse, ineptũ videri tot esse vno in regno reges; vel potius totidẽ esse Reges in illo regno, quot ciues. Regnare enim vnius est, non multorum. Quod si Reges in cælo omnes sint, vbi erunt subditi, quos regant? At vide quanta illius sit regni cælestis amplitudo & maiestas. Nam si quid est in regno voluptatis & gloriæ, id cumulatè habẽt cuncti illi beati. Quid enim tam regium est, quam voluntatem vnius reliquos omnes sequi? at id in illa patria nemo est, qui nõ habeat. Nihil est enim quod velit quisquã, quin cæteri omnes statim & velint & assentiantur: neq; regnum regi paret vllum æquè, vt illi omnes cuicunq; beato obtẽperant. Quare fit vt cum rex sit quicunq; Deo fruitur, & omnes sint certè reges, & quod pulcherrimum dictu est, Reges sint Regũ omniũ. Nam præ charitate diuina non solum Deo se quisq; summittit, sed cuicunq; etiã Dei amico germano. Sin minus quispiã capiat eã cælestis regiæ claritatẽ atq; amplitudinem, det operã, vt intelligat, quid illud sit quod præcipit Paulus: [Per charitatem spiritus seruire inuicem:] quæ plane charitas spiritus nusquam ita est perfecta absolutaque, atq; in illa vita beata. Neq; vero est ea charitatis seruitute liberrima illustrius vllum aut præstantius imperiũ. Nam quæ in humano regno non ad gloriam voluptatisq; dulcedinem, sed ad molestiam curarũ, laborũq; pertinet, ea ab illo regno lõgissimo absunt omnia. Nulli ibi angores, nullæ insidiæ, nullus nũtius infaustus, nõ doli, nõ cõflictus, nõ cæteræ molestię, quæ regnũ mortalium graue ærumnosumq; reddũt. Illic pax perpetua, lætitia minime interrupta, securitas sempiterna. Atque hæc bona omnia cõfert Iesus, eã salutis felicitatẽ tribuit. [Vocatũ est nomẽ eius Iesus.] Ideirco diuina cum

Apoc. 5.

Galat. 5.

Scriptura & Dei salutem vocitat, & salutare Dei, & Deũ
Psal. 103. Saluatorem meum. Cui Dauid canit non tantum: [Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis, qui redimit de interitu vitam tuam, qui sanat omnes infirmitates tuas.] Sed etiam malorum depulsione commemorata bonorũ cumulum celebrat, adiungens: [Qui coronat te, in misericordia & miserationibus: qui replet in bonis desiderium tuũ.] Coronam certè regiã tribuit, bonis omnibus instructam, nihil votis reliquit infectũ. Quanta Iesu nostri benignitas, quanta amplitudo. Vere eximius Saluator hominum, cuius præstantissimo nomine tanta salus, tot sempiternæ salutis iucunditates & decora continentur.

6 Christo Saluatoris nomen sanguine partum: nec sine labore salutis fit quisquam, multoque minus alios saluos facit.

Iam illud considerate, quod est omnium caput, ijs malis quæ diximus nos liberasse Christum, atque ea bona attulisse quæ audistis, non per otium quidem, aut vili aliquo pretio dato, sed summis suis laboribus, multo sanguine fuso, ærumnis toleratis maximis. Vt nos faceret Reges, ipse seruus est factus: vt nos culpa exolueret, pœnæ ipse addictus est atrocissimæ. Id scilicet sibi vult circuncisio, id plaga infantulo tenerrimo inflicta, id diuini sanguinis perfusio, vt vocaretur Iesus: Saluatoris gloriosum nomen suo sibi sanguine comparauit. Bernardus rem animaduertit præclaram. [Merito sane, inquit, dum circunciditur puer qui natus est nobis, Saluator vocatur, quod videlicet ex hoc iam cœperit operari salutem nostram, immaculatum illum pro nobis sanguinẽ fundens. Propter hoc siquidẽ circuncisus est, propter quod natus, propter quod passus. Nihil horum propter se: sed omnia propter electos.] Cõsentanea Paulo Bernardus, loquitur, cum dicat ille humiliasse se Christũ vsque ad mortem crucis, ac propterea nomine omnium excellẽtissimo donatum. Quod ipse Christus asseruit, oportuisse ipsum pati: & sic in gloriã suã intrare. Quæ est sane redemptio hominũ. Quod si Christo salus nostra tam chara fuit, & tam care constitit, quid est quare nostrã ipsi salutẽ tantopere negligamus? Quibus supplicijs, & qua ignominia sempiterna non sumus digni, modicum laborẽ pro re obtinenda

Bern. ser. 2. de Circunc.

tam pretiosa recusantes?[Quomodo nos effugiemus, aiebat Paulus, si tantā neglexerimus salutē?] Quē sanguinē fudimus? quæ cruciamēta sumus hactenus perpessi? quos gladios? quas flammas? quæ verbera atrocia? Omnino pro summa re comparanda vix pretij quicquam damus. Discant præterea duces populi Dei discant magistri Christianæ familiæ, quibus rationibus salutē suorum quærere debeant: pastores gregis dominici ne sibi persuadeāt verbo tantum & imperio salutem ouiū Christi contineri. Si Christus princeps pastorū, si Rex Regum non sine sudore & sanguine salutem hominum comparauit, quid est quare hominis æquè miseri & imbecilli putēt otio & voluptate rem Christianam atq; Ecclesiasticam procurandam? Secus plane censebat Paulus, qui de se diceret, [Omnia sustineo propter electos, vt & ipsi salutem cōsequantur.] Atque aliàs: [Adimpleo ea quæ desunt passionum Christi.] Quā numero multa & grauia percenseat, quæ perpessus sit causa suorum, dici nisi oratione longissima non potest. Nimirum quas animas Christus Deus omnipotens, non nisi magnis suis ærumnis angustijsque acquisiuit, eas seruis suis non vult vili constare. Ergo circuncidant atq; amputent non solum vana & superflua necesse est, sed ipsa etiam sibi necessaria vitæ commoda detrahant, neque carni pareant, neque vulnera si opus est, plagasque detrectent. Sic nomen quod est singulare atq; incommunicabile Saluatoris, cum non sit aliquod aliud nomen in quo liceat saluos fieri, communicare tamen Iesus ipse amat, atque ea glòria & laude dignatur suos, vt ipsi suo etiam modo Saluatores animarum & dicantur & sint: quod est ab Abdia Propheta perspicuè dictum: [Et ascendent Saluatores in montem Sion, iudicare montem Esau, & erit Domino regnum.] Quæ verba Abdiæ videtur Apostolus Iudas dilucidā facere; cum ita adhortatur: [Et hios quidem arguite iudicatos, illos vero saluate de igne rapientes.] Neque ab ea sententia abest quod Paulus testatur de se ac sui similibus. [Alijs quidem odor mortis in mortē, alijs odor vitæ in vitam.]

Heb. 2. 2. Timot. 2. Coloss. 1. Act. 4. Abd. 1. Iudæ 1. 2. Cor. 2. Luc. 2.

Nam & ipse Iesus: Positus est in ruinam & resurrectionē multorum. [Beatus ille Christi fidelis seruus, qui seipsum expendere paratus est pro salute animarum, quas Iesus sanguine suo saluas fieri voluit.

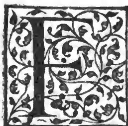
7 *Ad omnia inuocandum dulce potensq; nomen Iesu.* Sed iam finis sit, si modo nomen ipsum Iesu, quo nostra omnis salus continetur, qua ratione inuocare deceat, breuiter exponamus. Cum sit enim medicamētum & dulce simul & salutare, quis illius sit vsus operæpretium est nosse. Quam rē pulchrè, si quis alius, atque apte Bernardus explicat in Cantica scribens his verbis: *Bernar. ser. 15. in Cant.* [Hoc tibi electuarium habes ô anima mea reconditum in vasculo vocabuli huius, quod est Iesus: salutiferum certe, quodque nulli vnquam pesti tuæ inueniatur inefficax. Semper tibi sit in sinu, semper in manu. Pone me vt signaculum super cor tuum, vt signaculum super brachium tuum.] Non est præclarius, pulchriusque signum nomine gloriosissimo Iesu. Id signum, quo magis eluceat, & pectori & manui imprimendum: vt & cogitare semper de Iesu libeat, & Iesum imitari etiam iuuet. Dulce nomen, dulcis Iesu memoria. Tale quippiam is Propheta sentiebat, qui loquebatur: *Esai. 26.* [Nomen tuum & memoriale tuum in desiderio animæ.] Augustinus nihil sibi dulcius nihil amicius ipso nomine Iesu fuisse testatur: *August. lib. 18. de ciuit. c. 32.* & iucundè illud pronuntiare solitum ex Abacuch: [Ego autem gaudebo in Deo Iesu meo.] Neque minus dulciter sapiebat Bernardo sic aienti: *Bern. serm. 15. in Cāt.* [Iesus mel in ore, in aure melos, in corde iubilus:] Ego vero addo sicut est dulce & salutare nomen amantibus, ita esse terribile, & formidabile hostibus. *Psal. 110.* [Sanctum enim & terribile nomen eius.] Magnus ille Antonius Abbas, vt narrat in eius vita Athanasius, solo Iesu nomine pronuntiato, Satanam truculentissimum hostem fugare solitus erat. *Athanas. in vita Antonij.* Quare qui salutem integrā perfectamque cupiat, salutari nomine vtatur, qui in medijs periculis auxilio præsenti indigere se non cernit, nomen potentissimum inuocet, qui hostes experitur graues infestosque, nomine terribili à se depellat. Alij quidem in curribus,

bus,atq; alij in equis:nos autẽ in nomine Dei nostri & sal *Psal.19.*
ui erimus & vincemus,& regno sempiterno potiemur.

IN EODEM FESTO CIRCVNCISIONIS, CONCIO QVARTA.

De illis verbis.

Apparuit gratia Dei Saluatoris nostri omnibus hominibus, erudiens nos vt abnegantes impietatem & sæcularia desideria, sobrie, & iustè, & piè viuamus in hoc sæculo. Ad Titum 2.

ELICITAS hominis perfecta, veri Dei certa & perspicua cognitione continetur. Declarat id ipsa naturæ vis magna ex parte, quæ effecta cum videt præclara, causarum efficientium cognitionẽ vehementer expetit: neque ante ea cupiditas cõquiescit, quã ad primã supremãq; causam, vnde cæteræ pẽdẽt, peruentũ sit. Sic disputat D. Tho. sic summi Theologi cẽsent. Itaq; tametsi cęteras homo res sciat omnes, nisi primũ rerũ principiũ autoremq; Deũ nouerit, nõ potest humanæ mẽtis desideriũ expleri. Documento sunt aperto seculi huius sapientes, Philosophi, quorum fuit misera ac nõ solum improba vita, quod

1 In Dei cognitione felicitatem consistere.

S.Tho.1.2. q.3. art.8.

aliarum rerum scientia imbuti, Deum non pro eo ac decuit, coluerunt, diuinum atque incommunicabile nomẽ, rebus ab ipso effectis, aut etiam ab hominibus confictis, absurde tribuentes. Istorum tantam absurditatem ac ve-
Sapien. 14. cordiam noster Sapiens scitè reprehendit: [Vani sunt, inquit, omnes homines, in quibus non subest, scientia Dei: & de ijs, quæ videntur bona, non potuerunt intelligere eum qui est, neque operibus attendentes, agnouerunt quis esset artifex.] In quam sententiam Paulus etiã
Roman. 1. loquitur, Philosophorum insipientiã irridens, [Euanuerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorũ, dicentes enim se esse sapiẽtes stulti facti sunt.] Nam creatore ignorato atque contempto, creaturæ cognitio detrimẽto potius quam commodo sit, quod illius species ac pulchritudo occupare animum potest, beare non potest, nisi in summam veramque pulchritudinem fiat ex inde gradus. De qua re prophetica voce Deus ipse
Hierem. 9. confirmat, [Non glorietur sapiens in sapientia sua, & nõ glorietur fortis in fortitudine sua, & non glorietur diues in diuitijs suis: sed in hoc glorietur, qui gloriatur, nosse & scire me.] En tibi veram gloriam, veram salutem, verã vnamque felicitatem, Deum cognoscere: eo dempto, cætera nihil nisi fraudem, & molestiam & miseriam habẽt.

2 Dei notitiam natura difficilẽ, gratiæ dono facilem factã. Sed cum esset tantopere necessaria hominibus salutarisque scientia Dei, tamen eam comparare erat vsque eo difficile, vt rarus inter mortales ea præditus quisquã existeret. Hic mihi accidisse videtur, quod perpetrato scelere, Adæ comminatus est Deus, ne ad vitæ arborem con-
Gen. 3. tingendam potestas daretur, Cherubino ancipitem gladium vibrante ac pro foribus paradisi collocato. Itaque homines more pecudum terrena aspiciẽtes, cælestia obliti, corrupti omnes iacebant. Fallaci quadam boni specie decepti, pro summo bono infimis rebus abutebantur.
Sapien. 14. [Creaturæ enim, vt ait Sapiens, factæ sunt in muscipulã pedibus insipientium.] Atque hæc erat quidem hominũ in abiecta ista procliuitas, hæc tanta rerum cælestium negligentia & contemptio, qua ex causa difficilis admodũ

Dei

Dei cognitio efficiebatur. Et erat ipsa per se magnopere remota ac longe posita ab aspectu & cogitatione mortalium, quippe res altissima atque omni ex parte recondita. Nam is est, de quo dicitur: [Posuit tenebras latibulum suum.] Et [Lucem inhabitat inaccessibilem, quem nullus hominum vidit, sed neque videre potest.] Is est: [Incomprehensibilis cogitatu.] Denique eadem de re Iob, [Abscondita est sapientia ab oculis omnium viuentium: volucres quoq; cæli latet.] Quod si volucres cæli ea tam alta res latet, si volatum pernicissimum, si aciem acutissimam aquilæ effugit illa sublimitas, quid spei reliquũ fit formicæ & culici ad eam altitudinem assurgendi? Humanus sensus perquam exiguus, ingenij vires imbecilles, disciplina difficilis, fallax, incerta. Quænam in tantis difficultatibus mali pellendi ratio? quis ad veritatem cognoscendam aditus? Quæ inueniendæ sapientiæ ratio? Nempe quod naturæ deerat, gratia contulit: neque meritorũ sed misericordiæ ratio habita. Quod homo præstare non poterat, Dei benignitas dedit, latebat veritas, boni erat per exigua copia: quo homo assurgere nequibat, descendit illa maiestas. [Posthæc, inquit, in terris visus est, & cũ hominibus conuersatus est.] Id prorsus est quod hodie Paulus iucundissime sonat: [Apparuit gratia Dei Saluatoris nostri.] Apparuit in terra is, qui latebat in cælo. Præbuit se videndum atque tractandum: neque paucis quibusdam selectisque viris, sed omnibus prorsus hominibus. Non iam Prophetis tantummodo & Patriarchis, & sapientibus, & sanctis hominibus sui Deus notitiam impertit: etiam plebeios, etiam imperitos & rusticanos ad se vocat: pastores Bethleemiticos, pecuarios homines ad sui conspectum asciscit. [Videbit omnis caro salutare Dei.] Magna hominibus Deum adeundi, Deum conspiciendi, alloquendi, tenendi, facultas data.

Psal. 17. *1. Tim. 6.* *Hiere. 32.* *Iob 28.* *Bar. 3.* *Esai. 40.*

At Deus hoc tempore nequaquam apparuisse, sed multo plus latuisse, quam antea, videri potest. Quid igitur apparuisse Apostolus Saluatorem prædicat? quid Ecclesia hisce diebus cantat? Quis enim Deum agnoscat infantem

3 Dei benignitatem ac breuitatem maxime in

Christo ap- parere. fantem, vagientem, pannis inuolutum? An eo pacto non potius se tegere ac celare illa maiestas existimetur? Quid vili præsepi cum solio Dei? quid diuersorio angusto cum Regia cælesti? Iam circuncisum & flentem, & pauimentum speluncæ cruore aspergentem quis videat, & Deum putet, aut Saluatorem agnoscat? Magis ea scilicet saluandum, vt Bernardus dixit, quam Saluatorem signa decent, indicia peccati, morbi medicamenta. Erat quidem Deus verbum absconditum apud Deum, latebat in sinu patris: at nescio equidem in sinu matris an duplo eum amplius occultatum arbitrer. Nuntios sane Dauidis fideles Achimaos & Ionatham occultasse mulier cauta & religiosa legitur, puteo quidem inclusos, ac velamine desuper iniecto frugibus siccandis pleno. [Expandit, ait, Scriptura, velamen super os putei, quasi siccans ptisanas, & sic latuit res.] Neque diuerso exemplo Raab meretrix cõmemoratur, exploratores à duce Iosue missos in Hiericho à ciuiũ indagantium manu eripuisse, lini materia multa in solario contectos. At tu Virgo beatissima diuinum thesaurũ opesque infinitas, fœno occultas, pannis vilibus tegis, præsepi impositum tanquam nullius pretij, illud depositum cæleste dissimulas. Et tamen clamet Paulus apparuisse illam maiestatem, illam gloriam, illud numen omnipotens. [O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei.] Gratiam beneuolentiamque Deus nimirum suam ostendit in homines, vt magnitudo ac potentia amplius innotescat: [Nam quia in Dei sapientia non cognouit mundus per sapientiam Deum, placuit Deo per stultitiã prædicationis saluos facere credentes.] Eiusdem esse Pauli id encomium nostis. Bestia fœno pascitur, præsepi pro mensa vtitur: at [homo cum in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis & similis factus est illis.] Panem cælestem in fœno & præsepi inuenit homo, quærensque assueta & humana, offendit diuina, æterna, cælestia. [Apparuit gratia Saluatoris nostri.] Non se exercituum Deum ostentat, non super Cherubim sedentem, non ignem & iacula sonantia vibrantem; sed misericor-

Epiphan. in spelunca circuncisum Christũ scribit lib. 1. hæres. 20.

Bern. ser. 1. de Circunc.

2. Reg. 17.

Iosue 2.

1. Cor. 1.

Psal. 48.

diam

diam & lenitatem; & paterni amoris dulcedinem præ se fert. Eas diuinæ charitatis opes qui non videt, cæcus profecto est, qui non amat, ingratus, qui non quærit & aufert, cum copia fiat tanta, insipiens & plane stultus. Neque enim se vindicem modo peccatorum, sed Saluatorē Deus offert, tantoque magis eius apparet gratia, quanto se familiarius & ab antiqua terribilitate (si sic dicere liceat) alienius gerit. Qui propius accedunt, & tractant, agnoscunt, & summo mentis ardore inflammati exclamant, [Vere tu es Deus absconditus, Deus Israel Saluator.] Ita enim apparere voluit, vt lateret superbos, ab hominibus agnosceretur: vt pastores simplices & mansueti facile inuenirent, Regibus iracundis & vafris illuderet. [Quis Deus similis tui.] *Esai.45.* *Mich.7.*

Neque otiosa & superuacanea cognitio Dei Saluatoris sit oportet, sed plena salutis, referta bonis immortalibus. [Erudiens nos aiebat Paulus, vt abnegemus impietatem & secularia desideria.] Docet iam exemplo, quod aliquando docturus est verbo. Præsepe illud Christi, summi magistri cathedra est. Re ipsa inde concionator, & dicit, [Discite à me quia mitis sum & humilis corde.] Præclara illa prælectio diei natalis, præclara eruditio, de pannis, de præsepi, de iniuria frigidæ noctis: at hodierna quoque insignis oratio, eximia doctrina octauæ; [Erudiens nos. Qua de re? Non vides circuncisum? non carnem sibi abscindi tolerantem? Erudiens nos videlicet, [Vt abnegemus impietatem & secularia desideria.] Hæc vera, hæc perfecta circuncisio, quam Christus docet. Spiritualis est circuncisio, alio verbo sed re eadem in diuinis literis mortificatio dicitur. Quæ sane siue circuncisio siue mortificatio Christiana, non vni tantum est, vt Iudaica, membro adhibenda: sed membris omnibus, atque vniuerso corpori. Audi Apostolum: [Mortificate membra vestra quæ sunt super terram.] Membra omnia terrena amputare & circuncidere docet. Quod docebat, id ipse agebat Apostolus, qui vt Cyprianus ait, [Corpus suum mortificabat, non tantum circuncidens illud seminarium membrum,

4 A Christo discenda abnegatio seculi, & de circuncisione spirituali. *Matth.11.* *Coloss.3.* *Cypr. serm. de Circunc.*

se se totum se brutifigens, vt omnibus extraordinarijs motibus opponens cauterium, & corpus suum redigens in seruitutem.] Et Beda quidē venerabilis ex doctrina Apostolica docet omnia esse nobis membra circuncidenda, cor, linguā, oculos, aures, gustum, olfactum, manus, gressus: Cuius verba repeterem, nisi longior iusto esse vererer. Primū igitur ac præcipuū omnium cor: id circuncidi Deus iubet per Prophetā: nimirū amputatis superuacaneis desiderijs & cupiditatibus, purum simplexque Deus *Rom. 13.* amat. [Et carnis curā ne feceritis in desiderijs.] Non sunt necessaria tollenda, sed sunt nimia resecanda, quibus scatet, quibus etiā immergitur humanus affectus. Vanas, inquam, & impuras, & stolidas cogitationes amputate, fratres, de cordibus vestris si Deo placere cupitis. Incircūcisos corde & odit & à se alienos ducit. Lingua quoque cir*Exod. 6.* cūcidēda inutili, prauoq; sermone: labia incircūcisa Moy*Ephes. 5.* ses sibi excusabat, ne iret legatus ad Pharaonem. Omnes quidem decet, quod Paulus monet, scurrilibus, & stultiloquijs abstinere, multoq; amplius noxijs & petulātib9, & malignis & detractorijs sermonibus purgari: sed sacros viros in primis, sacerdotes, Pōtifices, Dei interpretes ac ministros, qui Mosis officio fungi iubētur, vt Pharaonē arguant, Dei populū laborantē liberent: hos inquā omnino decet à vanis & turpibus omnino alienos esse sermo*Bern. lib. 2. de consider.* nibus. Seuerè sanè sed non falsò Bernardus dixit: [Nugæ inter sæculares nugæ sunt: in ore sacerdotū blasphemiæ.] *Act. 7.* Quin etiā aures circuncidēdæ, curiositate resecata audiēdi nouos rumores, inutiles, intempestiuos: Aures incircūcisas Iudæorū Stephanus reprehendit: pruriētes aures *2. Tim. 4.* Paulus vituperat: ne obscænis, ne lasciuis, ne vanis, ne detractorijs aures accōmodentur, etiā atq; etiā laborandū. Neq; effugit manus nouaculā hanc: sunt vngues quidam producti, adunci, rapaces, amputandi sunt, & iusto continēdi. Nulla rapacium auiū apta Dei sacrificio, si legem *Ephes. 4.* Mosaycā consulitis. [Qui furabatur, iam nō furetur.] No*1. Cor. 6.* lite errare regnū Dei non possidebunt neq; fures, neque rapaces, neque maledici.] Neque vero periuri. An non

memi-

meministis propheticæ visionis, cũ delata de cælo ingēs falx volitaret? nam falcē septuaginta interpretes habent, & Græci pleriq; patres, vbi vulgata nostra volumē vertit. Ergo falx illa tam longa viginti cubitis, tam lata decē cubitis, acie acutissima & terribili quonam tēdit? in quos concitatur? [Et veniet, (inquit diuinus sermo) ad domum furis, & ad domum iurantis in nomine meo mendaciter: & cōmorabitur in medio domus eius; & consumet eum, & ligna eius & lapides eius.] Nolite iam mirari si mendaces & periuri & auari, & furaces cum magnas opes parauerint, repente obruantur, quod quotidie cernimus: si ex Cræsi fortunis ad Iri pauperiem subito veniant: si vmbratiles illæ diuitiæ tanquam præstigiæ quædam cito euanescant. [Festinata substantia minuetur:] & male partum male dilabitur, & quæ non capit Christus, rapit fiscus. Ne ergo cælestem illam diuinæ iustitiæ falcem, nobis accersamus, domibusque nostris stragem certissimam inferamus, periurio & rapina abstineamus, cor, linguam, manus circuncidamus. Nam [si nos metipsos iudicaremus, non vtique iudicaremur] quemadmodum censet Apostolus. Rom. 13. Prou. 13. Zach. 5. Prou. 13. 1. Cor. 11.

5 Impietate abnegata quod fit per fidē & religionem in Deū, & sæcularibus desiderijs castigatis, quod præstat tēperātia & iustitiā, reliquũ profectò fit, vt [sobriè & iustè, & piè viuamus in hoc sæculo] quæ totius Euangelicæ perfectionis summa est: qua se homo & bene habet ad Deū, & bene ad seipsum, & ad proximum bene. Nam qui piè viuit, Deũ colit; qui iustè, non lædit proximum; qui sobriè, seipsum honestò continet. Quæ tria alijs verbis enuntiat quidam propheta. [Et nunc quid Dominus requirit à te, nisi facere iudiciũ, & misericordiā, & sollicitũ ambulare cũ Deo tuo.] Iudicium erga se, temperantiam ac sobrietatē cōtinet: misericordia in proximũ, vt nō modo non lædas, sed etiā egentē iuues: solicitudo in Deum, cultus est Dei maximus, per omnia illius voluntati obsequi velle. Sobriè viuere Christus monet: [Videte ne grauetur corda vestra crapula, & ebrietate, & curis huius vitæ.] *Quid sit sobriè & iustè & piè viuere.* Mich. 6. Luc. 21.

Rom. 12. Iuste Apostolus: [Reddite omnibus debita: cui timorem, timorem, cui honorem, honorem.] Pie Moyses: [Et nūc
Deut. 10. Israel, quid Dominus Deus tuus petit à te, nisi vt timeas Dominum Deum tuum, & ambules in vijs eius, & diligas eum, ac seruias Domino Deo tuo in toto corde tuo.] Ex his tribus vitæ Christianæ velut radicibus, oritur fructus immortalitatis salutisque sempiternæ suauissimus. Ac proinde vbi sobriè & iuste & pie viuendum monuit, sequitur: [Expectantes beatam spem.] Nihil est ad vitam beatam certius morum integritate & innocentia. Id scilicet præstat sancta ac spiritualis circuncisio: amputatis enim concupiscentijs terrenis, celerrime & lætissimè animus fertur in cælestia. Quam ob causam hodierno die patrata circuncisione, nomen Iesu imponitur, vt apertè intelligamus salutem nostram ex carnalium amputatione ac mortificatione procedere. Sanguinem minui medici iubent, cū febris exæstuat. Quod si rem putamus difficilem, & tanquam duram immitemq; medicandi rationē auersamur, cogitemus fratres, quæ fuerit hodierna Saluatoris nostri actio, quod documentum salutis parandæ. Is circunciditur qui nihil habet superuacaneum, incircunscriptus ille, tam simplex & impartibilis, vt Philosophus etiam dixerit aut nihil illius attingi aut totum. Is circunciditur, cuius opera adeo iusta perfectaq; sunt, vt ijs sicut addere, sic detrahere possit nemo. Is circunciditur qui perfectissimus est. Et circunciditur tamen. Atque ô stupendum mysterium, de ipsa substantia Dei aliquid tollitur: persona Dei inciditur & parte spoliatur. Et non pudebit hominem, superflua, putrida, turpia, noxia, ne sibi detrahantur, defendere? Si Christus carne pro te spoliatur, tu veste tibi non carebis superflua? non eam proximo nudo dabis, imo Christo postulāti? sanguinem ille fudit innocentem, virgineum, diuinum: tu non effundes pecuniā malo fortasse quæsitam, proximo opportunā, tibi perniciosam? Effundamus, fratres, libenter omnia nostra pro Christo, qui pro nobis hodie est afflictus, & sanguinem suum vitamq; nobis sanguine sempiternam donauit.

IN

IN FESTO EPIPHANIÆ, CONCIO PRIMA.

Cum natus esset Iesus in Bethleem Iudæ, in diebus Herodis Regis, ecce Magi ab Oriẽte venerũt Hierosolymã. Matt. 2.

REDO vos omnes non latere huiusce diei lætitiam & celebritatem inter præcipuas Ecclesiæ Christianæ numerari, quod declarant ritus & ceremoniæ non solum illustres & splendidæ, verumetiam nouæ nonnulla ex parte atque alijs festis diebus minimæ vsitatæ: neque eius rei causam opinor cuiquã vestrum ignotam. Et si enim à sanctis Patribus tria Domini facta hoc eodem die præclara cõmemorãtur, adoratione Magorum, Baptismo Christi in Iordane, vino de aqua facto ob nuptias Cana, tamen & obtinuit vsus & ratio, vt prima illa declaratio Domini [id enim Epiphania vox Græca significat:] præcipue colatur, non eam ob causam modo, quod longe illustrissima extiterit, viris magnis atq; sapientibus ab vltimo Oriẽte ad cunabula pueri Dei perductis atq; prostratis: verumetiam ꝙ res eà gesta maxime expressam vniuersæ gẽtium Ecclesiæ fide se Christo & subiectione voluntaria deuouentis formã ostenderit, vel potius pignus certũ, obsidibus datis egregijs, collocarit. De qua re copiosè atque eleganter disputat beatus Leo: cuius in quodam huius diei sermone verba hæc sunt: [Hic ille est dies, quo ad cognoscendum adorandumque Dei filium tres Magos præuia

1 Adoratione Magorum Ecclesiam gentium Christo copulandam significari.

Leo ser. 5. de Epiphan.

 stella

stella perduxit. Cuius facti memoriam merito placuit hō nore annuo celebrari: vt dum Euangelica historia incessabiliter recensetur, semper se intelligentium sensibus inferat salutiferum mysteriū per insigne miraculum.] Et post nonnulla: [Hoc autem signum, quod Magos in longinquo positos & efficaciter mouit, & ad Dominum Iesum perseueranter attraxit, illius sine dubio gratiæ sacramentum, & illius fuit vocationis exordium, qua nimirum nō in Iudæa tantum, sed etiam in toto mundo Christi erat Euangelium prædicandum: vt per illam stellam, quæ Magorum visui splenduit, Israelitarum vero oculis nō refulsit, & illuminatio significata sit gentium, & cæcitas Iudæorum.] Et interiectis quibusdam: [Quod illi tres viri vniuersarum gentium personam gerētes, adorato Domino sunt adepti, hoc in populis suis per fidem quæ iustificat impios, totus mundus assequitur: & hæreditatem Domini ante secula præparatam accipiunt adoptiui, & perdunt qui videbantur esse legitimi.] Hæc atque his longe plura, quæ non opus est recensere, beatus Leo. Quoniam est igitur Ecclesia sancta Christi, maxima atq; optima ex parte de gentibus congregata, iure tanquam sponsalitij sui festum diem lætissimè recolit, quo Magi & primitiæ gentium, & oratores pro orbe terrarum Christum sibi & Regem & Dominum, & Deum vnicum cæteris omnibus falsis inanibusque reiectis non solum adorarunt, sed etiā
Psal. 71. promeruerunt. [Adorabunt eum omnes Reges, omnes gentes seruient ei.] Hoc in Psalmo illo regnum Christi aperte canente, dictum est post illa proxime verba, quæ
Psal. 88. ecclesiasticus cātus hodie celebrat, [Reges Tharsis & insulæ munera offerent, reges Arabum & dona adducent.] Neque minus aperte in alio Psalmo item de regno Christi conscripto: [Et ego primogenitum ponam illū excelsum præ regibus terræ.] Cum ergo regni orbis terrarum Christo tradendi Magi interpretes sequestriq; fuerint, merito eorum aduētum omni lætitiæ significatione, omni honoris apparatu accipiendū Ecclesia arbitratur. Ab-
1. Reg. 3. ner primarius Israelitici exercitus dux, cum de vniuerso
regno

regno in manus dando Dauidi autor interpresque venisset, lauto est acceptus à Rege conuiuio, atq; omnibus honoris ornamentis nobilitatus, sed ante quam inter eos cõueniret, ea conditione proposita, si in coniugium Dauidis restituendam curaret Micholem legitimam vxorem, fraude & vitio in alienum Phaltielis thorum ereptam. Et erat sane Gentilitas, vt diuina Scriptura loquitur, fornicata, vel adulterata potius, à Dei verissima cõiunctione, in diaboli libidinem turpissimamque corruptelam per immane scelus traducta: quã oportuit viro reddi, adultero eripi. Id quoniam se facturos Gentilitatis interpretes hodie pollicentur suscipiuntque, vel potius facto aggrediũtur suo atq; cõfirmant, idcirco Rex Regiaq; omnis lætissimũ diem agit, quãuis sceleratus Phaltiel ploret & præ dolore rumpatur. Quanquã Hieronymus nõnulliq; alij Hebræorum sententiã referunt non fuisse à Phaltiele Micholem contaminatam, quod legisperitus doctor cum esset, non ignorabat iniuriam fieri Dauidi legitimo viro non oportere. Itaque fleuisse eum præ gaudio volunt, cũ à se minime læsam Dauidi reddi vidisset. Quod ego sane non credo bona venia eorum, magisq; arbitror quem Scriptura vocat virum, vxorio opere functum, & quem plorasse ereptam narrat, non de gaudio sed de mœrore plorasse, quod illustri & charo cõiugio spoliaretur. Sed historia habeat, vt volunt: mysterium certè repetitæ coniugis non est falsum. Quare cum regni gentium inauguratio, tum sponsalitium quoddam illustre Christi & Ecclesiæ hodie repræsentatur, atque vtriusque rei vel potius vnius eiusdemque, nuntij, oratores, interpretes, paranymphi vel si quod est aptius verbum, Magi extiterunt: qui personam suam officiumque optime callentes, Regem puerum adorant, se ei prosternunt supplices, munera vel sponsalitia, vel regia offerunt, se seruos, se captiuos addictosque tanto Regi insigni ceremonia profitentes. Erat id, vt pleraque Christi præcipua mysteria, magnifice ab Esaia prædictum, quemadmodum graues antiquique Patres volunt,

Hierony. de quæstionib. seu tradit. Hebraic. in lib. Reg. in 3. tomo.

Hilar. li. 4. de Trinit. *Tertul. aduersus Praxen. c. 9.* *Cypr. 2. aduersus Iudæos. c. 5.* *Ambr. lib. 1. de fide.*

Hilarius, Tertullianus, Cyprianus, Ambrosius. [Hæc dicit Dominus, labor Aegypti & negotiatio Aethiopiæ & Sabaim viri sublimes ad te transibunt, & tui erunt: post te ambulabunt, vincti manicis pergent, & te adorabunt, teque deprecabuntur. Tantum in te est Deus, & non est absque te Deus. Vere tu es Deus absconditus, Deus Israel Saluator.] Quæ verba etsi de Cyro Rege Persarum impij Iudæi facta contendunt, tamen luce clarius patet non nisi in Christum posse referri. Qui verus Deus est, & Deus Israel Saluator, in quo Deus est, & absq; quo nullus est Deus. Aegyptias vero opes & Aethiopicas, & Sabæorum potentiam, imperiaq; gentium plurimarum relictis dominis priscis Christo cessura, & eum habitura regem: Duces quoq; ac principes captiuas manus daturos, supplices adoraturos Christum, Deumq; solum verũ cogituros, quem humana forma delitescentem lux diuina detexerit. Quæ omnia in Magorum hodierno facto plane intuemur, qui ex diuersis gentium prouincijs opulenti pretiosa munera detulerint, seque seruos Christi professi sint, adorantes Deum in cunabulis, sane absconditũ, prostrati ante eum ac vincti non ferro, sed quod est fortius, amore ac vinculis charitatis, quibus se genus humanum deuinctum atque obstrictum aliquando pertractu-

Ose. 11. *Hilar. li. 4. de Trin. paulò ante fin.*

rum Deus apud Oseam Prophetam pollicitus est. Sed in præclarissima Esaiæ prophetia iuuat beati Hilarij commentationem attexere, quæ sic habet: [Et qui tandẽ existimandus labor Aegypti, & mercatus Aethiopum, & Sabaim? recordemur Orientis Magos adorantes Dominũ, & munerantes, & laborem veniendi vsque in Bethleem Iudæ, tanti itineris metiamur.] Et paucis post: [Iisdem Magis ex mercatu Aethiopum & Sabaim auri, thuris, & myrrhæ munera deferentibus: quod quidem id ipsum & alius Propheta præmonuit, dicens: In conspectu eius procident Aethiopes, & inimici eius limum lingent: Re-

Psal. 71.

ges Tharsis munera offerent, Reges Arabum & Sabaim munera adducent, & dabitur ei de auro Arabiæ. In Magis itaque & muneribus, labor Aegypti & mercatus

Aethiopum

Aethiopum & Sabaim ostenditur, scilicet, & mūdi error Magis adorantibus, & electa gentium munera adorato ab his Domino oblata.] Hæc Hilarius.

Sed nobis nunc videndū est qui nam hi Magi fuerint, nam Magos fuisse Matthæus dicit, neque genus Magiæ declarat. Itaque cum sit duplex Magia, vna superstitiosa ac praua dæmonum fraude atque hominū temeritate inducta, altera naturalis ac simplex studio rerū naturæ penitiorum contenta; quæ raræ excelsæque doctrinæ sit: non constat satis, diuersa sentientibus patribus, vtrùm in genere malorum hi Magi numerandi, an sint potius inter veræ sapientiæ studiosos habendi. Scriptura quidem sacra frequentius id verbum in malum vsurpat: quo pacto Elymas apud Lucam Magus dicitur, & Simon Samaritanos memoratur Magijs suis demētasse. Eo de genere lex Moysis præcipit, [Ne declinetis ad Magos.] Et iterum: [Anima quæ declinauerit ad Magos & ariolos & fornicata fuerit cum eis, ponam faciem meam contra eam, & interficiam illam.] Neque enim paruum est malum, neque capitis pœna non vindicandum, quod occultam cum diabolo amicitiam fœdusque continet. Quæ sane superstitio ex dæmonum malitia atque hominum cum imperitia tum impietate profecta gentes omnes toto terræ orbe latissime tenuit: ac vix fieri potest; vt idololatriæ scelus, quod vbiq; viguit, citra magicæ superstitionis vsum vel propagetur vel etiam conseruetur. Amant enim dæmones diuinæ sapientiæ falsas laudes: concupiscunt vero homines, ea scire & doceri, quæ supra homines sunt. Ex quo ludibrijs Magicis plurima seges, quemadmodum ij perspicue probarunt, qui gentes barbaras nostra ætate multiplici superstitionis infinitæ fraude circumuentas, addictasque Satanæ lustrarunt. Cum ergo & superstitio Magica cōmunis ferè fuerit gentibus omnibus. Et id verbū in Scripturis impium aliquid sonet, non immerito plerique Patres, vt hos Magos de genere prauorum extitisse opinarētur adducti sunt. In his est Origines & Iustinus, & Basilius & Chrysologus & alij. Quorum sententiā ita

2 Quinam fuerint Magi.

Actor. 13.
Actor. 8.
Leuit. 19.
Leuit. 20.

Orig. lib. 1. contra Celsum. & homil. 13. super Num.
Iustinus in colloquio Triphon.
Basil. hom. de Natiu.
Chrysolog. serm. 156.

Hieron. in c.2. Dan. & in Esai. lib. 17. in c. 57. Epiphan. in Ancoratu. Tertull. lib. aduers. Iud. Raban. in caten. S. Tho. Dan. 2. Iansen. in cõcord. & Cæsar Baron. in annal. Hieron. sentẽtiã probãt Cæl. Rhodig. lib. 3. c. 42. sequuti. Plin. li. 20. citatur à Iãsen. sed nequaquam id inuenitur apud Pliniũ. Cicer. lib. 2. de diuin. Ammian. lib. 23. Ioseph. lib. 11. antiq. Tertull. lib. 3. aduersus Marcion. Hilar. 4. de Trinit.

non improbamus, vt tamen alterã præferamus Hieronymi & Epiphanij, & Tertulliani, quã viri docti hoc tempore maximè probant. Nã fuisse Magos non superstitiosa & diabolica arte imbutos, sed scientia præditos sublimiori, etiã diuinæ literæ docent, vbi Danielem numero Magorum ascribunt. Ea autem Magica facultas quemadmodum ex Plinio secundo quidã recitant, tres maximè partes complectebatur: Physicem, & Metaphysicẽ, & Astrologiam. Floruisse vero apud Persas Chaldæos Magicam hanc bonam, idest, scientiam, peritiamque rerum naturalium abstrusarum, & maxime Astronomicarum, veteres scriptores prælegenti dubium esse non potest. Nam & Tullius scribit Persarum imperium nemini committi solitum, qui non Magicam scientiam percepisset. Amianus Iosephusque tradunt communi consilio septem Magorum imperium Persicum administratum nullo alio Rege creato, quod post obitum Cambysis, Cyri maioris, filij accidisse historiæ produnt. Denique Magorum fuisse & vsum plurimum & dignitatem maximã in Oriente Chaldaicis, Persicisque prouincijs, vnde plerique hos fuisse profectos sentiunt, non modo prophanis sed sacris etiam literis perspicuum est, vti liber Danielis, & Hesther, & Nehemiæ fidem facere possunt. Quibus rebus adducor, vt nostros Euangelicos Magos nequaquam arbitrer maleficæ artis sectatores fuisse, sed scientiæ illius eximiæ ac regiæ peritos: ex quo etiam efficitur, vt sit valde consentaneum veroq; simillimum, extitisse hos gentis principes, & Regij nominis dignitatisque non expertes, quã rem non solũ pictorũ vsus vulgiq; opinio cõmendat, sed Ecclesiæ etiam quodammodo autoritas, quæ festis hisce diebus tãquã propria Epiphaniæ testimonia illa repetit: [Reges Tharsis, & insulæ munera offerent: Reges Arabũ & Saba dona adducent:] quæ de Magorũ muneribus intelligunt etiã atq; asserunt Hilarius, Tertullianus, Prosper. Quare Reges hos Magos non dubitant appellare idẽ Tertullianus & Theophylactus. Numero vero fuisse tres, vt credamus, idoneus autor est Leo, qui & crebro &

indubiē tres fuisse cōfirmat: cui Maximus cōsentit, quod sine certa historiæ cognitione tales viros facere putare, eorum magnitudo prohibet. Quæ autem vulgo feruntur illorum nomina Balthasar, Gaspar, Melchior, etsi autorē idoneum nominare non possum, contemnenda tamen non puto, magisque veteri traditione manasse credendū est. In his quod vulgus sentit Aethiopem vnum fuisse, videtur etiam probare Petrus Chrysologus, hîc illud impletum intelligens: [Aethiopia præueniet manus eius Deo,] neq; abhorret Hilarius, qui Aethiopicū mercatum ab Isaia prædictū in Magorum muneribus interpretatur.

Prosper. de prædic. p. 3. c. 6.
Theophil. in 2. Matth.
Leo serm. de Epiph. 1. 3. 5. & 6.
Maxim. homilia 3. de Epiphan.
Chrysologus serm. 160.
Hilar. 4. de Trinit.

Verū hæc quæ de facultate, de numero, de dignitate regia, de nominibus deniq; diximus, vtrumque habeant, quoniā ex Scriptura sacra nō liquēt, attamen illud quod veritas diuina cōfirmat, nos inspiciamus atq; cōsiderem⁹ oportet, hosce Magos cælitus edoctos verè fuisse sapientes. Atq; eo sapiētiæ laudē tulisse ampliorem, quo magis inepti & insipiētes apud filios huius seculi videri potuerint multis nominibus, quod patriā reliquerint longa ac difficili peregrinatione suscepta: ꝙ Regem nouum in regno à tyrāno possesso perquisierint: ꝙ ab impio & fallaci erudiri voluerint: ꝙ deniq; Regē tantopere quæsitum in cunabulis pauperē despectumq; adorarint. Quæ quidē omnia si humana prudentia metiatis, sapientiæ vacua, stultitiæ plena existimes. Sed nimirū cælesti sapiētia prędîti iā illud factis implebant suis: [Si quis inter vos videtur esse sapiēs, stultus fiat vt sit sapiens.] Euāgelici sapientes iam erant, illud toto animo ac mēte retinētes: [Quoniam non cognouit mundus per sapientiam Deū, placuit Deo per stultitiā prædicationis saluos facere credētes.] Quam vero fuerit certa absolutaque horum sapientia, euētus felicissimus indicat. Patriā quidē relinquētes profectionē laboriosam susceperūt: at in patriā regressi sunt multo locupletiores quā venerāt, cælesti thesauro inuento, fide ducti, specie perfruiti. Regem verum, tyranni in Regia requirūt, at tyrannus cedit in suo regno externis. Iste perturbatur & angitur: illi securi sunt, istius & diligentia

3 Magos vere fuisse diuino dono sapientes.
1. Cor. 3.
1. Cor. 1.

gentia & industria abutuntur. Fallere Herodes putat: verùm Magi scientia Herodis vtuntur, malitiam fraudemque vitant. Itaq; dum illudere cogitat, oppidò illusus est. Postremò quod Deum infantem agnoscunt, quod in vili hospitio adorant, quod pauperem confitentur Regem, non solum sapientes se, sed sapientiæ ipsius & præcones & duces præbent: dum factis probant, quod prophetiæ omnes prædicant: & quem inductum in orbem terrarum Angeli adorauerunt, eum Magi tanquam principes orbis terræ studiose etiam venerantur: vt sciant cælestes Regem suũ etiam terrestribus & innotuisse & placuisse. Munera verò ita offerunt, vt maiores ipsi diuitias referant, pro auro, thure, & myrrha, Dei sapientiam, & religionem, & charitatem adepti. Ac quemadmodum Regina illa Sabæa, horum vt est verisimile patriæ ciuis, cum multa pretiosa attulisset ad Salomonẽ, tamen multo ipsa pluribus atq; amplioribus remunerata discesit, sic hi sapiẽtes cũ pretiosa dedissent, pretiosiora abstulerũt. Neq; illa in Salomone magnitudinem opũ, & palatij pulchritudinẽ, & rerũ omniũ splẽdorem atq; ipsius Regis sapientiam tantopere est admirata, licet præ magnitudine admirationis obstupuisse Scriptura confirmet, quantopere hi Magi præsepe Christi, diuersorij inopiã, matris pauperiem, infantis silentium sunt venerati, præ stupore & extasi vt propemodũ sensum mẽtemq; amiserint, illud profectò vsurpantes, & identidẽ repetẽtes: [Verè tu es Deus absconditus.] Et [Quis Deus similis tui?] Hanc Magorũ sapientiam cælestem commendans autor imperfecti scribit ad hunc modum: [Nunquid viderunt palatium marmoribus splendidum? Nunquid matrem eius diademate coronatam? aut in lecto aureo recumbentem? nunquid puerum auro & purpura inuolutum? Sed quid? Diuersorium tenebrosum & sordidum, & magis animalibus quã hominibus aptum: in quo nemo contentus erat secedere, nisi itineris necesitate coactus. Matrem eius vix tunicã vnam habentem, non ad ornamentũ corporis, sed ad tegumentũ nuditatis, quã habere poterat vxor fabri peregrè consti-

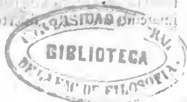
3. Reg. 10. *Esai. 45.* *Mich. 7.* *Autor imperfecti in Matth.*

constituta. Puerum pannis vilissimis inuolutum, & sordidiore in præsepio positum: quia locus ille sic erat angustus, vt nec ponendi infantem spatium inuenirent. Si ergo Regem terrarum quærentes, sic inuenissent, magis cōfusi essent, quia tanti itineris laborem sine causa suscepissent. Nunc autem quia cælestem Regem quærebant, etsi nihil regale videbant in eo tamen, solius stellæ testimonio contenti gaudebant. Oculi eorum contemptibilem puerum aspicere non poterant, quia spiritus in corde eorum terribilem demonstrabat.] Hæc autor ille quem S. Thomas pro Chrysostomo habet. Quocirca merito clamat hoc loco beatus Leo: [O perfectæ scientiæ mirabilem fidem, quam non terrena sapientia erudiuit, sed Spiritus sanctus instituit. Viderunt & adorauerunt puerum, quantitate paruulum, alienæ opis indigum, fandi impotentē, & in nullo ab humanæ infantiæ generalitate dissimilem. Quia sicut fidelia erant testimonia, quæ in eo maiestatem inuisibilis diuinitatis assererent, ita probatissimum esse decebat, verbum carnem factum: & sempiternā illam essentiam filij Dei, hominis veram suscepisse naturam.] Quæ omnia, charissimi fratres considerantes, horum sapientium discipuli efficiamur, rebusque omnibus despectis, vni veræ sapientiæ peruestigandæ quærendæq; operam diligentissime demus, inuenturi profecto eam sapientiam, quæ mille thesauris pretiosior est.

S. Tho. in catena paulò aliter.

Leo serm. 4. de Epiphan.

I N

IN EADEM FESTIVITATE, CONCIO SECVNDA.

Ecce Magi ab Oriente venerunt Hierosolymam. Matth. 2.

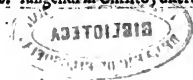
1 Christū ex Iudæis & gentibus conciliasse sibi Ecclesiam. Ephes. 2.

POSTOLVS Paulus scribit Christum euangelizasse pacem ijs qui longe fuerant, & ijs qui prope: & cū Græcorum gētem alloqueretur, ait: [Nūc autē in Christo Iesu, vos qui aliquando eratis longe, facti estis prope in sanguine Christi.] Quod nō tam Pauli testimonium, quam Esaiæ vaticiniū existimandum est, sic loquentis: [Pacem ei qui longe est, & pacem ei qui prope, dixit Dominus.] Qua oratione id indicatum est, quod apertissimè cernimus, Euangelium Christi quod est Euangelium pacis, non solum Iudæis propinquis & ciuibus innotuisse, sed in vltimas gentium oras, atque orbis terræ remotissimas regiones penetrasse. Itaque quod Oseas cecinit, ambo populi posuerunt sibi caput vnum, & in hunc angularem lapidem vterque paries sibi mutuo iunctus connexusq; est. Quæ res præclarissima, quoniam Christi consilio operaque vnius sancienda erat, voluit Spiritus sanctus ab ipsis noui regis incunnabulis non solum denuntiaretur, sed etiā re ipsa inchoaretur. Itaq; recens natus Saluator & Bethleemitis pastoribus qui prope erant in populo Israel annuntiatus per Angelum est, & Magis longè positis Gentilium primitijs delibatis, stella indice demōstratus. Mysterium hoc vocationis gentium & vtriusq; populi coniungendi in Christo, diserte Augustinus hodierna con-

Esai. 57.

Osee 1.

Aug. homil. 3. de Epiph.

cione persequitur his verbis: [Illo die natum pastores Iudæi viderunt: hodie Magi ab Oriente venientes adorauerunt. Natus quippe fuerat lapis ille angularis, pax duorū parietum ex circuncisione & præputio non ex parua diuersitate venientium, qui factus est pax nostra & fecit vtraque vnum. Hoc in pastoribus Iudæorum, & Magis gentium præsignatum est. Inde cœpit, quod in vniuerso mūdo fructificaret & cresceret.] Et in alia cōcione eiusdem festi: [Suscipite ergo deuotissime istum diem celebrandum vniuersa Ecclesia gentium, quia illi Magi quid iam fuerunt, nisi primitiæ gentium? Israelitæ pastores, Magi Gentiles: illi prope, isti longe. Vtrique tamen ad angularem lapidem concurrerunt. Veniens quippe sicut Apostolus dicit, euangelizauit pacem nobis qui eramus longe, & pacem ijs qui prope. Ipse est enim pax nostra qui fecit vtraque vnum: & duos condidit in se faciens pacem, inimicitias interficiens in semetipso.] Pacem ergo fratres sectemur, & gaudium de salute vtriusque populi in Christo celebremus.

Aug. homil. 4. de Epiph.

2 *Ex qua regione venerint Magi: & quid sit spiritualiter ab Oriēte venire.*

[Cū natus esset Iesus, ait Euāgelista, in Bethleē in diebus Herodis Regis, ecce Magi ab Oriēte venerūt.] Vsitatū frequensq; est verbū illud Scripturis, Ecce, & solet rē vel nouā vel subitā, vel admirabilē indicare: quod, si quando, nunc maxime præ se fert. Quid enim ab opinione hominum magis remotum, quid mirabilius aduētu summorum virorū ex regione longissime posita, petentiū externæ gentis sibi adorandū Regem, cuius ipsa gens Iudaica esset ignara? Nā venisse ex vltimo fere Oriēte Patres affirmant, itineribus sine dubio magnis. Quæ vero Orientis ea propriè regio fuerit, non satis liquet, varia opinantibus scriptoribus varijs. Persas maxime fuisse hos Magos autores grauissimi sentiūt Clemēs Alexādrinus, Basilius, Cyrillus, Chrysostomus, Leo Papa. Quippe cū constet Magorū & nomen & officiū percelebre fuisse apud Persas (ex quibus Magiam emanasse scribit Nazianzenus) sacerdotali ac Regio muneri familiarem, vti ex Xenophonte quoq; historico percipi potest. At ex Arabia profectos

Clem. Alexand. lib. 1. stromat.
Basil. hom. 25. de Christi natiuit.
Cyrill. in c. 49. Esai.
Chrysost. homilia 6. in Matth.
Leo serm. 1. de Epiphan.
Nazianzen. orat. 1. in Iulianum.

Iustinus in Triphon. *Cypr. serm. de Epiphan.* *Epiphan. in Ancorat.* *Tertull. lib. 3. cõtr. Marcionem.* *Maxim. homilia. 1. de Epiphan.* *Chrysologus serm. 156.* *Chalcidius in Timæum.* *Iudith 3.*

profectos non inferiores autores opinãtur, Iustinus, Cyprianus, Epiphanius, Tertullianus. Sunt qui Chaldæos putent, & vocent, vt Sanctus Maximus & Chrysologus & grauis scriptor Chalcidius. Psalmum plerique recitãt, [Reges Arabum & Saba dona adducent.] Neque magnopere refert qua ex regione istarum profectionem eam susceperint, liquido nosse. Illud est certum, eas omnes oriẽtis nomine non falso intelligi posse. Nam cum sint Oriẽtis differentiæ tres, Borealis, Meridiani, & medij qui est æquinoctialis & verissimus Oriens, prouinciæ diuersæ Orientis verbo notari possunt. Babylonios etiam Orientales numerari, quanuis respectu Iudææ ad Septentrionẽ vergant, testimonio est liber Iudith, qui Palæstinæ terram Occidentalem nominat regioni Babylonicæ, vnde Holofernem Nabuchodonosor miserat. Neq; repugnat vero, neque est improbabile varijs ex regionibus Orientis coisse Magos, cum præsertim diuinæ literæ varias admodum regiones nominent, cum de hac re vaticinari videntur, qualis Arabia, & Sabæa terra: & Aethiopica, & Madianitica, & Damascena, & alia quædam. Quid enim prohibet idem astrum diuersis partibus eundem nuntiũ dedisse, & ita egisse diuinam prouidentiam, vt conuenirent diuersis ex locis ad perquirendũ sibi diuinitus ostensum infantẽ. Sed vt abeat historia, mysterium sane neque exiguum neque incertum est, Magos ab Oriente venisse. Nanque vti Chrysologus pulchrè dixit: [Ab Oriẽte in Orientem veniunt.] Ex Oriente temporali & humano, in Orientem diuinum & sempiternum. [Ecce vir (ait Zacharias Propheta) Oriens nomen eius.] Et Zacharias alter, [Per viscera misericordiæ Dei nostri, in quibus visitauit nos Oriens ex alto, illuminare ijs, qui in tenebris & in vmbra mortis sedent.] [Pulchrè Magi (ait Remigius,) ab Oriente venisse dicuntur, quia omnes qui ad Dominum veniunt, ab ipso & per ipsum veniunt. Ipse est enim Oriens secundùm illud, Ecce vir, Oriens nomen eius.] Ad hunc verissimum Orientem sita est paradisus, non illa ex qua est eiectus Adam: sed cælestis, à qua multo verius

Chrysologus serm. 156. *Zachar. 6.* *Luc. 1.* *Remig. in catem. S. Tho.* *Gen. 3.*

to verius præuaricator homo exulabat. Quod si hunc verum diuinumque Orientem petere est cordi, si cælestem ædem voluptatesq; immortales concupiscimus, deseramus oportet exemplo Magorum Orientem nostrũ terrenum, id est impuras sensibilesq; voluptates, iuxta Petri Apostoli sententiam dicentis:[Qui vocauit nos propria gloria & virtute, per quē maxima & pretiosa nobis promissa donauit: vt per hæc efficiamini diuinæ consortes naturæ, fugientes eius, quæ in mundo est concupiscentiæ corruptionem.] Tanto enim quisque propius ad diuinæ naturæ consortium accedit, quanto amplius corruptibilis vitæ concupiscentiam fugit. Id vero nihil est aliud quam ex Oriente suo terreno discedere. Quod fecisse magnum omnium fidelium parentem Abraham Scriptura testatur, cum Deus apud Esaiam de eo loquatur,[Quis suscitauit ab Oriēte iustum, vocauit eum vt sequeretur se?] Ac plane de Vr Chaldæorum in Palæstinam profectus est ille vir cuius vestigia vel fidem potius, vt Paulus loquitur, sectatæ sunt gentes, atque adeo Abrahæ filij meri to reputati sunt Magi, qui non solum Chaldaica religione relicta Iudæam petiuerunt, quod fecit Abraham diuino præcepto tanquam stella cælesti duce, sed multo magis mente atque animo, Orientales opes terrenas, potentiam, delitias, honores, vt Christum nouum Orientē asse querentur, facile contempserunt. Horum nos sequi vestigia adhortatur beatus Chrysostomus sic hoc loco cōcionans:[Imitemur igitur nos saltem deuotionem Magorũ, veroque amore philosophiæ barbaram consuetudinem subiugemus, longo itinere curramus vt Christum videre mereamur. Nam & illi, nisi procul regionem propriam reliquissent, nequaquam Christũ videre potuissent. Recedamus igitur à terrenis negotijs atque curis. Etenim Magi illi in Perside stellam videre tantummodo: quia vero à Perside recesserunt, Solem ipsum aspexere iustitiæ: qui certè nec stellam quidem ipsam tandiu videre meruissent, nisi cito à Perside fuissent profecti. Surgamus ergo & nos, & licet omnes resistant, nos tamen ala-

2. Pet. 1.

Esai. 41.

Rom. 4.

Chrysost. homilia 7. in Matth.

eres & prompti ad pueri curramus domum.] Sic quidem nos adhortatur beatus ille pater: cuius vtinam monitis acquiescamus.

3 *Quo pacto ex stellæ cõspectu Magi, Regis in Iudæa nati intelligentiã cõsecuti sũt.* Quo vero vel incitamento acti, vel consilio ducti rem tantam aggressi sint, tamque longinquam ac incommodam peregrinationem Magi susceperint, produnt ipsi: [Vidimus, inquiunt, stellam eius in Oriente, & venimus adorare eum.] Stellam se habuisse cælestem viæ & autorem & ducem fatentur. Magna certe eius stellæ vis, mirabilis atque omni natura maior, forma ac splendor extiterit, necesse est. Leonem audire placet de ea re disputantem: [Commouet Magos remotioris Orientis habitatores stellis cæteris stella fulgentior, ac de mirandi luminis claritate, viri ad hæc spectanda non inscij, magnitudinem significationis intelligunt: agente hoc sine dubio in eorum cordibus inspiratione diuina, vt eos tantæ visionis mysteriũ non lateret: & quod oculis ostendebatur insolitum, animis non esset obscurum.] Quæ sententia magni Leonis tam absoluta est, vt contradicere quicquam nemo possit. Nam qui signum tam illustre dabat oculis Deus, lucem intelligentiamque menti non obscuram eum tribuere æquum erat: [Intelligentia in visione opus esse Daniel dixit. Sed quoniam nullum Angeli ministerium externum legimus in hac tota narratione Magorum, ne tunc quidem de vitando Herode quemadmodum notauit Hieronymus, in somnis admoniti sunt, merito quæritur, quanam ratione ea stellæ significatio innotuerit Magis. Valde enim remota est à sensu hominum, nouæ stellæ exortu, noui Regis exortum demonstrari, idque in Iudæa. Quid enim? nonne alia in prouintia nasci aliquis Rex denuo possit? Et ipsum Regis natalem quare indicet stella, ac non rem aliam ex plurimis? Quod si imperiti esse dicent, artisque Astrologiæ ignari, quid ortus siderum portendant nescire, hos vero fuisse ea scientia apprime præditos, facile omnis ea opinio refellitur, quod hæc stella, vt docte Basilius & Chrysostomus argumentantur, neque lege na-

Leo serm. 3. de Epiphan.

Daniel 10.

Basil. hom. 25. de Natiuitate.
Chrysost. homilia 7. in Matth.

turæ

turæ edita sit, neque cæterorum astrorum rationibus contineri potuerit. Igitur, quod necesse est, Patres magno consensu prophetiam peruetustam Balaam præsidio fuisse asserunt Magis, quos & generis & scientiæ hæredes illius sentiunt, vt ostensa diuinitus stella ex antiquo diuque conseruato oraculo, quid portenderet vel indicaret potius, intelligerent. Sunt eius rei autores Hieronymus, Basilius, Cyprianus, Leo, Origenes, Chrysostomus, vt præteream alios. Fuit autem Balaam prophetia ea, quæ libro Numeri continetur his verbis, [Dixit Balaam filius Beor, dixit homo cuius obturatus est oculus, dixit auditor sermonum Dei, qui nouit doctrinam Altissimi, & visionis Omnipotentis videt, qui cadens apertos habet oculos: videbo eum sed non modo, intuebor illum sed non prope. Orietur stella ex Iacob: & consurget virga de Israel, & percutiet duces Moab, vastabitque omnes filios Seth. Et erit Idumæa possessio eius: hæreditas Seir cedet inimicis suis, Israel vero fortiter aget. De Iacob erit qui dominabitur, & perdet reliquias ciuitatis.] Et interiectis quibusdam ad alias nationes pertinentibus, mox ait: [Heu quis victurus est, quando ista faciet Deus? Venient in trieribus de Italia, superabunt Assyrios, vastabuntque Hebræos, & ad extremum etiam ipsi peribunt.] Omnino est sublimis spiritus prophetarum, quantoque iste vita & moribus alienior; tanto in eo altius eminet diuini maiestas spiritus. Etenim præfatione illa necessario vsus est, se non oculis carneis, sed mente videre quæ diceret, neque ex homine audire, neque ex suo cerebro confingere, sed Altissimo Deo & docente & indicante, cuius esset tanta maiestas, vt ad eius præsentiam oculis apertis per mirabilem extasim corrueret. Iam se eum visurum aliquando, sed sero tandem prædicit, sine dubio de Deo loquens, neque enim alterius mentio vlla præcesserat, vt Deum hominem futurum ostendat. Se vero pro eo visurum, & intuiturum confirmat; quod ex genere & gente ipsius futuri forent

Hieronym. Chrysost. Orig. in hoc loco Matth. Leo serm. 4. de Epiphan. Cypr. serm. de stella & Magis. Basilius homil. 25. Num. 24.

rent quibus ista tanta mysteria panderentur. Magos profecto significans ex eius posteritate futuros, vt probatissimi scriptores sentiunt. Quonam vero tempore res tanta euentura, & quo indicio agnoscenda, statim dicit, quod ad causam plurimum refert, orituram stellam ex Iacob, nempe Deo Iacob nato futuram statim ipsius natalis indicem stellam, quando virga cõsurget, vel quod Septuaginta habent & plerique legunt Patres, consurget homo de Israel Christus, qui omnes gentes suo regno cælesti adiecturus est, virtute diuini verbi tanquã armis potentibus superatas, quarũ erunt oblatæ primitiæ, ac tanquam obsides dati, Magi. Nam se non victurum cum hæc fient, mox dolet, prophetiam claudens stupenda monarchiarum commemoratione, & imperij Romani illustrissima tot ante secula prædictione, quod affirmat toti Orienti dominaturũ, ac cædem Christi Iudæis profligatis euersisque vindicaturũ, demum ipsum quoq; cessurũ regno Christi, barbarorum incursionibus fatigatum ac pene deletum: quemadmodũ & Daniel vaticinatus est,

Daniel 7. *Apoc. 17.* & Ioannes in Apocalypsi scripsit, & nos plurima ex parte cõpletum videmus. Hoc tanto vaticinio instructi (vt redeamus ad causam) Magi, facile potuerunt, Deo intus illucente, stellam esse quam cernerent eius indicem, quẽ ex Iacob oriturum acceperant deprehendere. Sentiunt etiam scriptores nostræ ætatis non ignobiles ex Sybillarũ libris fuisse Magos edoctos, Erithreæ præsertim atq; Sambethes versibus, quas cecinisse dicũt, ortũ Christi in Iudæa stellæ nouæ exortu declarandũ. Nam fuisse has Sybillas Chaldæas, in qua gente Magi extiterint. Non esse vero aspernanda Sybillarum oracula Diuus Augustinus scribit, quas eodem Dei spiritu censet gentibus prophetasse, quo sanctos Prophetas populo Hebræo. Neq; vero est absurdum cum Daniel longam ætatem inter Babylonios egerit, ac lingua Chaldaica scripserit, cognitionem Messiæ illis etiã sapientibus impertisse, qui posteris accuratè traderent mũdi totius salutem ex Iudæa aliquando petendã. Et omnino est mirabile illo seculo Saluatoris, celebrem

August. Eugubin. de perenni philosophia li. 1. cap. 3. & c. 22. *Cornel. Iansen. in concord. Euãg. c. 9.* *D. Aug. lib. 18. de ciuit. c. 18.*

celebrem fuisse opinionem, multumq; sermonem de natalibus noui cuiusdam Regis, cui totus orbis terræ subiectus futurus esset. Id quod indicant externi quoque autores. M. Tullius quidem in libris de diuinatione, & Maro Ecloga illa sua. Suetonius vero in vita Vespasiani ita scribit: [Percrebuerat Oriente toto vetus & cõstans opinio, esse in fatis, vt eo tempore Iudæa profecti rerum potirentur.] Quæ documēta de Christi regno & natalibus vt non sunt repudianda, ita sine dubio illud prophetiæ Balaam oraculum iure est omnibus cæteris præferendū.

Cicer. li. 2. de diuinat. *Virgil. ecloga 4.* *Sueton. in vita Vespasiani. c. 4.*

Qualis autem fuerit stella, quæ substantia, quæ forma, quæ ratio discursus, non opus est multa dicere. Docent Patres & certis argumentis confirmant, eam stellam denuò à Conditore omnium effectam in eum tantū vsum, Christo demonstrando. Itaque locum situmque eius nō communem cum cæteris in firmamento, sed in inferna aëris regione assignant. Nam & die splenduisse non nocte solum, vt cæteras: & præsepe de vicino indicasse in quo iacebat Saluator, quod facere non posset, si in firmamento sita esset. Præterea ex Septentrione meridiē versus motam, cum ea sit ratio itineris ab Hierosolymis vsq; ad Bethleem: qui motionis ordo minimè reliquis stellis communis sit. Postremo hanc stellam & apparere & abscondi pro voluntate, nulla naturæ lege, vel impedimento obiecto detractove. Tanquam enim rationis particeps foret, ita se Magorum vsibus accommodasse vsque eo vt scribat Chrysologus: [Ambulante Mago, stella ambulat, sedente Mago stat stella: Mago dormiente, excubat stella.] Quare à Deo fabricatam, ab Angelo incitatā actamque stellam dubitare non conuenit. Vtrùm vero ex Oriente, vbi est cōspecta, Magos ductauerit antecessitq; vsque in Iudæam, atque ibi se ex conspectu Magorum receperit, quæ causa extiterit ijs petendæ Hierosolymæ, quanquam vulgo ita homines opinantur, vt etiam autor imperfecti sentit, tamen id nequaquam certum habetur. Diuus quidem Bernardus rem eam pro comperto sumens, in Magos culpā reijcit stellæ subductæ. Ita enim

4 Cur Hierosolymam adierint Magi. *S. Tho. 3. p. q. 36. ar. 7.* *Petrus Chrysolog. serm. 156.* *Autor imperfecti in Matth. c. 2. hom. 2.* *Bern. ser. 3. de Epiph.*

loquitur.[Cumque recessissent Magi,& reliquissent Iudæos.Ecce stella quam viderant in Oriente antecedebat eos.Hinc manifeste datur intelligi, quoniam humanum flagitantes consilium,diuinum amisere ducatum: & conuersos ad terrenum documentum,signum cœleste deseruit.]Ad hunc modum Bernardus Philosophatur. Sed Basilius & plerique patres,quorum mihi hac in re sententia potior,visam sane in Oriente stellam;at non ex Oriente eãdem ductasse Magos sentire videntur,ob eam enim causam vaticinio Balaam edoctos Magos scribunt,quid stella illa sibi vellet, quæ si antecedere eos ac ductare cepisset in Iudæam,nullo opus profecto fuisset vaticinio.[Atque huc spectare videtur(quod scriptores docti ante nos notarunt)Is sermo Euangelistæ[Et ecce stella quam viderant in Oriente]non dixit,quam erant sequuti ex Oriente,tanquam in Oriente, non in itinere conspectam insinuet.Quare quod Hierosolymam petierint Magi, culpãdi non sunt:noui enim Regis exortum, vt Leo dixit humano sensu in vrbe regia existimarunt sibi esse quærendum.Interim diuino agente numine,Iudæorum negligẽtia & perfidia,gentilium hominum & diligentia & fide prodita reprehensaque est, vt illud sublime mysterium quod Paulus tãtopere extollit,iam tũc notaretur.[Quid ergo dicemus? Quod gentes quæ non sectabantur iustitiam,apprehenderunt iustitiam, iustitiam autem quæ ex fide est.Israel autem sectando legem iustitiæ,in legem iustitiæ non peruenit,Quare? quia non ex fide, offenderũt enim in lapidem offensionis:]Illud præterea ea re gesta declaratum est,Iudæos non sibi legem & sacram scripturam,sed ecclesiæ Christianæ potius conseruare,quemadmodum Augustinus sæpenumero disputat. Etenim vbi Christus nasceretur,Iudæi ex diuina scriptura prodiderunt,sed ad Christum adorandum scripturæ testimonio Magi eruditi incitatique sunt:ipsi legis doctores, quem de lege docebant,quærere adorareque neglexerunt. De quibus rebus differentem egregiæ sanctum Pontificem Leonem audire præstat. [Vtique poterat stella Magos Hiero-

Basil. hom. de Natiuit. quæ est 25.

Caiet. in 2. cap. Matth. Iansen.c.9. concord.

Roman.9.

Leo serm.2. de Epiphan.

Hierosolymis prætermissis vsque ad cunabula pueri, sicut post modum fecit, sua significatione perducere, nisi ad confutandam Iudæorum duritiem pertinuisset, vt nō solum ductu sideris, sed etiā professione innotesceret natiuitas Saluatoris. Iam ergo ad eruditionem gentium propheticus sermo transibat, cum Iudæorum infidelitas, veritatem ore proferret & mendacium corde retineret. Noluerunt enim agnoscere oculis, quem de sacris indicabant libris. Vt quem non adorabant infantiæ infirmitate humilem, postea crucifigerent in virtutum sublimitate fulgentem. Quæ ista Iudæi tam imperita in vobis scientia est, tam indocta doctrina? Interrogati vbi Christus nasceretur, veraciter & memoriter dicitis quod legistis. Et vestra eruditio prodidit, quod stella non docuit. Cur vobis viam, quam alijs aperitis, obstruitis?] Sic ille beatus Pontifex in doctores legis, & legis nihilominus contemptores inuehitur. Quod nobis quoque metuendum est, ne qui alios docemus, nos ipsos minime doceamus: & cū aliorum salutis administri adiutoresq; simus, salute nostra neglecta, pernitiosius scientia pereamus, quam ignorantia perijssemus.

IN EODEM FESTO EPIPHANIÆ, CONCIO TERTIA.

Vidimus stellã eius in Oriente. Matth. 2.

1. Vsus abususq; astrorum.

Psal. 18. AE L I enarrant gloriã Dei, & opera manum eius annuntiat firmamentum.] Id quidem diuinus vates enuntiat, quòd inter res omnes conditas his oculis obiectas nihil æquè, vt cælestes orbes, Dei maiestatem declarent; qua sententia aliàs etiam cecinit, *Psal. 8.* [Quoniam videbo cælos tuos, opera digitorum tuorum, Lunam & stellas quæ tu fundasti.] Quid enim ea contemplatione beatius? quid ad illius potentiam sapientiamque Conditoris cognoscendam luculentius hoc cælorum ornamento & splendore? *Baruc. 3.* [Stellæ, (ait alius Propheta) dederunt lumen in custodijs suis:] quod certè lumen, non tam se spectando quam Conditore indicando, ardenter ac iugiter vibrant. Atque cælestium luminum ea est pulchritudo, ea vis, vt facile, nisi simus insipientissimi, supremi Regis gloriam ac magnitudinem tanquam cælestis Regiæ copiosus ac præclarus apparatus, ostendat. De qua re externi etiam nobiscum Philosophi consentiunt, quorum è numero Ciceronis *Cicer. lib. 2. de natura Deorum.* verba præclara sunt ita loquentis: [Quid enim potest esse tam apertum tamque perspicuum, cum cælum suspeximus, cælestiaque contemplati sumus, quam esse aliquod numen præstantissimæ mentis quo hæc regantur? illum vero & dominatorem rerum, & omnia nutu regentem, & vt Ennius dixit, patrem diuûque hominumque & præsentem ac præpotentem Deum. Quod qui dubitat, haud sane intelligo, cur non idem, Sol sit, an nullus sit, dubi-

sit, dubitare possit. Quid enim est hoc illo euidentius?] Qua Tullij sententia quid diuinis nostris literis conuenientius à Theologo dici possit non video. Sed, quæ est hominis miseria & imbecillitas, effectum est, vt inde perniciem mortales caperent, vnde salutis ac vitæ præsidia petenda fuerunt. Nam tanquam seruorum ornamentis delectati, cum cælestia corpora suspicerent, dominos putauerunt, quorum opera ad verum Dominum cognoscēdum perduci oportuit: rusticorum more & exemplo, qui Regem de facie nunquam conspicati, in palatiū admissi, primus quoq; aulicus pulchrè ornatus & cultus, in quē oculis incidunt, Regem suspicantur. Eam mortaliū amentiam cælestia corpora diuinitate imbuta putantiū, præclarè sapientiæ liber vituperat hisce verbis: [Vani sunt omnes homines, in quibus non subest scientia Dei. Neque operibus attendentes, agnouerunt quis esset artifex. Sed aut ignem aut spiritum, aut gyrum stellarum, aut solem & lunam rectores orbis terrarum Deos putauerūt,] Quantus vero error, quanta insania hæc, statim ostendit. [Si enim tātum potuerunt scire, vt possent æstimare sæculum, quomodo huius Dominum non facilius cognouerunt? Quorum si specie, inquit, delectati, deos putauerunt, sciant quanto ijs dominator eorum speciosior est. Speciei enim generator hæc omnia constituit. A magnitudine enim creaturæ & speciei, cognoscibiliter creator horum videri potest.] Qua tan robusta argumentatione validissimè concutitur omnis Philosophorum arrogantia, omnis Astrologorum superbia: qui cursus siderū certo metiri valuerunt, Dei omnia mouentis maiestatem, nō vt par erat, venerati sunt. Itaque tum creaturam pro creatore coluerunt, tum sciētia sua ad res nefarias abusi sunt, ex astrorum rationibus euenta humana certo præsagire polliciti, fatorumque seriem inducentes, quibus vita omnis humana perturbaretur, virtutisque cura & studia omnia, & laus & pœna de moribus tollerētur, quo nihil potest insanius dici. Contra importunos fati assertores siue Mathematicos siue Genethliacos disputat acriter & sæ Sap. 13.

Aug. 5. de ciuit. c. 1. pe Augustinus, diu ante in eo ipse errore versatus. Sed egregie in libris de ciuitate Dei, vbi ita habet: [Fatum homines intelligunt vim positionis siderum, qualis est cum quis nascitur aut concipitur, quod aliqui alienant à Dei voluntate, & hi ab auribus omnium repellendi sunt, qui qualiumcumque deorum volunt esse cultores. Aliqui vero stellas hanc putant habere potestatem traditam sibi a Deo: qui magnam cœlo faciunt iniuriam, in cuius velut splendidissima curia opinantur scelera facienda decerni, qualia si aliqua terrena ciuitas decreuisset, genere humano decernente, fuerat euertenda.] Præclare hæc Augustinus neque minus bene Chrysostomo siue autor ille imperfecti quem pro Chrysostomus recitat S. Thomas. [Si stellæ est quod aut mali sumus aut boni, ergo nec bonum nostrum laudandum est, nec vituperandum malum: quia nec in nobis est voluntarius actus. Quid enim mali mei pęnam suscipiam quod non voluntate sed necessitate commisi.] Ex his duobus tam magnis malis idololatriæ quidem impietatem scriptura reprehendit cum acerbè exagitat. Militiam cęli adoratam, à qua se impietate semper absuisse Iob profitetur: [Si vidi (id est, si adoraui) solē, & cum fulgeret, & lunam incedentem clare.] Temeritatē vero eorum qui ex siderum aspectibus futura prædicunt, propheta vituperat cum dicit. [A signis cęli nolite metuere.] Sic Hieronymus, sic Theodoretus eum locum interpretantur, in eos qui à constitutione siderum humana pendere arbitrantur.

Autor imperfecti homil. 2. in 2. Matth.

1. Reg. 21. 2. Paralip. 33. Sophon. 1. Iob 31. Hiere. 10.

2 Aspectū astrorum fecisse Magis ad Christi cognitionem. Sap. 14. Sed sapientiam Dei, vt Salomon dixit, non vincit hominum malitia. Quare de ijs ipsis, quę temeritas peruersitasque humana deprauarat, remedium petere lex summa concessit. [Creaturæ, inquit, factæ sunt in muscipulam pedibus insipientium.] Sic plane rebus creatis in suā pernitiem abusus homo, diuina donā in sceleris & flagitij argumenta conuerterat. Cibo, potu, balneis, vnguentis bonis cęteris ad libidinem, ad impuritatem, ad superbiā abutebatur. At hæc ipsa salutis præsidia effecit Deus, sacramenta religiosa, plenaque pietatis medicamina constituit:

tuit:pane, vino, aqua, oleo, balsamo, virtute cęlesti consecratis & prǽditis. Cibo enim recreatus ac refectus est homo, qui cibo perierat. Ad eūdē modū sapiētiæ diuinæ documēta plurima ac perspicua salute hominū procurāda intueri liceat. Quo more & instituto Chaldæos hodie siderū inspectionibus deditos, atq; ex ijs ipsis astris, quæ astra spectabāt, nō exiguā superstitionis Magicæ impietatisq; syluā astruētes, astri cuiusdam aspectu ab errore reuocat, Deū sibi ostēsum & quærere & adorare persuadet. Pulchre Chrysologus. [Quare per stellā? vt per Christū ipsa materia erroris fieret salutis occasio. Hostē proprio mucrone turbare, singulare est insigne virtutis.] Abrahā sane Chaldęorū ciuis, insignis & ipse astrologus, iussus est patriā amicosq; deserere, in terrā lōge positā proficisci, quā ignorabat. Idē Christi de eius posteritate vēturi, certam pollicitationē accepturus, iussus etiā diuinitus est siderū radios cōtēplari. [Suspice, ait cęlū, & numera stellas eius si potes: sic erit semē tuū,] de quo semine dixit, [& in semine tuo benedicētur omnes gētes] Quā præclaram Dei promissionē nō ad carnalē progeniē Iudaici populi, sed ad spiritualē propagationem Christianæ gentis pertinere, copiose disputat Paulus. Aspectu igitur stellarū, quo cæteri Chaldæi periclitabantur ad impietatē, Abraham diuino munere fidelis, eruditus ac fide corroboratus est. Hoc Magorū non dissimile factū fuit, quos stella in Dei cognitionē cultūq; verissimū attraxit, ac patria ipsa relicta Regē sempiternum & quærere diligenter, & inuenire feliciter dedit. Sancti Leonis ea est sententia quam dixi, cuius etiam oratio hæc: [Quondam beatissimo patriarchæ Abrahæ innumerabilis fuerat promissa successio, non carnis semine, sed fidei fęcunditate generanda: & ideo stellarum multitudini comparata, vt ab omnium gentium patre non terrena, sed cęlestis progenies speraretur. Ad creandam ergo promissam posteritatem, hæredes in sideribus designati, ortu noui sideris excitantur: vt in quo cęli adhibitum fuerat testimonium, cęli famularetur obsequium.] Hæc ille.

Chrysolog. serm. 157.

Gen. 12.

Gen. 15.

Galat. 3.

Leo serm. 3. de Epiphan. Hoc testimoniū citatur in catena S. Tho. ex Augustino, sed est re vera Leonis non Augustini, quod ipsa etiam dictio prodit.

3 *Deum se cuiusq; creaturæ captui accõmodare.* Illud præterea quod est consentaneũ dictis aduertite, Deũ pro sua mirabili prudẽtia, apud vnũquemq; ea ratio ne vti docẽdi, quæ est ei maxime accomodata, atque eũ, vt ita dicam sermonem vsurpare, quem nouit familiarẽ.
Sapien.8. [Disponit enim omnia suauiter] Pastores Angeli opera, Simeonem iustum & spiritualem virum, spiritu admonet. Magos Astrologiæ peritos, astro internuntio docet.
Chrysost. homilia 6. in Matth. Philosophatur sane hoc modo Chrysostomus ostendens neque propheticis oraculis neque voce insonante, neque Angelo apparente vocandos fuisse Magos. [Propterea igitur, inquit, omnia huiusmodi derelinquẽs, per ea illos vocat, quæ familiaria eis consuetudo faciebat, mira quidẽ dispensatione pietatis ad hominum condescendens salutem. Quia enim vnusquisque consuetudinis suæ amicitia ligatur, & Deus & missi à Deo ad totius orbis salutẽ magistri de ipso cuiusque gentis more, materias sibi assumunt docendi. Ne igitur opineris indignum quod Magi per stellam vocantur.] Sapienter omnino, Dei suauitatẽ in vocatione hominum ex hoc facto Chrysostomus col-
Matth. 4. laudauit. Sic Petrum & Andream piscatores, vt ad euangelicam vitam transferat, piscationis præclare compotes
Psal.77. Christus se facturum promittit. Dauidem pastorali offi-
Luc.7. cio intentum pascere iubet populum suum. Magdalenã
Exod.3. amoribus impuribus perditam, amore diuino inflammat. Mosem omni scientia AEgyptiorum eruditum, aulæ re
1.Cor.8. giæ assuetum, ad condendas leges, & regem commonendum AEgyptium vocat. Quod de se Paulus professus est, id multo præclarius diuina sapientia præstat, vt omnibus
Sap.7. omnia fiat, quo omnes faciat saluos. De ea Sapiẽs. [Cum sit vna, omnia potest, & in se permanens omnia innouat, & per nationes in animas sanctas se trãsfert, amicos Dei & Prpphetas constituit.] Transferre se in animas sanctas pro eo dicitur, quod se ad cuiusque animæ captum vsumque accommodet, quemadmodum sapienter Iacob virgarum colores permutabat, cum canalibus impositas pecus spectaret, vt pro rei vsu quales intuerentur virgas, tales procrearent etiam fætus. Quam cœlestem prudentiam imi-

imitari homines debent, vt se se captui & vtilitati eorum quos Christo volunt lucri facere, accommodent. Norint se sapientibus atque insipientibus debitores: sapientiam loquantur inter perfectos: lac pueris potum tribuant, nō solidum cibum. Non ea dicant, quæ non possint portare discipuli. Infirmis infirmi fiant, paruulis paruuli. Nutricis officium meminerint, quæ dimidiata ac decurtata verba balbutit infantulo, vt etiam Augustinus animaduertit, neque nutricis exigua laus est, quæ in diuinam illam atq; altissimam Dei bonitatem dicitur, cum omnium nutrix in sacro eloquio Dei gratia vocatur.

August. in lib. de catechizandis rudibus.
Sap. 16.

Iam quid stella significet, propius explicandum est. Ac primum stella Christus ipse in Scriptura appellatur. [Ego sum radix & genus Dauid stella splendida & matutina.] Quippe cum sit ante luciferum genitus in splendoribus sanctis. De qua etiam re Petrus Apostolus: [Benefacitis attendentes tanquam lucernæ lucenti in caliginoso loco, donec dies illucescat, & lucifer oriatur in cordibus vestris.] Quod ideo est dictum, quod è vita mortali migrantibus, æternitatis dies illuceat, & Christus radijs gloriosis corda fidelia illustret. Itaque Ambrosius: [Fortassis stella sit Christus, ac sua ipse luce se signat.] Neque enim potest ad Christum ire, nisi quē Christus vocarit. Enimuero radius stellæ huius, qui oculos animi pulsat, fides est, inspiratio diuina est, lux est menti diuinitus indita, quæ ad quærendum adorandumque Deum excitat, & ei pro viribus obsequium præstandum fidelemque seruitutem, muneribus pretiosissimis protestandam. Quicunque igitur diuinitus de deserendo seculo, de Christo sequendo & eius cruce portanda impulsus est, quicunque de peccati consortio dimittendo, de virtute amplexanda, dè vita austeriore instituenda, dè vanitate mundi contemnenda, dè perfectione Christiana inchoanda, de malo denique vitando, bonoque sequendo cogitatione interna pulsatus est, ne dubitet is quisquis est, se stellam diuinam vidisse, ne dissimulet fulgores noui sideris sibi emicuisse diuinitus. Nam si Leoni Papæ credimus, in stellæ fulgore

4 Stellæ ductū, idest gratiæ vocationē sequendam.
Apoc. 22.
2. Pet. 1.
Ambros. in c. 2. Lucæ.

Leo serm. 8. de Epiphan. fulgore Dei gratia designatur: [Radiat nanque è cælo stella per gratiam, & tres Magi coruscatione Euangeli-
Idē serm. 5. ci fulgoris acciti, in omnibus quotidie nationibus ad adorandam potentiam summi Regis accurrunt.] Hic iam videndum, ne frustra stella nobis diuina fulserit monente Paulo: [Contemplantes ne quis desit gratiæ Dei:] *Heb. 12.* & eodem alias exhortante, [Ne in vacuum gratiam Dei recipiamus, ait enim tempore accepto exaudiui te.] *2. Cor. 6.* Magorum potius imitemur studium, diligentiam, industriam, qui quod est in antiquo carmine, [Leonibus fortiores, aquilis velociores,] *2. Reg. 1.* delicijs patriæ relictis peregrinationi prolixæ ac difficili se accinxere, immensa terrarum spatia confecere, in tyranni aures & os, nouum Regem prædicauere, omnia vitæ pericula vni quærendo Deo posthabuere. [Considera (ait hoc loco Chrysostomus, *Chrysost. homilia 6. in Matth.* horum Magorum & admirare virtutem, non modo quia tam longi itineris subiere laborem, sed etiam quia tam simpliciter & libere egere cum Rege. Neque tumultum populi atque clamorem, neque potestatem reformidant tyranni. Vnde mihi videntur isti etiam in regione propria facti esse postea ciuium suorum magistri.] Magna quidem hæc & vera Magorum laus. Et quod est omnium caput, ac lausque præcipua, homines sapientes, honorati, opulenti, in viam se dederunt, quam ignorabant. Neque se contemnendos præbere dubitarunt, dum eum quæritant, quem vbi locorum agat, ne audierūt quidem. Quæ Magorum fides simillima illius fuit tantopere laudata Patriarchæ Abraham, quam Apostolus commemorat ad hunc modum: *Hebr. 11.* [Fide qui vocatur Abraham obediuit in locum exire, quem accepturus erat in hæreditatem: & exijt nesciens quo iret.] Et hi ergo illius verissimi sectatores de Chaldæa exeunt in Palæstinam, nescientes quo eant. Horum nos fidem atque alacritatē obediendi sectari conuenit, ne Deo vocāti resistamus, neve diu differamus atq; cunctemur. [Hilarē datorē diligit Deus.] Qui vero obseruat ventum, non seminat: & qui considerat nubes, nunquam metet.]

Iam

Iam consideratione atque admiratione dignissimum illud est; quam bene inter indicium stellæ & Scripturæ testimonium conueniat: quam pulchrè sibi mutuam operam nauent istæ res duæ, vt ab vna doceantur Magi, quod ab altera non satis discunt. Stella quidem iam esse natum Regem cælestem prodit, suoque indicio Magos ab Oriente in Iudæam mittit: sed qua in vrbe Iudææ sit natus, minime declarat. Scriptura sacra consulta ea de re, docet sane qua in vrbe Rex Israel nascatur, in Bethleem Iuda: sed quo in vico, qua in domo quærendus sit, tacet. Ergo vicariam operam præbens stella Scripturæ, demonstrat fulgore suo fixa & immobilis præsepi incubans, eam esse domum, ea cunabula noui Regis infantis, quæ nisi de cælo ostenderentur, nulla humana opinione Regis tanti natalibus apta iudicarentur. Meritò hîc Chrysostomus exclamat: [Considera mirabilem prorsus ordinem rerum: à Perside illos vsque Hierosolymam stella deducit, post stellam suscipit eos populus Iudæorum, & Rex Herodes qui adducit ad Prophetam, post Prophetam vero rursus diriguntur à stella, & ab Hierosolymis in Bethleem ipsa ducente perueniunt.] [Et ecce stella, ait sacer Euangelista, quam viderant in Oriente antecedebat eos vsque dum veniens staret supra vbi erat puer.] Nonne vobis videtur stella, quod discere poterant sciscitando, noluisse Magos ipsa docere: quod iam erant edocti, sed nondum ad plenum assequi poterant, suo magisterio opportune suppleuisse? Quid sibi id velit, cupitis audire. Magisterium nimirum Spiritus sancti internum ac peculiare, atque vnctio arcana, nequaquam publico Ecclesiæ magisterio repugnat, quin potius duo hæc magisteria internum & externum mutuo sibi adiumento sunt, tum internum per externum, & probatur & confirmatur: tum externum interno illustratur atque perficitur. Inspiratio interior exteriorem doctrinam non repudiat. Oratio lectione iuuatur, lectio oratione perficitur, deuotioni scientia inseruit, scientiam

Internā Dei inspiratione doctrina Ecclesiæ adiuuari.

Chrysost. homilia 6. in Matth.

scientiam deuotio facit fructuosam. Quod si Scriptura stellæ non attestetur, vel potius repugnet, non est habenda lucis stella sed Angeli tenebrarum, qui se in Angelum lucis transfiguret. Documentum est Apostoli Pauli ad
Rom. 12. fidei regulam exigendas esse reuelationes. [Siue prophe-
Actor. 9. tiam, inquit, secundùm rationem fidei.] Itaque stella diuina Magos mittit ad Scripturam. Christus ipse apparens Saulo, tamen eum iubet ab Anania illuminari. Cornelio
Actor. 10. Centurioni Angelus præcipit accersere Simonem Petrum, & ab eo discere opportuna saluti, quæ potuisset An-
Gal. 2. gelus facili negotio exponere. Paulus iam grandis Ecclesiæ doctor secundùm reuelationem ascendit Hierosolymam, collaturus cum Petro Euangelium suum, quod non ab homine neque per hominem didicisse se gloriabatur. Quam rationem examinandi occultas inspirationes & reuelationes ad manifesta Scripturæ testimonia, bea-
Greg. super 1. Reg. lib. 3. c. 1. non longe ante medium. tus Papa Gregorius sapientissime docet his verbis: [Aliquando autem per Scripturam loquitur Deus, aliquando per occultam inspirationem. Reuelatione autem occulta loquitur, cum electæ menti per spiritum aut agenda aut docenda panduntur. Samuel ergo cum vocantem se Dominum audiuit, ad Heli cucurrit: quia electus ordo Prædicatorum sanctæ Ecclesiæ hoc quod Deo reuelante cognouerat, quale esset, in sacro eloquio perquirebat. Regula quippe rectæ intelligentiæ in Scripturæ sacræ libris expressa est: quia diuina consilia ibi per venerabiles patres nostros exposita sunt, qui Spiritum sanctum habuerunt. Vocatus ergo tam sæpius à Domino Samuel, ad Heli cucurrit, quia ordo prædicatorum], in omni quod spirituali reuelatione didicit, patrum veterum dicta consuluit: vt tunc demum à Domino sibi fuisse reuelatum crederet, cum ab eo quod in sacra Scriptura legebat, nequaquam differre cognouisset. Nam facile fallitur, qui hoc, quod occulta contemplatione colligit, in præclara sanctæ Scripturæ veritate nescit discutere, quale sit. Vnde & Apostolus denuntiat, dicēs: Transfiguratse Sathanas in Angelum lucis. Quomodo

autem falsa in veræ lucis claritate discernuntur? Ad Heli ergo currit Samuel quoties à Domino vocatur: quia sancti prædicatores ne falsæ lucis imagine in intima contemplatione fallantur, modum occultæ reuelationis in aperta scripturæ sanctæ veritate discutiunt.] Hactenus Gregorius: cuius sapiens & præclara sententia sicut in Samuele ad sacerdotem Heli recurrente probatur, ita etiam in Magis ostenditur, stellæ lucem sacerdotum voce & scripturæ testimonio confirmantibus. Omnino Deus sibi consentit, & quæ intus inspirat, externo magisterio probat; à cuius veritate & spiritu longissime, aberrant homines sibi placentes, contumacia satanica ecclesiæ magisterio subesse renuentes. Nos verò qui filij obedientiæ fideles sumus, stellam nostram nobis diuinitus ortam, ita sequamur, vt ad Christi sacerdotes nos conferamus, quorum monita cum probe perceperimus, atque operæ mandauerimus, inueniemus sine dubio splendorem Dei super nos, & gaudium Spiritus Sancti, vsque ad ipsum suũ Regis optatissimũ felicissimumq; conspectum.

IN EODEM FESTO EPIPHANIÆ, CONCIO QVARTA.

Audiens autē Herodes Rex turbatus est, & omnis Hierosolyma cū illo. Matth. 2.

Nter omnes cupiditates maxime insana est & furiosa regnandi cupiditas, propter quam, si quando foret, ius esse violandum Cæsar arbitrabatur. Quam ea impotens sit, quā præceps & truculenta, & si sunt plurima omnium gentium, omnium etiā ætatum documenta, vix tamen vllū aut omnino nullum extat illustrius & vberius hoc ipso Herode, quē ad noui Regis mentionem perturbatum vehemētissime hodie cernimus. Qui probatas historias Egesippi & Iosephi grauium sane scriptorum legerit, comperiet nullam fuisse vnquam feram Herode truculētiorem, qui regnum malis artibus per tyrannidem vsurpatum, infinita cæde suorum tuendum sibi semper existimarit. Hircanum legitimum Regem summumque sacerdotē per insidias sustulit: alterum Hircanum leuirum iuuenē egregium, quod gratus populo esset, dolo in piscinā immergendum curauit. Pheroram fratrem germanum necauit. Iosippum sororis virum trucidauit: charissimam sibi coniugem Mariamnem regio genere atque eximia pulchritudine claram, suspitionibus ductus falsis, interfecit: ipsis liberis regni appetiti insimulatis, crudelissimæ necis autor fuit: Alexandrum inquam, & Aristobolum filios neci dedit: Antipatium natu maximum, fratrum cædis impulsorem, in vincula diu coniectum, diebus omnino

1. Impotens regnandi cupido.

Egesippus de euersione Hierosl. l. 1. 2. 3. Iosep. li. 14. 15. 16. 17. antiquit. & li. 1. de bello Iudaico.

no quinque ante quam moreretur, occidi fecit, quod exultantem audisset propter obitum suum. Quid ad huius tygridis immanitatem adijci potest? Sed superat omnia quæ dixi, quod ijdem scriptores literis tradiderūt, imperasse Herodem cunctos nobilium Iudæorum filios cōprehendi, atque in Circo Hiericuntis inclusos, simul atque ipse animam egisset, iaculis confossos extingui, ea solum de causa, quod obitum suum, quem sentiebat Iudæis fore iucundum, volebat omnium liberorum clade reddi tristissimum. Tam pium scilicet testamentum condidit ille ciuium amator eximius: his manes suos inferijs tam religiosis expiandos Salome sorori mandauit. Vt iam minime mirandum sit, quod de cæde infantium, ab isto tyranno perpetrata Euangelia narrāt. Vsque eo sæua furiosaque est regnandi libido ita Erynnim & Megeram & furias omnes tartareas immanitate superat sua. Et miramur ad inopinatam Magorum vocem Regem recens natum quærentium perturbatum? ad dolos & artes conuersum, Magis ruinam, Christo pernitiem meditatum atque molitum? Recte Chrysostomus vel quisquis is autor est timorem ac perturbationem Herodis exponit his verbis [AEstimans, inquit illum Regem fore terrenum, quasi de successore Regni turbatus est. Semper enim grandis potestas maiori timori subiecta est, Sicut cacumen arborum in excelso positarum, etiam si lenis aura flauerit, mouetur: sic & sublimes homines in culmine dignitatū existentes, etiam leuis nuntij fama conturbat. Humiles autem sicut in conualle plerumque in tranquillitate consistunt.] semper igitur regni æmulus formidini est, & inuidiæ. Cum Samuel Dei imperio Bethleem Dauidē uncturus designaturusque Regem mitteretur, restitit ac repugnauit. [Quomodo vadam? inquit, audiet enim Saul, & interficiet me.] Nihil pensi habituram sciebat, æmulo regni creato, vtrum sacerdotē & prophetam, & proprie parentem suum vindicasset, Quid Absalon, in patrem & talem patrem infestus & furens? [Omnisque potestas impatiens consortis erit.] Cecinit quidam poeta nō

li. 17. de antiqui. c. 8.

Matth. 2.

Luc. 2.

Luc. 17.

Heb. 2.

Autor imperfecti in Matt. hom. 2.

1. Reg. 16.

Lucanus. ignobilis. Dionysium Siracusanum ferunt Siciliæ regno
Valerius spoliatum scholam pueris docendis aperuisse, quod sine
Maximus. imperio viuere se non posse fateretur, ludicra illa imperij imagine delectari. Merito cæcum malum Seneca ambitionem dixit. Ea non solum regna præclara atque imperia maxima euertit, verum ecclesiam Dei scismate sæpe fæuo discidit, & labefactauit: neque senatus modo & curias turbat ac dissipat, sed ipsis quoque collegijs sacerdotum ac virginum sacrarum, ipsis domicilijs religiosissimis monachorum facem inijcit, incedium excitat ferox, quo cuncta pariter intereant. Quamobrem Christus ab ea peste maxime tutam cupiens suam familiam & crebro & apette ita instituebat. [Qui voluerit inter vos maior
Matth.20. fieri, sit vester minister.] Regnum autem illud expetere
Luc.22. monebat, quod est cęleste & sempiternũ: hoc esse in animo situm docebat dicens [Regnũ cęlorum intra vos est.]
Luc.17. quod regnum Paulus Apostolus immobile definit, quod
Heb.12. minime perturbationum atque vicissitudinum fluctibus sit obiectum. Qua ex re intelligi potest, quam sit angusta & misera opum caducarum conditio, quæ tot ac tantis cum molestijs animi tum fortunæ ludibrijs expositæ sint. Herodes Rex opulentus & potens, pueri cunas expauescit, neque attendit venisse de cęlo. Seruos esse igitur non dominos fortunarum suarum eiusmodi tyranos
Boet. li.3. de quis neget? Quam bene Boetius cantat. [Etenim licet in
consolatione dica longe Tellus tua iura tremiscat. Et seruiat vltima
Philosophiæ Thule, Tamen atras pellere curas, Miserosque fugare do
metro.5. lores: non posse potentia non est.] Ad cantilenam puel-
1.Reg.18. larum Dauidis gloriam præ eo cęlebrantium, furit Saul
1.Reg.9. rex, & inuidia tabescit, longe miserior & vilior, quam cũ
1.Reg.22. asinas perditas ante priuatus quæritaret. Octoginta sacerdotes vestem sacram indutos vno puncto temporis obtruncat, quod æmulum Dauidem hospitio accepissent o plenum mille periculis, mille molestijs imperium terræ, o illos felices & beatos qui cęlesti regno potiuntur, in quo pax est & gaudium immortale: quod communicatum alijs non imminuitur, eoque magis floret, quo fiunt

X plures

plures participes. Non timet æmulum, non recusat socium, non obscuratur consortio, sed tunc maxime regnũ hoc viget, cum plurimorum accessio fit, quod Paulus Sapienter indicabat, cum diceret. [Sine nobis regnatis: & vtinam regnetis, vt & nos vobiscum regnemus.] Non vere scilicet regnare Corinthios voluit intelligi, quando soli regnarent: potius tunc regnaturos, cum regnaret ipse cum illis. Ea nimirum spiritualis veriq; regni ratio certissima existit. 1. Corint. 4.

Herodis perturbationem totius ciuitatis perturbatio est consecuta, Id plane admiratione dignum. Namq; vt Bernardus ait. [Nõ mirum quod turbetur Herodes: sed quod Hierusalem ciuitas Dei quæ visio pacis est, cum Herode turbatur, quis non miretur.] Erat Herodes tyrannus, erat externus, non iure sed vi Iudaici vsurpator Imperij. Christum legitimum Regem propheticis oraculis promissum, à populo Dei summis votis petitũ, aduenisse, inditio Magorũ & stellæ intelligebat. Se suosque pelli tanquam alieni regni inuasores iniquos, poterat nõ immerito cogitare. At Hierosolyma ciuitas Dei, vrbs sancta, tantis diuinis beneficijs obligata, quid perturbatur? quid laborat? imò vero quid non exultat, ac tripudiat? quid non triumphat singulari gaudio eius lætissimi nuntij delibuta? Elucet hic satis quanta sit adulandi pernicies, quæ cogat miseros subditos ad Regis & Domini mores linguam vultumque cõponere: vt illa probare videantur, quæ probat, ille improbare, quæ ille nõ probat. Non male quidam scripsit hoc loco: [Iudaicus populus turbatur, volens illi fauere, quem timebat. Populus enim plus iusto eis fauet, quos crudeles sustinet.] Non quidem opinor omnes ex eo nuntio Magorũ molestiam cæpisse Iudæos, quia erat perculsus Herodes: sed seruitute oppressos quosdã falso, partẽ ex animo, omnes tamen se perturbari præ se tulisse, Euangeliũ narrat. Sic Regi gratificari omnes amãt. Itaq; verũ est illud Oseæ, [In malitia sua lætificauerũt Regẽ, & in mendacio principes.] Neque illud obscurũ est, Regis vitio & malitia

2. Subditorũ mores pẽdere ex Regibus. Reges pro populi meritis cõtingere bonos aut malos.

Bernard. sermo. 3. de Epiphan.

A. S. Thom. recitatur in catena nomine Chrysostomi, sed non est.

infici solere cõtaminariq; populũ vniuersum. [Videte fratres, ait hoc loco Bernardus, quantũ noceat iniqua potestas: quomodo caput impiũ subiectos quoq; suæ conformat impietati. Misera plane ciuitas, in qua regnat Herodes, quoniam Herodianæ sine dubio particeps erit malitiæ, & ad nouæ salutis ortũ Herodiana mouebitur turbatione.] Hæc Bernardus. Quocirca quãuis Hierosolymæ Dei lege & tẽplo præclaræ fuerint, Herodianæ tamen libidini & sceleri diu assuetas, eundem tandem habitũ induisse, facile adducor, vt credam. Nõ equidẽ multos fuisse veros Israelitas nego, qui cum Simeone redemptionẽ Israelis expeterent: sed præ multitudine improborum, bonorũ mentio fit nulla. [Omnis, inquit, Hierosolyma turbata est cũ illo.] Ab Herode nẽpe deprauati erant sensus mẽsq; plurimorũ. Adeo Regis est impij grauis ac periculosa cõtagio; quod Oseas idem pulchre admonet: [omnes, inquit, adulterantes, quasi clibanus succensus à coquente quieuit paululum ciuitas à cõmixtione fermẽti, donec fermẽtaretur totũ.] Duplici simili rẽ elegãter exponit. Vt enim coquus materiam paulatim subjiciẽdo clibanũ vel furnum potius tãdem vniuersum calefacit & inflãmat, sic princeps prœmia aut supplicia, honores aut ignominiã, opes aut inopiã inferẽdo, ad suã libidinẽ ciuitatem omnẽ Rempublicãq; traducit: quod est planè à Rege Hieroboã factũ, de quo erat sermo prophetæ, cum à cultu Dei veri ad aureorũ vitulorũ venerationẽ populũ blanditijs promissisq; traduxit. Sicut etiã fermentum totã farinam immixtũ, sensim natura sua impertit & imbuit, sic Regũ studia populo indita & cõmunicata, eiusdem esse saporis & sensus tandem efficiunt. Quapropter attẽdant sibi oportet etiam atq; etiã ij, qui cæteris præsunt & dominãtur, ac diligẽter sapiẽtis monita auscultent ad hunc eos modũ adhortantis: [Præbete aures vos qui continetis multitudines, & placetis vobis in turbis nationum: quoniã data est vobis potestas à Domino, & virtus ab altissimo, qui interrogabit opera vestra, & cogitationes scrutabitur: quoniam cũ essetis mi-

Bernard. ser mo. 3. de Epiphan.

Osea.

Sapien. 6.

nistri regni illius, non rectè iudicastis, neq; custodistis legem iustitiæ, neq; secundũ voluntatẽ Dei ambulastis.] Hæc quidem ad Principes & moderatores Reipublicæ dicta sint. Nũc ad vos conuertenda est oratio, vt diligenter agatis, quo Reip. principes boni cõtingãt. Atqui, dicetis credo, nõ vestra id interesse, cũ nascantur vobis principes, nõ vestris suffragijs dentur: Imò vero suffragia esse vestra scitote, in vtrãq; partẽ potentissima: suffragia inquã meritoriũ & precũ. Nõne audistis aliquando ex diuinis literis, [Qui regnare facit hypocritas propter peccata populi?] & illud. [Dabo tibi Regẽ in furore meo.] Peccatis ergo vestris deputatote, si quãdo Principes, Magistratus, Præfecti improbe nequiterq; fegerũt. Iã precibus & votis supplicibus ac perpetuis placandũ numen diuinũ, atq; exorandũ, vt det [pastores iuxta cor suum:] quos cũ dederit, cõseruet, ꝓmoueatq; bono publico. Ita plane præcipit Paul. preces obsecrationesq; fieri. [Pro Regibus & ꝓ ijs qui in sublimitate sunt cõstituti, vt quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate & castitate.] Videte quanti referat, bonos nancisci principes, vt Paulus in eo situm putet, non solum quietè peccateq; viuere, sed etiam piè, religiose, caste, honestè. Pertinet enim ad Regnm proculdubio curam, Rempublicam ab omni impietate vindicare, flagitia & turpitudines omnes, exterminare, vt nulla sit labes neq; sentiẽdi falso de Deo neque turpiter & obscænè corpore abutendi. Est autem illud notissimum. [Qualis Rector est ciuitatis, tales & inhabitantes in ea:] Neq; Salomonis sententia potest quicquam cõmodius dici, [sicut diuisiones aquarum, sic cor Regis in manu Dñi.] Nostis opinor omnes, qua facilitate aquæ ductus huc illuc flectãtur, cũ suo loco atque diuidũtur, quæ si rapiãtur in præceps, obsisti sibi nullo modo patiũtur, neq; ductũ sequũtur cuiusque sed suo impetu cũcta trahunt. Id plane Regibus euenit quorũ cũ est incitatus animus & curuus aliquo, repugnare velle ac reniti, supuacaneũ vel potiꝰ perniciosum est. At molliter diuino nutu quo Deus vult, ducuntur, cũ diuina volũtas

Iob. 34.
Ose. 13.
Hiere. 3.
1. *Timot.* 2.
Eccles. 10.
Prouer. 21.

eorũ mentem atque animũ leniter flectit. Quare Deus ardenter orandus, vt bonã mentẽ, ac salutaria studia Regibus ac Reipublicæ moderatoribus semper inspiret.

3. De lege Dei sacerdotes consulẽdos: eosq; nõ errare, cũ de rebus diuinis censenit. Mich. 5. De Christi patria consulit Scribas & Sacerdotes Herodes: ij ex diuinis scripturæ propheticæ oraculis respõdẽt esse Bethleem Iuda: sic enim scriptum esse per Michæam. [Et tu Bethleem terra Iuda nequaquam minima es in principibus Iuda: ex te enim exiet dux qui regat populum meũ Israel.] Quem locum non mendose Matthæus recitat, licet in Michæa discrepare videatur Michæas enim sic habet, [Et tu Bethleem Ephrata paruulus es in millibus Iuda.] Mattheus vero contrario modo refert, Nequaquam minima es, quæ videntur aperte repugnare, sed minimè repugnãt si sensum vt monuit Ambrosius, non voces consideres. Nam quod prophetica locutio ironicè vrbem minimã dixit, hoc Euangelica narratio exposuit negatione, quæ est ironiæ explanatio certissima. Si quis enim minime egregiam laudem tulisse apud poetam venerem & Cupidinem explanaret, nullo modo poetæ repugnaret dicenti, [Egregiam vero laudem & spolia ampla tulistis, tuque puerq; tuus.] Erat quidem Bethleem Ephrata siue Iuda, quod eodem redit, ambitu & ciuiũ multitudine exiguũ oppidum: at Christi natalibus vrbs futura longe clarissima & maxima. Idigitur vere responsum est à sapientibus Iudæorũ. Atque hic primum cognosci animaduertique debet, quantopere Reipublicæ intersit in cõsilium adhibere sapientes, ac de quaq; re eius rei peritos interrogare. [Multitudo sapientiũ, inquit, sanitas est orbis terrarũ.] Res difficiles & obscuræ ad prudẽtes & doctos deferendæ. Si cõscientiæ scrupulus incedit grauior, si causa impedita, si cõtractuũ, si æris alieni quæstio est implicatior, literatũ ac legis diuinæ beneperitũ adire memẽto: ne simplicitate ac rusticitate quãuis modesta & sancta cõtentus sis, Tobiã seniorẽ audi monentẽ: [Consiliũ semper à Sapiente perquire.] Præstat sapiens nõ admodum religiosus, sancto minimè docto, quod ad veritatẽ diuinæ legis cognoscendam

Ambro. lib. 5. Episto. 1.

Virgilius.

Huic expositioni assentiuntur Iansenius. c. 9. Concordiæ Viues in scholijs. cap. 30. lib. 18. de Ciuit. Ribera fusè in 5. Mich. Sapien. 16. Tob. 4.

dam

dum attinet. Non erant sancti Scribæ ac Principes sacerdotum: at erāt in sacris literis versati. Itaq; rogati quęnā patria Christi prædicta fuisset: id quod erat, responderunt, esse Bethleē. Illud deinde considerandū in re tanta explananda, conciliū fuisse sapientū conuocatum: eos quæstioni absoluendæ sibi propositæ, nō de suo cerebro responsum dedisse, sed diuina oracula consuluisse, è sacris literis rei veritatē petiuisse. Quod si veritas quæsita patuit, etiam cū Herodes non veritatis sequēdæ sed oppugnandæ potius studio teneretur, etiā cum ipsi scribæ & sacerdotes Christi gloriam ac salutem suā minimè curarent, tamē quia & necessaria veritas quærebatur, & in concilio sacerdotū agitabatur, si veritas inquā diuina patefacta est, neq; labi & errare Iudaicorū sacerdotū cætus permissus est, quomodo Christianæ Ecclesiæ magistris ac præsidibus, cū in Christi nomine ad fidei regulas cognoscēdas, ad vitæ Christianæ leges interpretādas cōsulūtur, putari potest diuinitus nō aperiri veritas, & perniciosùs error irrepere? [Vbi sunt, ait Christus, duo vel tres cōgregati in nomine meo, ibi sum in medio eorū.] *Matth. 18.* Qua de re extat Innocētij illustre decretum in hæc verba: [si omnibus inspectis, quæstionis qualitas non lucide inuestigatur, seniores prouinciæ cōgrega, & eos interroga. Facilius namq; inuenitur, quod à pluribus senioribus quæritur. Verus enim repromissor Dominus ait, si duo ex vobis vel tres cōuenerunt super terrā in nomine meo de omni re quancunq; petierint, fiet illis à Patre meo.] *Decretū Innocentij refertur, dist. 20. c. de quibus causis.* Præsidet in Ecclesiastico conuētu Episcoporū & Patrū Spiritus sanctus, neq; à verò aberrare presides suos sinit. Quāpropter primò Apostolorū concilio sic pronūtiari placuit [Visum est Spiritui sancto & nobis.] Lectio vero sacrorū librorū opportuna veritati cognoscendæ in primis est: neq; sensum quisq; suū ad cerebrū consulere, sed diuinorū librorum oracula debet, quod Paulus ostēdit: [Ab infantia, inquit, sacras literas didicisti, quæ te possunt instruere:] ac rursus [Omnis scriptura diuinitus inspirata vtilis est ad docendū, ad erudiendū, ad arguen- *Actor. 15.* *2. Timot. 3.* *2. Timot. 3.*

 dum

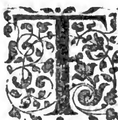
dum & cætera.] Bene igitur Scribæ & Pharisæi de Christi patria censuere, responsum sapiẽs verumq; dedere: si quod verbis docebant, sequerentur factis, felices fortunatiq; futuri: sed quia quam alijs ostenderunt salutis viã, minimè ipsi ingressi sunt, eo maioris supplicij pœnas meriti, quo scientia sunt ampliori prædit.

IN EODEM FESTO EPIPHANIÆ,

CONCIO QVINTA.

Et intrãtes domum inuenerunt puerũ cum Maria matre eius: & procidentes adorauerunt eum. Matth. 2.

1. Herodis malitia inquarẽdo Christo digne derisa.

RIPLEX genus hominũ Euangelica narratio prodit Christi cunabula perquirentium, sed studijs valde diuersis. Herodes quidẽ quærit, & quærit diligenter, vt cognitum persequatur, perdat, occidat, [Congregans, inquit, omnes principes sacerdotum & Scribas populi sciscitabatur ab eis vbi Christus nasceretur.] Quãta solicitudine? qua industria? Mox [Clã vocatis Magis diligẽter didicit ab eis tẽpus stellæ quæ apparuit eis.] Ite, inquit, & diligẽter quærite, & cũ inueneritis renuntiate mihi: Quid potest ad hanc curã vigilantiamq; accedere? quid prõptitudini tãtę addi? At doli dissimulatiõe tecti, insidiæ simulatione celatæ, in apertũ tandẽ furorẽ prupperunt: draco insidiosus & fallax in leonẽ atrocem cõuersus est. Christũ quia Magorũ inditio nõ inuenerit in cunabulis, fatellitũ gladio petit inter infantes. Herodẽ plane imitantur, qui

qui iā dolo iam vi Christū recēs natū oppugnant. Nascitur enim hodie imo quotidie Christus in eorū mentibus, qui verbo veritatis concepto, Christo vitā moresque cōformāt. Nā & ipse matrē agnoscit, qui fecerit voluntatem Patris cœlestis: & Paulus exclamat [Filioli mei, quos iterum parturio donec formetur Christus in vobis.] Sunt autem hi Satanæ administri atque adiutores, qui vel consilijs prauis, vel exemplo pessimo instituta religiosa piaque euertunt, similes plane Pharaoni sæuissimo, à quo est de interficiēdis omnibus masculis Hebræorū lata lex impia atq; crudelis. Herodis malitiam & furorē quēadmodū imitentur Satanæ ministri, eleganter Leo sic scribit: [Permanet igitur dilectissimi mysticorū forma gestorū, & quod imagine inchoabatur, veritate cōpletur. Radiat nanq; stella per gratiam, & tres Magi coruscatione Euāgelici fulgoris acciti in omnibus quotidie nationibus ad adorādā potētiā summi Regis accurrunt. Herodes in diabolo quoq; fremit, & auferri sibi iniquitatis suæ regnum in ijs, qui ad Christū trāseunt, ingemiscit. Vnde si paruulos interficiat, Iesum sibi videtur occidere. Quod vtique facere sine cessatione molitur, dū primordijs renatorum Spiritū sanctū eripere, & quandā teneræ fidei velut infantiā tentat extinguere.] Ergo iuxta Sancti Leonis sententiam Herodis Satellites sunt, quicunque perdere Christi tirones paruulosque conantur. In hos tales vaticinatur sapiens hoc modo: [Fili mi ne ambules cum eis: prohibe pedem tuum à semitis eorum. Pedes enim illorum ad malum currunt, & festinant, vt effundant sanguinem, frustra autem iacitur rete ante oculos pennatorum. Ipsi quoque contra sanguinem suum insidiantur & moliuntur fraudes cōtra animas suas.] Quam esse verissimā prophetiam apertissime Herodis facta exitusque demonstrāt. Nihil aliud agebat consultationibus, colloquijs, adoratione Magorum, quam vt Christum sibi proditum perderet, sanguinem funderet innoxium. Sed oculos omnia videntis numinis latere non potuit, neque vero alis præditum pernicibus consequi. Atque in caput

Matth. 12.
Galat. 4.
Exod. 1.
Leo serm. 5. de Epipha.
Prouer. 1.

in caput suum tandem perniciem Christo paratam exitiumque conuertit. Laqueo suo ipse illaqueatus est, illudere se putauit Magis, sed à Magis est ipse potius illusus: & gladius Herodis quo trucidauit infantes, in viscera Herodis versus est, cum laureati triumphent illi, iste suppliciis sempiternis addictus congemiscat. Commode Leo beatus exclamat: [O cæcæ stultitiæ æmulationis impietas, quæ perturbandum putas diuinum tuo furore consilium. Exardescit frustrata in meditationibus suis Herodis insania. Quos Rex impius eximit mundo, Christus inserit cælo.] Eum videlicet habent exitum, qui Christũ militia persequuntur.

Leo serm. 1. de Epipha.

2. Socordia Iudæorum Christi patriam indicãtium, nec tamen adeũtium.

Est alterum genus quærentium Christum, vt sciant tantum modo: quod in Pharisæis & Scribis ab Herode conuocatis videmus. Non illi (quantum equidem arbitror) adhuc de tollendo puero Christo cogitabant: verum neque adeundum adorandumque sibi censebãt. Cognoscere tantum volebant, & locum natalium Herodi indicare vt impio Regi gratificarentur. In istis cognitoribus non adoratoribus Christi depicta est sane atque expressa fides ea, quam sine operibus mortuam atque ociosam Iacobus definit. Nam & sacris literis fidem habebant, & erant instructi verbo Dei, sed quod aliis ostendebant, ipsi minime curabant. Pulchre rem hanc Augustinus his verbis declarat: [Quid dicam de infelicitate Iudæorum qui Christum quærentibus Magis etiam propheticam indicem protulerunt Bethleem ciuitatem designauerunt, quam ipsi non petiuerunt: similes facti fabris arcæ Noe, aliis vbi euaderent præstiterunt, & ipsi diluuio perierunt: similes lapidibus milliariis, viam ostenderunt, nec ambulare potuerunt, quia stolidi in via remanserunt. Audierunt & abierunt Magi inquisitores: dixerunt & manserunt Iudæi doctores.] Sed [non auditores legis iustificãtur apud Deũ, sed factores legis.] Paulo teste. Imo vero [scienti bonum facere & nõ facienti peccatũ est illi.] Quapropter ex magisterio maius iudiciũ subeũdũ Apostolus Iacob⁹ etiã admonet. Nulla enim excusa-

Iacob 2.

Aug. serm. 1. de Epiphania.

Roman. 2.

Iacob. 4.

Iacob. 3.

tione se tegere possunt, qui Christum adorandum magis prodiderunt, tamen ipsi neque adire neque adorare dignati. Caueant sibi doctores ac Magistri Christianæ plebis, qui scientia intumescunt, eloquentia extoluntur, ne cum alijs saluti præsidioque sint, se ipsos stultissime perdant. Meminerint profecto quod Apostolus scribit. [Si linguis hominum loquar & Angelorum, charitatem autē non habeam, factus sum velut æs sonans aut cimbalū tinniens.] Etenim cum æris sonitu ac cimbali significatione homines ad sacra vocentur, diuinisque rebus inter sint; tamen ipsum cimbalum neque quo vocat ingreditur, neque bono à se significato fruitur, sed foris sub dio ventorū atque imbrium iniurijs patet. Quale (quæso vos) erit, vt cælos alijs patefieri videant concionatores, quos concionibus suis permouerunt, se contra in tartara ruere, q̄ dicere non facere maluerunt? Præclare Augustinus hoc facto scribarum & sacerdotum Christi natalia indicantium Magis, non item sibi requirentium, declarari dicit scripturas apud Iudæos mansisse spiritum ac fructum earum gentibus reseruatum. [Quid aliud, ait ille, hic significauit diuina prouidentia nisi apud Iudæos solas diuinas literas remansuras, quibus gentes instruerentur, illi excæcarentur, quas portarent non ad adiutorium salutis suæ, sed ad testimonium salutis nostræ? Nam hodieque cum præmissas prophetias de Christo proferimus, iam rerum completarum luce declaratas, Iudæorum Codices recitamus, vt tollatur dubitatio Paganorum: qui iam in Magis illis figurabantur, quos Iudæi de ciuitate in qua natus est Christus, diuinis eloquijs instruebant, & cum ipsi nec requirebant nec agnoscebant.] Quapropter fratres si qui inter vos scientia præditi sunt, exemplo Iudæorum alijs prodesse, ita vt sibi aliud satis consulant, scientiæ suæ fructum infelicissimum ducant.

Iam genus tertium piumæque ac felix Christum quærentium nobis beati Magi demonstrent. Hæc tria genera Augustinus ita dixit. [Magi quærebant vt inuenirent, Herodes quærebat vt perderet, Iudæi ciuitatem nascentis

1. Cor. 13.

Aug. ser. 30. de tempore qui est. 2. de Epiphania.

3. Magorū simplicitas & felicitas.

Augu. ser. 5. de Epiphan.

tis legebant:tempus venientis non intelligebant. Inter Magorum pium amorem, & crudelem timorem illi eua nuerunt.]& cætera.Ergo ad tertium nos genus quærentium Christum iam conferamus, Magosque sequamur, quibus columbæ simplicitatē cum prudentia serpentis cōiunctā cernimus.Quid enim ijs cādidius atq; sincerius, qui nouū Regem in aula tyranni palā requirebant?quid porro prudētius & cōsultius ijsdem ipsis,qui ita clam docentem Herodem cunabula Christi audierunt, vt ad suā salutem vterentur labore,industria,atque opera tyranni malitiam eius eodem inditio tectam frustrarentur. Bene à sapiēte dictum[Simplicitas iustorum diriget eos.& supplantatio peruersorum vastabit illos.]Quod in Magis & Herode apertè videmus.Itaq; præclarè ab apostolo.[Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum.] egregiè à Dauide.[Cognoscetur Dominus iudicia faciens.] Quam hæc illustria iudicia?Dolos ac fraudes Herodis in ipsius caput verti,[Incidit enim in foueā quam fecit.]Dūque illudere vult illusus est deceptus,qui parabat decipere.Quis Herodis astutiam non attendat, & diligentiam & industriam in cogendo concilio,in consulēdis peritis, instruendis Magis?quis non videat scribarum literas ac peritiam,diuinorum voluminum studium atque intelligentiam?Iam quis non admiretur omnia denique inimici Regis consilia, omnē scribarum scientiam opitulationi Magorum seruisse?non ne mirifice ostendit Deus ad suorum gloriam etiam inimica atque infesta arma solere conuerti?Velint nolint,Dei consilio & voluntati militāt aduersarij.[Et cōuersus erat gladius vniuscuiusque in proximū suū.]Sic castra Allophilorū ad cōspectū Ionathę euertit.Sic satrapę Darij in eas insidias incurrerunt, quas Danieli instruxerāt.Sic fratres Ioseph vēdentes, in eius dominatū inuiti perducti sunt.Sic idem Ioseph testimonio falso appetitus; atque inclusus in carcerem; ad imperij fastigium peruenit.Sic Laban cum simplicitatē Iacob defraudare parat,decuplo lucupletauit.Igitur.quod dixi,dico iterum,vel potius quod Paulus dixit agnosco,

Prouer. 11.
Romano. 8.
Psal. 9.
Ibidem.
1 Reg. 14.
Genesis. 40.
Dan 6.
Genesis. 42.
Genesis. 31.

[Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum.] Meruit pietas Magorũ, meruit simplicitas, meruit diligentia, fides, integritas, constantia denique illa inuicta, quâ odiosissimã Regis noui famã tyranni impotentissimi auribus inferre non dubitarunt, eiusdem tyranni cõsilijs atque opibus muniri ac dirigi. [Cũ enim placuerint Deo viæ hominis, inimicos quoq; ei⁹ cõuertet ad pacẽ.] Quapropter Christi patriã ciuitatẽ edocti, nihil morantur Magi, Bethleem sibi, e uestigio petendam statuũt. Vix Hierosolymis pedem extulerant, ecce stella quam viderant in Oriente: qua conspecta gaudio incredibili perfusi sunt. Gratior nimirum atque iucũdior accidit cælestis lux interiorq; consolatio velut post liminio receptã, quã si iugiter perseueret. [Magis enim gaudet homines, vt hoc loco Remigius animaduertit, de rebus perditis, quam semper possessis.] Ob eam rem Dñs stellã suã interdum subtrahit, quã mox opportunè exhibet. Primum enim probatur fides atq; constantia, vt cum Paulo seruus Dei dicat, [Et ideo contendimus, siue absentes, siue præsentes, placere illi.] Deinde ad humilitatem proficit, ad excitandam vigilantiam, ad acuendam pietatis ac deuotionis curam, quod sponsa sancta de se testatur: [In lectulo meo quæsiui quem diligit anima mea: quæsiui eum & non inueni. Surgam & circuibo ciuitatem, per vicos & plateas quæram, quem diligit anima mea.] Qui in lectulo quietis internæ & contemplationis, vt Gregorius exponit, non inuenit dilectum suum, quærat certe per vicos & plateas operationum externarum. Sciat viros etiam sanctos sine culpa aliquando diuinis priuari consolationibus, audiat Iob conquerentem ac dolẽtem. [Quis mihi det, vt sim iuxta menses pristinos, secũdum dies, quibus Deus custodiebat me: quando lauabam pedes meos butyro, quãdo petra fundebat mihi riuos olei, quando splendebat lucerna eius super caput meũ, quando secreto Deus erat in tabernaculo meo?] Postremò tunc stella & lætior & lucidior apparet, cum superatis Herodis insidijs, ac relicto comitatu sæculi, apppinquat iustus

Prouer. 16.

Gaudium de recuperata diuinæ cõsolationis stella longe vberius.

Remigius in catena San. Thomæ.

2. Corin. 5.

Cant. 3.

Grego. in Cãtica.

Iob. 29.

iustus ad palmam, cum ad exitum laborat; ad ipsum diu optatum Regis gloriæ conspectum vicinus est. [Expectantes, ait Petrus, & properantes in aduentum diei, domini.] Fit enim mirabili quadam ratione, vt cum finienda est peregrinatio vitæ mortalium, qui ductum diuini luminis sequuti sunt, stellam sibi solito amplius radiantem, diuinam inquam præsentiam fiduciæ atque alacritatis plenam animo cernant, ac singulari gaudio perfundantur. Idque signum cælestis auxilij perducet vsque dum in conspectum Regis inducat, quod precatur hodie ecclesia. [Vt qui iam te ex fide cognouimus, vsque ad contemplandam tuæ pulchritudinis speciem perducamur.]

2. Petri. 3.

5 Magorũ fides in Christo Deo adorando.

[Et intrantes domum inuenerunt puerum cum Maria matre eius, & procedentes adorauerunt eum.] Domũ quam Matthæus narrat intrasse Magos, eandem illam spelũcam debemus accipere, in qua Saluatorem editum Lucas refert. Neque enim quod quidam putant, hospitium Maria mutauerat, sed in eodem ipso quo diuerterat, permanebat, si quidem lege cogebatur mulier cum peperisset, manere in eodem loco vsque dum purificatorij dies peragerentur. Cum præsertim sancti patres cõsentiant ad præsepe Magos à stella perductos, Augustinus, Ambrosius, Fulgẽtius & ipse Hieronymus cuius est carmen in Epitaphio Paulæ. [Hic præsepe tuum Christe, atque hic mystica Magi Munera portantes hominique Deoque dedere.] Imo vero Ecclesia tamquam rem compertam canit. [Hodie stella Magos duxit ad præsepium.] Neque repugnat quod domus à Matthæo vocetur. Non enim nuda spelunca aut merum stabulum beluarum erat, vt nonnulli cogitant, sed diuersorium plane, hospitiumque etiam hominum, sed vile & male camoratum, quale extra vrbes muliones aut agasones & vulgus ignobile petere solet. In quo diuersorio tantæ etiã fuerint angustiæ, vt Ioseph & Maria cogerentur, in infimam maximeque abiectam partem concedere, vbi præsepe iumentorum erat in spelunca rupe excauatum. Atque

que eo in loco reposuit Virgo mater infantem, quod commodiorem haberet nullum. Hæc igitur domus est, in quam sunt Magi ingressi, hæc cunabula Regis summi petierunt, hic constitit stella ardens & perspicuos ac viuidos radios vibrans, latere cælestem thesaurum non passa est. [Dicere stella & clamare videbatur, ait Maximus, hic est puer, quem natum testabar è cælo. Hic est Rex ille magnus, qui venit cælesti imperio regnum sociare terrarum. Vere stella dominicæ natiuitatis ministra.] Ergo obsequuntur Magi ducis suæ iussis: intrant in domum rusticam, ostensum inueniunt puerum in matris pauperis gremio. Se se ad pueri pedes ante vile præsepe prosternunt. Quis fidem Magorum non admiretur? quis magnitudinem sapientiæ incredibilem non suspiciat? solium Salomonis Scriptura laudibus effert, nec fuisse tale opus vsquam gentium prædicat. Reginam Sabæam longa peregrinatione suscepta ad magnitudinem opum Salomonis obstupuisse, apparatus magnificentiam, seruorum multitudinem, palatij splendorem, epularum delitias, vestium ornatum, cæteram pompam oculis & cogitatione lustrantem, mente attonitam propemodum concidisse. At vos ô Reges Saba, quæ gloria, quæ opum magnitudo permouit? pro solio Regali, vile præsepe, pro aureis ornamentis panni despicabiles: pro comitatu copioso & insigni, abiecta animalcula: pro depicto sublimique palatio, casa rustica: & tamen adoratis infantem, salutatis Regem, prosternimini Deo, seruitutem Domino profitemini. Nimirum in exiguo corpusculo Dei maiestatem recognoscitis, cætera ornamenta minime requiritis: ipsum sibi Deum sufficere ad immortalem gloriam sapienter existimatis. [Quod enim stultum est Dei, sapientius est hominibus: & quod infirmum Dei, fortius est hominibus.] Clamat Cyprianus hoc loco, & tanto miraculo attonitus loquitur: [Ecce alienigenæ à fluminibus Aethiopiæ ad paruulum Christum supplices veniunt, & filij dispersorum deferunt munera: accedunt qui longe

Maxim. ser mone 4. de Epiphan.

3. Reg. 10.

1. Cor. 1.

Cypr. in ser. de stella & Magis.

erant, & qui prope recedunt. In loco humili & supellectili vili Rex regum & Dominus dominantium, inuenitur, cognoscitur, adoratur.] Intuere iam sapientes, intuere opulentos & magnos principes gentiũ ad paruuli pedes abiectos ac procũbentes, leones feroces cerne mansuescere, & tanquã agnos se regi sinere, vt merito vaticinium illud Esaiæ occurrat. [Puer paruulus minabit eos.]

Esai. 11.

6 *Munera Magorũ nobis quoque offerenda.*

Neque adorant supplices tantum, sed munera etiam addunt pretiosa, quibus quid de puero eo sentiant, apertè declarant. Aurum Regi, Deo thus debitum, myrrha mortali. Sic spolia gentium Christo cedere debere declarant sapientissimi Magi, primitiæ Gentilitatis, oratores nationum exterarum, paranymphi atque internuntij orbis terrarum. Quam præclarè, quam plenè perductam ad exitum illustrissimam Esaiæ prophetiam hodie intuemur? [Concepit, inquit, prophetissa, & peperit filium, & dixit Dominus ad me, Voca nomen eius, Accelera spolia detrahere, Festina prædari. Quia antequam sciat puer vocare patrem & matrem suam, auferetur fortitudo Damasci, & spolia Samariæ coram Rege Assyriorum.] Quæ sane tam præclara promissa hodie re perfecta magno consensu asserunt Patres, Iustinus, Irenæus, Athanasius, Tertullianus. Augustini vero in quadam huiusce diei cõcione verba sunt talia: [Tunc puer priusquam sciret vocare patrem aut matrem, accepit virtutem Damasci & spolia Samariæ. Idest, antequam per humanam carnem humana verba proferret, accepit virtutem Damasci. In diuitijs quippe secundùm seculum ciuitas illa florebat. In diuitijs autem principatus auro defertur, quod Christo Magi suppliciter obtulerunt. Samariæ vero spolia ipsi erant. Samaria quippe pro idololatria posita est, hæcq; prima puer spolia idololatriæ dominationi spolia detraxit, vt ad se adorandum Magos ab illa peste superstitionis auerteret: & in hac terra nondum loquens per linguam, loqueretur de cælo per stellam.] Nos quoque fratres Magos hos imitari ne simus adorare contenti, nisi munera etiam Deo digna promamus. [Non apparebis ante conspectum

Esai. 8.
Iustinus in colloq. Triphonis fusè.
Tertull. lib. 3. aduersus Marcion.
Athanas. de incarnatione Verbi.
Chrysost. in 2. Matth. hom. 2.
Euseb. li. 7. demonst. 2.
Aug. ser. 4. de Epiphan.
Exod. 23. 34.
Deut. 16.

ſpectum meum vacuus:] In lege præcipit, qui in gratia præuenit voluntatem, dando quod demus, largiendo ipſe, quod repetat, & à nobis accipiat. [Tua ſunt enim omnia Domine (aiebat Dauid) & quæ de manu tua accepimus, reddimus tibi.] Illorum ſanè trium munerum ex theſauris Arabicis, Perſicisque depromptorum, auri, thuris, & myrrhæ varias ſancti Patres ſignificationes nobis accommodant, quæ ſunt omnes ſuſcipiendæ, nulla improbanda. Attamen vt nos quoque vt beatus Leo monet, munera quæ ſunt Deo digna promamus, noſtro quodam modulo exiſtimamus tria genera bonorum operum, quibus diſciplina omnis Chriſtiana continetur, his commodè muneribus intelligi poſſe. Ea ſunt eleemoſyna, oratio, ieiunium. Pro largitione auri eleemoſyna ſit, quoniam quicquid vitæ vſui eſſe poteſt, auro comparatur. Eſt autem optimum genus muneris eleemoſyna. [Bona eſt, inquit, eleemoſyna magis quam theſauros auri recondere.] Et rurſus: [Eleemoſyna viri quaſi ſacculus.] Thure orationem indicari aperta declarat Scriptura cum dicit: [Dirigatur Dñe oratio mea ſicut incenſum in conſpectu tuo.] Et in Apocalypſi: [Et data ſunt illi incēſa multa quę ſunt orationes Sanctorũ.] Iam Myrrhæ cõpetere ieiuniũ omnẽq; carnis caſtigationẽ ex ipſo Myrrhæ vſu liquet, quæ ad corrigendũ humorẽ inhibendumq; carnis putorẽ valet. Quapropter ſpõſa diuinitus edocta orationi mortificationẽ eſſe adiungendã, ſic loquitur ſecum, [Vadam ad montẽ myrrhæ, & ad collẽ thuris.] Omnino hæ tres ſpecies operũ piorũ in tẽplo præferebantur, cũ alij offerrẽt, alij ſacrificarent, alij canerent: ex quibus primũ ad eleemoſynã, ſecundum ad caſtigationẽ corporis, tertiũ ad precum diuinarumq; laudũ ſtudium pertinere videri poteſt. Atq; ea quæ generatim Chriſtiani omnes Chriſto offerũt, ratione quadã peculiari & ꝓpria perfectius religioſi dedicãt. Aurũ enim excellẽter cõferũt, cũ paupertatis voto, omniũ bonorũ externorũ facultate ſe ſe abdicãt, propter Chriſti pauperiẽ cõſectandã. Myrrhã caſtitate atq; cõtinẽtia perpetua exprimũt, vt incorruptã vitã viuant, & Ange-

1. Paralip. 29.

Tob. 12.
Eccleſ. 29.

Pſal. 140.
Apoc. 8.

Cant. 4.

& Angelis similes sint. Thus vero nullum potest esse vel odoratius vel suauius obedientiæ sacrificio, qua se totos mactant atque offerunt in odorem suauitatis. Quibus id tantum superest operæ, vt diuersa via regrediantur in patriam, quemadmodum Magi diuinitus admoniti faciẽdum sibi existimarunt. Nam qui ex secularibus curis, & tumultu curiæ Herodianæ ad Christum euaserunt, non debent ij vel meditatione vel studio rerum seculariũ iterum implicari, sed libera & absoluta cogitatione ac mente in cælestem patriam contendere, imitantes Paulum, qui semper priorum oblitus, in ea quæ supererant, nunquam intermisso conatu contendebat. Ita nos adhortatur Fulgentius facere hoc loco: [Nec teneamus, ait ille, viam veteris vitæ, sed diuinis mandatis humiliter obsequentes viam mutemus, & in qua præcepit Dominus ambulemus, vt ad patriam peruenire valeamus, vbi sine fine cum ipso Domino gaudeamus. Ambulemus bene per fidem, vt perueniamus ad speciem, vbi plenum erit gaudium nostrum.

Fulgent. in hom. de Epiphan.

DOMI-

DOMINICA INFRA OCTAVAS EPIPHANIAE.

Cum factus esset Iesus annorum duodecim. Luc. 2.

QVIA Saluator noster humanam nostram naturam, quam sibi copulauit, non modo perditā & excisam recuperare seruareque voluit, verū etiam deformatam, ornādam, atque illustrandam existimauit, à primis exordijs vitæ humanæ, ætates singulas egit, vsque dum ad integerrimam perfectissimamque progrederetur. Itaque & infantiam & pueritiam, & adolescentiam percucurrit: virilis ac solidæ ætatis annos eos sumpsit, quos docendo hominum generi ac demum cruore diuino expiando, sufficere putauit, in ipso flore iuuentutis annum trigesimum tertium agens, vti frequentior ac celebrior opinio tenet, mortalem vitam cum immortali ac sempiterna commutauit. Senectutem quidem atque ingrauescentem ætatem non existimauit attingendam, quod corporum resurgentium is status futurus esset, qui formam Christi corporis similitudine iuuentutis exprimeret, quemadmodum beatus Apostolus demonstrat, cum scribit: [Donec occurramus omnes in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi.] Attamen ætates illas imperfectas pueritiæ, adolescentiæ non recusauit, cum liceret ei si vellet, formam induere humanam ætate iam plena, ac robusta) propterea quod primus homo vigentibus membris conditus, superbiæ, inobedientiæque vitio lapsus est, cuius vt

1 Ob quam causam De' pueritiæ ætatē susceperit.

Ephes. 4.

morbo mederetur, oportuit secundùm hominem de cælo cælestem, humilitatis atque obedientiæ formam præbere, atque eo modo nasci, qui ad subiectionem maxime esset accommodatus. Quocirca Beda nos admonet in hunc modum: [Describit Euangelista infantiam pueritiamque nostri Redemptoris, qua nostræ particeps humanitatis dignatus est fieri, vt incarnationis eius humilitate ad memoriam reuocata, & ipsi contra omnium vulnera peccatorum medicamẽtum veræ humilitatis curemus exercere, pio semper animo recolentes quantum nos pro diuino amore, quantum pro nostra salute oporteat humiliari, qui terra sumus & cinis, si tantum summa illa potestas pro nobis humiliari non respuit, vt ad suscipienda nostræ fragilitatis infirma descenderet.] Bene prorsus hæc Beda. Exemplo enim non minus quã sermone Christus docendos homines censuit, decuplum ei rationi docendi per facta tempus, præ altera tribuens. Quippe cum triginta totos annos paruerit, in silentio atque obedientia agens, tres tantummodo prædicando Euangelio impẽderit. Quocirca vt nos proficere paulatim, virtutumq; ac sapientiæ gradibus ascendere debere doceret, ipse etiam proficere ætate voluit, gratia etiam ac sapientia videri. [Iesus, inquit, proficiebat ætate & sapiẽtia & gratia apud Deum & homines.] Quod nihil est aliud, vti viri sapientissimi sentiunt Gregorius Nazianzenus & Ioannes Damascenus, & D. Thomas, quam ea actionum suarum documenta dedisse, quibus cum ætate etiam sapientiæ & gratiæ accessio fieri videretur. Quod sane Athanasius paucis explicuit: [Augescente, inquit, magnitudine corporis, vna crescebat in eo diuinitatis manifestatio, innotescebatque apud omnes ipsum esse templum Dei, Deumque in eius corpore existere.] Ita enim temperabit summus ille Magister sapientiæ suæ virtutumq; opes, ita continebat apud se immensos illos lucis diuinæ fulgores, vt pro vsu ac ratione rerũ, paulatim exerceret quantũ opus esse censebat. Faciunt aliquid simile pædotribæ ac Magistri puerorum, qui initio literas sigillatim pronuntiant, mox syllabas

Beda in Lucam.

Luc. 2.

Greg. Naz. orat. 20. & orat. 51. Damascen. *lib. 3. de fide c. 22.* S. *Tho. 3. p. q. 7. ar. 12. ad 3.* Athan. *ser. 4. cõtr. Arianos.*

syllabas iungunt, tandem versum integrũ legunt, ita præeuntes pueris, vt pedetentim perfecte legere discant: qui si à principio expedite vt norunt, paginam legerent, nunquam discipulos legendi compotes facerent. Quapropter Christus nos vehementer admonuit, nisi paruuli efficeremur, regni cælorum participes esse non posse. [Nisi cõuersi fueritis, inquit, & efficiamini sicut paruulus hic, non intrabitis in regnum cælorum.] Quæ verba pertractans beatus Leo dicit: [Amat Christus infantiam, quam primum suscepit & corpore & animo. Amat Christus infantiam humilitatis magistram, innocentiæ regulam, mãsuetudinis formam.] Sic se habet ratio naturaque ipsa rerum, ex alto celeriter ruimus: ex imo in altum, non nisi tarde & multo negotio euadimus. Adam præ superbiã, vno momento in barathrum horrendum corruit: humilitate ad summum ex infimo, graui ac diuturno labore nitendum. Atque hæc philosophati quidem sumus de pueritia Christi propter nos informandos acta. At Theologica ratio alioqui in promptu est, quod necesse esset Christum ex hominum genere procedere, atque hominis filium fieri, vt hominum delicta expiaret. Quare [nõ confunditur fratres eos vocare, qui nusquam Angelos apprehendit, sed semen Abrahæ apprehendit.] Quod si ita esse hominum Redemptorem oportuit, vt homines haberet & fratres & parentes, quis non videt, gigni ac procreari ex fœmina necesse fuisse, atque adeo & nasci & nutriri, & adolescere ætatibus, vt homines cuncti solent?

Matth. 18.
Leo serm. 7. *de Epiphan.*
Hebr. 2.

Sed quãuis primã ac maximã vitæ partẽ silentio, humilitati, obediẽtiæ, cõsecrasset, tamẽ ne tã inopia scientiæ ac potestatis id cõtingere quã volũtate ac arbitratu eius, homines cogitarẽt, putauit sibi Christus, quemadmodũ Epiphanius & Cyrillus insinuãt, in illa adhuc infirma teneraq; ætate argumẽtum aliquod edendum sapientiæ suæ, quo & illius tam longo tempore silentium ac summissionem amplius veneraremur; ac si quid esset in nobis eiusmodi facultatis, tacere interdum atque alijs obtemperare

Signum sapiẽtiæ munere in pueritia datum à Christo.
Epiphan. in hæres. cõtra Ebionitas.
Cyrill. libr. 10. *Thesau. c.* 7.

4.Reg.4. temperare minime grauaremur. Helisæus sane tantus Propheta puerum excitaturus, seipsum puerilibus membris attemperauit, ac corpusculo tantillo tantum est illud corpus admensus. Pueritiam cum ageret filius Dei, quantus ibi lateret Deus, nonnullo indicio hodierno die conijci voluit. Itaque diuinæ legis quæstiones magnas apud sapientes peritissimosque versans, & interrogando & respondendo eam sapientiæ gloriam ac laudem tulit, vt summos magistros in admirationem & plausum incredibilem verteret. Quid enim si ex infinito Oceano riuulus quidam manare ac fluere permissus est? si tenuis radius de immenso lumine emicuit? Nonne is est, in quo
Coloss.2. Paulus fatetur esse thesauros omnes scientiæ ac sapiētiæ
Dan.13. absconditos? Si Daniel cælesti impulsus spiritu, senes, cū
Gen.37. esset puer, & docere & iudicio superare potuit, si Ioseph adolescentulus somnijs mirabilibus non solum fratres, sed patrem ipsum senē Iacob admiratione perculit, quid Iesus ipsa Dei sapientia, vnica patris æterni gloria, non daret sui nonnullum experimentum, quo homines & sapientem admirarentur, & puerum adamarēt? Amat enim & ipse non modo venerationi, sed etiam amori se plurimum nostro commendare.

3 Cur Maria & Ioseph semel tantū in anno templum adirent, vbi de religione & pudicitia.

[Ibant parentes eius per omnes annos in Hierusalem in die solenni Paschæ.] Lex quidem Mosaica ter quotanis iubebat viros ad Dei oraculum proficisci vt Deum adorarent, ac pro se familiaque sua precarentur. Tradunt vero legis interpretes eo præcepto obstructos non videri, qui regione valde distarent: fœminas autem omnes lege non teneri: sed voluntate deuota piaque solitas templum sacrosanctum adire, idque non crebro. Nam &
Exod.33. Anna illa Samuelis mater semel per annum narratur in
& 34. tabernaculum fœderis, quod erat in Silo, proficisci solita, & Beata Maria Domini mater semel etiam tem-
2. Paral.8. pore Paschæ in templum Hierosolymitanum teste Lu-
1. Reg.1. ca se confert. Erat apud priscos Iudæos vnum oracu-
Psal.77. lum singulare, neque fas erat alio loco offerre ac sacrificare Deo, qui vt ait Psalmus, [Aedificauit sibi sicut

vnicor-

vnicornium sanctificium in terra.] Nanque vnitatem absolutam Dei vno altari, vno templo significanda: ac proinde qui duplex altare poneret, aut templa plura coleret, eum idololatriæ damnatum religio Iudaica secundùm Mosis instituta censebat. At Euangelica luce toto terrarum orbe diffusa, religio Christiana in omnibus vrbibus, vel etiam oppidis ac vicis templa Deo erigit, sacrificium salutare immolat, precibus ritè fundendis, Deoque vel adorando vel exorando sacras ædes frequentat. Hac tanta religionis facultate & amplitudine non deos plures, sed vnius eiusdemque immensam magnitudinem scilicet testificamur, quæ vniuersum impleat orbem terræ, neque locus sit vsquam aliquis Dei numine vacuus. Quæ sanè res excellentiam Euangelicæ legis ostendit, quæ vt Sol ipse minutum aliquod astrum magnitudine ac splendore superat, sic Mosaicæ legis angustias sua amplitudine & gloria antecellit. Neque obscurè eam gloriam Malachias Propheta significauit ex Dei persona loquens: [Non est mihi voluntas in vobis, & nutus non suscipiam de manu vestra, dicit Dominus Deus exercituum: ab ortu enim Solis vsque ad occasum magnum est nomen meum in gentibus, & in omni loco sacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda, quia magnum est nomen meum in gentibus.] Qua ex re perspicimus quanta sit dignitas populi Christiani: quam ampla Dei & larga indulgentia in nos, quibus licet passim diuina templa ingredi, sacrorum conspectu vsuque gaudere, quæ quanquam est omnibus Christianis communis felicitas, tamen quodam suo iure gloriari vehementius regulares possunt, quibus sit datum singulari munere Deum in domicilijs suis habere semper contubernalem. Quid enim ad eam Dei familiaritatem comparari potest? aut quid amplius in ipso cælo ac beatorum sede requiri? Num Dauid secus vobis sentire videtur, cum canit, [Beati qui habitant in domo tua Domine: in secula seculorum laudabunt te.] Quid cum is alio Psalmo clamat, [Vnam petij à Domino, &

Malach. 1.
Psal. 83.
Psal. 26.

 hanc

& hanc requiram, vt inhabitem in domo Domini, & visitem templũ eius?] Iam quod Maria & Ioseph semel scribuntur in templum ire soliti per annum, non crebrius: satis constat non religionis exiguitate accidisse, quorũ studia semper diuinis rebus erant inflammata: sed rei fortasse familiaris inopia cogebat victui parando non deesse: deinde Mariæ virginis ea erat verecundia ac modestia, vt in publicum se dare rarò admodum in animum induceret. Quocirca earum fœminarum conuersationem atque frequentiam quæ religiosorum locorum pietatem obtẽdunt, passimq; huc illuc feruntur ac diuagantur, neq; ego probo neque Hieronymus laudat. Ambrosij verba sunt

Ambros. in Luc. lib. 2. de Maria: [Discite virgines non circumcursare per alienas ædes, non demorari in plateis, non aliquos in publico miscere sermones. Maria in domo sera: festina in publico.] Hieronymi ad Demetriadem epistola habet, vel cuiuscunque autoris ea sit, certè graui & docti: [Superfluum arbitror te monere, quam parca in procedendo debeas esse, quam rara: cum te hoc etiam secularis ab infantia honestas docuerit, & facile intelligas id tibi multò magis in hac vita esse seruandum, quam maxime secretũ decet. Illud admoneo vt ipsis quoque salutationibus, quę tibi in cubiculo tuo exhibendæ sunt, certissimum modũ ponas: ne sint nimiæ neque quotidianæ.] Ergo secus agẽ-

1. Tim. 5. tes Apostolus vituperat, [Quæ discunt circuire domos, non solum otiosæ, sed & verbosæ & curiosæ, loquentes quæ non oportet.] Salomon certè cum leuem ac procacem mulierem describit, illa duo verba prima ponit, &

Prou. 7. iungit, [Garrula, & vaga] quam garrienrem facile videritis, quam libenter huc illuc vagantem, pudoris ac pudicitiæ non valde memorem fore, nolite dubitare. Est ille sexus vitro simillimus. Vitreum calicem aut ampullam si in theca iuncea inclusam teneas, sine vitio conserues: sin facile à theca nudatam multorum manibus iactari sinas, quam sit fragile vitrum, citò disces.

4 Humana præ diuinis cõtemnẽda.

[Remansit puer Iesus in Hierusalem, & non cognouerunt parentes eius.] Hoc mater conquesta est, de ea re expo-

expostulauit cum filio. quod parentibus inscijs remanere placuisset. An essent impedimento futuri volenti diuina agere? At Christus cum facto ipso tum responso seueriore declarauit, cum res diuinæ curandæ instant, nihil esse carnis & sanguinis obsequio morandum. Hieronymum audi Heliodoro vitæ sanctioris candidato scribentem: [Per calcatum perge patrē, & siccis oculis ad vexillum crucis euola. Solum pietatis genus est in hac re, esse crudelem.] Si diuinitus religionis desiderio pulsaris adolescēs, si virgo sanctarū sororū collegiū meditaris, Christiq; nuptias anteponis, ne carnem & sanguinē in cōsiliū adhibe, ne parentes, ne cognatos negotij arbitros sume. Nō enim sapiūt quæ Dei sunt. Viros spirituales consule, Christi ministros adi, cū his actus tuos cōmunica, ab his cōsiliū cape, qui Deū te plus amare quā patrē & matrē & seculum docebunt. Qua promptitudine sit cælesti vocationi parendū, ex Paulo disce, qui de se profitetur: [Cum placuit ei, qui me vocauit per gratiā suā, vt reuelaret filiū suū in me & euangelizarem illum in gentibus, continuò non acquieui carni & sanguini.] Vides omnia vincula humana Dei gladio secta atq; discissa? Quanti eam animi magnitudinem Deus faciat, quibus laudibus ornet animum omnes necessitudines præ eo vno aspernantē, Scriptura magnificis verbis declarat: [Qui dixit patri suo & matri suæ, Nescio vos: & fratribus suis, Ignoro illos, & nescierunt filios suos: Hi custodierunt eloquium tuū, & pactum tuum seruauerunt, iudicia tua ô Iacob, & legem tuam ô Israel: ponent thimiama in furore tuo, & holocaustum super altare tuum. Benedic Domine fortitudini eius, & opera manum illius suscipe.] Eam à seculo abdicationem, quam Dionysius Areopagita capillorum detonsione designare monachos ex veteri Apostolicoque instituto scribit, adeò exactā, vt fratres, parētes, filios, ignoret, negligat, ac despiciat, tot cumulatā diuinis fructibus & laudibus cernimus, vt tales esse legis diuinæ custodes, irati numinis placatores, victimæ sacrę antistites, scriptura prędicet: horū robur & fortitudinē Deo esse charā atque iucundam, actus resque illorum omnes secūdas fortuna-

Hieronym. epist. 1.

Galat. 1.

Deut. 33.

Dionys. de Eccles. hier. c. 6. par. 3.

Hierem. 15. tunatasque fore. [Si enim separaueris pretiosum à vili, quasi os meum erit,] ait ipse Dñs: quod tanquã honestissima ac pulcherrima portio existat in Christo, qui facies Dei atq; os appellari meruit. Eam huius Christi documẽti vtilitatem etiam Gregorius Nyssenus hunc locũ Euangelij tractans ostendit his verbis: [Hinc autem possumus vtilitatem consequi. Dum enim Mariam increpat Dominus quærentem ipsum inter propinquos, omissionem vinculorum sanguinis apertissime suggerit, ostendens quod non contingit metam perfectionis attingere eum, qui adhuc vagatur in his quæ corpori conferunt, & quòd homo deficit à perfectione per affectum cognatorum.] Qua de re late Basilius disserit in suis monasticis institutionibus.

Greg. Nyss. in catena S. Thomæ.

5 Existimantes autem illum esse in comitatu, venerunt iter diei, & requirebant eum inter cognatos & notos.] Quæ causa fuerit, quare iter diei puerum Iesum abesse non deprehenderint parentes, non satis liquet. Sed quæcunque extiterit, siue alio comitatu fœminæ, alio viri ingrederentur, pueri promiscuè irent, quod Beda confirmat, siue sequi aut antecedere puerum parentes putarint ea ratione qua alij scriptores opinantur, illud in aperto est, & culpa Mariam Iosephumque vacasse, & dolorem cepisse eum, quo maiorem antea essent experti nũquam. Qualis is dolor fuerit Virginis matris filio dulcissimo quæsito neque inuento, Titus autor antiquus & grauis his verbis demonstrat: [Sed nunquid obsecro quærebant eum tanquam qui perijsset, aut ab itinere, vt pueri solẽt, aberrasset? Absit. Neque enim sapientissimæ Virgini matri, cui plurima iam antea de eius diuinitate patefacta cõpertaque erant, tale quippiam in mentem venire potuit. Sed neq; ipsi etiam Iosepho. Quærebãt autem illũ perinde ac si quis Scripturam vel abditam Scripturæ cuiuspiã sententiã quærat. Cõstat enim anxiè quærere nõ vt errãtẽ, sed vt abditam sibi. Ad eum modum illi quærebãt Dominũ nostrũ Iesum Christum. Soliciti enim erant, ne forsan ab ijs discessisset, ipsosq; deseruisset.] Hæc S. Titus

Ingens dolor & luctus Mariæ ex filij absentia.

Titus in expos. Euang.

Bostiensis,

Bostiensis,non minus docte quam pie. Sequutus nō sententiam modo,sed verba pene Originis ponens. Libet igitur de beata Virgine quærere,quis ille doloris intimi mucro fuerit,qui casta ac religiosa piæ matris viscera per uaserit,cum primum abesse dulcissimum Iesum vidit,neque vbi ageret ille cognouit. Quo luctu, quibus lacrymis,qua mentis consternatione & mærore opes suas omnes,ac lumen ac decus suum,quæritare cœpit? Ac cognatos amicosque cum conueniret, quam anxia quam afflicta dicebat?[Num quem diligit anima mea vidistis?] Cū vero vestigium reperiret nullum,neque inueniendi spes esset magna,quo gemitu,quam flebili voce deplorat & lamentatur:[Puer non cōparet:& ego quo ibo?] Si enim fratrem Ioseph sibi ereptum ita deflebat Ruben,quid sentiret suauissima mater vnicum sibi filium eundemq; Dei vnicum filium sublatum videns? Nam etsi Deum esse nō dubitabat,neque puerorum cæterorum incommoda per ignorantiam accepturum verebatur,tamen qua erat humilitate prædita,illa animum mentemque subierat cogitatio,ne se immeritam tanto bono æternus Pater priuare fortasse vellet. Itaque anxia &gemebunda clamasse mihi videtur ad Deum, [Ego plorans & oculus meus deducens aquas,quia longe factus est à me consolator conuertens animam meam. Factus est perditus filius meus. Vide Domine quoniam tribulor,conturbatus est vēter meus: subuersum est cor meum in me metipsa, quoniam amaritudine plena sum.] Iam quia apud necessarios & propinquos minime inueniebat, Hierosolymam reuerti consilium fuit:quod totum iter,quo illa virgo vultu, qua doloris significatione confecit, quis satis cogitatione assequi queat? Aiebat ipsa secum. [Quæsiui quem diligit anima mea,quæsiui illum & non inueni. Surgam & circuibo ciuitatem: per vicos & plateas quæram quem diligit anima mea.]Et cum ab obuijs forte rogaretur,quid esset?quonā dilectus abijsset? quanto cum dolore referebat?[Quæsiui illum & non inueni.] Denique in ipsum mente ac cogitatione Iesum conuersa,quem vtpote Dei filium,doloris

Cant. 3.
Gen. 37.
Thren. 1.
Cant. 3.

sui

sui minime ignarum intelligebat, vt se tandem ostenderet, postulabat, votisque summis inclamabat: [Reuertere, similis esto dilecte mi capræ hinnuloque ceruorum.] Se ceruam amore ac dolore sauciam non alium fontẽ petere, nullas gratiores aquas requirere, quam vt matri amantissimæ filius se dulcissimus sisteret.

Cant. 2.

6 Gaudiũ beatæ Virginis de inuento Iesu.

Sed huic tanto tamq; cruento vulneri non impar medicina subuenit: successit dolori incredibili gaudium eximium & singulare. [Secundùm multitudinem dolorum meorum, ait, consolationes tuæ lætificauerunt animam meam.] Reperit puerum Iesum, neque reperit modo, sed plenum dignitatis reperit, gloria præstantem, consessu sapientum decoratum, omnium vocibus celebratum, maiestatis ac sapientiæ laude tanta, vt sapiẽtissimos senes ac diuinarum legum disquisitores acerrimos responsis suis in admirationem ac stuporem verterit. Quæ eo ex aspectu lætitia matris? quanta de filij gloria exultatio? si enim filius sapiens gaudium est matris, quale quantumque gaudium tali matri ex tanto filio tanta laude sapientiæ? Itaque cum finis esset factus disputationis, & ad parentes reuersus puer, complexus illos atq; oscula suauissima matris, & præ gaudio manantes lachrymas, melius vos cogitare poteritis quam ego dicere. Illud mihi sanctissimam Virginem dicentem atque identidem repetentem audire videor: [Inueni quem diligit anima mea: tenui eum nec dimittam.] Quo facto vniuerso Christus non solum matrem optimam exercuit, sed omnes etiam fideles docuit, Deum interdum à suis abesse solere, nulla culpa ipsorum, nullo vitio: probandæ fidei atque excitandæ gratia, tum vt pati tristiã consuescant, & læta gratius ac tutius redeant. Itaque debent quod Paulus monet, siue absentes siue præsentes contendere Deo placere: ne non tam Deum, quam se amare videantur. Omnino post tempestatem est iucundior multo tranquillitas: & nocti obscuræ dies succedit hilarior. Quod si in medio doctorum disputantem Iesum videre tantæ gloriæ fuit, quid erit cum in throno celsissimo agnus ille aspicietur, senatoribus

Psal. 93.

Prou. 10.

Cant. 3.

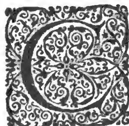
2. Cor. 5.

cæli amplissimis coronas ante pedes eius iacentibus, & laudes illius sapientiæ & maiestati sempiternas summo consensu celebrantibus? Quid Angelorum infinitã multitudinem audire concinentem? [Sedenti in throno & Agno, benedictio, & honor, & gloria & potestas in secula seculorum?] Id nobis tribuat Iesus Mariæ filius, Deus ex Deo sempiterno. Amen. Apoc. 5.

IN EADEM DOMINICA, CONCIO SECVNDA.

De educatione liberorum.

Et erat subditus illis. Lucæ 2.

HRISTVS Iesus Dominus noster non fuit modo autor & doctor fidei sincerissimæ atq; verissimę, sed etiam morum honestissimorũ institutor. Idq; officium amplius ac luculentius vitæ integerrimæ actibus præstitit, quã tradendis idoneis præceptis, tametsi hac quoque parte vehementer incubuit. Quare cum docendi munus trigesimo tandem anno ineundum sibi seruasset, agẽdi atq; aliis vitæ instituto prælucendi, ab ipsis statim ætatis exordiis curam operamque suscepit. [Cœpit, inquit, facere & docere.] Et apud Prophetam quendam: [Ducem ac præceptorem dedi eum.] Dux viæ non est is, qui docet modo qua sit eundum, nisi ipse simul ingrediatur ac præeat. Vt enim magnus Athanasius tradit, [Quod facit, idipsum & vtile est hominibus & aliter fieri non decuit. Porro quod vtile & decorum est, id prouidentia sua instruit Deus. Venit igitur, non vt sibi mini-

1 Christi actus perfectæ virtutis esse formã.

Actor. 1.
Esai. 55.

Athan. ser. 3. contra Arianos.

ministraretur, sed vt ipse ministraret, nostramque salutẽ operaretur.] Et idem copiosius alio loco: [Cælestem, inquit, & probatissimam viuendi rationem nobis ostendere volens, eam in se ipso expressam exhibuit: Ideoque nõ solum docuit, sed & fecit, vt & ipsum audiremus loquentem, eumque veluti imaginem formamque intuentes, faciendi exemplum mutuaremur, dum audimus ex eo, Discite à me quia mitis sum & humilis corde. Neque est vt quisquam inueniat perfectiorem virtutis disciplinam, quam eam, quã Dominus exhibuit in semetipso, vt nullũ ei exemplar ad virtutem desit, qui in humanam Domini vitam oculos intendat. Ideo Paulus dicebat: Imitatores mei estote, sicut & ego Christi.] Hæc Athanasius. Cæterum quoniam senectutis ea certissima ratio est, quam quisque ab adolescentia tenuerit, cum Salomon ita pronuntiet, [Adolescens iuxta viam suam, etiam cum senuerit non recedet ab ea,] non putauit Dominus senectutem suo esse peculiari exemplo instituendam atque erudiendam: sed sufficere ad vitæ vniuersæ cursum recte peragendum statuit, fundamenta iecisse ineuntis ætatis, caste ac religiose actæ. Itaque quod summi esset præsidij & fructus ad vitam omnem, pueritiæ atq; adolescentię rectissima moderãdã, dignatus est & ipse puerilem suscipere agereque personam, & educatione sua educandorum liberorum parentibus formam præscribere eximiam. Ergo inspicienda est nobis accuratè & explicanda Christi pueritia atque adolescentia: quæ communis est vitæ perfecta & absoluta quædam species. De qua quidem quo pauciora reperimus tradita diuinis literis, eo magis idonea atq; opportuna ad docendum existimare debemus. Ac mihi attentius ea de re cogitanti quatuor eius vitæ quam Christus velut priuatam egit, documenta veniunt in mẽtem, ad quæ puto equidem (& recte puto) tãquam capita pertinere pueritiæ atque adolescentiæ omnem institutionẽ. Prima est temperantia, secunda taciturnitas vel linguæ potius moderatio, tertia obedientia & pietas in maiores, quarta religio in Deum. Quibus quidem virtutibus qui probe

Athanasius de interpretatione psalmorum.

Prou. 22.

probe subiectam sibi iuuentutem instruxerit, munitam eam vallatamque omni ex parte sine dubio reddet.

Qua temperantia & sobrietate Christus à teneris annis sit vsus, declarabat abunde quod pauperem & laboribus exercitatā vitam elegerit. Id Psalmus prædicit: [Pauper sum ego & in laboribus à iuuentute mea:] Id Euangelia prædicant. [Et dicebant, Nonne hic est faber, & fabri filius?] nō modo fabri filius, quod ad humilitatē pertinebat, sed etiam faber re & opera extitit, vt durum ac frugale genus vitæ tenuisse constet. Nam qui natus, pannis est vilibus obuolutus, præsepi impositus, dura hyeme tugurio semiruto tectus, qui victum denique manuparabat, quales ei delitias fuisse existimamus? quæ cupediæ, quæ potuit esse indulgentior cibi potusque ratio? Basilium audi de Christi laboribus disserentem. [Ab ipsa, inquit, primæua ætate Christus parentibus obediens, quēlibet laborem corporeum humiliter & reuerenter sustinuit. Cum enim homines essent honesti & iusti, & egeni tamen, necessariorum penuriam patientes, teste præsepi partus venerandi ministro, manifestum est, quod sudores corporeos frequentabant continuo, necessaria vitæ sibi quærentes. Iesus autem obediens illi, vt scriptura testatur, etiam in sustinendo labores subiectionem plenariam exhibebat.] Ita quidem Basilius. De silentio & taciturnitate Christi dicere quid attinet, cum per totos triginta annos verbum illius verbi æterni legamus nullum, nisi quod hodie doctores interrogat, ipse sapienter respondebat, matrem de Patris obsequio sibi expetendo admonebat. Quam pauca, quam ea præclara & illustria puer Iesus verba fecit? Hic opportune admodum Beda philosophatur: [Quasi fons sapientiæ, inquit, doctorum medius sedet, sed quasi exēplar humilitatis audire prius & interrogare doctores, quam instruere quærit indoctos. Ne etenim paruuli à senioribus erubescant discere, & ipse ob ætatis humanæ congruentiam hominibus obausculatare non erubescit Deus. Ne infirmus docere quis audeat, & ille puer doceri interrogando voluit, qui per

2. Quæ virtutes in pueritia Christi praluxerūt.
Psal. 87.
Marc. 6.
Basilius in Reg. Et in constit. monast. cap. 5.
Beda in Expo sit. Euāg.

diuinitatis potentiam verbum scientiæ ipsis suis doctoribus ministrauit.] Eadem quæ Beda, & Gregor. tradit in Ezechielem scribens. [Quia iuxta ætatem, inquit, adolescentiæ doctrinæ sermo non suppetit; & ipse Dominus non docens, sed interrogans inueniri in templo voluit.] Iam obedientiā Christi perpetuam obseruantiāq; parentū mirabilem, nos obscurare necesse est, si breuissima atque absolutissima Euangelistæ oratione amplius requiramus. [Erat subditus illis.] Quis quæso? quibus? quousque? Deus, hominibus, vsque ad annum tricesimū. Quis ad hæc non obstupescat? cum stupidū prorsus existimemus necesse est. Rectè Origenes his verbis Euangelicis illa adiungit sua: [Discamus filij subiecti esse parentibus nostris, maior enim minori subijcitur. Nam quia maiorem Ioseph videbat ætate, & propterea eum parentis honore coluit: omnibus filijs exemplum tribuens, vt subijciantur parentibus. Quod si patres eis non fuerint, subijciantur his qui patrum ætatem habent. Quid loquor de parentibus & filijs? si Iesus filius Dei subijcitur Ioseph & Mariæ ego nō subijciar Episcopo, qui mihi à Deo ordinatus est pater? Non subijciar præsbytero qui mihi Domini voluntate præpositus est?] Valde hæc bene Origenes. Postrema erat virtus, quæ dignitate ac loco prima est, religio pietasque in Deum. Hanc Christus eo actu ostendit, quem vnum ex tanto annorum interuallo scribi voluit, quod quotānis duceretur in templum à parentibus, eoq; prętextu de diuinis legibus disserendi aliquādo occasionem arripuit: quam rem ita sibi esse cordi demonstrauit, vt parētes argueret, quod absentem inter cognatos quæsissent, ac non in templo quam primum inueniendū sibi persuasissent. Quæ Christi plena grauitatis oratio, perspicuum facit nunquam eū à Dei patris cultu & religione cessasse, neque priuatam vitæ rationem ab ea cura & cogitatione vllis vnquā impedimentis auocasse. Namque (vti scripsit Epiphanius) [Ab ipsa pueritia & templum agnouit & Patrem.] quod hodierno facto testatum voluit.

Greg. ho. 1. in Ezech.

Origen. ho. 20. in Luc.

Epiphan cōtra Hebionitarum hæresi.

Quo-

Quoniam de Christi pueri virtutibus dictū est, deinceps quā ratione pueritia sit earum studio & imitatione imbuenda, dicendum est. Sed antequā ad hæc venio, operæpretium arbitror me facturum, si quanti referat ad publicum priuatūque bonum, pueritiam accurate recteq; instituere, non solum ex nostris, sed etiam ex autoribus externis ostendero. Summi quidem inter Philosophos habentur Plato atque Aristoteles, neq; immerito: nemo enim vel subtilius disseruit, vel copiosius de natura, de moribus, de Republica. Hi igitur in hac re cōsentiūt valde, nihil ad ciuitatis siue Reipub. statū optime cōstituendū perinde valere, ac iuuentutis teneriorisq; ætatis præclaram institutionē: quam proinde nō priuatis tātū parentum studijs relinquēdam cēsent, sed cōmuni & publica magistratuum etiam cura diligentiaq; adiuuandam. At Socrates sane apud Platonem multa ac magna bona vna educatione proba contineri cōfirmat, additq; educatione bona seruata ingenia quoq; effici bona. [Etenim respublica, inquit, si semel cœperit bene, progredietur tanquā circulus semper augescens.] Vt enim qui filum conglomerant, non possunt orbiculos bene rotundos formare, nisi initia probe rotunda sint, sic de ætatibus instituendis fieri Plato censet: vt circulus augeatur conuenienter. Aristoteles vero dubitatione omni carere dicit, maximā legislatoris curam esse debere circa iuuentutis disciplinam, qua neglecta plurimum Reipubl. detrimentū dari. Atque [oportet, inquit, huius curam esse publicam & non priuatam: quemadmodū nunc quidē vnusquisq; curā habet suorum filiorum, & priuatimq; docet, & priuatam disciplinam prout ei videtur.] Quo in genere laudandos censet Lacedæmonios, quod plurimū pueris educandis ex recta disciplina curam adhibeant, eamque publicam. Neque Lacedæmonios solum iuuentutis ac pueritiæ institutionem accuratissimam publice suscepisse, sed Persas etiam in id vehementius incubuisse constat, siquidem vera sunt, quæ illustris historicus perinde ac Philosophus Xenophon tradit in ijs libris, quos de Cyri institutione

3. Quantopere referat pueritiā bene instituere.

Plato. li. 3. dialog. 4. de Rep. siue de iusto.

Arist. 8. lib.

Xenoph. li. 1. de Cyropædia.

conscripsit. Nam Plutarchi volumen de recta educatione liberorum notius est, quam vt à nobis sit indicādum. Neque externorum vero ea est propria laus neq; nostroram inferior aut remissior de iuuentute bene instituenda non oratio modo, sed etiam exercitatio & effectio, cū legamus non paucorum Conciliorum decretis sanctionibusque inductum in Ecclesia, vt pueris erudiendis ac bene educandis collegia, ac contubernia publica conderentur, tum viri sapientes & graues ijs docendis præficerentur, ac publico Ecclesiarum sumptu alerentur. Quæ tanquam Christianæ Ecclesiasticæque Reipub. seminaria
Conc. Trid. sess. 23. ca. 18. summopere cum veterum Patrum sententijs, tum nouissimi Tridentini Concilij grauissimis institutis, commendata, confirmataq; videmus. Sed siue publica Magistratus cura, siue priuata parentum opera iuuentus instituatur, certe bene institui, omnino placitum refert. Idq;
Deut. 21. & lex Mosis docet, quæ pueros improbos ac contumaces à parentibus deferri, ac magistratibus puniendos tradi
Genes. 18. præcipit. Abraham autem valde scriptura laudat, quòd familiæ suæ de Deo rectè colendo præciperet diligēter:
1. Reg. 2. 3. 4. contra Heli Pontificem negligentiæ eius rei non solum arguit, sed graues etiam pœnas dedisse narrat. Sapientis demum præceptū est: [Fili tibi sunt? erudi illos, & curua illos à pueritia illorum.] & alio loco [Doce filium tuum
Eccles. 7. & operare in illo, ne in turpitudinē illius offendas. Curua ceruicem eius in iuuentute, & tunde latera eius dum
Eccles. 30. infans est: ne forte induret, & non credat tibi, & erit tibi dolor animæ.] His consentanea Apostolus præ-
Ephes. 6. cipit, nimirum liberos in disciplina & timore Dei educandos. Neque aliud sensisse ipse seruator noster
Matth. 19. debet existimari, cum paruulos iuberet, ad se venire, discipuli sinerent. Atque est grauis sanè diuinæ iracundiæ significatio in eos, qui liberos à seruitute Dei vel prauis exemplis vel consilijs improbis auocant: quippe cum prophetæ cuiusdam verbis adhuc modū Dominus que-
Amos. 2. ratur: [Suscitauit de filijs vestris in prophetas, & de iuuenibus vestris Nazaræos: nūquid non ita est filij Israel?

dicit

dicit Dominus. Et propinabitis Nazaræis vinum, & prophetis mandabatis, dicentes, Ne prophetetis. Ecce ego stridebo subter vos, sicut stridet plaustrum onustum fœno.] Quibus verbis & magnum beneficium commemorat, quo in præsides pastoresque Ecclesiæ magistrosque sapientes legit Christianam iuuentutem, & parentum maiorumque fraudes arguit, quod à vitæ Sanctioris institutis, à clericatu, à monastica professione reuocant quos maximè iuuare deberent: & vero se sub ea scelerū mole veluti oppressū nō posse nō grauissimè ingemiscere aduersus ingratos & impios religionis aspernatores.

Quæ planè cum vniuersè de cura rectè educandi liberos dicta sint, ad species educationis & familiaria magis præcepta veniendum est. Quod si illa quatuor quæ anteà proposui bene teneātur, satisfactum abunde arbitror pueritiæ rectè instituēdæ. Temperantiam primum esse seruandam censeo, nec pueri nimis delicate, nimis indulgenter nutriantur, ne ve ingluuiem ac voracitatem à teneris discant. Neque enim exiguum id malum putandum, neque quod imperitæ matres faciunt, libidini puerorū facile obsequendum. Nam & corpus habitudini plurimum nocet, & animi mores solutos & procaces parit. Quare Aristoteles durioribus assuefaciendos pueros censet [Ad cuncta, inquit, ad quæ possibile est, melius est statim ab initio assuescere.] Neque Plato dissentit, qui cupedias & mellita non ijs passim offerenda affirmat. Qua de causa Lacedæmoniorum austeritas ac cibi parcitas vehementer laudatur, neque Persarum, vti Xenophon tradit, disciplina mollior, ex qua iuuentus prodibat ad bella robusta, vitiorum expers multorum atque magnorum, quæ assidua esitatione eaque illecebrosa ad generantur. De parca & frugali viuendi ratione scribit Clemens Alexandrinus in Pædagogo ad hunc modum: [Hominibus autem sæpenumero damnū & molestiam procreauit voluptas. Graues autem affectiones & obliuionem, & insipientiam in anima parit nimia alimenti copia. Iam vero dicunt etiam, puerorum corpo-

4. Pueritiā temperanter educādam.

Arist. 7. Polit. c. 17.

Plato.

Xenophon. 1. lib de Cyropæd.

Clem. Alexand. in pædagogo, lib. 2. cap. 1. ad finem.

ra rectè crescere in longitudinem, si non abundet nutrimentum. Neque enim prohibetur spiritus vitalis recurrens ad incrementum.] Recitat quoque Clemens Platonis sententiam damnantis vitam gulæ & Veneri deditã: [Ex talibus, inquit Plato, nullus homo sub cœlo potens esse prudens, si hæc à iuuentute exercet.] Hæc Clementis Alexandrini, hæc etiam Platonis sententia est, & animo & corpori officere nimiam escam, quod Salomon etiam confirmat. [Qui delicate, ait Salomon, à pueritia nutrit seruum suum, postea sentiet illum contumacem.] Nam illorum Heli filiorum corruptissimos mores, ob quos & ipsi & parens & vniuersus Israeliticus populus miserrimè tandem concidit, cum scriptura sacra describit, in gluuiem maxime memorat, qua in ipsa sacrificia, importune quoque grassabantur, tum flagitiosam in fœminas pro foribus tabernaculi sancti excubantes libidinem adiungit, tanquam idoneam appendicem, propterea quod cognata sane vitia sint, luxuria, edacitas, & veneris turpitudo. Ergo mores integri à teneris induẽdi, mediocritate victus pueritia ad continentiam virtutemque regenda: exercenda pro modo suo laboribus honestis. Ita Nicolaum, ita Basilium, ita inter antiquos Samuelẽ, Danielem, tres illos nobilissimos pueros nutritos accepimus: quorum est omnium immortalis ac præstantissima gloria.

Prouer. 29.

1. Reg. 2.

5. Loqui impudicia ante mẽdaca pueri nullo modò permittẽdi.

Arist. 7. Polit. c. 17.

Linguæ moderationẽ secundo loco ponebamus: quam indocti ac vulgares homines pro nihilo habeant, vel potius libertatẽ acumenq; dicẽdi res turpes atq; improbas in pueris & admirantur & plaudunt. At rerũ vsu præstantes, sapiẽtiaq; insignes nullos magis scopulos timent pueris, nullam voraginem perinde cauendam sentiunt, atque turpitudinis cuiusq; obscœnique sermonis licentiã. Philosophus planè ea de re sic traditum literis reliquit: [Omnino obscœnitas verborũ per legislatorẽ exterminanda est de ciuitate. Ex turpiter enim loquẽdi licẽtia, sequitur & turpiter facere. Potissimum igitur à pueris neque audiant, neq; dicant quicquã turpe. Si quis deprehensus fuerit

rit contra facere, verberibus castigetur. Sed aspicere auo picturas aut actus deformes prohibemus. Sit igitur cura magistratibus nullam esse neque picturam neq; statuam talium rerum imitatricem.]& post pauca.[Omnium prima nos magis delectant. Quapropter oportet à pueris omnia turpia procul remouere, & maximè quæ habent in se vel obscænitatem vel improbitatem.]Hæc Aristoteles prorsus philosophicè atq; sapienter. Nam vt poeta ille dixit.[Quo primum est imbuta recẽs seruauit odorem Testa diu.] Itaq; se idem poeta gloriatur pudice à parente institutum, ipsum pædagogi officio functum. [Quid multa?pudicum:Qui primus virtutis honos, seruauit ab omni, Nõ solum facto, verum opprobrio quoq; turpi.]Ergo pudor summopere conseruãdus est puerorũ, qui teste Ambrosio perpetuus est comes virtutis. Pudicitiam qui dictis non seruet, eum factis in pudicum fore nullo modo dubitãdum. Actionis enim vmbra existit oratio vt Democritus dixit: quod Plutarchus hoc loco commemorat. Hieronymi præceptum est, cum instituit Lætæ filiã paruulam, [Nihil aliud discat audire, nihil loqui, nisi quod ad timorem Dei pertineat. Turpia verba non intelligat, cantica mũdi ignoret, Procul sit ætas lasciua puerorum. Ipsæ pedisequę & puellæ à sęcularibus consortijs arceantur.] Quod Hieronymus de sodalitio vitando lasciuo monet, id Aristoteles commẽdat etiam ne sit seruile & improbum: quod facillimè similes mores pueri imbuant: quod vero cantica profana vetat, Platonis est probata santentia, hymnos sacros pueris canendos, nullo modo inimicos & impuros. Sicut autẽ turpia verba permitti minimè debent, sic mendacijs assuefieri nequaquam sinendi pueri. Plutarchi placet recitare testimonium. [Præter hæc omnia, inquit, quod sanctissimum, pueri vera proferre consuescant. Mentiri enim seruile est vitiũ; & à cũctis mortalibus odio insectãdũ, nec quod apud mediocres etiã seruos veniã mereatur.]In eo vitio si quando deprehenderentur, Persarum pueri egregiè vapulabãt. Iurare pretereà prohibẽdi sunt,

Horatius.

Ambros.

Plutar. lib. de educat. liberorum.

Hierony. in epist. ad Lætam.

Arist. 7. Polit. c. 17.

Plat. in dialog. 3. de Repub. vel de iusto, li. 3.

Plutarch. de educat. liberorum.

Herodot. in Clio.

quod est procliue, ne consuetudine peierent. Vix enim exui potest deprauata consuetudo iurandi si à pueritia inoleuerit. Iam quæ ad modestiam & vrbanitatem pertinent, ad rectam pronuntiationem, ad purum castigatumque sermonem, etsi contemnenda ea cura non est, tamen non est nobis modo magnopere laborandum: qui nō modo nobiles sed Christianos omnes alloquimur.

Hieronymus ad Latam.

6 Obseruātia in parētes & maiores.

Sequitur pietas & obseruantia in parentes atque maiores, quam partem qui negligunt excolere pueritiæ, pœnas ijdem iuuentuti improbæ & contumaci grauissimas dent oportet. Nihil est nimia indulgentia in filios procaces crudelius. [Qui diligit, inquit Scriptura, filium, assiduat illi flagella.] [Equus indomitus euadet durus: & filius remissus euadet præceps.] [Puer qui relinquitur voluntati suæ, confundet matrem suam.] In superbos & contumaces filios vaticinatus est Salomon ad hunc modum: [oculum qui subsanat patrem, & qui despicit partum matris suæ, effodiant eum corui de torrentibus, & comedant eum filij aquilæ.] Mortem scilicet tetram & crudelem patibuli obituros eiusmodi impios filios, ac sepultura carituros, coruis cæterisque vulturibus escæ prædæque fore: quod latronibus sicarijsque contingit. Documento est Absalon in patrem rebellans, suis ipse aureis capillis illaqueatus atque suspensus. Quantum vero, proteruiæ in parentes crimen sit, declarat seuerissima lex quæ ita habet: [Si genuerit homo filium contumacem & proteruum, qui non audierit patris ac matris imperium, & coercitus obedire contempserit: apprehendent eum & ducent ad seniores ciuitatis illius, & ad portam iudicij, dicentque ad eos, Filius iste noster proteruus ac contumax est, monita nostra audire contemnit: comessationibus vacat, & luxuriæ atque conuiuijs: lapidibus eum obruet populus ciuitatis, & morietur, vt auferatis malum de medio vestri & vniuersus Israel audiens pertimescat.] Quam acerbum sit, parentes filiorum effici suorum accusatores ac necis autores, vos cogitate. Quapropter à teneris obedire

Eccli. 30.

Prou. 29.

Prou. 30.

2. Reg. 18.

Deut. 21.

dire docendi sunt nonnullo metu proposito, neque plagis parcendum, si opus sit: vultu tamen seueriore plerumque ætas illa melius castigatur. Ita instituti liberi parentes pro Deo colunt, idque in laude cuiusdam præclara summus orator sapienter commemorauit: [Parentem, inquit, veneratur vt Deum: neque enim multo secus. Nam meo quidem iudicio pietas omnium virtutum fundamentum est.] Præclarè id Cicero dixit & verè. Quare videmus filijs pijs & in parentes obsequentibus fortunate vitam agi, Deo & hominibus esse charos: vitæ præsentis simul ac futuræ præmijs vbertim potiri, quemadmodum etiam Apostolus admonuit.

Cicero pro Plantio.

1. Timot. 4.

Sed parentes ita se coli à filijs velle debent, vt in Deum omnium autorem & parentem verissimum multò ampliùs pios ac religiosos velint. Id in laudibus Abrahæ & Iob & aliorum patrum maximè ponitur, Tobiæ præsertim, quem refert sacra historia filium sibi cognominem ab infantia Deum timere docuisse. Samuel mater Ana sanctissima vt primum ingredi potuit, diuinis ministerijs accommodauit. Sunt felices certè, qui, vt Iob, ab infantia timorem Domini toto pectore imbibunt. Timotheũ Paulus eam ob rem beatum prædicat, matremque Loidem maximè laudat. Vt sunt autem tenera ingenia puerorum & eorum ætas imbecilla, ita rudiora quædam diuinæ religionis exercitamenta doceri debent: vt signum Crucis pingere in fronte nouerint, vt sacris imaginibus poplite flexo, & capite aperto reuerẽtiam exhibeant: vt memoriter symbolum, orationem dominicam, salutationem angelicam, decalogum; ac cætera si qua sunt his similia, reddant: vt preces aliquas mane primo, tum antequam eant cubitum, fundant: vt cibum sumpturi, aliquid precentur: vt Christi eiusque genitricis Mariæ nomen reuerenter pronuntient. Denique ita imbuendi sunt, vt natu grandes religionem & fidem Catholicã non didicisse videãtur, sed ex materno vtero sumpsisse, aut certè cum matris lacte suxisse. Quam rem de se Basilius gloriose commemorat, qui Macrinæ nutrici vniuer-

7. Religiose & Christiane educandi pueri.

Iob. 1.

1. Reg. 2.

Iob. 30.

2. Timot. 1.

Basil. in epistol. 75. ad Neocæsarienses, & epist. 79.

Z 5

ci vniuersam Theologiam suam acceptam refert. [Fidei vero nostræ (ait ille) quæ poterit esse euidentior probatio, quam quod à nutrice beata femina Macrina educati sumus?] Et idem in alia epistola. [Quam à puero de Deo sententiam à beata matre & nutrice mea Macrina accepi, illam iustis incrementis auctam in me ipso conseruaui.] Neque vero conniuendum est, aut vllo modo assentiendum ijs, qui ineptam ad hæc seria & grauia puerilẽ ætatem causantur, quippe cum in vtramque partem sit plurimum in prima illa tinctura momenti. Contra istorum ineptam pernitiosamque sentẽtiam declamauit vel

Chrysost. scripsit potius Diuus Ioannes Chrysostomus elegantissimam orationẽ quam in eis libris eruditi cum legerint, vehementer probabunt. Quid enim? Non ne puerum vel infantem potius quinquẽnem blasphemijs assuetum è sinu patris abreptum, atque necatum à dæmonibus idoneus certe autor & testis Gregorius literis prodidit? Cuius tanti Patris verba quoque recitare iuuat, vt horribili documento parentes paruulorum etiam vitia extimescant.

Greg. 4. dialog. c. 18. [Quidam vir cunctis in hac vrbe notissimus, ante triennium filium habuit annorum sicut arbitror, quinque, quem nimis carnaliter diligens remisse nutriebat, atque idem paruulus, quod dictu graue est, mox vt eius animo aliquid obstitisset, maiestatẽ Dei blasphemare cõsueuerat, qui in hac ante triennium mortalitate percussus venit ad mortem. Cumque eum suus pater in sinu teneret, malignos ad se venisse spiritus trementibus oculis puer aspiciens cœpit clamare: obsta pater, obsta pater. Mauri homines venerunt, qui me tollere volunt. Qui cum hoc dixisset, maiestatis nomẽ protinus blasphemauit, & animam redidit. Vt enim omnipotens Deus ostẽderet pro quo reatu, talibus fuisset traditus executoribus, vnde viuentem pater suus noluit corrigere, hoc morientem permisit iterare: quatenus reatum suũ pater agnosceret, qui paruuli filij animam negligens, non paruulum peccatorem gehennæ ignibus nutrisset.] Huc vsq; Gregorius: cui fidem non habere tam propinqua narranti,

ranti,

ranti, inuerecundum sit, non parere religiose ac sancte monenti, scelestũ. Extrema iam orationis de recte educandis liberis habitæ Pauli autoritas sit, sic & parentes & liberos cohortantis: [Filij obedite parentibus vestris in Domino, hoc enim iustum est: Honora patrem tuum & matrem tuam (quod est mandatum primum in promissione) vt bene sit tibi, & sis longæuus super terram. Et vos patres nolite ad iracundiam prouocare filios vestros: sed educate illos in disciplina & correptione Domini.] Cuius rei documentum Christus, vt initio diximus, se præbuit optimum & maximum: quem propterea agnum Dei vocitatum sentit Clemens Alexandrinus, quod pueros agnorum verbo scriptura significet. [De hoc, inquit, puello fert quoque testimonium Ioannes, qui est maior propheta inter natos mulierum, ecce agnus Dei. Quoniam enim scriptura pueros ac infantes agnos vocat, Deum, qui est verbum, qui propter nos homo factus est, qui nobis in omnibus assimilari volebat, vocauit agnum Dei, filium Dei, infantem Patris.] Itaque qui filius erat Patris sempiterni, filius esse matris humilis non est dedignatus, vt obedientiam ac pietatem factis ipsis, non verbis tantum mortales doceret.

Ephes. 6.

Clem. Alexand. lib. 1. pædagog. c. 5.

IN

IN OCTAVA EPIPHANIÆ,

Vidit Ioannes Iesum venientem ad se & ait. Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Ioan. 1.

1. Quid sit videre Christũ ad se venientem.

IVINAE declarationis illustrem diem Epiphaniæ verbo, à veteribus appellatum, non solum Magorum aduentu atque adoratione Ecclesia insignitũ celebrat, sed etiam baptismo Christi ac miraculo aquæ in vinũ mutatæ consecratum, quem admodum cum Patrum frequentes conciones: tum ipsius Ecclesiæ voces eius diei testantur: quæ quanuis vno die tradantur diuinitus peracta, diuersis tamen annis accidisse constat. Cum igitur Magorum rebus commemorandis per hosce dies Matthæi Euangelium recitauerit, hodierno die Ioannis Euangelium adhibet Ecclesia, quo baptismi Christi gloria innotescat, quem Ioannes ille Baptista prædicat, & sanguinis sui effusione peccata delere, & baptismi à se instituti virtute & vi Spiritũ sanctum hominibus conferre. Itaq; ait Ioannẽ Baptistam Christum ad se veniẽtẽ vidisse, quãdo id contigerit, non admodũ moror. quidam enim proximo post legationẽ Iudæorũ susceptã die, alij lõgo post interuallo cõtigisse volunt. Vt vt sit, certe iam baptizauerat Christũ Ioãnes, cum hic ad se euntẽ spectauit. Atq; eã ob rẽ hic vir nõ solũ propheta, sed etiã plus quã ꝓpheta celebratur, quemadmodũ hoc loco Cyrillus exposuit quod alij pleriq; prophetæ venturũ quidẽ Christũ viderint, hic & veniẽtẽ vidit & alijs indicauit. Quid enim nõ agnosce-

Cyrill. Alexand. in exposit. Euãg.

agnosceret & proderet in illa ætate, qui vix perfecte formatus in vtero materno, venientem olim non modo cognouit, verũetiam saltu & pulsu, quia voce non poterat, matri demonstrauit? Idcirco enim se venisse profitetur, vt summi Regis Christi & præco esset & nũtius. Sed quę hodie collata est Ioanni gratia, vidit enim Iesum venientem ad se, suoq; modo iustis confertur omnibus. Est autẽ grande quidem Dei beneficium, quod ad hominem venit, sed necessarium plane propterea quod nequit homo ad Deum venire, nisi ad se venientem primum exceperit Deum, quare à sapiente scriptum est: [Præoccupat eos qui se concupiscunt: quoniam dignos se ipsa circuit quęrens.] At non minoris beneficij loco numerandum, si datur homini venientem ad se Deum videre, hoc est Dei gratiam vt oportet, agnoscere, quod Ioanni cõtigit, qui venientem Christum cognouit. Fit sæpenumero, vt adaduentus Dei non innotescat homini, nisi putemus sanctum Iob falli ita dicentem, [si venerit ad me, non intelligam. & si abierit, non cognoscam.] aut Psalmistem nõ verè pronuntiasse. [Semitæ tuæ in aquis multis: & vestigia tua non cognoscentur.] Nam & potentiæ Dei mirabiles & inscrutabiles sunt progressus, & gratiæ occultæ subtilesque motiones. Itaque nouo beneficio ascribendum est, quod interdum ipsa Dei beneficia diuina homini patefiunt, vt digne quoad potest vtatur, & gratiam habeat, quam referre non potest. Inspirationi cœlesti paret, consilia vitæ perfectionis suscipit: mortalibus anteponit sempiterna. Quod Paulus monet [Contemplantes ne quis desit gratiæ Dei.] quod Amos Propheta prædicat [Præparare in occursum Dei tui.] Sapiẽtum vox est, occasionem boni non esse finendam è manibus elabi. Id præstari rectè non potest nisi bonũ pateat. Cum satis perspectum sit, tenẽdum fortiterque figendũ [Inueni, inquit, quem diligit anima mea: tenui eum, nec dimittam.] Ioãnes sane qui Christum videbat venire, & ipse tanto munere fruebatur, & alijs non inuidebat. Itaque clamabat, [Ecce agnus Dei.] Id enim proximũ est,

vt

Ioan. 1.
Sapien. 6.
Iob. 9.
Psal. 76.
Hebr. 12.
Amos 4.
Cant. 3.

vt qui Dei maiestatem sentit; quibus potest ? annunciet: quo liceat pluribus ijs opibus frui, quæ in multos distributæ minimè imminuuntur. [Quam sine fictione didici, aiebat Salomon, & sine inuidia communico: infinitus enim est thesaurus hominibus.] Quid enim non sit, qui Dei ipsa sapientia, ipsa gloria & felicitas sit?

Sapien. 7.

2 *Quid Agnus Dei in Christo significet.*

[Ecce, inquit, agnus Dei.] Delicias mihi videtur ipsas Dei dicere: quod Christus proprie is sit, qui Deo charus, iucundus, ac gratus sit: sine quo nihil illi iucundũ & gratum. [Ecce puer meus quem elegi, dilectus meus in quo bene complacuit sibi animæ meæ.] Sic Matthæus recitat Isaiæ testimonium, partim Hebraicæ veritati partim septuaginta interpretum editioni consentiens. Tanquã ergo puerũ Dei, vnicum filium eius Iesum Christũ agnũ Dei nominauit Ioannes, vt Clemẽti placet Alexãdrino. Appellatus quidem est Salomõ amabilis Domino at cũ in tanta flagitia prolapsus sit, significasse potius quã exhibuisse eũ qui vnice Deo charus sit facile intelligi potest. Vnus Christus verè amabilis Deo, quiq; omnes eius voluntates implet; solus per se Patri acceptus & gratus. Nam etsi sunt agni, alij sancti, tamen agnus Dei ille singularis, solus est Christus: quod Augustinus dicit his verbis: [Vtique singulariter iste agnus: nam & discipuli dicti sunt agni. Ecce ego mitto vos sicut agnos in medio luporũ. Agnus singulariter, sine macula, sine peccato: non cuius maculæ abstersæ sunt, sed cuius macula nulla fuerit. Ipse Ioannes non erat Agnus? non erat vir sanctus? non erat amicus sponsi? Ergo singulariter ille, hic est agnus Dei, quia singulariter huius agni sanguine solo homines redimi potuerunt.] Ergo agni nomen præcipue Christo tributum, quod immolatus pro nobis sit: quem Moyses figurauit, quem Esaias prædixit: cuius agni desideratio homines tenebantur. Atq; vt Cyrillus & Theophilactus sentiunt, ideo agnus ille cum Emphasi & articulo Græco dicitur, vt intelligatur is esse agnus, quem lex & prophetæ denũtiarant. Itaq; propter sacrificium maxime Christus dictus est agnus Dei, vel Deo oblatus, vel

Esa. 42. *Matth. 12.*

Clemens Alexand. lib. Pædagog. 1. c. 5. *2. Reg. 12.*

Aug. tract. 7. in Ioan.

Exod. 12. *Esa. 53.* *Cyrill. hic.* *Theophil. ibid.*

etiam à Deo traditus propter nimiā charitatem suā quā dilexit nos, eodem Theophilacto autore. Sed mores nihilominus suauissimos, Deoque gratissimos in Christo agni verbū declarat. Ergo id vt exprimat Ioānes, Agnū vocat Dei, quod soleant vulgo iucūda esse & amica, quæ simplicitatem quandam, ac mansuetudinem inter animalia præseferunt, ita catellos, & passerculos, & auiculas, aut animalcula id genus placida atque facilia inter delitias haberi plerunque videmus. In quo genere excellit sane agni candor ac simplicitas quædam, valde delectās. Est enim præ cæteris animal mite, innoxium, tractabile, iniuriæ patiens, aculei omnis atque felis expers. Quæ plane omnia in hunc cælestem agnum mirifice conueniunt. Cuius innocentiam, mansuetudinem, iniuriarum tolerantiam Petrus explicat illis verbis [Qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius: qui cū male diceretur, nō maledicebat, cū pateretur nō cōminabatur: tradebat autē iudicanti se iniuste.] Neq; Hieremias aliud declarat, cum Christi ex persona loquitur, [& ego quasi agnus māsuetus, qui portatur ad victimā.] Nos igitur si Deo grati esse cupiamus, hunc agnum quē nobis indicat Ioānes, gestemus in manibus, Patri offeramus mun⁹ omniū lōge gratissimū. Idcirco in tēplo agnus offerebatur bis quotidie, mane & vespere, quod fidei nostræ & autor & cōsummator sit, vt loquitur Paulus, Christ⁹ Iesus. Hūc proinde Daniel in cōspectū altissimi obtulisse scribit gētes, ac nationes oēs. Per hūc nos habere accessum ad Deū Paulus prędicat: sine hoc nihil Deo acceptū, nihil potest esse iucūdū. Deniq; vt idē scribit, Colossensibus [Ipse est caput corporis Ecclesiæ, qui est principiū, primogenitus ex mortuis: vt sit in omnibus ipse primatū tenēs, quia in ipso cōplacuit omnē plenitudinē inhabitare & per eum recōciliare omnia in ipsum.] Quapropter cum e baptismo emersisset Christus, colūbæ specie Spiritus sanctus in eū descendit, & patris æterni audita vox est. [Hic est filius meus dilectus, in quo mihi cōplacui.] Agnum enim colūba aduolauit merito, q̄d similia vt dixit Naziāzen⁹ bene

1. Pet. 2.
Hiere. 11.
Exod. 29.
Num. 28.
Hebr. 12.
Dan. 7.
Ephes. 3.
Coloss. 1.
Nazian. in orat. de baptismo Christi.

bene sibi conueniant: præconiũ vero Patris, vnice se huius puritate & sanctitate delectatum, declarauit: quod Ioannes bene edoctus, vno verbo vim immensam sensus sui exprompsit, aiens [Ecce agnus Dei.] quod non simpliciter sed cum emphasi dixit quod Græcus articulus magis declarat. Ecce, inquit, agnus ille Dei.

3. Quid per Agnũ Dei homines consequantur. Quamobrẽ aptissime adiecit [Ecce qui tollit peccata mundi.] tametsi græca secundum ecce non habeant, sed illud præclare docuit, eum agnum qui esset Deo gratissimus, mundi scelera omnia sanguine suo eluere atque expiare. Quare quantum nobis in Christo salutis, fortunarum, opumque sit, vno item verbo expressit. Vt enim olim è seruitute AEgyptiaca filij Israel non sunt ante liberati quam agnus est legitimus immolatus, ita nos diaboli ac peccatorum nostrorũ miserrimã seruitutem nõ euadimus, nisi Christi sanctissima victima & sanguine.

Esai. 53. [Omnes enim nos sicut oues errauimus, & posuit Dominus iniquitates omnium nostrum super eum. Oblatus est quia ipse voluit, & non aperuit os suum sicut ouis ad occisionem ducetur, & quasi agnus coram tondente obmutescet, & non aperiet os suum.] Quam suam per Christi sanguinem redemptionem cœlestes illi ciues & libenter agnoscunt, & singulari cum gaudio confitentur, in hæc

Apoc. 5. verba canentes: [Dignus es Domine accipere librum & aperire signacula eius, quoniam occisus es, & redemisti nos Deo in sanguine tuo ex omni tribu & lingua & populo & natione, & fecisti nos Deo nostro regnum & sacerdotes & regnabimus super terrã.] En quãta per Christi sanguinem adepti fuerimus: vt nõ modo è misera peccati ac tartari sempiterni seruitute erepti, atque ad libertatem & patriam redierimus, verumetiam regni immortalis & sacerdotij præstãtissimi munere decorati simus: vt simul regnemus c Christo. Quam in auditam Christi

Apocal. 5. atque incredibilem erga mortales munificentiam, etiam Angelorum ordines perpetuo cantu ac laude dignissima prosecuntur, ita exclamantes: [Dignus est agnus qui occisus est, accipere virtutem & diuinitatem, & sapiẽtiam, & for-

& fortitudinem,& honorem,& gloriam & benedictionem. Cælestibus terrena consentiunt, excelsis illis ista infima,omnem enim creaturam terrenam & subterraneā concinuisse his vocibus refert Apocalypsis :[Sedenti in throno & agno,benedictio,& honor, & gloria, & potestas in secula seculorū.] Quo pacto peccata mūdi tollat hic agnus,venerabilis Beda luculentissimè docet his verbis [Dilexit nos,& lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo. Non solum autē lauit nos in sanguine suo, quādo sanguinem suum dedit in cruce pro nobis, vel quando vnusquisque nostrum mysterio passionis illius baptismo aquæ ablutus est,verumetiā quotidie tollit peccata mundi; lauatque nos à peccatis nostris in sanguine suo, cum eiusdem beatæ passionis ad altare memoria replicatur,cū panis & vini creatura in sacramentum carnis & sanguinis eius ineffabili spiritus sanctificatione transfertur, sicque corpus & sanguis illius non infidelium manibus ad perniciem ipsorum funditur,sed fidelium ore sumitur ad salutem. Cuius recte figuram agnus ille paschalis ostendit.] Hæc Beda cui Theophylactus consentit,sic dicens: [Nō dixit,Qui abstulit peccata,sed qui tollit in prǣsenti peccata nostra. Quotidie enim tollit peccata nostra: & aliorum quidem per baptismum,aliorum autem per pœnitentiam.] Quæ cum ita sint, nulla erit venia dignus peccator,qui oblatam sibi salutem per Christum vel contempserit, vel etiam neglexerit. Nam infinito peccatorum pondere quanuis obruatur,licet venire ad gratiam,fas est Deo reconciliari per agnum. [Ipse est enim propitiatio pro peccatis nostris,non solum autem pro nostris, sed & pro totius mundi.] Hic est ergo qui baptizat in Spiritu sancto : qui demergit culpas omnes nostras in mare : vt Aegyptij nos persequentes minime existant, baptismi tanquam maris rubri Christi,scilicet,cruore tincti fluctibus, penitus absumpti ac deuorati. Hic est ille Iesus qui lætissimum populum & diuinitus data victoria ouantem in terram promissionis inducit, in regna lacte & melle manantia : siquidem [Agnus qui in medio throni est,

Apoc. 5.

Beda in expos. Euang.

1.Ioan. 2.

Apoc. 7.

reget eos, (ait Ioannes Apoſtolus,& deducet eos ad vitæ fontes aquarum.]

4 *Quales nos exhibere erga Agnum Dei debeamus.* Huic igitur Agno, fratres, gratias ſempiternas agamus, quod nos in gregem ſuorum adnumerauerit, quod ſanguine ſuo & carne pauerit, quod vellere mundiſsimo veſtierit atque exornarit, quod munus ſe ſe nobis ipſe præbuerit: quod quidem munus pro nobis, pro noſtris, pro impetrandis proſperis,& auertendis aduerſis, Patri iuge ſemper offerre poſsimus. Quis enim tot ac tantis beneficijs Chriſti non dicam exſoluendis, non dicam etiam cōmemorandis, ſed cogitandis ſaltem par eſſe queat? *Pſal.115.* [Quid retribuam Domino, pro omnibus quæ retribuit mihi?] At illud omnino retineamus & maneat, ne Agnum hunc cæleſtē ferinis moribus affligamus, ne lupos nos aut vulpes exhibeamus. Agnus eſt, agnorum ſocietatem & gregem amat: delectatur ſynceris & candidis animis: mites atque manſuetos ſibi aſciſcit, patientes & tolerantes iniuriarum cohoneſtat. *Matth.11.* Diſcere à ſe omnes iubet, qui ſit mitis atque humilis corde. Cum agnis agnum ludere videmus ac feſtiue verſari. De eo Eſaias canit: *Eſai.40.* [In brachio ſuo congregabit agnos: fœtas ipſe portabit] vt blandientē agnis teneroque ac ſimplici gregi indulgentem perſpiciētemque intelligamus. Hieronymi commētarij id habent: *Hieron. lib. 11. in Eſai.* [In brachio, inquit, ſuo congregabit agnos. Non tauros,& arietes,& hircos, & grandes oues, quibus per Ezechielē comminatur, quod lacte veſcantur, & operiantur lanis, & infirmum cōterant gregem, ſed agnos adhuc tenellos, & rudis in Chriſto infantiæ.] Ac fuit vetuſtus mos Eccleſiæ primæuæ Chriſtum inter agnos coronatos pingere, quod Romana nonnulla hodie quoque monumēta oſtendunt, præſertim in æde ſancti Clementis: quo ex inſtituto illud præterea manauit, quod tempore Reſurrectionis Eccleſia Romana canit: [Iſti ſunt agni nouelli qui annuntiauerunt: modo venerunt ad fontes: repleti ſunt claritate: in conſpectu agni amicti ſunt ſtolis albis & palmæ in manibus eorum.] Quod carmen in Apoſtolos atque Apoſtolorum ſimiles dici perſpicuum eſt. Demus igitur

operã fratres, vt agni velleribus, id est, lenissimis nos moribus induamus, magisque Iacob similes, quam Esau esse velimus. Neque enim venatores astutos ac truculentos mitissimus agnus amat: fugit potius ac deuitat feroces, superbos, crudeles. Procul sint vespertini lupi de quibus loquuntur Habacuch, & Sophonias Prophetæ, nihil aliud quam prædam meditantes, atque sanguini innoxio inhiantes: recedant longe vulpes insidiosæ ac fallaces, tenero gregi minime parcentes. Rapinam, dolũ, cruoris sitim odit atque execratur ille agnus. Nulla rapacium volucrum, nulla aduncis vnguibus auis sacrificio Dei idonea habebatur lege. Mundus quidem istos leones admiratur, aquilas prædictas potẽtia tollit in cælum: at Christo cordi est pusillus grex, quem demulcet, ac bene sperare iubet. [Nolite timere, inquit, pusillus grex: quia cõplacuit Patri vestro dare vobis regnum.] De superbis autem & potentibus quid refert? quid? [Ibi, inquit, fuerunt gigantes nominati illi qui ab initio fuerũt, statura magna, scientes bellum. Non hos elegit Dominus.] Quare fastu omni atque ambitione deposita, rapacitate auaritiaque detracta, abiecta fallacia & dolo omni, simplicem, ac candidam mentem recipiamus, agno vitæ innocentia & mansuetudine congruamus, quo liceat agni beatissimi cõspectu sempiterno frui.

Habac. 1.
Sophon. 3.
Luc. 12.
Bar. 3.

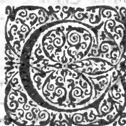
A a IN

IN DOMINICA SECVNDA POST EPIPHANIAM.

De Matrimonio.

Nuptiæ factæ sunt in Chana Galilææ: & erat mater Iesu ibi: vocatus est autem & Iesus & discipuli eius ad nuptias. Ioa. 2.

1 Matrimonium à Deo institutũ, à Christo honoratũ atque perfectum.

CVM Euangelicæ legis Conditor Christus, perfectiorem sanctioremque vitæ gradũ, continentia rerumque secularium contemptu, inducturus vel sermone vel exẽplo suo esset, ne præstantioris boni electione inferiorem conditionem improbare ac repudiare videretur, summo cõsilio legitimas necessariasque vitæ mortalium nuptias, non solum verbis confirmandas, sed sua quoque præsentia ac dignitate decorandas existimauit. Recte enim Cyrillus atq; Augustinus & vtroque antiquior Gaudentius Brixiensis episcopus eius facti, hanc quam dixi rationem esse confirmant. Nã matrimonij iustũ sanctumque fœdus & vinculum ipse Christus primum diuina autoritate instituit in ipsis humani generis primordijs: deinde prauis opinionibus abusuq; hominum deformatum Euangelicis præceptis reformauit: postremo passione sua ac sanguine eo vsque perduxit atq; ita perfecit, vt non modo naturalem honestatem contineret, sed diuinæ etiam gratiæ vim Christianis coniugibus, vtpote sacramentum verissimũ more cæterorum adferret. Hęc dum paulo amplius explico, attendite. Autorem igitur matrimonij primũ ac summum fuisse Deum Christus ipse apertè declarat. Nam cũ

Cyrill. in exposit. Euãg. Aug. tract. 9. in Ioan. Gaudentius tractat. 1. in hoc Euang.

Adamus

Adamus Euam ex costa sibi detracta aspexisset, qui omnibus ante animantibus perspectis, nullius eorum sibi consortium concupiuit, in mulierem intuens ac sociam sibi opportunam considerans, ita pronuntiauit: [Hoc nūc os ex ossibus meis, & caro de carne mea. Quamobrem relinquet homo patrem suum & matrem, & adhærebit vxori suæ: & erunt duo in carne vna.] Illa autem, Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea, approbantis ac sibi gratulantis verba sunt, quasi præ cæteris animantibus, quæ conspexerat, hoc vnum sibi esse cordi, declararet: cuius perpetuam societatem, & vitæ vsum communem satis sequētibus verbis indicauit. Quæ sane Adæ primi nostri parentis verba Christus ita recitat, vt Deo propriè tribuat. Rogatus enim causam matrimonij atq; diuortij, ad hūc modū respōdit: [Nō legistis, quia qui fecit hominem ab initio, masculū & fœminā fecit eos, & dixit: Propter hoc dimittet homo patrē & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erūt duo in carne vna. Itaq; iam non sunt duo, sed vna caro. Quod ergo Deus cōiunxit, homo non separet.] Adæ verba, verba Dei esse Christus dixit, ꝓpterea quod Adā diuino instinctu locutus est, magis diuinæ legis & iuris promulgator ipse quā Cōditor. Quemadmodū Patres in Cōcilio Tridētino sentiunt. Cū ergo Deus nuptiarum autor sit, non potest esse dubiū, quin vituperatores matrimonij Satanæ ministri sint: ac diabolico instinctu loquantur, in quos Paulus: [Discedent, inquit, quidā à fide attendētes spiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorū, prohibētiū nubere.] Manichæos nimirū & Tatianos & Encratitas hæreticos prædicēs, qui nuptias tāquā rem turpem & prauā repudiabant, aut etiam sub lege Euāgelica sublatas asserebant, vt Hieracitæ hæretici. Pulchre autem Beatus Gaudentius hoc loco in Manichæos inuehitur: [Manichæis perditis matrimoniū à Deo cōstitutū displicet: quibus ego ob immunditiā suā puto nō vtiq; rem nuptialem displicere, sed legē quæ nō multas fœminas vni viro coniungit.] Quare Platonis alioqui eximij Philosophi, non modo improbāda, sed irridēda atq; explodēda est stultissima

Gen. 2.

Matt. 19.
Conc. Trid. sess. 24. c. 1.
1. Timot. 4.
Gaudentius tract. 1. in hoc Euang. & tractat. 8 in 7. tom. bibli. 553 Patrum.
Epiph. hæres. 46. & 47. de Tatianis & Encratitis.
Idem hæres. 67. de Hieracitis.
Plato in dialogo 5. de Repub.

sima sententia, communes vxores, remque omnem coniugalem incertam introducētis, qui dum charitatē ac beneuolētiam omniū erga omnes filios parētū augere, & Rēpublicam arctius sibi cōstringere putat, nihil aliud agit, vt Aristoteles optime ostēdit, quā vt nullus sit amor paternus, nulla prouidentia in filios: quo nihil potest cogitari demētius. Quis enim parētis amorē curāq; praestet in eū, quem minime suū esse arbitretur? Plane res ea atq; Socratis siue Platonis tam turpis error in re tāta satis declarant, quā sint hominū eorū etiā qui sibi sapiētes vidētur, absurdae saepe sententiae, cū humano tantū iudicio nituntur. Quorū debet esse tanto minor autoritas, quoties diuinis institutis, quae fides Christiana habet, repugnant. Quoniam verò matrimoniū à Deo esse constat, recte beatus Augustinus cōsequens censet, vt sit diuortium à diabolo. Non enim eorū quos Deus coniunxit, separatio & diuulsio alium habere impulsorem & autorem magis idoneum potest, quam diabolū, perpetuū diuinorū operum hostem atq; euersorem. Neque tamen causas quasdā interdum improbamus, quas Ecclesia probat, legitimasque ducit, vt quoad thorum possint coniuges separari, retento semper vinculo matrimonij, vt alias nuptias inire non liceat. Sed haec peculiares easq; raras habent causas: quibus demptis, tenendum est Apostoli sanctum praeceptū: [Alligatus es vxori, noli quaerere solutionem.] Qui autē facile se cōiugibus distrahendis ministros autoresve praebent, quod humanae miseriae vitium est perquam frequēs, sciant se Deo aduersari, diabolo opitulari: meminerintq; subinde caelesti oraculo pronuntiatum: [Quod Deus cōiunxit, homo non separet.]

Arist. li. 2. Polit. c. 2.

Aug. tract. 9. in Ioan.

1. Cor. 7.

2 Matrimonij onera.

Sed quamuis diuina autoritate coniugium inductū sit, tamen culpa hominum diuino imperio violato, multas ac magnas difficultates habet, graues molestias aerūnasq; vix tolerandas hominibus inuehit. Manifestum id fit sententia Dei in primos homines diuini foederis violatores pronuntiata. Nam in Euam ita loquitur Deus: [Multiplicabo aerumnas tuas, & conceptus tuos: in dolore paries

Gen. 3.

filios:

filios:& sub viri potestate eris, & ipse dominabitur tui.] Nihil matribus dulcius, amore filiorum. Nihil vtilius & potius, societate atque auxilio virorum. At ijs quæ sunt præcipua bona matrimonij ijs ipsis pœnam atq; asperitatem aspersit peccati vindex Deus: vt nihil sit ac partus filiorum quod æquè cruciet, nihil sit gestatione vteri molestius. Viri quoq; imperio & dominatu nihil acerbius, cuius libidini parendum sit, & iniuria pro iure ferenda. [Matri longa decem tulerunt fastidia menses.] Et [quæ appropinquat ad partũ dolens clamat.] Et seruitutis tabulas, nuptiales tabulas sapienter Monica Augustini mater appellabat. Iã vir ipse vacuus vindictæ nõ mansit: pœnã dicta est in eũ, vt cuius esset munus victũ quærere, & alendæ familiæ opportuna subsidia parare, laboriosam sibi ac durã eam operã futuram audiret: [Maledicta terra in opere tuo: in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ. Spinas & tribulos germinabit tibi, & comedes herbas terræ. In sudore vultus tui vesceris pane tuo.] Quoniã ergo difficultates cõiugij homines multas ac magnas experti sunt, illius nexũ & vinculũ rũpere, ne inuiti diutius tenerẽtur, aggressi sunt. Atq; onus sibi impositũ tanquã graue, ceruicibus excutiendum putauerũt. Quare & repudiũ introduxerunt, vt fas esset alteram ducere, priore reiecta: & pleriq; cõplures simul vxores nõ dubitarũt ducere, vt libidini ampliorẽ cãpũ offerrẽt. Hebræi quidẽ quãuis diuinis oraculis eruditi, tamẽ matrimonij primæuam constitutionẽ valde laxauerunt. Nam licere cuique repudiata vxore, alteram ducere opinabantur, & plures simul vxores habere passim. Quominus mirandum est, si & posterius hoc Persis, & illud prius Romanis fas esse visum sit. Etenim Persas ac gentes nonnullas alias barbaras coniugium cum pluribus simul tenuisse cum prophanæ tum sacræ literæ produnt. De iure vero repudiandi vxorem apud Romanos, nemo in eorum literis vel tenuiter versatus dubitare poterit: vnde illud tanquam nõ modo licitum, sed optime etiã consultum: [Vxorẽ haud retine, si cœperit esse molesta.] Sed Christus matrimonij leges

Virg. lint.
Esai. 26.
Aug. lib. 9. conf. c. 9.
Genes. 3.
In libro Esther.
Catonis versus.

leges eas esse ratas ac firmas sanxit, quæ sunt olim ab initio diuinitus institutæ. Itaque abusu correcto, multitudinē vxorū vetuit quanquā Sanctis Patriarchis, plures habuisse vxores nullo modo vitio vertendū est. Cū ad propagādū populū Dei pro eius seculi moribus diuinitus cō-

Genes. 2. cessum fuerit, cū illa protulit, [Et erūt duo in carne vna.]
Matth. 19. Quod Cōcilio Tridētino his verbis explicatū est: [Hoc
Concil. Tridēt. sess. 24. cap. 1. autē vinculo duos tantūmodo copulari & coniungi Christus Dñs apertius docuit, cū postrema illa verba tāquā à Deo prolata referens dixit, Quod Deus cōiunxit, homo nō separet.] Quod plane Pharisæos nō latuit, qui Moysem tanquā contrariū statim obiecerunt: [Quid ergo, inquiunt, Moyses mandauit dare libellū repudij?] Quibus Dñs respondit, permissum id quidē fuisse à Moyse propter duritiam eorū, ne vxores si retinere cogerētur occi-

Matth. 19. derēt: [Ab initio autē non fuit sic.] Itaq; reformās matrimoniū, & ad primū statū reducens præcipit, [Dico autē vobis, quia quicunq; dimiserit vxorem suā nisi ob fornicationē, & alterā duxerit mœchatur, & qui dimissam duxerit, mœchatur.] Hic exceptū esse voluit casum fornicationis, vt posit dimitti thorus vxoris, quemadmodū Au-

August. de serm. Domini in monte lib. 1. c. 25. gustinus prudenter docet, nō vt aliā ea superstite ducere posit. Id enim mœchari intelligit. Quare matrimonij Christus non institutor solū, sed etiam reformator ac restitutor firmum esse voluit duorū atq; indissolubile vinculū, quēadmodū ab initio masculus & fœmina humani generis parentes primi diuinitus conditi sunt.

3 *Felicius esse cōiugio liberum agere, sed non concedi id omnibus.* Verū enimuero Apostoli quoq; ipsi arctas atq; cōstrictas matrimonij leges à Christo accipiētes, rē durā imponi sibi arbitrati, iugū eiusmodi excutiēdū potius quā subeundū sentiebāt: [Si sic est, inquiūt, causa hominis cū vxore, nō expedit nubere.] Illud volētes intelligi, difficillimū esse factu, vt cuiquā idonea ad totā vitā coniux lega-

Matth. 19. tur: quod si inepta vel etiā infesta cōtigerit, esse nihilominus perpetuò retinendā, id quidē esse durissimū. At Dñs in sentētia perstans, [Nō omnes, inquit, capiunt verbum istud, sed quibus datum est.] Quibus sane verbis duas res

mirificè

mirificè cõplexus est. Primũ non esse id quidem omniũ. Sunt enim qui se cõtinere nõ admodum queunt. Quibus Apostolus atq; in Apostolo Christus loquitur, [Si non se cõtinet, nubat, melius est enim nubere, quã vri.] Esse autẽ continẽtiæ donũ cæleste neq; omnibus passim datũ, Salomon apertè declarat, [Et vt sciui quoniã aliter nõ possem esse cõtinens, nisi Deus det, & hoc ipsum erat sapientiæ, scire cuius esset hoc donũ.] Augustinus vero idẽ sentiens Deũ precatur: [Cõtinentiã iubes: da quod iubes, & iube quod vis.] Sed continentiã ab vxore ducenda, cui liberũ est eũ statum capessere quem malit, Deus non imperauit. Idcirco neq; omnibus dat: quibus autẽ est necessaria, si petatur vt debet, non negatur id donum. Multis autem diuinitus cõceditur se cõtinere. Ob id addidit secundũ Christus. Quibus id datũ sit, magno eos bono frui, magnis incõmodis liberari, vxore non ducta. Onera matrimonij, curas, molestiasq; ingẽtes ac plurimas eleganter Hieronymus egregius cœlibatus assertor, describit pluribus locis. Legite illius librũ aduersus Heluidium: epistolã quoq; ad Furiã viduã, tum ad Eustochiũ virginẽ: copiose ac disertè qui sint nuptarũ labores, ærumnæq; discetis, ex marito, ex filijs, ex familia, ex re ipsa familiari. Paulus vero vno verbo plurima cõprehendit: [Si acceperis vxorẽ, inquit, nõ peccasti: & si nupserit virgo, nõ peccauit: tribulationẽ tamẽ carnis habebũt huiusmodi.] Carnis tribulationem, cõiugatorum curas, & molestias, & mille fastidia cruciatusq; intelligi volens. Itaq; nõ solũ spiritus incommoda, sed etiam corporis miserias & labores inuehit necessario cõiugiũ. Nã de spirituali incõmodo, dixerat planẽ: [Quæ autẽ nupta est, cogitat quæ sunt mũdi, quomodo placeat viro, & diuisa est.] Solicitudinẽ & angorẽ dicit nuptarũ ob ingeniũ sæpe difficile virorũ, ob rei familiaris varias curas, quibus est libera quæ nõ nubit. [Mulier enim, ait, innupta & virgo cogitat, quæ Dñi sunt, quomodo placeat Deo.] Qua re quid potest esse felicius? Imitatur enim quodammodo ac refert cæleste vitã illã ac beatam, quæ nullis curis distinguitur, nulla egestate premitur: in

1. Cor. 7.

Sapien. 8.

August. li. 10. confess. c. 29.

Hieron.

1. Cor. 7.

1. Cor. 7.

vno Deo sibi cõcesso omnia simul bona nanciscitur. Nuptiæ porro seruitutem quandã, honestam illam quidẽ, sed tamen perpetuã afferunt. Quamobrem, cui id datum sit, vt cõiugio liber sit, magnum sibi sciat donũ diuinitus esse concessum. Præclare enim Plato matrimonij vsum esse bonum dixit, perinde atq; medicinæ. Vt enim cui salus constat bene natura, medicina carens felicior est: at cui opus sit medicina, ea vti etiam debet, sed profecto medicamenti acerbitas aut molestia necessario toleranda est: ita certe res etiam coniugiorum se habet. Etenim qui fluxionibus capitis laborat, rectè sibi brachij partem adurit, atq; eo euocat humorẽ redũdantẽ. Præstat enim id molestiæ perpeti: quã vel cæcũ fieri, vel cerebro laborare. At quãto ille felicior, qui sanus & dolore caret, & molestia quotidianæ expurgationis? Quãobrẽ Apostolus tãdẽ eo colligit vniuersam matrimonij ineũdi vel nõ ineundi causam: [Alligatus es vxori, noli quærere solutionẽ: solutus es ab vxore, noli quærere vxorẽ. Vnusquisq; donũ habet ex Deo: Cæterum, beatior, inquit, erit si sic permãserit.]

Plato.

1. Cor. 7.

4 *Christi munere matrimonio collatũ, vt non honestũ modo, sed etiam sanctum sit.*

Ne vero cõiugati suã nimiũ sortem dolerent, ac se miserijs laboribusque multis expositos grauiter ferrent, neve Christũ cõquererentur matrimonij onera fecisse grauia, legesq; duras admodum sanxisse, summa illa sapientia ita reformãdum coniugiũ putauit, vt quidquid difficultatis accederet, nouo gratiæ munere cõpensaretur ac molliretur. Itaq; quod erat antea officiũ quoddam naturæ honestũ, id Christus effecit sacramentũ gratiæ suæ: ac naturalẽ nexum diuina vi ac virtute muniuit. Iugo huic oleũ inunxit spiritualis gratiæ tantum, vt in Christo non solũ ferri possit, sed etiam meriti ac sanctitatis plurimũ habeat. Quam rem egregie Cyrillus explanat his verbis: [Oportebat certe, quoniã totã naturã hominis ad melius restaurabat, nõ solũ natis iam hominibus benedicere, verũ etiã nascituris gratiam præparare, & aditum illorum ad hanc vitam, autoritate miraculi & præsentia sua sanctũ efficere. Præterea in doloribus parere filios ad mulierem propter peccatum dictum fuit. Quomodo ergo aliter hæc male-

Cyrillus in expos. huius Euangelij.

maledictio depellenda erat, ne condemnata nuptiarum sanctimonia videretur quam Saluatoris præsentia? qui cum sit verum gaudium priscum nuptiarum mœrorē præsentia sui depulit. Noua enim omnis creatura in Christo est.] Hæc Cyrillus de sanctificatione matrimonio allata per Christum. Cui Patres Tridentini consentiunt, matrimonij sacramentum à Christo institutum confitētes. Concilij œcumenici verba recitabo: [Gratiam vero quæ naturalem illum amorem perficeret, & indissolubilē vnitatem confirmaret, coniugesq́ue sanctificaret, ipse Christus venerabilium sacramentorum institutor atque perfector, sua nobis passione promeruit, quod Paulus Apostolus innuit dicens, Viri diligite vxores vestras, sicut Christus dilexit Ecclesiā, & seipsum tradidit pro ea, mox subiungens, sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo & in Ecclesia.] Hæc Patres Tridentini. Quapropter merito Christus Dn̄s nuptijs interesse hodiernis voluit, vt se demonstraret, sicuti initio dixi, nuptiarum non solum autorē, verumetiam perfectorem. Nā & instituit ipse matrimoniū naturæ officio, & cumulauit atque exornauit beneficio copioso gratiæ. Etenim in his Cana Galilææ nuptijs vinum quidem iam erat: at vinum non admodum sufficiens, neque ita præstans. Ipse vero quod deerat conuiuio, suppleuit & copia plurimum, & bonitate excellens. Tale planè est gratiæ munus, quod naturæ inopiam supplet. Habent vinum suum nuptiæ: suis voluptatibus fruuntur coniuges. Sed id quicquid est dulcedinis, nec diuturnum est, nec cupiditati sufficit hominum: & pro vno die iucundo, centum aguntur tristes & atri, vt prouerbio Gallico dici soleat, eum qui cupiat mensem vnum videre lætum, ducere vxorem, eum qui perpetuo lætus viuere velit, nullam ducere vxorē oportere. Quid enim in coniugio dulcius amore viri? At hic sæpenumero vertitur in sæuum cruciatum, cum ingenio difficili & acerbo, aut nimia zelotypia, aut iracundia & superbia præceps fertur. Vt omittam rixas & contentiones de re familiari, vt prætercam suspiciones amorum,

Concil. Tridēt. sess. 24. c. 1.

Ephes. 6.

amorum,& zelotypiæ fæuas faces: nimius ipse amor con iugis angit amantē & cruciat, si quid grauius amato acciderit, si absentia sit diuturnior, si vitæ discrimen incidat. Quantæ curæ? quātæ molestiæ, quam atroces timoris & cruēti doloris aculei? De liberis quid dicā? Quibus distrahātur cogitationibus, quibus solicitudinibus parētes lacerētur? Si boni modestiq; sunt, cura ne quid desit: metus si quid noceat, pauor si quid periculi occurrerit. Quod si ingrati procacesq; existāt, nihil funestius miseris parētibus, nihil potest crudelius accidere. Rebecā olim sacræ literę narrāt filiorū, quos summis votis petierat, cōtētione intestina afflictā, miserā se exclamasse, neq; sibi optandū fuisse fieri matrē. [Collidebātur, inquit, infantes in vtero eius, & dicebat, si sic mihi futurū erat, quid necesse fuit mihi cōcipere?] Nōne qui in hāc intueatur, rectè dixerit, vinū istud nuptiarū iā defecisse? Nēpe naturæ vires quæcunque illæ sint, matrimonij oneribus ferendis aut vix aut nullo modo sufficiūt, si res eo modo geri debet, vt virtus nō libido dominetur. Quare Christi beneficio fit, vt gratia vires suppeditet matrimonio, quod proinde sacramentū inter Christianos coniuges esse sanxit. Vinū videlicet & copiosum & præclarum gratiæ deficienti naturæ largitus, vinū gustatu suaue, viribus præstās, copia abundans, quod in nuptiarū exitū duret. Est enim ea huius sacramēti vis, vt naturalē amorem coniugum perficiat, onera matrimonij sustentet, officia rectè omnia obeat, meritum ipsis coniugibus, Ecclesiæ fructum educatione filiorum idonea, reipublicæ domestica disciplina ornamentū afferat. Denique quod dixit Apostolus præstat, vt sit [honorabile conuiuium in omnibus, & thorus immaculatus.

Gen. 25.

Heb. 13.

5 Quales se Christiani coniuges mutuo præstare debeant.

Sunt autē partes matrimonij Christiani atq; officia primū in ipsos inter se coniuges, deinde in liberos, deinde in familiam. Quæ sunt à nobis nō sane tractanda (esset enim lōgū opus) sed tamē breuiter perstringēda. Cōiugū prima laus, primaq; virtus, cōcordia cōsensusq; perpetuus. Id & optandum omnibus precibus, & summa cura enitēdū. De qua re extant præcepta connubialia à Plutarcho Philosopho

Plutarchus.

losopho perscripta. Probari Deo & hominibus Sapiens dixit virum & vxorem bene sibi cõsentientes. Alio loco ita pronuntiat: [Sicut iugum boum quod mouetur, ita & mulier nequam.] Nostis à iugo coniugium esse dictũ. Vt igitur si iugum altera ex parte non sit bene colligatum, alterum boum laborare necesse est, cum à compare non iuuetur, quin etiam impediatur, ita plane accidere Sapiens censet coniugi coniugem nacto repugnantem ac peruicacem. Quamobrem Paulus præcipit vxori, timere virum, illi subesse ac parere quod caput sit ipsius. Petrus etiã documentum sanctæ Saræ affert, quę Dominum appellabat virum. Contra viro præcipiunt ijdem Patres nostri, diligere vxorem, atq; omni honore accipere. Sic enim & fides & concordia, & quæ ex ijs oritur, felicitas sancta coniugibus merit. Aristoteles turpe admodum cẽset vxores velle dominari, aut etiam curas Reipublicæ atq; externas attingere, neq; id minus absurdum, quam si vir fœmineas culinæ aut furni partes obeat. Tria ergo præstare debent bene moratæ fœminæ in viros, primum vt amẽt fidemq; seruent. Secundum vt obtemperent, tertium vt ferãt modestè ac sapienter, si quid ab ijs errati aut molestiæ accidat. Eadem & virorum præcepta sunt, excepto secundo, quod non parere, sed prouidere virorum sit. Plutarchus sane dicit, vt lineas & superficies aiunt Mathematici non moueri per se, sed ad motum corporũ quibus insunt, ferri, ita oportere vxores nullum proprium affectũ habere, sed studia, curas, risum, communia habere cum viro. Idem inter coniuges voces illas vetat audiri, meum & nõ meũ: quin potius vt Medici dicunt sinistræ plagam ad dextrã sensum referre, sic vxorem viri, & virũ vxoris sentire dolorem magis conuenit. Quæ Augustinus cõmemorat de Monica optima fœmina matre sua, libenter referam, vt discant fideles vxores virorum tolerare iracũdiam, ac nõ facile pacem rumpere. [Tradita, inquit, viro seruiuit velut domino, & sat egit lucrari eum tibi, loquens illi moribus suis, quibus eam pulchram faciebas. Ita autem tolerauit cubilis iniurias, vt nullam de hac re cum marito habe-

Ecclef. 25. *Ecclef. 26.* *Ephef. 5.* *1. Pet. 3.* *Arist. lib. 2. œconom. capit. 1.* *Plutarchus in opusculo de præceptis connubialibus.* *Aug. 9. confess. c. 9.*

ret vnquã simultatẽ. Erat vero ille sicut beneuolẽtia præcipuus, ita ira feruidus. Sed nouerat hæc nõ resistere irato viro, nõ tãtũ facto, sed ne verbo quidẽ. Iã vero refracto & quieto cũ opportunũ videret, rationẽ facti sui reddebat, si forte incõsideratius motus fuerat. Deniq; cũ matronæ multæ, quorũ viri mãsuetiores erãt, plagarũ vestigia etiã dehonestata facie gererent, inter amica colloquia illæ arguebãt maritorũ vitã, hæc earũ linguã.] Rarũ & mirabile id institutum beatæ Monicæ: sed salutare in primis atq; omnibus vtile. At viri debẽt & ipsi vxorũ molestias ferre, ac se cohibere, ne desperatiores reddant, aut etiam fallaciores atque audaciores. Socratis illud philosophicum extat, in vxorem post conuitia cum aqua sordida fœdantem, sciebam Xantippem tonantem, aliquãdo pluituram.

Diog. Laertius in vita Socratis.

6 Quales in educatione liberorum.

Arist. li. 1. œconom, capit. 3.

Cæterũ cõnubiorũ certissimus finis est procreatio filiorũ. Ea in re maximopere præstare decet Christianos cõiuges. Dixit præclare Aristoteles, feras coire tantũ vt procreẽt: animãtia mãsueta etiam vt nutriãt, vt columbas, vt pues, vt gallinas videmus. At hominũ cõiugiũ esse non vt procreẽt filios solũ, aut etiã nutriãt, sed etiã vt erudiant. Idẽ nutrire præcipue esse matris, erudire patris. Attamen Christiani matrimonij est, vt etiã matres filiorũ in Christo magistræ sint, eosq; à primis annis Christianè erudiãt. Id officij tãti facit Apostolus, vt in eo salutẽ sempiternã matrũ esse sitã doceat. [Saluabitur, inquit, mulier per filiorũ generationẽ, si permãserint in fide & dilectione cũ sobrietate & castitate.] Quare se toties gignere filios putare debẽt, toties parere, quoties eos Christi fide & timore imbuũt, quod precibus & lachrymis, quod moribus & exemplo suo, quod etiam sermone præstare debent, quẽadmodũ matrẽ Monicã in se bis matrẽ prædicat Augustinus. Illud vero summopere cauere parentes debẽt, in educatione liberorũ, ne turpitudinis aut vitij cuiusuis ab ipsis exemplũ capiant. Nihil enim perinde inficit teneros animos puerorũ, atq; parentũ spectata improbitas. Senatorem Cato Censor senatu mouit, quod vxorẽ corã filia osculatus esset. Qui cõcessa voluptate, filiæ oculos offendi tan-

1. Tim. 5.

di tātopere vetabat, quid faceret, si meretricios amores & illecebras deprehēderet? Quāobrē recte prorsus Philosophus scriptū reliquit: [Educat recte filij à parentibus, per sanctos & iustos mores, boni merito euadent: cōtra vero si fiat, sentient detrimentū. Nisi enim parentes exemplū vitæ filijs præstent, euidēter excusationis causam erga se illis relinquent: ac timendum est, ne contempti à filijs, quasi non bene vixerint, in senectute deserantur. *Plutarchus de præceptis connubial.* *Arist. 2. œconomic. c. 2.*

Iā quod ad familiā pertinet, cuius causa patres familias & matres familias appellātur, quod tanquā filijs debeant cōsulere sibi subditis, præcepta existūt cū œconomica tū Christiana quę cōtemnere minime oportet. Atq; illud in primis manifestū, sic curas inter cōiuges esse diuisas, vt domestica & interna fere curare vxoris intersit: ad virū externa pertineāt, vt sumptus, merces, agriculturam, ciuilia tractare. Quāobrē bonas matres familias raro domo pedē efferre decet, idq; ꝑbata causa. Idcirco Paulus dixit: [Domus curā habētes:] quod Græcè expressius est, domū custodiētes. Reprehēdit idem otiosas, verbosas, curiosas, domos circuire edoctas. Salomon matronæ eximiæ officia describēs: [Cōsiderauit, inquit, semitas domus suæ, panē otiosa nō comedit. Omnes domestici eius vestiti sunt duplicibus.] Hæc assiduitas domestica in fœmina ab Aristotele laudatur plurimū. Plutarchus vero scribit Aegyptias fœminas more patrio nudis pedibus ingredi solitas, ne facile domo pedem efferre cuperent. Sinas quoque hodie ferunt teneris adhuc fœmellis plantas inuertere aut eneruare, vt vix ambulare queant, quo domi se contineant. Itaq; si quādo prodeundū sit, gestatoria sella portari, easque opertas. Denique matronæ Christianæ instituta si quis plenius velit cognoscere, Salomonis prouerbia legat, tū Pauli Apostoli ad Timotheū & Titum epistolas. Breuiter vero complectitur omnia liber Tobiæ: [Apprehendētes, inquit, parentes filiam suam, monētes eā honorare soceros, diligere maritū, regere familiam, gubernare domum, & seipsam irreprehensibilem exhibere.] At patres familias audiant tantisper Diuum Augustinum, vt quid *7 Quales in administranda familia cōiuges Christianos esse oporteat.* *1. Tim. 5.* *Prouer. 31.* *Arist. 2. œconom. c. 1.* *Plutarchus de præceptis connubial.*

quid debeant præstare, intelligant. Sic enim scribit in libris de ciuitate: [Qui veri patresfamilias sunt, omnibus in familia sua tanquam filijs ad colendum & promerendũ Deum consulunt, desiderantes atque optantes venire ad cælestem domum. Si quis autem in domo per inobedientiam domesticæ paci aduersatur, corripitur seu verbo, seu verbere, seu alio quouis pœnæ genere iusto atque licito, quantum societas humana concedit pro eius qui corripitur vtilitate: vt aut ipse qui plectitur corrigatur experimento, aut alij terreantur exemplo.] Idem in Psalmos. [Regite domos vestras, regite filios vestros, regite familias vestras. Quomodo ad nos pertinet in Ecclesia loqui vobis, sic ad vos pertinet in domibus vestris agere, vt bonam rationẽ reddatis de his qui vobis sunt subditi. Amat Deus disciplinam. Tu imple personam tuam: Deus de te & de illis exigit suam.] Itaque patrifamilias videndum, ac diligenter curandũ, vt domestici omnes à vitijs & peccatis sibi caueant, à superbia, à detractione, ab ebrietate, à fornicatione, à luxuria, ab ira, à periurio, à cupiditate, quemadmodum est à quodam pio scriptore literis traditum. Neque hic sistere oportet, sed bonos efficere cõtendere debet primum exemplo ac vitæ integritate, deinde monendo. Præterea vt ea quæ sunt sancta curent: vt missas audiant diebus festis, confessiones tempestiuè faciant, preces vel sero saltem dicant, conciones sacras interdum auscultent. Denique Christianam se familiã regere meminerint, Christi œconomos se se intelligant, cui sint bene maleve gestæ rei rationem aliquando reddituri.

August. 19. de ciuit. c. 16.

Aug. in fine Psal. 50.

In 4. tomo Aug. lib. de salutaribus documentis. cap. 29.

IN EADEM DOMINICA, CONCIO SECVNDA.

De Euangelica lectione.

Nuptiæ factæ sunt Chana in Galilea. Ioã. 2.

VANQVAM nuptijs se Christus conuiuam præbuit, quo nuptias cohonestaret, ac sibi gratas esse declararet: tamen illam quoque rationem quam Chrysostomus tradidit, secutus sine dubio est, familiarem se hominibus quorum saluti consulebat, tractabilemque omnibus vt ostenderet: [Venit enim filius hominis manducans & bibens.] Neque tamen ipse se intrusit conuiuio, sed vocatus accessit, omni ex parte virtutem perfectam tum integritate tum humanitate mirabili ostẽdens. Sunt enim conuiuia, honesta: est secũdum Deum, epulum sumere. Tale illud scriptura describit, quod in nuptijs Tobiæ iunioris & Saræ peractum est. [Et cum dixissent, inquit, Amen, accesserunt ad conuiuium, & cũ timore Dei, nuptiarum conuiuium exercebant.] Quodnam igitur quæso, aut quale conuiuium erit, cui Christus Dominus interesse putandus sit? Primum mihi videntur ij ad suas epulas inuitare Iesum, qui initio sacris precibus benedicũt: qui finito prandio aut cæna, gratias Christianè agũt: qui denique inter vescendum aut legi aliquid aut tractari vtile ac pium curant; quemadmodum Basilius magnus monet semper esse faciendum. Neque dubito equidem, quin ita vocatus Iesus, venire non renuat, ciboque tum corpori, tum animo salutares efficiat. Nam eũ fuisse

1. Ad quas epulas Christus vocetur & veniat. *Chrysost. homil. 20. in Ioan.* *Matth. 11.* *Tob. 9.* *Basil. epist. 1. ad Grego. Nazian.*

Ioan. 6. Saluatoris morem Euangelia produnt, cum in illo quin-
Matt. 26. que panum cõuiuio gratias egisse oculis sublatis in cœ-
1. Timot. 4. lum, & in vltima cæna scribunt hymnum de more dixis-
se. Paulus quoque ait, [Nihil reijciendum, quod cum gra
tiarum actione percipitur.] Quare Paganorum vel Bar-
barorum etiam scitote esse, quod multi agunt, vt nulla
Christiana prece aut benedictione præeunte, nulla gra-
tiarum actione sequuta, cibos capiãt, prandia peragant.
Quibus si deuotio nõ satis stimulos admouet, vel metus
Greg. lib. 1. ille corporalis in commodi occurrat, cũ legant à Grego-
dialog. c. 4. rio Papa traditum, dæmonem lactucæ insidentem, neq;
signo crucis fugatum, deuoranti moniali vehementer no
cuisse. Præterea vocatus Iesus intelligi debet cõuiua as-
sidere, cum ea moderatione cõuiuium exercetur, quę de-
cet homines probos. Certe hoc ipsum Chana conuiuiũ
tam erat parcum & sobrium, vt optima pars conuiuij vi-
num, tempore necessario deficeret. Neq; vero improba-
mus lautiores, lautioresq; interdum epulas pro facultati-
bus cõuiuarum, pro rerũ occasionibus adhibitas. Nã prã-
Tob. 2. diũ bonum aliquãdo die festo à Tobia paratum scriptu-
ra cũ laude cõmemorat. At quæ nostra ætate passim pre-
bentur epulæ, adeò sunt immoderatæ, vt insanire homi-
nes videantur, neq; tam palato seruire, aut etiam lætitiæ
indulgere, quã de opũ suarũ psusione contẽdere. Ipse vẽ-
ter mole tanta premitur vel potius rũpitur. nec ferre po-
Esai. 5. test tam diuturnas edulliorũ tamq; varias pugnas. Esaias
quidem ita inclamat: [Væ qui mane surgitis ad ebrieta-
tem sectandã, & potandu vsq; ad vesperũ, vt vino æstue-
tis. Cythara, & Lyra, & tympanum, & tibia in cõuiuijs
Amos. 6. uestris.] Alius quoq; propheta cõcinit: [Væ qui opulen
ti estis in Sion, qui dormitis in lectis eburneis, & lasci-
uitis in stratis vestris: qui comeditis agnum de grege, &
vitulos de medio armenti: qui canitis ad vocem Psal-
terij. sicut Dauid putauerunt se habere vasa cantici. Bi-
bẽtes vinũ in phialis, & optimo vnguẽto delibuti] Om-
nes corporis sensus explere volũt profusæ istorũ illece-
bræ: quę luxum ac profusionem vehementissime diuinæ
literæ,

literæ, vt vidistis, exagitant. Postremo, vt Iesus vocatus ad vestras epulas videri posit, illud mihi credite vobis faciendũ erit, vt eis etiam impertiamini pauperes, famelicosq; pascatis. Iesus cum discipulis suis ad has nuptias inuitatus est. Ita Christus ipse faciendũ cõsulit; Ita Tobias fecisse legitur. Iob beatus de se: [si comedi buccellam meam solus, & non comedit pupillus ex ea.] Nam illud præcipue Amos Propheta reprehẽdit quod in tanto luxu, egenorũ nihil misererẽtur illi opulenti. [Et nihil patiebantur, inquit, super contritione Ioseph. Quod si altius philosophari adhuc placet, addã illis epulis interesse verissimè Iesum, quæ nõ cupiditate, sed ratiõe sumũtur; vt corporis vires reficiãtur, nõ vt gulæ libidini satisfiat. Itaq; aiebat August. [Nõ ego immũditiã obsonij timeo, sed immunditia cupiditatis meæ.] ac de priscis monachis ita refert. [Corpus reficitur quantũ saluti & salubritati sat est: coercente vnoquoq; concupiscentiam, ne se profundat vel in ea ipsa quæ præsto sunt, parca & vilissima. Quę ratio tẽperandi difficilis planè est, ac rara: verè à Basilio dictũ, facili⁹ esse diuturna habere ieiunia, quã delicatiorib⁹ cibis tẽperanter vti. Ea fuit ꝓpria Christi virtus, vt inter delitias ipsas nihil penitus afficeretur, nihil ferretur in cibũ: quare Baptistæ abstinentiam laude & merito vicit. Id vero per paucorũ est, nihil suauioribus affici, nihil asperioribus cõmoueri: æquũ se in vtrãq; præbere partem, prorsus heroica res. Quis enim illud obseruet [statue cultrũ in gutture tuo?] Atq; erat ea solũ ratio vescẽdi lautius, si quando cõtingeret, vt omnes faceret saluos. Hoc modo qui conuiuijs posit adesse, Christum secum vocatum certò sciat. At quis erit hic, vt laudemus eum?

Luc. 14. *Tob 2.* *Iob 31.* *Amos 6.* *Aug. li. 10. confes. c. 31.* *Aug. lib. 1. de morib. Eccles. 31.* *Basil. in constitut. monastic. c. 5.* *Prouer. 23.*

Sed de fecisse vinum, cum maximè opus esset, habet historia Euangelica. Sic planè vsu venit in rebus humanis: Imperiorum, amicitiarum, honorũ voluptates tunc maxime facultatesq; deficiunt, cum plurimũ expetũtur. Quale enim Hymenæi gaudium sine Baccho? Eam profecto humanarũ voluptatum inconstãtiam Salomõ probe non solum edoctus, sed etiã expertus dicebat: [Dixi

2 Lætitiam vini, id est bonum temporalẽ cito deficere.

Eccles.2. ergo in corde meo, vadam & affluam delicijs, & fruar bonis. Et vidi quod hoc quoque esset vanitas: Risum reputaui errorem: & gaudio dixi; Quid frustra deciperis?] Eccles.2. Idem non inde longe sic de se narrat: [Supergressus sum opibus omnes qui ante me fuerunt in Hierusalem. Et omnia quæ desiderauerũt oculi mei, nõ negaui eis: nec prohibui cor meum, quin omni voluptate frueretur, & oblectaret se in his quæ præparaueram. Cumque me conuertissem ad vniuersa opera, quæ fecerant manus meæ, & ad labores in quibus frustra fundaueram, vidi in omnibus vanitatem, & afflictionẽ animi, & nihil permanere sub sole.] En quousque tandem tanti vini copia peruenerit, id est voluptatum deliciarumque magnitudo, ex quibus non inanem solum, sed etiam molestum & acerbum exitum vir sapientissimus deprehendit. Sapienter Hilarius Hilar. Arelatens. in hoc Euãg. ho. 2. Arelatẽsis concionatur, hunc locum Euangelicum versans, humani vini, & diuini discrimen esse per magnum: [Captiuos post se trahit sensus pestifera & inimica dulcedo: & sicut quãdo humore & scabie cutis corporis vitiatur, inde corruptio exulcerat, hinc prurrigo sollicitat, ita per oblectationẽ malorum de negligẽtia proficit culpa, & de luxuria crescit illecebra, & pereuntem perditio plus delectat, quia voluptas transacta non satiat, sed suo vsu magis exercetur vitiorum cupiditas, quam finitur, ac solum sectatorem suũ nunquam consumenda consumit. Interficit spiritum, dum oblectat affectum, & sicut dixit propheta ad tẽpus indulcat fauces, nouissime felle amarior inuenitur: modo delectat peccare, sed post modum non delectabit ardere.] Hæc Hilarius de carnalium voluptatum vino cum minimè animum explente, tum noxio exitiali mortalibus. Iam honorum & magistratum quæso quæ alia ratio? Quam cito Deus bone illæ gratulationes exhauriuntur & exarescunt? Quam plena, si qua est ea gloria, & inuidiarum, curarum, calumniarum, discriminum? Breui quæ adeptus es, exigua & angusta ducis: ampliora petis, altiora desideras; tua tibi vilescunt, aliena concupiscuntur. Sic nunquam quiescit

animus:

animus: vinũ cum maximè sapit, exhauritur. Quam alacres ad hæc veniunt homines tanquam ad optatas nuptias; amicos, cognatos, clientes tanquam conuiuas vocãt. Sed citius dicto hilaritas tota in luctum mœroremq; vertitur: aut enim decidunt gradu, aut experiuntur infestũ odium, aut vita denique exuuntur. Quamobrem admonet sapienter Apostolus atque ait, [Tẽpus breue est: reliquum est, vt & qui habent vxores, tanquam non habentes sint: & qui gaudent tanquam non gaudentes: & qui vtuntur hoc mundo, tanquam non vtãtur: præterit enim figura huius mundi.] Rectè etiã Esaias diuinitus edoctus clamabat, [Omnis caro fœnũ, & omnis gloria eius quasi flos fœni.] Magna est nostræ stultitiæ turpitudo, quod vel toties experti non sapimus neque cogitamus, quam cito vinum istud totũ deficiat, quod habẽt nuptiæ Chana Galilææ. Etenim Galilæam interpretãtur periti rem variabilem aut volubilem: Chana vero inuidiam & contentionem. Pulchre admodum. Talia enim sunt gaudia vitæ huius, tales fortunæ opesque mortalium: quibus nihil firmum, nihil est constans ac tutum: tum vero ea ipsa bona quæcunque sunt, inuidiæ sunt exposita, insidijsque riualium. Videas frustum vnum aut os è mensa proiectũ canum concertatione se se vicissim mordentium diripi. Vt primus rapiat, accurrunt omnes: qui id præripuerit, cum cæteri mordent, oblatrant, si de præda deijcere nequeunt. Ea prorsus est istorum cõpetitorum species, ambitiosorum, inuidorumq; artes eæ sunt propriẹ. Qui curiam expertus sit vel Regiam vel Pontificiam, id se abunde ibi spectasse fatebitur. Caduca bona sunt mundi: vinum nuptiarum, cum suauius sapit, deficit. Quid vero sequitur.

1. Cor. 7.

Esai. 40.

[Deficiente vino, dicit mater Iesu ad eum, vinum non habent.] Hic quis non agnoscat Mariæ sanctissimæ officium quæ inopiæ nostræ succurrat, egentesque opportuno auxilio semper subleuet. Non enim ij sumus, qui per nos possimus ad Deum digne accedere, vt impetremus quibus opus sit. Quare intercessionem flagitare debemus

3. Mariæ benignitas & officium in indigentes.

mus eorũ,qui Deo sunt grati & amici,quo consilio vtẽdũ monet ille qui dicit,[voca si est,qui tibi respondeat:& ad aliquem sanctorum conuertere.] Id munus sanctorũ est, vt Dionysius Areopagita docet[Nam si quisquã ad Deũ, inquit,per seipsum tentet accedere, sanctosq; despiciat, is optata nunquam felicitate potietur.] At inter sanctos omnes nemo certe ad intercedendum opportunior potẽtiorque beatissima Virgine eademq; Deipara: cuius charitatem inflammatam videre potestis,quod defectus aliorum sic accipiat ac suos, neque opus sit eam officij admonere,vel etiam quicquam postulare: ipsa spõte interpellat,& flagitat. Qua vero constantia? quo animi robore? quæ responso accepto in suaui ac seuero, nihil desistit, nihil hæret,sed pergit,remque maturat. Prudentiã quis non miretur,cum repulsa à filio,statim ministros doceat quid facto opus sit,tãquam rerum omnium gnara?Quam Mariæ prudentiam beatus Gaudentius considerans, loquitur ad hunc modum:[Nunquam mandaret ministris, quodcunque dixerit vobis facite,nisi Spiritu sancto post partum diuinum plena, non solum responsionis Christi virtutem cognouisset, verumetiam futuri ab eo tunc ex aqua vini vniuersum ordinem præuidisset. Quid enim lateret Sapientiæ matrem,capacem Dei, ædem dignissimã tantæ virtutis?]Prorsus bene ac præclare de sapientia ac prudentia Virginis beatissimæ sentit ille Pater. Deniq; meritum dignitatemque videte tantæ matris, quæ impetrat tandem quidquid votorum est,ac simul Dei filio gloriam,simul amicis charis consolationem auxiliumq; optatum comparat.O inclyta ac gloriosa domina, o singulare decus ac lumen generis nostri, o perfugium vnicum leuamenque nostrorum omnium laborum & calamitatum. [Benedicta tu & benedictum eloquium tuum.] Longe certe alia ratione quam Abigad illa Dauidis. Nam preces tuæ profecto verius nos ab ira Dei morteque merita eripiunt,quam illius Abigailis Nabalem stultum gladio Dauidis exemerunt:multoque copiosius commeatum nobis suppeditas extrema fame confectis, quam illa Abigail

Dionysius epist.8.ad Demophilum.

Gaudentius Brixiensis tractatu 2. in hoc Euangel.

1.Reg.25.

seruis Dauidis tot asinis onustis inuexit. Quare fratres, Mariam, mihi credite, vocate ad nuptias vestras: negotijs vestris interesse rogate: si quid iuuendi sit, cum Maria cõmunicate: partes illius ne defraudate. Non illa tam acceptura obsequium quam largitura beneficium veniet vocata. Nuptias sua præsentia ornet, Regina cæli ferat à deuotis vel viris vel fœminis obsequium suum: Missam, eleemosynam, ieiunium, preces, & si quid aliud, nolite prætermittere matri Dei offerre: soluet cumulate liberalissima virgo, quicquid deuotioni suæ impensum viderit.

Iam vero Christi Dei nostri hinc morem discamus. Responsum dedit matri roganti, quam difficile & alienum? vt plane videretur eius postulatis offensus. [Quid mihi & tibi est mulier?] [Quid mihi & vobis filij Saruiæ?] dicebat Dauid subiratus suis. At Christo si nihil erat commune cum matre, non erat certe filius hominis. Videtur igitur vel indignantis vel reprehendentis ea vox esse, vt nonnulli etiam patres interpretati sunt. Sed re vera docentis potius fuit, & rei quam postulabatur, rationem indicantis. Itaque adiunxit causam: [Nondum venit hora mea.] Primum significans nihil sibi esse cum illa fœmina beatissima non solum quoad diuinitatis naturam, cuius erat patrare miracula quod Augustinus exponit, sed etiam quoad ipsam patrandi rationem & causam impultricem, quod placet Chrysostomo, cum nullo carnis & sanguinis respectu adduceretur, sed sola Dei Patris gloria quærenda. Sic enim olim etiam Seuerius respondit, [Quid est quod me quærebatis? nesciebatis quia in ijs quæ patris mei sunt, oportet me esse?] Denique horam suam nondum venisse pronuntians, voluit intelligi nondum defectum vini omnibus innotuisse: se vero miraculum perfecturum, non supplendæ inopiæ studio potissimum, neque pudori nouorum coniugum consulendi adductum, quod mater spectare videbatur, sed diuinæ potius gloriæ suæ declarandæ causa, iuxta Patris æterni præscriptum. Quam filij sane mentem diuina

4 *Christum asperiore vultu benignitatẽ magnã celare.*

2. Reg. 16.

Aug. tract. 8. *in Ioan.* Chrysosto. *hom. 20. in* Ioannem.

Luc. 2.

Sic fere Cardinalis Toletus in quem sensum ipse Irenæum. Iansenius Chrysostomũ *afferũt.*

Aug. serm. 41. de tẽpore, si tamen eius est, ait. [De nuptiali vino pars aliqua forte resederat. Ideo nõdum erat hora Domini plena virtutum, ne miscere magis elementa quã mutare videretur.]

virgo penitus, cognoscens, neq; se repulsam pati existimauit, neq; asperiore oratione vel offensa, vel ab instituto retardata est: quin potius negotium accelerandum rata, ministros intentos esse iussit, quicquid filius imperaret, sedulo executuros. Ergo, vt dicebam, ingenium Dei moremque discamus: cum enim difficiliorem alienioremque se præfert, tũ maximè eius misericordia expectãda, tum celerius clementia sentienda sine dubio est. Cõmode hoc loco Cyrillus ait, [Gratiora sunt quæ petuntur, si aliquantulum differãtur.] Differre igitur Deus beneficia solet, vt gratiora fiant. Hanc Dei morositatem ferre æquo animo debemus: [Sustine sustẽtationes Dei, inquit,] Et Dauid de se [Et te sustinui tota die.] Itaq; aliud præse ferre videtur, aliud agit. [Ira in indignatione eius, & vita in voluntate eius] [Itemq; cum iratus fueris, misericordiæ recordaberis.] Quamobrem sanctus Iob Dei ingenium callẽs aiebat, [Etiam si occiderit me, in hoc ego sperabo.] Secus profecto habent hominum mores. Iucunda præseferunt, tristia meditantur, specie externa quam pulchra, quantam intus turpitudinem celant? Risu quam sæpe gladium tegunt? Initia suauia, non suaues recessus atque exitus habent. Ita videlicet philosophatur Architiclinus, [Omnis homo primum vinum bonum ponit, deinde cum inebriati fuerint, quod deterius est.] O mores mundi fallaces. Amnon plurimo vino ebrius ab Absalone iubetur interfici: Simeon à genero Ptolomæo inter medias epulas iugulatur: à Pilato cum sacrificio sanguis ciuium commiscetur.

Cyrillus in Ioan. *Psal. 24.* *Psal. 29.* *Abac. 3.* *Iob 13.* *2. Reg. 13.* *2. Mach. 16* *Luc. 18.*

5. Obedientia ministrorum & diuini muneris amplitudo.

Nostræ vero quæ sint partes, meminerimus. Aquã ministri in hydrias infundere iubentur: quorsum hoc? vino opus est, aquam curare quid præstat? Sed & obediendum Deo, & confidendum: id nostrum officium est: illius certè magnificè vincere. Aquã imperat inferre, inferamus: aquam proferre, proferamus. Vinum ipse de aqua nostra suum, quando & quomodo prẽbiturus sit, optimè nouit. Viles nostras operas, diligentiam qualem præstare possumus, ne cõtemnamus: siue ad preces eundũ sit, siue ad mi-

ministeria charitatis: frigida nostra per ipsius imperium in vinum vertetur optimum: mirabimur & stupebimus, dicemusque oculis vix credentes: [Ego sterilis & nō pariens, & istos quis genuit mihi? ego captiuata & transmigrata: & istos quis enutriuit?] Orat proinde hoc loco beatus Eutymius, atque precatur hoc modo: [Vtinam & ego qui frigidus sum, laxus & effusus, nihil in hoc ab aqua differens, in calorem conuertar spiritualem, virtutis constrictionem, ac morum firmitatem, vt sic alios læti ficare possim.] Hoc fratres deprecemur & nos, vt mutationem dexteræ excelsi sentiamus, quod precabatur Eutymius. Neque prætereundum illud, quod gustandū primo præcipit Christus vinum deferri Architiclino à ministris. [Haurite nunc & ferte Architiclino.] Quamobrem? vult nempe, vt quæ diuinitus concessa dona sunt, ea Præpositis Ecclesię probanda offerantur: spiritum suum degustandum Magistro Rectorique commendat. Nōne ita cum ipso doctore gentium Paulo diuinitus actum ex ipso audiuimus? nonne cum Petro Euangelium suum, & cum Ioanne, & Iacobo contulisse se docet? [Ascendi, inquit, Hierosolymam secundum reuelationem: & contuli cum illis Euangelium meum, quod prædico in gentibus, ne in vanum currerem aut cucurrissem.] Rectè igitur noua miracula Ecclesiæ præfectis probari, rectè noua religionum instituta summo Ecclesiæ præsidi deferri Sanctorum Canonum præscripta habent. Nouum spiritum atque inflammatum qui in se sentiat, debet is Architiclinum suum, id est patrem spiritualem adire: haustum spiritus sui liberum præbere. Quale autem vinum sit illud spiritus Dei, nisi quis gustet, discernere atque æstimare non potest. Nihil habet tale caro & sanguis, nihil mundus æquale, nihil simile. [Vincenti dabo manna absconditum, quod nemo scit, nisi qui accipit.] Architiclinus miratur: discipuli, cæteriq; conuiuæ vt primum gustant, sibi inuicem gratulantur & gestiunt: Christi suauitatem vimque mirabilem experti clamant, [Quam magna multitudo dulcedinis tuæ domine, quam abscondi-

Isai. 49.

Eutym. in expo. Euāg.

Galat. 2.

Apocal. 2.

ſti timentibus te: perfeciſti eis qui ſperant in te.] Quis enim hauſtum cœleſtis huius vini vel ſemel ſumpſit, qui
Sap. 12. non ſtatim præ animi lætitia exclamarit, [O quam bonus & quã ſuauis eſt ſpiritus tuus Domine in omnibus.]
Hilar. Arelatẽſ. in hoc Euãg. ho. 2. De huius vini præſtantia Hilarius ſic loquitur [Illo diuini amoris poculo inebriata præcordia per ſapientiæ ſpiritualis vigorem prægustant cœleſtium ſuauitatem vt mereantur audire, guſtate & videte quoniam ſuauis eſt Dominus. Quia amor Dei quantalibet fide quantolibet ardore quæſitus reficere animum poteſt, ſed magis ac magis ſitim velut ſummis labijs deguſtatus inflãmat. Iucunditate ſui excitat appetitum, ſed non facit de ſatietate faſtidium.] Tale vinum eſt fratres, quod Dominus Ieſus exhibet. Quominus mirandum, ſi diſcipuli eo ſigno confirmati crediderint libentius in Ieſum, atq; ei fortius adhæſerint. Nam cum eſſent Spiritu ſancto in Pen-
Actor. 2. tecoſte diuinitus impleti, vino nouo feruere atq; æſtuare hominibus videbantur: neque fallebat eos opinio, ſi verum illud muſtum cogitemus, quo redundabãt, atque ebrij penitus ferebantur. De quibus profecto vaticina-
Zachar. 9. tus eſt tanto ante Zacharias. [Bibentes inebriabuntur, quaſi à vino, & replebuntur vt phialæ, & quaſi cornua altarij.] Quibus verbis ſpiritus magnitudinem, atq; Apoſtolicæ gratiæ amplitudinem indicat, qui non vt Cyathi anguſti, ſed vt amplæ patentes phialæ vinum exceperint diuinum, atq; vt anguli altaris in alios imbre pleniſsimo effuderint. Eius tam felicis ebrietatis vtinã nos aliquando compotes ſimus. Deſiderandum certè atque omnibus precibus à Chriſto Deo noſtro petẽdum, vt nos quoq; vino hoc ſuo vel aliqua ex parte impertiat, cuius plenum ac nunquam deficientem hauſtum conuiuio cœleſti, nuptijſq; Hieroſolymæ ſupernæ reſeruat.

IN.

IN DOMINICA TERTIA POST EPIPHANIAM, CONCIO PRIMA.

Ecce leprosus veniens adorabat eum dicẽs, Dñe si vis, potest me mundare. Matt. 8.

QVOD est in humano corpore lepra, id esse in animo peccatum Sancti Patres verissimè docet. Neque enim ita inficit & commaculat labes illa, corporis membra, atq; peccati lues mentem contaminat fœdatque. Sanctitatem definit Dionysius Areopagita in hunc modum: [Sanctitas est omni scelere libera, perfectaque & penitus incoinquinata munditia.] Cum igitur sanctitati peccatum contrarium sit, necesse est contrariam quoque rationem habeat, sitque macula quædam ac labes intimè inhærens in animo: cuius proinde symbolum sit lepra, quæ propriè immundum reddere hominem lege censetur. Nam vt Radulphus Flauiacensis asserit, [Leprosus nullus dicendus est, nisi ille qui postquam peccauit; pœnitentiam agere contemnit.] Neque enim tam sanari, quam mundari, quod etiam Augustinus animaduertit, dicuntur ij, qui malo eo liberantur. [Mundi sunt oculi tui, ait quidam Propheta, ne videas malum, & respicere ad iniquitatem non poteris.] Nihil enim Deo ita sordet, nihil æque est horrori, atque peccator. Quam ob rem quæ de lepra leprosisque hominibus Mosis lex accuratissimè tradit, quoniam teste Paulo lex spiritualis est, ea nobis sunt diligentius considerand. Merito enim Cyrillus ad cognitionem medica-

1. Per lepram significari peccatum. Origen ho. 5. in Matt. Radulf. Flauiacens. lib. 9. in Leuit. Chrysost. ho. 26. in Matt. Isichius lib. 4. in Leuit. Remig in catena S. Tho. Dionys. ca. 12. de diuinis nomini. Radul. li. 9. in Leuit c. 1. Aug. lib. 2. Euãg. quæst. cap. 40. Abac. 1. Rom. 7. Cyrill. in Leuit.

dicationemque peccati pertinere ea omnia interpreta-
tur. Sed antequam recito verba legis, vt Euangelio ser-
uire intelligatis, illud memento te quotiescunque Domi
nus legitur leprosos mundasse, extra vrbes & oppida id
perfecisse, in agro scilicet aut via aut seposito à ciuibus
loco. Sic enim hodie leprosus descendenti de monte oc-
currit: sic ingredientem per Samariam decem leprosi lō-
Luc. 17. ge positi interpellarūt. Deinde semper ad sacerdotes re-
mittebātur, quod in nullo alio morbi genere curādo Do
minū præcepisse accepimus. Postremo, quod iā dixi, nō
tam leprosi curari sanari vè dicūtur, quam mūdari. Quæ
omnia apertè legis antiquę institutis cōgruūt, atq; in ijs
mysterij quippiā vel potius plurimū subesse nō obscurę
2. Cor. 3. declarāt. Quod si litera occidit, spiritus autem viuificat,
omnino enitendū est, vt literā quidem sic afferamus, vt
spiritum in ea latentem diuina gratia freti depromamus.
2. Opera in peccato mortali existentis non valere ad meritum. Habent igitur ad hunc modum verba legis: [Quicun-
que maculatus fuerit lepra, & separatus est ad arbitrium
sacerdotis, habebit vestimenta dissuta, caput nudum, os
veste contectum, contaminatum ac sordidum se clama-
bit. Omni tempore, quo leprosus est & immundus, so-
lus habitabit extra castra.] In primis maculam, quod
Leuit. 13. ante iam dixi, vocat lepræ morbum, propterea quod fœ
dat, ac deturpat, visuque abominandum hominem red-
dit. Quod si eam nos spectare possemus fœditatem quā
animæ peccatum affert, nihil ea labe deformius, nihil es-
se immanius facile intelligeremus. Quid enim? quid præ
stat fucare corporis faciem, atque exornare, cum animus
tam de formi monstro fœdetur? [Si laueris te nitro,
Hierem. 2. (Hieremiæ verba sunt hæc) & multiplicaueris tibi her-
bam Borith, maculata es in iniquitate tua coram me,
dicit Dominus.] Nullis pigmentis tegi potest turpi-
tudo peccati: nulla eluí ea labes vel fortissima sa-
ponis aut nitri vi. Oculis Dei patent, quæ clau-
Thren. 4. sa sunt nostris. [Denigrata est, ait alio loco facies
2. Paral. 26 corum super carbones.] Oziam Regem lepra infe-
ctum non solum templo eiectum, sed etiam palatio
exclusum,

exclusum, solitudinem tenuisse tanquam exilio damnatum, scriptura refert, cum primum lepra deformatus est deprehensus. Naaman quoque fortis & diues sed leprosus, conspectum sancti Elisæi non impetrat nec meretur, donec lepra exutus purus à Iordane reuertitur. Nimirũ potentia, opes, imperium nihil diuinum spiritum iuuãt, si peccatorum maculis ea bona contaminantur. Quanta vero sit peccati labes, quam fœda, quam horrenda, illud vnum abunde demonstrat, quod ex pulcherrimo ac præstantissimo Angelo, subito effecerit fœdissimum atque immanissimum dæmonem. Quis ad hunc aspectum non expauescat? quis huius labis vel vmbram non pertimescat? sed qui lepra maculatus sit, eum lex iubet vestimenta habere dissuta. Quid hoc rationis habet? imo vero vel non esse vestitum præstaret, quam vestimenta nullo vsui gestare. Dissutæ enim vestes neque defendunt à frigore, neque hominem ornant: quos in duos vsus comparãtur. Quod si dissuas ac soluas tibi vel togam vel tunicam, vel quicquid indumenti geris, nonne & vtilitatis ad pellendum iniurias temporis nihil reperias, & turpis ac ridiculus oculis cæterorum futurus sis, quæ oportuerat tegere aperta proferens? Verum Hieroglyphicum quidã peccati in eo præcepto legis agnoscite. Vestimentis scriptura suo more opera nostra significat. Vt enim veste hominum calorem vitæ necessarium conseruat, tum corpus ornat, vt decens cultusque incedat, sic officijs virtutumque actibus & vita interna seruatur, & mens condecoratur, cohonestaturque, quo Dei & Angelorum aspectibus gratior sit. Quare Esaias vituperans praua facta dixit: [Neque operientur operibus suis, opera eorum opera inutilia non erunt apta in vestimentum.] Apertius vero & ad rem quã de agimus accommodatius Ioãnes in Apocalypsi: [Beatus qui custodit vestimenta sua, ne nudus ambulet, & appareat turpitudo eius.] Videte igitur miserrimum peccatoris statum, qui iubetur vestimenta habere dissuta, vt perspicuum fiat, opera quidem bona etiã à peccatore fieri posse, id enim est habere vestimenta, sed ea

4. Reg. 5.

Esai. 59.

Apoc. 16.

sed ea tamen esse dissuta, hoc est, nullo charitatis vinculo accommodata, neque ad meritum valere, neque ornatum animæ afferre. Tanquam soluta & proinde inutilia & inepta, neque calorem spiritui, neque decus aliquod conferentia. Eleganter id Isichius interpretatus est: [Quia leprosum, inquit, legislator intellexit eum qui secūdum prædicta peccata immundus est, necessario eius dissolui vestimenta præcepit, vt per hoc cognosci possit quia dissolutas habeat virtutes, atque vires animæ, quæ eam ab æstu atque gelu peccati poterant custodire.] Prorsus bene & apte Isichius presbyter Hierosolymitanus hæc dixit. Nam perfectionis vinculum charitatem Paulus appellat: ac proinde sine charitate siue ieiunes, siue eleemosynas tribuas, siue corpus maceres, siue diuinas preces hymnosque decantes, opera sunt quidem bona, sed ad gratiæ meritum prorsus inepta, tanquam vestimenta dissuta, neque ad vitæ vsum neque ad decorem comparata. Quanta vero sit ea calamitas, quæ iactura, vt tot laboribus, tot operibus bonis & sanctis, qui in peccato mortali versatur (de hoc enim nobis est sermo) nihil sibi gloriæ, nihil gratiæ apud Deum comparet, si quis attentius consideret, miserrimum & infelicissimum peccatoris statum deploret ac lamentetur necesse est. Quāquam bona opera ad id valent in peccatore, ne peccato amplius induretur, tum alios quosdam vsus non reijciendos habet: sed decoris interni, meriti, inquam gratiæ ac gloriæ nihil penitus habent.

Isichius in Leuit. li. 4.

Colos. 3.

Sequitur illud. [Caput nudum.] Quanquam est simile hoc superiori, cum sint rationis eiusdem & ad tuendum corpus & ad decorem quendam, habere caput opertum, vt vestes consutas & concinnatas, tamen est aliquid peculiare. Nam qui nudatū gerit caput, non solum expositus est frigoris & caloris iniurijs, imbris ac solis, sed etiā periculo obiectus, si quis ferire ac vulnerare voluerit aut caput quouis telo appetere. Itaque quem nudum gestare iubet lex caput, eundem securitate carere docet, atque omni periculo exponi. Est enim peccati grauis cōditio,

3. Peccato mortali spē debilitari, fidem effici mortuam.

quæ diuino præsidio peccatorem nudat, atque infinitis incōmodis periculisq; obuium exponit. Paulus quidem spem vocat galeā salutis, quod protegat caput hominis. Itaq; quia gratia Dei deseritur, eū galeam salutis exuisse existimate, nec dubitate mille calamitatibus, mille periculis obiectum. Suffragatur sententiæ nostræ Isichius his verbis vtens [Habere autem eum & caput nudatū præcepit, vtpote salutis galeam non habentem, quam Paulus inter intelligibilia arma sumi præcepit.] Inermen ergo & iniuriæ expositam relinquit animam peccatum: quam ex scelere suo miseriam agnoscens Cain ille parricida conquerebatur, hoc modo: [Ecce eijcis me hodie à facie terræ, & à facie tua abscondar: & ero vagus, & profugus in terra. Omnis igitur qui inuenerit me, occidet me.] Quanta sit securitas diuinæ gratiæ, quam tutum perfugium bonæ conscientiæ, potestis facile cogitare. [Sēper enim præsumit sæua, vt sapiens dixit, perturbata conscientia.] [Os veste contectum] Omnia contrario modo. Nam caput quod debet tegi, nudum: os, quod solet apertum geri, tectum esse iubetur. Nihil in homine dignius ore, nihil quod personam æque demonstret ac facies: quam esse voluit natura omnium animantis partium maxime honestam ac decoram. Ergo lepra peccati infectus tegere os iubetur, vt ignotum se Deo cæloque ipsi abominandum intelligat. Nam qui gratia Dei excidit, eum à Deo ignorari scriptura docet. [Discedite, inquit, à me operarij iniquitatis, quia nescio vos.] & Paulus, [Cum cognoueritis Deum, imo cogniti sitis à Deo] sic enim habet etiam sermo vulgaris, vt notos alicui dicamus, quos habet sibi coniunctos ac familiares. Quare peccator ignotus Deo iure censetur. Habet ille quidem os, sed tamen veste tectum ac proinde ignotū. Habet, inquam, fidem: neq; enim necesse est interire simul fidē cum charitate: sed habet fidē mortuam. Idem enim valet facies operta, quod fides mortua. Facie enim fidem designari Gregorius est autor. Itaque si penitus consideretis, inuenietis miserrimum

statum

Ephes. 6.
Isichius lib. 4. in Leuit.
Genes. 4.
Sapien. 17.
Leuit. 13.
Matth. 7.
Galat. 4.
Greg. hom. 3. in Ezech.

statum peccatoris illis tribus rebus notari, quo ad tres omnium præcipuas virtutes, quas theologicas diuinasq; merito vocamus, Fidem, Spem, Charitatem: vestibus dissutis charitatem à missam, capite nudato spem debilitatam, ore cooperto, fidem vita carentem accipite. Quibus in commodis quid potest grauius aut acerbius cogitari.

4. Contagionem peccati fugiendam. Quarto iam loco [Contaminatum ac sordidum se clamabit.] Omnem alium sermonem lex eripit, solũ quod se prodeat infectum, clamorem leproso relinquit. Est enim lepra lues ea, quæ facile contagione contaminat: quare nullum esse commercium, nullam congressionem oportet aliorum, qui possint ignari inquinari. Ita interpretatur eum locum leuitici Radulphus Flauiacẽsis: [Separabit eum, id est à cætu fidelium segregabit. Timendũ est enim, ne virus quod in animo portat, familiaritatis contubernio etiam alijs infundat.] Et idem: [quãdiu leprosi sunt & mundi, soli habitent extra castra, & adimpleatur in eis, quod principi reproborum omnium per Isaiam pronuntiatur: Quasi cadauer putridum non habebis consortium, vt dum ab vniuersis eorum societas detestabilis iudicatur, soli pereãt, qui ad salutem redire detrectãt.] Ea nimirũ est natura peccati, vt manet & fluat, in alios, qui cõmunicant peccatori. Cõmunicant, inquã vel cõsensu, vel cõsilio vel opera. [Digni enim sunt morte nõ solũ qui faciunt, sed etiã qui consentitũ facienti.] ait Apostolus. Et [Recedite à tabernaculis hominum impiorum neque inuoluamini in peccatis eorum.] [Et immundum ne tetigeritis sed recedite.] Quæ omnia colluuionem peccati esse fugiendam manifeste ostendunt. Quid? An ex primo peccato Angeli, nõ sunt cæteri Apostatæ Angeli corrupti? Maxima enim lepra superbiæ, vt etiam Bernardus censet. Quid? num progenitores nostros primos videmus? an non ex muliere in virum, ex parentibus in totam progeniem peccati labem permanasse conspicimus? satis ergo leproso sit, quod ipse pessime habeat, nolit alios attrahere in eandẽ pestem: proinde

Radulp. Flauiacẽs. li. 9. in Leuit. ca. 2. & 8.

Rom. 1.

Num. 16.

2. Cor. 6.

inde ſordidum ſe ac peſtilentem inclamet. Itaque [Omni tempore quo leproſus eſt & immundus, ſolus habitabit extra caſtra.] Seruatam eſſe diligenter legem ea parte hiſtoriæ ſacræ perhibent. Nam Maria Moyſis ſoror lepra percuſſa diuinitus, ſecedere extra caſtra coacta eſt. Ozias Rex extra vrbē conſtructo domicilio toto vitæ tempore ex quo tactus eſt lepra commoratus eſt. Leproſi illi quatuor qui in ſpolia Syrorum primi inciderunt exulaſſe Samaria perhibentur. Habet vero id rationem politicam, & humanam, ne cæteri inficiantur eo malo, quod natura ſerpit, queadmodum nunc cernimus eſſe domicilia quædam ſeparata ab vrbibus quæ ſolent vocare Lazareta, quo homines vel infecti vel certè ſuſpecti ſe recipiant vſque dum contagione purgentur. Sed habet cauſam lex cum ſit ſpiritualis, altiorem: inſinuat plane eum qui corruptus eſt fœditate peccati, Sanctorum conſortio priuari. [Eſtis, ait Paulus, ciues Sanctorum, & domeſtici Dei.] Atque alio loco, [Acceſsiſtis ad Sion montem, & ciuitatem Dei viuentis Hieruſalem cæleſtem, & multorum millium Angelorum frequentiam, & cætera.] Magna ſunt diuinæ gratiæ præſidia, præclara emolumenta, ex tot tantorumque ciuium amicitia, ac fœdere: iure eodem ciuitatis cæleſtis gaudent omnes iuſti: mirabili inter ſe vinculo conſtricti. His caret omnibus, qui Dei gratia excidit: procul ab ea ſocietate recedit. Ob id Maria ſecedere iuſſa eſt extra caſtra, vt quæ Deum habebat inſenſum, etiam fratrum ciuiumque ſuorum ope amicitiaque ſe ſpoliatam ſciret. Ea autem relegatio atque excluſio duobus modis intelligi poteſt. Vno quidem, cum interno habitu charitatis abiecto, iuſtorum ſocietatem internam amittit. Atque id eſt ſane commune omnibus, qui mortali tenentur crimine. Altero vero, cum etiam externa ſocietate priuatur fidelium, quod per Eccleſiæ cenſuram efficitur, cum rebelles excommunicantur. Quod genus exilij ſupplicijque grauiſsimi omnino eſt extimeſcendum, quod pri-

Num. 12. *2. Paralip.* 26. *4. Reg.* 7. *Epheſ.* 2. *Heb.* 12. *Num.* 12.

uet suffragijs orationibusque Ecclesiæ, quarum contemplatione multi è mortuis reuocantur ad vitam. Sunt enim excommunicati tanquam igni aquaque interdicti, quæ erat Romanis extrema pœna, ac pene capitali par. Itaque leprosi inter feras agere, non cum hominibus versari debent: magisque lustra latibulaque ferarum, quam hominum tecta ac domicilia subire. Vt intelligant demum peccatores se humanam exuisse vitam, belluinam ferarumque propriam miserrima conditione agere. Quæ cum ita sint peccatum nos fugere, fratres, diligentissimè oportet, ac lepra quauis & peste funestius malum existimare. Quod si per vitæ incuriam inciderimus, sciamus vnius Christi voce & congressu liberari eo malo posse. Id quo pacto assequamur, quoniam hodie non vacat, alias opportune dicemus.

(?)

IN

IN EADEM DOMINICA, CONCIO SECVNDA.

Cum descendisset Iesus de monte, sequutæ sunt eum turbæ multæ. Matth. 8.

VM in monte sempiternæ maiestatis Deus consisteret, non multos habuit, qui se sequerentur. Quin potius is princeps qui ad illum ascendere conatus est, sedemque sibi in monte testamenti parauit, in lateribus Aquilonis, gradu decidit, ac misero casu in profundum præceps est datus. At cum primum Deus ille e monte descendit, seq; hominibus lenitate mirabili æqualem præbuit, tunc scilicet innumerabiles habuit sectatores, omnes enim qui laborarent & premerentur malis, ad se iussit accedere, quos leuaret omni miseria. Sic locum hunc Euangelicum differit Haymo, cuius ea verba sunt: [Secundùm spiritualem intelligentiam per montem designatur cælum, descendente Domino de monte, id est, de cælo veniente in mundum per incarnationis mysteriũ, sequutæ sunt eũ turbæ multæ generis humani per fidẽ. Nisi enim ille descendisset, nemo hominũ in cælos ascendisset. Postquam Dominus incarnatus apparuit, & Euangelium mundo prædicauit, multæ turbæ ex omnibus gentibus sequutæ sunt eum, credendo, diligendo, & præcepta eius implendo. Sequuntur etiam quotidie, & sequentur vsque ad finem seculi.] Sic Haymo Christi descensum ex monte interpretatur. Cuius descẽsus Dei ex mõte æternitatis in

1 Christi altitudinẽ paucos, humilitatem sequuntos plurimos.

Haymo in expos. Euãg.

nostræ vitæ depressa, fructum contemplans Esaias arden
Esai. 64. ter vota faciebat: [Vtinam dirumperes cælos & descenderes: à facie tua montes defluerent. Sicut exustio ignis tabescerent, aquæ arderent igni, vt notum fieret nomen tuum inimicis tuis: à facie tua gentes turbarentur. Cum feceris mirabilia non sustinebimus. Descendisti, & à facie tua mõtes defluxerunt.] Hæc eo dicit, quod vbi Deus sui copiam fecit hominibus, nihil fuerit, quod eius potentiæ efficaciæque resisteret. Celsa mundi & summopere repugnantia verbi Dei virtuti cesserunt. Vt solent ingenti igni materia arida correpta. Simul illud è monte descendens Dominus docet, magistros præfectosque Ecclesiæ non debere solum in monte cum Apostolis, idest, viris perfectis sapientibusque versari, sed oportere ad vulgares humilesque descendere. Ita commentatur Origenes: [Descendente nunc Domino: hoc est, inclinante ad
Orig. homil. 5 in Matth. infirmitatem & impotentiam cæterorum, cum misertus esset infirmitatis atque imperfectionis eorum, sequutæ sunt eum turbæ multæ.] Haymonis etiam sententia est
Haymo in catena S. Thom. eadem, ita loquentis: [Demonstratur autem doctoribus, vt in prædicatione sua sermonem habeant temperatum, & sicut viderint capere vnumquemque posse, sic verbum Dei annuntient. Ascenderunt enim in montem doctores, cum perfectioribus excellentia præcepta ostendunt: descendunt autem cum inferioribus leuiora demõstrãt.] Recte hæc ab Origene & Haymone dicta, cum sint ma-
Rom. 1. gistri. Quod Apostolus de se profitetur, sapientibus atq; insipientibus debitores. Imo vero quod monet idẽ Apo-
Rom. 12. lus, habet etiam hîc locum: [Non alta sapiente, sed humilibus consentientes.] Turbæ enim sequutæ dominũ referuntur: rari in eo comitatu viri primarij, rari omnino legis prudentes, sapientiæ laude præstantes. Pharisæos
Ioan. 7. audi iactantes: [Nunquid aliquis ex principibus credidit in eum? Sed turba hæc quæ ignorat legẽ.] Neque id à
Iac. 2. Christi cõsilio alienũ, sicut Iacobus testatur, [Nõne Deus pauperes elegit, diuites in fide & hæredes regni?] Cũ ergo descẽdisset de mõte, sequutæ sunt Iesum turbę multæ.

[Et ecce leprosus veniens adorabat eum.] Qui se ab omnibus desertum videbat, ad Christi misericordiam sibi confugiendum existimauit, quem desertam ouem atque à cætero grege errantem per illa campestria loca ac decliuia requirere intelligebat. Neque vero metuebat, ne immundus sordibus suis oculos Christi mundissimos offenderet. Et si enim ab omni illum eiusmodi labe abhorrere nouerat vsque eo, vt aspicere immunda non posset, tamen ita pium considerabat, vt vellet miseria leuare miseros, ita potentem, vt aspectu solo reddere posset munditiam ac salutem. Itaque eum sic alloquebatur: [Respice in me, & miserere mei.] Quanto sum equidem miserior, tanto tu Domine misericordior declaraberis. Quod autem adorasse primum narratur, deinde postulasse, fecit sane diuina scientia edoctus. Sic enim oportet accedentes ad Deum facere: vt primum Dei maiestatem cognoscant, venerentur, adorent, eius summam potentiam ac magnitudinem confiteantur. Deinde vt precentur, eaque poscant, quæ sibi opportuna & necessaria perspexerint. Origenis est hæc quoque doctrina, qui factum leprosi exponit his verbis: [Venit ad Christum homo leprosus adorans eum. Antequam peteret, adorare cœpit: antequam rogaret, culturam ostendit. Adorauit eum. Pro hoc ipso Deum & Dominum eum inuocans adorabat eum. Sicut enim illi beati Magi prius procidentes adorauerunt eum, & ita demum ei munera obtulerunt, ita & nunc iste cadens adorabat, & sic supplices obtulit postulationes.] Prius ergo reuerentia est exhibenda Deo, deinde preces promendæ. Ad eum nos Christus modum erudijt in oratione dominica: principio dicentes: [Pater noster, qui es in cælis, sanctificetur nomen tuum.] Quod ad Dei gloriam eiusque diuinitatis confessionem pertinet. Deinceps quæ sequuntur, ad nostros vsus & vota iam spectant. [Adueniat regnum tuum.] Eadem methodo Apostoli & cuncta illa Ecclesia precata narratur in actis Apostolicis in hæc verba: [Domine tu qui fecisti cælũ & terrã, mare & omnia quæ

2 Prius Deus adorãdus, mox orandus.

Psal. 24.

Origen. homil. 5. in diuersos locos Matth.

in eis sunt, qui Spiritu sancto,] & reliqua, quæ ad confessionem adorationemq; numinis pertinent, quibus statim attexunt, quæ ad preces ac vota sua faciebant: [Et nunc Domine respice in minas eorum.] cætera potestis relegere. Qua cælesti vt ita loquar, rhetorica Ecclesiam sacrosanctam fere cum precatur, vti facile quiuis potest animaduertere. Nam initia propemodum omnia eiusmodi sunt, Deus qui hoc aut illud fecisti, aut voluisti, vel etiam, omnipotens sempiterne Deus qui dedisti famulis tuis, & cætera. Mox id quod optat, precatur & postulat: concede quæsumus, da, te supplices exoramus, cæteraque similia. Neque præcepta hæc negligenda sunt priuatis in precibus, sed non tam memoriter verbisque præstanda sunt, quam spiritu & veritate, vt creatura Conditoris primum maiestatem agnoscat & veneretur, deinde sua postulata depromat.

3 *Perfecta oratio leprosi, ex cognitione diuinæ potentiæ & propriæ miseriæ profecta.*

[Domine si vis, potes me mundare.] Breuis sane oratio, ac plena sapientiæ. Quæ fidem fiduciamq; insignem declaret: qua simul summam Dei potentiam, simul extremam suam miseriam leprosus hic cõfitetur. Si vis, inquit, potes. Vim huius orationis Origenes eleganter explicat his verbis. [Voluntate tua opus est, quia & opera voluntati tuæ obediunt. Ideoque si vis potes me mundare. Nõ dubitans fallor: scio quia omnia potes: idcirco non potẽtiã peto, nec fortitudinẽ quæro. Homines enim scio deficientes: sed tantum voluntatem tuam deprecor, & sequẽs virtus statim hanc gratiam adimplebit. Domine, si vis potes me mundare: mihi ad beneficium, tibi ad gloriam, videntibus ad miraculum & proficiendi doctrinam.] Igitur magnitudinem diuinæ potentiæ cognoscens voluntatẽ deprecabatur. Magnum fratres spei nostræ præsidium, summæ opes, nosse nihil Deo impossibile, nihil difficile: Subest enim tibi cum volueris posse,] dixit Sapiens. Nũquam scilicet exauritur copia illius potentiæ: integræ semper opes permanent, quicquid expensum sit, nihil imminuitur ille thesaurus. Post innumera patrata miracula, restat eadem multo plura patrandi vis. Quis hanc tã

Orig. hom. 5. in diuers. loc. Matth.

Sapien. 11.

tam

tam potentiam non admiretur? quis non iucundè canat, quod celebrant illi immortales ciues, [Omnipotens nomen eius.] Infirmæ sunt humanæ opes: inanis & falsa potentia Regum. Quam enim multa volunt, nec possunt? Ea vero quæ possunt, quam angustè, quam difficiliter? vt huic conferant, ab alio tollunt. Quæ expendunt, non amplius habent. Quo plura posse videntur, pluribus verissime egent, eoq; se plura requirere ac desiderare fateantur necesse est, quo ampliori dominatu præditi sunt. Itaq; potentia humana nihil est aliud quam opulenta inopia, vel inops, si mauis opulentia. Præclarè igitur illud ab Apostolo dictum de Deo. [Beatus & solus potens, Rex regũ, & Dominus dominantium.] Atq; in peccati miseria leuãda ea maxime elucet Dei potentia. Nullus enim est alius lepræ istius medicus & sanator: [Ego ego sum ait ipse, qui deleo iniquitates tuas propter me.] Opportune igitur, [Domine si vis potes me mundare.] Qua oratione nobis vtendum plurimum, cum vel ad altare accedimus, vel ad preces nocturnas diurnasve stamus, vel etiam exomologesim facere volumus. Etenim, fratres, quis est qui se se respiciat, si non est oculis captus, qui nõ maculis se & sordibus & labe plurima non solum respersum, sed infectum plane ac peruasum totum inueniat? siue internas sordes cogitemus, quas ex vtero contraximus, siue quæ ipsi addidimus vitæ impurissimæ probra, siue quotidianas humanæ naturæ maculas conspiciamus, omnino dementes sumus, nisi nos cænum ipsum & labem ducimus. Quid enim præstat stemma antiquum? quid generis iactantia clarissimi? quidquid homo est, putre quiddam & sanie redũdans vlcus est. Nisi nos puriores sanctioresq; sanctissimo Propheta putamus, qui de se quoque ita sentit, [Facti sumus, vt immundus, omnes nos: & sicut pannus menstruatæ, omnes iustitiæ nostræ.] Si ipsas iustitias nostras, si purissima ac speciosissima quæque, tamen fœdissimam ac cruentam eluuiem puerperarum, quæ vix oculis ferri queat, Esaias appellandam censet, quid erit de ijs, quas nos ipsi erubescimus, impuritatibus, flagitijs, corruptelis? O nos insanos,

Exod. 15.

1. Tim. 6.

Esai. 64.

nos,si aliter sapimus:stultissimos,si tales cum simus, opportunitatem salutis nobis oblatam non suscipimus. En Christus adest:huic preces & vota cur non ardenter facimus? Quis enim potest facere mundum de immundo conceptum semine,nisi tu qui solus es? Sic Iob ille beatus: sic hodiernus peccator:[Domine si vis,potes me mundare.]

Iob 14.

4 Prompta Dei ad benefaciēdum voluntas.

[Et extendens Iesus manum tetigit eum dicens, volo: Mundare.] Dei plane voluntas est actio, manum extendit cum vult. Fidei nostræ inopiæ ascribēdum est, si Dei manus contracta cernitur. [Non poterat, ait Euangelista, virtutem vllam facere, nisi paucos infirmos curauit, & mirabatur propter incredulitatem eorum.] Infidele & ingratum cor ligat quodam modo Deo manus, ne vti possit magnificentia sua. Sed est manus extenta Dei,quę ad seueritatem vindictamque pertinet. Eam Esaias sæpe repetit,ob malitiam scelerumque nostrorum multam improbitatem nimirum extētam,quam nulla vis propulsare mortalium queat. Est contra manus extenta misericordiæ,quam impetrat humilis cognitio nostræ miseriæ, & simplex ac vera confessio. Habet autē illa maiestas opes omnes suas ad manum,ita vt aperire cum libeat, nihil amplius requirat. [In manibus suis abscondit lucem, & præcipit ei, vt rursus oriatur.] Sic sane scriptum est: [Et annuntiat de ea amico suo, quod possessio eius sit.] Nec secus Dauid, [Aperis tu manum tuam, & imples omne animal benedictione.] Quod si manus Christi non solum apertas consideremus, sed etiam cruci affixas, ita vt claudi non possint, ita ruptas ac perfossas, vt sanguis copiosissimus effluat, nequaquam de Regis nostri liberalitate & munificentia dubitare possimus. Quid enim potest deesse ad causam, quid requiri? nos miseris ille misericors est. Natura habet, vt & bonus sit, & benefacere amet. Ergo si vis, potes, & quia potes, vis. Neque enim punire supplicio tam tibi iucundum, quam ignoscere culpæ. Si quis dubitat, ipsum audiat: [Nūquid voluntatis meæ est mors impij: ac non magis vt conuertatur & viuat?] Itaque cum vindicat, dolenter id se

Marc. 6.

Esai. 5. 9. 10.

Iob 36.

Psal. 144.

facere

facere declarat, prius enim ingemiscit, & dicit: [Heu con- *Esai. 1.*
solabor super hostibus meis, & vindicabor de inimicis meis.] Mallet parcere, ignoscere plane cuperet: sed nostra perfidia non sinit. Id scilicet dolet. At cum bene faciendum est, promptè alacriterq; & dicit & agit: [Volo, mundare.] Breui & fideli oratione, vt bene scribit Ambrosius, æquè breuis & cita concessio. Si vis, volo. Potes me mundare. Ergo: mundare. Nempe [volens misericordiam est,] quod Propheta dixit, & res ostendit. Id cum nos bene cognoscemus, cum summa fiducia quidquid vsui sit à tam potente voluntate petemus, à tam misericordi bonitate impetrabimus.

Ambros. super c. 1. Luc.

Mich. 7.

5 Vide, nemini dixeris.] Fuisse multos coram historia prodit: id factum celari non posse, Dominus probè nouerat. Neque vero aut ingratum aut negligentem cupiebat salutis sibi allatæ denuntiatorē. Quid ergo vetat dicere, quod neq; celari vult, neq; vero posse cognoscit? Nos videlicet erudit, ne laudes affectemus humanas, idq; valet vetuisse dicere, quod se alienū ab omni laudis studio ostēdisse. Ita hoc loco Chrysostomus: [Nulli hoc eum iussit fateri, docens quam esset alienus ab aura gloriæ pompaq; iactantiæ. Et certe nouerat, quia non esset ille taciturus, sed passim tam grande beneficium prædicaturus: & tamen quantum in ipso est, fugit ostentare quod fecerat.] Humilitatem Christi etiam Hieronymus cōmendat hoc loco. Quæ sane virtus permagna est atque admodum rara, vt cum præclare te habeas, resq; gesseris magnas, aliorum notitiam existimationemque defugias. Paulus de se id profitetur: [Non quærentes, inquit, laudem neq; à vobis, neq; ab alijs.] Hieremias item. [Et diem hominis non desideraui.] Ne ergo gloriam humanam quæramus, si diuinæ seruire volumus. Valde enim periculosum, flammam lucernæ vento exponere: auræ flatus, exiguus cito lumen extinguit, & vertit in fumum. Id nobis incautis sæpe in bonorū operū prædicatione hominū accidit. Quare Christus præcepit, ne sinistra cognosceret, quid boni dextera perficeret. Sic etiam cū sanasset aliquando

Laudes hominū defugiendæ.

Chrysost. homilia 26. in Matth.

1. Thess. 2.

Hiere. 17.

surdum

Marc. 7. surdum & mutum, præcepit Dominus ijs, qui ad se hominem attulerant, ne cui rem perfectam à se proderent. Et tamen illi Dei gloriæ studentes, non destiterunt eius admiranda opera prædicare. Quanquam potest hoc loco is sensus verborum Christi non inepte accipi, quem autor quidam antiquus sequitur: vt nemini munditiam sibi restitutam leprosus ante perhiberet quam sacerdoti, cuius id erat munus, rem cognoscendam exponeret. Itaque coniungenda erunt illa verba, Vide nemini dixeris: sed vade ostende te sacerdoti, tanquam dicat, nemini te prius quā sacerdoti exhibeas. Quod & ad sacerdotis dignitatem commendandam, & ad veram miraculi fidem probandam pertinere videtur. Vt in nuptijs etiam Chana Galilææ vinum à se factum primum Architiclino propinandum probandumque imperauit.

Autor imperfecti in Matth. homil. 20.

6 Sacerdotum cognitioni se debēt summittere, quicunque diuinitus sanari volunt.

Sed ostende te, inquit, sacerdoti sistere se leprosum Dominus, & hunc & illos decem quos Lucas refert, multas ob res præcepit. Primum, vt legi Mosaicæ obtemperarent, cuius se non euersorem sed perfectorem Christus habere voluit. Deinde quod animaduertit Ambrosius, ipsa ostensione lepræ curatæ, cum modum necessario essent audituri, sacerdotibus innotescere oportuit autorem eius munditiæ, quam vel tactu vel voce effecisset, lege esse superiorem, atque altiori potentia facultateque præditum. Accedit, quod sacerdotum dignitati optime semper consultum voluit, neque inducere in animum passus est quos diuinis beneficijs affecisset, vt humanos idcirco gradus ordinesq; contemnerent. Nam & Saulum tantum militiæ Christianæ ducem futurum, cum per se Christus mutasset, tamen discipulo Ananiæ initiandum inaugurandumque commisit. Et Centurionem Italicum Angelus, vt Simonem sibi magistrū accerseret, monuit. Postremo Euangelici sacerdotij, vt Augustinus Gregoriusq; optime philosophantur, cum dignitatem, tum munus atque functionem eo facto designandam existimauit. Neq; enim qui lepram peccatorum gerunt, & diuinitus tacti mundantur, idest compunctione & contritione cordis verissima Dei offensas

Actor. 9.
Actor. 10.

offensas dolent, quamuis sint in Dei gratiam recepti, pœnitentiæ sacramentum contemnere debent, neque confessionem sacerdoti Christi faciẽdam vllo modo prætermittere. Primum quod an mundati sint, nesciant, idque sacerdotis ex lege proprium iudicium est. Deinde per sæpe nisi sacerdotali sententia; non datur remissio culpæ. Deinde mutuas sibi vices præbent Deus ac minister Dei, eandemque sanitatem animę reddunt, ille vt autor & Dominus, hic vt executor & seruus. Ille interna motione, hic externo sacramento. Ad hunc sane modum Patres cõfessionis sacramentalis necessitatem ex hoc Christi documento eliciunt. Inter quos non exiguæ autoritas Haymo sic scribit. [Leprosus idest peccator necesse est, vt accedat ad sacerdotem, & ostendat lepram, idest, confiteatur ei peccata sua, & per iudicium sacerdotum debet se abstinere ab introitu Ecclesiæ donec mundetur per pœnitentiæ lamentum. Expleta vero digna pœnitentia, iterum per iudicium sacerdotum recipiatur intra castra, id est societatem Ecclesiæ, & reconcilietur altari, & communicetur corpore & sanguine Domini.] Ita quidem ille ex veteri traditione perpetuoque vsu Ecclesiæ. Quem sane Ecclesiasticum vsum pœnitentiæ beatus quoque Augustinus commendat his verbis: [Iudicet seipsum homo, & mores conuertat in melius. Et cũ in se protulerit seuerissimæ medicinæ sentẽtiã, veniat ad antistites, per quos illi in Ecclesia claues ministrãtur, & à prępositis sacrorũ accipiat satisfactionis suæ modum.] Atque in eodem opere ad finem: [Certiores sunt claues Ecclesiæ, quã corda Regia. Quibus clauibus quodcunque in terra soluitur, etiam in cælo solutum esse promittitur.]

Leuit. 13.

Haymo in expos. Euangel.

August. homil. 50. *cap.* 11. *&* 16. *de pœnit. d.* 1. *c. iudicet. In* 4. *sent. d.* 7. *capit. sed quid.*

IN

IN EADEM DOMINICA, CONCIO TERTIA.

Offer munus quod præcepit Moyses in testimonium illius. Matth. 8.

1 Per duos passeres in sacrificio leprosi oblatos, significari duas naturas in Christo.

NON dubium est quin lex vniuersa Mosaica plena mysteriorum sit, magnasque habeat Euangelicæ perfectæque legis significationes, atque ea præsertim quæ de expiandis sceleribus deque procuranda lepra, copiose atq; accuratè perscripta sunt. Quod Paulus satis insinuat., cum sacrificia vetusta & totum illum apparatum victimarum ad Christi verè purificatorium sanguinem, victimamque perfectam indicandam referri debere ostendit. Quare vt munus leproso offerendum à Christo imperatum, quo spectet, intelligatur, necessario legis erunt verba recitanda, & quid ea sibi vellent, explicandum. Habet igitur ad hunc modum lex: [Hic est ritus leprosi, quando mundatus est. Adducetur ad sacerdotem, qui egressus de castris cum inuenerit lepram esse mundatam, præcipiet ei qui purificatur, vt offerat duos passeres viuos pro se, quos vesci licitum est, & lignum cedrinum, vermiculumque & hyssopum: & vnum ex passeribus immolari iubebit in vase fictili super aquas viuentes: alium autem viuum cum ligno cedrino & cocco & hyssopo tinget in sanguine passeris immolati, quo asperget illum qui mundandus est, septies, vt iure purgetur: & dimittet passerem viuum, vt in agrum auolet.] Hæc sane sunt quæ ad munus offerēdum, sacrificiumq; expiatorium pertinēt: quæ sunt

Hebr. 9.

Leuit. 14.

funt nobis attentius consideranda, ac cum diuina ope diligentius enucleanda. In primis quod nostri codices habent passeres, Græci Patres vt Cyrillus & Origenes, gallinas legunt. Ex quo intelligi potest ad eum significandum illa pertinere, qui se gallinæ similem fecit. Vesci ea aue vsitatum est ac salutare, & lex siue passeres siue gallinas accipias, eas volucres vult offerri, quibus vesci licitũ sit. Ita enim Christus sacrificium sui corporis obtulit, vt esset etiam in cibum suauem ac salutarem, eadem re & sacrificium & sacramẽtum instituens quemadmodũ Theologi perhibent. Neque enim quicquam sacrificari manda tur, quod sit ineptum vescendo. Duos autẽ passeres propterea numerat, quod in vno Christo naturæ sint prorsus duæ, admodumque distinctæ, diuina & humana, illa ex patre, ex matre hæc accepta. Quamobrem non vterq; passer iubetur occidi, sed alter tantum, altero viuo perma nente atque in agrum liberè euolante. Quanuis enim Christus Deus pateretur atque occumberet morti, tamẽ diuina illius natura neque pati neque mori vlla ratione poterat: quæ proinde & viua & liberè euolans describitur, cum sit ipse hac præcipuè ratione vt habet Psalmus, solus inter mortuos liber. Habet enim potestatem ponendi animam suam, & iterum sumendi eam. Quod Deus esset, qui solus habet immortalitatem. Duorum passerum expositionem idoneam esse quam diximus, fidem facere potest Isychius Hierosolymitanus presbyter docte admodum scribens: [Habuit Christus diuinitatem & humanitatem, quos duos passeres quibus vesci licitum est, lex intelligit.] Et mox, [De passeribus ergo quos diximus esse Christum, hunc præcipit immolari: vel occidi, idest id quod erat passibile. Vnigenitus enim secundùm carnem occiditur super aquas viuas, idest, baptismatis. Mors quippe eius nostrum figurat baptisma: quod osten dit Apostolus.] At illud mirifice expressum est, quanquã vnum passerem è duobus viuum manere oporteret, tamẽ in sanguine alterius immolati etiam hunc viuum mergi debere, vt fieret aspersio atque expiatio legitima. Hoc quid

Matth. 23.
Psal. 87.
Ioan. 10.
1. Tim. 6.
Isychius in Leuit. li. 4.

quid est aliud, quam diuinam quidem naturam non interijsse, sed tamen naturæ humanæ patientis ac mortuæ sanguini, vim efficaciamque præbuisse? neque enim fuit passio aut mors hominis puri, sed Dei etiam veri. Quam rem idem etiam adnotauit Isychius: [Viuens passer, inquit, quem in Vnigeniti diuinitate necessariò accipimus, in sanguine occisi passeris, & aqua tingitur, idest in gratia baptismatis, quia non in hominis passione, sed Dei & hominis baptizamur.] Itaque passionis Christi meritum & satisfactio & pretium illius sanguinis nequaquam ex humanæ tantum naturæ virtute, sed etiam ex diuinæ maiestatis dignitate perpenditur: cum fuerit vtriusque naturæ vna eademque persona. Quæ res ad Christianæ salutis opes amplificandas plurimum valet.

Isychius ibidem.

2 Iam vero quæ immolationi passeris & sanguinis aspersioni adhiberi lex iubet, non obscurè passionis Christi rationem virtutemque declarant. Assumitur enim cedri lignum, quo crucem Christi significari, quod eidem Isychio placet, etiam vox ipsa monet, cum non modo in ligno passum, sed lignum id fuisse cedrum vetustissima traditio teneat. Ecclesia certè in carmine, cedri nomine appellat crucem: [Inter omnia ligna cedrorum tu, inquit, sola excelsior.] Nam quæ alioqui, quanuis pulchra ac generosa cedrus, vel odore mirabili vel incorrupto vigore, crucis illius fragrantiam, roburque immortale æquare posset? Hyssopum etiam commemorat lex, herbam sane exiguam ac minutam, eandemque vt Physici perhibent, expurgatoriam pulmonum: qua Christi humilitas mirabilis, vt etiam Gregorius docet, plena salutis ad noxios superbiæ corruptosque humores purgandos, perspicuè declaratur. Sed coccus maxime adhibetur, vt cedro hyssopus, coaptetur ac colligetur, vbi charitatem Christi tum igneo colore tum colligãdi astringẽdiq; vsu mihi intueri videor, quod charitatis ea vis fuerit, quæ Christi patientiam atq; humilitatem ad crucẽ vsq; perduxerit, cui crucitam illum fortiter astrinxerit, vt diuelli nullo modo potuerit, vsque dum sanguine immolati sacrificij & lignum cedri

Quid Cedrus, coccũ, hyssopus, vas fictile, aqua viuens signi ficet in aspersione leprosi.

Greg. in 4. Psal. pœnit.

cedri & hyssopus ipsa perfusa longe lateq; manarit. Charitatẽ cocco notari scribit Eusebius Emissenus vel quisquis is autor est:[His, inquit, superaddat & coccũ, vt charitatis igne succensus, Deum diligat & proximum. Coccus enim ignei coloris est.] Superest dicere quid sit quod super aquas viuentes immolari passer sit iussus, cur vase fictili sanguis reciperetur. Equidem aquas viuas ideo cõmemorari existimo, quod in Christi pasione magno sacramento, aqua simul & sanguis de Christi latere fluxerit. Atque sunt eæ aquæ viuæ, quæ verè homines abluũt, atque omnibus sordibus liberant. Ita enim Ioannes loquitur: [Iesus Christus venit in aqua & sanguine non in aqua tantum, sed in aqua & sanguine.] Vas autem suppositum sanguini continendo, atque aspersioni inde perficiendæ idoneum, ob id fictile fuisse existimo, non aureũ aut argenteum, vt non vasi sed rei quam vas cõtineret, purificatio ascriberetur. Itaque sacramenta ijs fictilibus vasculis insinuata existimare potestis: quorum sane est egregius vsus & vis mirifica, sed tamen non ex natura rerum ipsarum quæ subsunt sacramentis (quid enim vilius aqua vulgari, oleo, pane, cæterisque eiusmodi?) sed ex diuina potius virtute Christi sanguine quem in se continent, abunde communicata. Quare non ineptum aut intempestiuum arbitror huc illud Apostoli inflectere. [Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus.] Nam & homines ipsi: quibus Deus credidit tam alta mysteria, & actiones hominum, quæ propriè sunt sacramenta materia formaque constantia, quis vasa esse fictilia, ac per se vulgaria viliaque neget? quis vero tantum illum thesaurum gratiæ cælestis talibus vasis creditum non admiretur? Non admodum ab ea interpretatione abhorret Isychius ita scribens: [Id quod erat pasibile & quod poterat occidi præcipitur occidi in vase fictili super aquas viuentes baptismatis. Siquidem nos sumus vas fictile de luto videlicet facti.]

Eusebius Emissen. in expos. Euãgel.

1. Ioan. 5.

2. Cor. 4.

Isychius 4. lib. in Leuit.

Igitur his omnibus quæ cõmemoraui rite paratis atq; perfectis, leprosus is qui mundus futurus erat aspergi inbebatur. 3 *Quod aspersio se-*

ptiesin sanguine passeris perfecta, significauerit gratiam remissionis per Christi sanguinem conferri.

Esai. 11.

Radulfus in exposit. Leuitici.

4. Reg. 5.

iubebatur sanguine illo immolati passeris, & quidem septies. Numero septenario vt volunt maiores nostri, perfectio quædam designatur, tum gratia Spiritus sancti, qui septemplex, si verbo eo vtendum sit, in Scriptura exprimitur. Radulphus Flauiacensis ita scribit: [præcipitur vt sanguine passeris ille qui immundus est, septies aspergatur. Septenarius numerus Spiritui sancto consecratus est propter septiformem eius gratiam, cui etiam remissio peccatorum ascribitur. Homo igitur qui immundus fuerit sanguine passeris immolati septies aspergitur, quia quisquis lepra spirituali fuerit obsessus, sine Christi sanguine nec veniam cōsequi, nec à peccatis suis poterit purificari.] Itaque septenario numero gratiam Spiritus sancti notari certum est. Quare Naaman etiam leprosus septies lauari in Iordane à Propheta est iussus. Neque enim peccati lepra abstergi potest, nisi Spiritus sancti numine & gratia, siue ea baptismo quem Iordanes significat abluēda sit, siue sacerdotum inspectione, & procuratione purganda, idest, pœnitentiæ sacramento. Nam remissio culpæ, nisi Dei gratia & charitate quæ diffunditur in cordibus nostris per Spiritum sanctū qui datus est nobis, obtineri nequaquam potest. Neque vero fieri, vt imperfecta ac dimidiata condonatio detur, parte peccatorum mortalium dimissa, parte non dimissa, cum sit impium dimidiā à Deo sperare veniam, sicuti Patres docent, & qui sanat Deus, totum hominem sanet. Recte itaque septies aspergitur leprosus, qui & Spiritus sancti gratia sanandus, & perfecte idest omni crimine liberandus est. At vero leprosus quacunq; ratione saluti restitutus videretur, erat tamen immolati sanguinis aspersione imbuendus, nec fas erat alioqui vel ciuium consortio reddi, vel ad templi aditum recipi manifeste eo ritu Moyse ostendente, neminē posse Dei sanctorumq; amicitiæ reddi, quem non asperserit atque imbuerit Christi Iesu sanguis sanctissimus. Fide enim Christi semper fuit opus ad salutem, si Paulo credendum est ita scribenti: [Iustificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem quæ est in Christo Iesu, quem proposuit

In Concil. Trid: sessio. 14. c. 5.

Rom. 3.

propoſuit propitiationē per fidem in ſanguine ipſius.] Quamobrem Petrus fideles alloquēs atque electos, vnde id boni conſecuti ſunt, docet ijs verbis: [Secundū præſcientiam Dei Patris, in ſanctificationem ſpiritus, in obedientiam & aſperſionem ſanguinis Ieſu Chriſti.] Volēs nimirùm intelligi electionem fidelium ex Dei prædefinitione venire, qua illis gratiam Spiritus ſancti per Chriſti ſanguinem fide & ſacramento communicauit. Hanc, præclaram Chriſti ſanguinis aſperſionem, qua leproſi mundantur & maculæ omnium criminum expurgantur vaticinio prænuntians Dauid dicebat. [Aſperges me Domine hyſſopo, & mundabor: lauabis me, & ſuper niuem dealbabor.] Tenebat certè animo, quod Paulus aſſerit, [Neque enim ſanguis hircorum aut vitulorum inquinatos ſanctificat, ſed ſanguis Ieſu Chriſti, qui per Spiritum ſanctum ſemetipſum obtulit immaculatū.] Hoc ſanguine aſpergitur, qui fide & ſacramento paſsionis Chriſti vim meritumque communicat. [Hoc ſanguine atque hyſſopo aſpergitur, ait Gregorius, ille ſolummodò, qui vias Dominicæ paſsionis imitatur.

1.Petr. 1.

Pſal. 50.

Hebr. 9.

Gregor. in Pſal. 50.

Satis vt opinor, quodnam fuerit munus quod leproſus offerre iubetur, expoſui: tum quæ eſſet vtilitas, quis ritus ſeruandus: quanta denique extiterit Chriſti paſsionis efficacia ad maculas omnes noſtras abluendas, eamque nobis diuinitus inſtitutis ſacramētis baptiſmo & pœnitentia communicari. Reſtat illud vnum, vt quam eſſe grati ac memores diuini beneficij debeamus, attentius cogitemus. Non enim Chriſto fuit ſatis, etſi erat id maximum & plurimum, lepram noſtram ſuo cruore diluere, niſi noſtram ipſe lepram in ſe etiam tranſtuliſſet. Itaque qui omnes leproſos mundat, atque eſt ſole ipſo purior, vel potius ipſa munditіes, effectus pro nobis eſt immundus atque leproſus. Siquidem diuina in nos charitate ardens Pater maculas omnes noſtras, omnia ſcelera, piacula omnia in Filium coniecit: [Eumque qui peccatum non nouerat, vt magnus loquitur Paulus, pro nobis peccatū fecit, vt nos efficeremur iuſtitia Dei in ipſo.] quod etiā

4. Chriſtum pro nobis factum eſſe leproſum.

2.Cor. 5.

Esai.53. Esaias cecinit: [Et posuit iniquitates nostras super eũ.] Quod si leprosi ignominiam & dedecus per horrescitis, & à tanto Domino alienissimam ducitis, videte quid idẽ
Esai.53. propheta nostram omnium personam gerens testetur: [Et nos putauimus eum quasi leprosum, & percussum à Deo, & humiliatum. Ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra: disciplina pacis nostræ super eum: & liuore eius sanati sumus.] Quid ad hanc Christi in nos charitatem, quid ad summam benignitatem par cogitari potest? si nos ipsos æterna seruitute Christe noster, tradamus tibi, nihil omnino præstabimus quod beneficijs in nos tuis respondeat. Narrat sane Beatus Papa Gregorius Christum aliquando in specie leprosi monacho cuidam Martyrio nomine apparuisse, ab eodem vero susceptum, & in humeros sublatum peracta via, deposita leprosi specie se ostendisse, quis esset. Adiungit vero Sanctus Pontifex verba præclara: [Tanto quisque maiorem mercedem recipit, quanto nec eum despicit, qui amplius despiciẽdus videtur. Quid enim in humana carne sublimius carne Christi, quæ est super angelos exaltata? Et quid in humana carne abiectius carne leprosi, quæ tumescentibus vulneribus scinditur, & exhalantibus fœtoribus impletur? sed ecce in specie leprosi apparuit: & is qui est reuerendus super omnia, videri despectus infra omnia dedignatus non est.] Nos igitur grati tantis Christi beneficijs simus, neq; enim minus per fidem Christum leprosum in cruce cernimus, quam oculis corporis Martyrius ille in via iacentem aspexit. Quare suscipere Dominum in infirmis non dedignemur, & pro beneficijs eius quia impares omni ex parte sumus, gratias quas possumus sempiternas immortalesque agamus illudque precemur obnixe, ne tantus laborum Christi, in his quos sibi redemit seruis, fructus depereat.

Grego. hom. 39. in Euangelia.

(.?.)

IN DOMINICA QVARTA POST EPIPHANIAM, CONCIO PRIMA.

Ascendente Iesu in nauiculam, secuti sunt eum discipuli eius. Matt. 8.

VOD Matthæus Euãgelista mare appellat in hac sua narratione, Lucas in sua stagnum dicit, idque magis ex vsu & sermone hominũ, qui lacus & stagna à mari diuerso nomine censent. Nam re vera stagnum illud amplum erat, neq; ab iis qui Geographica scribunt, vt Plinius, Egesiphus, Iosephus, aliter nũcupatur. Erat enim, eodem Ipsepho teste, stadia centum non amplius porrectum in longum, latum quadraginta, medium vero inter fluebat Iordanes, aqua potabili, aspectu iucundo. Verum Matthæus Hebraico more mare appellandum duxit, quoniam aquarum congregationes maria appellata scriptura perhibet: & ad mysticam eius rei significationem maris vocabulum maximè accommodatur. Etenim nauigatione hac Christi, eius inter mortales decursum significatum, omnium patrum sententia est vna. Vbi quid mare, quid nauicula sit, quid fluctus cæteraque necessario exponenda veniunt. Ac mare esse hunc mundum Ambrosius dixit, in quo sine Christi societate tuto nauigare non possumus. Itaque maris notæ conditionesque afferendæ erunt, si cur hæc vita mare vocetur, velimus cognoscere. Mare igitur aqua salsa redundat, ad vsus vitæ sitimque sedandam minimè idonea: inconstans valde est ac variabile, nunc his

1. Mare esse simile huic mũdo, salsugine, procellis, piscium grandiorum voracitate.

Iosep. lib. 3. de bel. Iudaico, cap. 17.

Genes. 1.

Ambro. lib. 6. in Lucã, cap. 8.

nunc illis ventis intumescens & sæuiens: ordine vero & lege nulla continetur, cum ea sola sit ratio piscium generi vitæ sustentandæ, minores à maioribus vorari. Eæ in mundum res omnes egregie conueniunt. Omnia hæc

Augu. sup. Psalm. 76. prope finem. Augustinus breuiter perspicueque complexus est dicẽs: [Gentes omnes maris nomine nuncupantur, quod vita humana amara est: & procellis ac tempestatibus subdita. Iam illud si attendas, quod homines se tanquam pisces deuorant, cum maior minorem absorbet.] Hæc ergo singula explicemus. Primum enim voluptates vitæ fortunæque omnes, quanuis affluere ac redundare videantur, tamen desiderium hominum tãquam salsæ excitant potius & inflammant, quam satiant, ac si quid in hauriendo cupiditatis est, mox haustum mirifice sentitur amarum

Eccles. 1. & funestum. Salomonem audi: [Vanitas vanitatũ, & omnia vanitas. Non satiatur oculus visu, nec auris impletur

Eccles. 7. auditu.] atque alias. [Inueni amariorem morte mulierẽ]

Eccles. 2. & [vidi in omnibus vanitatem & afflictionem animi, & nihil permanere sub sole.] Abi nunc & ista aqua vẽtrem impleto, quæ sitim decies accendat & cruciet. [Mundus

1. Ioan. 3. transit & concupiscentia eius:] ait Ioannes. Iam quæ vitæ mortalis inconstantia? qui fluctus? quæ vicissitudines rerum? quæ bella pugnæque ventorum? quæ tempestates? quam subitæ sæpè, quam turbulentæ? quam sæuæ & periculosæ? ex tranquillo repente procellosum & ferox mare: hinc Borea, inde Austro impetitur: fremere sæpè & in ipsum cœlum inuadere, terram mox cunctam deuo

Boeti. lib. 1. de consolat. Philosop. metro. 7. rare velle videtur. Boetius quidem hæc animo perturbato cupiditatibus & doloribus accidere optimè sentit, cum canit ad hunc modum: [Si mare voluens Turbidus Auster, Misceat vndam, Vitrea dudum, parque serenis Vnde diebus, mox resoluta Turbida cœno visibus obstat. Tu quoque si vis lumine puro, Cernere verum, pelle timorem, gaudia pelle, nec dolor adsit, spem quoque pone: nubila mens est vinctaq; frænis hæc vbi regnãt.] Ac quemadmodum ventos esse præcipuos quatuor ex quatuor orbis plagis flantes aiunt, quorum latera alios

atque

atque alios efficiunt ventos ac sunt pene innumerabiles, tametsi nautæ vel sexdecim vel etiam triginta duos numerent, ita profectò passiones, quæ nos perturbant; primariæ sunt quatuor inter se aduersæ, quas Poeta memorat: Hinc metuunt, cupiuntque dolent gaudentq;: id est cupiditas, & timor, gaudiū, & dolor: ex quibus tamē multæ aliæ exoriuntur, vt spes, vt ira, vt inuidia, vt cæteræ; quibus infelix miseraq; hominū conditio exagitatur torquetur q;. Horū ventorum impulsū & vi sæuæ tēpestates excitantur, naufragia fiunt miserabilia, collidūtur implacabili sæpe furore ipsimet fluctus: quorū cum sit tumor tantus, & minæ tantæ, pariunt plerumq; nihil aliud cum perducuntur ad finem, quam spumas, ac marinas quasdā fœces vilissimas; quod intuens Apostolus Iudas, superbos atque elatos homines vocat[Fluctus feri maris, despumantes suam confusionem.] Quo enim euadant concilia istorum potentum, ac superbæ machinationes, pudor sit dicere, vanitate, aut libidine, aut vindictæ ineptæ cogitatione elatæ. Esaias planè horum instabilem perturbationumque plenum statum cōsiderans ait: [Impij autē quasi mare feruens, quod quiescere non potest, & redundant fluctus eius in conculcationem & lutum. Non est pax impijs, dicit Dominus meus.] Neque vero alia hominibus viuendi ratio quam piscibus, neque apud mūdi ciues lex & ius amplius, quam potestas & robur valent. Itaq; ipsorum vox est: [Sit ergo lex in iustitiæ fortitudo nostra, quod enim infirmum est, inutile inuenitur.] Quare potentiores imbecillioribus dominantur, crassiores glutiunt ac deuorant minutiores, more piscium prorsus, quod Abacuch Propheta non solum sentit, sed grauiter etiam indignatur, hoc modo cum Deo expostulans: [Quare respicis contemptores, & taces conculcante impio iustiorem se? Et facies homines quasi pisces maris, & quasi reptilia non habentia ducem? Et factum est iudicium, & contradictio potētior, quia impius præualet aduersus iustum.] Quæ propterea à Propheta dicuntur, quod vsu atque exercitatione rerum qui pollent, aut

Virgil. 6. AEneid.

Iudæ. 1.

Esai. 57.

Sap. 2.

Abacuch. 1.

potentia opibusque nituntur, imbecillium fortunas prędam cogitant suam; in quos illud maledictum verum sit,
Psa. 13. 52. [Qui deuorant plebem meam sicut escam panis.] Nam carnium quidem aliquæ partes ac pene cæterorum edulliorum relinquuntur, vt ossa, putamina, nucleus: panis vero nihil est quod non edatur. Itaque summam auaritiam declarat eo simili escæ panis, quæ vniuersas miseriæ plebis facultates deuoret. Sed vt sunt pisces minuti prædæ maioribus, ita hi vicissim à maximis cetis glutiuntur.
Prou. 22. Quam rem Salomon scite dixit: [Qui calumniatur, inquit, pauperem, vt augeat diuitias suas, dabit ipse ditiori & egebit.] Quotidie res ea cernitur, cum Magistratus prouinciæ quæ deponuntur: & quæ amisit Christus, rapit fiscus. Ergo cum natura maris huius ea sit quam diximus, varia, procellosa, insuauis, ac plena furoris cuiusdam, nihil esse mirum debet, si noui atque imperiti vectores cum primum nauigare incipiunt, vehementi nausea afficiantur. Nam qui ex simplici synceroque vitæ genere ad illum tumultuosum, dolis, ac varietatibus plenum ingrediuntur; non possunt ij tanta rerum absurditate non vehementer commoueri. Atque vtinam nō veterasceret istos marinos fluctus tractandi consuetudo, quæ facit certe, vt miserum vitæ genus, quod nautis accidit vsu maris diurnis, non modo non displiceat, verumetiam delectet ac teneat.

2. Naui nos esse Ecclesiam præsertim Romanam. En mare quod Christus iniuit: in quo omnes versamur mortales. At qua ope, quibus præsidijs ad ea pericula muniri oportet? Naui se Christus commisit: naui nos superare pelagus istud debemus. Quæ porro sit ea nauis dicemus, si primum ligni naturam & vim exponamus, cuius ope ac præsidio audent homines tam ferox, tam magnum, tam terribile pelagus aggredi, & cum summis procellis tempestatibusque confligere. Celebrat sapiens quidam & iure celebrat tam diuinæ prouidentiæ partem, quæ ligno fragili vim in aquas, hominibus ligni gubernandi artem tribuit, quo nauigationis longissimæ opus
Sapient. 14. perficeretur. [Dedisti (inquit, Deum enim alloquitur) &

in mari

in mari viam, & inter fluctus semitam firmissimã, ostendens quoniam potens es, ex omnibus sanare, etiã si sine rate aliquis adeat mare. Sed vt non essent vacua sapientiæ tuæ opera, propter hoc etiam exiguo ligno credunt homines animas suas, & transeuntes mare per ratem liberati sunt.] Quibus verbis potentiam quidem Dei celebrat, quod sine vllo nauigio iter per mare præbere tutissimũ queat, quod iam fecit cum filij Israel mare Erythræum penetrarunt: sed sapientiam diuinam admiratur, quæ docuerit homines exiguo ligno & tuto credere vitam, & mare tam vastum nauigatione superare. Igitur nauim quam Christus subit, quæque sola vasto ac procelloso sæculo salutem continet, Ecclesiam esse Catholicã, vt hoc loco Origenes scribit, notissimum est, quam depictã Romæ in vaticano est cernere antiquissimo opere, quam solam seruari in hoc mari scribit Ambrosius. Idcirco Sapiens nauigationis mentione facta, ad primum generis humani nauigium se confert ita scribens: [Sed & ab initio cum perirent superbi Gigantes, spes orbis terrarum ad ratem confugiens, remisit sæculo semen natiuitatis, quæ manu tua erat gubernata. Benedictum enim est lignum per quod fit iustitia.] Diluuij nimirum tempora & Noe arcam memorat, quam habuisse dicit Deum gubernatorem atque nauclerum, cui ligno diuinitus instituto & fabricato bene vult, quod iustos seruauerit, impijs interemptis. Itaque sola Christi Ecclesia seruat: quisquis extra Ecclesiam est, naufragio pereat necesse est, diluuioque communi. Sed quanquam Ecclesia vniuersa, arca intelligatur illa Noe, nauisque hæc qua Christus vehitur, tamen peculiari propriaque ratione, censetur nauicula Petri, Ecclesia Romana. Quæ quidem nauis natura similis est cæterarum, ligno fragili constans, sed priuilegio ac præsentia Christi, vna omnes superat dignitate, sapientia, firmitate. Etenim nauis huius materia non ebeno, aut ebore, aut alio genere, si quod est præclarius compacta est, robore aut abiete sicut cæteræ constat. Non sunt inquam Romani

Aug. ho. 17.
Nauis illa Ecclesiam figurabat.
Origen. hom. 6. in diuers. locos Matt.
Ambr. li. 6. in Luc. c. 8.
Sapien. 14.
Genes. 6.

Pontifices cæterique huius Ecclesiæ ordines aliud quam homines, qui falli natura suapte possunt, qui sapientiæ & integritatis laude possunt etiam aliarum Ecclesiarum magistris esse inferiores. Verum hanc nauim, quoniam esse eam prætoriam siue Regiam Deus voluit, reliquarũ-que omnium ducem ac magistram, Christus ipse ita gubernat, huic vni ita semper præest, vt errare illam, aut fluctibus dehiscere, aut impingere ad scopulos nullo modo sinat. Ita quæcunque hanc sequuntur, tutò nauigāt. Huc enim pertinet illa tam splendida tam diuina promissio: [Portæ inferi non præualebunt aduersus eam.] Quare pulchre admodum cum Matthæus vnius nauiculæ tantũ mentionem faciat, Marcus alias quoque nauiculas refert cum ea fuisse, quarum etiam nautæ & vectores beneficio accepto tempestatē illam fœdam quæ inciderat, euaserint, ac Christi præsentiam potentiamque admirati, eius laudes libenter prædicarint. Quibus rebus Ecclesiarum omnium Romanam ducem prætoriamque sequentium & felicitas ostenditur, & confessio concorsque in hanc vnam obedientia declaratur. Itaque vna Ecclesia Romana Catholicæ nomen obtinet, non quod cæteræ non sint Catholicæ, sed quod eo vsque illis id nomen meritumque permaneat, quoad coniunctio cum hac communioq; sequendi atque in cœlestem patriam pergendi flatu Spiritus sancti aspirante perducet.

Matt. 16. Marc. 14.

3. Etiã crucem Christi, nauim intelligi posse. Amb. serm. 55. qui est de cruce Christi.

Nauim esse tum Ecclesiam cunctam, tum illam Petri Romanã satis exposui, iam in hac naui arborem esse crucem Ambrosius philosophatur. Commemorata is fabula Vlyssis, qui ad malum religatus Circes periculosa carmina saluus euaserit, ita ait: [Crucis enim arbor non solum religatum sibi hominem patriæ repræsentat, sed etiam socios circa se positos virtutis suæ vmbra custodit.] ac post pauca [Arbor enim quædam in naui est crux in Ecclesia, quæ inter totius sæculi blanda & periculosa naufragia, incolumis sola seruatur. In hac ergo naui quisquis arbori crucis se religauerit, dulcem procellam luxuriæ non timebit.] Verum vt crucis laudes clariores fiant,

placet etiam naculæ nomine crucem intelligi. Neq; mirari aut refutare debetis quod eãdem nauiculam & Christi Ecclesiam vniuersam,& Petri peculiarem Romanam Ecclesiam dixerimus: Iidemque modo eandem nauiculã crucẽ Christi esse dicamus. Sunt enim hæc mystica eiusmodi,vt late pateant; atque diuersas in res accommodata minimè dissident,cum præsertim res ipsæ inter se cohæreant ac coaptentur. Nam Ecclesia vniuersa in vna Petri Ecclesia est: & ipsa Ecclesia Petri tota in cruce Christi nititur,inde salutem,dignitatem,firmitudinemque omnem sibi concilians. Itaque Beatus Pater Ambrosius qui arcam Noe & nauiculam Petri Ecclesiam esse docuit, idem alio loco crucis Christi figuram ac signum vtrumque facit.Rabanus quoque eandem allegoriam sequitur ita scribens:[Mare est æstus sæculi. Nauicula quã Christus ascendit intelligitur arbor crucis,cuius auxilio fideles transactis mundi fluctibus perueniunt ad cœlestẽ patriam,quasi ad litus securum.] In qua naui crucis Christus cum suis ascendit: vnde ait, qui vult venire post me abneget semetipsum, & tollat crucem suam & sequatur me.]Igitur in nauicula Christi sola, salus nostra sita est: in cruce Dominica mare hoc sæuum ac periculosum tutò traijcimus, si illi hæremus, securi sumus, si inde dilabimur, fluctibus sæculi exitialibus mergimur. Quanta vero fuerit tempestas, quæ procellæ, quis turbo violentus,cum Dominus Iesus in hanc est ingressus nauiculam, ipse de cruce pendens optimè docet. [Veni, inquit, in altitudinem maris,& tempestas demersit me.] Item alio in Psalmo: [Super me transierunt iræ tuæ, & omnes fluctus tuos induxisti super me.] Sed cum tot fluctus pertulisset, tandem virtute ac vi crucis tempestatem omnem Saluator superauit, nobisque salutem & trãquilitatem sempiternam reddidit. Itaq; illud sapientiæ huc refert Beatus Ambrosius [Benedictum est enim lignum per quod fit iustitia.] Hoc ad patibulum, inquit ille, retulit Domini quia iustitia est crucis, in qua peccata donauit.]Quare lignũ crucis suo etiam modo arca illa Noe

Rabanus in Cathena S. Thom.

Psal. 68.

Psal. 87.

Sapien. 14.
Ambr. sermo. 8 in Ps. 118.

præfigurauit, in qua diluuij aquas mortalium genus euasit. Exiguum quidem hoc lignum scriptura merito vocat, tantæ familiæ continendæ, tam vasto pelago traijciendo, tantis tempestatibus superandis: sed tamen fidele lignum est, & Dei potentia inuictum. Huic exiguo ligno credunt homines animas suas, sanè tutò; & transeuntes istius sæculi mare per hanc ratem liberati sunt. Quid ait Paulus? [Verbum crucis pereũtibus quidem stultitia est, ijs autem qui salui fiunt, id est nobis, Dei virtus est.] Quare si quis cupiat saluus esse, si quis huius turbulentissimi maris difficultatibus omnibus superatis portam æternæ ciuitatis tenere, in hanc se nauiculam Christo Iesu comitem adiungat: Christum dormientem in hac nauicula crucis inter insanos fluctus nõ deserat: perueniet sine dubio ad optatum portum, tenebit patriæ cœlestis fidissimum litus. Patiendo, sustinendo, tolerando, salutem, victoriam, regnum assequetur. Paulum Apostolum nos ardenter adhortantem audiamus, nauigationis istius sociũ studij ac certaminis æmulum: [Per patientiam, inquit, curramus ad propositum nobis certamen, aspicientes in autorem fidei, & consummatorem Iesum, qui proposito sibi gaudio sustinuit crucem confusione contempta.]

1. Cor. 1.

Hebr. 12.

(.?.)

IN EADEM DOMINICA, CONCIO SECVNDA.

Ecce motus magnus factus est in mari, ita vt nauicula operiretur fluctibus.

Matth. 8.

ETSI in vniuerso terrarum orbe numen illud cœleste, quod omnia continet ac regit, perspicue dominari cognoscitur, tamen nescio quo pacto illius & potestas, & prouidentia nauigantibus mare longe maximè elucet. [Qui descendunt mare in nauibus facientes operationem in aquis multis, ipsi viderunt opera Domini, mirabilia eius in profundo.] Id quam vere Psalmus canat, ij optime norunt, qui periculum fecerunt. Nam vt dixit Sapiens: [qui nauigant mare, enarrant pericula eius: & audientes auribus nostris admirabimur.] Ac mihi quidem videtur id esse spectaculum quoddam præclarum diuinæ magnitudinis, diuinæ potentiæ, diuinæ demum misericordiæ. In illo enim vastissimo elemēto dominatur singulari quadā ratione cœlestis Rex: neq; est Neptunus aliquis, neque AEolus alius, neque vero princeps cui obediat mare: à nullo alio tribunali, à nullo magistratu leges expectat, imperio nullius paret nisi conditoris. Duces, Dynastas, Reges, Imperatores contēnit omnes. Tēpestates ac procellas, vel excitat vel deponit solo æterni Regis imperio; sicut Psalmus habet; [spiritus procellarum, quæ faciunt verbum eius.] Itaque vt sæuiunt iubente Deo

1. Pericula nauigātiū diuina misericordia euadi.

Psal. 106.

Eccles. 43.

Psal. 148.

maris

maris procellæ, sic etiam eiusdem nutu placantur & con-
Psal.88. quiescunt? Dauidis testimonio si credimus. [Tu domi-
naris potestati maris: motum autem fluctuum eius tu mi
tigas.] Quam rē multò meliùs periculo edocti, quā vlla
doctrina, qui nauigant, eam sibi solam spem superesse, id
præsidij relinqui modo cernētes, numē cœleste votis pre
cibusq; fatigant, cum iracūdo aduersario cum conflictan
Psal.64. tur. [Spes quidem omniū finium terræ, ait, & in mari lō-
Virgil. ge.] vbi [cœlum vndiq;, & vndiq; pontus.] quādo [in se-
quitur clamorq; virum clangorq; rudentū:] quādo, [Tur
bine terribili puppis disiecta per vndas expectat miseræ
Actor.27. iam iam discrimina gētis vltima.] Naufragiū Pauli Apo-
stoli cum in Italiā peteret, Lucas eleganter scribit: [Va-
lide autem nobis tēpestate iactatis, sequenti die iactum
fecerunt, & tertia die suis manibus armamenta nauis pro
iecerunt. Neq; autem sole, neque sideribus apparentibus
per plures dies, & tempestate non exigua imminente, iā
ablata erat spes omnis salutis nostræ.] En quo perueniat
furor ac peruicacia insani maris, cum diuino imperio fi-
nitur suo more fremere & sæuire. Sed à nemine pulchrius
exprimi mihi videtur, quanuis poetæ atque historici in
ea narratione accurate versentur, quam est ab egregio
vate Dauide decantata ferox illa maris irati potestas, at-
que omnis nautarum vel sedulitas vel desperatio rebus
extremis, ac demum profusa lætitia cum numine inuo-
cato extrema mala in certam salutem vertuntur. Ita-
que canit ad hunc modum: post illa quæ ante recita-
ui: [Qui descendūt mare in nauibus faciētes operationē
in aquis multis, ipsi viderunt opera Domini, mirabilia
eius in profundo.] Quæ nā ea sunt mirabilia, aggreditur
Psal.106. dicere: [Dixit & stetit spiritus procellæ] vt verbo Dei
parere vētos intelligamus, [& exaltati sunt fluctus eius:
Ascendunt vsq; ad cœlos & descendunt vsq; ad abyssos.]
Satis exaggerata res à cœlis ad abyssos fluctus ferri ac
referri, quid interim miseri nautæ? [Anima , inquit,
eorum in malis tabescebat. Turbati sunt & moti sunt,
sicut ebrius, & omnis sapientia eorum deuorata est.]
Non

Non potuit elegantiori simili vti ad describendam perturbationem nautarum, & concursationem illam instabilem, quod nauigio huc illuc concitato pedes ponere firmiter nō liceat, vnde necesse sit huc illuc errare & labi more ebriorum. Denique vbi omnis industria nautarum vi tempestatis vincitur, quid superest miseris præsidij? sequitur, [Clamauerunt ad Dominum cum tribularentur: & de necessitabus eorum eduxit eos.] Vota precesque pereuntium misericordia conditoris non patitur esse irritas. [Et statuit procellam eius in auram, & siluerunt fluctus eius & læti sunt quia siluerunt, & deduxit eos in portum voluntatis eorum. Confiteantur Domino misericordiæ eius, & mirabilia eius filijs hominum.] Vento furente in auram benignam commutato, atque omni procellosi maris tumore subsidente, lachrymæ in cantica mutantur, neque est facile inuenire vberioris lætitiæ speciem, quam tempestate sedata, portum concupitum secundo vento subeūtium. Quare Dei misericordiæ & mirabili potētiæ non esse ingratos oportet homines, sed salute iā lætos eius in se beneficia summis laudibus commemorare. Eam igitur rem Christus Deus docere nos volēs facto suo, procellam excitari sæuam in nauim qua ipse vna veheretur, finti: quo discipulos periculo territos ad Dominum confugere videns, ac demum salute parta lætissimos illius maiestatem confiteri ac venerari, cui etiam venti & mare dicto obediant. Itaque sacrauit Christus mare nauigando, vt terram sacrauerat ambulando: pericula nauigationis suscepit, quo in eiusmodi euentu, quid esset consilij capiendum, quo confugiendum, homines scirent. Neque exiguam eam fuisse procellam, amplius quam Matthæus, Marcus expresit: [Facta est, inquit, procella magna venti, & fluctus mittebat in nauim, ita vt compleretur nauis.]

Quoniam verō nauim in qua Christus vehitur, Ecclesiam esse peruulgatum est, facile meminisse possunt, qui superiorum temporum historias Ecclesiasticas legerunt, quantis turbinibus impetita, quibus fluctibus iactata, quibus

2. Quas tempestates Ecclesia Dei perpessa sit.

quibus sit nauicula Christi sæpè fœdata tempestatibus atq; cõuulsa. Nũquam tamen vel superata est, vel cursum suum tenere destitit, auxilio Christi subleuata, cum maximè iam peritura videretur. Notat id Origenes hoc loco ita scribens: [Sæpius concilia infidelium cõmota sunt aduersus veram & firmã Ecclesiam, aliquoties Paganorum, aliquoties hæreticorum, sæpius sicut maris fluctus irruebant cõminantes & conterentes huiusmodi principes, per omnia se perdere Ecclesiæ filios arbitrãtes. Sed surgens Dominus increpauit dæmonum ventos, & omnes euanescere fecit audaces aduersarios fidei, magnãq; pacem & tranquillitatẽ dedit Ecclesiæ suæ. [Ita quidem Origenes. Ac re vera Christianæ fidei veritatẽ ipse vsus rerum eximiè confirmat, quod non minus apertè pręstitum cognoscamus, quã fuit illud magnificè promissum Petro Petriq; sedi, [super hanc petram ædificabo Ecclesiã meã, & portæ inferni non præualebunt aduersus eã.] & illud, [Omnis qui audit verba mea hæc & facit ea, assimilabitur viro sapienti, qui ædificauit domũ suam super petram: & descẽdit pluuia, & venerunt flumina, & flauerunt venti & irruerunt in domum illam, & non cecidit: fundata enim erat supra petrã.] Vultis tempestatũ vim atq; impetum in Ecclesiam Christi furentium intueri? cogitate tyrãnos illos immanes Nerones, Domitianos, Decios, Seueros, Maximinianos, Diocletianos, Licinios: quorum eo vsq; violentus turbo processit, vt Ecclesia Christi latibulis se continere cogeretur ad cryptas, speluncas, subterranea atq; nocturna domicilia perfugere, tanquam nauicula vndarũ mole oppressa ac fluctibus cooperta ex oculis sublata in imo pelago conderetur. At quis tandẽ exitus diuturnæ atrocisq; tẽpestatis? omnia repente naufragia in latissimam ac felicissimã auram concessere. Exortus est de improuiso Constantinus Imperator, Christi crucem adorans, Christi Ecclesiam non defendẽs modo, sed etiã summis honoribus muneribusq; exornans. Ipsam Romam caput orbis terrarum piscatoris Petri pedibus subdit. S.P.Q.R. aquilas, Petri claui-bus

Orig. ho. 6. in diuers. locos Matth.

Matth. 16.

Matth. 7.

bus summittit: nauicula toto pelago dominatur. Sed ea tempestate tyrannorum superata, irruit ex hæresi tanquam ex alia ventorum plaga, non minus periculosa ac turbulenta tempestas. Arianismus ita in hanc nauim incubuit, potentia Imperatorum Constantij valentisq; nitens, vt vi tempestatis propè modū tota obruta sit. Concilio Ariminensi vsq; eo fides Catholica oppressa est, vt Hieronymus dicat totam orbem Arianum se factum esse miratum. Sed aspirauit diuina bonitas opportune: Theodosium imperio extulit, qui de Ariana hæresi triumpharet aductoribus Damaso, atque Ambrosio: pax & tranquillitas Ecclesijs reddita, Neque alio pacto cætera monstra superata & extincta: Macedonius, Eunomius, Dioscorus, Eutyches, cæteri innumerabiles. Fuit aliud procellæ genus superioribus nihilo remissius, schismate tanquam borea truculentissimo Ecclesiam deuastante, qui huius nauiculæ compages ita soluit atque disiecit, vt nulla fere esset salutis spes, nulla gubernatoris, quæ tanto malo mederetur, industria. Quid enim cum tres se gubernatores profiterentur, atque contrarijs modis nauium quam tueri oportebat, diruerent? Neque vnius diei aut mēsis vel etiam anni, sed multorū annorum ea calamitas extitit, luctuosissima ac funestissima omniū quæcunq; Ecclesia Dei pertulit, cum discrimē ab ijs sustineret, qui salutis autores esse debebant. At hîc quoq; Christi benignitas tandē affuit; & rebus afflictis opitulata est, Martino Quinto creato Pontifice, Sigismundo Imperatore immortali gloria celebrādo Cōstantiæ se Pontifici exhibente calonē, atq; equū illius imperatoria dextra deducente, lōge profecto gloriosius quā Iulio Cæsare triumphali curru Romam inuecto. Itaque [statuit procellā eius in auram:] & nauis Petri ex omni tēpestate integra euadens, læta cantat, & Dei celebrans laudes ait, [Confiteantur Domino misericordiæ eius, & mirabilia eius filijs hominum.] Quantas ostendisti mihi tribulationes multas & malas, & cōuersus viuificasti me: & de abyssis terræ iterum reduxisti me?]

Hierony. in dialog. cont. Luciferian.

Psal. 106.

Psal. 70.

Quod

3. *Vnicuiq; suam nõ deesse tẽpestatem aliquãdo.* Quod de Ecclesia vniuersa diximus, id ad se referre vnusquisque & potest & debet. Nam quæ ratio est totius ciuitatis, eadem suo modo ciuium sit oportet. Neq; est quisquam hominum, qui Christum turbulento mari nauigantem diu sequatur, cui non incumbat aliquando tempestas, ex qua nisi inuocato diuino auxilio emergere nequeat. *2. Timot. 3.* [Omnes enim ait Paulus, qui pie volunt viuere in Christo, persecutionem patientur.] Nec diuersa sapiens qui ita consulit: *Ecclesi. 2.* [Fili accedẽs ad seruitutem Dei sta in timore: & præpara animam tuam ad tentationem.] Quam vero sit interdum sæua tempestas, quam illud verum quod præstantissimus Poeta cecinit *Virgil.* [Præsentemq; viris intẽtant omnia mortẽ.] *Chryso. ho. 29. in Mat.* multò meliùs verbis Pauli quam meis discetis: qui, vt Chrysostomus hoc loco etiã scribit, quandam suam procellam ex ijs, quas plurimas pertulit, narrans ait: *2. Corin. 1.* [Non enim volumus vos ignorare fratres de tribulatione nostra, quæ facta est in Asia, quoniam supra modum grauati sumus supra virtutem, ita vt tæderet nos etiam viuere. Sed ipsi in nobis metipsis responsum mortis habuimus (id est mortem instare certam nobis, persuasimus) vt non simus fidentes in nobis, sed in eo qui suscitat mortuos, qui de tantis periculis nos eripuit & eruit.] En quo perducta est procellæ vis, vt salutem desperare fortissimus miles atque industrius maximè nauta cogeretur. Itaque in medijs periculis cum omnia desunt, cum fluctus magis ac magis intumescunt, cũ nauicula iam dehiscit, cum ij qui sapientia præditi videntur, omni industria superata sua, desperant, tunc inuocandus Christus est vehementius, ac multo clamore excitandus. Ipse quippe sic de se pollicitus est: *Psal. 80.* [In tribulatione inuocasti me, & liberaui te: exaudiui te in abscõdito tempestatis.] Pulchre absconditum tempestatis id tempus vocat, quo ex imo mari procellæ in nos turbulentissimæ excitatę videntur.

4. *Deum in afflictionibus suorum* Enim vero illud tempestate ipsa grauius accidit, quod Dominus in tantis periculis nostris nequaquam vigilare, sed dormire potius videtur, tãquam neque curet neq; sciat,

sciat, quid in nos, quid de nobis agatur. [Ipse vero, inquit, dormiebat.] Ac plane historia ipsa Euangelica non parũ habet & voluptatis & vtilitatis. Nanque vt Chrysostomus animaduertit id fecit Christus [vt & humilitatem suam patefaceret, & præstantis philosophiæ præceptis nos instrueret.] Declarat enim id Christi factũ, ita rebus gerendis fatigatum, vt somnum carpere cogeretur nauigans, cuius eæ extitissent vigiliæ, ij labores, vt molesta quoque iactatione nauiculæ somnus minime rũperetur. Quæ res docet, & quam sibi parum indulserit, qui ceruicali tantũ capiti supposito in naui conquiesceret, & quantum temporis saluti hominum procurandæ impenderet, qui suæ tantillum idque adeo importunũ arriperet. Quis huic suauitati beneuolentiæque tantæ in homines agere gratias possit? Cæterum historię huius fructus spiritualis ac mysticus, & altior & vberior est. Etenim Apostolis summopere periclitantibus tũc maxime dormire se Christus ostendit: quod ita suos probet atque exerceat, cum & laborare eos sentit, & se sentire dissimulat. Eæ scilicet sunt querelæ, ij gemitus mestissimi sanctorum: [Exurge, quare obdormis Domine? exurge, & ne repellas in finẽ: quare faciem tuam auertis: obliuisceris inopiæ nostræ, & tribulationis nostræ.] Quid Iob graui dolore inflammatus? [Sto & non respicis me, clamo ad te, & non audis me: mutatus es mihi in crudelem.] Quid potest tristius & flebilius dici? Quin etiam ipse Christus, ne cæteri tanquam meriti diuinam obliuionem neglecti viderentur, eiusdem afflictionis in se documentum manifestum præbuit, ideo clamat in cruce pendens: [Deus meus, Deus meus, quare me dereliquisti?] Et [Deus meus clamabo per diem, & non exaudies, & nocte & non ad insipientiam mihi:]. videri enim poterat insipientis cum die pulsans non admitteretur, noctu etiam pulsando perseuerare. Igitur quia & cum summis sanctis, & cum ipso Sanctorum sanctissimo ita est actum, scire debemus fratres, eas esse præclarissimas opes crucis Christi, eum thesaurũ pretiosissimũ, cũ fideles fideliter certãtes,

Chrysost. homil. 29. in Matth.

Psal. 43.

Iob 30.

Psal. 21.

deseri videntur à Deo, sustinentque dolorem non solum à creat ura impugnante, sed etiam à creatore veluti negligente. Nam cum diuino fauore arridente patiuntur, cum Deo se pro illis ostentante ac veluti patrocinante, dimicant, non est id magnum atque præclarum, plusq; voluptatis ac gloriæ habet ea pugna, quam sudoris & sanguinis. At vbi Deus ipse fauere aduersario videtur, & te tuosque labores contemnere, cum illius causa dimices, id demum perfectæ cuiusdam patientiæ est, atque immensæ fiduciæ. Tunc audacter prorumpendum est in illas voces: [Domine, non ad te pertinet, quia perimus?]

5 *Opportune succurrere Deum in afflictionib⁹ & periculis.* Sed cum maxime dormire videtur, vigilat amantissimus Pater, neque vel minimum patitur adijci ad id pondus, quod nos ferre posse cognouit. Itaque respondet suauiter vultu iucundo: [Non dormitabit neque dormiet, qui custodit Israel.] Respondet, [cum ipso sum in tribulatione.] Respondet, [Eruam te & honorificabis me.] [Ad vocem clamoris tui statim vt audierit respondebit tibi.] Imo vero quod aliàs dicit: [Antequam clament, exaudiam.] Quanta dulcissimi Patris cura, quis amor, quam attenta prouidētia. Nempe quod ait Paulus, [Fidelis est, negare seipsum non potest.] Sæpe mater infantulum tantisper deserit, vt eiulanti & se quærenti iucundior appareat: itaque ad se properantem anteuertit, sinu excipit, amplexatur, ocellis lachrymas abstergit; oscula repetit, lac concupitum suauissime instillat. Tales parentis mores, tale ingenium. Ne igitur amittere velimus, quod monet Paulus, confidentiam nostram, quæ magnam habet remunerationem. Si tamen gustauimus Petri dictū, quoniam dulcis est Dominus: [Bonus enim Dominus animæ quærenti illum.] Augustinus exponens illum versum; si dicebam motus est pes meus; misericordia tua Domine adiuuabat me: adducit Petrum in mari fluctuantem, & Dominum Petro manum porrigentem, atque ait: [Mirū est quomodo probat Deus homines ipsa pericula nostra dulciorem nobis faciunt liberantem: dulcis illi vtique factus est Dominus: eripiens eum à periculis, & ideo expo-

Psal. 120. Psal. 90. Psal. 49. Esai. 30. Esai. 56. 2. Tim. 2. Heb. 10. 1. Pet. 1. Aug. super Psal. 93.

nens

nens ipsam dulcedinem Domini, exclamat dicens, Domine secundum multitudinem dolorũ in corde meo exhortationes tuæ (sic legit Augustinus, nos consolationes legimus) iucundauerunt animam meam. Multi dolores, sed multæ consolationes, amara vulnera, sed suauia medicamenta.] Certe accommodate hæc Augustinus ad historiã hodiernam. Nanque vbi periculum maxime incubuit, tunc Christus exurgit, & imperat ventis & mari: [Et facta est, inquit, tranquillitas magna.] [Amen amen dico vobis, quia plorabitis & flebitis vos: mundus autem gaudebit. Sed tristitia vestra vertetur in gaudium. Iterum videbo vos: & gaudebit cor vestrum, & gaudium vestrum nemo tollet à vobis.] Et facta est tranquillitas magna: & omnes mirati sunt homines, dicebantq; inter se: [Quis est hic, quia mare & venti obediunt ei?] Nempe: [Omnia ossa mea dicent, quis similis tui?] Quid quod non solum imperio tempestatem sedauit, sed etiam iactari se in mare voluit; vt iratum mare capitis sui periculo nobis placaret. Nonne hic est verissimus Ionas, qui iussit se mitti in mare; vt tempestas conquiesceret? Nonne ipse se Ionæ similem proposuit? Nonne canit ipse, [Veni in altitudinem maris & tempestas demersit me?] O Christe amator hominum: tibi certè sit gloria & imperiũ & laudes immortales pro collatis in nos tantis beneficijs.

Thren. 3. *Ioan. 16.* *Psal. 30.* *Matth. 12.* *Psal. 68.*

Ee 2 IN

IN DOMINICA QVINTA POST EPIPHANIAM, CONCIO PRIMA.

Simile est regnum cælorum homini, qui seminauit bonum semen in agro suo. Cum autẽ dormirẽt homines, &c. Matt. *13.*

1 *Scopus huius parabolæ.*

SI quis est, qui huius parabolæ à Saluatore propositæ seriẽ penitus perspexerit, intelliget plane eò spectare vniuersam, vt quandiu vita mortalis hæc manet, bonis malos doceat necessario permixtos esse. Itaque oportere tolerari, si nequeant sine bonorum pernicie separari, quousque supremo iudicio, pro meritis, quod decet vnicuique reddatur. Quas quidem tres res nosse ac probe tenere, ad omnem Christianæ vitæ rationẽ magnopere refert. Sed nos modo primam illam tractabimus, bonis, inquam, malos esse admixtos, tum quã ob causam id Deus fieri sinat, qui demum sint mali maxime perniciosi, bonorũ scilicet speciem mentientes. Atque hanc quidem parabolam non modo Christus attulit, sed etiam explicuit: docuitq; quid singulæ eius partes declararent. Itaq; legem qui cõdidit, idem est etiam interpretatus. Quo officio functus est aliquando Dominus, neq; tamen omnes aut plurimas parabolas suas enucleãdas sibi putauit: illud sane præstitit imperitiæ nostræ, vt ipsius ductu disceremus cæterarũ etiã rerum similitudines inuestigare quemadmodum si notas aliquot occultas magister aperiat, cætera arcana discipulo, exem-

lo, exemplo suo enodanda relinquat. Nam & intelligere nos certe quæ diceret, voluit: & difficultate nonnulla magis ad scrutandum excitari, quod accidant longe iucundiora penitusq; hæreant, quæ nostra exercitatione & labore sumus assecuti. Quare partim facilia, partim etiã difficilia Scriptura diuina continet, magna nostra vtilitate, quod sapienter Augustinus animaduertit. [Sunt, inquit, in Scripturis sanctis profunda mysteria, quæ ad hoc absconduntur, ne vilescant, ad hoc quæruntur, vt exerceant, ad hoc aperiuntur, vt pascant.] Et idem: [Obscure quædam dicta in Scripturis densissimam caliginem obducunt. Quod totum prouisum diuinitus esse non dubito, ad edomandam labore superbiã, & intellectum à fastidio reuocandũ, cui facile inuestigata plerunq; vilescunt. Magnifice igitur & salubriter Spiritus sanctus ita Scripturas sanctas modificauit, vt locis apertioribus fami occurreret, obscurioribus autem fastidia detergeret. Nihil enim fere de illis obscuritatibus eruitur, quod non planissime dictum alibi reperiatur.]

August. in Psal. 146. initio.

Idem lib. 2. de doctrina Christ. c. 6.

2 Primum igitur monitos nos Christus vult, frustra hoc statu mortalium bonum purum perfectumque quæri, cũ sint vbique malorum segete fruges bonæ refertæ. Neq; id culpa Conditoris, qui bona omnia condidit: nulla negligentia agricolæ, qui granum optimum seuerit: sed aduersarij potius inuidia, qui agrum bene satum, praua semente corruperit. Atq; huius rei tenenda est valde ratio, ne vel bonos improborũ societate vituperemus, vel improbos bonorum specie prætextuq; probemus. Augustinus sane vbi de erudiendis ijs agit, qui ad fidem catholicam cõuertuntur, inter alia illud summopere edocendos cẽset, permultos esse in Ecclesia non bonos, qui perdite viuant, flagitijs ac sceleribus Christianum nomen dehonestent: ne legem nostram sanctam & integram de impuris quorundam Christianorum moribus iudicent, atque contemnant: neve eam cum susceperint, scandalizentur & ad praua multorum exempla, cum occurrent, periculosissime impingant. Nam & legem ipsam ita tradere, cum sit vera & iu-

Malos bonis paßim esse permixtos.

Aug. de catechiz. rudibus.

sta & sancta, multos ea indigne vti, quos in præsentia toleret, aliquando supplicijs dignis puniat. Quod de Ecclesia catholica dixi, eadem ratione de collegijs, ac societatibus religiosis & pijs debet intelligi, siue clericorũ, siue monachorum, siue quorumuis aliorum Dei seruorum domicilia consideres: nihil esse ita purũ, ita selectum, in quo non lateat aut etiam pateat admixtio aliqua impuritatis

Matth. 13. & sordium. Malos vbiq; bonos constat esse permixtos. Quid enim aliud illæ aliæ Saluatoris parabolæ sibi vo-

Marc. 3. lunt? An non id apertè indicat rete illud à piscatoribus tractum ad litus, piscibus æquè malis bonisque refertum? An non in area illa Euangelica, granum paleæ copulatũ, quod sit venti labro aliquando purgandum? Atque est quidem palea vtilis in area, qua interdum ab imbre frumentum defenditur: in horreo nõ est vtilis. Ergo in agro Domini mirari minime debemus, quod zizania tritico

Hiere. 24. permixta cernantur. Ficus bonas, bonas valde Hieremias

Ioan. 13. Propheta inuenit, malas vero, malas valde, sed vtrasque pro foribus templi. [Et vos, ait Christus, mundi estis sed non omnes. Sciebat enim quisnam esset, qui traderet eũ.] Quod si inter duodecim à Deo electos Apostolos Iudas proditor repertus est, si inter diaconos septem ab Apostolis cœlesti operi præpositos, Nicolaus sceleratus, quid miramur congregationibus monachorum & clericorum

Aug. epist. 137. ad plebem Hipponensem. etiam suas fæces inesse? Quam sapienter, quam pie Augustinus vbi probri quippiam domui suæ accidisse vidit, ijs se documentis & consolatur & munit. [Quantumlibet, inquit, vigilet disciplina domus meæ, homo sum & inter homines viuo, nec mihi arrogare audeo vt domus mea melior sit quam arca Noe, vbi tamen inter octo homines, reprobus inuentus est vnus.] Et idem repetit de domo Abrahæ, de domo Isaac, de domo Iacob, de domo Dauid, de cohabitatione Pauli Apostoli: ac tandem ita concludit: [Aut melior sit quam cohabitatio ipsius Domini Christi, in qua vndecim boni perfidum & furem Iudam tolerauerunt: Aut melior sit postremo quam cœlum, vnde Angeli ceciderunt.] Sapienter plane ac religiose.

giose. Nec diuersa Cyprianus: [Et Iudam, inquit, inter Apostolos Dominus elegit, & tamen Dominum Iudas postmodum prodidit. Non tamen idcirco Apostolorum fides & firmitas cecidit, quia proditor Iudas ab eorum societate defecit: sic & hic non statim confessorum sanctitas & dignitas comminuta est, quia quorundam fides fracta est.] Itaq; consolari se debent boni, cum dissimiles improborum mores vident, quod eorum societate nihil sibi de virtute & laude depereat: nihil eorum vitijs fedētur. [Anima quæ peccauerit, inquit, ipsa morietur. Filius non portabit iniquitatem patris.] Item alio loco: [Si fuerint tres viri iusti in medio eius Noe, Daniel, & Iob, viuo ego dicit Dominus, quia filium & filiam non liberabunt: sed ipsi in iustitia sua soli liberabuntur.] Valet sane ea cogitatio ad comprimendam refutandamque stultam quorundam arrogantiā, qui se ideo sanctos haberi volūt, quod in sanctorum virorum familia numerētur. Quāuis enim vel Augustinus vel Hieronymus, vel etiam Frācíscus aut Dominicus tibi parens sit, si ab eorum, quibus autoribus gloriaris, virtute & integritate absis, nihil ea laude proficies. [Si filij Abrahæ estis, opera Abrahæ facite] dicebat Christus, qui genus Abrahæ iactabat. Nec dissimile Ioannis Baptistæ illud: [Nolite gloriari dicentes, quia patrem habemus Abrahā: amen dico vobis potens est Deus ex lapidibus istis suscitare filios Abrahæ.] Quo sermone præclare docebat neq; nobilibus prodesse maiorum virtutes, si ipsi degenerent vitæ instituto, neq; ignobiles ab eorum, quorū imitentur facta, claritudine generis repelli. Quod de genere & familia dixi, id de societate & cōtubernio debet intelligi. Nō enim aut bono nocet malus contubernalis, quem non imitatur, aut malum iuuat boni societas si sunt facta contraria. De se Iob ita confitetur. [Frater fui draconum & socius struthionum.] Quare nullus te improborum & nequam hominū cōuictus lædet, quorū facta non imitere. Dauid quidē vir per quā religiosus & frugi, liberos habuit improbos ac petulātes: fratres nō admodū sanctos atq; innocētes. Quare sibi quisq; caueat, atque

Cyprian. in tract. de vnitate Ecclesiæ.

Ezech. 18.

Ezech. 14.

Ioan. 8.

Matth. 3.

Iob 30.

Galat. 6.

atque vti Paulus monet, probet opus suum, & non aliena vel laude glorietur, vel vitio mœreat: [Onus enim suum, ait, portabit vnusquisque.]

3 *Multas & magnas vtilitates capi ex permixtione bonorũ ac malorum.* At quamobrem bonus Paterfamilias agrum suum passus est insidijs inimici violari? cur zizanijs fruges deforda ri siuit? An nõ poterat agro custodes dare, ne inimico aditus esset? Num fraudes eius & peruersa studia ignorabat? Nouerat plane inimici ingenium, atque eius fraudes poterat facile, si vellet, auertere. Permisit tamen: atq; optima ratione permisit, quòd fraudes aduersarij ad ampliorẽ bonorum fructum tandem profecturas sua misericordia statuebat. Augustini nota sententia est, [Nec enim Deus omnipotens, cum summe bonus sit, vllo modo sineret mali esse aliquid in operibus suis, nisi vsq; adeo esset omnipotens & bonus, vt benefaceret etiã de malo.] Quod alijs verbis dixit idem, [Melius iudicauit de malis benefacere, quam mala nulla esse permittere.] Recte sanctus Cyprianus: [Obesse mali bonis non debent, sed magis mali à bonis adiuuari.] Itaque quod mali homines sint, id in bonorum cedit vtilitatem. [Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum,] Quisnam igitur bonis vsus malorum? Primum qui est maximus, vsus exercitatioque patientię, sine qua cuiusuis virtutis quanuis præclaræ, exiguæ sane laudes sunt. A bonis vero bonos iniurias & damna sustinere non facile contingit. Prauorum autem nõ facta modo iniqua atque improba, sed sermo etiam aut superbus aut petulans, vel etiam ipsa studia deprauata & absurda mirum in modum bonos vexant, affligunt, cruciant. [Cõtristatus sum, inquit, in exercitatione mea, & conturbatus à voce inimici & à tribulatione peccatoris.] Ne putetis, ait eo loco Augustinus, frustra esse malos. Et malorũ impugnationem esse suam exercitationem dixit. Vidistis sæpenumero argenteas lances cinere perfricari vel vitreos etiam cyathos furfuribus, aut mordacibus alijs ramentis vrgeri: qua sane vasa, cũ ita perfricantur, videntur amplius sordescere, verum peracta tota illa perfricatione, simul ex iis sordibus diluuntur, & longe amplius pulchriusque

August. in Enchirid. c. 11.

Cypria. lib. 1. epist. 2.

Psal. 54.

chriusq; nitent ac splendent. Sic profectò se habet purgatio iustorum quadam veluti confricatione ex societate improborum. Accedit cum humilitatis non parua ratio, cùm eorum quibuscum versamur, turpitudine cogimur erubescere: tum charitatis seges perampla in ijs adiuuandis, corripiendis, quo ad licet, precibus quoque pro iniquorũ emendatione, assiduis Deo offerendis, quod Christus & docuit & præstitit. Præterea illud diuina sapientia prouidit, quoniam opposita ex dialecticorum præceptis, iuxta se posita, magis elucescunt, ampliorem futuram & iustorum claritatem, & Dei gloriam, cum in medio nationis prauæ & peruersæ quod dixit Paulus, filij Dei tãquã luminaria quædam cælestia copiosius lucent. Quare Cyprianus [ampliorem ait hoc ipso consecutos bonos fidei suæ laudem, quod à malorum perfidia segregati à cõtagio criminis recesserunt.] Et Augustinus quæstiones Euangelicas tractans, sic scribit: [Patientissimos & tranquillissimos reddit: quia boni dum adhuc infirmi sunt, opus habent in quibusdam malorum cõmixtione, siue vt per eos exerceantur, siue vt eorũ comparatione, magna illis exhortatio fiat, & inuitentur ad melius.] Et idem: [Bonis mali etiam inuiti vtiles sunt.] Deniq; virtutes vacare plurimas atque otiosas esse oporteret, quarum officiũ proprie in malis cernitur, nisi mali essent, in quo velut campo se exercerent, atq; excurrerent. Quænam enim esset misericordia, si miseri nulli existerent? quæ laus iustitiæ vindicatiuæ? quis zelus Dei, si nihil quod vel zelaret vel vindicaret, haberet? Nam de tolerantia & patientia, & lõganimitate superuacaneum est disputare, cum vel vocibus ipsis in malorum se segete versari declarẽt. Postremo prudentiæ ac sapientiæ præcipuæ partes otiosæ in obscuro relinquerentur, quippe cuius præstantissimæ laudes sint, malis occurrere, malorum conatus in melius vertere, malo denique bene vti: in quo diuina illa sapientia singulari atque eximia ratione resplendet. Quam philosophandi rationem Scriptura sacra nos docet, cum ita habet: [Contra bonum malum est, & contra mortem vita, sic &

Philip. 2.
Cyprian. de vnitate Ecclesiæ.
August.
Eccli. 33.

Eccl. 33. sic & contra virum iustum peccator. Et sic intuere in omnia opera Altissimi. Duo contra duo, & vnum contra vnum.] Hanc igitur quam Philosophi oppositionem vocant, intueri licet, siue naturæ opera spectemus, elementis compacta qualitatibusque contrarijs; siue gratiæ munera consideremus, vbiuis distinctione fulgentia fidelium & infidelium, bonorum ac malorum. Et cum sit idem autor naturæ, gratiæque largitor, mirabilem eæ res sapientiæ prouidentiæque diuinæ speciem, atque eximium quoddam decus ostendunt. Itaque primi omnium fratres Cain & Abel, hic pius, ille impius & parricida: in eodem ventre Rebecæ Esau & Iacob pugnant, nondum editi in lucem, iam certaminis æmuli. Eadem Abrahæ domus fratres habet Ismael & Isaac corrixantes, confligentesque ludicro tunc spectaculo, sed quid natu grandiores agant perspicuo documento. Quare malos bonis, bonos malis permisceri dum hæc ducitur vita, & ad diuinæ sapientiæ laudem, & ad hominum etiam vtilitatem pertinere non dubium est.

4 *Malos specie bonorum quos zizania significant, maxime esse perniciosos.* Sed quamuis sapientia Dei recto consilio malorum sordes intermisceri bonorum frugibus permiserit, tamen fideles serui præsentia damna cernentes non possunt non commoueri & rei indignitatem deprecari. Itaque occurrunt conquerentes: [Domine nonne bonum semē seminasti in agro tuo? vnde ergo habet zizania?] Nam re vera dolore digna calamitas ea est, quod bonorū pulchritudinem & decus impuri & scelerati obscurent atque deforment. Atque auget illud maxime cum non mediocrem dolorem, tum vero iustissimam iracundiā, quod improbi cum sint, tamen bonorum & speciem & habitum præ se ferunt, vt vix queant discerni: qua pernicie nihil esse potest grauius. Id est enim proprie zizaniorum. Id adnotauit Chrysostomus: [Illud profecto, inquit, diaboli artibus astute fieri scire debemus, vt veritati semper errores connexi atque inserti per similitudinem facile decipiant leuiores. Propterea non aliā semina, sed zizania immixta dixit, quæ tritico simil-

Chrysost. homil. 47. in Matth.

liina

lima sunt.] Neque vero inimicus immisisse dicitur spinas, & tribulos, aut filicem aut lappas, quæ statim omnia quam sint à tritico aliena, ostendunt: sed seuisse zizania, quæ sunt sane primo exortu, tritico persimilia, ac non nisi à peritis agricolis dignosci possunt. Quod enim Græci zizanion id Latini lolium vocitant, specie, vt dixi, & forma triticum mentiens, de quo Poëta: [Infelix lolium & steriles dominantur auenæ.] Inter frugum pestes lolium id Plinius numerat. Quocirca maxima est ea calamitas bonorum, summus dolor virtute præstantium virorum, esse plurimos improbos & nequam specie pietatis fallentes, quos dignoscere vulgo non liceat, ea falsa virtutis imagine veræ virtuti perniciem plurimam afferentes. Nam lolium imprimis id habet, vt terram maxime occupet atque exugat, frugibus præripiens alimentum, id quod in aluearibus fuci inutiles faciunt, vt apum labores defraudent, qui cum cõmodi conferant nihil, fauos tamen ab alijs elaboratos vorant: & tamen agmini apum, quasi grege de eodem sint, impudenter se adiungunt. Quantæ vero miseriæ sit, hæc perturbatio rerum, bonorum malorumq; commixtio, atque externa specie factorum simili dissimillima studia, deplorat Salomon his verbis: [Sunt iusti, quibus mala proueniunt, quasi opera egerint impiorum: & sunt impij, qui ita securi sunt, quasi iustorum facta habeant.] Atque in eodem libro postea: [Hoc est pessimum, quod eadem cunctis eueniunt: vnde & corda filiorum hominum implentur malitia & contemptu in vita sua.] Zizania ergo illa periculosa sunt, quæ sub nomine Christiano doctrinam ab Ecclesia catholica alienam afferunt: qui sacras literas profitentur, & illarum autoritate ad peruersa atque impia dogmata sua abutuntur. Plus longe ea zizania hæreticorum religioni nocent, quam apertæ spinæ paganorum. Zizania etiam habenda sunt ij, qui religionem pietatemque præ se ferunt, cum ventri seruiant, & cupiditates expleant suas, qui libertatem carnis spiritus nomine inducunt, qui zelum mentium-

Virgilius.
Plinius lib. 18. c. 17.
Eccles. 8.
Eccles. 9.

inueniuntur, præpositis apud subditos detrahentes, qui de virtutibus prolixe disputant, honores potius meditantes. Hos pseudo Apostolos, Paulus notat, [qui per dulces
Rom. 16. sermones seducunt corda innocentium,] & [habētes qui-
2. Tim. 3. dem speciem pietatis, virtutem autem eius abnegantes.]
2. Cor. 11. Hos falsos fratres nominat, à quibus sæpe circumuentos
Apoc. 2. Christi fideles dolet. Hos Ioannes etiam falsos Iudeos & falsos Apostolos tentari deprehendique vult. Nā in laude Ephesij Episcopi non mediocri ponit: [Et quia non potes sustinere malos, & tentasti eos qui se dicunt Apostolos esse & non sunt, & inuenisti eos mendaces.] De
Apoc. 2. Smyrnæo vero dicit. [Blasphemaris ab ijs qui se dicūt Iudæos & non sunt: sed sunt synagoga Satanæ.] De eo genere Ezechiel quoque vaticinatur: [Quasi vulpes in deser-
Ezech. 13. tis, pphetæ tui erāt Israel.] Quod egregie simulare innocētiā nouerint, sanctitatem ac spiritum mentiantur, cum nihil ijs cordi sit, nisi rapina & ingluuies. Quare merito profecto serui fideles & amantes heri patremfamilias
2. Thess. 3. adeunt, & cum dolore commemorant: [Nonne bonum
Psal. 124. semen seminasti in agro tuo? vnde ergo habet zizania?] orandus enim est Deus quod Apostolus sentit, vt liberemur à malis & importunis hominibus: & ne relinquat virgam peccatorum super sortem iustorum, quod Propheta postulat, ne extendant iusti ad iniquitatem manus suas.

I N

IN EADEM DOMINICA, CONCIO SECVNDA.

Ne forte colligentes zizania, eradicetis simul cum eis & triticum. Matth. 13.

ROGATVS Paterfamilias illæ cælestis, vnde in agrũ eius irrepsissent zizania & pestes eæ quas cernebãt, cum sementem ipse fecisset optimã, respondit, inimici opera id factum: docere volens nihil à se mali conditum: foris esse malitiam immissam omnem: quod apud Prophetam ita declarat: [Ego te plantaui vineam electam: omne semen verum. Quomodo conuersa es in vineam alienam?] Mirari ipsemet videtur rei nouitatem, & absurditatem querit. Verum satisfacit quæstioni Deus illo responso, [Inimicus homo hoc fecit.] Veterem disputationem de mali origine verbo vno terminatam videmus. Vnde malũ? Deus omnia fecit bona, & bona valde. Vnde igitur malum? Quid rursus malũ, si nihil est quod nõ fecerit Deus, & quod fecit, id omne bonum esse necesse est? Procul Manichæorum fabulæ sunto: vanissima somnia de substantia mali, & Deo malo, & gente tenebrarum procul. Pura ac sincera veritas vno verbo continetur: [Inimicus fecit.] A diabolo omne malum, peccatum omne à diabolo. Ille fecit in se primo, deinde in homine, ipso etiam homine consentiente. Hinc vniuersa malorũ seges, quæ nihil habet substãtiæ, nihil rationis aliud, quam bono priuare. Bene Petrus Chrysologus disputans de hodierna parabola: [Inimicus superseminauit zizania: non

1 *Malum à diabolo.*

Hierem. 2.

Chrysologus serm. 96.

non feminauit fed fuperfeminauit. Præcedunt creatoris bona, mala diaboli poft fequuntur, vt malum quod eft ex diabolo, fit accidens non natura.] Et idem. [Poftquam eft ipfe in dæmonem conuerfus ex Angelo, nequa creatura in fuo ftatu confifteret, arte, dolis, machinis, fraude contendit.] Et illud etiam idem, [Deus omnia fecit bona, bona valde. Nam quem Deus faciens vocauit mundum, inficiens reddidit inimicus immundum: & hominem, quem Deus in paradifo delitiofum collocauit ad vitam, inimicus in hac laboris vita detraxit ad mortem: & affectum quem Deus carni inferuit per naturam, inimicus in parricidium per inuidiam commutauit.] Nempe inimicus ille fponte fua de amico factus eft inimicus. Bonus à Deo conditus, voluntate fua redditus malus, mox malitiam fuam

Ioan.8. deriuans in alios Angelos atque homines. [Ille, inquit, in veritate non ftetit, ille homicida eft ab initio: ille mendax & mendacij pater.] Quare mendaces ac mali prauiq; homines: huius fatoris fruges funt. [Filij funt nequam] illius, inquam, nequam & fcelerati parentis, à quo originē ducunt, quem imitantur, cui placent atque obfequuntur.

2 Malum non femper vindicādū, interdū diffimulandū.

Offenfi igitur boni ferui inuidia nequitiaque diaboli fruges Dei infeftantis, ftudia prompta operamque diligentem Domino offerunt, tanto malo procurādo: [Vis, imus, inquiunt, & colligimus ea?] Zelum fane probauit, fed operam repudiauit fapiens Paterfamilias: [Nequaquam, inquit, ne forte colligentes zizania, eradicetis cū eis fimul & triticum.] Qua in re primum confideranda ac bene ponderanda eft Dei patientia & longanimitas, quā tantopere Scriptura celebrat, quod tandiu fuftineat im-

Clemens in Recognitionibus.

pios. Mirari fe Petrus apud Clementem aiebat profundam Dei patientiam quæ Simonem Magum tanta potētem diuturna diffimulatione ferret. Atque huius diuinæ patientiæ duplex eft ratio: partim enim ipforum impiorum faluti tribuitur, fi forte eos mali pœniteat, quemad-

Rom.2. modum Paulus admonet: [An diuitias, inquit, bonitatis eius & patientiæ & longanimitatis contemnis, ignorans quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit?]

non partim

partim autem electorum bono conceditur; propterea quod exercitatione improborum, vt est à nobis alias explicatum, magnas vtilitates consequuntur, tum verò ne impiorum segete euellenda, damnum ipsi quoque non leue sustineant, quod hîc docet Paterfamilias. Nam tolerandis impijs quid fructus accedat ad iustos, Salomõ declarat, [Attamen peccator ex eo quod centies facit malum, & per patientiam sustentatur, ego cognoui quod erit bonum timentibus Deum, qui verentur faciem eius.] *Eccles. 8.* Iam vero ex ea quam diximus Dei patientia ac tolerantia, ij qui Rempublicam administrant, aut populo præsunt, aut collegij cuiusque vel etiam familiæ curam gerũt discere opportune possunt ac debent, nõ esse semper mala omnia vindicanda, neque peruersos semper tollendos. Itaque Cyprianus scribit: [Tum deinde quantus arrogantiæ tumor est, quanta humilitatis & lenitatis obliuio, arrogantiæ suæ quanta iactatio, vt quis aut audeat aut facere se posse credat; quod nec Apostolis concessit Dominus, vt zizania à frumento putet se posse discernere: aut quasi ipsi paleam ferre, & aream purgare concessum sit; paleas conetur à tritico separare?] *Cypria. lib. 4. epist. 2.* Quibus tamen verbis Cyprianus nequaquam Ecclesiæ præsules censuit potestate idonea priuatos ad hæreticos coercendos dignisq; pœnis prout res postulauerit afficiendos. Maxima prudentiæ pars, scire quæ punienda, quæve dissimulãda sint mala: quibus occurrere statim incommodis, quibus oporteat tantisper cedere. Est enim imperitorum omnia velle corrigere, nihil vitij, nihil criminis ferre posse. Non est autem mediocris artis, cum medicus morbum sinit agere sua, vt medicamentum tempestiue ad motum vim pestiferam sedare potius, quam excitare amplius videatur. Sunt vero impatientes ineptique ægroti, qui confestim omnibus deprauatæ valetudinis incõmodis pharmaco occurri volunt. Corripere qui opportune cupiat, debet interdũ peccantis facta non pauca dissimulare. Fit enim nõ raro, vt reprehensus deterior fiat, vel cum maiori aliorũ damno curetur. Nam qui gubernat, solet aliquando cõtra-

rijs fluctibus ferri sinere, ne si gubernaculo tenacius opposito vim procellæ superare non posit, cogatur obrue. re. Quæ autem sint peccata toleranda, quæ vindicanda: quousque dissimulandum, quando seuerè & vigilanter animaduertendum in improbos, res sane est perdifficilis definire. Neque potest quisquam suo vel ingenio vel doctrinæ satis fidere, cum sit humanum etiam sapientes hac parte sæpe labi & errare. Itaque diuinæ sapientiæ lux im-

Psal. 101. ploranda erit, & studio accenso precandum: [Doce me facere voluntatem tuam.] Videmus sanctum Dauidem nefaria ac crudelia facta Ioab dissimulasse dum viueret, illa

2.*Reg.* 3. se ratione excusantem, [Ego autem sum delicatus & vn-

3.*Reg.* 2. ctus Rex.] Vires sibi nimirum deesse idoneas causabatur, vt militiæ suæ principem pro meritis seuerè acciperet. A quo tamen iam moriens pœnas reposcere iustissimas,

2.*Reg.* 1. Salomoni filio iussit. At illum qui Saulem à se interfectũ nuntiabat, ne momento quidem passus est viuere, sed à sa

Psal. 100. tellite iugulari è vestigio imperauit. Idem ipse Dauid aiebat, [In matutino interficiebam omnes peccatores terræ.] Ostendens quam sibi esset curæ, quòd reipublicæ præesset, eniti vt in sceleratos ac pestilentes omnes regia

Psal. 118. vindicta vigilaret. Ex quo illud eiusdem: [Vidi præuaricantes & tabescebam.] At non esse aliquando gladium stringendum in impios, sed expectandum & conniuendum, apud eundem reperies, ita canentem: [Deus osten-

Psal. 58. dit mihi super inimicos meos, ne occidas eos, nequando obliuiscantur populi mei. Disperge illos in virtute tua.] Occidi vetat, sed exulare iubet, quo fideles populi pœnæ eorum consideratione proficiant. Quod de Iudæis intelligit Augustinus.

3 Tunc in malos animaduertẽdũ cum boni nihil inde dãni patiãtur. Sed quæ sit in differenda pœna & toleranda peruersitate ratio tenenda, demonstrat satis sermo ipse Euangelicus Patrisfamilias. Cum enim serui promptam operam obtulissent euellendis zizanijs, dixissentque: [Vis imus & colligimus ea?] Respondit ille, [Non: ne forte colligentes zizania eradicetis cum eis simul & triticũ.] Quibus verbis ostendit, cum mali puniri non possunt, siue

grauiore

grauiore damno bonorum, potius tolerandos eſſe. Ex-
pectandum idoneum tempus, interim illud habere locū.
[Qui iuſtus eſt, iuſtificetur adhuc: & qui in ſordibus eſt, Apoca. 22.
ſordeſcat adhuc.] Itaque ſi in noxiam ſæuiendum eſt, ſa-
tius eſt etiam noxio parcere, quam pari clade imparem
cauſam perſequi. Titum Romanum imperatorem Ioſe-
phus hiſtoricus narrat, cum Giſcala ciuitas illius imperio
infeſtiſsima fideles nonnullos vna cum hoſtibus conti-
neret, cædem ac populationem militi interdixiſſe, ne ad
immeritos ſupplicij acerbitas perueniret: [Meliuſque, Ioſep. de bel
inquit, noxium relinquere metu ſuſpenſum, quam imme- lo Iudaic. li.
ritum quenquam cum eo perdere exiſtimabat. Sine cau- 4. cap. 4.
ſa enim morientium pœnas, corrigi nullo modo poſſe.]
At vero cum noxij plecti ſine Innocentiū damno queũt,
vel potius ad bonorum vtilitatem pertinet vindicatio
malorum, nullo modo prohiberi ſunt ſerui intelligendi
purgare agrum herilem. Si enim zizania colligere licet,
nullo eradicato tritico, non dubium eſt, quin Pater fami-
lias gratam eam ſeruorum operam ac diligentiam ſit ha-
biturus. Hæc igitur tota ratio eſt puniēdi hæreticos: qui
ſe hac parabola Euangelica falſo tuentur. Lutherus qui-
dem atque Caluinus ac cæteri horum ſimiles, contra hoc
præceptum Euangelicum facere Eccleſiam contendunt,
cum in hæreticos animaduertit honoribus, fortunis, vi-
ta quoque interdum priuando. Interim ijdem ipſi crimi-
natores Eccleſiæ Catholicæ, egregie in eos animaduer-
tunt, qui ſuis dogmatibus contradicunt. Videas Luthe-
ranos furere in Caluinianos: hos quoque vſque ad flam-
mas perſequi Puritanos. Verū miſsis iſtis ſtolidis Eccle-
ſiæ accuſatoribus, quid in cauſa ſit ipſa, videamus. Diuus
quidem Auguſtinus ad Vincentiū Rogatianum hæreticū Aug. epiſto.
ſcribens, fatetur ſe aliquando in ea fuiſſe ſententia, cum 48. ad Vin-
hæreticis ratione & diſputatione agendum, à vi & vin- cent. nm.
dicta temperandum, vt ſit eorum conuerſio voluntaria,
non inuita. Cæterum legum imperialium mirabilē vti-
litatem expertum, quæ bonis ab libertate hæreticos ſpo-
liarent, deſiiſſe veritati, ipſoſque vſu copioſe edoctū, pa-

Ad Bonifacium comitē epist. 50. rum proficere disputationes, supplicia multū apud hæreticos. Ad Bonifacium vero comitem scribit his verbis: [Quis autem vestrum velit non solū aliquem hæreticorum perire, verūetiam aliquid perdere? sed aliter nō meruit habere pacē domus Dauid, nisi Absalon filius eius in bello, quod contra patrē gerebat, fuisset extinctus: quāuis magna cura mandauerit suis, vt eum quātum possent viuum saluumq; seruarēt, & esset cui pœnitenti paternus affectus ignosceret. Quid autē ei restitit nisi perditū flere, & sui regni pace acquisita suam mæstitiā cōsolari? sic ergo Catholica mater Ecclesia, si aliquorum perditione tam multos cæteros colligit, dolorē materni cordis lenit & sanat tantorum liberatione populorū.] Quam Augustini vsu & exercitatione cōparatam sententiā nō modo modo S. Thomas vniuersaq; Theologorū schola sequitur, sed etiā Catholicæ Ecclesiæ autoritas diuturna cōsuetudine cumulatissimè probat. Tantū enim abest vt hæreticorum punitio cum piorū & Catholicorū detrimento fiat, nihil vt sit ad retinendū in officio & pietate populū Christianū vtilius & salutarius. Quā ob rem si qui sunt Sācti Patres, qui aut hæreticos puniēdos non censuerūt, aut parabolam hāc ad eos tolerandos accōmodauerunt, intelligendi proculdubio sunt, cū ea tēpora vigebant, cū sine multo piorū detrimēto impij tolli de agro dominico euelliq; non poterant. Alioqui quā sit Deo gratus zelus, quam ea probata opera, quæ infideles & impios impune abire non patitur, aperte declarat scriptura diuina; cū in Apocalypsi Ephesum Episcopum eo nomine valde

Apoc. 2. cōmendat & laudat: [Scio inquit, opera tua, & laborem, & patiētiam tuā: & quia nō potes sustinere malos: & tentasti eos, qui se dicunt Apostolos esse, & non sunt, & inuenisti eos mēdaces.] Contra, Episcopū Pargamenū acriter arguit cēsura cœlestis, quod impiæ doctrinæ sectato-

Apoc. 2. res in suo grege agere passus sit. [Habeo, inquit, aduersus te pauca, quia habes illic tenētes doctrinā Balaam, qui docebat Balac mittere scādalum corā filijs Israel, edere & fornicari: ita habes & tu tenētes doctrinā Nicolaitarū.]

Paulus vero prætereà docet, quā sit noxium fidelibus & pijs cōsortium infidelium atq; impiorum. [Nescitis, inquit, quoniam modicum fermentum totam massam corrumpit? [Auferte malum ex vobis ipsis,] hoc est impurū ac nefarium hominem segregate è cœtu vestro, ne alios inquinet & contaminet. Quare non solum hæretici puniendi sunt, & ex Catholicorum conuentu exterminandi, quod vbicunque viribus præstat Ecclesia facit, verum etiam flagitiosi ac scelerati homines, qui cæteros corrumpere morum impuritate atque licentia possunt, diligenter inquirendi, dignaq; pœna coercēdi sunt, quod faciebat Dauid, quod Iosias diligentissimè præstitit, & Asa ille qui effæminatos de terra exterminasse cū magna laude commemoratur. Totum autem hunc locum Euangelicum Aurelius Augustinus egregie explicat & confert in pauca scribēs aduersus Parmenianum hæreticū. Verba recitabo. [Satis ostendit cū metus iste non subest, vt cum zizanijs eradicetur simul & triticū, sed omnino de frumenti stabilitate certa securitas manet, id est quando ita cuiusque crimen notum est, & omnibus execrabile apparet vt vel nullos prorsus vel non tales habeat defensores, per quos possit schisma contingere, non dormiat seueritas disciplinæ, in qua tanto est efficacior emendatio prauitatis, quanto diligentior fuerit obseruatio charitatis. Cum vero idem morbus plurimos occupauerit, nihil aliud bonis restat, nisi dolor & gemitus, sic igitur misericorditer corripiat homo quod potest: quod autem non potest, patienter ferat. Turba autem iniquorum cū facultas est, generali obiurgatione ferienda est, & cum facultas datur, vtiliter corripitur in multitudine multitudo. Nam sicut separata sæuire, sic in ipsa cōgregatione obiurgata, gemere consueuit.] Hæc Augustinus omnia omnino excelenter atque diuinè.

3. Reg. 15.

Aug. lib. 3. contra epist. Parmeniani cap. 2. refert 23. d. q. 4. c. cum quisque & cap. Non potest.

In tempore messis dicā messoribus, colligite primum zizania, & alligate ea in fasciculos ad cōburendū. Habēt suū diem iudicij, quæ nūc videntur sine iudicio præteriri. Qui nūc diu dissimulat, aliquando tandē collecta tāta

4. In supremo iudicij die in improbos acriter vindicandū.

malorum multitudine, erumpet in furorem. Nam si alia esset nulla, certè hæc vna satis esse deberet, vitæ futuræ demonstratio, quod nunc tam ampla improborum seges vt velit agat, neque supplicio digno accipiatur, quæ res à diuina prouidentia & iustitia alienissima sit. Ergo tempus aderit messis. [Messis, inquit, consummatio sæculi est: messores autem Angeli sunt.] Quā ampla, quam terribilis messis illa. Primus ipse Dei filius hominū & Angelorum Dominus Iesus Christus falcem capiet, vt signū det messoribus rei gerendæ, cum sit opportunum. Ad

Apoc. 14. eum modum describit Ioannes: [Et vidi & ecce nubem candidam, & super nubem sedentem similem filio hominis, habentem in capite suo coronam auream, & in manu sua falcem acutam. Et alius Angelus exiuit de templo clamans voce magna, ad sedentem super nubem: Mitte falcem tuam & mete, quia venit hora, vt metatur, quoniam aruit messis terræ. Et misit qui sedebat super nubem falcem suam in terram, & demessa est terra.] Manipulos autem ea messe collectos in aream comportandos scriptura item docet, cum in vallem Iosaphat Ioel Propheta prædicit in iudicium gentes cunctas coi-

Ioel. 3. turas. [Consurgant, inquit, & ascendant gentes in vallē Iosaph: quia ibi sedebo vt iudicē omnes gentes in circuitu. Mittite falces quia maturauit messis.] Hæc Ioel: Iubet autem Dominus manipulos colligi, vt qui sunt generis eiusdem simul colligentur: ne permixti alijs alij fortuito ferantur, vt nunc fit. Itaque & sceleratos à sanctis disiungi necesse erit: & inter ipsos impios diuersas etiam esse strues & fasces, vt sunt causæ diuersæ. Imple-

Esai. 24. bitur illud Esaiæ: [Et congregabuntur in congregatione vnius fascis in lacum & claudentur ibi in carcere.] Erit flagitiosorum cohors, erit superborum & crudelium: ibi cum Iuda proditore auari, cum Simone Mago sacrilegi, cum Zambri Cozbi impuri scortatores copulabuntur. Habebunt pœnarum socios, quos scelerum duces sunt sequuti. Inflammabit manipulos hosce infelices æternum incendium: ardebunt nefarij diuini iuris

viola-

violatores, nullo sempiternis supplicijs expectato exitu. Pira illa gehennæ remittet de immensa vi nihil: cruciare atque vrere cessabit nunquam: quid enim cesset cum flatus Domini sicut torrens sulfuris succendat eam, testimonio si est credendum Isaiæ Prophetæ? Quapropter fratres, cum datur & tempestiuum est, se nostrum vnusquisque discutiat, reprehendat, iudicet plectat: quidcquid est vitij resecet, puras fruges ac fœcundas virtutum Christo paret. Ne cum in nos negligentem ipsi censuram exercuerimus, cogamus summum iudicem duram atque acerbam pronuntiare sententiam. [Si nos metipsos diiudicaremus, Paulus ait, non vtique iudicaremur.] Quod si ea conceditur permutatio, vt iudices ipsi in nostra causa esse possimus, certè amentiæ erit extremæ, seuerissimum potius iudicium illius diei magno nostro malo expectare malle.

Esai. 30.

1. *Cor.* 11.

IN DOMINICA SEXTA POST EPIPHANIAM, CONCIO PRIMA.

Simile est regnum cælorum grano sinapis. Matth. *13.*

1. Euangelicum regnũ ex paruis initijs incremẽta cæpisse maxima.

VANGELICVM regnũ idcirco grano sinapis Dñs simile esse perhibuit, quod ex angustis tenuibusq; ingẽtes progressus susceperit. Nã legis Mosaicæ status initia habuit ampla & præclara, incrementa nõ itẽ. Magnis enim in AEgypto editis signis, exercitu Pharaonis mari rubro demerso filij Israel ingẽti manu simul ingressi sunt iter in Palestinã. Legem terribili fragore & incredibili maiestatis significatione acceperunt. Cõtra Euangelica exordia parua, despicabilia, vulgaria: homines scilicet pauci numero, opibus nullis, opinione sapiẽtiæ vacui, metu Iudæorũ latitãtes. At his initijs tam angustis regnũ Christi in quantã magnitudinẽ cito se sustulit? Breui orbẽ terrarũ videmus esse cõplexũ. Vt enim

Chrysosto. in exposit. Euãgel. dicit Chrysostomus: [Imbecilliores cæteris omnibus atque minores erãt Apostoli, verũ quia in ipsis magna erat virtus, fama eorũ vbiq; terrarũ floruit. Exiguitatẽ eorũ

Luc. 12. potestis cognoscere ita suos alloquẽte Christo: [Nolite timere pusillus grex.] & quidẽ ouiũ imbelliũ vel agnorũ grex: nõ leonũ inuicta acies. Itaq; hos esse contemptos à

Actor. 4. Pharisæis & scribis cõstat, doctis videlicet & religionis opinione præstãtibus. [Cõperto, ait scriptura, quod homines idiotæ essent & absq; literis.] Talia fuere primor-

Psal. 18. dia, sed qui progressus? [In omnẽ terrã exiuit sonus eorũ, & in

& in fines orbis terræ verba eorũ.] Paulũ audite magnifice verbi Dei gloriosum cursum prædicantem: [In verbis veritatis Euangelij, quod peruenit ad vos, sicut & in vniuerso mundo est,& fructificat & crescit.] En granum sinapis exiguum toto orbe propagatũ atq; dilatatũ. Fuit nimirùm diuinæ illius sapientiæ cõsilium, quod idẽ Apostolus cõmendat. [Videte vocationẽ vestrã fratres, quæ ignobilia, inquit, sunt mũdi & cõtẽptibilia elegit Deus.] Quo cõsilio? [Vt non glorietur omnis caro corã Deo.] Ita enim maximè Dei fuisse opus proprium, nõ hominũ perspicue intellectũ est. Hic enim est ille fonticulus perexiguus, quẽ vidit Mardochæus creuisse in fluuiũ, & in aquas plurimas redundasse. Hic ille lapis, quem est intuitus Daniel prodigiosam statuam Nabuchodonosoris cõminuentem,& in montẽ euadentẽ, qui terram sua magnitudine impleuerit. [Lapis, inquit, qui percusserat statuã, factus est mons magnus & impleuit vniuersam terrã.] Rei eius interpretationẽ ex ipso Daniele petere licet ad hũc modũ visa exponenti: [In diebus regnorum illorum suscitabit Deus cæli regnũ, quod nõ dissipabitur in æternum, & regnũ eius alteri populo nõ tradetur: cõminuet autẽ & consumet vniuersa regna hæc, & ipsum stabit in ęternũ.] Ac reliqua sane regna initia habuere magnifica, exitus miseros: Christi regnũ paruo principio, fines obtinuit immẽsos, stabilitate sempiternũ, magnitudine mundo par, vi & potẽtia cętera omnia subigens sibi. Monarchiã Assyriorũ Nabuchodonosor alio nomine Belus fundasse perhibetur: Cyrus alterã Persarũ ac Medorũ: tertiã Græcorũ Alexander Magnus: supremam & maximã Romanorũ Imperatorũ Iulius Cæsar, quo nemo vel sæpius pugnauit, vel felicius vicit. Hi omnes duces ac Reges quãto cum strepitu, quã spectãda põpa inuecti? Christus vero noster silẽtio, patiẽtia, humilitate vicit. Nõ aquilas nõ leones, nõ chimæras præfert insignibus: sed vermiculũ potius ligno irrepentẽ, insignia sua esse voluit. Crucem non dedignatur, quam subijt, inde hostes omnes profligaturus. Sic enim diuinis literis de Christo sub Dauidis

Rom. 10.
Colos. 1.
1. Corin. 1.
Esther. 13.
Dan. 2.

2.Reg.23. nomine consignatum legimus: [David sedens in cathedra ipse est quasi vermiculus ligni tenerrimus: & interfecit octingentos impetu vno.] Aquilæ certè illæ felices Romani Imperij nequaquam eo vsque terrarum euolarunt, quo crux Christi progressa est. Num immerito vobis videtur sinapis grano quod tenui semine in amplam arborem crescat, regnum Euangelicum adaptatum? Nam quod aues cæli nidificare dicit in ramis eius, significat plane, elata etiam ac præclara ingenia philosophorũ atque sapientium, tum opes superbas regum, Principum præpotentium, in Ecclesiæ Christianæ gremio cõquiescere, atq; ex ea sibi doctrinæ salutaris victum quærere. Etenim licet pauperes & plebeios, vilesq; potius elegerit, tamen voluit sapientes quoq; ac nobiles, diuitesque, Euangelio cedere, victasq; manus dare, quo Dei verbi victoria esset illustrior Itaq; videmus Paulũ Sergiũ Procõ
Actor. 13. sulem virũ prudẽtem & grauem, videmus Dionys. Areo-
Actor. 17. pagitã Athenis sapiẽtiæ laude prestantẽ Euãgelio suba-
Actor. 4. ctum, Gamaliele legis Mosaicæ multa peritia & canitie venerabilẽ, Nicodemũ Synagogæ principẽ videmus Euãgelicæ simplicitati literarũ suarũ fasces vltro summittere. Nõne volucres dicas has in sinapis ramos concessisse? Quid innumeros alios proferã viros immortali gloria dignos? quid Iustinũ philosophũ, eundẽ mox martyrem Christi? quid naturæ miraculũ Aureliũ Augustinum, ex acerrimo Ecclesiæ hoste summũ Ecclesiæ Christi propugnatorẽ & ducẽ? Quid Cõstantinũ magnũ quid cæteros loquar Imperatores Romanos crucis Christi insigne gestantes? Nonne volucres cœli hæ sunt alto & pernici volatu præditæ, quæ tamen salutari cõsilio alas demittãt, ac se in tuta arbusculæ nostræ opaca recipiant? Præclara certè sinapis incrementa videtis, quæ tot auibus nidificandi facultatem præbeant.

2. Quod Ecclesiæ contingit, vt ex tenui initio Quod si rẽ attẽtius cõsideretis, perspicietis profecto, quã ratione iniuit Ecclesiæ suæ fundandæ, eandẽ in singulis Ecclesiæ partibus instituendis tenuisse Christũ. Religionũ initia fere exigua angustaq; fuere, progressus illustres &

ſtres & magni. Franciſcus olim mercator ſæcularis, quo perduxit ordinem minorũ nomine, re magnorũ? Dominicus Canonicus regularis toto orbe familiã prædicatorũ amplificauit. Benedictus diu tectus & latẽs quot Põtifices Eccleſiæ dedit? quot doctores mundo? quot martyres, quot cõfeſſores cœlo? Et noſter Ignatius militari potius quam literario aut religioſo cultu inſtitutus, & doctrinæ & religioni nõ ineptã Societatẽ peperit. Nuper in noſtra Hiſpania fœmina virorũ magiſtra & dux diuinitus effecta, Tereſsia inquã illa, quæ excalciatorũ domicilia monachorũ, non modo excalciatarũ virginũ collegia excitauit. Quãta hæc Dei noſtri gloria? quam apertè magnitudinẽ conditoris exigua iſthæc in ſummũ perducta prædicãt? [Qui vocat ea, quæ nõ ſunt, tanquã ea quæ ſunt.] Cui ſit perinde facile & expeditũ paucis vincere ac multis. [Quis Deus ſimilis tui?] Propheta quidã exclamat. Addo prætereà in ſe etiã ipſo poſſe quenquã noſtrũ eandẽ Dei magnificẽtiã perſpicere: ex tenui initio quãta ſeges? Cõuerſio enim ad vitã Deo dignã faciliſſimo fere initio cõſtitit. Vno verbo cõcionatoris es ictus: pupugit te vocula neſcio quę libri quẽ legebas: moleſtię quippiã mũdana vanitas attulit: cępiſti tędio affici vitę ſecularis. Audiſti ſociũ cœnobiticũ habitũ induiſſe, parẽ te illi fore venit in mẽtẽ. Granũ pfecto ſinapis agnoſcas, ſi primos tuę ſalutis exortus memoria repetas: arborẽ nõ exiguã ex tenui ſemine propagatam cõfitearis, cũ quantũ inde vtilitatis accreuerit, prudẽter expẽdas. Itaq; dũ eſt ſemẽ exiguũ, caue negligas, caue vilipẽdas. Præces faciebat Elias pluuię impetrãdę: puer ſpeculabatur cœleſtẽ faciẽ. Quid intueris puer? quid tandẽ, edito. Poſt moræ paululũ. En, inquit, [nubecula parua aſcẽdit de mari, quaſi veſtigium hominis.] Rẽ nullius pretij opinabatur, quid Elias? [Sonus, inquit, magnæ pluuiæ eſt.] Nubecula videlicet paulatim extẽdi & cœlũ tegere viſa eſt, quo tantũ imbris eſt datũ terræ, vt Rex curru accelerare coactus ſit, ne magnitudine pluuiæ obrueretur. Talia ſane ſunt Dei opera, tales ex paruo initio proceſſus. Quãbrein ſi quis diuinæ

ad tantã magnitudinem ſurgeret, id accidere partibus, imò ſingulis filijs Eccleſiæ.

Rom. 4.

1. Reg. 14.
Mich. 7.

3. Reg. 18.

vocationis semina acceperit, videat, ne quãuis tenuia & angusta contẽnat: foueat potius diligenter, & seruet, futurum certo sciat, vt in magnam molem diuinæ sinapis granũ se breui attollat, cuius si ductum sequatur, ad magnos ac mirabiles prouentus certo perueniet.

3. Sinapis acrimoniã in agitatione diuini verbi sentiri.

Quanquã ea quã exposui, præcipua ratio est, cur grano sinapis Christus Euãg elium cõpararit, & tamen alia etiã valde cõueniens, quod nimirũ granũ sinapis mole minima, minuta admodũ cũ res sit, vim tamen & acrimoniam cõtinet maximã. Ambrosius sanè rem eã tractãs ita dispu tat: Granũ sinapis magnũ est, ad cuius similitudinẽ fidem habere cõpellimur. Magnũ autẽ dixerim, non specie sed virtute, & fidei qualitate non oleri cõparandum, sed vigore acrimoniæ coęquãdum.] Et post pauca: [Vt mirum sit in tã friuolis granis tãtum ignẽ fuisse conclusum.] Idẽ scribẽs in Lucã. [Granum sinapis res est vilis & simplex: si teri cœperit, vim suã fundit: Fides quoque primo simplex videtur, sed si teratur aduersis, gratiã suæ virtutis effundit.] Magnæ virtutes sunt, quas inesse sinapi physici scribunt. Pytagoras quidem asseruit, nullum esse semen, cui tantum igneæ naturæ virtutis sit. Plinius & multa & mira de sinapi prædicat. Veneno esse contrarium, capiti mirifice prodesse, tum pectori tum stomacho egregium: frigiditatibus magnopere mederi, fluxiones noxias curare, vnguentis aptum, oleo idoneum, condimento præstans, cibo salutare atq; appetẽdum. Ex quibus quidẽ om nibus per multa poterat disputatio texi, quod in verbũ Dei eæ omnes virtutes cõueniant: cũ verbo Dei omnes morbi pellãtur scriptura testãte: [Etenim neq; herba neque malagma sanauit eos, sed tuus Dñe sermo, qui sanat omnes.] Cõfirmat etiã mirificè, atq; accẽdit animũ, omnia frigora timoris humani depellẽs: [Omnis sermo Domini, inquit, ignitus: clypeus est sperantibus in eũ.] Habet etiã iucunditatem & condimentũ suũ, quo difficilia etiã facta suauia fiunt. [Vt det gratiã, inquit, audiẽtibus.] sed illud præcipue cõsiderandum, nihil eorum quæ diximus multa ac præclara præstare, nisi tritũ atq; cõtusum.

Ambr. serm. 1.

Amb. lib. 7. in Lucam.

Plin lib 19 cap. 8. & li. 20. cap. 22.

Sapien. 16.

Prouer. 30.

Colos.

Quo

Quo vero teritur vehemẽtius, eo amplius ignescit & vrget. Pulchre Chrysologus: [sicut in integritate grani sinapis, sinapis virtus habetur occulta, apparet vero virt⁹ eius vehemẽtissimè, si teratur: ita Christus corpore teri voluit, qui suã noluit latere virtutẽ.] Ambrosius copiosè atq; ornate: [Granũ sinapis vbi teri cœperit, statim odorẽ suũ acrimonia exhibet, cibũ flammei saporis exhalat, & tãto feruoris calore succẽditur & cætera.] Quas autẽ vires habeat tritũ declarat, fidei cõparans: [Fides Christiana vbi diuersis tẽtationibus teri cœperit, statim vigorem suũ ꝓdit, acrimoniã inducit, tãto diuini ignis ardore iactatur, vt & ipsa ferueat, & participantẽ sibi ardere cõpellat. Ergo granũ sinapis mẽbrorum viscera calefacit: fidei vigor cordiũ peccata cõburit, sinapis iniquos humores decoquit corporũ; fides autẽ libidinũ fluenta consumit. Et per illud capiti medicina procuratur: per fidem autẽ spirituale caput nostrũ sæpius refouetur. Sed & fidei iuxta cõparationem sinapis, sancto odore perfruimur.] Hilarius etiã Christo assignans sinapis granũ sic scribit: [Grano sinapis, inquit, se Dominus cõparauit acri maximè & omnium seminũ minimo: cuius virtus ac potestas tribulationib⁹ & pressuris accẽditur.] Exẽplo Christi nos quoq; teramus granũ sinapis, quod quo vehemẽtius teritur, eo amplius ꝓficit. Itaq; fratres quãuis saccũ sinapi plenũ habeamus, si non terimus, nihil inde vtilitatis accipimus. Quid sit autẽ terere atq; cõtundere sinapim, dicã. Cum verba diuina meditamur, cõsideramus, mẽte agitam⁹, tũc certè salutarẽ ac viuidam sinapim terimus, Ac tunc plane fit, vt odor eius nares subeat, ad oculos peruadat, ad imos animi recessus penetret, lachrymas denuq; excitet, & igneũ quendã feruorẽ accẽdat. Itaq; dicebat Dauid expertus rem. [In meditatione mea exardescet ignis.] Itẽq; [Et meditatus sum nocte cũ corde meo & exercitabor & scopebã spiritũ meũ.] Eã vim verbi Dei sentiẽs viscerib⁹ inclusã Hieremias quoq; aiebat: [Et factus est in corde meo quasi ignis exæstuans claususq; in ossibus meis: & defeci ferre nõ sustinens.] Quid enim causæ esse putatis, quod non-

Chrysol. sermo. 98. *Ambro. sermo. 1.* *Hilarius in exposit. Euãgel.* *Psal. 38.* *Psal. 76.* *Hiere. 20.*

nōnulli audita cōcione pœnitentiā agunt, sæculi vanitates deserūt, vitā monachī institutū, cum per multi eadē audiētes nihil moueātur, nihil de pristina impuritate remittāt. Alij nimirū cogitāt & versant apud se, quæ audierunt. Itaq; grana sinapis terūt: alij integra vt acceperunt, obliuioni reddūt. Cur Frāciscus Euāgelio audito, cur Antonius statim sæculari omni abiecta pōpa in deserta concesserūt, vitā Angelicā ingresſi sunt? Nēpe vim verbi intus agitati senserūt, acrimonia illa salutari perfusi sunt. O mirabilē certè diuini verbi potentiā, vtinā Euāgelica grana in nostræ intelligētiæ veluti pila cōtūderemus, iterū atq; iterū mediatione subigeremus diuina mysteria, excitarēt pfecto mirabilē feruorē, vim illā suā igneā exhalarēt. Videas plerosq; Theologos, cathedris præfectos scripturæ, Ecclesiasticas prębēdas magistrales obtinētes, videas clericos & regulares passim de ijs cœlestibus rebus multa ac præclara disserere: eosdē ita frigidos sentias, vt nihil eorū oratione cōmouearis, nihil actibus perspectis incalescas. Quid hoc rei est, vel mōstri potius, cū ignem agitent, sic algere? sed sinapim videlicet multā habēt congestam, saccos plenos, sinapim eandē non terunt, nō contundūt. Itaq; nihil illius calore afflātur, nihil acrimoniæ sentiunt. Spiritū non redolent, Dei ignem nō habent, de mortificatione, de oratione, de Christi imitatione nihil ad eos. Ergo libri tot, commentarij, scripta quibus scatent: sacci sunt sinapi pleni, sed terere piget. Vēdere malunt alijs quā ipsi vti, quod faciūt Pharmacopolæ. Hosce Paulus coarguit. [Qui alium doces, te ipsum non doces, qui gloriaris in lege, per legis præuaricationem Deū inhonoras.] Attamen fratres, [nō auditores legis neq; doctores, sed factores legis iustificātur apud Deū.] Quare mihi credite, verbi diuini quod accepistis, vim & potētiā pspicietis, si vsu & exercitatione eius periculū feceritis.

Rom. 2.

4 Verbū Dei sic esse salutare vt tamē mordeat, more sinapis.

Nūc ad ea quæ de sinapi attulimus, illud adijciam⁹ quod est cōsideratione dignissimū, ita esse sinapim vtilē ac salutarē, ita etiā iucundam & cibo expetēdam, vt mordeat tamen & pungat, vsq; eo, vt sæpe lachrymari compellat.

Rem

Rem dico nemini ignotã, quam sæpe estis experti. Hieronymus vel ob id maxime vult doctrinam Euãgelicam sinapis grano collatã. Quid Ambrosius? Præclare admodum philosophatur ea de re [Nam sicut cum sinapis, inquit, succum sumimus, vultu contristamur, fronte cõtrahimur, ad lachrymas promouemur, & ipsam salubritatẽ corporis nostri cum quodã fletu austeritatis accipimus, & tunc magis sani efficimur, cum amplius deploramus. Ita ergo cum fidei Christianæ mandata percipimus, contristamur animo, affligimur corpore, ad lachrymas promouemur, & ipsam salutem nostram cum quodam fletu ac mœrore consequimur.] Sapientia igitur huius sæculi dulce potius quoddam, sed flaccidũ & inutile sapit: quod poetica, quod historia, quod oratoria, quod philosophia deniq; humana continet mellitis magis granis simile est, sed quod ad salutem nihil conferat, quod acrimoniæ nihil habeat. siue Tullium, siue Virgilium legas, siue Platonem aut Xenophõtem, nihil quod spiritum accẽdat, reperies. [Doctrina Philosophorum, ait Hieronymus, nihil mordax, nihil viuidum, nihil vitale demonstrat; sed totum flaccidum marcidumque & mollitum ebullit in olera & in herbas, quæ cito arescunt & corruunt.] Itaque compungere animum, salutares ciere lachrymas, desiderium virtutis accendere, id plane proprium est Christianæ doctrinæ: diuina sinapis id modo efficit. [Simile est regnum cœlorum grano sinapis.] sic plane Ioannes Batista prædicabat: [Pœnitẽtiam agite.] Sic ipse Christus, sic Christi imitator Paulus. [Prædicãs, inquit, in Deum pœnitentiam.] Ezechiel Propheta; volumem sibi diuinitus oblatum cum vorasset, illius vim & acrimoniã intus sensit. [Amaricatus, inquit, est venter meus.] Nec dissimilia Ioannes de se perhibet. Ea demum est sinapis cælestis ratio, vt pungat, vt mordeat, vt viscera penetret, lachrymas excitet. At nunc sinapim quidem amant homines, de multo melle imbutam vel dilutam potius, aut musto tantopere infertam, vt nihil pene habeat vigoris sui. Nullos, inquam, aculeos, cupiunt prædicatorum, nullos confes-

Hierony. in Matth.
Ambr. serm. 2.
Hierony. in exposit. Euãgelij.
Actor. 20.
Ezech. 3.
Apoc. 10.

confessorum, nullos consiliariorum: sed eos sequuntur & captant, qui suauiores facilioresque se exhibent: qui omnia concedunt, omnia condonant, omnia licere patiuntur. Austeros obiurgatores oderunt, vera dicentes, nisi fucata ac minimè pungentia nō ferunt. Hi iudices hi magistratus: quibus crumenæ explendæ, potius quam Reipublicæ purgandæ cura sit. [Argentū tuum, inquit Propheta, versum est in scoriam: vinum tuum mixtum est aqua. Principes tui socij furum: omnes diligunt munera, sequuntur retributionem.] Id scilicet mel est quod sinapim debilitat, ac propè modum extinguit, quæstus, cōmodi, compendij ratio. Eo respectu tanquam vinū aqua permixtū roboris habet nihil. Tales esse Principes conqueritur Propheta, quos munera captare intelligit, eos facile fures aut furum socios pronuntiat. Nam de ministris Euangelij dolendū serio, quod applausum humanū quærant, quod groria vulgari capiantur, quod se totos palato hominum potentium accōmodent, de quibus sermo propheticus habet: [Filij mendaces, filij nolentes audire legem Dei: qui dicunt videntibus, nolite videre: & aspiciētibus nolite aspicere nobis quæ recta sunt: loquimini nobis placentia, videte nobis errores.] Næ isti non sinapim, sed sapam quærunt. At non talis Paulus sed meram austeramque sinapim, vinum nequaquam dilutum sed meracum afferre se profitetur. [Non sumus, inquit, sicut plurimi cauponantes siue adulterantes, verbū Dei: sed ex synceritate coram Deo in Christo loquimur.] Tales verbi ministri compunctionem & lachrymas cient, qui non laudes auditorum, sed emendationem amant, nō præconijs eloquentiæ, sed vitæ melioris mutatione delectantur, quibus illud denique Hieronymi, sedet animo. [Lachrymæ auditorum, laudes tuæ sint.

Esai. 1.

Esai. 30.

2. Corint. 2.

Hierony. ad Nepotianū.

IN

IN EADEM DOMINICA, CONCIO SECVNDA.

Simile est regnũ cœlorũ fermento, quod acceptũ mulier abscõdit in farina satis tribus, donec fermẽtatũ est totũ. Matt. 13.

SACRAE scripturæm os est, quemmodũ Augustinus rectè scripsit, vt res eadẽ, verbũq; idẽ sæpe varia imò cõtraria significet, quod ex orationis cursu ac proposito intuendũ est: nõ enim semper ouis rem bonã, nõ semper serpens & leo rem malã notat. Sunt oues positæ in inferno: est contra serpens, cuius aspectu salus recuperatur. Id alias sæpe vsitatum, in præsenti Euangelica parabola cernimus maximè. Cum enim fermentum quod Augustinus animaduertit eodem loco, plerunque malum quid & fugiendum sonet, hoc loco bonum atque expetendum perspicue declarat, cum fermento simile regnum cœlorum æquiparatur. Prauum illud sane fermẽtum est quod Dominus suos vitare iussit. [Cauete, inquit, à fermento Pharisæorũ, quod est hypocrisi] hypocrisim Pharisaicã atq; doctrinam illam fallacem atq; fuccatam, ideò fermentum vocat, quod sensim attraheret ad se sensus moresque hominum. Facile enim discitur fucus atque mendacium, & imbuitur homo arte fallendi, vt videri probus quam esse malit. Inde gloriam aucupãs, hinc laborẽ defugiens. Paulus quoque de peruerso morum fermento loquebatur, cum Corinthios admoneret: [Non epulemur in fermento malitiæ & nequitiæ, sed in azymis sinceri-

1. Eadem res diuersa in scriptura significari.
Aug. lib. 3. de doctrina Christ. c. 25.
Matth. 16.
1. Corinth. 5.

sinceritatis & veritatis] fermento nequitiam ac malitiã eadem ratione qua Christus appellans, illum simulationis habitum, speciem honesti habentem, virtutis penitus vacuum quod summopere inficit & contaminat, vt dolo ac fraude plena sunt omnia. Qua peste redundant palatia, curię, comitatus Principum. Vtinam non in claustra etiam religiosa & collegia sanctitatis irrepserit. Vnde autem petenda sit vocis cuiusque significatio, tradunt Patres. Neque enim natura rei inspicienda est, sed is ad quem accommodatur vsus. Ita leo Christum aliquando, diabolum contra aliquando notat: in illo fortitudinem, in hoc crudelitatem indicans. Sol iustitiæ Christus: Sol exurens sata, carnis cupiditas. Aues cæli superna petentes, vel Angeli, vel viri spirituales: aues etiam cæli semina rapientes, dæmones. Quæ ratio interpretandi scripturas vsque eo probata est, vt res interdum historia fœdæ ac turpes, mysterio contineant res sanctissimas atq; pulcherrimas, quemadmodum Gregorius Papa animaduertit, qui in amore Dauidis in Bersabee alienam cõiugem, Christi in Ecclesiam gentium gratiam adumbratã interpretatur. Quare mirandum minimè erit, si fermentum, quod impurum quippiam & prauum plerunq; notat, hodie mirificis laudibus prosequamur, tanquam rem expetendam præclaramque significans.

Gregor.

2. Fermento notari mirabile Euangelij incrementum.

Est autem parabolæ huius ratio ac sententia eadẽ fere, quæ proxime à Christo allata de grano sinapis. Vt enim sinapi cum sit granum minutum ac per exiguum, satum tamen surgit in arborem spectabilem, ita fermentum modicum, magnam breui massam farinæ immixtum efficit. Quibus verbis ostenditur, Euangelium tenui initio in maxima breui incrementa venisse. Rectè autem fermento comparatam Euangelicam doctrinam Ambrosius docet: [Bene, inquit, fermentum doctrina dicitur Christi, quia panis est Christus: & Apostolus ait, quia vnus panis, vnum corpus multi sumus in Christo.] Itaq; Christum veluti incorporatum Ecclesiæ Ambrosius sensit, ac deinde in vnum coaluisse ac coagmentatum esse regnum

Ambros. lib. 7. in Lucam cap. 13.

num cæleste: cuius propagationem fœcunditate mirabili Ecclesiæ, Esaias eleganter describit his verbis: [Leua in circuitu oculos tuos, omnes isti congregati sunt venerũt tibi, viuo ego dicit Dominus, quia omnibus his velut ornamento vestieris, & circundabis eos tibi quasi sponsa. Adhuc dicent in auribus tuis filij sterilitatis tuæ, Angustus est mihi locus, fac spatium mihi, vbi habitem. Et dices in corde tuo: quis genuit mihi istos? ego sterilis & nõ pariens, transmigrata & captiua, & istos quis enutriuit? Ego destituta & sola, & isti vbi hic erant?] Quorum verborum illa est sententia, quod fideles ipsi vix oculis suis crederent, cum à paucis hominibus ijsque abiectis & rudibus, totum pene orbem terrarum breui peruasum, mutatum, fidei Christianæ subiectum intuerentur. [Donec fermentatum, inquit, est totum.] Etenim: [In omnẽ terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum.] Quod prædixerat Christus: [Eritis mihi testes vsque ad vltimum terræ.] [Et prædicabitur hoc Euangeliũ in vniuerso mundo.] *Rom. 10. Psal. 18. Actor. 1. Matth. 24.*

Quoniam ergo fermentum patet esse Euangelicam doctrinam, fermenti naturam inuestigemus, atq; illius propria in Dei ministro quæramus. Primum fermenti instar quicquid farinæ contigerit, ad se attrahere, in se vertere Dei seruum oportet, vt omnibus impertiat vim ac vigorẽ suum. Est enim ea præcipua natura fermenti. Quare si Christi minister is sit, quem esse oportet, vigens fide & charitate, sapientia præstans, ad habitum confirmare suũ cæteros debet. Quid enim Paulus aliud sibi volebat, cum scriberet? [Deo autem gratias, qui semper triumphat nos in Christo Iesu: & odorem notitiæ suæ manifestat per nos in omni loco, quia Christi bonus odor sumus, alijs quidem odor vitæ in vitam, alijs autem odor mortis in mortem. Et ad hæc quis tam idoneus?] Quocunq; se vertat minister Christi, debet Christi odorem offerre, Christi gustum indere ijs, cum quibus versari contigerit. Penetrat ac peruadit subito circumuicina loca excellens aliquod odoratumque vnguentum; domũ totam illius Euan- *3 Magnam viuidamque esse vim doctrinæ Euangelicæ. 2. Cor. 2.*

Mart. 14. gelicæ mulieris nardo per flatam narrat historia sacra. Talem se præbere conuenit Christi ministrum, vt omnes Christiana sua sapientia imbuat, omnes afficiat. *Rom.* 15. Vnus Paulus replesse se memorat notitia Christi ab Hierusalem per circuitum vsque ad Illyricum. Vni Thomæ Apostolo India cessit, vni Andreæ Achaia, Iacobo vni Hispania. Ibericam Ciliciæ prouinciam maximam vnius ancillulæ Christianæ opera, Christi religionem suscepisse scribunt Sozomenus atque Nicephorus *Sozomenus lib. 2. c. 6. & 7. Niceph. lib. 8. c. 14.* Ecclesiastici historici. Habet præterea fermentum vim in se mirabilem, vt rem animatam ac viuam credere possis, cum bullire, ac se se commouere videatur. Feruet enim suapte natura, & attollitur, ac veluti grauidatur & parturit. Talis nempe est doctrina cælestis, talis Euangelica forma, quæ vitam quandam præ se ferat, atque alijs impertiri cupiat. *Hebr.* 5. [Viuus est enim ait Paulus, sermo Dei & efficax.] Qui penetret afficiatque animos, non aures tantum sono inter mortuo pulset. *Ezech.* 1. Quocirca animalia illa sacra quæ vidit Ezechiel Propheta, & ipsa ardebant, & viuas igneasque scintillas vndique vibrabant. Quanto vero ardore corripiat animum diuini vis verbi, quemadmodum ferueat intus nec continere se possit, ostendunt illi discipuli Amaon & Cleophas vt etiam Ambrosius memorat, inter se loquentes, *Luc.* 24. [Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, dum loqueretur nobis in via, & aperiret Scripturas?] Nihil profecto simile inuenias, si humanam eloquentiam requiras: nihil Poetica, nihil Rhetorica, nihil Philosophia ita validum, vigens, inuictumque præstat: pictura tantum inani, & virtutis vacuo tumore delectat, & pascit. Postremo quicquid farinæ, fermento aspergitur, sursum tollitur. Quam rem diuini esse fermenti propriã, minime me dicere est opus. Accepto etiam cælestis doctrinæ fermento statim animus in cælum tollitur, cælestia quærit: ac tanquam grauidatus superno semine, superna etiam parturit. Superna amat, istis infimis teneri non patiatur. Hoc scilicet illud est, [Quæ sursum sunt sapite,

sapite, non quæ super terram, quæ sursum sunt quærite, vbi Christus est vita vestra.] Caducis periturisque bonis contemptis, immortalia sempiternaque mens diuinitus tacta suspirat. *Coloss. 3.*

Quod nimirum fermentum: [Mulier, inquit, accipiens abscondit in farinæ satis tribus.] Tres mensuras proculdubio intelligit, tametsi quales quantæve extiterint, quoniam vox est Syriaca illud satis, difficile cognitu sit: sed tamē ad rem haud magnopere necessariū. Porro quænam ea mulier intelligatur, quæ itē illæ mensuræ tres, varias varij scriptores disputationes offerunt, pias quidem omnes & Christianæ charitati consentaneas. Bernardus Beatissimam Mariam eam mulierem interpretatur, quæ tres naturas, idest, Deum, animam, corpus tanquam mensuras tres optima pistrix commiscuerit, vnde panē vitalē proferret. [Felix, ait Bernardus, benedicta in mulieribus; in cuius castis visceribus superueniente igne Spiritus sancti coctus est panis iste. Felix, inquam, mulier quæ in hæc tria sata immisit fidei suæ fermentum. Nec mireris quod fide eius mediante, vnitum dixerim verbum carni, quandoquidem & carnem ipsam de eius carne suscepit.] Nec secus Petrus Chrysologus sic scribens: [Maria huius fermenti implet typum, similitudinem præfert, consignat figuram, dum de supernis suscipit fermentum Verbi, & humanam in aluo Virginis, imo in alueo Virginis, cælestem totā conspersit in massam.] Sic beatus ille ludit. Ambrosius rem eandem pro grauitate sua sic explicat: [Bonis autoribus acquiescimus, vt dicamus quia Ecclesia renatum hominem, qui est in corpore, & anima, & spiritu, fermento sanctificat spirituali. Cuius sententiæ assertorem habemus Paulum Apostolum dicentem: Ipse autem Dominus sanctificet vos per omnia, vt integer spiritus vester, & anima & corpus sine querela in die Dñi nostri Iesu Christi seruetur.] Ambrosij interpretationē etiam sequuntur Hieronymus & Theophylactus, nisi quod Ecclesię Ambrosius, animæ cuiusq; fidelis officium hi mulieris tribuunt. Sed

4 Quæ sit mulier, quæ mēsuræ tres farinæ.

Bernar. lib. 5. de cōsider.

Bern. ser. 2. in nat. Dñi.

Chrysologus serm. 99.

Ambros. lib. 7. in Luc. in c. 13.

1. Thess. 5.

Hiero. in expos. Euang.

Theophyl. in expos. Euāg.

Aug. lib. 1. de quæst. Euang. c. 12.

mensuras easdem agnoscunt tres, quas Paulus memorauit, spiritum, animam, corpus. At Augustinus mulierem vult diuinam esse sapientiam: tres autem mensuras tria genera hominum in Daniele, Noe, & Iob notata propheticis literis. Alij tres mensuras accipiunt, tres orbis partes, Europam, Asiam, Africam, quibus Euangelicum fermentum immissum massam vniuersi traxit ad se. Piæ sane interpretationes, vt ante iam dixi, omnes hæ: quibus vt quemque iuuerit, vti licebit.

5 *Quod nisi caute custodiatur fermentum, facile euanescat.* Sed illud interim queri libet ac deplorare, quod cum officio fermenti fungamur tam multi præcones Euangelici, omnino parum vixque promoueamus. Exiguum plane fermentum multam massam afficit: nos vero cū simus permulti, vix exiguum aliquid perficimus. Quid rei esse putatis? An euanuit iam vis illa ac natura fermenti? Verbi, inquam, diuini potentia num debilitata iam extinctaq; est? Sed natura quidem fermenti eadem est, at conditio pistorum & industria nunc longe alia. Vult profecto fermentū maxime conseruari: ab externis aeris iniurijs summopere oportet esse tectum atque munitum. Sin minus vigor ille omnis natiuus paulatim debilitatur, ac denique euanescit. Nos vero facile ad externa & vana diffluimus: nequaquam cordis secreta seruamus, vbi Dei spiritus sit munitus & tectus. Itaque non modo farinam non attrahimus & feruescere cogimus vi ac virtute nostra, sed etiam ipsi quod dolendum vehementer est, fermenti naturam exuimus, in farinam vilem ac dissolutam facile vertimur. Quemadmodum antiquos Israelitas deplorat Psalmus.

Psal. 105. [Commixti sunt inter gentes, & didicerunt opera eorū, & factū est illis in scandalum.] Quos oporteret de secularibus, auditores nostros facere religiosos, contra nos de religiosis fieri seculares cernimur. Quamobrem Paulus

1. Cor. 9. de se: [Castigo, inquit, corpus meum & in seruitutem redigo: ne cum alijs prædicauero, ipse reprobus efficiar.] Omnino qui disciplinam in se minime cōseruat, eum tametsi alijs prodesse curet, deteriorem reddi necesse est. Itaque Timotheum idem Apostolus serio admonet: [Attende

tibi

tibi & doctrinę: insta in illis: hoc enim faciens, & teipsum saluum facies, & eos qui te audiunt.] 1. Tim. 4.

Enimuero in omni congregatione & cætu hominum, licet reperire vtrumque fermentum, & bonum inquam, & prauum. Sunt qui studio virtutis eluceant, sunt qui vitijs teneantur. Sunt prorsus quidam consuetudine sua atque ipso victu cæteros inquinantes, qui superbiam, qui audaciam, qui turpitudinē, qui furorem aspergant. Vnus istorum integrum collegium corrumpere & contaminare queat. Quare si in eiusmodi quēquam incideritis, auertite, vitate, fugite, tanquam labem ac pestem. Neque ob id bonorum societas deserenda, quod improbi intermixti sint: sed improbi ipsi euitandi, si sanari non posse videantur. De qua re Basilium magnum audire iuuat ita præcipientem: [Si quis improbos quosdam reperiri inter fratres dicat, qui honestatem ac disciplinam negligant, ac propterea huiuscemodi hominum societatem relinqui oportere, nequaquam is idoneam recedendi causam commentus est. Siquidem neque Petrus neque Andreas neque Ioannes propter Iudæ improbitatem à reliquorum Apostolorum choro se submouerunt. Neque vlla in re vitijs illius quisquam Apostolorum retardatus est, sed relicta potius illius peruersitate, dominicæ disciplinæ virtutem magno studio sectabantur.] Ergo non corpore sed imitatione deserendus est improbus, quem habes contubernalem. Quod si facultas sit expellendi pestiferum, præpositi pluribus consulāt, vno sublato. In eo genere Paulus admonet: [Nescitis quoniam modicum fermentum totam massam corrumpit? auferte malum ex vobis ipsis.] Quod si liberos nacti estis, liberorum saluti consulite: sodalitia improborum depellite: scortatores, aleatores, maledicos, scurras, helluones, procul iubete abire. Puros & innoxios mores facile perdent eius modi pestes. Bene Sapiens consulit, [Attende tibi à pestifero.] [A scintilla vna, inquit, augetur ignis.] Et Salomon. [Homines pestilentes dissipant ciuitatem.] Denique: [Amicus stultorum, ait idem, similis

6 Fermentum nequitiæ in omni cōgregatione fugiendum.

Basilius in monasticis constit. cap. 22.

1. Cor. 5.

Ezech. 11.
Prouer. 29.
Prouer. 13.

similis eis efficietur. Et qui cum sapientibus graditur sapiens erit.]

IN DOMINICA
IN SEPTVAGESIMA, CONCIO PRIMA.

Simile est regnum cælorum homini patrifamilias, qui exijt primo mane conducere operarios in vineam suam. Matth. 20.

¶ Parabolas Euangelicas & multis pauca, & paucis multa cõplecti.

NTER omnes parabolas, quibus Saluator noster vsus est plurimis, ea quã ex Matthæo hodie audiuimus, maxime insignis est, sanctorum Patrum commentationibus illustrata plurimum, tum Ecclesiæ autoritate celeberrimo tempore Septuagesimæ, tanquam in primo aditu ipsisq; foribus pœnitentiæ ac sanctitatis proposita. De qua parabola sic scriptum reliquit Origenes: [Scire autem debemus quod si parabola Iesu, in quo thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi sunt, discussa fuerit, tanta dogmata in mysterio abscondita inueniuntur ab his, qui possunt talia inuenire, vt maxime de ista parabola dicat Saluator. Aperiam in parabolis os meum, loquar propositiones ab initio, & eructabo abscondita à constitutione mundi.] Sed quo præstantior vberiorque parabola est de operarijs in vineam missis, eo plane & ad intelligendum obscurior, & ad explicandum difficilior. Itaq; vix alias aut plures aut magis inter se discrepantes interpretãdi rationes inuenias: ac quo tandem pertineat parabola, ægrè omnibus expensis constituas. Igitur illud in primis tenendum est,

Orig. homil. 10. in diuersos locos Matth.

est, parabolas Euangelicas, & multis pauca, & paucis sole re multa complecti: quod videtur quidem esse repugnãs, & est tamen certum & constans. Nam si primarius ac præcipuus scopus attendatur, in quem tendit parabola, sine dubio est vna quædam sententia quæ totius parabolæ tã quam conclusio est. Quale est pronuntiatum illud, [Qui se exaltat humiliabitur, & qui se humiliat exaltabitur.] Quod ex Pharisæi & Publicani oratione concluditur. [Sic & Pater meus cælestis faciet vobis, si non remiseritis vnusquisque fratri suo de cordibus vestris.] Quod serui denarios paucos à collega durè ac crudeliter exigentis supplicio demonstratur. Atque ad eundem modum in cæteris opertet institutum Domini cognoscere, cui demonstrando parabolam inducat. Cætera vero quæ in narratione parabolæ inseruntur, non admodum opus est cuncta rimari, dummodo scopus teneatur, vt in parabola decem virginum egredientium obuiam sponso, summa est illa, oportere nos esse paratos, quod nesciamus diem neque horam. Eo omnia pertinent, quæ de somno & excitatione intempestiua virginum afferuntur. Cur vero decem dicantur, cur pares fatuis prudentes numero, cur media nocte aduentus sponsi, quonam pergant fatuæ vt comparent oleum, cæteraque similia disquirere, non facit ad parabolæ propriam intelligentiam, quam propterea dixi multis pauca complecti. Sunt enim pleraque narrationis gratia inducta. Eam regulam parabolis explicandis Basilius statuit his verbis: [Sane quæ afferuntur similitudines, nequaquam ex omnino singulis earum rerum, ad quas allatæ sunt, partibus respondent. Sed illud agunt, vt mentem ad id, de quo agitur, argumentum dirigant.] Quod sane Basilij præceptum Chrysostomus non semel parabolis explicandis commendat. [In parabolis, inquit, non oportet nimia in singulis verbis cura perangi. Sed cum quid per parabolam intendat didicerimus, inde vtilitate collecta, nihil vlterius anxio est conatu inuestigandum.] At est etiã alius diuinarum parabolarum vsus, vt non solum vna illa sen-

Luc. 18.

Matth. 18.

Matth. 25.

Basil. in regulis breuioribus responsione 254.

Chrysost. homil. 65. in Matth. Idẽ docet homil. 48. in Matthæum non esse singula verba parabolarũ exponenda.

tentia intelligatur, quam præcipue intendit parabola, sed obiter parabolæ partes enucleátes inueniamus, quas res quibus vocibus significare voluerit parabolæ narrator Christus. Neque enim dubium esse potest, quin diuina illa sapientia simul rem pręcipuam quam vult, efficiat, simul intelligentias multas atque præclaras parabolarũ suarum finibus intimisque recessibus includat: quas latebras perscrutari & sanctis Patribus vsitatum est, & ad innumerabiles intelligentiæ commoditates idoneum. Ideo dixi ac merito dixi, parabolas solere paucis multa complecti, Patet enim amplissimus campus intelligentiæ mirabilis, vocum propemodum singularum significationibus enucleandis. Quę fuit non extrema ratio, quare Christus tam frequens docendi parabolis fuerit. Id vero & magni esse laboris & singularis Dei gratiæ Augustinus docet his verbis. [Quis audeat velut manifestas legendo percurrere parabolas & propositiones, quæ nominibus suis indicant altius perscrutari oportere? In parabolis enim quæ dicuntur, rerum similitudines rebus de quibus agitur comparantur. Quis non his auditis vigilantiã mentis intendat, vt ad eorum fructum intelligendo perueniat?] Et in eodem Psalmo: [Vtinam qui dixit, aperiam in parabolis os meum, etiam intellectum nostrum in eas aperire dignetur. Si enim aperiret ipsas parabolas nõ hîc æstuaremus. Nunc vero ita obtecta & clausa sunt omnia, vt etiam si ad aliquid ipso adiuuante, vnde salubriter pascamur, peruenire possimus, in sudore tamen vultus nostri edamus panem, & pœnam diffinitionis antiquæ non corporis tantũ, sed & cordis labore pẽdamus.] Vsq; adeo Augustinus difficilem operam sentit singulas partes parabolarum explicandi: sed tamen fructuosam & Dei munere concessam censet. Atq; esse hunc legitimum minimeq; superuacaneum parabolas tractandi exponendiq; vsum, non modo Patrum omnium sententia documentoq; perspicitur, sed etiam ipsius Christi optimi suarũ parabolarũ interpretis exemplo liquet. Cum enim parabolas quasdã suas rogatus Apostolis explicuerit, nõ est cõtentus summam

Aug. super Psal. 77.

mam rei indicare, sed etiam parabolæ partes, ac singulas pene voces quid sibi vellent, exposuit. Etenim de zizaniorum parabola interrogatus, minutè atq; enucleatè dixit, quid esset semen bonum, quis ager, quid zizania, quis inimicus homo, quæ messis, qui messores. Atque in alia parabola eius qui exijt seminare semen suum, poterat satisfacere summam eam docendo, quod plurimi auditores fructum ex diuino verbo non referrent, pauci tandem ad cumulum peruenirent: tamen singulas partes persecutus maluit demonstrare, quid semen esset, quæ aues rapientes semen, quæ terra petrosa ac tenuis, quæ impedimenta veprium ac spinarum. Ex quarum rerum notionibus magnas ac mirabiles sapientiæ cælestis opes eruere licet. Ergo quod initio dixi, verissimum est, atque Euangelica maiestate dignissimum, Christi parabolas non minus paucis multa docere, quam multis pauca tradere.

Matth. 23. *Luc. 8.*

Hæc generatim disputata, deinceps ad rem de qua nūc agimus perducenda sunt. Præcipuum hodiernæ parabolæ institutum illud est, vt diuinæ gratiæ maiestas intelligatur. Prædicatur enim summi Patris benignitas ac liberalitas magna in quosdam electos, sine vlla iniustitia in cæteros. Itaque cum omnibus iustus sit, non omnibus tamen est æquè munificus, sed nonnullos muneribus gratiæ præ alijs extollit, eos præsertim, qui de suis meritis minime præsumunt, quosque opinio hominum inferiores putat. Itaque parabola hæc, mea quidem sententia, præcipue texitur de ijs qui ad regnū cæleste vocati sunt, & tamen diuino munere non æquè potiuntur. Nam cum de ijs qui Euangelicæ perfectionis sublimiorem gradum tenent disseruisset, subiecit: [Multi autem erunt primi nouissimi, & nouissimi primi.] Cui sententiæ mirabili demonstrandæ inducta est statim parabola hodierna. [Simile enim est regnum cælorum homini patrifamilias:] & cætera. Cui initio respondet exitus idem. [Sic erunt nouissimi primi & primi nouissimi. Multi enim sunt vocati pauci vero electi.] Tanquam dicat, Quemadmodum audistis Patremfamilias omnibus quidem iustam mercedem

2 Parabolæ scopum esse, Dei gratiam ostendere, qua inferiores, ijs qui de suis meritis præsumunt, anteponuntur.

Matth. 19.

dem reddidisse operarijs: sed tamen liberalitate sua eos prætulisse qui videbantur extremi, quibus & prius datū est,& amplius quam ipsi sperabant præmium, ita profecto inter ipsos fideles gratia in quibusdam præ alijs elucebit,qui & existimatione sua & opinione hominū abiectiores erant, cum nemini tamen Deus faciat iniuriam Sunt enim multi vocati ad communem salutem,pauci vero ad peculiarem atque insigniorem gradum gratiæ electi. Quæ sane doctrina Euangelica mirificè valet, primū ad illustrandam Dei gratiam,& illam munificentiam extollendam. Hoc enim est quod Paterfamilias prædicat: [An non licet mihi quod volo facere? volo huic nouissimo dare sicut & tibi.] Valet præterea ad humilitatē commendandam,& spem fiduciamque omnem,nō tam in nostris laboribus ac meritis,quam in Dei benignitate ac misericordia collocandam. Ita enim videmus vltimos esse prælatos,qui de se scilicet demisse sentiebant. Qui erant opinione hominum inferiores. Hi nihil pacti sunt de pretio,sed vocati in vineam ierunt,quacunque mercede contenti. Quod potuerunt laborauerūt:sed neq; laboris pretium petierunt,neque quicquam oblocuti sunt. Quorum voces nullæ,opera qualis contigit, præmium humilitate & silentio & obedientia amplissimum retulerunt. Quæ omnia sapiēter expendit sanctus Gregorius Theologus ita hanc parabolā tractās:[Tametsi quantū ad laboris modum plus cōtenderint,qui in vineā priores ingressi sunt, non tamē ad animi liberæque voluntatis modū. Illi enim nō prius crediderūt,& ingressi sunt, quā ipsis esset merces conuentione constituta: hi nulla condicta mercede ad laborem accesserunt, quod quidem maioris fidei argumētū est. Ad hæc illi queruli, inuidi, ac murmuratores inuēti sunt: his nihil tale obijcitur. Tum etiam illis mercedis rationē habebat, quod donabatur: his gratiæ.] Valet igitur etiam parabolæ intelligentia ad contundendam hominū vanam de se fiduciam, superbiamq; frænandam eorū, qui & merita sua extollunt,& alios contemnunt præ se,& cū Deo ipso disputare disceptareque audent. Quibus dicitur:

Greg. Naz. in oratione in sanctum baptisma.

tur: [Amice non facio tibi iniuriam, an oculus tuus nequã est?] ex superbia enim inuidia oritur. [Deus vero superbis resistit: humilibus autẽ dat gratiã.] Atq; huius quidem parabolæ argumentum versare mihi videtur Apostolus, cum gloriationem Iudæorum refellit, & superbam aduersus gentes contentionem vituperat, quod factis suis niterentur ac fiderent, plus quam gratiæ Dei. Cum enim de vocatione gentium ex diuinis literis disputasset, atque ostendisset non solum ad eiusdem Dei cognitionem & obsequium vna cum Iudæis fuisse aggregatas, verum etiã Dei singulari & eximio beneficio iisdem ipsis Iudæis prę latas, causas huius admirandi consilij pergit quærere, atq; ita pronuntiat: [Quid ergo dicemus? Quod gentes, quæ non sectabantur iustitiam, apprehenderunt iustitiam: iustitiam autem quæ ex fide est. Israel vero sectando legem iustitiæ, in legem iustitiæ non peruenit. Quare? quia non ex fide, sed quasi ex operibus.] Videtis plane eo summam rei perductam, vt electionis Gentilis populi præ Iudaico ea ratio demum assignetur à Paulo, quod Iudæi factis & obseruationibus legis nimium fiderent, gentes beneficium Dei, nullius boni sibi consciæ, bonitati ac misericordiæ totum tribuerent? Quamobrem Hilarius ac Hieronymus parabolam maxime de inuidia Iudæorum in gentium populum interpretantur: [Vnde Saluator, ait Hieronymus, concludens parabolam. Erunt, inquit, nouissimi primi, & primi nouissimi. Quod Iudæi de capite vertantur in caudam, & nos de cauda mutemur in caput.] Hæc igitur querela erat Iudæorum aduersus gentes: [Hi nouissimi vna hora laborauerunt: & pares illos nobis fecisti: qui portauimus pondus diei & æstus?] Responsio vero Patrisfamilias an non æquitatis plena vobis videtur? [Amice non facio tibi iniuriam, tolle quod tuum est & vade. An non licet mihi quod volo facere? an oculus tuus nequã est, quia ego bonus sum?] Quæ verba satis declarãt inuidiã Iudęorum iniquam, quod Dei gratia in gentes manasset nequaquã inferior. Itaq; cernere est pactũ cũ populo Iudaico,

Iacobi 4.

Roman. 9.

Hilarius in expos. Euãgel.

qui prior vocatus est, ad obsequium Dei, initum nec violatum, quod Christus in salutē ipsorū venturus esset; qui veluti denarius & merces promissa vniuersi laboris legalis, persolutus est etiam Iudæis. Sed tamen gentes quæ sunt posteriores vocatæ, neq; vllo pacto interposito, Euāgelicæ gratiæ consortes sunt factæ, prius denarium accipiunt, quod bonis Euāgelicis & Christi salute prius fruūtur. Cæcitas ex parte cōtigit in Israel, donec plenitudo gētiū intraret, & sic omnis Israel saluus fieret, ait Scriptura. Cæterū parabola nō his finibus cōcluditur, disceptationis Iudæorū & gentiū, sed latius patet, atq; inter ipsos fideles populi Iudaici intelligi vult, eos diuino beneficio priores partes ferre, qui sunt opinione hominū posteriores. Qui enim de sua iustitia præsumūt, quales Pharisæi & Scribæ, illis posthabētur diuino cōsilio atque electione, qui se, peccatores agnoscentes, totos ad diuinæ misericordiæ præsidia cōferūt: quales fuisse cōstat multos Publicanos & meretrices, qui Christi sunt clementia conseruati.

Rom. 11.

Matth. 21. Quāobrem superbiā Pharisæorum Christus cōprimere volens aiebat: [Amen dico vobis, quia Publicani & meretrices præcedent vos in regnum Dei.] Neq; inter Iudæorum & gentium populum modo, aut etiam inter Iudæos ipsos parabola ostendit de posterioribus priores fieri, &

Deut. 28. quod Scriptura habet, caudā in caput verti, caput in caudā, sed illud ipsum accidere posse monet inter ipsos Ecclesiæ Christi operarios, atq; eos præsertim, qui Euangelicā perfectionem instituto sanctiori profitentur, de quibus

Basilius in regulis breuioribus interrog. 256. parabolam declarat magnus Basilius, nempe de ijs quibus centuplum pro rebus dimissis in hoc seculo, & vita æterna promissa est. Idcirco enim vbi eorum præmia dixisset, qui omnia pro Christo sequendo relinquunt, quibus vicissim promittit centuplum nunc, mox vitam æter-

Matth. 19. nam: adiungit è vestigio apud Matthæum, [Multi autem erunt primi nouissimi, & nouissimi primi.] Quam sententiam liquet cum superioribus esse contextam atque ad idem pertinere. Cui quidem sententiæ declarandæ ac probandæ inducta est continuo parabola, eandem tande

colligens

colligens atque definiens. Quare futurum ſine dubio eſt, (quod nos attendere magnopere oportet) vt pleriq; eorum, qui in Eccleſia videntur potiores partes tenere, quique rerum geſtarum magnitudine ac multitudine præſtant, inferiores diuino iudicio relinquendi ſint ijs, quos nequaquam ſplendidos aut ſanctitatis opinione excellentes cernimus. Quam rem ſapienter expendens beatus ille Chriſti pauper Franciſcus dicere ſolebat, in die iudicij illud mirabile euenturum, vt magni Paſtores ac prædicatores idiotis & otioſis & abiectis cedere cogerentur, ad hũc modum interpretans illum verſum, [Donec ſterilis peperit plurimos: & quæ multos habebat filios infirmata eſt.] *1. Reg. 2.* Neque ea eſt Franciſci modo, ſed etiam Chriſti ſententia: [Multi, inquit, dicent mihi in illa die, Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis, Quia nunquã noui vos: diſcedite à me qui operamini iniquitatem.] *Matth. 7.* Quem Domini ſermonem Lucas ex alia occaſione commemorãs, etiã hodiernæ parabolæ clauſulam intulit, ita ſcribens. [Cum autem intrauerit Paterfamilias & clauſerit oſtium, & incipietis foris ſtare, & pulſare oſtium, dicentes Domine aperi nobis: & reſpondens dicet vobis, Neſcio vos vnde ſitis: Tunc incipietis dicere, Manducauimus coram te & bibimus, & in plateis noſtris docuiſti, Et dicet vobis, Neſcio vos vnde ſitis: diſcedite à me omnes operarij iniquitatis. Ibi erit fletus & ſtridor dentium: cum videritis Abrahã, & Iſaac, & Iacob, & omnes Prophetas in regno Dei, vos autem expelli foras. Et veniẽt ab Oriente & Occidente & Aquilone & Auſtro: & accũbẽt in regno Dei. Et ecce ſunt nouiſsimi, qui erũt primi: & ſunt primi qui erũt nouiſsimi.] *Luc. 13.* Quæ ſane ſentẽtia Saluatoris, quãtũ ſeries ipſa orationis docet, generalis eſt: ad Iudæos quidẽ peculiari ratione pertinẽs, quod Chriſtũ nõ ſint ſecuti: ſed fideles tamen omnes admonens præferendos eos eſſe, qui nõ ſunt ſpecioſa Chriſti familiaritate contenti, ſed fidele obſequium obedientia atque humilitate præſtiterunt.

Igitur

3 *Non nostris meritis, sed diuinæ gratiæ interdum.*

Igitur qui parabolæ celeberrimæ fructum capere vberrimum velit, attendat oportet, vt omnem à se sui fiduciam excludat, meritorum suorum nequaquam laude capiatur, laborem, industriam, operam suam omnem pro nihilo ducat. Nihil enim humana omnia esse constat, si diuinæ gratiæ ope destituantur. Quamobrem egregius

1. Cor. 15. Christi vineæ operarius Paulus dicebat: [Nouissime omnium tanquam abortiuo visus est & mihi. Ego enim sum minimus Apostolorum, qui non sum dignus vocari Apostolus, quoniam persecutus sum Ecclesiam Dei. Gratia autem Dei sum, id quod sum: & gratia eius in me vacua non fuit, sed abundantius illis omnibus laboraui: nõ ego autem sed gratia Dei mecum.] Hic iam cernitis quam distet tantus hic operarius ab illis operarijs, qui aduersus Patrem familias conqueruntur, qui labores suos magnifaciunt, qui præferri sibi vel potius æquari cæteros operarios, grauiter ac molestè ferunt. Noster tamen tametsi se amplius præ omnibus laborasse non negat, tamen id non sibi sed gratiæ Dei tribuit. Itaque & laudem non ad se sed ad Christi gratiam vult pertinere, & cæteros adeo non dolet sibi æquari, vt se etiam omnium minimum sentiat, se abortiuum, se indignum Apostolico nomine, se denique appellet Dei Ecclesiæ persecutorem. Dici non potest quam sit Deo humilitas chara, quam amet ac complectatur animum omni fiducia & existimatione sui vacuũ: quam sit illi contra grauis stulta superbia hominum, quẽ stomachum moueat stolida factorum rerumque gesta-

Aug. super Psal. 93. rum iactatio. Augustini est præclara sententia. [Sic odit Deus superbos, vt ei magis placeat humilitas in malis factis, quam superbia in bonis factis.] Itaque operarius Christi debet non sibi sed Deo ascribere quicquid laudis, quicquid gloriæ existit. Quod si vocatus sit prior alijs, idipsum debet reddere gratiorem. Est enim vocatio Dei gratia, quare maturata vocatio, amplior gratia. Præclare id animaduertit Gregorius Nazianzenus operariorum superbam querelam sic retundens: [Hoc ipsum impẽsius laborare in vinea Christi, vberioris mercedis loco habendum

habendum esset, his quidem certè, qui animo sunt non omnino illiberali & sordido.] Ne diuinæ igitur gratiæ ingratus, de cælesti munere superbiat, quod antiquior in Dei familia sit, ob id enim & fidelior & gratior sit necesse est. Iam vero si multam suam operam attendit, si diuturnos labores, si æstum diei toleratum, si molestias, inquam, in excolenda Christi vinea magnas ac multas deuoratas, consideret porro, quam Deus illius operæ ac laborum omnium nihil indigeat. [Deus enim meus es tu, inquit, & bonorum meorum non eges.] Quin potius id ipsum præclarum est Dei donum pro Dei causa perpeti iniuriam. [Vobis ait Paulus, donatum est pro Christo non solum vt in eum credatis, sed vt etiam pro illo patiamini.] Denique exiguum munus mentis humilis, Deus pluris facit, quam amplissimum arrogantis. Itaque implentur Isaiæ vaticinium, vt Libanus conuertatur in Charmel, & Charmel in saltum reputetur, siue quod apertius dicit aliàs: [Et erit desertum in Charmel: & Charmel in Saltū reputabitur.] Quod ideo Propheta prædicit, quod pauperes sint Christi gratia in diuites euasuri, diuites contra pauperibus concessuri. Veræ enim diuitiæ ex Dei gratia, non ex nostro labore proueniunt. Humiles igitur in regno Dei primas ferent.

Greg. Naz. in oratio. in sanctum baptismum.

Psal. 15.

Philip. 1.

Esai. 29.

Esai. 32.

Verū enimuero nō ea esse debet humilitas, quæ faciat otiosum, neq; fides operibus vacua. Tenēda est via regia neq; in dexterā declinādū neq; in sinistrā. Neq; cū Pelagio de pprijs meritis præsumēdū, neq; cū Luthero inani fiducia nitendum, sola fide sine operibus Deo placendi. Etenim operarios nouissimos etiā laborasse cōstat. Neq; desidiæ se dedisse benignitate Patrisfamilias fretos. Sed illud est omni ex parte absolutū atq; perfectū, quod Christus nos cohortatur. [Cū feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite, serui inutiles sumus: quod debuimus facere fecimus.] Quæ verba Euangelica sic enarrat Ambrosius: [Sequitur vt nemo in operibus glorietur. Sicut enim tu non solum non dicis seruo tuo Recumbe, sed exigis ab eo aliud ministerium, & gratias ei non agis, ita nec in te

4 *Prætextu diuinæ gratiæ non esse de labore cessandum.*

Luc. 17.

Ambros. lib. 8. in Lucā. cap. 17.

patitur

patitur Dominus vnius esse vsum operis & laboris, quia dum viuimus debemus semper operari. Non te proferas, quia filius Dei diceris: agnoscenda gratia, sed non ignorãda natura. Neque te iactes si bene seruisti, quod facere debuisti. Vas gentium electus à Domino, Non sum dignus, inquit, vocari Apostolus, quia persecutus sum Ecclesiam Dei.] Itaque laborandum quidem est, ac strenue in opus incumbendum, nihilque remittẽdum de conatu summo, quo Dei vinea excolatur, & Christiana res crescat, sed tamen laboris & operæ magnitudo nõ tanti fieri apud Deũ intelligenda est, quanti cordis deuotio atque humilitas. Neque tam proprij laboris, quam benignitatis diuinæ

Psal. 102. merces putanda. [Qui coronat, inquit, te in misericordia & miseratione.] Quæ cum ita sint, parabolæ vtilitas illa potissima censenda est, vt vocationis diuinæ affecti beneficio, fideles nos Christo præbeamus operarios, neq; nostro tamen labore industriaque nitamur, sed illius potius benignitate, ac magnitudine, qui potest de infimis facere

Psal. 118. summos. [Qui suscitat de terra inopem, & de stercore erigit pauperem, vt collocet eum cum principibus.] Neque

2. Cor. 3. enim sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis quasi ex nobis, sed sufficientia omnis ex Deo est, qui idoneos nos fecit ministros noui testamenti. Cui sit honor & gloria nunc & in diem æternitatis, Amen.

IN

IN EADEM DOMINICA, CONCIO SECVNDA.

Simile est regnum cœlorum homini patri familias, qui exijt primo mane conducere operarios in vineam suam. Matt. 20.

VLTAE sunt res, ob quas vineæ similitudinē sacræ literæ regno cœlorum accommodent: atq; illa quidem perspicua est, quod accurate excoli vinea amet: quę si benè culta sit, perutilis ac fructuosa maximè possessio merito habeatur: sin neglecta incultaq; iacere sinatur, nihil sit ea possessione inutilius deteriusq;. Cæteræ possessiones agrorum obliuionis aut negligentiæ nonnihil pati posse videantur, si pascua, si nemora, si vel olivueta etiā sint: reddunt certè si non adeò vberes, nonnullos certè domino fructus: at vinea si conuenienti opera destituatur, nullo prorsus emolumento est: ne foco quidem materiam suppeditat. Postulat vineæ conditio non solum operam, sed solicitam ac multam operam: qua in re oliuetu n dissimile est, quod exiguo labore continetur. Atque id vtriusq; rei discrimē Poeta eximius eleganter expressit illis versibus. [Bis vitibus ingruit vmbra: Bis segetem densis obducunt sentibus herbæ; Durus vterque labor.] Et paucis interiectis, [Sollicitanda tamen tellus, puluisque mouendus, Et iam maturis metuendus Iupiter vuis. Contra non vlla est oleis cultura, neque illæ, Procuruam expectant falcem, rastrosque tenaces, cum semel hæserunt aruis, aurasque tulerunt, Ipsa satis tellus.] Scriptura etiam sacra

1. Culturam vineæ Euāgelicæ magnam diligentiam deposcere.

Virgil. 2. Georgic.

attestatur negligentiam in vinea colendā maximè vituperandam. Quamobrem Salomon in negligētem agri vineæq; cultorē merito inuehitur: [Per agrum, inquit hominis pigri transiui, & per vineam viri stulti: & ecce totū repleuerant vrticæ, & operuerant superficiem eius spinæ, & maceria lapidum destructa erat.] Nam quod Cicero dixit. [Ager quanuis fertilis, sine cultura fructuosus esse non potest.] est quidē in omni agricultura verū, sed nusquā perinde cernitur atq; in vinea. Atq; id quod de vinea dixi, ex vitis quoque natura perspici manifeste potest. Quid enim vitis fructu pretiosius? quid dulcius? Vino nempe & Deū, & homines exhilarari n male aliusquis dixit. Vuam verò gustādo omnes probant: neq; homines modo hāc appetunt, sed aues quoque plurimæ, & bestiæ: turdi, canes, vulpeculæ his fructibus insidiantur, quod dulces gustatu experiātur. Quā multa ex vna vite cōmoda proueniant, haud facile numeres. Cuius amplas etiam laudes persequitur Diuus Ambrosius, quæ vitis si neglecta exarescat, nullus propè modū vsus sit. Soli igni materiam non diuturnam præbeat. Id apud Ezechielem diserte scriptū legimus: [Fili hominis, quid fiet de ligno vitis ex omnibus lignis nemorum, quæ sunt inter ligna syluarum? Nunquid tolletur de ea lignum, vt fiat opus, aut fabricabitur de ea paxillus, vt dependeat ab eo, quodcunque vas? Ecce igni datum est in escam.] Quæ cū ita sint, rectè animarum cultura spiritualis vineæ nomine demonstratur, quod anima hominis virtute ex culta nihil præstantius, nihil cogitari possit vberius. Mens enim sapiētia & iustitia prædita, res est ipso Deo dignissima, Angelis par, cæteris rebus conditis certè superior omnibus. Cuius fructus suauissimus, atq; omni vino pretiosior summopere gratus superis, Deum lætitia afficere iure censetur. Talis est nimirum spiritus iustorum perfectorum, de quo Propheticum illud: [Et vir Iuda germen eius delectabile.] Quod si mens hominis negligentia torpet, si syluescere vitijs ac tanquam vepribus horrida iacere permittatur, nihil eius mentis fructibus, id est stu-

dijs

Prouer. 24. *Tullius lib. 2. Tuscul. quæstionū.* *Ambros. lib. 3. Exam. ca. 12.* *Iudic. 9.* *Ezech. 15.* *Esai. 5.*

dijs atque actibus vel insulsius vel etiam acerbius. [En Fructus, inquit, illorum inutiles & acerbi ad manducandum & ad nihilum apti.] Tales esse syluestres vuas nostis, quæ dentes ipsos exacerbant, ac pessimè offendunt. Vuam ergo acerbam scriptura vocat iniquam hominis mentē. Vt enim iustus Angelis par rebus omnibus maior, ita impius ipsis feris deterior, diabolo comes, odio plurimo est Deo. [odio, inquā est Deo impius, & impietas eius.] Quare cum in vtrāque partē tanta sit vel damni vel emolumenti magnitudo qui in excolēda vinea spirituali laborat, nō segnetur, nō remisse laboret, necesse est. Cuius ardētis studij, solicitudinis industriæq; pleni egregiū documentū proponitur à Christo Domino is paterfamilias, qui vineæ excolēdæ studio accēsus, ipse primo mane surrexerit, ipse forū petierit, operarios cōduxerit, neq; semel id sed bis & ter, ac sæpius, deniq; quoties fuit opportunū, negotiū gesserit. Qua diligētia quid potest depingi præclarius? quid ea cura vehemētius? Nēpe quales se præbere debeāt coloni, discere abunde possunt, si officio velint satisfactū suo. Episcopi, inquā, presbyteri, cæteriq; Ecclesiæ Christi ministri quā sedulitatē afferre debeāt, iam cognoscāt: atq; optimū operariū Augustinū grauiter ea de re disserentē audiant: [Ante omnia peto, vt cogitet religiosa prudētia tua nihil esse in hac vita maximè hoc tēpore facilius & lætius, & hominibus acceptabilius, Episcopi, aut presbyteri aut diaconi officio, si perfunctoriè atque adulatoriè res agatur: sed nihil esse apud Deū miserius & tristius & dānabilius. Itē nihil esse in hac vita & maximè hoc tēpore difficilius, laboriosius, periculosius, Episcopi, aut presbyteri aut diaconi officio sed apud Deum nihil beatius, si eo modo militetur, quo noster imperator iubet.] Hæc Augustinus scripsit Valerio Episcopo, cum adhuc presbyteri tantum officio fungeretur otium sibi nonnullum flagitans, quo mētem lectione scripturarum ac meditatione excoleret atque instrueret. [Legendo ait ipse plangendo, & orādo:] quo muneri suo satisfacere melius possit.

Sapien. 4.

Sapien. 14.

August. ad Valeriū. epistola 148.

2. In eos qui vineā Christi, nō Christi, sed sui gratia, ambiunt.

Cum igitur Deus vineam tam charam habeat, & culturæ magnopere indigentem, gnauos quærit ac strenuos colones, operarios requirit diligentes non loquaces parasitos aut scuras. Forum circulatoribus, theatrū mimis, orchestra saltatoribus datur: at vinea non verbosos artifices, sed laboriosos ac robustos operarios exigit. Talem instituebat Paulus Timotheum: [Solicite cura teipsum probabilem exhibere Deo, operarium inconfusibilem, rectè tractātem verbum veritatis.] opera igitur opus est: manus paret operarius, non linguam necesse est. Etenim [Regnum Dei, ait ille idem, nō est in sermone, sed in virtute.] At quanti greges eorum, qui expectant, qui condu ci in vineam concupiscunt? Videas Romanam curiā fernere, atria pene omnia oppleri frequentia cādidatorū, qui præsulatum, qui dignitatem Ecclesiasticam, præbendam, beneficium, ambiūt: qui vacare primum quiduis horum acceperint, accurrunt, petunt, flagitāt, omnibus mo dis, quibus licet, & quibus etiam nō licet fortassis, extor quent. Quid collegia literaria quam plurima? quid academiæ? quid ipsæ curiæ principum. Non ne beatam putes Christi vineam, quæ à tot tamque sedulis operarijs expetatur? Esset certè beata, si laborem & operam isti co gitarent: at pastum suum, imò delicias magis cogitant: in vinea Christi non quem illa sit fructum ex ipsorū ope ra relatura, sed quæ ipsi potius emolumenta percepturi inde, meditantur, de quibus dictum est illud. [Existimantes quæstum esse pietatem,] Nec non illud, Existimauerunt cōuersationem vitæ compositam ad lucrum.] Vtinam plerique non ij sint, quibus illa vituperatio conueniat [Huiusmodi Christo Domino nostro non seruiunt, sed suo ventri.] Quodsi quis excedere me opinatur, audiat Bernardum liberrime ambitiosorum mores notantem: [Hi sunt qui subesse non sustinēt, præesse nōn norunt, superioribus infideles, inferioribus importabiles. Hi inuerecundi ad petendum, ad negandum frontosi. Hi importuni vt accipiant, inquieti donec accipiant, ingrati vbi acceperunt. Docuerunt linguam suam grandia loqui,

2. Timot. 2.

1. Cor. 4.

1. Timot. 6.
Sapien. 15.
Rom. 16.

Bernard. li. 4. de considerat. ad Eugenium Papam.

qui,cũ operetur exigua.Largissimi promissores, & parcissimi exhibitores.Blandissimi adulatores & mordacissimi detractores. Simplicissimi dissimulatores & malignissimi proditores.]Et idem ad eũdem Papam Eugeniũ: [Hoc tibi persuade,qui admittendi sunt, difficile in curia posse probari: & ideò si fieri potest viros probatos oportere deligi nõ probandos. Curia bonos facilius recipere,magis quam facere consueuit. Quod si plures in ea defecisse bonos, quã malos profecisse probauimus,quærendi sane,quibus nec defectus timeatur, nec profectus optetur,vt pote iam perfectis.] Hæc omnia Bernardus de ijs qui in curijs dignitates Ecclesiasticas ambiũt.Quos oportet scire ad laborem operarios quæri, non ad imperium.Non mittit Christus in vineam suam,qui epulas & conuiuia adornent,qui choreas ducant, qui genio indulgeant,sed qui operentur,qui laborent,qui sudore suo terram imbuant,ac fertilem reddant. Quod quidem officiũ qui non præstat, impedimento magis est quam auxilio, damno,non emolumẽto rem afficit.Atq; eo miserior infeliciorq; vinea Christi,quo gregibus taliũ abundat,neque enim iniuria prophetica voce Dominus queritur. [Pastores multi demoliti sunt vineam meam.

Sed quoniam operarij mittuntur in vineam, operandi gratia,quid operentur conuenit scire. Operarij plane in vinea opus est fodere.Non mediocre malum minæ propheticæ portendũt: [Et ponam vineam meam desertam: non putabitur,& non fodietur, & ascẽdent vepres & spinæ.]Contra magnum se beneficium collaturum ficulneę cultor vineæ ille Euangelicus existimauit,qui conseruatam volens, ita est depactus, [Dñe, dimitte illam & hoc anno,vsq; dum fodiam circa illam, & mittam stercora.] Ergo hæc præcipua opera,hic labor,industria, fatigatio, hoc pene vniuersum opus.Sed quam ob rem vineæ excolendæ terra de foditur? Nequaquam enim vacare cõsideratione digna,res ea putanda est,vt philosophari nos pigeat.Ergo sicut ij tradunt, qui rem rusticam optime norunt, tres ob res terra foditur. Primũ, inutilis vel potius

3. Quid sit fodere in vinea Domini

Esai. 5.

Luc. 13.

noxia herba perimitur. Deinde terra ipsa aperitur, ac mollescit, imbri subeundo retinendoque aptior. Ad hæc illud accedit, quod vitis ipsius radices, gleba fossione aggerata à nimio vel frigore vel æstu defenduntur: fossione item aperiuntur: ne iniuria tēporis pereat fructus il-

Virgil. 2. Georg. lius. Talia in suis Georgicis Maronis præcepta agnoscet, qui attente legerit, atque inter alia illud: [Est etiam ille labor curandis vitibus alter. Cui nunquam exhausti satis est. Nanque omne quotannis terque quaterque solū scindendum, glebaque versis AEternum frangenda videntibus.] Et illud [Primus humum fodito, bis vitibus ingruit vmbra. Bis segetem densis obducant sentibus herbæ.] Itaque fratres si vultis veros vineæ Christi operarios cognoscere, in opus respicite: quem mentibus vestris vsum afferant, cogitate. Si verbo Dei tanquam ligone alte iactato vtitur, atque intimas animi fibras penetrat, scitote esse legitimum ac probatum operarium. Tale enim est Dei verbum, vt conterat, vt penetret, vt euertat, neq; glebam solum frangat quod Poeta dixit, sed ipsas petras etiam discindat & soluat; quod Hieremias ait [Nonne

Hiere. 23. verba mea sicut malleus conterens petras? Tunc autem terra nostra foditur diuino ligone, cum sursum deorsum cor vertitur, id est quæ infra iacebant eriguntur, quæ erant elata, subruuntur: studia vanitatis transeunt in studia veritatis. Id propriè fit compūctione cordis, quæ ex diuini verbi auditione ac meditatione excitatur. Ita

Ambro. lib. 3. Exam. ca. 12. Beatus Ambrosius fossionem interpretatur. [Circunfodit, inquit, Deus vineam, quando exonerauit terrenarū mole curarum. Nihil enim magis mentem onerat, quam istius mundi solicitudo, & cupiditas vel pecuniæ vel potentiæ] Egregium operarium Petrum in opus incumbentem aspicite: cuius oratione audita, dura anteà pectora concussa discissaque sunt: [His auditis, inquit, compun-

Actor. 2. cti sunt corde.] Vultis parem huic alterum verbo Dei laborantem videre, sed in terræ forte aspera & saxosa? quid Lucas de disputationibus Pauli cum iudice suo Feli-

Actor. 23. ce narrat?] Disputante, inquit, illo de iustitia & castita-

te &

te & de iudicio futuro, tremefactus Felix.] Vim Paulinę disputationis sustinere non potuit: cessit inuitus, sed infelix Felix, quia cultorem à se ablegauit, fructũ tulit nullum. Denique diuinitus Hieremias Propheta munus id suum edocetur. [Misi te, vt euellas, & plantes, vt dissipes & ædifices.] Quare robustũ esse oportet Dei operariũ, atq; ipsum ferramentum suum, quod debet terram fodere, id est diuinum verbũ, beneparatum excultumq; afferre hoc est vt lectione diuinorum librorum probe ac non ad speciem tantũ instructus sit. Tum illa sine dubio præstabit mentibus, quæ ligonis operator terræ. Nam euellet profecto inutiles ac perniciosas herbas vitiorũ, prophetico oraculo edoctus, [Annuntia populo meo scelus eorũ, & domui Iacob peccata eorũ.] Id vero faciet ligone doctrinæ iuxta Paulina præcepta. [Argue, obsecra, increpa, in omni patiẽtia & doctrina.] & rursus [Cũ modestia corripiẽtem eos, qui resistunt veritati] Neq; enim cum iracundia & furore, aut cum libidine & superbia id præstandum, sed in omni patiẽtia & doctrina. Iam terra ipsa quæ foditur, molescit etiam: & cor hominis diuinis præceptis & sermonibus non solum conteritur & concutitur, sed etiam lenitur & suauius fit, consolationem laboribus, miserijs remedium inueniẽs. Itaq; redditur idonea mens auditoris cœlestibus imbribus accipiendis, beneficijs plane auxilijsq; supernis etiã continendis, ne effluat: Sed quod Paulus ait, [Terra sæpe veniẽtem imbrem bibens, ferat opportuna his quibus colitur.] Postremo nihil est quod à tentationibus ita defendat ac muniat animum, ac verbum Dei multa cogitatione congestum: quo radices virtutum sustentantur, atque ab iniurijs vel frigoris vel æstus importuni, quæ sunt huius vitæ res secũdæ & aduersæ, fortiter vindicentur. Talem ego operariũ rectè cum Paulo dixero inconfusibilem, rectè tractantẽ verbum veritatis.

Hierem. 1.

Esai. 58.

2. Timot. 4.

2. Timot. 2.

Hebr. 16.

4. In falsos & inutiles operarios.

Quapropter cognoscere oportet dignos suo nomine operarios: neq; existimare omnes, qui vineam Dñi tractant, esse tales. Sunt enim nugaces & inertes operarij,

qui diem fabulis narrandis ducunt, qui rixas & contentiones ferunt, sunt qui humum non alte defodiunt, sed ad speciem tantum scalpunt, qui operari videntur, cũ nihil suo labore proficiant. Sunt qui ad prandia & pocula celeriter occurrunt, ad operam pigri & desides. Dici nõ potest vel quanti sint fallacium operariorum in Christi vinea greges, & quantum ab istis Christiana respublica detrimentum capiat. Paulus velut de specula clamitat. *Philip. 3.* [Videte canes, videte malos operarios, videte concisionem.] quod de ijs loquitur scilicet, qui lites & iurgia in Ecclesia ferunt, & in cõmilitones suos arma vertunt, quę sunt in Christi hostes comparata. *Rom. 16.* Illos idem detestatur. qui suo ventri seruiunt potius quam Christo, qui per dulces sermones seducunt corda innocentium. Eos vero ferre non potest, *2. Cor. 4.* qui loquaces cum sint, ad verborum pompam omnia referunt, quorum se minatur operam nõ sermonem cogniturum, *2. Petr. 2.* quos alius Apostolus dicit: in auaritia fictis verbis de hominibus fidelibus negotiari. Verum cum tot existant operariorũ vitia, illi tamẽ præ omnibus odiosi habentur, dominosq́; rei rusticæ ignaros maximè offendunt, qui superficiem tantum scalpentes, nõ alte defosso ligone, labori fucum faciũt. Videntur enim aliquid agere, cum nihil agant: qua fraude culturæ, detrimenti plurimũ afferũt. Hos Paulus Apostolus operarios sub dolos siue dolosos, falsosq́; Apostolos appellat. Itaq́; *2. Cor. 11.* pede collato cum istis dimicat, ac de se ita profitetur: [Et in omnibus sine onere me vobis seruaui & seruabo. Est veritas Christi in me, quoniam hæc gloriatio non infringetur in me in regionibus Achaiæ. Quod autem facio, & faciam, vt amputem occasionem eorum, vt in quo gloriantur inueniantur sicut & nos.] His de se commemoratis, statim gladiũ stringit in aduersarios atq; ita percutit. [Nam huiusmodi pseudo Apostoli sunt operarij subdoli, transfigurantes se in Apostolos Christi.] Qui sermo Apostolicus tametsi in hæreticos præcipue conueniat, qui volunt magistri veritatis haberi, cum sint ministri mendacij, tamen suo etiam modo ad eos pertinere pu-

tandus

tandus est, qui lucrum crumenæ pluris faciunt, quam salutem animarum. In hos Bernardus mordacius inuehitur, atque hos irridet his verbis: [optimi videlicet æstimatores rerum, qui magnam de minimis, paruam aut nullam de maximis curam gerant.] Sed vt liquido datur intelligi, patientius ferimus Christi iacturã quam nostrã. Quotidianas expensas quotidiano reciprocamus scrutinio: & continua dominici gregis detrimenta nescimus. De precio escarum & numero panũ cum ministris quotidiana discussio est, rara admodum cum presbyteris celebratur collatio de peccatis populorum. Cadit asina, & est qui subleuet eam: perit anima, & nemo qui reputet.] Tales plane subdolos operarios merito dixeris, qui non tam animarum salutem, quam rei familiaris accessionem cogitant: ad speciem proinde & fucum rem Christianam tractantes. Hi adulantur potius principibus, quam ab errore auertũt, & plausum hominum gratiamq; plus amãt, quam vitæ perditæ correctionem. Siue cõfessiones peccatorum audiant, facile conniuent, siue consilijs rempublicam gerant, placere, quam vera dicere malunt. Siue pastores præsidesque Ecclesiæ sint, nihil de seria ac seuera in perditos mores ac profligatos censura cogitant. Visitationes diocæseos instituunt bellissimas: altari, & baptisterio ac sacristia visitatis cõcione vna memoriter vbiuis dicta, satis se munere suo functos putant. Interim concubinatus feruent, vsuræ, aleæ, petulantia summa clericorum: profanis omnia licent, pauperum cura nulla. Vineæ Christi egregij videlicet operarij quid non tam accurata opera perficiant? ô nos infelices qui tales sumus nacti plerosq; operarios. Et vere, siquidem operarij pauci, pastores qui semetipsos pascant per quam multi. Reprehẽdit Hieronymus Episcopos qui indignos ordinant clericos, ex quorum ignorantia & vitijs omne damnum manare Ecclesię sentit. Sed verba Hieronymi melius est ponere. [Non est enim peccatum leue mittere margaritas ante porcos, & dare sanctum canibus, & ordinationẽ clericatus nequaquam sanctis, & in lege Dei doctissimis,

Bernard. li. 4. de Considerat. ad Eugenium.

Hierony. li. 16. in Esai. cap. 58.

sed assèclis suis tribuere, & vilium officiorum ministris, quodque his dedecorosius est, mulierculatum precibus. In quo consideranda loquētis in Paulo Christi Apostoli sapientia, qui vt ordinationis periculum demonstraret, iunxit, tormenta peccatorum. Neq; cōmunicaueris peccatis alienis. Sicut in ordinationibus malorum particeps est peccatorum qui tales cōstituit, sic in ordinatione sanctorū, particeps est iustitiæ, qui bonos elegit.] Eiusmodi igitur inepti ministri non sunt operarij vocati à Christo in vineam. Itaque in eos vtpote fallaces fucatósque operarios Propheta inuehitur:[Eo quod deceperint populū meum dicentes pax, pax, & non est pax; & ipse ædificabat parietem: illi autem liniebant eum luto absq; paleis. Dic ad eos, qui liniunt absq; temperatura, quod casurus sit paries, erit enim imber inundans.] Quicquid sit litus paries, si opus non hæret male materiatum, necesse est cadat. Ipsaque ruina fallaciam artificis testetur. Igitur quæ non solida veritate nituntur, tametsi speciosa sint, & fictione delectent, longe grauius mentibus damnum dēt oportet, quod alio loco amplius declarat idē Ezechiel. [Prophetæ liniebant eos absque temperamento vidētes vana, diuinātes mendacium.] [Væ, inquit, prophetis insipientibus qui sequuntur spiritum suum, & nihil vidēt. Quasi vulpes in desertis prophetæ tui Israel. Non ascendistis ex aduerso, neque opposuistis murum pro domo Israel, vt staretis in prælio in die Domini.] Qui laborem defugit, qui periculum auertit, haud quaquam operarius ac minister idoneus haberi debet.

Ezech.13.

Ezech.22.

Ezech.13.

5. Qui operario Christi agēdum.

Quare qui vineæ Domini vtilem operam impendere cupit, quo se vocatum diuinitus gratulatur, conditiones diligētis peritiq; operarij maximè obseruet. Primū vestimenta prolixa deponat, vt impedimentis solutus liberius in opus incumbat. Quæ sint vestimenta ponēda scriptura docet: [Nemo militans Deo implicat se negotijs secularibus, vt ei placeat qui se probauit.] Itē illud; Vade vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & veni sequere me.] Abiecit à se Dauid grauiora arma Saulis: [Nō possum,

2.Timot.2.

Matth.19.

possum, inquit, sic inducere.] Mundi curas, carnisque illecebras relinquat oportet, qui velit expeditus, vt par est opus Domini aggredi. Deinde operarius noster ligonem suum bene concinnatum atq; expolitum curet, sine doctrina idonea opus Dñi non decet assumere. [Oportet enim Episcopum esse doctorem.] & Angelum præ se ferre sacerdotē, à quo legis scientiam populus petat. Ne si scientiam ipse repulerit, repellatur vicissim ex prophetica voce, ne Dei sacerdotio fungatur. Tum illud videndum, vt ferramentum manibus admoueatur operi faciūdo, & quidem valide defigēdum, si proficere cupiat. Iuxta illud poeticum [Cum bene iactati pulsarunt arua ligones.] Et quod alius melior poeta dixit, [Et labefacta mouens robustus iugera fossor.] Non ostentandi ligonis humero, sed manu vtraque iactandi gloria cordi sit. Rebus, inquam, & factis perficiat doctor Christianus, quæ alijs præcepit, exemplo plusquam sermone nitatur: audiat Christū. [Qui fecerit & docuerit, hic magnꝰ vocabitur.] audiat & Paulum. [Nihil enim audeo loqui eorum quæ per me non efficit Christus:] Eundem quoque Tito prēcipientem: [Exemplum præbe te ipsum bonorum operum.] Augustinum audiat bonus operarius & diligens & patiens sic monentem: [In vinea operaris; fac opus tuū, & accipies mercedem tuam. Et ista tolerantia ad opus tuum pertinet, & hoc ad mercedem pertinet. Minus vis facere in vinea, qui non vis tolerare, quia & ipsa tolerantia ad ipsam operationem pertinet, vt inuenias mercedem.] Qui ijs conditionibus vineam Christi excoluerit, & fructum operæ suæ plurimum consequetur, & laudem officij à Domino eximiam feret.

1.Reg.17.

1.Timo.13.

Osee.4.

Ouid. & Virgilius.

Matth.5.

Tit.2.

Augusti. in Psal.93.

IN

IN EADEM DOMINICA, CONCIO TERTIA.

Simile est regnum cœlorum homini patrifamilias, qui exijt primo mane conducere operarios in vineam suam. Matt. 20.

1. Prouidentiā Dei omnia curare etiam minima.

VLTA quidem præclaraq; considerãda parabola hodierna nobis offert: atque in primis Dei prouidentiā declarat erga res à se cōditas admirabilem. Inducit enim Patrēfamilias quendam admodum diligentem, industrium, sedulum, nunquam à negotio gerendo cessantē. Iustum quoque eundem, ac fidelem, denique liberalem & splendidum narrat. Quæ in Deū omnia conuenire apprime, nemo dubitaret. Ac solet alias describi Deus simi lis regi aut homini diuiti, quo magnitudo potentiæ atq; opum diuinarum melius intelligatur: nunc vero Patrem familias simpliciter appellare maluit, curam prouidentiamque in res suas præcipuè ostendere volens. Nam vel à familia vel à re familiari curanda Paterfamilias dictus esse videtur. Id certè intelligunt omnes, cum Patrem familias cogitant, sedulum ac solertem prouidumque esse oportere. Atque Aristoteles sanè summus Philosophus Dei prouidentiam etiam Patrisfamilias similitudine exponēdam duxit in metaphysicis suis, id quidem rectè: sed illud falso & ineptè, quod diuinam prouidētiam intra limites per angustos includendā putauit, quod iure in eo philosopho reprehendunt Clemens Alexandrinus & Theodoretus Cyrensis. Vt enim Patremfamilias non

Aristo. 12. Metaphysic. cap. 10.

decere

decere res perexiguas & vilissimas; quæ domi geruntur cognoscere omnes, quas vel mancipia vel bestiæ agunt, sed filiorum omnia, ac familiæ præcipua scire est satis, sic Deum sentit is philosophus nequaquam minutiora naturæ scire opus esse, alienumq; ab illa maiestate parua hæc & abiecta curare, Itaque ausus est dicere. [Quædam melius esse non videre, quam videre. Pari profecto errore atque eorum quos scriptura cõmemorat, ita de Deo sentiens: [Circa cardines cæli perambulat, nec nostra considerat.] Qui error absurdissimus inde manauit, quod sciẽtiam ac prouidentiã Dei more nostro accepit, quasi multitudine rerum obruatur, atque diducta cogitatione in plura, minus queat singula perspicere: quod secus omnino est. Tanta enim illius mentis diuinæ altitudo est, vt neque maximis vrgeatur, neque minima aspernetur: quã Dei præclaram nostri sapientes naturam cognoscentes, longe de illa sapientia ac prouidẽtia magnificentius pronuntiarunt. Dionysius quidem Areopagita sic [Et procedit ad omnia tota intrinsecus manens:] Aurelius vero Augustinus sic [ô tu bone omnipotẽs, qui sic curas vnũquenque nostrum, tanquam solum cures, & sic omnes tanquam singulos.] Nempe diuinæ literæ eam tradunt summi Patris prouidẽtiam in res etiã minutissimas acerrimam, quam nihil omnino prætereat, quæ omnibus adsit, quæ sine suo præscripto ne passerem quidem perire patiatur. [Nonne, inquit, duo passeres asse veneunt; & vnus ex illis non cadet super terram sine patre vestro? Vestri autem & capilli capitis omnes numerati sunt.] Quam seruatoris nostri sententiam Tertullianus refert his verbis [sine Domini voluntate nec folium de arbore labitur, nec passer assis vnius ad terram cadit.] Atque alius illo vetustior autor sic scribit: [Cuius prouidentia non tantummodo sigillatim per singulos homines cucurrit aut currit, sed etiam per totum orbem. Et nequis non etiam ad minima quæcunque Dei putaret istam infatigabilem prouidentiam peruenire. Ex duobus, inquit Dominus, passeribus, vnus non cadet sine patris voluntate,

Aristot. 12. Metap. c. 9.
Iob. 22.
Dionys. de diuinis nominib. c. 11.
Aug. lib. 3. confes. c. 11.
Matt. 10.
Tertullia. in lib. de exhortatione castitatis.

Sed

Sed & capilli capitis numerati sunt.] Quid hac Christiana philosophia præclarius? quid Euangelica veritate sublimius? quæ non modo humanam tenuitatem cõsolatur atq; erigit Dei erga se beneuolẽtia curaq; incredibili cognita, verum etiã diuinam maiestatẽ illustrat & decorat quæ capere tot tãtaq; nulla imminuta sentiẽdi vi queat.

Sapien. 7. [Et cũ sit vna, ait sapiẽs noster, omnia potest; & in se permanẽs, omnia inuocat.] Nihil igitur de sua quiete statuq; diuino declinat, quod res curet humanas omnes illa mẽs summa, quæ minutos etiã passerculos cibo, vita, ope omni necessaria minimè præterit, vsque eo vt præter eius decretum ne vnus quidem turdus cadere possit.

2. Deũ præuenire nos ad salutem nostram. Hæc vero tanta nostri Patrisfamilias vel cura vel diligẽtia proditur inditijs plurimis: quod summo mane euigilarit ac prodierit quærẽdis operarijs: quod toties exierit, nullũ idoneũ tẽpus prætermittẽs: quod seros etiã atq; exiguę opere laboratores minimè neglexerit. Ea vero omnia quo studio obijt? vel mercede ꝓposita, vel negotio cõmendato, vel etiã cõuenienti reprehẽsione otij adhibita. Quas huiusce ꝓuidẽtię cœlestis partes exequi ac percurrere sermone cõuenit, quo melius diuinã in nos beneuolentiã prouidentiãq; intelligamus. [Exijt primo mane.] Illud est primũ. Vbi nõ abs re sit vigilandi curã laudare, quę maximè decet Patresfamilias, quos Aristoteles vult in suis AEconomicis vltimos debere ire cubitũ primos ante omnẽ familiã lecto surgere. Cõtra quã mos habet prope omniũ qui eo se dominos cæteris superiores opinantur, si somno præ omnibus indulgeant. Est autem surgẽdi somno mane, vt optimè monet ille philosophus vtilitas plurima, tũ ad sanitatẽ corporis, tũ ad negotiorũ familiariũ expeditionẽ: & quod caput est, ad philosophicæ mẽtis studia Aristotelis verba sunt hæc. [Expergisci decet prius Dominũ, quam seruũ, & cubitũ ire posterius: neq; vnquã incustoditã esse domũ quẽadmodum nec vrbẽ, cũ opus est neq; die, neq; noctu. Et ante lucẽ surgere, quod & ad sanitatẽ & ad curã rei familiaris, & ad studiũ philosophiæ prodest quamplurimum.] Nulla enim diei

Aristot. lib. 1. AEconom. cap. 5.

pars aptior optimis cogitationibus consilijsque subeundis. Vespasianum Imperatorem historici perhibent solitum summo mane experrectum plerasque Reipublicæ grauiores causas definire: magno compendio ad res omnes opportunè ac tranquillè constituendas. Sed morale sit hoc illud mysticum ac parabolæ proprium: Deum primū ad homines venire, gressus eius ad nos vocandos omnē nostrā operam antecedere. [Præoccupat enim, vt ait scriptura, qui se concupiscunt diuina sapientia, vt illis se prior ostendat: qui mane vigilauerint ad illam, nō laborabit: assidentem enim foribus suis inueniet sapientiam.] Quicquid nos vigilemus, priores certe partes in beneficio sunt semper illius: quod Ioannes & agnoscit & prædicat: [Non quasi nos dilexerimus Deū: sed quoniam ipse prior dilexit nos.] Nā quæ ad naturam bona pertinent, ea sine vllo quisq; merito suo nactus est, vt sit, vt viuat, sentiat, intelligentia vigeat, corpore integro, sano, robusto, mente acri, perspicaci, prouida præditus. Quis enim vt hæc sibi cōtingerent laborauit? [Quoniā ipse, ait Psalmus, fecit nos, & non ipsi nos. Quæ vero ad gratiā Christianam beneficia spectant, in ijs non minus cernitur Dei prouidentia omnem nostrum actum, omne meritum anteuertens. Gratis enim iustificat Deus hominem, nullis meritis præcedentibus, primusque gradus ad iustitiam Dei motione ponitur. Itaque gratia ipsa iustificans à sacris autoribus creatio quædam nominatur, tanquam ex nihilo nostro, illud diuinum fiat in nobis. Sic Paulus non semel nouam creaturam vocat. Sic Iacobus initium creaturæ eius. Atque idem Paulus rem totam explicat verbis præclaris: [Gratia salui facti estis per fidem: & hoc non ex vobis, Dei enim donum est, non ex operibus, vt nequis glorietur. Ipsius enim sumus factura, creati in Christo Iesu, in operibus bonis, quæ præparauit Deus vt in illis ambulemus.] Videtis quemadmodum primas ac præcipuas partes sanctificationis nostræ Apostolus gratiæ ac dono Dei tribuat, vt ipsa etiam bona opera nostra asserat diuinitus fuisse præparata &

Suetonius in vita Vespasiani. ca. 21.

Sapien. 6.

1. Ioan. 4.

Psal. 99.

2. Cor. 5.

Galat. 6.

Iacob 1.

Ephes. 2.

constituta: vestigium vero salutis nostræ primum diuinæ benignitate esse positum. Cum enim alte dormires homo peccatorum somno demersus, euigilauit Deus, vt te excitaret ac vocaret ad se, vt rectè Paterfamilias noster primo mane exijsse narratur: cuius benignitati & clementiæ si non pares, ad quas licet, gratias agere debent electi ac dicere, [Domine præuenisti nos in benedictionibus dulcedinis.] Hanc vero diuinæ gratiæ præuentionem nō solum in admonenda intelligentia cerni, sed etiam in excitanda & mouenda voluntate declarat Diuus Cyrillus tractans illud, Apprehenderunt Angeli manuum eius, & manuum vxoris ac duarum filiarum eius, eo quod parceret Dominus Loth: [Manifesto, inquit, argumento tibi hoc esse potest, non verbis solum incitari, & adhortationibus menti immisis, vt à peccato discedamus: sed tanta benignitate erga nos seruatorem totius vniuersi Deum vti, vt actu ipso efficaciterque nobis auxilium præstet, secundum quod scriptum est. Apprehendisti manū dexteram meam, & in consilio tuo deduxisti me. Cum enim humana natura non satis valida est, neque per se sufficit, vt malum effugere queat, vnam quodammodò nobiscum contendit Deus: duplicique beneficio afficere cognoscitur, admonitionibus nimirùm persuadens, & subsidium præstans fortius, quamuis ab impediente aut imperato malo superari posit. Magna hæc & præclara tanti patris de gratiæ & efficaci præmotione sententia: vt Dei beneficio grati maximè simus,

Psal. 20.

Cyrill. lib. 1. de adoratione & cultu in spiritu & veritate.

Genes. 19.

3. Mira Dei sedulitas in nostra salute procuranda.

August. de verbis Domini, serm. 59.

Gregor. ho. 19. in Euāg.

Iam illa eadē Dei prouidentia diligēs ac solicita ostenditur, quod non contentetur primo mane quæsitum operarios exijsse, forum repetit sæpe sæpius: quotiescunque rei gerendæ occasio occurrit, prætermitti non potuit. Itaq; hora etiam tertia, & sexta, & nona, & vndecima tādem, cum iam diei superesset exiguum, adest, forum initurem vrget. Quæ quidem iteratio ac repetitio fori diuersis horis etsi conuenienter à sanctis Patribus Augustino, & Gregorio ita accipitur, vt vel diuersas mundi ætates, quod Origenes, & Hilarius, & Theophilactus, vel diuer-

sas

fas etiam vitæ nostræ ætates significet, quod Hierony- mus & Eutymius probant:tanquam alij primo mane pue ritiæ, alij tertia hora, adolescentiæ, alij sexta feruente iu- uentute, alij inclinante die in nonam, iam ætate virili, alij denique vltima senectute velut vndecima hora vocen- tur, estque ea commentatio verissima atque optima: ta- men potest non ineptè intelligi ad eundem etiam homi- nem hæc ipsa toties repetita vocatio pertinere. Itaque siue mundi totius cursus siue populi alicuius, siue etiam eiusdem hominis ætates cogitentur, verum profecto est illud quod Deus prophetico ore loquitur: [Ego autem loquutus sum ad vos, de mane consurgens, & loquens, & non obedistis mihi: misique ad vos omnes seruos meos prophetas, consurgens diluculo, mittensque & dicens, Conuertimini vnusquisque à via sua pessima, & bona fa- cite studia vestra.] Quam suam sedulitatem & salutis no stræ inflammatum desiderium Saluator illa etiam flebi- li voce denuntiat: [Hierusalem Hierusalem, quoties vo- lui congregare filios tuos, sicut gallina congregat pullos suos sub alas, & noluisti?] Singularem suam benignitatẽ cum nostra summa contumacia certasse toties ac tantope re declarat dulcissimus Iesus: nec per se stetisse, sed per nos, quominus immensa illa dulcedine frueremur. Neque ab ijs dissidet quod Esaiæ voce testatur: [Tota die expan di manus meas ad populum non credentem, sed contradi centem mihi:] Cogitet vnusquisq; vestrum fratres, apud se, quoties sit vocatus à Domino, quoties diuina inspira- tione pulsatus, quas voces ab ineunte ætate acceperit cæ lestes: quibus modis, quot quantis rationibus egerit secũ ille clementissimus Pater, vt à perdita vita reuocaret, ne rueret in exitium, vt insanias falsas relinqueret, & cer- tam salutem arriperet. Nonne concionatorum vocibus sæpe homo excitatus es? nonne morbi graui periculo de- cumbens? nonne tempestatis horrore subitæ concussus? nonne infortunij cuiusdam casu exercitus? nonne soda- lium ad meliorem frugem exemplo inductus? [Quoties, inquit, volui? & noluisti.] O nos non modo ingratos tãtę

Orig. homil. 10. in Mat thæum.
Hilar. in ex posit. Euãg.
Theophyl. in exposit.
Hierony. in comment. in Matth.
Eutym. in expos. Euãg.
Hiere. 35.
Matth. 23.
Esai. 65.

benignitati, sed etiam impios in illam maiestatem. Pater quidem familias instat: vrget negotium, non defatigatur, eũdo & redeũdo, omni hora adest, sæpius vocat: & quod iure mireris, ne extremam quidem diei particulã officio vacuam iere patitur. Quis nostrum si hominem videret extrema hora operarios conducentem, non rideret? At Deus ne illud quidem exiguum spatium benignitatis suæ expers prætermittit. Itaque vel serum & tardũ operariũ non abijcit, non dedignatur. Quid dico non dedignari? vltro vocat, inuitat, allicit, atque extimulat ad opus paruo vel nullo potius emolumẽto suo, summo illius cõpendio. Hoc illæ voces amatoriæ significant: [Ergo saltem à modo voca me Pater meus:] Vel sero tandem vel post

Hierem.3. innumerabiles errores tuos ad me redi. [Reuertere ad me, & ego suscipiã te.] Cui nã tandẽ hæc tam dulcia, tam blanda, tã amatoria? cognoscite quæso. Nẽpe cui erat dictũ. [Tu fornicata es cum amatoribus multis.] Et rursus: [Frons meretricis facta est tibi, & noluisti erubescere.]

Hieron. in Hierem. [Erubescãt hæretici, inquit Hieronmy. qui nolũt ad meliora cõuerti, nec regredi ad patrẽ creatorẽ suũ: & audiãt: saltẽ à modo voca me Pater meus, dux virginitatis meæ es tu. Ipse despondit animam vestram amplexibus suis, & docet quomodo orare debeat & agere pœnitentiã. Quãto autem ille clementior, qui salutis post fornicationem ostendit viam, tanto miserior meretrix, quæ nõ vult post vulnera recipere sanitatem.] Ergo si Dei minus reuerentia tangimur, si pudore non ducimur, certe patiamur Dei perseuerantia & contentione nos vinci. Toties exit, toties vocat: tandem aliquando sequamur. Atque illud sane mirabile accidit Patrifamilias nihil de suo perire si re-

Iob 35. nuas, tibi damnum parari maximum. [Si peccaueris, quid ei nocebis? Si iuste egeris quid donabis ei, aut quid de manu tua accipiet?] Attamen ita nos Pater ille solicitat, ita allicit, tanquam summopere eius intersit. Deniq; & operarij & vinea, & merces ad nostram rationem pertinent omnia. Beneficium accipimus ipso obsequio: excolimus vineam, quæ nostra mens est: & redditur merces pro

accepto

accepto beneficio: nostram rem agimus, & Deum debitorem tenemus. Omnibus modis eximia in nos Dei nostri benignitas declaratur.

Quoniam de patrisfamilias diligentia ac sedulitate dictum est: de operariorum otio deinceps dicendum erit. Ex foro omnes in vineam acciti operarij sunt. Vineam esse aliquando diximus Ecclesiam, iustorum cætum, Euãgelicam denique professionem, quam vel in alijs vel etiã in se ipso vnusquisque excolit. Forum vero ex quo in eã vineam itur, in quo foro resident homines, quidnam esse putemus? Bene forũ Hilarius interpretatur in hunc mundum. [Forum, inquit, accipi pro seculo, res ipsa admonet, æquabiliter turbis hominũ calumniarũ iniuriarumq; contẽtionibus, & diuersorũ negotiorũ semper tumultuosis.] Igitur & mihi mundus iste amplum quoddã forum esse videtur: in quo tot rerũ species videas, turbam hominũ tantam, tumultu ac strepitu omnia plena, congrediẽdi, colloquendi, ambulandi facultatem amplam. Atq; hæc omnia interdiu feruent: simul atque nox incubuerit, vacua omnia, se domum cuncti recipiunt. Forum vel lutulentum, vel puluerulentum sibi relinquitur. Num secus habere tibi mundus videtur? [Præterit, inquit, figura huius mũdi:] [Et mundus transit & concupiscentia eius.] Vel ipsi mundi amatores fraudem sed sero deplorant: [Transierunt omnia illa.] Qui igitur domicilium sibi aut hospitium nocturno tempori non parauerit, quam eum putatis ineptũ sola fori istius amplitudine captum? Veniet nox fratres: qui in illa vita domicilium nõ munierit sibi, videat quo pacto ingruentẽ noctis obscurissimæ tẽpestatẽ transigat. Igitur in forum istud cateruis hominum refertum, vbi fraudes, vbi insidiæ, vbi contentiones vigent, sapientia quoque diuina ingreditur, & ex perniciosa amplitudine, ad strictam sed securam semitam vitæ vocat, concionatur, & clamitat. An non de illa scriptum est? [Sapientia foris prædicat, & in plateis dat vocem suam: in capite turbarum clamitat, vsquequo paruuli diligitis infantiam, & stulti ea quæ sibi

4 Forũ esse seculum & contra otiosos.

Hilarius in expos. Euãg.

1. Cor. 7.

1. Ioan. 3.

Sapien. 5.

Prou. 1.

sunt noxia, cupiunt? Cõuertimini ad correptionem meã: en præferam vobis spiritum meum.] Vultis cognoscere sapientiæ diuinæ correptionem? Patrem familias audite operarios otiosos coarguentem. [Quid hîc statis tota die otiosi?] Ac vere sane otiositas reprehenditur: quod boni nihil pariat, malorum vero segetem amplam ferat: Seneca sapienter de otio illud: [Paulatim effœminatur animus: & in similitudinem otij sui, & pigritiæ, in qua iacet, soluitur. Otium sine literis mors est, & viui hominis sepultura.] Noster vero sapiens, & si minus ornatè, multo tamen robustius in otium inuehitur. [Multam, inquit, malitiam docuit otiositas.] Illud probè Diuus Hieronymus: [In desiderijs est omnis anima otiosi, quod videlicet semper aliquid agendum sit, ne ager pectoris nostri cessante manu, malarum cogitationum sentibus occupetur.] Verum est illud Chrysostomi dictũ, [Omnium vitiorũ quasi magistra quædam & origo est otiositas.] Nam vitiorum omnium semina in otio inuenias. Inde garriendi, mentiendi, detrahẽdi, ludẽdi, furãdi, peierãdi, cõcupiscẽdi, mœchãdi, humanas leges ac diuinas denique violandi origo atque materia. Ager otio torpens vepribus & filice impletur: equus in stabulo diu à labore cessans, inutilis redditur: ipsum ferrum nisi exerceatur, rubigine hebescit. [Desideria occidunt pigrum,] ait Salomon. Quare Paulus grauiter otiosos obiurgat atque admonet. [Rogamus, inquit, vos fratres, vt vestrum negotiũ agatis, & operemini manibus vestris.] Mulieres etiã durius accipit, [Quæ discunt circuire domos otiosæ: non solũ autẽ otiosæ, sed & verbosæ & curiosæ.] Cõtra beatũ prædicat Scriptura virũ labore victũ parantem: [Labores manuum tuarũ quia manducabis, beatus es & bene tibi erit.] Fœminã quoq; principem laudat, quod. [Panem otiosa non comedit.] Ac primum homini Deus excolendũ hortũ voluptatis tradidit, vt custodiret & operaretur, tũc negotiũ prout decebat iniungẽs: mox vero etiã peccati pœnã simul atq; medicamẽtũ esse laborem voluit. [In sudore, inquit, vultus tui vesceris pane tuo.] Atq; otiari quidẽ culpa nõ vacat: at otiari totã diem,

Seneca in epist. 83.
Eccli. 33.
Hieron. lib. 5. in Ezech. in c. 16.
Chrysost. homil. 36. in Matth.
Prou. 21.
2. Thess. 4.
2. Tim. 5.
Psal. 127.
Prou. 31.
Gen. 3.

diem, magno reprehensionis aculeo dignum: [Quid hîc statis, inquit, tota die otiosi?] Nihil distat otiosus à stipite: quod est ingenij atque industriæ probrum summum.

At si se ita res habet, dicetis credo, pręclare se tabelliones gerere institores, nundinatores, litigatoresq;, quorũ est tanta opera & assidua cura, tam feruens huc illuc diligentia, vt festos etiam dies negotiẽtur, ac negotiorũ multitudine se pares esse non posse querantur. Hos Dñs nequaquam arguere possit, ac dicere: [Quid statis tota die otiosi?] quibus ad cibũ & somnũ necessario capiendũ vix otij satis sit. Sed enimuero quantũ equidem sentio, hosce negotiatores libentius Pater noster familias reprehenderit, otiososq; cẽsuerit: Neq; enim qui in foro nugãtur, eos quippiã agere dixeris, tametsi horas totas fabulando, iocando, ridendo consumere videas. Quin potius eo istorũ otiũ turpius ac vituperatione dignius sit, quo plus in rebus futilibus & nihili teneantur. [Socrates quidẽ vt scribit Xenophon grauis autor, censebat eos esse otiosos, qui dimissis inutilibus, meliora agere negligerent. Nã & qui taxillis, & qui risui excitando vacant, aliquid agunt: nihilominus otiosi sunt, quod liceat istis omissis meliora agere.] Et recte hæc Socrates. Quid enim otiosum, quid vanum & inane dixeris, nisi quod nullius fructus, nullius sit emolumẽti? Num eos nõ censeamus otiosos, qui ludicra tractant, puerilibus occupantur, cũ seria instent, cum de capite & fortunis agatur? Iubet te Deus quærendæ æternæ vitæ operam dare, saluti tuæ consulere, tu vero re tanta neglecta, ludis, nugaris, saltas? Quid enim nisi nugæ sunt meræ, occupationes istæ honorum, quæstuum, contentionum, sempiterna salute contempta? Cælum tibi comparare potes, & tu vilissimas merces & scrupea quædam inania pluris facis? Neque amittis solum tantum commodi, sed exitium tibi verissimum comparas? Audi propheticas voces in istam stultitiam plane missas: [Confidunt in nihili, ait Esaias, & loquuntur vanitates: conceperunt laborem, & pepererunt iniquitatem Oua aspidum ruperunt, & telas araneorum texuerunt, Qui comederit

5 Maxime otiosos esse, qui varijs seculi negotijs tenentur.

Xenophon lib. 3. de dictis & factis Socratis.

Esai. 59.

mederit ex ouis eorum morietur, & quod confotum est erumpet in regulum. Telæ eorum non erunt in vestimentum, neque operientur operibus suis. Opera eorũ opera inutilia: & opus iniquitatis in manibus eorũ.] Mirã hominum fiduciam sui, incredibilem iactantiam ac vanitatem arguit Propheta: eosque docet multum quidẽ laborare, multum sudare, vt sceleris tandẽ prouentũ faciãt. Quorũ fraudes & tecnæ sint ouis aspidũ similes, inuenta & labores telis araneorũ, quibus texi vestis non queat. Qui denique cũ nihil vtile & opportunum gerant, sunt tamen & sibi & alijs summopere pernitiosi. Aduersus hos negotiorũ inutiliũ vel potius pernitiosorum architectos, beatus Chrysostomus scitè disputat in hũc modum. [Nolo mihi respondeas nõnihil te quotidie facere: sed illud mihi ostẽde, si earum rerum aliquid tractas ac facis, quæ necessariæ sunt. Sin vero pecuniarũ quæstus, quasi diligentissimus caupo, & iugem quam de accumulandis opibus habes, curam mihi proponis: non verebor ipse tibi respondere, nõ esse opera hæc. Quippe cum illa, mea sententia & quidẽ certa, magna opera sint, misericordia erga pauperes, oratio iugis, eorumque protectio, qui iniuria maioris alicuius vexantur. Quæ omnia apud nos nullum habent locũ: sed in maxima desidia otioq; viuimus semper.] Hæc ideirco Chrysostomus dicit, quod occupationes omnes & labores censeat inanes & vanos, nisi Dei mandata seruẽtur. [Vanitas vanitatum dixit Ecclesiastes, & omnia vanitas. Quid habet amplius homo de vniuerso labore suo quo laborat sub Sole?] Nonne recte ad meliorem frugem Scriptura nos vocat? nonne vberiores laborum fructus pollicetur, si Dei mandata seruamus, si illi nos operarios qui nos conducit in suam vineam, præbemus? [Quid hic statis tota die otiosi?] Vel potius. [Quare appenditis argentum & non in panibus? laborem vestrum & non in saturitate?] Sapientiam diuinã, fratres, potius audiamus, illius præceptis pareamus, in illius opere libenter versemur. Fidelem experiemur, quæ ita promittit: [In opere meo exiguũ laborabis: & cito edes de fructibus meis.]

Chrysost. homil. 36. in Matth.

Ecclesi. 1.

Esai. 55.

Eccli. 6.

IN

IN EADEM DOMINICA, CONCIO QVARTA.

Simile est regnum cælorum homini patrifamilias, &c. Matth. 20.

I diligenter parabolæ propositæ narrationem attēdimus, inueniemus certè Patremfamilias non modo diligentem, sed etiam æquum & iustum. Ita enim rei suæ familiari consulendum putat, vt eam curantibus commodus sit. Tria igitur considerare debemus, pactū quod inter Patremfamilias atque operarios intercedit: laborem ab operarijs exhibitum: mercedem à Patrefamilias redditam. Pactum quidem eiusmodi est, [ex denario diurno conuentione facta.] Ac mox, [ite & vos in vineam meā, & quod iustum fuerit dabo vobis.] Itaque præmium pollicetur, vt ad laborem inducat. Quocirca gratiam Dei præcedere & primas partes agere, nullo modo dubitare fas est. Ideirco perhibetur primum exire Paterfamilias & vocare de foro quos vult. Id nemo potest meritis suis tribuere, neque se quæsisse Patremfamilias dicere, priusquam ab illo quæsitus vocatusq; sit. Itaque vocatio Dei gratuita omnino est. At supposita iam gratia prima vocātis, sequitur iustitia pollicentis, reddentisq; mercedem. Ex parte quidem liberi arbitrij, diuina adiuuante gratia, est assensio, & acceptio promissi, tum labor & opera præstita, cui merces est promissa. Integrum enim operarijs fuit ire, ac manere: accipere conditionem vel repudiare. Neque eos coactos legimus à prætore, sed à Patrefamilias conductos.

1 Iustitiā Dei gratia in nos, esse coniunctam.

Quare & operatur homo & meretur promissam mercedē. At Dei benignitatē simul cū iustitia cōiunctā pariter videmus. Neq; enim tribuit mercedem nisi laborāti. Quē vt alliciat, promissis incitat, fidelis & iustus in exoluendo. Quare vita æterna, & gratia dicitur rectè, & merces

Roman. 6. rectè. [Stipēdia peccati mors: gratia autem Dei vita æter

2. Tim. 4. na.] Ita Paulus, qui alio loco sic loquitur: [Reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex.] Rogo te Paule, quomodo gratia, si est corona iustitiæ? sed prima gratia considerata, qua Deus vocat & conuentionem cum homine facit, nullis eius meritis præ euntibus, iam vita æterna merces iustitiæ est. Egregium gratiæ prædicatorem ac defensorem Augusti-

Aug. de gratia & libero arbitrio, c. 8. & 9. num audiamus sic disserentem: [Quomodo est gratia vita æterna, quæ ex operibus sumitur? Ista quæstio nullo modo videtur mihi posse dissolui, nisi intelligamus & ipsa bona opera nostra, quibus æterna redditur vita, ad Dei gratiam pertinere propter illud quod dicit, sine me nihil potestis facere. Itaque charissimi vita bona nostra nihil aliud est quam Dei gratia, sine dubio & vita æterna, quæ bonæ vitæ redditur, Dei gratia est: & ipsa enim gratis datur, quia gratis data est illa cui datur. Sed illa cui datur tantummodo gratia est. Hæc autem quæ illi datur, quoniā præmiū eius est, gratia est pro gratia, tāquā merces pro iustitia, vt verū sit, quoniā verum est, quia reddet vnicuiq; Deus secundùm opera eius. Ex eius plenitudine accepimus, vt bene viuamus: & insuper accipiemus gratiā pro gratia, quando nobis vita æterna reddetur.] Hæc Augustinus, de cuius sentētia imo Pauli ipsius merces vitæ æternæ simul est gratia, & quidē maxima: & iustitia item verissima, vsq; eo vt idē Apostolus asserat iniustū Deū fu

Heb. 6. turū fuisse, si laboris nostri rationem non haberet. [Non enim iniustus Deus, inquit, vt obliuiscatur operis vestri & dilectionis, quam ostendistis in nomine ipsius.] Magnum gratiæ beneficium, quod te Deus vocauit operarium, cum posset in foro relinquere: quod conduxit in vineā, æternæ vitæ mercedem consecuturum. Cui Dei gra-

tiæ

tiæ non ingratus Apostolus dicebat: [Gratias ago Deo meo qui me fidelem existimauit, ponens in ministerio.] 1. Tim. 1.

Sed hac iam accepta gratia videat Christi operarius ne abutatur. Oportet enim fideliter laborare. Neque proderit pactum iniisse, si conditionem tuam non serues. Non accipies mercedem nisi labores. Hoc enim erat in tribus illis secundum. Summa vel stultitia vel impudentia sit, victoriam velle sine certamine, brauium sine cursu, mercedẽ sine labore. [Qui operatur ait Salomon, terram suam, satiabitur panibus.] Et rursus: [Egestatem operata est manus remissa.] Videat vnusquisque quid faciat, quam diligenter, quam gnauiter operam suam præstet, recepturus sine dubio mercedem pro ratione laboris & operæ. Ita ille prædicat vineæ Dominus, voce præclara: [Ecce venio cito, & merces mea mecũ est, reddere vnicuiq; secũdũ opera sua.] Cui Paulus assentiẽs, vnusquisque, inquit, secundùm laborẽ suũ propriã mercedẽ accipiet.] Debet autẽ labor operarij esse tum obediẽs, tum impiger, tum denique cõcors alijs. Obediẽs quidẽ sit oportet, vt Patrisfamilias voluntati obsequatur. Nec enim eligere eius est qui operã pręstat, sed eius cui pręstat. [Ego vos elegi, inquit, vt eatis.] Ne si curramus nõ missi, querelã Dei audiamus, nõ gratiã. Quare in qua quisque vocatione vocatus est in ea maneat. Vnusquisque prout accepit gratiam illã administret. Ibi operarius fodiat, vbi Paterfamilias iusserit. Neq; sibi placere, sed Dño qui seruit, velle debet. Deinde impiger sit labor, nõ ad speciem & fucum, ne subterfugiat opus, strenue gnauiterque se gerat: illa diligentissime curet, quæ eum Deus curare volet. [Maledictus enim habetur, iuxta prophetam, qui facit opus Domini fraudulenter.] Dolosum operarium Augustinus & desidem reprehendit his verbis: [Quod si dolosus es, vide ne non solum accipias mercedem, sed & pœnam inuenias, quia voluisti esse operarius dolosus. Et quidẽ operarius dolosus, vt incipiat non benefacere, oculos patrisfamilias attẽdit, ad illum aspicit, qui conduxit ad vineam, vt cum ille auerterit oculos, cesset & non bene operetur: cum autem

Marginalia: 2 Quales operarios Deus probet. — Prou. 12. — Prou. 10. — Apoc. 22. — 1. Cor. 3. — Ioan. 15. — 1. Cor. 7. — 1. Pet. 4. — Hiere. 48. — Aug. in expos. Psalm. 93.

ille aduerterit oculos,bene operetur. Deus autem, qui te conduxit,non auertit oculos, non tibi licet dolosè operari.Super te sunt semper oculi Patrisfamilias: quęre vbi illum fallas,& si potes cessa.] Ergo fratres,diligenter atque impigre in opus Domini incumbendum nobis est. Nam qui parce & maligne Deo operam suam nauat,facile respuitur opera eius,atque contemnitur Aggæo sic at-
Agg.1. testante:[Intulistis in domum,& exufflaui illud: quā ob causam,dicit Dominus exercituum.quia domus mea deserta est,& vos festinastis vnusquisque in domum suam.] Exufflasse atque respuisse dicit quæ erant illata in templum,propterea quod præcipuā operā rei suæ familiari quisq; adhiberet,templo autem ædificando,non nisi cum essent curis domesticis perfuncti, vacarent. Ergo veros, fideles, strenuosq; operarios quales amat Paterfamilias, paucos esse videmus.Præterea ipsos bene inter se conuenire operarios oportet. Vt opus crescat atque proficiat. Si enim dissideāt,& tumultuentur, ligonesque ad mutuā cædem vertant,actum erit de opere æquè atq; operarijs. Qui lites & iurgia amant,qui lacessunt socios, qui verbo Dei & facultate abutuntur ad inuidiā & contumeliam faciendā fratribus,eos potius euersores operis Dei quā fabricatores Spiritus sanctus ostēdit. In hos illud Aposto-
Philip.3. licū proprie est dictū:[Videte canes (se nimirum mutuo mordētes,)videte malos operarios,videte concisionem.] Quare admonēdi sunt eiusmodi iracūdi & bellicosi ope-
Galat.5. rarij,quod idē Apostolus scribit: [Quod si inuicē mordetis,& inuicē comeditis,videte,ne ab inuicē cōsumamini.] Ac fere fit,vt optime cōstituta respublica,discordia ciuiū maxime dissipetur,atq; illud cernere est, quod de Phili-
1.Reg. 14. sthæis Scriptura cōmemorat, [Versum fuisse gladiū cuiusq; in proximū,ac se mutua cæde truncasse.] Quapropter quod in vineis fodiendis vsus habet, vt fossores vno agmine cateruatim fodiant,atq; ita & se mutuo excitent, & opus ipsum cōmodius persequātur,id in spirituali operatione,qua Ecclesiæ ager excolitur,multo diligētius seruandū est. Valet enim mirificè cōcordia atq; ordo ille rei

gerendæ

gerendæ accõmodatur, quo labor minus molestus sit, & lõge amplius promoueat. Solet vero interdum ipse etiã vineæ procurator sumpto ligone tanquã dux cõmilitones ad se sequendũ cohortari, atq; liberali quadam vi ad opus vehementius vrgere, cũ pudori sit præeuntẽ desere re. Quæ res in Christo tanquã duce laboris & comite pro sua humanitate nos eximio documento adhortante, illustrissimũ ac iucundissimum spectaculum præbet Ecclesię vniuersæ. Nam cruce tanquã ligone quodam ac pręcipuo operis instrumento in humeros sublato, nos omnes ad sequendum se hortatur, & tollere suam quemq; crucem iubet. Quem tantũ tamq; præclarũ ducem pudoris sit summi deserere, gloriæ singularis sequi, cuius studio Paulus accensus socios item extimulat: [Exeamus igitur ad eum extra castra, improperium Christi portantes.] Et item: [Aspicientes in autorẽ fieri & cõsummatorem Iesum per patientiam ad propositum nobis certamen curramus.] *Heb. 13.* *Heb. 12.*

De conuentione, & labore dixi: de mercede restat, vt dicam. Non displicet Deo desiderium præmij: mercedem ideo promittit, vt eius cupiditate homo excitetur ad laborandum, laborisq; molestias fructus cogitatione sustẽtet. [Quoniã est, inquit, merces operi tuo.] Quare apud Iob legimus. [Sicut præstolatur mercenarius finẽ operis sui, sic ego menses vacuos enumeraui mihi.] Præsentem penuriam futura compensatione opulentiæ se tolerasse dicit. Est autem merces ea tanta, vt quãuis operã, quosuis sudores, eius respectu homines non modo æquo animo, sed grato etiã ac libenti ferre debeant. Denarium diurnũ Scriptura vocat. Si consuetudinem hominum spectes, vile admodum pretium putes: sin rem eo verbo mysticè dictam perpendas, nihil optare pręstabilius possis. Etenim denarium Patres interpretantur vitam æternam, felicitatem nunquam finiendam. [Salutis, ait Origenes, nomen arbitror esse denarium.] Diui Augustini verba sunt etiã hæc: [Denarius ille vita æterna est: & in vita æterna omnes æquales erunt. Quanuis enim meritorum diuersitate fulgebunt, alius maius, alius minus, quod tamen ad vitam

3 Mercedẽ denario significatam esse vitam æternam. *Hierem. 31.* *Iob 7.* *Orig. homil. 10. in Matthæum.* *Aug. de verbis Domini serm. 59.*

tam æternam pertinet, æqualis erit omnibus. Non enim alteri erit longior, alteri breuior: quod pariter sempiternum est, quod non habebit finem.] Bene diurnus denarius dicitur. Quæ est enim tota vita mortalium ad illam æternitatem comparata, nisi dies vnus & sane breuis. Sic philosophatur Origenes: [Vide, inquit, si possumus totũ hoc seculum præsens dicere vnum diem: magnum quidẽ quantum ad nos, modicum autem & exiguum temporis quantum ad Dei patris & Christi & Spiritus sancti vitã.] Diurnum vero etiam accipere potestis, qui ad victũ diei vnius sufficiat: sed diem intelligite illum quẽ Petrus vocat æternitatis. Quare denario nihil opus est amplius: satis vnus est ad vitam perpetuo ducendam, in ea ciuitate, quæ diei succedentem noctem nunquam vidit. Est autem denarius ille regium plane numisma, in quo non Cæsaris imago & nomen inest, sed Dei cælestium ciuium Regis sempiterni. Vultis ne scire quęnam merces sit vobis oblata? qui expectandus denarius? ipsum audite Dominum cũ fideli seruo Abraham stipulantem. Cum enim is secum de suorum laborum fructu cogitaret, antequam in illam vocem erumperet: [Domine Deus, quid dabis mihi?] An teuertit sermo diuinus, & ait: [Noli timere Abraham, ego sum merces tua magna nimis. [An vobis non videtur ea merces magna, qua maius esse nihil potest? quæ ipsum Deũ æquet. [Ecce Saluator, ait Propheta, & merces eius cum eo:] Ita plane, cum ipso Deo merces ostenditur, cum sit qui dat, idipsum quod datur. Satis proinde Petri desiderio est factum sciscitantis quid sibi & socijs pręmij sperandum esset, qui omnia reliquissent, Christum sequuti, cum possessuros vitam æternam confirmauit. Nam quid sit illud bonum quo beati fruuntur, nullo potest modo melius explicari, quam si dicas, omne esse bonum in vno bono consistens. Numus plane idcirco mihi nominari videtur vita illa beata quod sicut in numo sunt omnia, est cibus, est vestis, domus, equus, seruus, res denique omnes ad vitã opportunè agẽdã quæ numo cõparãtur: sic in illo bono sunt omnia bona, diuitię, gloria, maiestas, voluptas, salus

Orig. homil. 10. in diuersos locos Matthæi.

2. Pet. 3.

Genes. 15.

Esai. 62.

Matth. 19.

salus sempiterna, cunctæ denique res, quæ beatum facere possunt. [Erit enim Deus omnia in omnibus.] *1. Cor. 15.*

Cum ea igitur merces reddatur omnibus: tamen non omnes æque beantur. Alij alijs præferuntur sine vlla cuiusquam iniuria, magna certè magnificentiæ diuinæ laude. Id quemadmodum fiat, attendite. [Cum sero, inquit, factum esset, dicit dominus vineæ procuratori suo, Voca operarios & redde illis mercedem suam incipiens à nouissimis.] Procuratorem intelligimus Christum, qui tametsi Dominus vineæ æque sit, tamen se procuratorem præbere etiam voluit homo factus, mediator Dei & hominum Christus Iesus: cui pater [omne iudicium dedit quia filius hominis est: non enim pater iudicat quenquã.] Vt Euangelicus sermo tradit. [Dominus Iesus Christus, ait Remigius, ipse est Paterfamilias & vineæ procurator, sicut & ipse est ostium & ostiarius.] Horam vero seram illam cum labore finito, de mercede capienda cogitandũ est, finem esse seculi accipite vel vitæ cuiusque finem, eodem enim redit: siquidem vt Augustinus dixit, tunc vnicuique mundi finis existit, cum vitæ huius finis aduenerit. Felix sane hora atque omnibus votis exoptanda ijs, qui fidelem operam posuerunt. Quanta cum voluptate operarius accedit, ligonem ponens, manum mercedi aperiens. Sed interest plurimum. Apud mortales, laboris tolerantia diuturna, pecuniæ solutio breuis: duodecim pene horas qui sudauit, celeri acceptione mercedis compensatur. Apud superos longe secus. Vix horam vnam laboraueris, præmium capies sempiternum. Quam rem altè cõtemplans Paulus sic se excitabat: [Id enim quod in præsenti est momentaneum & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis, non contemplantibus nobis, quæ videntur, sed quæ non videntur. Quæ enim videntur temporalia sunt: quæ autem non videntur æterna sunt.] Quamobrem alias idem dicebat: [Existimo quod non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, quę reuelabitur in nobis.] Itaque qui se intuetur pro Christo

4 Quam felix hora sit accipiendæ mercedis.

Ioan. 5.

Remig. in catena Sancti Thomæ.

Aug. epist. 80. ad Hesychium.

2. Cor. 4.

Rom. 8.

sto fideliter laborasse, iniurias pertulisse plurimas, nihil nisi Domini opus curasse, meritò is iucundissimam illam vocem habebit, [Voca operarios] dicetque ex animo: [Veni Domine Iesu: & qui sitit, dicat: Veni, & accipiat aquam vitæ gratis.] Hoc æternæ retributionis desiderium electorum Gregorius explicat illis beati Iob verbis contineri: [Sicut seruus desiderat vmbram, & sicut mercenarius præstolatur finem operis sui: sic & ego habui mēses vacuos, & noctes laboriosas enumeraui mihi.] [Vmbram, ait Gregorius, seruum desiderare, est post tentationis æstum, sudoremque operis, æterni refrigerij requiem quærere. Hanc vmbram comprehendere Paulus anhelabat, desiderium habens dissolui & esse cum Christo. Ad hanc vmbram ex desiderij iam perfectione peruenerant, qui dicebant: Nos qui portauimus pondus diei & æstus. Mercenarius etiam, quod graue perpendit ex opere, leue existimat ex remuneratione. Sic electi cum mētis oculū ad æternæ patriæ considerationē tendunt, ex comparatione præmij, quam sit leue quod patiūtur, inueniūt. Hinc est quod Paulus labores suos enumerat & contumelias, & pericula, & ita se grauatū dicit, vt tæderet iā viuere. Sed quomodo remunerationis linteo sudores tanti laboris tergat, ipse denūtiat dicēs: Nō sunt cōdignę passiones huius temporis ad futurā gloriam quæ reuelabitur in nobis. Finē itaq; laboris quasi mercenarius præstolatur, qui dum profectum remunerationis considerat, vile æstimat, quod pene deficiens laborat.] Hactenus Beatus Gregorius.

Apoc. 22.

Greg. lib. 8. moral. c. 7.

5 *Deum cū sit iustus in omnes, in quosdam amplius se præbere munificum.*

Verum quid illud est, quod à nouissimis inchoare procurator iubetur in reddenda mercede? Nempe cum sit in omnes iustus & fidelis, Deus est præterea in nonnullos liberalior, eosque sæpenumero præfert, qui nouissimi sunt opinione hominum atque externorum operum meritis. Quo liqueat cunctis in hos ostendi munificū, propterea quod neque ipsi sibi, neque alij illis tribuere possunt præstantiora munera. Eam enim rationem attulit facti sui: [An non licet mihi quod volo facere? volo au-

tem

tem huic nouissimo dare sicut & tibi.] Est nimirum donorum suorum Dominus:facit, quod vult, neque alia est causa requirenda,quam illius magnificentia & maiestas, quæ eo pacto maxime declaratur.Qui otiosi totam diem nihil agendo consumpserant,hi vna hora laborantes,cæteris præferuntur. [Nam tametsi quantum ad laboris modum,quemadmodum dicit Nazianzenus, plus contulerint qui priores ingressi sunt vineam, non tamen quantum ad animi liberæq; voluntatis modum.]Dei vero longe diuersum est iudicium ab humano. Nos externos labores consideramus:ille fidei & dilectionis internæ modum pluris facit.Itaque qui diu fuere otiosi,exiguo tempore laborantes,diu laborantibus non immerito antepo nuntur: vt patris familias liberalitas amplius eluceat, & Dei gratia fiat illustrior. [Semper enim libentius damus aliquid illis,quibus gratis donamus,quia pro solo nostro honore donamus.]Quemadmodum hoc loco autor non ignobilis dixit. Equidem etsi videtur audacius dictum, addam non solum in otiosos fuisse liberaliorem, sed sæpe etiam in pernitiosos, in sceleratos, in blasphemos & impios.Nonne Saulus spirans minarum & cædis in discipulos Dñi in ipsa furoris festinatione, diuinitus prosternitur, & illuminatur: & fit electionis præclarissimum vas?Nonne Matthæus de telonio transfertur in Apostolatum?de tabulis fœnerarijs ad Euangelicas tabulas conscribēdas traducitur?Quid illa peccatrix,quæ meruit audire,sibi esse remissa peccata multa,eoq; maiori gratia donatam,quo peccatorum grauior fuisset sarcina? Cur hæc tam admiranda? Dauid certè canit egregie,[Quis sicut Dominus Deus noster,qui in altis habitat,& humilia respicit in cælo & in terra?suscitans de puluere egenum, & de stercore erigens pauperem, vt collocet eum cum principibus, cum principibus populi sui.] Ergo ea res ad declarandam diuinæ potentiæ magnitudinem pertinet, vt est vsitatum summis terræ monarchis amicos infimæ sortis ascitos ad fastigium imperij extollere. Assuerum quidem Persarum Medorumque regem potentissimum literæ

Nazianz. in orat. in sanctū baptisma.

Autor imperfecti in Matth. homil. 34.

Actor. 9.

Matth. 9.

Luc. 7.

Psal. 128.

Esther 3. literæ sacræ tradunt sic Amano Agagæo fuisse, vt esset secundus in regno: eodem mox deposito & ad extremam
Esther 8. ignominiam in crucem sublato, Mardochæum Iudæum ex plebeio & condemnato, ad summas opes imperij momento temporis peruenisse. Omnes igitur iusti pro acceptis beneficijs gratias agere debent omnium bonorum largitori Deo. Si qui plus alijs accepisse videntur, neque
1. Cor. 4. gloriari, neque cæteros contemnere decet. [Quid enim habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis?] Eripit breui superbia, quod gratia diuturna contulit. Sed qui minus ditati sunt, neque ijs se donis conspicuos cernunt, quibus eminere alios intuentur, neque mœrere, neque inuidere cõuenit, multoq; minus in Deum distributorem obloqui quicquam. Neq; enim vllam sibi iniuriam factam possunt expostulare, cum necessaria præsidia atque adiumenta salutis suæ minime negata intelligant. Neque per Deum stare, quominus salui si velint, fiant. Id videlicet sensit, cũ dixit, [Tolle quod tuum est, & vade.] Caueant proinde ingrati donis acceptis, ijdemq; inuidi exactores minime debitorũ,
Matth. 13. ne eis illud eueniat: [Habenti dabitur & abundabit: ei autem qui non habet, & quod videtur habere auferetur ab
Iob 5. eo.] Vere enim à sacro autore quodam est dictum, [Stultum interficit iracundia: paruulum occidit inuidia.] Nam exigui certe & sordidi animi abiectique est, quod præclarum in alio videas, quia tuum non est, ægrè ferre. Quin potius sicut inuidia aliena bona, sua esse damna reputat, ita charitas alienis pro suis fruitur: facit enim amor proprium existimare, quod amici est bonum. Quare Pau-
1. Cor. 4. lus dicebat, [Vtinam regnetis, vt & nos vobiscum regnemus.] Itaque quod in parabola dicit, obmurmurasse primos operarios, quod se spe sua frustratos viderint, cum maiora sibi præ alijs pollicerentur, ferrent vero iniquius, mercede æquatos, tẽpore illos vltimos sibi fuisse prælatos, nequaquam putare debemus in illa cælesti retributione futuram eiusmodi aliquorum vel inuidiã vel querelam, vbi erit Deus omnia in omnibus, vbi summa

ſumma pax & cōcordia ciuium beatorum, ſed id tantum parabolæ ſatis eſt, vti Chryſoſtomus animaduertit hunc locum exponens, ſeruata iuſtitia in omnes, talem futurā Dei munificentiam in quoſdam præ alijs, vt ſi locus eſſe poſſet querelæ atque inuidiæ, cæteri & dolere & queri viderentur. Quodſi parabola non tantum ad retributionem æternæ mercedis accommodetur, ſed etiam ad præſentem diuinorum donorum diſtributionem, quēadmodum peritiſsimi quoque interpretes volunt, ſane nihil habet abſurdi, quod inter ipſos operarios à Deo vocatos, nonnihil interdum querelæ, nonnihil inuidiæ exiſtat. Quæ ſi fraternam etiam charitatem violet, non dubium eſt, quin excludat à regno Dei: idque Baſilius ſic accepit interpretans operariorum querelas & inuidiam. Sed citra crimen tam exitiale poteſt intelligi quædam inter ipſos etiam iuſtos hoc tempore contentio atque æmulatio. Sic enim cōſtat Iudaici populi cultores quod Hieronymus Hilariuſque declarant gētilibus inuidiſſe, ac de gratiæ Euangelicæ quam iure quodam antiquitatis Iudæi ſibi vendicandam arbitrabantur, acriter admodum contendiſſe: vt neceſſe fuerit Paulo ſe præbere diſceptatorem longa illa atq; eleganti ad Romanos epiſtola ſcripta. Nos vero, fratres, diſcamus & vocationi diuinæ libenter obtemperare, & opus Domini quodcunque contigerit, dilgenter fideliterque perficere: & quod caput eſt omnium humiliter ac demiſſe de nobis ſentire, vt cū opinione noſtra vltimi ſimus, ac cęteros nobis pręponamus, diuino fortaſſe beneficio ac munificentia nunquam expectatam gloriæ celſitudinem conſequamur.

Baſil. in regulis breuioribus interrogat. 256.

IN DOMINICA
IN SEXAGESIMA, CONCIO PRIMA.

Exijt qui seminat, seminare semen suum. Luc. 8.

1. Quantus fuerit concursus Christum audire cupientium.

VIVS præstantissimæ parabolæ narrator Christus, voluit etiã interpres esse & expositor, quod eius intelligentiam probe tenere magnopere nostra interesse sciret. Est autem parabolæ scopus is potissimus, verbi diuini auditores plerosque non cã vtilitatem capere quam oporteret, idque varijs ex causis accidere: eos vero qui vt par est, acciperent ac continerent verbum Dei, mirabiles fructus inde referre. Quam sane parabolam ea occasione Christus induxit, quod frequentissimi vndique auditores confluxissent, vsque eo vt nauiculam subire necesse fuerit vt turbã litore irruentem à se paulisper arceret. Nam cõscensæ nauiculæ Matthæus & Marcus meminerunt: causam autem fuisse multitudinem auditorum satis Lucas expofuit cum dixit: [Cum autem turba plurima conueniret & de ciuitatibus properarent ad eum, dixit per similitudinem, Exijt qui

Matth. 13. seminat.] Matthæus quoque satis expressit necessitatẽ subeundæ nauiculæ ad docendum multitudinem auditorum attulisse: ait enim [Exiens Iesus de domo sedebat secus mare. Et congregatæ sunt ad eum turbæ multæ, ita vt in nauiculam ascendens sederet: & omnis turba stabat in litore.] Quo circa videre est prophetiam Michęæ atque Esaiæ completam, qui de Euangelicæ gratiæ fortu

Esai. 2. natis temporibus vno spiritu atque verbis iisdẽ sic pro-

Michæ. 4. nuntiarunt: [Erit mõs domus domini præparatus in vertice

tice montium & eleuabitur super colles (quod de celsitudine doctrinæ doctorisque Euangelici dicit:) & fluent ad eum populi, & properabunt gentes multæ, & dicent, venite ascendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Iacob, & docebit nos de vijs suis, & ibimus in semitis eius.] Quæ quidem omnis oratio quanuis ad Ecclesiæ primæuæ amplitudinem declarandam pertineat, quod satis indicant, illa quæ sequuntur, [Quia de Sion egredietur lex, & verbum Domini de Hierusalem] quemadmodum Eusebius & Iustinus accipiunt, tamen negari non potest, quin etiam ad ipsum Euangelij autorem Iesum, quod Hieronymo etiam placet, referenda sit. Sed tantæ multitudini Christus osten dere volens non pares futuros esse Euangelicæ doctrinæ prouentus, similitudinem oportune narrauit eius qui cum multum sementis fecisset, plurimam partem excidere sibi ac perire conspexerit. Inde alteram eiusdem Esaiæ prophetiam non minus veram demonstrans, [Multiplicasti gentem: non magnificasti lætitiam.] Nam pro multitudine credentium, non ea est copia iustorum, quam desideres: neque sementi largissimæ æquæ lætæ atque vberes respondent segetes. Id nos probe intelligere multum refert, ne vel audiendi studio contenti simus, vel Christiano nomine gloriemur, facta minimè Christiano digna exhibentes. Ergo egregium concionatorem Christum attente ac studiosè audiamus, ipsam Dei sapientiã ad nos ea verba facere existimemus. [Audite quoniam de rebus magnis locutura sum.] Huic præclaro concionatori suggestum ad dicendum idoneũ est visum, puppis exiguę nauiculæ, qui locus etsi videtur piscatorem potius quam satorem decere, tamen ex eo semen cœleste terræ mandatur, vel quod amplius mirere, arenæ: quod ea sit potentia verbi Dei, vt possit etiam ex arena frugem referre: ac nouo genere ex nauicula piscatur in terra, & sementem facit in aqua. Siquidem aquæ multæ, gentes multæ. Pulchre Victor Antiochenus: [Sedẽs in naui, eos per verbi rete piscatur,

Euseb. li. 6. demõst. Euã gel. cap. 13. Iustin. in 2. Apolog. & in colloq. Triphon. Hierony. in 2. Esai. & in 4. Michæ.

Esai. 9.

Prouerb. 8.

Victor Antiochenus in 4 c. Marci.

qui in terra assistebant.] Neq; abs re est, quod turba auditorum litori insistere describitur, propterea quod plerique, instabili arenæ hærentes, neque constantiam mentis maiorem afferunt, neque frugem meliorem pollicentur. Ita Hilarius: [Sedisse autem Dominum in naui & turbas foris stetisse ex subiectis rebus est ratio. Facti ipsius genere significat eos qui extra Ecclesiam positi sunt, nullam diuini sermonis posse capere intelligentiam. Nauis enim Ecclesiæ typum præfert, intra quam verbum vitæ positum est, & prædicatũ ijs qui extra sunt, & arenæ modo steriles intelligere non possunt.]

Hilar. can. 13. in Matthæum.

2. Qua contentione vocis & animi Christus prædicauerit Euangelica.

Quanti vero referat non ineptum se præbere auditorem huic præclaræ concioni, illud palam ostendit, quod tanquam personam suam oblitus, & grauitatem dignitatemque illam cœlo ipsi venerandam quodammodo deponens, non veretur Christus clamare, vociferari, ac summa vocis contentione illa edere. [Qui habet aures audiendi audiat.] Eusebius hic Emissenus, si tamen is est, commentatur: [Non sine causa, inquit, clamat Iesus, qui enim clamat audiri desiderat, merito igitur clamabat Dominus, quia pauci erant qui eum audirent. Audiebant quidẽ vocem, audiebant similitudinem: illud autem non audiebãt quod per vocem & similitudinem significabatur. Vnde & aures audiendi requirebat, quia non aures corporis, sed aures cordis hũc clamorem audiunt & intelligũt.] Id igitur vt insinuaret, etiã voce cõtenta Christus hodie clamat. Cuius rei nouitate, quis es qui nõ excitetur? quis ad inusitatos clamores tanti magistri non arrigat aures? Iudicis persona neglecta, præconis partes agere Christum? Rusticanum atque agreste homines opinantur, clamitare principes viros decere sermonem putant grauẽ, quietum, moderatum. Inconditas voces edere pastorum, nautarumq; magis censent. At illa maiestas pluris habet salutem nostram, nec se dedecere iudicat, quicquid vtilitatis mortalibus amplius conferat. Itaque apud Salomonẽ sic scriptum legimus: [Nunquid non sapientia clamitat, & prudentia dat vocem suam? In summis excelsisq; verticibus

Euseb. Emissenus in exposit. Euangelij.

Prouer. 8.

ticibus, supra viam in medijs semitis stãs, iuxta portas ciuitatis in ipsis foribus loquitur, dicens: O viri ad vos clamito, & vos mea ad filios hominum.] Tantũ cœlestis sapientiæ studium, tanta beneuolẽtia existit in homines. Quare & somno mersos excitari, & surditate pessima detentos audire cupiens, vociferatur & clamitat, [Qui habet aures audiendi audiat.] Quis ille clamor tuus ô Christe Deus? Vtinã & audire diuina verba intonãtem, & intueri vultum illũ diuinum liceret, totũ desiderio nostræ salutis incẽsum, illos oculos, lumen cœlestes vibrantes, illas genas magnitudine & vi feruoris rubentes. Eo fratres, Christum Iesum Euãgelici officij ardor, eo salutis humanæ cupido aliquando perduxit, vt tãquam insanus furiosusq; præ magnitudine rerum quas dicebat vocisq; cõtentione haberetur. Ita enim Marcus scribit: [Exierũt sui tenere eũ, dicentes, quia in furorem versus esset.] Quẽ locum tractantes Victor Antiochenus & Theophilactus, in Christum impetũ factum à suis ciuibus scribunt, quod tanquã insanum vincere vellent: idq; non ex malitia, vt victor censet, sed ex ignorantia, vt Beda affirmat, factum existimo: quod vim spiritus in Christo loquentis furori tribuerẽt, rerum spiritualium imperiti. Ea vis erat charitatis Christi, is dolor de exitio nostro. Ac nos quidem vociferari possumus, clamores edere satis lõgos: sed vim, internas animi aures qua penetremus, minime habemus. Sunt frigidi, sunt steriles clamores nostri. Pulsare aures cordis, aperire oculos mẽtis non est nostræ operæ, sed diuinæ clementiæ. Quamobrem fidem scripturæ habentes dicenti, [oculum videntem, & aurem audientẽ, Dominus fecit vtrumq;] cum qui ad dicendum tum etiã qui audiendum se comparat Dominũ deprecentur oportet, initio maxime Ecclesiasticæ cuiusq; concionis, vt illud præstet quod eius nomine Propheta promisit. [Audient in die illa surdi verba libri, & tenebris, & caligine oculi cæcorum videbunt.] Simul vereri nos, docet, ne peccatorum nostrorum pœna sit iusta, quod Moyses dixit; [Non dedit Dominus vobis cor intelligens & oculos

Marc. 3.

Victor Antiochenus.
Theophyl.
Beda.

Prouer. 20.

Esai. 29.

Deut. 29.

oculos videntes, & aures quæ possunt audire.]

3. Euangelici agricolæ magnam esse oportere cupiditatem indefessũ studium salutis hominum, Pauli & Christi ipsius exẽplo.
[Exijt qui seminat] Quod verbum Dei sæpenumero nequaquam vberes fructus referat, neque in semente esse, neque in satore vitium, sed culpa eius agri in quem iacitur, accidere pulchra similitudine Christus ostendit: quæ eo etiam pertinet, vt qua parte fruges tandem coalescant, reliquum damnum omne compensent. Non potest nempe agricola laborare, arare serere, nisi spes futuræ frugis affulgeat, cuius enim amentiæ esset frustra velle sementem facere corpus sine vllo commodo fatigare? [Quoniam debet, ait Apostolus, in spe qui arat, arare, & qui triturat in spe fructus percipiendi.] Ea videlicet spes laborem leuat, impẽsas tolerat, moras diuturnas solatur. *1. Corin. 9.* Sic se habet res, quemadmodum Iacobus Apostolus dixit: [Ecce agricola expectat prætiosum fructũ terræ do nec accipiat temporaneum & serotinum.] Quare qui cœlestem agriculturam exercent, debent se confirmare atque erigere spe vera pretiosi fructus, salutis inquam animarum, quam tanti Deus fecit, vt sanguinem pro ea adipiscenda fundere, atque extrema perpeti nõ recusauerit. *Iacob. 5.*
Verum pro hac sancta cupiditate fructus cælestis, cũ sæpe contingat frugem opinioni minime respondere, verendum est sane, ne Euãgelici coloni animus debilitetur, & vigor ille summopere necessarius paulatim remittatur & concidat: sterilis malignusq; prouentus quamuis cupidum & strenuum agricolam frangit. Summis enim laboribus nihil emolumenti consequi, infelicitatis, si prouideri non potuit, dementiæ si potuit, extremæ esse videatur. Eam ergo inualetudinem vel morbum potius, qui frequens solet accidere Euangelici verbi ministris, vt tædio inutilis laboris, & quadam præduritia auditorum desperatione fragãtur, curare satagit hodierna parabola magister optimus, se etiam ipsum documentum rei eius idoneum proponens. Etenim solent agricolæ diuersas agri partes serere, neq; ex omnibus fructum semper referũt, sed alijs atq; alijs seminibus amissis, alia recte posita fructificant, & damnum repensant. Itaq; nullo pacto cessare debet

debet agricola Euangelicus sed sapientis obedire præceptis: [Mane semina semẽ tuũ, & vespere ne cesset manus tua: quia nescis quid magis oriatur, hoc an illud: & si vtrũque simul, melius erit.] Quid futurũ planè sit, nosscire minimè possumus; sed tamẽ accidere certè videmus, vt inde maior interdùm seges surgat, vnde vel nullam vel perexiguam expectabamus. Contraq; quæ videntur læta ora habere principia, crebro sterilescunt, & opinionem nostrã fallunt. Ergo incumbendum est operi, & nulli parcẽdum labori, neq; vel tenui frugis spe allucente, fraudandus diuino sermone auditor. Præclarum est illud Esaiæ præconiũ: [Beati qui seminatis super omnes aquas, immittentes pedem bouis & asini.] Quem locum tractans Gregorius scribit: [Seminare super omnes aquas est cunctis populis fructuosa vitæ verba prædicare: pedem vero bouis & asini immittere est viam Israelitici & Gentilis populi per præceptorũ cœlestium vincula religare.] Quã interpretandi rationẽ inuenies apud priscos, atq; in ijs Clementẽ Alexandrinũ. Super omnes igitur aquas seminare cẽsendus est, qui in humectis & siccis pariter locis sementem facit, accliuia, æquè & humilia non prætermittit, sero perinde atq; cito prouenientia loca semine impertit. Bouẽ autem asino iungere lege vetusta prohibitũ quidẽ erat: at noua & Euangelica concessum atq; laudatũ. Vbi tanta est cupido rei gerendæ rusticæ, vt cũ desunt paria boũ aratro ferẽdo, asinus pro boue boui copuletur, quod quidem exquisitũ quoddam studiũ demõstrat operis efficiendi. Mysticè vero vt dixi iuxta patres Iudaico populo Gentiliũ copulandũ Apostolicis tẽporibus indicatũ. Itaq; is vere beatus diuinis literis prædicatur, qui opportunitatẽ præterit nullã gerẽdo negotio Euãgelico, saluti hominũ procurãdæ, verbo deniq; Dei quaqua versum dispergendo. Quo studio teneri se Paulus declarat, cũ scribit, [Græcis & Barbaris, sapiẽtibus & insipiẽtibus debitor sum. Ita, quod in me, prõptum est, & vobis qui Romę estis, Euãgelizare, nõ enim erubesco Euãgeliũ: virt⁹ enim Dei est ad salutẽ omni credenti, Iudęo primũ & Gręco.]

Ecclef. 11.

Esai. 32.

Greg. li. 35. moral c. 11.

Clem. Alexand. strom. lib 6.

Deutero. 22. Non arabis in boue simul & asino.

Rom. 1.

Eum Pauli rei gerendæ Euangelicæ infatigabilem ardorem, qui imitari gloriose debet elabi sinere vllam salutis animarum quærēdæ occasionem. Et si enim plurimæ votis non succedent, tamen aliæ tandem fructui desiderato non deerunt. Cuius rei exēplum nullum potest illustrius peti, atq; ipse Christus Deus noster, qui suos ita cōfirmat

Ioan. 15. & munit. [Si sermonem meum seruauerunt, & vestrū seruabunt, [Non est seruis maior domino suo.] At qui videmus plane, quanquam copiosissimos Christus habuerit cœtus auditorum, paucissimos tamen sectatores sibi adiunxisse: plerosq; etiā doctrina eius audita nihilominus suis hæsisse cupiditatibus, ne dicam sermonem diuinum non paucos vituperasse. Quam mortalium duritiē summamque in se ingratitudinem cognoscens apud Patrem amanter quæritur his propheticis verbis: [Et ego dixi, in vacuum laboraui, sine causa & vane fortitudinem meā

Esai. 49. consumpsi.] Nam pro amplitudine & præstantia doctoris, pro summa eius in docendo diligentia & opera, mundus omnis ad eum se conferret, necesse erat: quod omnino accidit secus, plurimi enim neglixerunt, non pauci etiam oppugnauerunt: rari de tot sequuti sunt, ob id adiungit: [Ergo iudicium meum cum Domino, & opus meū cum Deo meo.] Quibus verbis illud sibi vult, se hominū indignitate & iniqua conditione minime commotum, salutem eorum comparare pergere, diuinæ voluntatis respectu, vt Patri in opere sibi de mandato placeat. Quæ quidē debet esse Christiani doctoris cogitatio, qui Christum sibi propositum tanquam insigne documentum intuens, fidelem operam ac diligentem præbeat, atq; in re Euangelica procurāda dies & noctes minime cesset. Etsi enim plurima non prouenient, at nonnulla certe succedent, quibus cætera compēsentur. Electos habiturus est fructus, quorum centenario prouentu, perditorum damna instaurētur. Quo spectans Apostolus dicebat: [omnia sustineo propter electos, vt & ipsi salutē consequātur.]

Hunc Esaiæ locum si vo les apprime explicatum videre, lege librū de pro curanda salute Indorū primum, ca. 3.

2. Timot. 2.

1. Cor. 3. Quanquam ne illud quidem mercede caret operæ, quod frustra insumi putatur. [Vnusquisq; enim propriā mercedem

de accipiet, nõ secundũ fructũ, inquit, sed secundũ suũ laborẽ.] Quare in perditos & pfligatos homines clamare nõ desistat, vt ij nõ illius, sed sua solũmodo culpa pereat. [Christi, ait idẽ, bonus odor sumus Deo & in ijs qui salui fiũt & in ijs qui pereũt, alijs quidẽ odor mortis in mortẽ, alijs vero odor vitæ in vitã, & ad hæc quis tam idoneus?] 2. Corin. 2.

Nõ est autem prætereundum, quod exijsse dicit Saluatorem eum qui semina mãdaret humo. Satis enim videri pòterat, si agricolam fuisse dixisset, sed maluit id etiã addere quod necessario alioqui intelligendum erat, & solet scriptura id non superfluo facere, sed indicandi mysterij alicuius gratia. [Exijt, inquit, qui seminat.] Neque enim sementem feceris, si domi te continueris, si larem focumq; seruaueris, si lautis epulis diem totum indulseris. Amat agricola tempus pluuium sementi, domo pedem effert libenter, cum humecta terra, lutulenta vestigia vix dimouere queat, quod tempestiuum sementi id maxime sciat. Id si tẽpori deest, quoad licet arte cõsequitur, quod Poeta in Georgicis dixit. [Quid dicam iacto qui semine comminus arua insequitur, cumulosque ruit male pinguis arenæ, Deinde satis fluuium inducit, riuosq; sequentes.] Itaque egrediendum & cum incommodo suo res commode agenda. Abraham quidem patriã vertere exilio iussus promissa obtinuit amplissima, vt in semine illius omnium gentium felicitas sita sit. Quem imitari debere omnes qui benedictionis cœlestis particeps futuri sunt, illis verbis significatum scribit Cyrillus: [Benedicentur in te omnes gentes. Iacob peregrinatus in Mesopotamiam, domum & fortunis & liberis magnopere auctus redijt. Ioseph venditus in AEgypto, Daniel ad Babylonios relegatus, hic Persici imperij, ille Pharaonis, primas vterque partes adeptus est. Paulus ad nationes longinquas, quarum ne nomen quidem audierat, missus Euangelicam frugem fecit amplissimam. Quare qui diuinæ sementi daturus est operam, intelligat plane, secũque penitus statuat, sibi esse exeũdum e domicilio: commoditatis suæ nullam aut per exiguam habendam esse

4. *Quid sit exire ad seminandum.*

Virgil. 1. Georgic.

Cyril. de adorat. in spiritu lib. 2.

rationem, dignitatis certè studium in opere Euangelico ex fide tractando solùmodo ponendum: voluptati locũ relinqui nullum, nisi ex re Christiana benegerenda. Nã qui inter Euangelica ministeria, honores, fortunas, vel quod est turpius, delicias & quæstum cogitat, næ is non magis in semente Euangelica proficiet quam qui inter focum & mensam opiparam agrum sibi serendum esse, constituat. Exire igitur atque ire porro debet agricola, si prodesse operam suam cupit: quod Christus Dominus suos voluit admonitos: [Ego, inquit, posui vos, vt eatis *Ioan. 15.* & fructum afferatis.] Neque alienum ab his præceptis, *Psal. 125.* quod Psalmus gloriose prædicat: Euntes ibant & flebãt mittentes semina sua. Venientes autem venient cũ exul *Bernard. in sermo. de S. Bened. Abbate.* tatione portantes manipulos suos. Qui seminant in lachrymis, in exultatione metent.] Bernardum audite id commonentem: [Fructificate, inquit, & vos charissimi quoniam in hoc positi estis vt eatis, & fructum afferatis: vnde eatis? Vtiq; à vobis ipsis: sicut scriptum est, A voluptatibus tuis auertere. Nã & de Domino legimus: Quia exit seminare semen suum. Ecce hic habemus semen suũ, sicut & prius fructum suum: Imitemur hunc fratres, quoniam ad hoc venit, vt formam nobis traderet, & viã demonstraret.] Ita Bernardus. Igitur quia seipsum Christus sine dubio intellexit esse eum qui seminauerit, rectè illum etiam exijsse vt sereret, intelligimus. Exijt enim verè à Patre procedens æterno illo egressu, quem Mi- *Michę. 5.* chæas perhibet, dicens: [Et egressus eius à diebus æterni *Ioan. 16.* tatis,] quod ipse de se confirmat, [Exiui à Patre & veni *Ioan. 18.* in mũdum.] vt quid rogo vos? ipse potius declaret. [Ego, inquit, ad hoc natus sum, & ad hoc veni in mundum, vt *Beda in Lucam.* testimonium perhibeam veritati.] Rectè Beda: [Satorem filium Dei intelligimus, qui de sinu patris quo creaturæ non erat accessus, egrediens, ad hoc venit in mundum, vt testimonium perhibeat veritati.] Neque vero optimi satoris officium facturus, habitum moremque rusticanum recusauit, serulli forma indutus, qui se apud quendam prophetam agricolam profitetur, quem-

que alius Propheta miratur, atque alloquitur, [Quare vt colonus futurus es in terra?] Nacti igitur, fratres, tam præclarum terræ nostræ colonum, gratias eius benignitati immortales agamus, atque vt agrum hunc nostrum vel suum potius excolere ac diuino semine implere non cesset, omnibus precibus deuoti flagitemus. *Zachar. 12. Hiere. 18.*

IN EADEM DOMINICA, CONCIO SECVNDA.

Exijt qui seminat, seminare semen suum. Luc. 8.

ERBVM Dei seminis esse simile, ipse Christus exposuit. [Semen, ait, est verbum Dei.] In primis illud intelligi voluit, cæteras omnes disciplinas, quãuis virere aut florere videantur, si cum Dei verbo conferantur, paleas potius vel stipulam, vel fœnum existimari oportere. Itaque eum cuius intersit agrum dominum serere, earum rerum omnium non magnopere sarcinam curare debere, sed studium omne certe præcipuum ad granum diuini verbi colligendum, alijsque impertiendum potius conferre. Quid enim Poetica, quid Rhetorica, quid deniq; ipsa Philosophia sit, si cum diuini verbi facultate comparetur? Illud plane interfit inter humana illa omnia & diuinum hoc necesse est, quod inter paleas & grana. Hieremias idoneus autor sit, qui comentitios falsosq; Prophetas à veris diuinisque sic

1. Verbum Dei esse granum. humanam eloquẽtiam paleas.

sic discernit, vt fucatum ac compositum istorum sermo-
nem paleis assimilet, simplicem & solidum horum grano
Hiere. 23. plenissimo. Quid paleis ad triticū? dicit Dominus. Nun-
quid non verba mea sunt sicut ignis, & sicut malleus con
terens petras?] Tritici quidem granū vim habet mirabi-
lem, neq; est quicquā æquè efficax ad adolendū, ad cōfir
Psal. 103. mandum, ad augendum cordis robur. [Et panis, ait Psal-
Psal. 71. mus, cor hominis confirmat,] & idem, [Erit firmamentū
in terra, in summis montium extolletur super libanū fru
ctus eius.] quod nostri codices habent firmamentū, inue
nies in alijs frumētum, idq; ad Hebraicū sermonem pro-
prius: est enim re vera firmamentum hominis frumentū.
Atq; humana eloquentia potest quidem tanquam siliqua
plus sonare, potest inflare ventrem: alere, nutrire, corro-
borare æquè non potest. Quæ cum ita sint, illorum quæ-
so concionatorum stultitiam immensam cognoscite, qui
ad Ecclesiastica pulpita præcipuam supellectilem, secu-
lares profanasq; periodos afferunt, qui velut cantilenam
quandam mulcendis auribus orationem accommodant
suam, quorum cura omnis & opera in eo ponitur, vt be-
nedixisse videantur, neq; à inimico ludo, aut à scena &
theatro spectatorum otio comparato, Euangelica hæc
tā grauia loca, tā diuina, discernūt? Quale enim per Deū
rogo futurū putatis, si agricolam sementem modo factu-
rum, saccum palea vndiq; refertū gestare in agrū conspi
ceremini? Qui risus? quæ probra? quis pudor ineptissimi
operatoris? At nūc saccos stipula inani plurimi infarciūt,
vix inter palearū aceruos granū vnum aut alterū videas.
Poeticus, inimicis, Hieroglyphicis scatent plurimi. Sciē
Hierony. in tiā scripturæ vix flocci faciūt, spiritū ne pili quidē. Hie-
Ecclesias. c. ronymus eiusmodi carpit cōcionatores his verbis: [Quē
9. cūq; videris in Ecclesia declamatorē, & cū quodā lenoci-
nio ac venustate verborū excitare plausus ac risus excute
re, scito signū esse insipiētiæ, tā eius qui loquitur quā corū
qui audiunt.] Neq; Hieronymi est modo ea reprehensio
2. Cor. 2. istorum, sed Pauli etiam Apostoli, qui tales notat cum
ait: [Non sumus sicut plurimi adulterantes verbum Dei:
sed

sed in synceritate corã Deo in Christo loquimur.] Adulteratum hoc est fucatum, ostentationi laudique seruientem sermonem Paulus refutat, auersatur, explodit. Neq; tamen ornari vetat benedicendo sententias Euangelicas quin potius Augustinus & Paulum fuisse eloquentẽ vehementer contẽdit, & elocutionem in Ecclesiastico oratore valde probat. [Nam cum per artem Rhetoricam, inquit, & vera suadeãtur & falsa, quis audeat dicere aduersus mendacium in defensoribus suis inermen debere consistere veritatẽ?] Cyrillus etiam id cõfirmat ex eo quod Israelitæ sacrificari iussi sunt Deo hostias AEgyptiorũ. [Nonne hoc faciunt, inquit, qui mundanæ sapientiæ adminiculis, sacris diuinisque nostris dogmatibus opitulantur, cum dictionis splendorẽ, & scientiæ acumen sectantes, cultumque rationalem Deo persoluentes?] Sed quæ ornamenti causa comparantur, non debet eorum esse vel sola præcipua cura, sed salutis ac vitæ studiũ reliquis imperare atque excellere omnibus decet. Humanã vero eloquentiam & externa ornamenta ita adhibere verbo Dei fas est, vt seruiant, non dominentur.

Aug. 4. lib. de doctrina Christia. c. 2. & c. 6. & 7.

Cyrill. li. 1. de adorat. in spirit.

Cum sit autem verbum Dei semen præstantissimum, quid est quod tam peritus agricola tantam eius grani copiam perdere vult? quis enim petris & saxis pretiosum semen committat? quis trito viarum solo, vbi conculcari necesse sit? Nonne insipientis sit, nullo prouentu tãtum optimæ sementis prodigere? Num sapientis illud negligendum est? [Vbi auditus non est, non effundas sermonem.] An vero ipse Christus non ita suos admonet? [Nolite sanctum dare canibus: neque mittatis margaritas vestras ante porcos.] Vt quid igitur nobilissimum semen ita dissipatum vijs, petris, vepribus creditum? Excelsa videlicet Dei sapientia, consilio vtitur pleno prudentiæ, quod discere nos oportet. Ac Chrysostomus quidem illã rationem affert: [Increpandus, inquit, esset agricola, qui super sensibiles spinas & petram, & viam seminaret. Nõ enim est possibile petram terram fieri, nec viam non esse viam, nec spinas, non esse spinas. In rationalibus autem secus

2 Studiosum Euãgelij agricolam a quo & iniquo loco debere serere.

Ecclesi. 32.

Matth. 7.

Chrysost. in catena Sancti Thomæ.

fecus eſt. Poſsibile eſt enim petram conuerti in terrā pinguen, & viam non conculcari, & ſpinas diſsipari.] Sed quoniam peritus etiam agricola conditione ipſa agri cogitur ſæpe magnam ſementis iacturam facere, celeſtis ſapientiæ conſilium altius perſpiciendum eſt. Permixtæ nimirum ſunt variæ terræ ſortes, atque inter ſe, quę conditione plurimum diſtant, loco proximè ſæpenumero hęrent. Itaque iniquo etiam loco ſerendum, vt idoneus ſemen accipiat: neque parcendum grano, dum affulget ſpes prouentus. Pulchre Auguſtinus: [Exijt ſeminans ſeminare impiger. Quid enim pertimuit, quod aliud cecidit in via aliud in petroſa loca, aliud inter ſpinas? Si iſtas difficiles terras timeret, ad terram bonam non perueniret.] Rectè prorſus. Huc accedit quod natura ſterilis aut male luxuriantis agri non ſe ſtatim prodit, ac niſi vſu, dignoſci ſæpè non poteſt. Quamobrem periti ac diligētis agricolæ eſt, omnibus locis ſementem iacere, quo ſit certius frugem vel hinc vel inde colligere. Quocirca docemur primū, malis etiam eſſe benefaciendum propter bonos, ſiquidē ſeiungi, vitæ huius ratio nō patitur. Deinde cum de cōditione non liquet, vtrū bonus quiſpiā an prauus exiſtat, beneficiū nullo pacto negandū: ſterilis an fertilis ager obtigerit, dū plane ignoras, agri partes dubias excolere oēs debes. Sic conſulit Salomō vbiq; ſemperq; ſerendū, quod neſcias quid potius proueniat. Paulus omnibus ſe debitorē agnoſcit, ſapientibus atq; inſipiētibus, Iudæis & Græcis, Barbaris & Scythis. Cū omnibus ſane de regno Dei diſputabat: lucrū animarū vndecunq; cupidus negotiator quærebat. Probandi ij doctores minimè ſunt, qui niſi frequēti ac lectiſsima cōcione docere nō inducūt in animū. Curias, Academias, ciuitates præclaras pleriq; amāt cōcionatores. Oppida anguſtiora, vicos, pagoſq; contēnunt. Cū eruditis, cū nobilibus agere iuuat: ruſticanos, plebeios, docere tædet. At noſter agricola copioſam ſementē facit, neq; inculta & horrida dedignatur. Idcirco Auguſtinus vel quiſquis autor is ſit, bene adhortatur agricolas Euāgelicos: [Nō ergo nos dilectiſsimi

Augu. ſerm. 1. de Apoſtolis.

Eccleſ. 11. Rom. 1.

In 9. to. Auguſt. in tract. de quarta Feria.

aut timor spinarum, aut saxa petrarum, aut durissima via perterreat, dum tamen seminantes verbum Dei ad terram bonam aliquando peruenire possimus. Accipe verbum Dei omnis ager, omnis homo siue sterilis siue fœcundus. Ego spargam: tu vide quomodo accipias, ēgo erogem, tu vide quales fructus reddas. Melius est enim, vt de accepto tu pro te rationem reddas, quam nobis non erogantibus Dominus irascatur.] Et Victor Antiochen. [Christus Dominus discipulos instruit, ne cōsternentur animo, si plures interdū ex ijs, qui Euāgelij doctrinā exceperant, perire, quam ad salutis portū appellere intelligant. Nam hæc sementis sterilitas ipsi quoque Domino vsu venerat.] Laborandū est igitur impigre, & Deo relinquen dus euentus: neque contemnenda & mediocria aut exigua emolumenta verbi Dei. Sæpe nimirum hamum iactat piscator, vt aliquando piscem prehendat, & quanquam optimū malet, non cōtemnit tamē vel mediocrē vel etiam tenuē hamo hærentē. Quæ quidē cupiditas frugis faciendæ diligentiaq; indefessa in bonorum etiam actuū ratione quibus vita æterna paratur, intelligenda est, vt sementem facere quauis occasione non cesset discipulus Christi, cuius auribus Pauli illud insonuit: [Quæcunq; seminauerit homo, hæc & metet. Bonum autem facientes non deficiamus: tempore enim suo metemus non deficientes: Ergo dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes.] Mirabiles vtilitates affert ea bene agendi sedulitas, atque illa est egregia, vt si multa de benefactis nostris exciderint, quod necesse est in tanta confusione vitæ mortalium, tamen restent plurima, quibus fruamur. Neque enim opera nostra, etiā quæ firma putamus, māsura omnia esse Apostolus apertè prædicit, ac verendū sane, quod Aggæus vaticinatus est illis, né nobis quoq; cōtingat [Seminastis multū, & intulistis parum.] Multa respectus hominum, multa vanitas perdit: quid solidū, quid integrū fructuosumq; sit, vix in tantis ignorantiæ huius tenebris, indicare licèt. Atque vtinam ne illud eiusdem prophetæ

Victor in expos. Euang.

2. Corint. 3.

Galat. 6.

Agg. 1.

aliquando

aliquando appareat,[Et qui mercedes congregauit,misſit eas in ſacculum pertuſum.] Equidem pertuſum diruptumque ſaccum interpretor mentis noſtræ intentionem,quæ veluti fundum quoddam eſt actuum humanorum:quam intentionem ſæpe diſsipatam humana laude aut inuidia aut proprio commodo velut perfoſſam, neceſſe eſt meritorum plurimam facere iacturam. Se ergo vnuſquiſque interroget: & de vniuerſa ſemente, quam ſe feciſſe diligenter, gaudet, inueniet fortaſſe vix quartam partem eſſe ſaluam: cæteras omnes, alijs alias cauſis, interijſſe.

3. Maximā partē eorū, qui verbum Dei partici pant, ſua cul pa perire.

Iam verò quanquam eſt inuidiæ plenum quod dicturus ſum,dicam tamen, illud etiam, Euangelica hac parabola inſinuari,ex ipſo fidelium agro, partem multo maximam non peruenire ad optatum exitum, idque accide re nulla negligentia optimi agricolæ, nullo iacti ſeminis vitio. Videtis enim de quatuor agri Euangelici portionibus,tres omnino amiſſas,quod hoc loco ponderat Victor antiquus & grauis autor:[Ita ex toto ſemine, quarta duntaxat pars ſeruatur.]Neque enim de multis ſyluis, aut inuijs montibus loquitur Euangelium, quibus illatū nunquam eſt ſemen Dei. Loquitur plane de fundo ſuo, de hæreditate,de ipſo agro,aratro cœleſti proſciſſo, atq; Euangelica ſemente conſperſo. Huius, inquam, agri ſui partes omnino tres fruge fruſtratas dicit, vel nullam feciſſe frugem,vel eam ad cumulum non perueniſſe, palam confirmat.Ergo barbaros modo relinquamus: idolorum cultores, Paganos prætereamus: Sarracenos ac Turcas, cæteroſque infideles quibus lex Euangelica non eſt annuntiata,miſſos faciamus:illi, illi ipſi fideles qui Eccleſiā frequentant, qui Dei verbum audiunt, non fiunt ſalui omnes:de ijs quibus verba diuina fiunt, tres partes nequaquam dignos retuliſſe fructus parabola docet. Quid eſt hoc?quid audimus, fratres? quis hic noſtrum non expaueſcat?Nam copioſam fieri ſementem,negare minime poteſtis. Tot cœleſtes conciones: tot ſcripturæ diuinæ annutiatæ: vbi horum fructus? quis agit pœnitentiam?

quo-

quotus quisque ex tanto auditorum cœtu vitã in melius mutat? quos mihi ostendas, desertis inanibus mundi illecebris, Dei regnum digno studio atque opera quærere? Præclare equidem vobiscũ agi putarem, si vel quarta pars hominum qui nos audiunt, diuini seminis fructum aliquẽ ferret. Paulus quidem ita nos adhortatur: [Sic currite vt comprehendatis.] Dixerat vero. [Omnes quidem currunt, sed vnus accipit brauium.] Cuius sententiæ documẽta statim permagna subdit: [Nolumus enim vos ignorare fratres, quoniam patres nostri omnes sub nube fuerunt, & omnes in mari & in Moyse baptizati sunt: & omnes eandem escam spiritualem manducauerunt.] Et reliqua, quæ tandem eo exitu terminat, [sed non in pluribus eorum beneplacitum fuit Deo.] Id plane volens intelligi etiam cælestium sacramentorum, baptismi inquã atque Eucharistiæ ac cæterorum participes, regno Dei priuari plerosque, quemadmodum ex illis antiquis Patribus plurimi tantis ac talibus beneficijs, quibus hæc nostra significabantur, affecti, nihilominus duri & ingrati à Deo repulsi alienatique sunt. Quem Pauli locum explicans Diuus Anselmus scribit: [exemplum de priori populo ideo proponit vt in Christianorum populo nullus in eo solo confidens, quod baptizatus est, & escam ac potũ corporis & sanguinis Domini percepit, putet sibi Deum parcere si peccauerit: sed tunc omnia hæc cognoscat sibi profutura, si Deo humiliter obedire perseuerauerit.] Et post totum locum explicatum concludit: [Non ergo solis sacramentis confidamus, quia his solis ad regnum cælleste non perueniemus, si bona operari neglexerimus.] Fuisse vero mentem Apostoli Pauli docere, electorum esse exiguum numerum præ multitudine vocatorum, etiam beatus Thomas confirmat, breui compendio complexus his verbis: [In primo notatur conditio viatorum, nempe in illo, qui in studio currunt, in secundo multitudo vocatorum, scilicet in illo, omnes quidem currunt, in tertio paucitas electorum, videlicet in illo vnus accipit brauium, quia multi sunt vocati pauci vero electi.] Ita

1. Cor. 9.
1. Cor. 10.
Anselm. in expos. 1. Corin. 10.
S. Thom. 1. Cor. c. 9. lectio. 5.

quidem Thomas & vere. Quapropter nos idem monet
Philip. 2. Apostolus, cum metu ac tremore salutem nostrã operari. Ne falso nobis de diuinis muneribus blandiamur; quæ sunt certe semina fructum expectãtia idoneum, quæ quò ampliora sunt, eo magis damnatione ingratos atque inutiles iustissima vindicabunt. Conueniat suam quisq; conscientiam: videat etiam atq; etiam quos fructus tulerit sermo Dei toties acceptus, timeat ne in perniciem vertatur culpa sua, quod erat diuinitus in salutem prouisum. [Qui
Ioan. 12. spernit me, ait Christus, & non accipit verba mea, habet qui iudicet eum: sermo quem locutus sum, ille iudicabit eum in nouissimo die.] Et nos ergo iudicem aliquando nostrum futurum scientes sermonem Dei, ita cum benignus ad nos accedit, accipiamus hospitio, vt gratum ac beneuolum dimittamus. Dimittemus certe, si optimis eius consilijs libenter paruerimus.

4 Quod audientes Christum nõ intelligerent, ipsorũ vitio accidisse. Dicet aliquis, Tu Dei benignitatem laudibus extollis, quod salutis hominum tam sit auidus, vt omni loco etiam iniquo & sterili semen verbi sui inspergat: neque iacturã magni æstimet trium sementis partium, dummodo vel quarta proueniat. At huic benignitati Dei & charitati in homines quã prædicas, valde repugnat quod ipse Christus testatur. Nã in parabolis se loqui maxime respõdet, quod ita fiat, vt turbæ minime intelligant. Hæc Christi ratio est atq; vox ad discipulos parabolæ sensum interrogantes: [Vobis datũ est nosse mysteriũ regni Dei: cæteris autem in parabolis, vt videntes non videant; & audientes nõ intelligant.] Quid prodest loqui, si ita loquaris, vt
1. Cor. 14. is quo cũ loqueris, nõ te capiat? [Si nesciero, ait Apostolus, virtutẽ vocis, ero cui loquor, barbarus: & ille erit mihi barbarus.] Ista quidẽ certe ratione qua Christus turbas se alloqui dicit, eo tendere videtur, vt auditores damnationẽ potius quã salutem ex eius sermone sibi cõparent. Ita quidẽ disputare aliquis posit. Nos vero primũ sic satisfaciendũ iudicamus, vt cũ de immensa Dei clemẽtia & benignitate sentire præclarissime debeamus (est enim omni nostro sensu, omni cogitatione superior) tamẽ esse

diuinis iudicijs locū intelligamus, modumq; iustissimum illū quidē, sed quō iustiorē, eo occultiorē, atq; à nostra intelligentia lōge remotiorem. Nostram enim cōditionem cogitare debemus atq; illud opportunè in mentem reuocare: [Nunquid dicit figulo lutum, quare me finxisti sic?] Et illud prolixius ex sapiētia: [Quis enim dicet tibi, quid fecisti? aut quis stabit cōtra iudiciū tuū? aut quis in cōspectu tuo veniet vindex iniquorū hominum? aut quis tibi imputabit, si perierint nationes quas tu fecisti? Non enim est alius Deus, quam tu, cui cura est de omnibus: vt ostendas quoniam non iniuste iudicas iudicium. Neque Rex, neque tyrannus inquirent de ijs quos perdidisti. Cum ergo sis iustus, iuste omnia disponis: ipsum quoque qui non debet puniri, condemnare, exterum æstimas à tua virtute.] Sic enim lectio correctior Pontificia autoritate probata habet: quibus copiose Sapiens demonstrat, Dei iustitiam vbique esse perfectam: neque tamen posse ab hominibus sæpenumero comprehendi. Quare silentio & obedientia venerandam potius esse, quam disputatione acri indagandam. De qua quæstione Augustinū differentem placet audire, hunc Euangelicum locū ita tractātem: [Hinc est quod Dñs cum eis loqueretur, qui carnales aures apertas haberent, dicebat tamen, Qui habet aures audiendi, audiat: quas nō omnes habere proculdubio nouerat. A quo autem habeāt, quicunq; habent ipse Dñs ostēdit, vbi ait, Dabo eis cor cognoscendi me, & aures audientes. Cur autē illi habeāt aures audiēdi, illi nō habeāt, quis cognouit sensum Dñi, aut quis consiliarius eius fuit? Aut tu quis es homo qui respondes Deo? Nunquid ideo negādū est, quod apertū est, quia cōprehendi nō potest, quod occultū est? Nūquid, inquā, ꝓpterea dicturi sumus, quod ita esse perspicimus, nō ita esse, quoniā cur ita sit, nō possumus inuenire?] Ergo de sentētia Augustini & veritatis in humilitate perstandū, potius quā Dei occulta iudicia discutiēda. Sed illud est etiā perspicuū (vt ad rē proprius accedamus) istorū cæcitatē absurditatemq; grauissimam; ipsorum meritis ac peruersæ voluntati factisq; sceleratis

Rom. 11. Sap. 12. Aug. lib. de bono perseuerantiæ. c. 14.

tributam: neq; quominus diuina caperent, atq; intelligerent, intelligentesq; salui fierent, per Christũ stetisse, qui omnes quantũ in ipso erat, & vocabat, & alliciebat, & verissime saluare cupiebat. Neque enim falsum esse potest
Matth. 11. aut fraude tectũ, quod veritas perspicuè dicit: [Venite ad
2. Tim. 2. me omnes qui laboratis.] Et [Omnes vult saluos esse & ad veritatis agnitionem venire.] Quin ipsos pertinaciter
Matth. 23. studio salutis suo restitisse valde dolẽter queritur: [Quoties volui cõgregare filios tuos, vt gallina pullos sub alas, & noluisti?] Nã quod Lucas obscurius dicit; [Ideo in parabolis loquor eis, vt videntes nõ videãt, & audientes nõ intelligãt:] quasi eo fine & instituto, parabolicè & obscure loquatur, ne intelligatur, quod videtur inuidiæ potius
Matth. 13. esse quã beneuolentiæ officiũ, sane Matthæus quomodo sit accipiendũ magis declarat, ita ponẽs: [Ideo in parabolis loquor eis, quia vidẽtes nõ vidẽt, & audiẽtes nõ audiũt neq; intelligũt.] Vbi satis liquet Christũ ostẽdere, culpã esse auditorũ, non suã, quod non videant, neq; intelligãt. Neq; se obscura ideo loqui, quod nolit intelligi, sed quod auditores ita cõparatos nouit, vt nollẽt intelligere. Itaque ea quæ parabolis edidit, si aperto sermone proferret, nequaquã essent accepturi propter prauũ mẽtis affectũ, à
Theophyl. in expos. Euãgelij. veritate sequenda alienissimum. Id Theophylactus animaduertit sic scribẽs: [His autẽ qui indigni sunt tãtis mysterijs, obscurè dicũtur. Videre enim se putãt, nõ vidẽt autẽ: & audiũt quidẽ sed nõ intelligunt. Huius ergo gratia hoc eis Christus abscondit, ne maius eis præiudiciũ generetur, si postquam nouerint Christi mysteria contempserint. Qui enim intelligit & postea spernit, grauius punie-
Beda in expos. Euang. tur.] Theophylacto Beda cõsentit, dicẽs: [Rectè in parabolis audiũt, quãdo clausis sensibus cordis non curant cognoscere veritatẽ.] Itaq; culpa erat illorũ, qui nõ idoneũ audiendi studiũ afferebant. Quibus discipuli erant profectò dissimiles, sincero animo veritati studẽtes. Hoc Ioã-
Ioan. 12. nes amplius declarat, cum scribit: [Cũ tanta signa fecisset
Esai. 53. Iesus coram eis, non credebant in eum. Vt sermo Esaiæ impleretur quẽ dixit, Dñe quis credidit auditui nostro?
& brachium

& brachiũ Dñi cui reuelatũ est?]Et adiũgit Ioãnes.[Propterea non poterãt credere,quia iterũ dixit Isaias, Excæcauit oculos eorũ,& indurauit cor eorũ:vt nõ videãt oculis,& nõ intelligãt corde,& conuertantur & sanem eos.] Esai. 6.
Nõ posse credere dicit,quod fidei resistat prauus affectus & peruicax; quo perdurante credere impossibile sit, sed permanendi,malitia causa est,non necessitas. Nam quod Deum excæcasse istos & obdurasse ponit, vt recidere in Deũ causa videatur,notũ est Theologicis literis,quemadmodum Deus excæcare & obdurare dicatur, nequaquam efficiendo aut iuuando aut impellendo in peccatum, sed iusto iudicio volũtariũ hominis malũ permanere sinẽdo.

5 Postremo quod parabolis Christus vteretur crebrò cũ plebe agẽs,erat beneficiẽtiæ,erat sapiẽtiæ,erat etiã cu iusdã,quod negare non possumus,iustæ seueritatis. Quæ omnia cõsiderare plurimũ refert. Habet enim id apprime parabola,vt amplissime doceat, vt breuibus plurima cõplectatur. Habet nihilominus,vt inuolutã veritatẽ ita dicat,inuolucra ipsa vt nõ penetrãti,nihil dicat. Ita vno eodẽq; sermone alij intelligẽtes docẽtur plurima, alij rei significatæ inscij,nihil omnino percipiunt. Recte D.Ambrosius:[Dñs Iudæis in parabola loquebatur,vt imperiti nõ intelligerẽt,intelligerẽt sapiẽtes,vt intelligebãt Apostoli,& in quo mouebãtur,interrogabãt Dñm. Iudæi autẽ nec intelligebant,nec iterũ discere nõ intellecta cupiebãt.] Atq; ad nostræ intelligẽtiæ modũ,est sane perquam accõmodatus vsus parabolarũ,cũ cognitio omnis nostra naturaliter à sensibilibus ad intelligibilia procedat, ex notis ignota rimetur. Quod non modo autores & nostri & externi confirmant, Aristoteles, ac Dionysius Areopagita,sed etiam vsus ipse quotidianus planum facit. Fuit igitur beneficentiæ, rude vulgus sermone ad nostrum intelligendi modum accommodato parabolis alloqui, & eorum qui audiebant sciẽdi studium ex rebus sensibilibus & vsitatis excitare, atq; ad cælestia transferre. Nã vt Victor ait Antiochenus:[Parabola sermonem illustriorẽ reddit,& auditorum memoriæ altius imprimit

Mirus parabolarũ Euãgelicarũ vsus.

Ambros. in expos. Psal. 43.

Arist. 3. de Anima.
Dionys. ca. 7. de diuini. nominibus.

Victor. in Marc. c. 4.

res per similitudines sensibus quodammodo subijciens.] Quod si hi auditores forent, quos oportebat, quod fecerunt discipuli, facerent, vt interrogarent, vt obscura illucere sibi deposcerent. Impertisset sane bonus magister studiosos auditores veritatis clara intelligentia. Sed illi & audiebant, & non audiebant, aura externa sensus aderant, mentis studio aberant. Quare Dei sapientia par pari referens, & loquebatur, & non loquebatur. Et veritatem annuntiabat, & in tegumentis similitudinum occultabat. Quod erat sapientiæ, ne margaritæ canibus darentur, & ijs quibus veritas innotescebat, parabolis ipsis longe locupletior & luculentior cognitio offerebatur. Ob

Psal. 77. eam rem Psalmus canit: [Aperiam in parabolis os meũ,

Matth. 13. loquar propositiones ab initio mũdi:] Quod Matthæus referens, addit: [Eructabo abscondita à constitutione mundi.] Quare sapientiæ diuinæ opes in Euangelicis parabolis elucent maxime, quæ paucis simplicibusque verbis sensus habent reconditos & plurimos & præstantissimos. Tandem seueritatis non mediocris etiam erat per parabolas alloqui auditores indignos, & ineptos nudæ veritati perspiciendæ. Nam qui non id studij afferunt ad audiendum Dei verbum quod decet, non reuerenter, non cupide, non diligenter auscultant, eos tanquam agri partem inutilem & alienam semen præterit sine vllo aut exiguo fructu. Qui vero vt opus est, accedunt religiose ac deuotè, lucrum faciunt vberrimum. Quare serio nos

Heb. 2. Apostolus cohortatur his verbis: [Propterea abundãtius oportet obseruare nos ea quæ audiuimus: ne forte pereffluamus. Si enim qui per Angelos dictus est sermo, factus est firmus, & omnis præuaricatio & inobedientia, accepit iusta in mercedis retributionem, quomodo nos effugiemus, si tantam neglexerimus salutem?] Hæc quidem Paulus, quibus nos Christianos vehementer terret, ne beneficium Dei summum per nostram ignauiam in extremam nobis perniciem vertamus. Quare attendite, fratres, quemadmodum sacras conciones audiatis, quemadmodum diuina mysteria frequentetis, quemadmodum

ad exo-

ad exomologesin & ad synaxim cælestem accedatis. Ne vobis forte eueniat, quod dictum à Christo est. [Habenti dabitur: ei autem qui non habet, & quod videtur habere, auferetur ab eo.] Videtis fidem etiam apud quosdam excisam atque euersam, cur? quod solo Christiano nomine gloriarentur, facta nequaquam fidei paria curarent. Itaq; quod videbantur habere, id etiam ablatum iure est, vt fidem quam gerebant mortuam, nullam omnino iam habeant. Graue atque horrendum vindictæ genus. Quod si, qua potissimum mente audire de beatis atque ad Deum accedere, scire cupitis, scripturam potius audite, quam me: [Fili à iuuentute excipe doctrinam, & vsque ad canos sapientiam. Quasi is qui arat, & qui seminat, accede ad illam, & sustine bonos fructus illius.] Aratro proscindi terram pectoris oportet, vt verbi Dei semina conuenienter excipiat: acceptam vero sementem diligenter conseruare, vsque dum in frugem optatam surgat, & ad messem maturam perueniat, quod diuturna patientia fit.

Matth. 13.

Eccli. 6.

IN EADEM DOMINICA, CONCIO TERTIA.

Et dum seminat, aliud cecidit secus viam, & cætera. Lucæ 8.

1 *Quadruplex conditio eorū qui Dei verbū audiunt.*

REDO vos animaduertisse fratres, omnem diuini verbi auditorū frequentiam in quatuor à Christo Domino partes esse distributam. Cū enim semen declarasset esse verbum Dei, tres eius partes perijsse docuit diuersa quidem, sed iniqua conditione accipientiū. Quartā frugiferā & bene cōparatā fructus tulisse vberrimos. Quare nisi nos fallit Dei sermo, omnes quicunque hic adestis qui ad audiendum diuinum verbum conuenistis, in aliqua certè illarum quatuor sorte vos consistere, cogitetis necesse est. Quæ quidem cogitatio quam sit vtilis, quam salutaris, non potest satis dici. Nam vel in eorum numero sit quisque vestrum oportet, quibus semen est illatum sine fructu, quod tribus modis accidere posse Saluator declarat, vel ad agri partem fertilem ac beatam pertinebit, quæ cumulati sementi diuinæ satisfecit. Atque vt rem primis initijs ductam sub oculos ponam, illud primum explicandum arbitror, varium atque multiplicem esse statum frugum: sed quatuor habere tanquam gradus præcipuos, quibus ex imo itur ad summum. Primus seminis est nudi, cum granum terræ mandatur. Secundus cum iam à terra conceptum semen radices agit, & germinat herbæ quippiam. Huic succedit tertius cum surgit in culmum & spicam proferre incipit. Summus demum is est,

cum

cum spica impletur ac maturescit, quæ nihil aliud iam requirit, quam falcem. Itaque considerare licet granum, herbam, culmum spicam. Similibus sane gradibus verbũ Dei mentibus commissum nostris ex tenui principio ad exitum felicissimum peruenit, paulatimque conualescit, vsque dum quod opus est proficiat, votisque respondeat. Neque meum hoc inuẽtum cogitationemq; existimate, sed ipsius Domini potius sententiam cognoscite, cuius apud Marcum verba sic habẽt: [Sic est verbũ Dei, quemadmodum si homo iaciat sementem in terrã, & dormiat, & exurgat nocte & die, & semen germinet & increscat, dum nescit ille. Vltro enim terra fructificat primum herbam, deinde spicam, deinde plenum frumẽtum in spica.] Hæc Marcus vel potius Christus. Itaque potestis deprehendere multiplicem virtutis statum, vt herbæ similis primum, mox culmo spicam parturienti, tandem frumento pleno maturoque. Tunc scilicet gaudium est integrũ: vsq; eo inter spem ac metũ versatur agricola: multaque possunt accidere incommoda, quæ frugem exoptatam interimant. Sapienter hæc eadẽ Gregorius Papa demonstrat memoratum Euangelij locũ tractans: [Ecce, inquit, veritatis voce per qualitates frugũ distincta sunt incremẽta meritorũ. Ait enim primũ herbam, deinde spicam, deinde plenũ frumentum in spica. An non adhuc herba tunc fuerat Petrus, cum ab ancillæ ore subito vnius flatu sermonis inflexus est: iam quidem per deuotionem viridis, sed adhuc per infirmitatem tener? Plenum vero frumentum in spica inuentus est quando in tritura persecutionis tot verbera pertulit, & tamen nequaquam palearum more immutatus est: sed granũ integrum mansit. Paulisper quippe in vnaquaq; anima, vt ita dicam, internæ gratiæ humor exuberat, vt herba in frugem transeat.] Sunt igitur gradus quidam Euangelicæ frugis. Ac sunt propria cuiusque horum status pericula, quibus fit, vt fructus impediatur: quæ quidem præclarè præsens parabola enarrat. Estque scitu dignissima, quã proinde Dñs nõ solũ proponere, sed exponere etiam voluit. Nostra vero plurimum

Marc. 4.

Greg. li. 22. *moral. c.* 20. *& in* Ezech. *hom.* 15.

refert

refert hosce singulos status cognoscere,& quæ cuiq; impedimenta contingant,probe nosse, tum quibus ex causis ea damna veniant,accuratissime discere. Omnia hæc doctrina Euangelica copiose præstat.

2 Primum genus auditorum, quibus nihil cōfert verbum Dei.

Ergo,inquit,[Dum seminat,aliud cecidit secus viam, & conculcatum est, & volucres cæli comederunt illud.] Hoc genus detrimenti Christus explicans ait: [Qui autē secus viam,hi sunt qui audiunt,deinde venit diabolus, & tollit verbum de corde eorum, ne credentes salui fiant.] Primum detrimentum accipit semen, cum adhuc purum semen est,quod granum integrum perditur, in via vel cōculcatum à viatoribus,vel ereptum ab auibus. Significat autem eos auditores, qui nihil percipiunt, nihil intelligunt,neque ijs quæ dicuntur attendunt. Matthæus apertius dixit de his: [Omnis qui audit verbum regni & non intelligit,venit malus & rapit,quod seminatū est in corde eius. Hic est qui secus viam seminatus est.] Istius generis auditores ego esse plurimos puto:qui nihil pene aliud ad concionem afferunt, quam aures & oculos: mentem atque animum minime afferunt,sed in re familiari, aut in negotio, vel etiam in meris nugis defixum reliquerunt. Atque vtinam vel aures interdum afferrent,quas fabellis insusurrantium etiam in Ecclesia sæpe accommodant. Vtinam oculos saltim orationi præberent, quos deflectunt crebro formis fœminarum contuendis. Isti æquè in sacrā concionem atque in comœdiam se conferunt:pari obseruatione quadragesimā frequentant, ac bacchanalia agūt. Nihil in ecclesia nisi quod delectet & voluptate teneat, requirunt. Concionem ad aurium dulcedinem perinde quasi inimicum quippiam auscultant. In istos Deus apud Ezechielem verba facit,quorum studium inane describit

Ezech.33. in hunc modum:[Filij populi tui qui loquuntur de te iuxta muros,& in ostijs domorum,& dicunt vnus ad alterū, vir ad proximum suum loquentes: Venite & audiamus, quis sit sermo egrediens à Domino. Et veniūt ad te quasi ingrediatur populus & sedent coram te populus meus: & audiunt sermones tuos,& non faciunt eos:quia in canticum

ticum

ticum oris sui vertunt illos, & auaritiam suam sequitur cor eorum. Et est eis quasi carmen musicum, quod suaui dulcique sono canitur: & audiunt verba tua & non faciũt ea.] En auditorum genus plus satis vsitatum: en qua mente & cogitatione plerique ad sacras conciones veniant, quibus iucundum benedicentem audire oratorem, tanquam cytharædum aliquem animi causa dulce modulantem, quid interim ille canat, nihil ad se pertinere putantes. [Audiunt, inquit sermones tuos, & non faciunt eos: quia in cãticum oris sui vertunt illos, & auaritiam sequitur cor eorum.] Concionantem quidem attente audiũt, applauduntque bene & disertè dicenti, disputant etiam libenter, quam illud vel illud acutè, quam eleganter, quã eruditè sit dictum. Cæterum quid ipsis inde agere conueniat, mentio nulla, sequitur nimirum auaritiam cor eorũ. Negotijs suis & quæstui & ambitioni æquè audita concione vacant, ac cum è spectaculis theatri domũ redeunt. Ezechielis memoratum testimonium Hieronymus tractans hæc loquitur: [Qui Prophetæ verba audire desiderant non ad animæ salutem sed ad aurium voluptatem. Et nolunt facere quod audierunt. Istiusmodi mihi videntur similes, qui theatralibus luduntur carminibus, & vel tragœdos audiunt vel comœdos, & ibi cum voluptate palpantur: ita vt cum egressi fuerint ad te replicent ea & decantent, & dulci sono se decipiant. Et audient, inquit, verba tua, & non facient ea. Tales sunt vsque hodie multi in Ecclesijs, qui aiunt, Venite audiamus illum & illum, mira eloquentia prædicationis suæ verba voluentem, plaususque commouent, & iactant manus.] Hæc Hieronymus. Hoc genus hominum facile, leue, specie tenus Christianum, Christus notat egregie vocabulo viæ. [Cecidit, inquit, secus viam.] Omnibus æque via patet, & bonis, & malis, sapientium & stultorum discrimen nullum, nulla ratio quis honeste ingrediatur, quis turpiter: omnium enim est via. Eam stultam turpemque facilitatem se se cuiuis libidini dantium Propheta meretricis in biuio positæ similitudine reprehendit: [Ad omne, inquit, caput viæ

Hieron. lib. 10. in Ezechielẽ c. 33.

Ezech. 16.

Victor. in Marc.c.4. viæ diuisisti pedes tuas omni transeunti.] Rectè à Victore Antiocheno hoc genus hominum sic via æquiparatur. Anima, inquit, quæ instat viæ publicæ ab omnis generis vitijs & flagitijs calcatur & præteritur,] & cætera. Quid igitur miramur granum hic nullum fecisse fructum, simul enim atque iniectum est, pedibus viatorum calcatur: aues quoque vt diripiant, confestim aduolant. Hos auditores fidei expertes Christus censet, non quod infideles esse necesse sit, sed quod perinde fidem accommodant dictis, quasi nullam haberent fidem. Denique ludicrum quippiam & inane putant Dei verbum audire: quibus audire *Hebr.4.* nihil prodest. [Neque enim profuit, ait Paulus, sermo auditus, non ad mixtus fidei.] O vos qui hæc auditis miseros, si eorum de grege estis. [Qui habet aures audiendi audiat.] Videat se quisque penitus, vtrum ne sermo diuinus aliquid frugis in animo suo proferat, an iaceat sine vlla vi, nihil excitans, nihil moliens.

3 *Cur dæmones dicantur volucres cæli.* De isto toto genere pronuntiauit Dominus, volucres cæli comedisse illud. Quæ sint eæ volucres, dæmones sane interpretatur Magister. Verè est à Gregorio dictum & commode, nisi Christus ipse explicuisset, non facile *Greg. hom. 15. in Euãg.* nos assensuros eiusmodi interpretationi. Quis enim volucres cæli non præclarum aliquid & nobile accipiat? magis certè vel Angelos vel viros sapientia præstantes videntur significare, vti apud Iob eius verbi sensus est, cum *Iob 28.* dicit, [Volucres quoque cæli latet:] quocirca alas Cherubinis cæterisque spiritibus Scriptura appingit, eosq; volare refert. At Scripturæ consuetudo tenenda est probè, quæ sæpenumero eandem rem diuersis significationibus vel etiam contrarijs accõmodat. Sicut nobis accidit ijsdẽ notis & caracteribus ad res scribendas valde repugnantes vti. Itaque peritus diuinarum literarum facile videt leonem iam Christo, iam diabolo accommodari, ouem sæpissime iustum mansuetumque dici, aliquando etiam impium supplicio datum. Ignem Spiritus sancti symbolum esse constat: igni nihilominus libido turpissima exprimitur. Solem ad Dei claritudinem frequentissime, eundem

dem in hodierna parabola ad æstum persecutionis referri perspicuum est. Quibus exemplis, vt missa faciam innumera alia, docemur significationes rerum in Scriptura sacra, non ex primo sono verborum captandas, neque speciem solam intuendam: sed ex occultis potius proprietatibus, quatenus proposito inseruiunt, eruendas: vt earũ rerum signa sint, quas conditione vel bona vel mala propositæ sententię accõmodare ratio penitus inspecta persuadet. Igitur volucres cæli dæmones rectè intelligũtur, propterea quod illorum regio in qua maxime versantur, aeris istius est domicilium; siquidem Petro Lõbardo Magistro, Theologisq; præstantibus fides habenda est, vel potius Paulo ipsi ita scribenti: [Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes & potestates, aduersus mũdi rectores tenebrarum harũ, contra spiritualia nequitiæ in cælestibus.] Illa quidẽ verba: [tenebrarum harum, & spiritualia nequitiæ in cælestibus,] satis insinuant habitationem dæmonũ esse aerem caliginosum, (quẽ cæli vocabulo sæpe appellamus) quẽadmodum commentatur Anselmus, atque etiã sentit Ambrosius sic interpretãs eum locũ Pauli: [Spiritus nequissimi qui degunt in cælestibus in firmamento mundi.] Antoniũ Athanasius scribit spiritus istos improbos in aere volitantes magno agmine aliquando spectasse. Vocãtur prætereа dæmones volucres, quod tanquã aues rapto viuentes, agant, ac celeritate incredibili ad prædam aduolent. Quem pernicem celeremq; volatũ Satanas declarat, cũ dicit, [Circuiui terrã & perambulaui eam.] Neq; vero vulturis alicuius existit vel odoratus tam vehemens de longinquo, neq; accursus tã citus ad diripiendũ cadauer, quã est dæmonum celeritas incredibilis, singularisq; vigilantia, vt perniciẽ quaqua licet hominibus afferãt. Itaq; istos edaces impurosq; vultures fœde lacerãtes miseros homines Scriptura cõmemorat cũ narrat Angelũ voce magna clamasse dicentẽ: [Omnibus auibus quæ volabãt per mediũ cælũ, Venite & cõgregamini, vt mãducetis carnes Regũ, & carnes tribunorũ, & carnes fortium.] Denique rem absoluit

Magist. sent. 2.d.7.
S. Thom. in epist. ad Ephes. cap. 6. lect. 3. vbi cõfirmat dæmones habitare in aere caliginoso hoc testimonio quod volucres cæli vocantur.
Ansel. in expos. epist. ad Ephesios.
Ambros. in epist. ad Ephesios.
Ambros. in epistol. ad Ephes.
Athanas. in vita Antonij.
Iob 1.

absoluit his verbis: [Et bestiæ & aues saturatæ sunt carnibus eorum.] Vim illam diabolicam cupidinemque nocēdi, expleri significat infinita clade miserorum.

4 Cur diabolo tribuatur iactura primæ semētis cadentis in viam.

Nunc merito quæritur, quid sit quod Christus primā seminis iacturam & damnum dæmonibus tribuat. Num in alijs quoque duabus partibus sementis amissæ vel petrosi soli sterilitate, vel veprium & spinarum exorientium importunitate, diabolus partes suas non agit? num illic nocere quantum potest cessat? Ecquid igitur causæ est, quod prima vix pernicies, diabolo assignatur? Magna quidem ratione prima illa detrimenta dæmonis opera accidere dicuntur, quod hominum nimirum eorum leuium ac stultorum, quos viæ vocabulum notat, diabolus tantam dominationem sit consecutus, vt eos nullo negotio quoquo libuerit vertat, à bono citissimè abducat, virtutis vt semen radices nullas agere sinat. Prauis cogitationibus facile istos implet, & à salutaribus monitis auocat. Quare neque concio sacra audita quicquam in istorū mente consistit, neque casus atrox ad pœnitentiam flectit, neque præclara exempla virtute præstantium aliquid mouent. Cito hæc omnia quæ alios excitare solent, prætereuehuntur: nihil sanum, nihil dignum laude eos tenet. [Venit diabolus, inquit, & tollit de corde eorum, ne credentes salui fiant.] Eum miserum & calamitosum statum quorundam, qui in diaboli potestate penitus sunt, Apostolus Paulus ostendit mirificè cum scribit: [Quod si Euangelium nostrum est opertum, in ijs qui pereunt est opertum, in quibus Deus huius seculi excæcauit mentes infidelium, vt non fulgeat illis illuminatio Euangelij pacis.] Deum huius seculi, tametsi propter hæreticos Deum malum inducentes id recuset sanctus Irenæus, tamen à Paulo vocari diabolum rectè Hieronymus Augustinusque sentiunt: quem huius seculi Deum pro amplissima sua potestate in homines impios ac sceleratos, lumen omne detrahere, & tenebras multas effundere, ne splendidissimum Dei verbum oculis affulgeat, quod hic Saluator ait, rapaces aues semen auferre. Istorum

2.Cor.4.

Irenæus. Aug. lib. 21. contra Faustū.c.9. circa mediū. Hierony. in 2.Cor.4.

quam

quam sit infelix status, quam difficilis salus, quam certa & immensa pernicies, quid me attinet dicere? vos diligentius cogitate.

Iam secundum genus est eorum qui bona agere incipiunt, sed facile ab incepto reuocantur: in quibus semen quidem diuinum desideria vitæ melioris parturit, & nihil proficit: sed infirmas radices agit, soli conditione macri impeditum. Itaque exorta difficultate, & iniuria grauiori obiecta, marcescit quidquid herbæ erat productũ, & cito cõcidit. Quem hominum statum virtutis exiguas radices ponentium describere mihi videtur illi apud Iob versus: [Humectus videtur, antequam veniat Sol: & in ortu suo germen illius egredietur super aceruum petrarum radices eius densabũtur, & inter lapides commorabitur.] Istos igitur qui ad superficiem virtuti vacant, qui nõnullam speciem frugis bonæ præferunt, sed non penitus hærent incepto, petrosæ terræ similes perhibet Euangeliũ, quod Dei motionem tantisper recipiãt, sed duri saxosiq; aut natura aut consuetudine, se totos diuinæ actioni minime tradant. Itaque vt primum honoris existimationisq; iactura subeunda est aliquã, aut contradicentium obtrectantiumque maledictis lacessi se vident, aut asperiora quam putarant, virtutis exercitamenta sentiunt; statim cedunt, omnisque illa tanquam virtutis herba flaccescit, exarescit, intercidit: [Filij Ephraim intendẽtes & mittentes arcũ cõuersi sunt in die belli.] Nequaquam eiusmodi milites probat Deus, delicatos, meticulosos, imbecilles: sed robustos atq; constantes, qui regno cælorum cætera cuncta post habeant. [Regnum enim cęlorũ vim patitur, & violenti rapiunt illud.] Et [Nemo mittens manum ad aratrum, & respiciens retro, aptus est regno Dei.] Cuius est rei locuples testis illa vxor Loth retro in Sodomam spectans, & in salis statuam illico conuersa. Masculos occidi Pharao iubebat, fœminas reseruari: Deus contra ad militiæ suæ glorìã mares solos recenseri volebat: quod vtrumque interpretatur Cyrillus, virili robore opus esse ad virtutem, molles & inconstantes nihil curare diabolũ.

5 *Secundũ genus audientorum, qui cito cõceptũ virtutis amorem deponunt.*

Iob 8.

Psal. 77.

Matth. 11.

Matth. 9.

Cyril. lib. 4. *de adoratione in spiritu.*

[Parum,

[Parum, inquit Cyrillus, de muliebri sexu Pharao, idest, Satanas laborat. Mulier enim res est aliena à bello neque apta scientiæ. Masculum vero affligit vt sapientem & bellicosum.] Et post nonnulla: [Nos vero in flagranti fortitudinis amore magna animi constantia resistamus, non ignorantes id quod inuisum diabolo est Deo esse acceptam. Magni enim facit Deus suaque cura dignatur eos, qui à mollitie sunt alieni.] Ita Cyrillus. Quare non est prætereundum illud, aut negligenter audiendum, quod solis æstum Christus dicit in causa esse, cur pereat ea portio sementis, quæ in debilem terram cadit. Nam tentationis persecutionisque vim soli feruenti assimilare Scriptura solet. Sic Petrus Apostolus:

1. Pet. 4. [Charissimi nolite peregrinari in feruore, qui ad tentationem vobis fit:] quod statim quo sensu dicat, exponit: [quasi non aliquid vobis contingat, sed communicantes Christi passionibus gaudete.] Vetat peregrinari, idest de via recedere ob persecutionis molestiam, tanquam res importuna sit, cum potius Christi seruo debeat esse iucunda: quæ Christi similem reddit, Sanctorumque omnium consortem atque vt loquar hoc modo, concolorem. Ab huius æstus molestia liberat summus Pater cui canitur. [Factus es fortitudo pauperi, fortitudo egeno in tribulatione sua, spes à turbine, vmbraculū ab æstu.] Quo æstu extabuisse improbos tradit Apocalypsis: quē etiam æstum patria illa cælestis minime sentit, de cuius ciuibus legimus: [Neq; cadet super illos Sol aut vllus æstus.] Nā persecutione & tribulatione marcescere spiritum atque exiccari virorem que illum pietatis aboleri solere, vsque eo verum est, vt Dauid de se confiteatur; [Factus sum sicut vter in pruina.] Quid enim dici potest aridius vtre pruina multa durato? At mirum videri queat, quod tribulationi & persecutioni Christus tribuat eam seminis diuini calamitatem atque perniciem. Nam labore & ærumna virtus proficit. Et scriptum est, [Per multas tribulationes oportet nos introire in regnum Dei.] Et re vera sic est. Neque potest semen pullulare & crescere, & ad

Esai. 25. Apoc. 16. Apoc. 7. Psal. 118. Actor. 14.

& crescere & ad idoneam segetem perduci nisi multo solis feruore; eamque ob rem Iacobus nos exhortatur: Omne gaudium existimare cum in tentationes varias incenderimus[scientes quod tribulatio patientiam operatur,patientia autem opus perfectum habeat,]sed interest plurimum quando, cui,quantæ tribulationes eueniant. Nam si viribus infirmis grauiores ærumnæ sint subeundæ, actum erit: qui radices adhuc egit infirmas, qui solum germinis primi virorem præfert, non potest is æstum grauiorem diuturnioremq; pati sine magno dãno, sunt multi virtute perexigua, de quibus dictum accipias.[Sicut fœnum tectorum quod prius quam euellatur, exaruit. Id autem dispensare pertinet sane ad diuinæ sapientiæ prouidentiam, quæ quid cuique ferendum sit, summa æquitate constituit, neque permittit tentari quenquam supra id quod potest. Verum superbia hominum de se maiora iusto sentientium,tentationes maiores prouocat in se, vt ipsa ruina, quam fragili staret gradu,cognoscant. Est etiam stultitia hominum ea, vt se in maiora conijciat pericula, quam pro viribus suis. Quare, [Metiri se quenque suo modulo ac pede verum est,] vt dixit quidam poeta:tentet prius, [quid valeant humeri, quid ferre recusent] [Qui enim amat periculum, in eo peribit.]Postulet quotidie humili confessione [Ne nos inducas in tentationem.] Eodem sane solis æstu & altis radicibus posita stirps crescit, maturescit, perficitur, & herba imbecilla exarescit, aboletur, extinguitur. Neque est in Dei prouidentiam culpa conijcienda, quasi grauiora quam pro viribus offerat discrimina, sed homininis est negligentia & molities accusanda, quæ neque acceptis viribus, vt potest, vtitur, neque ampliores cum liceat impetrare admodum flagitat. Interim documẽto nobis Apostoli sint, qui cum essent teneri & imbececilles Iudæorum impetum non tulerunt: Sed deserto Christo se se in effusam fugam dederunt. Iidem mox dura pro Christo verbera non patienter modo, sed etiam libenter iucundeque tulerunt. Quapropter Christus

Iacob. 1.

Psal. 128.

Horatius.

Eccles. 3.

stus eos vetuit ad certamen prosilire, vsque dum fortiori diuinitus armatura corroborati vim hostiũ sustinere profligareq; possent. [Vos autem, inquit, sedete in ciuitate, donec induamini virtute ex alto.] Parcant ergo tyrones sibi, & acriora bella suscipere nolint, quam eos deceant. Ne de illorum numero simus prouidendũ est, [qui ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedũt.] Omnes enim qui in Christo pie viuere volunt; si Paulo credendum est, persecutionem patientur.] Praeclare vero est à magno Gregorio dictum: [Nemo quantum profecerit, nisi inter aduersa cognoscit, cũ enim assunt prospera, cerni virtutũ documenta non possunt.] Atq; hactenus duas sementis diuinæ partes persecuti sumus: reliquæ sunt etiã duæ: sed hora est tarda, neq; breui oratione quæ opus est dicere, coarctanda arbitror. Quæ igitur diximus, menti operæq; mandemus: quæ restant, sequenti concione Deo annuente commodius explicabimus.

Luc. 24.

2. Timot. 3.

Gregor. lib. 23. moraliũ cap. 27.

IN EADEM DOMINICA, CONCIO QVARTA.

Aliud cecidit inter spinas, & simul exortæ spinæ suffocauerunt illud. Lucæ 8.

1. Tertiũ genus sementis quod spinarum & herbæ noxiæ iniuria interit.

QVIA de incommodis, quæ sementi Euangelicæ accidunt cum vel primum facta est vel primas radices mittit, alia concione iam dixi, sequitur vt de eo genere detrimenti differam, quod optimam spem atque lętum iam aspectum copiosæ segetis incidit: quod est eo tristius ac miserius, quo fœcunditas glebæ vberioris in perni-

perniciem frumento exoptato vertitur. Addæ quidem propter delictum ea pœna inflicta est, vt cum operatus esset terram, tamen spinas & vepres reperturus esset pro fruge quam caperet redditas: [Maledicta, inquit, terra in opere tuo: in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ: spinas & tribulos germinabit tibi.] Humanæ naturæ scilicet ea est miseria, vt sponte in vitia ac peccata feratur: quæ quidem est pœna primi peccati. Ita Beatus interpretatur Ambrosius: [Istæ, inquit, sunt spinę corporis nostri, quæ præfocant animam de quibus ait Scriptura, spinas & tribulos tibi germinabit terra. Germinat enim mihi terra mea spinas, si me corporalis libidinis titillatione compungit. Generat mihi tribulos, cū me diuitiarum sæculariū cupiditate discruciat: spina enim Christiano auaritiæ suæ radix est, spina viro bono honoris ambitio est. Videntur enim specie apud suos grata esse, sed lædunt.] Hasce igitur spinas internasci & opprimere bonam frugem & in nobis sentimus, & in alijs geminus. Nam plerosque qui ingenio abundant, & iudicio valent, qui veritatis vim sentiunt, virtutisq; pulchritudinē probant, hos diuini verbi sementem non solum suscipere videas, sed etiam studijs, votisque omnibus in salutaria instituta incūbere, vt magnos iam virtutis prouentus polliceantur. Sed ecce spinarum, & veprium & herbæ noxiæ vis celeriter ex eadem terra prodiens circunstat atque obsidet bonam frugem, ac pene maturam nequitia superans sua, extinguit atque abolet. Est enim corrupta natura vitijs mater, nouerca virtutibus: vidisti compunctum pœnitentiæ incumbentem, res pręclaras amantem, confessionibus & synaxi frequenter operam dantem, preces, eleemosynas, ieiunia obseruantem. Quanta virtutis & quam accurata meditatio? in diuos hominem propè modum referendum iam iam existimares. Quid igitur? quid noui hoc? subito voluptates pristinas captare, ad congressiones dissolutas redire, ioco ludoq; vacare: Vestem pretiosam indui, fœminas forma præstantes celebrare, epulis capi, duplo quam olim in omni

Gene∫. 3.

Ambr. ∫ermon. 36. de Quadrag.

 turpi-

turpitudine hærere? Quo illa incitamenta virtutũ? quo illi honesti amores abiere? quo feruor tantus excessit? Nempe herbas inutiles ac noxias non expurgauit: occasiones non amputauit vitiorum, prauos in se se affectus haud quaquã mortificauit. Ergo occasiones & pericula omnia vitate, has pessimas terræ proles, spinas passionũ diligẽter eruite: purgate, purgate pectoris vestri areã, & sarculo mortificationis vrgete, si frugem ferre bonã optatis. Aperte Hieremias præmonet: [Nouate vobis nouale, & nolite serere super spinas,] Neque obscurius Oseas. [Seminate vobis in iustitia, & metite in ore misericordiæ, innouate vobis nouale.] Id est iustitiæ & misericordiæ fruges abunde spargitæ, vt copiose metatis. Rei sane rusticæ præceptum primarium est, non esse terram serendam, nisi prius purgata sit, noualia enim rectè semen accipiunt, syluescentia perdunt. Tum vero cũ purgata & sata nihilominus herbas vitiosas profert, sarculo rursus persequẽda. Virgilianum enim illud verum est: [Intereunt segetes: subit aspera sylua, lappæque tribulique.] Et illud [Quod nisi & assiduis terram insectabere rastris, Heu magnum alterius frustra spectabis aceruum.] Sed in agricultura spirituali non est segnius laborandum. Nouale equidem interpretor ex Hieronymo pœnitentiam, qua ager mentis nostræ primum proscinditur, sarculum spiritualem conscientiæ examinandæ ac purgandæ continuum studium. Vere enim ab Esaia dictum est illud, [Omnes montes qui in sarculo sarrientur, non veniet illuc terror spinarum & veprium.] Ea igitur parandæ virtuti & confirmandæ ac muniendæ vna ratio est, affectus contrarios euellere ex animo, occasiones voluptatum & negotiorum, & honorum quam maximè liceat auertere. [Si conuerteris, ait Deus, Israel ad me conuertere, si abstuleris offendicula tua, à facie mea, non commoueberis.] Neque enim Deus Israel, consortitia Dagonis æquo animo fert, aut Dagonem cadere, truncatumque comminui necesse est, aut arcam testamenti in suos fines remitti.

Hierem. 4.
Ose. 10.
Virg. 1. Georg.
Hieronymi sententia refertur de verbor signif. c. 1. & c. quid per nouale.
Esai. 7.
Hiere. 4.
1. Reg. 5.

Iam

Iam consideratione dignum est, quod spinas Christus esset curas, diuitias, voluptates. Sic enim ait: [Quod autē in spinas cecidit, hi sunt qui audierunt, & à solicitudinibus & diuitijs, & voluptatibus vitæ, eūtes suffocantur, & non referunt fructum.] Spinarum quidem est pungere, lacerare, cruētare atq; id sane curis & solicitudinibus sat bene conuenit: pungunt enim & angunt & cruciāt curę; quocirca à Poeta est dictum. [Et curæ in somnes.] At diuitias & voluptates spinas censere, ineptū videtur. Mulcent enim & mollūt potius voluptates opesq; quas proinde melius flores & rosas dixeris, quā spinas & vepres. Ac mundus iste sic plane iudicat: sed seruatoris nostri Christi est longe alia sentētia, errareq; eos putādum est, qui secus opinantur, quorum sensum deceptum scriptura iudicat [Esse, inquit, sub sentibus delicias computabant.] Quod si rē penitus perspiciamus, ita se habere sine dubio inueniemus. [Solet rerum abundantia, ait Gregorius, tantò magis à diuino timore mentē soluere, quantò magis hanc exigit diuersa cogitare. Nam dum per multa spargitur, stare in intimis fixa prohibetur. Quod veritas dixit de semine, quod spinis est suffocatum.] Neque enim diuitiæ vacuæ curis esse possunt: diuitiæ labore quæruntur, metu conseruantur, dolore amittuntur. Iam quæ inuidiæ? iracundiæ? furores? suspitiones, lites? iurgia? qui casus, quæ pericula, fraudes rapinæ, quæ omniū denique malorum seges amplissima? Rectè Paulus. [Qui volunt diuites fieri, incidunt in desideria multa inutilia & nociua, quæ mergunt homines in interitū.] Rectè etiā Boetius canit: Quamuis fluente diues auri gurgite, Non expleturas coget auarus opes. Nec cura mordax deserit superstitem, Defunctumque leues non comitantur opes.] Nam quod ad voluptatem istam corporalem pertinet, quæ est belluis hominibusque communis, plus illa quidē habet acerbitatis quam dulcedinis. Salomoni fides habenda est experto. [Inueni, inquit, amariorem morte mulierem,] & idem. [Extrema eius amara tanquam absynthium] & alias etiam [Ingreditur blande, & ad finē mordebit

2. Diuitias & voluptates vere esse spinas cruentas.

Virgil. 6. Eneid.

Iob. 30.

Greg. lib. 1. Moral. 1.

Boet. lib. 3. de cōsol. Philosoph. metra. 3.

Ecclef. 7.

Prouerb. 5.

Prouer. 23.

debit vt coluber,& vt regulus venena diffundet. Itaque spinas ac sentes plane pungentes ac lacerãtes istas vestras libidinis ac gulæ voluptates si sapitis,nimirùm concidetis. Quare ille ipse Boetius etiã de voluptate cantat:[Habet hoc voluptas omnis,stimulis agit fruẽtes, Apũq; par volantũ,vbi grata mella fudit, Fugit ac nimis tenaci ferit icta corda morsu.] Circẽ fabulæ celebrãt carmine viros in iumenta vertere solitam:Dalilã adamatam à Sampsone non fabulæ sed diuinæ literæ tradunt amatori suo, & oculos & libertatem eripuisse,& vita deniq; ipsa mulctasse. Iam ne videtis, vtrum flores ac lilia censere debeatis,an crudelissimas spinas & aculeos funestissimos istarum rerum effectrices voluptates?

Boetius lib. 3. de consolat. Philosoph. metro 7.

3 A delicijs & negotijs recedẽdum.

Quantum vero virtuti resistant ea quæ mũdus in pretio habet,diuitiæ,potentia,delitiæ, satis inde perspicere potestis,quod spinæ & loligo à saluatore vocentur, quæ terræ humorem ebibunt, frumento alimentum necessariũ præripiunt. Vltro enim in ea forte terra luxuriat, & tanquã natiua germina libenter alit. Itaque virtuti & sapientiæ hanc nostram corruptã vitiatamq́ naturam tanquam nouercam existimare debemus: cupiditatibus vitijsque facilem indulgentemq; parentem. Quare qui inter delicias & curas seculi virtuti operam dare parat, nihil aliud agit, quam qui flammarum incendio frugem nutriendam committat. Ille in Euangelio adolescẽs testis locuples est,cui cum fuisset à Domino imperatum [si vis perfectus esse, vade vende omnia quę possides,& da pauperibus:&veni sequere me:]abijt tristis,propterea quod multas haberet possessiones. Quid Saulem bonũ & electum virum perdidit, nisi regnum? quid Salomoni sensum mentemque omnem eripuit, tanto alioqui sapientiæ munere decorato? quid vsque in idolatriæ infandum scelus impegit? non ne fœminarum amor atque blanditiæ? Ipsum Petrum Ecclesiæ petram firmissimam quid tandem perfregit,quid euertit? Palatij Iudaici certè consortium. Aurelius nos Augustinus adhortatur hoc modo: [spinæ non sint cupiditates sæculi, solicitudines vitæ vi-

Matth. 19.

Aug. serm. 1. de Apostolis.

tæ vitiosæ. Quid enim peius solicitudine vitæ, quæ peruenire non permittit ad vitam? Quid miserius quam curando vitam, amittere vitã? Quid infelicius, quã timendo mortem, cadere in mortem? Extirpentur spinæ, paretur ager, suscipiantur semina, perueniatur ad messem.] Ita quidem Augustinus & merito. Neq; enim potest esse frugibus locus, nisi spinæ & lappæ vellantur. Quapropter nos propheta sæcularia fugere monet. [Recedite, inquit, recedite, exite inde, pollutũ nolite tangere: exite de medio eius.] Fugam sæculi meditetur, qui vult Deo seruire. [Nemo militãs Deo, ait Paulus, implicat se negotijs sæcularibus.] Scitum illud fuit beatissimi Francisci dictum, qui cum à Cardinalibus rogaretur precari Deum pro ipsis, eos potius pro Francisco precari oportere, respõdit: dictũ mirantibus, causamq; sciscitãtibus, cõmodo adiunxit, siquidẽ vos, inquit, ampliori fiducia erga Deum præditi estis: ego enim in hac pauperiẽ vix saluus esse confido: vos pleni opibus, & voluptatibus redundantes, certam vobis salutem promittis. Magna plane sæcularium hominum insipientia, qui cælestem vitam ad tantam negotiorum, curarum, cupiditatum, ineptiarum omnium segetem accersere velint. Quin potius igni & ferro sylua hæc omnis excindẽda, exterminandaque, vt sementis Euangelica tutò mandetur. Id facit qui mundo renuntiat, & Christi iugum suscipit & armatur nouus regni cœlorum miles. Quod si id multum sit, quod non liceat omnibus monachũ agere, saltem sarculo continentiæ ac mortificatiõis, diligẽter herbas istas perniciosas eruite, & quoad licet, agrũ Christi etiã atq; etiã repurgate.

Esai. 52.

2. Timot. 2.

Et aliud cecidit in terrã bonã: & ortũ fecit fructũ centuplũ. Quãuis improborũ sit maxima multitudo, & sementis paterfamilias iacturã plurimã fecerit, tamẽ electorũ fructu abũde ea omnis pernicies cõpẽsatur. Neq; enim reuertetur Dei verbũ vacuũ, vt ait Esaias, sed prosperabitur: horrea cęlestia futurę iustorũ segeti amplissima parata sunt. [Dilata, inquit, tẽtoria tua: & adhuc dices angustæ est mihi locus] [& super arenã multiplicabũtur.] Ea ergo

4 Multiplex fructus bonorum.

debet se cõsolari cogitatione Euãgelicus agricola, quod bonorum fructus vberrimi sint, ac pro ijs qui nec semen-tem ipsam rediderunt, alij multiplicatum in centum fœ-nus afferant. Ac Lucas quidem centesimi tantum memi-nit, quod est perfectum: omnes enim aliquando perfecti resurgent, cum erunt æquales Angelis Dei, & filij resur-rectionis: at Matthæus & Marcus præter centesimũ, etiã sexagesimum & trigesimum cõmemorat, vt intelligi pos-sit iustorum non esse omnium merita paria, sed alios alijs
1.Cor. 15. virtute præstare. [Stella enim à stella, ait Paulus, differt in claritate, & alia claritas solis, alia lunæ, alia stellarum, vnusquisq; in ordine suo.] Nemo vero inuidebit potio-ri, quod sit Deus omnia in omnibus. Designat autẽ Euan-
Aug. in lib. de sancta virginit. c. 45. 46. gelicus sermo, vt pleriq; sancti Patres sentiũt, gradus Ec-clesiæ varios. Matrimonio tricesimus, virginitati sexage-simus, martyrio & Apostolatui respondet cẽtesimus.
Hierony. in Apolog. ad Pammachin. Sic Cyprianus Martyr ad scribit: [Primus enim centena-rius martyrum fructus est: secundus sexagenarius vester est (scribebat ad virginem scilicet) vt apud Martyres non est carnis & sæculi cogitatio, nec parua & leuis & delica-
Cyprian. li. de disciplina & habitu virgin. prope fin. ta congressio, sic & in vobis, quarum ad gloriam merces secunda est, sit & virtus ad tolerantiã proxima.] Cypria-num, Augustinus, Hieronymusq; sequũtur, sed ita vt cẽ-tesimum etiam virginitati assignari malint, sexagesimũ viduitati, tricesimum matrimonio. Refert parum, dum-modò differentias esse graduum & charismatum constet. AEmulemur igitur charismata meliora. Sed charitatem esse omnium exccellentissimam scitote, qua charitate qui emineat, is diuinis in rebus superior sit, est necesse. Hæc auide complectitur Dei verbum, accurate conser-uat, quicquid contrarium se offerat, resistit, fructum iusti-tiæ plenissimo frumento, non inani tremore declarat.
Esai. 9. [Lætabuntur coram te, sicut qui lætantur in messe.] vi-detur esse contrarium ei rei, quã proximè dixerat, [Mul-tiplicasti gentem, non magnificasti lætitiam:] Sed re ve-ra nihil inter se hæc repugnant, ac bene sibi cohærent. Multiplicata quidem est gens Christiana, ac non tamen

magnifi-

magnificata est lætitia cùm pro multitudine credentium non multi sint, qui in Dei dilectione perdurent. At eorũ qui se tales præstant, quales Deus amat, tanta est præstãtia, tanta vis, vt merito huiusce sacræ segetis messores lætentur ac triumphent, tam felices laborum suorum prouentus sibi gratulantes.

Illud vero attente considerandum est quod Christus exponit, terram bonam & optimam, fructum attulisse in patientia. Bona atq; optima terra est plane cor nostrum: cupiditatibus expurgatum facile ac libenter amplectitur cœlestem sementem. [Anima mea desiderauit te,] ait quidam. Et item alius [Quid mihi est in cœlo, & à te quid volui super terram?] Præclaro coniugio copulantur anima & verbum Dei. Sed videte fratres: fructum afferri in patientia. Non dubium est agricolam terram fodere, arare, parare: nulli tamen vel labori vel beneficio fructus ascribitur, nisi patientiæ. Cur ita? Nempe omnis Euangelicus progressus, magis in malà patiendo, quã in bona agẽdo consistit. Rectè Marcus Cœnobita scripsit, Neminem debere bona agere aggredi, qui non sit idem mala pati paratus. Patiẽtiæ laudes Cyprianus plurimas & maximas scripsit: ego particulam breuem proposito conuenientem recitabo: [Apostolus iustos & operantes, & diuini fœnoris incremento cœlestes thesauros sibi recondentes, vt patientes quoq; sint, instruit, & docet dicens: Bonum autem facientes non deficiamus, tempore enim suo metemus non deficientes. Admonet ne quis impatiẽs in operatione deficiat, ne quis tẽtationibus aut auocatus aut victus, in medio laudis & gloriæ itinere desistat, & pereant præterita, dum quæ cæperant, desinunt esse perfecta. Patientia autem, fratres dilectissimi, non tantũ bona custodit, sed & repellit aduersa. Contra facta carnis & corporis, quibus anima expugnatur & capitur, virtutum suarum propugnaculo reluctatur. Charitas fraternitatis vinculũ est, fundamẽtum pacis, tenacitas ac firmitas vnitatis, & quæ & spe, & fide est maior: quæ & opera & martyria præcedit: quæ nobiscũ æterna apud Deũ in regnis

5. Fructũ afferri in patiẽtia.

Esai. 26.

Psal. 72.

Cyprian. in lib. de bono patientiæ ad medium.

cœlestibus permanebit. Tolle illi patientiam, & desolata non durat. Tolle sustinendi tolerandique substātiam, & nullis radicibus & viribus perseuerat? Apostolus charitati tolerantiam & patientiam vinxit] Hactenus Cyprianus: quibus patientiæ laudibus quid accedere posit, ignoro. Nam per patientiam fit, vt contraria efficiantur vtilia. Ea nimirū quæ frugibus maximè videntur officere gelu, pruina venti, imbres, æstus, ea inquā tolerata fortiter, summopere possunt, & frugem ad maturitatem culmenq; perducunt. [Itaq; diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum] Quare [patientia nobis opus est, vt reportemus promisiones Dei: iustus autē ex fide viuit, quod si subtraxerit se, non placebit animæ meæ.] Aurum igne probatur: miles certando ad coronam peruenit, sementis diuina multa, in digna tolerans preciosas segetes erat. [Nisi granum, inquit, frumenti mortuum fuerit, ipsum solum manet, si autem mortuum fuerit, multum fructum affert.] Hoc de se Christus, quid ergo nos cogitare opus est, qui cum mala fecerimus plurima, mala pati volumus nulla? Nos vero alloquitur Paulus, ac documentū Christi prædicans ita exhortatur: [Deponentes omne pondus & circunstans nos peccatum, per patientiā curramus ad propositum nobis certamen: aspicientes in autorem fidei, & consummatorem Iesum, qui proposito sibi gaudio sustinuit crucem confusione contempta.] Quod si ab illo diuino grano procreati sumus, multa ipsius tolerantia & afflictione, nequaquā putare debemus, alia nos lege posse frugem afferre, nisi illa ipsa patientię. Neq; enim granum potest aliter procreare, quam sit ipsum ab alio procreatum. Quare cum Christi simus germen egregium, Christi etiam vt facta patientiamq; imitemur, etiam atque etiam operam demus.

Rom. 8. *Hebr. 10.* *Ioan. 12.* *Hebr. 12.*

IN DOMINICA IN QVINQVAGESIMA, CONCIO PRIMA.

Assumpsit Iesus duodecim, & ait illis. Ecce ascẽdimus Hierosolymã & cõsummabũtur omnia quæ scripta sunt. Luc. 18.

EMO est qui nesciat appropinquare iam quadragesimam quo tẽpore passionis Christi ac mortis memoria religiosius innouatur, & imitatione quadã consortioq; crucis dominicæ Christiana plebs castigationem sibi corporis ieiunijs prolixioribus atque abdicatione fluxæ voluptatis indicit. Quo spectans sancta mater Ecclesia ijs verbis fideles populos præmonendos hodie sibi arbitratur, quibus Christus iturus iam in pugnã milites suos præcipuos excitãdos prę muniendosq; duxit. Solẽt nimirùm pro foribus palatia cæteraq; ampla ædificia insignia ea ornamentaq; præferre, quibus introituri facile doceãtur cui' ędes eæ sint, quidve rerũ intus geratur, sint ne diuorum tẽpla, an musarũ domicilia, an causis tractandis prætoria constituta. Ergo appetente iam quadragesima, nũc in ipsis foribus quid Christianus sperare debeat, quid cogitare tanquã inscriptione apposita breui admonetur, cùm audit Christum sic dissertentem: [Ecce ascendimus Hierosolymã, & cõsummabuntur omnia quæ scripta sunt per Prophetas de filio hominis. Tradetur enim gentibus, & illudetur, & flagellabitur, & conspuetur.] Sed quanuis hæc aperta ac conspicua nobis ponantur, tamen quæ nostra est ignorantia & cæcitatis, videre

1. Introductio in Euãgelium tempori quadragesimæ opportunum.

certè non possumus nisi mentis oculi diuino lumine illustrentur. Ob eam rem cæcus quoq; Euangelica lectione proponitur, qui Christi beneficio lucem accepit, ac se curantem Dominum ac præeũtem, & intueri potuit & sequi. Duplex quippe donum ac beneficiũ est, quo diuinitus afficimur: vt & mysteria nobis cœlestia proponãtur, & ijs præcipiendis atq; persuadendis animo, lux & vigor diuinus accedat. Non satis est magistros habere veritatis idoneos, nisi intus numinis magisterio imbuaris. Idcirco Paulus Dei donũ fidem esse cõfirmat. Cuius verbis vt attenderet, assensumq; præberet Lydia illa purpuraria, diuinitus ei cor apertũ fuisse scriptura testatur. Quare qui ad sacras conciones proximè acceditis, quãuis bonos ac disertos oratores nacti sitis, tamen contendere illud votis precibusq; debetis, vt intus menti hæreat, quod foris auribus sonat. Neq; enim picturã quanuis egregiã detegere sit satis, nisi lux contuendæ idonea suppetat. Debetis igitur & pro dicente precari & pro vobis audientibus. Augustinus quid de re hac sentiat, ipsius ostendit oratio. [Sæpe, inquit, diximus charitati vestræ, prædicare veritatẽ nihil est, si cor à lingua dissentiat. Et audire veritatẽ nihil est, si nõ auditionem fructus sequatur. De isto loco quasi sublimiore loquimur ad vos: quã simus autẽ timore sub pedibus vestris, Deus nouerit, qui propitius fit humilibus, quia nõ nos tã delectãt voces laudantiũ, quã deuotio cõfitentium, & facta rectorũ, & quã non delectemur nisi profectibus vestris.] Hic animus, hæc mens eorũ debet esse qui dicũt: hę preces & vota eorũ plane q audiũt.

Ephes. 2.
Actor. 16.
August. sup. Psal. 66. in fin.

Assumpsisse igitur duodecim Christum scribit Lucas: Matthæus etiam seorsum ac secreto assumptos dicit. Atqui passio Christi & mors publicè patranda erat: cuius cognitio non illis modo duodecim, sed omnibus plane mortalibus necessaria fuit ad salutem. Quid igitur res ad vniuersum mundum pertinens, his tantummodò paucis communicatur? Quid secreto docetur, quod palam prædicari omnium interest? Rectè promit Chrysostomus vel eius nomine autor antiquus hic: [Omnis

2. Mysteriũ crucis celatum, ne dæmones impedirent.
Autor imperfecti homil. 35. in Matth.

[Omnis gloria Dei & omnis salus hominum in Christi morte posita est. Nulla enim res est quæ amplius ad salutem hominum pertineat, neque est aliud propter quod magis gratias Deo agere debeamus, quam propter mortem ipsius. Ideò cum multa turba fidelium sequeretur eũ in via, duodecim Apostolos solos tulit secreto: vt quia pretiosior thesaurus semper in vasis melioribus includitur.] Sed ais, Cur non omnibus patefactum est mysteriũ mortis Christi? Magno profecto consilio hæc gesta res est. Primum enim arcanum Dei consilium nusquam magis cernere liceat quam hic, nullum de diuinis factis admirabilius atque ab omni mortalium opinione remotius. Mortalium dixi? quin potius ipsorum immortaliũ spirituum captu & cogitatione longe altius. Nam dæmones effugisse mysterium crucis Paulus his verbis pronuntiat: [Loquimur Dei sapientiam in mysterio, quæ abscõdita est, quam prædestinauit Deus ante sæcula in gloriã nostram, quam nemo principum huius sæculi cognouit. Si enim cognouissent, nunquam Dominum gloriæ cruci fixissent.] Principes huius sæculi maiores nostri dæmones accipiunt, quos alibi idem rectores mundi appellat. Neque mirandum est, diabolo occultatum esse mysteriũ crucis: ipsos beatos Angelos quodammodò latuisse videtur idem Paulus asserere cũ scribit. [Vt innotescat principibus & potestatibus multiformis gratia Dei per Ecclesiam.] Itaq; quoniam opus erat Dei consilium cælari inimicis, ne impedirent euentum, crux Christi secreto denuntianda fuit discipulis, vt iis esset nota quibus erat saluti futura, illos lateret, quos erat debellatura. [Si enim cognouissent, nunquã Dominum gloriæ crucifixissent.] Quantopere autem Christus passionis negotium curauerit, declarat illud, quod amantissimum sui Petrum aduersarium atque satanam iudicauerit, cum moriendi causam indignam refutasset. [Vade, inquit, post me satana: quia non sapis ea quæ Dei sunt. Fuit vero prudentiæ cuiusdam diuinæ, vt quousque Christus occumberet ac resurgeret, passio eius & mors innotesceret quidem amicis Dei,

1. Corin. 3.

Sic Ambrosius asserens principes sæculi intelligi dæmones. Chrysostomus magis principes Iudæorum interpretatur. Anselm. & Thom. vtrã que expositionem verã esse confirmant.

Ephes. 6.

Ephes. 3.

Matth. 16.

Dei, sed tanquam res magnopere arcana, & summo silentio tegenda. Nam prophetæ quidem atq; præstãtes Dei serui mysterium crucis expresse sibi traditum continebant, alijs autem integumentis quibus oportebat, velatum communicabant. Etsi enim omnes per fidem Christi sanguinis salui fiebant, quod Apostolus docet, cum dicit: [Quem proposuit Deus propitiationem per fidem in sanguine ipsius] tamen eam fidem non fuisse omnibus apertam & explicitam, sed plerisque velatam & tectam, idem declarat ijs verbis: [Sub lege custodiebamur cõclusi in eam fidem, quæ reuelãda erat.] Quæ cum ita sint, nõ immerito Christus arcanam esse eam rem voluit, vsquequo perpetrata foret, ac proinde amicorum tantum notitiæ impertiendam existimauit, quæ cum gesta esset, ad omnium cogitationem perueniret, necesse erat, quod omnium saluti impensa fuisset.

Rom. 3.

Galat. 3.

3. Secretum petẽdum, vt Dei voces audiantur.

Illa præterea ratio Christo fuit discipulos secreto ac separatim alloquendi, quo attentiores redderet, & tanquam rem auditores magnam, paratores. Alio enim pacto, quæ vulgo iactantur audis, alio longe cum à principe viro remotis arbitris cum grauitate dicuntur, auscultas. Est sapientium turbas vitare, paucis ijsque lectissimis negotia præcipua committere. [Verba sapientium, ait Salomon, audiuntur in silentio plusquã clamor Principis inter stultos.] Quare cui cordi sit salutis suæ sempiternæque vitæ negotia ex Deo audire, & quæ ille gessit tanta pro nobis, & quæ pertulit indigna, cognoscere ac perspicere, à turba secedat is necesse est, & quietem solitudinemque quærat. Fugiat, inquam, cupiditatum, ambitionumque tumultum: amet tranquillam & sæculariũ rerum expertem vitam, illumque Psalmi versum recolat, [Ecce elongaui fugiens, & mansi in solitudine.] Illic nimirum fidelibus mentibus sua Deus arcana communicat, illic futura quæ impendeant, docet: & crucis contumelia & dolore immortalem gloriosamque vitam parari demõstrat. Sic se agere, cum amat audiri, voce Oseæ Deus declarat: [Propter hoc, inquit, ecce ego lactabo

Eccli. 9.

Psal. 54.

lactabo eam, & ducam eam in solitudinem, & loquar ad cor eius.] Turrim Babylonis, id est confusionis ædificantes, nec Dei voces nec suas ipsorum percipiunt. Rumoribus vanis & strepitu sæcularium negotiorum qui tenentur, Dei verba audire non possunt, nec cœlestia arcana cognoscere. Neq; enim in commotione Dominus, sed in sibilo auræ tenuis, cui percipiendo silentio ac quiete opus est plurima. Merito Basilius magnus excellētes solitudinis laudes decantans loquitur ad hunc modum. [Solitaria vita cœlestis doctrinæ schola est, ac diuinarum artium disciplina. Illic Deus est totum quod discitur, via qua tenditur, totum per quod ad summæ varietatis notitiam peruenitur. Eremus nempe est paradisus delitiarū, vbi tanquam redolentium species pigmentorum, vel rutilantes flores aromatū. Sic flagrantia spirant odoramenta virtutum.] Multa & alia: sed hæc sint satis, vt si minus actu, desiderio tamen vitam beatam prosequamur.

Osee. 2.

3. Reg. 19.

Basil. initio tractatus de laude vitæ solitariæ.

4. [Ecce, inquit, ascendimus Hierosolymam. Ea est vniuersæ Christianæ viæ ratio, id institutum vt Hierosolymam ascendat, non istam sane terrenam, quæ occidit prophetas & excruciauit, atq; ipsum salutis autorem vita mulctauit: sed cœlestem potius Hierosolymā, quæ libera est, mater nostra, cuius vbera plena suauitatis & gaudij nobis præparata sunt: de qua Hierusalem Propheta Esaias canit: [Lætamini cum Hierusalem, & exultate in ea, omnes qui diligitis eam gaudete cum ea gaudio vniuersi, qui lugetis super eā, vt sugatis & repleamini ab vbere consolationis eius, vt mulgeatis, & delitijs affluatis ab omnimoda gloria eius.] Hanc Ioannes vidit [ciuitatē sanctam Hierusalem nouam descendētem de cœlo, adeò paratam sicut sponsam ornatam viro suo.] Cuius ciuitatis cœlestis descriptio illa beata Apocalypsi continetur. Hanc Hierosolymam non manu humana sed diuina fundatam, cuius conditor, & architectus Deus, vehementer suspirabat David, & huius recordatione exilium triste, terrenas Babylonicasque omnes delicias ducebat. [Si oblitus fuero tui Hierusalem, ait ille, adhæ-

Quid sit ascēdere Hierosolymam cœlestem.

Esai. 66.

Apoca. 21.

Heb. 12.

Psal. 136.

adhæreat lingua mea faucibus meis. Super flumina Babylonis illic sedimus & fleuimus, dum recordaremur tui Sion.] Hanc igitur se petere Hierosolymam Christus denuntiat. [Ecce, inquit, ascendimus Hierosolymam.] Neque enim sine Christo duce in eam regiam vrbem ire possumus: neque ille solus in eam se recipere vult, sed comites potius amat & vocat, ac cœlestis ciuitatis iure donatos secum ad triumphum assumit. At patria illa cœlestis in alto posita, arduum habet ascensum. Homini enim in Hiericho, id est mutabilem istam fluxamque regionem commeanti latrones occurrerunt, qui spoliarunt ac vulnerarunt, ac seminecem reliquerunt. Ascendere vero atq; in superna contendere, magni laboris est; sudare fatigarique eum oportet, qui in ardua illa fastigia peruadere cupiat. Illuc enim illuc ascenderunt tribus Domini. Eũ versum Psalmi exponens Casiodorus [significat: inquit, ciuitatem Hierusalem, cuius participatio est in id ipsum, id est cœlestem: ad quam beati semper ascendunt, quoniam iugi exercitatione proficiunt.] Ingenti conatu patriæ desiderium declarantes. [Neque enim ad magna præmia vt Gregorius ait, perueniri potest nisi per magnos labores.] Itaq; via omnis in cœlum ascensus est, naturã vincat oportet, qui carne præditus illa sublima mediantur, grauis est terrena hæc cogitatio, deprimit vehementer humanarum rerum sensus & consuetudo. Sed contendere opus est, atque vrgere viam quanuis arduam & infestam, vt aliquando euadamus ad diuina illa & præclara fastigia, quod agebat Paulus egregie, quem audire iuuat ita de se loquentem: [Non quod iam acceperim, aut iam perfectus sim: sequor autem si quomodo comprehendam, in quo & comprehensus sum à Christo Iesu. Fratres, ego me non arbitror comprehẽdisse. Vnum autem, quæ retro sunt, obliuiscens ad ea vero quæ sunt priora, extendens me ipsum, ad destinatũ persequor ad brauiũ supernæ vocationis Dei in Christo Iesu.] Non potest plane festini viatoris imò cursoris celerrimi vis ac conatus maior ostendi, vt gradum semper ad superiora faciat, nullo

Luc. 10.

Psal. 121.

Casiodo. in Psal. 121.

Grego. hom. in Euang.

Philip. 3.

nullo impedimento retardatus, nullis difficultatibus cedens. Ac certè digna est illa ciuitas, illa, inquam, cælestis Hierosolyma, quæ tanto desiderio petatur, tantis laboribus sudoribusque obtineatur. Ad gloriam resurrectionis Christus vt perueniret, illusus, excruciatus, cæsus, interfectusque est. [Illudetur, inquit, & flagellabitur, & conspuetur, & postquam flagellauerint, occident eum, & tertia die resurget.] Nequaquam palma hæc ante concessa, quam cruento illo certamine egregie dimicauit.

Ea vero omnia quæ perpessus est, prædicta à Prophetis Christus fuisse dicit. [Et consummabuntur, inquit, omnia quæ prædicta sunt de filio hominis per Prophetas.] Omnino admiranda est Scripturæ sacræ altitudo, quæ quicquid ab Euangelistis de Christi passione & nece narratum est, à Prophetis longe ante denuntiatum apertissime & copiosissime ostendit. Imo vero longe & plura & ampliora de Christi contumelijs & cruciatibus dicta à Prophetis, quam sint commemorata ab Euangelistis, non difficile erit cernere si quis in ijs Scripturis diligenter attenteque versetur. Atque vt innumerabiles prætercam locos, illi certe in promptu sunt omnibus: quid Esaias capite quinquagesimo & quinquagesimotertio scribat, quid Dauid Psalmo vigesimoprimo, & sexagesimo octauo, quid Daniel nono: Sapientiæ liber capite secundo: Hieremias vndecimo: Iob decimo sexto. Itaque Petrus Apostolus: [De qua gratia, inquit, locuti sunt Prophetæ scrutantes in quod vel quale tempus prænuntiaret in eis spiritus Christi, annuntians eas, quæ in Christo sunt, passiones & posteriores glorias.] Idem etiam: [Huic omnes Prophetæ testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen eius.] Et ipse Christus de se: [Oportuit impleri omnia quæ scripta sunt in lege, & Psalmis, & Prophetis de me.] Est sane fidei Christianæ inuictum id argumentum, quod ea omnia, quæ nouum testamentum Christum fecisse ac tolerasse narrat, vetus testamentum facturum toleraturumque & tanto antea & non

Mirabilis consonantia vtriusq; testamenti.

1. Pet. 1.

Actor. 10.

Luc. 24.

minus perspicuè denuntiet. Quamobrem autores præclari id operæ suscepere, vt vtriusque Scripturæ nouæ ac veteris mirabilem omni ex parte consonantiam demonstrarent. Qua in re laudem non exiguam consecuti sunt, Iustinus Martyr & Philosophus in suo cum Triphone colloquio: Eusebius Cæsariensis in demonstrationibus Euangelicis: Cyprianus in libris editis ad Quirinum contra Iudæos: Tertullianus in tertio libro aduersus Marcionem: Augustinus in libris præsertim decimosexto & decimoseptimo de ciuitate Dei: Prosper Aquitanus in opere de diuinis prædictionibus. Alij quoque cum vetusti tum etiam recentiores non sine gloria in eo argumento versati sunt. Quibus ex rebus omnibus & fides Christiana vehementer confirmatur, & diuinæ laudis amore animus inflammatur, qui saluti nostræ tot ac tanta præsidia constituerit.

6 Verbum crucis Apostolis, quia displicebat non innotuisse.

Sed incredibile dictum est, quod Euāgelista post Christi sermonem tam apertum tam expressum adiungit, discipulos nihil horum intellexisse. [Et ipsi, inquit nihil horum intellexerunt, & erat verbum istud absconditum ab eis.] Repetita sentētia rem plane incredibilem Lucas asserendam censuit, neque immerito. Quis enim tales auditores crederet à tanto præceptore edoctos de re tanta tā plane tam aperte, quam rem prophetæ omnes annuntiarant, ipse Christus testimonio prophetarum & assertione sua toties cōfirmarat, tamē neq; intellexisse neq; cogitasse, quod ad rē pertinet quicquam? Quænam adsurditas ea fuit? quæ mentis hebetudo? quæ sensus caligo tanta incidit? [Nihil horū, inquit, intellexerūt.] Res plane admiranda: Quā Beda proponit his verbis: [Quid est quod discipuli toties sibi replicatū Dominicę passionis arcanū intelligere nequeunt: & Iudæi ad vnum verbū, & tā obscure positū, vt hoc expositione dignū: Euangelista ducat: Hoc autē dicebat, inquit, significans qua morte esset moriturus, mox quia Crucis exaltatio significetur, intelligunt, nisi quia discipuli cuius vitam maximè videre desiderabant, eius mortem audire non poterant.] Et quia per

Beda in expos. Euang.

parabolas

parabolas, sæpe eum loquentē audire consueuerant, quoties aliquid de sua passione dicebat, hoc non ita vt sonabat intelligendum, sed amore dictante in aliud quid allegoricē referendum esse credebant.] Recte omnino Beda. Nam prouerbio dici etiam nostis, neminem esse surdiorem, quam qui audire non vult. Nempe crucis apud discipulorum animos erat tunc sermo odiosus: & quod maxime oderant, capere id mente minime poterant. Recte à Salomone illud dictum: [Non recipit stultus verba prudentiæ, nisi dixeris ei quæ versantur in corde eius.] *Prouer.* 18.
Nondū erant spirituales Apostoli: adhuc carnalia ac terrena sapiebant: honores, & gloriam cogitabant. Indicant id satis duo ex præcipuis, qui teste Matthæo ab eo sermone continuo regni sedes matre internuntia ambierunt, dextram sibi, sinistramque postulantes. *Matth.* 20.
Nam fuisse Christi crucem tanquam sudem in oculis, & graue scandalum, ipsis quoque discipulis Christus ostendit, cum dixit: [Et beatus qui non fuerit scandalizatus in me.] Et alio loco: [Hoc vos scandalizat? quid erit cum videritis filium hominis ascendentem vbi erat prius?] Si de pane, inquit, verba faciens, tanto scandalo vobis sum, quid futurum putatis, cum ligno affixum me contuebimini? Sic plane se habet res: cum de cruce Christi audimus, vel non capimus vel etiam respicimus quæ salutariter dicuntur. Non satis accommodatur sensus, affectusque iste humanus passionis, & mortis subeundæ consilijs. Petrus quidem ita nos admonet: [Nolite peregrinari in feruore, qui ad tentationem vobis fit, quasi noui aliquid vobis contingat.] Paulus etiam stultitiam dicit fuisse mundo verbum crucis. At via nulla est alia, alius aditus nullus ad regnum. [Quantas ostendisti mihi tribulationes multas & malas: & conuersus viuificasti me.] *Matth.* 11. *Ioan.* 6. 1. *Pet.* 4. 1. *Cor.* 1. *Psal.* 70.

Enimuero quod Apostolis accidisse Euangelista scribit, vt cum Dominus de passione & cæde sua funestissima verba faceret, nihil illi ea de re cogitarent, nihil ani- *Idē vsu venire nūc nobis quod tunc Apostolis: quod crucis sermonē auersamur.*

animaduerterent, idem profecto vsu venire hoc tempore nobis, si quis attendat, verissime iudicabit. Etenim Ecclesia quidem hoc tempore Quadragesimam instare admonet, dies pœnitentiæ & luctus adesse indicat, Euangelium proponit quod audistis: [Ecce ascendimus Hierosolymam, & consummabuntur omnia quæ dicta sunt de filio hominis per Prophetas. Tradetur enim gentibus & illudetur, & flagellabitur, & conspuetur, & postquam flagellauerint, occident eum.] Hæc sane proponit Ecclesia, in his versatur, hæc nobis cogitanda ac mente penitus tractanda denuntiat. Nos vero quid agimus? quo nam modo his vocibus, huic Ecclesiæ matris studio obtemperamus? Crucem Christi hoc maxime tempore auersamur, ventri & luxui indulgemus, epulas profuse paramus: bacchanalia agitamus, lasciuiæ operam damus, ludos ac choræas turpitudine plenas frequẽtamus, omnibus vitijs fræna laxamus. Vbi illud: [Ecce ascendimus Hierosolymam?] Imo vero in sacrilegam Hiericho descendimus. Non alta atque ardua virtutum petimus, sed per decliuia vitiorum voluimur. Hoccine est illud? [Illudetur, flagellabitur, conspuetur, occidetur?] Atque vtinam nostris flagitijs & sceleribus non innouemus Christi contumelias & dolores. Vtinam diuinam clementiam benigne salutaria monentem tanta nostra stultitia in grauem furorem non conuertamus. Audite, audite, quid Deo plenus Propheta denuntiet: [Vocauit, inquit, Dominus ad luctum & ad planctum, & ecce gaudium & lætitia, occidere vitulos, iugulare arietes, comedere carnes, bibere vinum. Comedamus & bibamus, cras enim moriemur.] Atque hæc quidem vberius in nostris bacchanalibus cernimus, quam in diuino codice legimus. Quid sequatur, quid deinceps minetur attendite: [Et reuelata est in auribus meis vox Domini exercituum, si dimittetur iniquitas hæc vobis donec moriamini.] O verba terribilis iracundiæ plena, ô minas diuinæ seueritatis contremiscendas. Ac Basilius quidem in eos inuehitur qui temulentiæ se dedunt, cum ieiunij

Esai. 22.

Basil. hom. 2. de ieiun.

iugij diem expectant: atque ita loquitur: [Quemadmodum qui longinquam profectionem adornant, componunt sarcinas, & commeatum parant, ita nonnulli vecordes hodie aduersus quinque dierum ieiunium vino indulgent. Quod consortium temulentiæ cum ieiunio? Quæ societas vinolentiæ cum abstinentiæ? Quis consensus templo Dei cum idolis? Hodiernus dies vestibulum est ieiunij, quo profecto, qui in vestibulo prophanatur, indignus qui ad sanctum introeat. Nullus seruus cupiens hero suo reconciliari, hostem illius patronum ac reconciliatorem adhibet. Ebrietas inimica est Deo, ieiunium pœnitentiæ initium est. Itaque si cupis per confessionem reuerti ad Deum, fugito temulentiam ne magis etiã abs te Deum alienet.] Sic quidem diuinus Basilius Bacchanalium furorem insectatur: cuius nos paternis & salutaribus præceptis parere æquum est, atque Ecclesiæ voluntati & Christi orationi nos potius accommodare, vt relictis istis friuolis nugis, serio tandem de æterna salute cogitemus.

IN EADEM DOMINICA, CONCIO SECVNDA.

Fili Dauid miserere mei. Luc. 18.

1 *Cæcitatem ac mendicitatem simul pati seculi amatores.*

VONIAM Apostolos scribit Euangelista sermonem Christi minime intellexisse, cum de morte sua ac resurrectione loqueretur, commode, vt Gregorius etiam animaduertit, cęcus deinceps inducitur, qui diuino imperio & virtute amissum lumen recuperauit, & cælesti luce perfusus Christum ipsum salutis suæ autorem & ducem lætus & alacer sequutus est. Id quidem Apostolis contigit, quibus Christus aperuit sensum, vt intelligerent diuinas Scripturas, & vestigijs crucem portantis insisterēt pleni gaudio quod digni habiti essent pro nomine Iesu cōtumeliā pati. Nobis quoq; diuini beneficij nō negatur amplitudo, si videre, si sapere volumus, quo caligine ignorātiæ pristinæ depulsa, Christū Hierosolymam petētem sequamur, & crucis communicata patientia, resurrectionis vna gloria potiamur. Sed quid cæcus iste egerit, qua ex miseria ad quam felicitatem venerit, consideremus. [Factum est, inquit, cum appropinquaret Hiericho, cæcus quidam sedebat secus viam mendicans.] Recte in Hiericho cæcus versabatur, neque in Hierosolymam ante cōtendere cœpit, quam Christus huc ex illo viam carperet. Lunam periti Hiericho interpretantur, cui similis est vita mortalium, mutabilis & inconstans: cui accedit etiam cæleste maledictum, quo peccatis hominum reddita est iracundia diuina, & iussa ciuitas Hiericho anathema haberi. Vitæ autē humanæ & inopia & labor pulchrè ostensa sunt.

Luc. 24.

Actor. 5.

Iosue 6.

sa sunt. Cum cæcus & mendicus secus viam sedere descri- bitur.[Cæcum quippe est genus humanũ, ait Gregorius, quod in parente primo à paradisi gaudijs exclusum, charitatem supernæ lucis ignorans, damnationis suæ tenebras patitur.] Satis quidem misera est per se cæcitas, quæ iucundissimo lucis aspectu priuata est, quod Tobias expertus dicebat.[Quale gaudium erit mihi, qui in tenebris sedeo, & lumẽ cæli non video?] Sed cum ad cæcitatem accedit mendicitas, magnum sane miseriæ cumulum efficit. Quid enim est aliud mendicare, nisi ad hominum misericordiam venire,]vt Augustinus dixit. Cogitur enim mendicus vitæ sustentandę subsidia quærere, quibus cæcitas omnibus impedimento est. Itaque necessario fit, vt precario viuat, atque alienam opem perpetuo imploret. Ac mẽdicus quidem petit, orat, obsecrat, sed cæcus cum sit, quẽ oret, ignorat, quid accipiat, nescit. Eunt & redeunt homines: ille in via sedet. Sæpe nullo transeunte, precatur & poscit: sæpe bellua transit, quam alloquitur, quod hominem putet. Cum vero nox incubuerit, & à stipe petẽda cæcus cessauerit, quid collegerit nõ videt: aliud pro alio crebro opinatur. Nonne miseriæ nostræ expressa hæc effigies est? Quid enim homines aliud agunt? quid nisi mendicant in via positi, & à creaturis transeuntibus subsidium sibi opemq; efflagitant? Et quidem [non ad creaturam iubemur tendere, quemadmodum Augustinus scribit, vt efficiamur beati, sed ad ipsum creatorem. Præsentia vero, quantum ad creaturam pertinet, in corporis & animi mobilitate & mutabilitate quasi transeuntia sentiuntur.] Recte prorsus id Augustinus. Transeunt enim omnia, neque miseriam hominis inopiamque implent. Voluptates, fortunas, honores, omnes homines ambiunt: à cibo, à pecunia, à spectaculo, ab agro, ab ædibus, à veste, à tecto, à cæteris vitæ instrumentis subsidium petunt. A præside, à iudice, à principe opem deposcit iniuria affectus. Ipse Princeps & Rex, & Imperator & Pontifex summus, mendicat plane quotidie, quamuis sibi copiosus & abundans esse videatur,

Greg. homil. 2. in Euang.

Tob. 5.

Aug. in expos. 2. in Psal. 108.

Aug. 3. lib. de libero arbit. c. 21.

ab ipsis seruis, à subditis, à satellitio mendicat salutis vitæque custodiam. Omnes sitiunt, alienæ opis omnes indigent. Nulla est dies, nullum horæ momentum, quo non mendicet à creaturis transeuntibus miserrimus homo. Et cum tantopere egeat, quid tandem accipiat, infelix idem non sentit: quippe qui non modo mendicus, sed cæcus etiam sit. Pulchre Beda: [Et si habere cæcus quodlibet potest, sine luce non potest videre quod habet.] Quæ magna munera putat, vilissima sæpe sunt: & vnde capere multum credidit, vacuum remanere contingit. Cumque nox venerit, vitæ præsentis die peracta, quid secum bonorum gerat, ignorat, æs an aurum argentumve sit, quod habet, discernere visu non potest. Stipis quantum collectum multo clamore, prolixisq; votis est, totum fortasse teruntij vix sit. O miseram vitam nostram, ô conditionem mortalium cum laboriosam & grauem, tum fallacē & ludibrio plenam. Quam bene Salomon concionatur:

Beda in 10. cap. Marci in catena S. Thomæ.

[Quid habet amplius homo de vniuerso labore suo quo laborat sub Sole? Non satiatur oculus visu, neque auris impletur auditu. Vidi in omnibus vanitatem & afflictionē spiritus & nihil permanere sub Sole.] Quæ quidem cæci mendici parœmia eos præcipue tangit, qui in curijs ac palatijs Regum, Pontificum, Principum, honores atque officia ambiunt, quorum ratio omnis est, vt semper postulent, semper clamitent, semper inopiam suam egestatēq; decantent. Qui infimos & abiectos homines sæpe venerari coguntur, calones, pedisequos, scurras colere, vt istorum etiam ope apud principes subleuentur. At illud omnium miserrimum, quod eas tenebras infelices patiuntur vt quid accipiant, non videant. Aegyptios tenebris densissimis oppressos Scriptura commemorat, ita vt pedem mouere non possint. Solis Dei filijs Israelitis maxima ac iucundissima lux erat.

Eccles. 1. Eccles. 2.

Sapien. 16. 17.

a Cæcus igitur] sedebat secus viam mendicans: omnes præteribant, lucem nemo tribuebat. Neque enim transeuntium creaturarum aliqua cæco homini oculos aperire potest. Solius est Christi id præstare, qui est lux vera & illuminat

a Multæ virtutes in vno cæci facto elucent.

illuminat omnē hominem. [Dominus illuminat cæcos.] *Ioan.* 1.
Propterea huic mundo illuxit, vt cæcas mortalium men *Psal.* 145.
tes suo splendore illustraret: quod officium à Patre commendatum Esaias vel Deus ipse Esaiæ voce testificatur. *Esai.* 42.
[Et dedi te in fœdus populi, in lucem gentium: vt aperires oculos cæcorum, & educeres de conclusione vinctū, de domo carceris sedentes in tenebris.] Quare quidquid rerum occurrat, nihilo homo magis miseria sua subleuabitur, vsque dum Iesus adsit, cuius ope solius cæcitas generis humani potest depelli. Id diuinitus edoctus cæcus hodiernus Bartimæus occasionem salutis suæ sibi oblatam elabi de manibus minime passus est. [Et cum audisset quod Iesus transiret, clamauit, Iesu fili Dauid miserere mei.] Filium Dauidis appellans, ipso nomine & suæ fidei testimonium profert quod Messiam de stirpe Dauidis promissum certissime crederet, & ipsum Iesum officij admonuit, quod filium Dauidis misericordia & clementia maxime deceret, quæ fuit Dauidis præcipua laus, Messiæ vero munus esset oculos cæcorum aperire, vt erat sacris Prophetarum vocibus iam prædictum. [Iesu fili Dauid miserere mei.] Magna mea miseria magnam tuam misericordiam implorat, quantoque ego vi- *Esai.* 35.
lior, tanto benignitas tua amplior erit. Sapienter plane se habuit cæcus hic, qui beneficij accipiendi occasionem statim vt cognouit, arripuit. Est prudentiæ singularis non differre salutem, remedium oblatum continuo capere, occasioni nō deesse rei bene gerendæ. Iesum prætereuntem vocare eum scitote, qui diuinam inspirationem inopinato oblatam præterlabi non sinit, sed ductū illius sequitur. [Contemplantes, ait Paulus, nequis de- *Heb.* 12.
sit gratiæ Dei.] Non est in nostra potestate situm, vt Iesus veniat: at cum ille sponte se offert, nostri officij est, non deesse copiam sui præbenti. [Ait enim tempo- 2. *Cor.* 6.
re accepto exaudiui te, & in die salutis adiuui te.] Deinde non remisse negotium suum gessit hic cæcus. Neque voce mediocri contentus fuit. Clamore vsus est ac vociferatione: feruorem ostendens, ac desiderij sui magnitu-

dinem. Summopere Deo placet is spiritus feruor: frigidas ac remissas preces non probat. [Clamabit, inquit, ad me, & ego exaudiam.] Clamore opus est valido, ei qui cæcitatē diuturnā dispellere cupiat. Hieronymus sic plane censet: [Ingrauescente bello, ait ille, manus ad lapidē adiutorij hoc est Iesum Nazarenum cum clamore leuandæ sunt.] Iam constantiam cęci huius egregiam considerate, multæ in vno facto virtutes elucent. Neq; enim satis fuit cum prompta tum vehemens oratio, sed perseuerans, & incepto persistens repulsam pati non potuit. Non cessit repugnantibus, contradicentes contētionis magnitudinē vicit. [Et qui præibant, ait Lucas, increpabant eū, vt taceret. Ipse vero multo magis clamabat, Fili Dauid miserere mei.] Sola perseuerantia coronatur. Et est is certe beatus, qui Dei obsequium & salutem suam eo vehemētius prolixiusque procurat, quo mundus impensius ab incepto eum auertere conatur. Recte à Philosopho quodam dictum, esse animi robusti & inuicti, aduersantium telis amplius tanquā calcaribus excitari. Neq; præterijt cæci huius constantia Chrysostomum hæc loquentem: [Sed per inhibitiones huiusmodi non impediebatur eius audacia. Nouit enim fides omnibus repugnare, & in omnia triumphare. Vtile est enim pro Dei cultu pudorē deponere.] Ita Chrysostomus. Illud vero mihi iucundum animaduertere accidit, homines quidem illos prætereuntes officiū honestum putasse cæci clamores cohibere, tanquam importunè Iesum vocaret, molestiamq; ingredienti afferret vociferando: cæcū vero nihil istorum reprehensiones curasse, rem suam eo pertinacius egisse: at Christū disceptatorem huiusce contentionis atque arbitrum, obsequium illorum refutasse, qui dignitatis ipsius rationem habere viderentur, hominis desiderium curamque salutis suæ indefessam magis probasse. Nam vt Victor Antiochenus literis tradidit, [Demonstratur hoc loco quanto in honore & reuerentia Christus fuerit multitudini. Neque enim cæco permittit vt libere vociferetur aut obturbet, nec citra comminationem silentium ei imperatur. Nempe dabat

Psal. 90.
Hierony. in expos. Euāg.
Chrysost. in catena Sancti Thomæ.
Victor Antioch. in 10. cap. Marci.

dabat operam, vt omnia vbique essent quieta & pacata, veluti dum Rex quispiam pertransit.] Ergo pro Christi reuerentia & honore salutē cæci impedire illi pergebant. Quod faciunt hodie permulti, vt diuini obsequij respectu homines à salutaribus & spiritualibus studijs auocēt. Sunt enim qui diuini honoris prætextu salutares sæpe actiones reprehendant. Ne secularis cum sis, tam frequenter ad Eucharistiam accedas, est id sacerdotum, non laicorum. Ne tantopere meditationibus atque spiritualibus exercitijs vaces: monachos & eremitas hæc potius decēt, quam coniugatos. Ne te maceres ieiunijs, & cilicio, & vigilijs: corpus delicatum isthæc frangunt, animum à diuinis obsequijs morbo inducto auocant. Ne monachatum & cucullum induito, quod vtilis sis reipublicæ, & Dei causam inter tuos melius agas. Tales sunt mundi voces, talia consilia: quibus dum Dei respectus obtenditur, illud agitur, vt salutis tuæ te potius pigeat. At tu si sapis Christiane, cæcum Euangelicum præclare sibi videntem & consulentem sequere: quanto illi magis increpabant, tanto hic magis clamabat, Iesu miserere mei. Dauidem imitare dicentem, [Ego autem cum mihi molesti essent, induebam me cilicio.] Ipsum denique Iesum aspice qui Petrum à cruce subeunda auocantem acerrime repressit, & se potius sequi iussit, [Vade post me Satana.] Constantia opus est maxima, & prudentia spirituali, ne prudentia carnis exitium afferat, dum bene sibi consulere videtur. Consilia carnis Bernardus optime refellit atq; irridet: [Quid hic, inquit, vos dicitis obseruatores ciborum, morum neglectores? Hippocrates & sequaces eius docent animas saluas facere in hoc mundo: Christus & eius discipuli perdere. Quemnam vos è duobus sequi magistrū eligitis? At manifestum se facit, qui sic disputat, hoc oculis, hoc capiti, & illud pectori vel stomacho nocet. Est enim carnis hæc sapientia, quæ inimica est Deo. Num Hippocratis seu Galeni sententiam aut certe de schola Epicuri debui proponere vobis? Christi sum discipulus:

Psal. 34.

Matth. 16.

Bern. serm. 30. in Cant.

Christi

Christi discipulis loquor. Epicurus atque Hippocrates corporis alter voluptatem, alter bonam habitudinē præfert: meus magister vtriusque rei contemptum prędicat.] Hæc Bernardus in eos qui curā carnis curæ spiritus præferunt acriter disputat & vere.

3 *Alacritas & constātia in inuocādo Iesu.* [Stans autem Iesus iussit illum vocari ad se.] Non est omittendum, quod Marcus hoc loco memorat: [Et vocant, inquit, cæcum dicentes, animæquior esto, surge, vocat te.] Paulo ante dixerat, homines cæco esse comminatos vt taceret. Iidem sine dubio, vt viderunt Iesum consistere, & cæcum ad se vocari iubere, mutata sententia, eū adhortantur, quem ante inhibebant. Perseuerantiæ nimirum certissimus fructus est, vt qui aduersabantur virtuti, virtutem iuuent, qui vituperabant, iidem maxime laudent. Ita Scriptura habet: [Cum placuerint Deo viæ hominis, inimicos eius conuertet ad pacem.] Dauid in Hebron septem annos regnauit: mox Israel vniuersus & Beniamin domus quæ erat infestissima, in Regem sibi depoposcit, & regnum libentissimè obtulit. Est ab Esaia prædictum. [Venient ad te, qui detrahebant tibi, lingent puluerem pedum tuorum.] Quod vaticinium Ecclesiæ sanctæ quidem congruit, quæ gentes tolerauit infestas, habuit mox obedientes & subditas, ac de tyrannis factos sibi propugnatores Cæsares vidit. Sed suo quoque modo quiuis Dei seruus experiri etiam potest, perseuerātia boni malū non modo superari, sed etiam in auxilium verti. Addit præterea Marcus, [Proiecto vestimento suo exiliens venit ad eum.] Mira hominis alacritas: qui cum ingredi vix posset nisi ductu alterius, nunc exiliat & volitet. Et qui exiguam antea stipem toto die obsecrādo colligebat, nunc etiam vestimentum proijciat, ac nihili pendat. Notat id Victor his verbis: [A Domino vocatus cum omni alacritate exiliens ad illum accurrit: vestemque qua indutus erat, quo ad cursum expeditior esset, abiecit: tantū non veterē hominē se se exuere, totūq; Christo dedere symbolo hoc testatū faciens.] Tobias quidem senior audito filij Tobiæ aduētu obuiā cœpit ire pedibus offendens.

Prou. 16.

Esai. 44.

Victor Antiochenus in 10. c. Marci.

Tob. 11.

offendens. Et cum Iesus adest, cum expectat, cum vocat, nihil moræ faciendum est, confestim exiliendum & currendum eo est. Sis licet cæcus, propera, curre: si quid impegeris, boni consulas, peruenies ad illum tandem. Neq; te morentur impedimenta: abijce statim omnia, etiam vestimenta quæ videntur vsui esse. Nam qui & sarcinas suas amant, & gestari ab alijs expectant, raro vel potius nunquam peruenient ad Iesum. Paulum mihi paulisper attendite, quid ea de re sentiat: [Quæ mihi fuerunt lucra, hæc arbitratus sum propter Christum detrimenta. Verumtamen existimo omnia detrimentum esse propter eminentem scientiam Iesu Christi Domini mei: propter quē omnia detrimentum feci, & arbitror, vt stercora, vt Christum lucrifaciam.] O animum verè quid Christus sit æstimantem, atque ipso rerum omnium contemptu præ illo, Christi consecutione dignissimum. *Philip. 3.*

4 Quid vis vt faciam tibi? Domine vt videam.] Nihil his votis maius, nihil Dei aspectu præstantius. Quod optauit, consecutus est: aperti sunt cæco oculi, cæleste lumen accepit, vidit, & Dei filium primum aspexit & vidit: faciem illam coram intuitus, in quam desiderant Angeli prospicere, cuius visione beati sunt, quicunq; beati sunt. Bene hic à Beda hoc loco cæcum imitari admonemur: [Imitemur, inquit, & nos eum, non diuitias, non terrena bona, non honores à Domino, sed lucem quæramus, quā videre cum solis Angelis possumus.] Dici nō potest, quale illud spectaculum sit, cum primum mens hominis corporeis integumentis exoluta, & diuina luce perfusa in ipsam sempiternæ deitatis faciem intuetur. Hæc omnis felicitas, hæc Patris cælestis amplissima promissa: ad hāc omnis Sanctorum in terra peregrinantium cogitatio & affectus suspirat & anhelat. [Quando veniam, inquit, & apparebo ante faciem Dei?] Et idem: [Satiabor cum apparuerit gloria tua.] Item alius: [Audemus autem & voluntatem habemus bonam, magis peregrinari à corpore, & præsentes esse ad Dominum.] Quid illud? [Cupio dissolui & esse cum Christo.] Nec secus ille alius Sanctorum: [Charissi-

4 Felicem esse, cui oculi aperiuntur, vt videat Deum. *1. Pet. 1.* *Beda in expos. Euang.* *Psal. 41.* *Psal. 16.* *2. Cor. 5.* *Philip. 2.*

1.Ioan.3. [Charissime nōdū filij Dei sumus,& nōdū apparuit,quid erimus:scimus quia cum apparuerit,similes ei erimus,& videbimus eum sicuti est,]Quam igitur sapiens & perfe-
4.Reg.6. cta petitio.[Domine vt videam.]Atque Elisæus quidem puero formidanti & perturbato petijt,vt aperirentur diuinitus oculi.Itaq; aspexit militum cœlestiū numerosum exercitum & firmum.At noster hic cæcus ipsum ducem militiæ cœlestis vt primum oculos aperuit, intuitus est, Dominum exercituum vidit.O illud felicissimum & iucundissimum auditu Dei verbum,cum desideranti se ani-
Esai.33. mæ,& vitam videre concupiscenti,dicetur, Respice.[Regem in decore suo videbunt,]ait Scriptura.Quicunq; tāto munere affectus fuerit, vt videre patrem luminum possit,nihil aliud quærat,nihil agat,nisi vt Iesum semper & perspiciat & sequatur,& laudet,quod cæcus hic Euangelicus fecit. Cætera omnia vana putet, ad Deum se to-
Psal.118. tum conferat, Christum obnixè precetur,[Auerte oculos meos,ne videant vanitatem.]Ita gratia Dei aperiat in præsentia oculos mentis, vt Christum intuens & sequens gloriæ splendore illuminata ad lucem illam inaccessibilem peruenire possit.

IN EADEM DOMINICA, CONCIO TERTIA.

Assumpsit Iesus duodecim, &c. Luc. 18.

EST amicitiæ vel præcipuum munus consilia cogitationesque intimas amico communicare: quæ res fiduciam maxime declarat, cum amico perinde ac tibi ipsi confidas, tuo pectore in illum exposito atque transfuso. Itaque qui secretum suum alteri impertit, claues se credidisse non arcis cuiuspiam, sed existimationis, honoris, vitæ, capitis oportet intelligat. Quamobrem paucos eosque selectos esse conuenit, quibus secreta credantur; quod admonet Sapiens: [Causam tuam tracta cū amico tuo, & secretum tuum extraneo ne reueles.] Esaias etiam adiungit: [Secretum meum mihi, secretum meum mihi.] Neque enim culpa vacat secreta vel diuina vel etiam humana temere effundere. Ambrosium audi: [Peccat Deo, qui cōmissa sibi secreta mysteria putauerit indignis esse vulganda. Periculum itaque est non solum falsa dicere, sed etiam vera, si quis ea insinuet quibus non oportet. Plerique dum sine præiudicio loquuntur verbū emittunt, quod reuocare non possunt.] Ergo deligendi sunt fidi amici quibus secreta credantur. Verus autem amicus, merito alter ipse censetur. Duabus autem de causis solēt secreta amicis communicari. Primum vt vel consilio iuuent, vel etiam auxilio si opus sit; quo in genere scriptura refert Ammonis cum Ionadab de animi sui ægritudine & filiæ regis amore colloquium. Alterum genus est cū secreta cōmunicātur, nō quod ipse alterius cōsilio opere indigeas,

1 Amicitiæ esse secreta cōmunicare amicis.

Prou.25.

Esai.24.

Ambros. in Psal. 118. serm.2.

2.Reg.13.

Gen.27.

digeas, sed vt amico potius gratificeris, aut etiam subuenias; quale fuisse constat Rebeccæ erga filium Iacob officium amoris plenissimum. Inter homines quidem ita se ratio amicitiæ habet. At Deus omnipotens rerum omnium arbiter, quam habeat rationem communicandi hominibus secreta consilia sua? Nam amicitię sane leges amicum vel parem inuenire vel facere iubent. Quamobrem Aristoteles censuit Dei & hominis amicitiam posse esse nullam, siquidem summo Imperatori cum sordidissimo lixa qui amicitiam contrahi dicat, ridiculus sit. [Amicitiā esse dicimus, ait Aristoteles, vbi amor reciprocus est. At erga Deum amicitia neutiquam reciprocum est, & ne amare quidem suscipit. Alienum quippe fuerit, si quispiā dixerit se Iouem amare. Ideo non erga Deum quærimus amicitiam.] Hæc Aristoteles. Verum nos aliter diuinæ literæ docent, Deumque testantur amicitia sua homines dignari, idque præclarum & se dignum ducere, ac legibus amicitiæ & se dimittere ad hominem, & ad se attollere hunc, amicisque suis consilia sua resque maxime secretas libenter committere. Nam magnum patrem credentium Abraham Scriptura perhibet amicum Dei esse appellatum. Quæ ratio extitit, vt secum Deus ita loqueretur: [Nunquid celare potero Abraham, quæ gesturus sum?] Ac Elisæus se diuina amicitia decoratum sentiens, amice querebatur, casum Sunnamitidis celasse se Deum. Non est enim amicitiæ celare amicos, quid agas. Prophetas & amicos Dei constitutos sapientia commemorat: quorum è numero vnus sic asserit: [Nō faciet Dominus Deus verbum, nisi reuelauerit secretum suum ad seruos suos Prophetas.] Atque Euangelica lege iam inchoante, amicitiæ suæ Deus maxima atque apertissima signa præbuit, Apostolos præstantissimos amicorum sibi asciscens, cum iis penitus occulta consilia cogitationesque communicans, quemadmodum ipse professus est apud eos: [Vos autem dixi amicos, quia omnia quæcunque audiui à Patre meo nota feci vobis. Non dicam vos seruos, quia seruus nescit quid faciat Dominus eius.] Inter omnia vero diuina mysteria

Arist. lib. 2. magnorū moraliū. c. 11.

Iacobi 2.

Gen. 18.

4. Reg. 14.

Sapien. 7.

Amos 3.

Ioan. 15.

steria

fteria illud altiſsimè eminet, quod de redimendo homine diuino ſanguine, atque iniurijs crucis toleratis ſuſcepit: quod myſterium magnificè Paulus Apoſtolus extollit his verbis: Secundum reuelationem mihi notum factum eſt ſacramentum, ſicut ſupra ſcripſi in breui, prout legentes poteſtis intelligere prudentiam meam in myſterio Chriſti: quod alijs generationibus non eſt agnitũ filijs hominum, ſicut nunc reuelatum eſt ſanctis Apoſtolis eius & prophetis in ſpiritu.] *Ephes. 3.*

Hoc igitur myſterium tam reconditum cum diſcipulis ſibi chariſsimis Chriſtus hodie communicat & ſecretum illud admirandum fidiſsimis amicis aperit, idq; ſeparatim ac ſecreto, vt res tanta poſcebat. Neq; conſilij, auxilij ve petendi gratia id facit, cum ſit ille ipſe, de quo Eſaias loquitur: [Quis adiuuit ſpiritũ Domini? aut quis conſiliarius eius fuit, & oſtendit illi? Cum quo inijt conſilium, & inſtruxit eum?] Etenim qui de condendo mundo cum ageret, nullius conſilio eſt vſus, nullius opera adiutus: cum de eodem perdito reparando ac redimendo cogitaret, neque conſilijs, neque auxilijs hominũ eguit. Quid enim ſententiæ mortalium rogarentur, cum collegij Apoſtolici princeps facta eius rei mentione in illa verba proruperit? [Abſit à te Domine, nõ erit tibi hoc.] Ergo ſecreti communicati ratio omnis, amicitia eſt, amicos cupere rei ſummæ, & quæ illorum ſummopere interſit participes facere. Quam rem tunc euulgari minimè oportebat, ne arcana conſilia ſi in notitiam venirent hoſtium, impedirentur: ſed celata potius & occultata inimicas manus rerum quas patraſſent ignaras, haberent adiutrices: [quæ, vt ſcite Leo Papa dixit, dum proprio incumbũt ſceleri famulatæ ſunt redemptori.] Sed quod in aure audierunt Apoſtoli, poſteà prædicare iuſſi ſunt ſuper tecta: [Omni enim rei tempus eſt, & opportunitas: tempus tacendi, tempus loquendi.] Fuit ad hæc charitatis Chriſti, Eccleſiæ ſuæ firmamenta Apoſtolos munire horribili tempeſtate impendente, ne quem probris omnibus affectum videret, ac necce crudeliſsima appetitum, *2. Cur ſecreto crucis myſteriũ tradat Chriſtus* *Eſai. 40.* *Matt. 16.* *Leo ſerm.* *Marc. 10.* *Eccleſ. 3.*

Dei filium negarent, ac mũdo salutem offerre posse diffiderent. Id enim consilij diuini fuit, sicut Gregorius Chrysostomusque demonstrant, vt præscientia rerum futurarum Christus discipulos admoneret, nihil sibi inopinatum, nihil nisi decreto suo præscriptum accidisse. Valide enim concussa est discipulorum fides, ac tãquam ariete fortissimo cruce disiecta. Itaque eorum quidã non infimi aiebant [Nos sperabamus quod ipse esset redempturus Israel:]

Grego. hom. 2. in Euãg. Chrysost. in expos. Euãgel.

Luc. 24.

3. *Fide incorrupta secreta amicorum conseruanda.*

Iã quod solos duodecim secreto adhibuerit Christus cum habuerit plurimos sectatores, docet sane non omnibus imperticnda arcana, quamuis videantur beneuoli & studiosi rerum nostrarum. [Amici, inquit, sint tibi multi: consiliarius autem vnus de mille.] secretum seruare non omnes queunt. Sunt qui tanquam onere grauentur, sic ægrè se continent, vsque dum deponant. Parturire stulti videntur secreta amicorum, quasi doloribus excrucientur, nisi fœtum effundant. Atque omnia quidem metalla rupta, ignis opera solidari & coalescere possunt: pectus autem secreti tenendi impotens, nullius rei præsidio firmare posis, nec rimulas eius hac illac effluentes occludere. Lysimacho Regi roganti cuiusnam rei se vellet participem ab eo fieri, respondisse Philippidem poetam refert Plutarchus cuiusuis vellet, dum modo ne secretorũ. Prudenter videlicet sibi cauens, ne secreto regio violato pœnas adiret extremas. Nihil est enim quod tantopere lædat amicitiam: nihil quod veniam minus vel mereatur vel impetret. Scriptura diuina sic censet: [Dilige, inquit, proximum, & cõiungere fide cum illo. Quod si denudaueris absconsa illius, ne persequaris post eum.] Quæ verba eam habent sententiam, frustra niti ad amicitiam recuperandam, qui amicitiam secreto patefaciendo violauerit. Cuius rei similia quædã ponit valde opportuna. [Sicut, inquit, qui dimittit auem de manu sua, sic dereliquisti proximũ tuũ, & non eum capies.] Vt enim aiuntlunt pedicæ, sic secreta amicorũ, quibus mutua fides astringitur. Itaque adiungit [effugit enim quasi caprea de laqueo,

Eccli. 6.

Plutarch. in Apothegm.

Eccli. 27.

queo; quoniam vulnerata est anima eius.] Non minus amicum læsum denudato arcano ab amici societate auerti dicit, quam capream venatoris laqueo expeditam. Denique causam tanti doloris exponit. [Maledicti est concordatio, denudare autem amici mysteria, desperatio est animæ infelicis.] Id est quanuis graui maledicto amicus offensus, reconciliari tamen potest, læsus autem violata fide secreti, redire in gratiam nullo modo potest. Neque enim bene vnquam de eo sperare licet, qui fidem proditione arcani violauit. Magna est plane commissi secreti vis inuiolabile ius. Beatus pater Ambrosius fratrem suum satyrum adeò sui similem fuisse refert, vt plerunque homines alterutrum non discernerent, ac pro vno alium alloquerentur. Illud vero inter vtrunque discriminis fuisse, quod alter nesciret quæ alteri essent ab amicis commissa secreta. Nam licet in cæteris rebus omnibus non modò fratres essent, sed etiam eadem anima duobus corporibus indita, tamen res sibi ab amicis creditas nequaquam putabat vnquam Ambrosius fratri satyro communicandas. Sed ipsius verba melius est ponere plena pietatis, plena dulcedinis: [Nescio, inquit, qua expressione mentis, qua corporis similitudine alter in altero videbamur. Quis te aspexit, qui nõ me visum putaret? Quoties aliquos salutaui, qui quoniam te prius consuluerant, se à me iam dicerent salutatos? Quanti tibi dixerunt aliquid, qui se mihi dixisse memorarent? Quæ mihi hinc gaudia, quanta frequenter oborta lætitia?] & post pauca: [si vehementius contenderent, quod se aliquid mihi insinuasse memorarent, respondebam ridens & gaudens, videte ne fratri dixeritis. Nam cum nobis essent omnia nostra communia, indiuiduus spiritus, indiuiduus affectus, solum tamen commune non erat secretum amicorum: non quo conferendi periculum vereremur, sed tenendi seruaremus fidem. Sane si consilio pendenda res esset, erat semper communem consilium, non

Ambros. in orat. de obitu fratris, ad medium.

semper commune secretum. Nam etsi amici ita alteri nostrum dicerent, vt dicta sua ad alterutrum peruenirent, tamen scio plerumque complacitum, ita fidem secreti esse seruatam, vt nec fratri committeretur.] Hæc vt recitaui omnia, scribit Ambrosius. Quo loco illius celebris præclarique dicti, Amicorum omnia communia eam exceptionem sapienter videtur afferre: Præter arcana amicorum. Equidem secretum meum amico credere possum, at amici secretum, alteri amico credere nullo modo possum. Rara igitur fides: diu probandus, cui tuum transfundere animum possis.

4. Benignitas erga egenos & miseros. Christus autem sicut committenda secreta paucis iisque lectissimis iudicauit, ita beneficia conferenda in multos imò quoscunque ea optare animaduertit, existimauit. Ecce enim cœcus isque sordidus & mendicus clamans non exauditur modo, sed etiam expectatur, atque immensus ille comitatus consistere cogitur, Christo stante, & cæptum iter sistente, vsque dum cæcus accedat. [Stans autem Iesus iussit illum adduci ad se.] Mirabile dictu est, & iucundum admodum cogitatu, qualis ea extiterit saluatoris in homines inopes exiguosque benignitas. Matthæum diuitem telonio insidentem vt vocet, non stat, sed præteriens vocat: cæcum Bartimæum vt sanet, stat, & dum veniat cæcus, expectat. Illustre plane documentum Regibus, præfectis, iudicibus, cæteris qui dominantur & præsunt: quo pauperum preces audiant, ad miserorum postulata se præbeant benignos: fastu omni deposito in plano consistant: inuitent & ad se alliciant afflictos: egentibus subueniant: nec maiora negotia prætexant istorum causis audiendis, nec imperia obstent, quæ subleuandis imbecillibus maximè amplificantur. Humanitatem principi erga subditos, inopes præsertim atque deiectos, maxime Dei more præbendam, hoc Christi factum egregie declarat, id scilicet Deo dignissimum est. Præclare certè Plutarchus scripsit ad hunc modum: [Verè quis dixerit Principes ministros esse Dei ad curam ac salutem hominum,

Matth. 9.

Plutar. in libello, Requiri in Principe doctrinā.

vti

vti bona quæ Deus illis largitur partim distribuant, partim seruent.] & mox; [Itaque iustitia quidē legis est finis, lex autem principis opus, princeps vero Dei simulacrum administrantis vniuersa, nihil egens Phidia statuario neq; Policeto, neq; Mirone: sed ipse seipsum per virtutem similē Deo reddit, ac fabricatur statuā omniū visu iucundissimam ac magnificentissimā.] Præclarè, vt dixi, hæc à Plutarcho dicta, & Christianæ doctrinæ consentaneè. Quam ob rē in Principes fertur illa grauis ac iusta Dei querela, [Pupillo nō iudicant, & causa viduæ nō ingreditur ad illos.] Ita quidē apud Esaiam, neq; apud Hieremiā secus: [causam viduæ non iudicauerunt; causam pupilli non direxerūt: & iudiciū pauperū non iudicauerūt: Nunquid super his non visitabo, dicit Dominus? aut super gentem huiuscemodi nō vlciscetur anima mea?] Grauiter Deū prouocat durities principū, in pauperes: iniurijs autem etiā immeritos afficere; & calumniari miseros; vt crescat res, furorem etiam accendit. Decet primarios viros, decet maximè principes, humanos se præbere inopibus & infirmis, liberales, æquos, benignos. Nulla est & laus ea laude præclarior, neq; habēt quicquā præstantius imperia, quam vt liceat miseris benignè facere. | *Esai. 1.* *Hierem. 5.*

Quid tibi vis faciam? Dñe vt videam.] Nihil opus erat interrogare in re manifesta ei præsertim qui etiam abdita & occulta cognoscit. Sed amat Deus cōfessionem nostrā, vt inopes nos & infirmos esse nouerimus: neq; misericordiā impertit ei, qui suā minimè agnoscit miseriā, Nā qui ægrotat, & valere se existimat, frustra ei medicamentum adhibeas. Cōmode Ambrosius: [Interrogauit cæcū; vt crederemus nisi cōfitentem nō posse saluari.] Rectè etiā sanctus Papa Gregorius: [Ad hoc autē requirit quid velit, vt cor ad orationem excitet. Peti enim hoc vult, quod & nos petere & se cōcedere prænoscit. Importunè namq; ad orationē nos admonet, & tamē dicit, scit namq; Pater vester cœlestis quid opus sit vobis antequā petatis eū.] Ergo & miseriam nostrā agnoscamus necesse est, & diuinū beneficiū expetamus. Nulla est enim grauior & | *5. Agnoscenda cæcitas nostra, & lux cœlestis ex petenda.* *Ambros. in exposit. Euāgel.* *Grego. hom. 2. in Euāg.*

desperatior cæcitas, quã cum videre sibi homines egregiè videntur, in quibus errãt. Horũde grege plurimos reperias, qui cõsilia sapientum minimè requirũt, cum ea trastẽt, quæ neq; vsu didicerũt, neq; ratione & iudicio assecuti sunt: quorũ superbia & cõtumacia Respublica extrema plerunq; dãna accipit. In quendã sane Episcopũ admodũ sibi placentem, alioqui ineptũ & insipientẽ ita diuinus sermo loquitur: [Dicis, Quod diues sum & locupletatus, & nullius egeo: & nescis quia tu es miser, & miserabilis, & pauper & cęcus & nudus.] Tanto quippe miserior quisq; est, quanto se minus esse miserũ putat: & eo magis cæcus, quo acutior sibi esse videtur. Sic inanẽ Pharisæorũ iactantiam, qui sibi sapientes & acuti videbãtur, Christus fregit & retudit, cũ cæcũ natũ curasset: [In iudiciũ, inquit, ego veni in mundũ, vt qui non vidẽt videant, & qui vidẽt cæci fiãt. Et audierũt quidã ex Pharisæis qui cum ipso erãt, & dixerũt ei: Nũquid & nos cæci sumus? Quibus ille respõdit, si cæci essetis, nõ haberetis peccatum: nunc vero dicitis, qui videmus. Peccatũ vestrũ manet.] Vere peccatores ij veniam non assequũtur, qui peccata sua vel celant vel quod est deterius, defendunt. [Dic tu, inquit, peccata tua prior, vt iustificeris.] & alio loco [Qui abscõdit scelera sua, nõ dirigetur.] Quod si nostrã cæcitatẽ agnouerimus, & quibus bonis fruendis priuati simus, perdoluerimus, visus recuperãdi spes maxima offertur. Neq; enim alias facere expensas iubemur diuino medico, quã toto animo velle ab ipso curari. [Quid vis, inquit, vt faciam tibi?] Nõ quærit quid des: non sciscitatur quid habeas: nulla de pretio interrogatio: volũtatem solã exigit, sed eam verã atq; integrã. [Quid vis vt faciam tibi?] Tuũ est velle, meũ est facere, quicquid tu velle potes boni, ego amplius facere possum. [Dñe vt videã.] Nihil breuius, nihil vberius: Visio est tota merces. Cũ Eucharistiã adoras & suscipis, dic profecto, Dñe vt videam. Quid illic thesauri lateat si videas, beatus esses: amplius nihil requireres. Cum cœlũ suspicis & pulchram solis, astrorumq; speciem spectas, intellige velum tibi obtendi gloriæ

Apoc. 3.
Ioan. 9.
Esai. 42. iuxta 70.
Prouer. 28.

gloriæ cælestis, interna si appareant, tunc vere videre tibi cælum videberis, dic igitur, Domine vt videam. Si diuina mysteria proposita cernis, nec eorum maiestatẽ, & amplitudinem, cognoscere vales, obsecra cõditorẽ tuum, Domine, vt videã. O nos felices & fortunatos, si quę ante oculos iacent, mysteria christiana, penitus intueri liceret. Paulus quidem Apostolus plenus sapiẽtia & pietate ita ad Ephesios scribit. [Non cesso gratias agens pro vobis, memoriã vestri faciens in orationibus meis: vt Deus, Domini nostri Iesu Christi Pater, gloriæ, det vobis spiritum sapientiæ & reuelationis in agnitione eius, illuminatos oculos cordis vestri, vt sciatis quæ sit spes vocationis eius, & quę diuitiæ glorię hæreditatis eius in sanctis.] Et nos igitur illuminatos oculos petamus à Christo, vt opes gloriæ illius immensas diuino beneficio affecti, ac sempiterna illa luce perfusi, intueri capereq́; possimus. Quã illa pmissio, [Et ostendã illi salutare meũ.] Augustinus quidẽ eũ locũ sic tractat: [Hoc dixit, ostendã illi ipsum Christũ. Quare? Non est visus in terra? quid magnũ habet nobis ostẽdere? sed non est visus tali visu, quali videbimus, quando videbimus eũ facie ad faciẽ, quod dicit Apostolus, quod nobis pmittit Deus in magno præmio omniũ laborũ nostrorũ. Quidquid laboras ad hoc laboras vt videas. Nescio qd magnũ est quod visuri sum⁹, quãdo tota merces nostra visio est, & ipsum magnum visum, hoc est Dñs noster Iesus Christus. Recte igitur cæcus illuminatus mẽte, petit & orat, [Domine vt videã.] Nihil aliud petendũ, nihil desiderandũ, nisi vt Deũ videamus. Nam eodẽ Augustino autore. [Illa visio Dei tantæ pulchritudinis visio est, & tãto amore dignissima, vt sine hac quibuslibet alijs bonis præditũ atq; abundantẽ nõ dubitet Plotinus infælicissimũ dicere.] Quæ cũ ita sint demus operã fratres, vt cæcũ Euangelicũ imitati, clamemus dũ Christus audit, curramus ad illũ dum vocat, atq; vt videamus Christi os, ac summa felicitate perfruamur, dũ quod volumus, præstat, votis omnibus ardenter expetamus.

Ephes. 1.

August. in Psalm. 90. Concio. 2. in fine.

August. lib. 10. de Ciuitat. c. 16.

FINIS.

SALMANTICÆ.

Apud Joannem, & Andream Renaut fratres.

1597.

INDEX LOCORVM SACRÆ SCRIPTVRÆ QVI in hoc opere, vel tractantur, vel aliqua ex parte explicantur.

EX GENESI.

Pp Egre-

¶ Ex libro Iob.

¶ Ex Psalterio.

Veni

¶ Ex lib. Ecclesiastici.

¶ Ex Isaia.

Et mit-

Confusi.

Misi

¶ Ex Hieremia.

¶ Ex Threnis.

Posuit

Ex

Nemo

& mit-

¶ Ex Epistola ad Galatas.

¶ Ex Epistola ad Ephesios.

¶ Ex Epistola ad Philippenses.

¶ Ex Epistola ad Colossenses.

¶ Ad Thessalonicenses. 1.

Ad

Ad Theſalonicenſes. 2.

¶ Ex 1. ad Timotheum.

Ex 2. Timotheum.

Ex

Ex Epistola ad Hebræos.

Ex Epistola B. Iacobi.

ibid. Si-

¶ Ex 1. Petri.

¶ Ex 2. Petri.

3 Latet

FINIS.

INDEX RERVM, QVÆ IN HOC OPERE CONTINENTVR.

Litera D. Dominicam. C. Concionem. P. Partem. Pag. Paginam indicat.

Rr 2 De

B.

C.

D.

E.

F.

G.

Ioannes

Natus

R.

Sacer.

FINIS.

SALMANTICÆ.

Apud Ioannem, & Andream Renaut fratres.

1597.

Esta tassado este libro a tres marauedis el pliego.

